

T.C.

GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI

BEKRÎ'NİN
el-MESÂL İK ve'l-MEMÂLİK ADLI ESERİNİN
I.CİLDİNİN
TERCÜMESİ VE DEĞERLENDİRMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MEHMET SÜLÜ

GAZ İANTEP

ARALIK

2015

2015

TARİH ABD

GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MEHMET SÜLÜ

T.C.

GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TARİH ANA BİLİM DALI

BEKRÎ'NİN

el-MESÂL İK ve'l-MEMÂLİK ADLI ESERİNİN

I.CİLDİNİN

TERCÜMESİ VE DEĞERLENDİRMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mehmet SÜLÜ

Tez Danışmanı:

Doç. Dr. Murat AĞARI

II. Danışman:

Yrd. Doç. Dr. Yunus Emre TANSÜ

GAZİANTEP

ARALIK 2015

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI

BEKRÎ'NİN
el-MESÂLİK ve'l-MEMÂLİK ADLI ESERİNİN I.CİLDİNİN
TERCÜMESİ VE DEĞERLENDİRMESİ

Mehmet SÜLÜ

Tez Savunma Tarihi: 23.12.2015

Sosyal Bilimler Enstitüsü Onayı

Prof.Dr. Hilmi BAYRAKTAR
SBE Müdürü

Bu tezin Yüksek Lisans Tezi olarak gerekli şartları sağladığını onaylarım.

Prof. Dr. Hilmi BAYRAKTAR
Tarih ABD Başkanı

Bu tez tarafımda okunmuş, kapsamı ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir

Doç. Dr. Murat AĞARI
Tez I. Danışmanı

Bu tez tarafımda okunmuş, kapsamı ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Yrd. Doç. Dr. Yunus Emre TANSÜ
Tez II. Danışmanı

Bu tez tarafımızca okunmuş, kapsam ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri:

Doç. Dr. Murat AĞARI

Yrd. Doç. Dr. Yunus Emre TANSÜ

Doç. Dr. İsmail KIVRIM

Yrd. Doç. Dr. Murat ÇELİKDEMİR

Yrd. Doç. Dr. Yüksel BABANINOĞU

İmza

ÖZET

BEKRÎ'NİN el-MESÂL İK ve'l-MEMÂLİK ADLI ESERİNİN I.CİLDİNİN

TERCÜMESİ VE DEĞERLENDİRMESİ

SÛLÛ, Mehmet

Yüksek Lisans Tezi,

Tarih ABD

I.Tez Danışmanı: Doç. Dr. Murat AĞARI

II. Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Yunus Emre TANSÛ

Aralık 2015, 430 S.

Ortaçağ Tarihi Coğrafya kaynaklarından Bekrî'nin El-Mesâlik ve'l-Memâlik adlı eserinin I.Cildinin çevirisi olan çalışmamızda öncelikle yapmış olduğumuz çevirinin öneminin ardından birinci bölümde eserin müellifi olan Bekrî'nin hayatı ve eserlerine yer verdik. İkinci bölümde eseri baştan sona kısaca gözden geçirme niteliğindeki eserin değerlendirilmesinde bulunduk ve eserde diğer bilim dallarını ilgilendiren kısımları gruplandırdık. Üçüncü bölümde ise eserin çevirisini yaptık.

Anahtar kelimeler: Bekrî, el-Mesâlik ve'l-Memâlik, Coğrafya, İslam

ABSTRACT**BEKRÎ EL-MESÂLİK VE'L-MEMÂLİK I, THE SKIN OF HIS
WORK
TRANSLATION AND ASSESSMENT**

SÜLÜ, Mehmet

M. A. Thesis, Department Of History

Supervisor: Assist. Prof. Murat AĞARI

2nd advisor: Asst. Assoc. Dr. Yunus Emre TANSÜ

December 2015, 430 pages

Bekrî the sources of medieval history and geography at el-Mesâlik ve'l-Memâlik I, with a translation of his work that we have done this study, primarily of the skin, followed by the importance of translation in the first part, we have included the life and works of the author of the bekri to work. In the second chapter the nature of the work in the work from beginning to end, briefly review the evaluation of their interests in other disciplines and in the works we've been in except on Friday. In the third chapter, we have the translation of the work.

Key Words: Bekrî, el-Mesâlik ve'l-Memâlik, Geography, Islam

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı geçen eser
(A.S.)	: Aleyhisselâm
Bkz.	: Bakınız
c.	: Cilt
DİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
H.	: Hicrî
Hz.	: Hazreti
(R.A.)	: Radiyallahu anh
s.	: sayfa
ss.	: Sayfalar arası
(cc)	: Celle Celaluhu
vb.	: ve benzeri
(S.A.V.)	: Sallallahu Aleyhi Vesellem

ÖNSÖZ

Çalışmamıza konu olan, Bekrî'nin, el-Mesalik ve'l-Memalik adlı eserinin I.cildi, bizlere yazıldığı ve içeriğinde bilgisi verilen dönemlerle ilgili önemli olayları nakletmesi yönüyle bir tarih kitabıdır. Yine esere konu olan bölgeler ve bu bölgelerde bulunan yerleşim yerleri ve mimari yapıları ayrıntılı bir şekilde işlemesi dolayısıyla bir coğrafya kitabı hüviyetindedir. Bunun yanı sıra, özellikle Arap şairlerinin beyitlerini ihtiva etmesi ve o dönemin edebiyat birikimini yansıtmaya neticesinde edebi bir niteliğe de sahiptir.

Bekrî, eserinde verdiği bilgileri genel olarak rivayetlere dayandırır. Hatta aynı olay ya da bahsi geçen bölge ile ilgili birkaç rivayeti bir arada kullanır. Bu metot verilen bilginin doğruluğunu artırır nitelikte olduğu gibi bazen anlam karmaşasına da sebep olabilmektedir.

Eserin ilk bölümünde, o dönemde yazılan klasik eserlerin genelinde olduğu gibi, Hz. Adem (as)'dan başlayarak, Hz. Muhammed (SAV)'e kadar ki peygamberler tarihini işliyor olması, eseri dinler tarihi açısından da değerli kılmaktadır.

Bekrî, eserinde coğrafi bilgiler ile tarihi bilgileri harmanlayarak, bir bütün halinde bizlere sunmaktadır. Eserde bahsi geçen olay ve şahıslar ile ilgili bilgileri birden fazla kaynağa dayandıran müellifimizin bu eseri, on civarında el yazması nüshanın birleşiminden vücuda geldiğinden ve bu el yazmalarının bazı bölümlerinin zaman içerisinde kayıp ya da tahribata uğraması nedeniyle, bazı konularda eksik bilgiler sunduğunu söylememiz yanlış olmayacaktır.

Çalışmamıza konu olan eserde Endülüs bölgesinin siyasi yapısı, kültürel birikimi, ekonomik durumu hakkında verilen bilgilerin yanı sıra, Mekke, Medine, Dımaşk (Şam) İşbiliyye, Kurtuba gibi şehirlerin yerleşimi ve mimari özellikleri teferruatlı bir şekilde işlenmiştir. Bu konuların yanı sıra “Nuh Tufanı” gibi, dinsel ve ta-

rihsel anlamda önemli bir olayı da ihtiva etmesi, eserin bilimsel anlamda cazibesini arttırmaktadır.

Eser, coğrafya, tarih, edebiyat ve dini ilimlerle olan irtibatının yanında, işlediği bölgelerdeki insanların yaşayış tarzına, örf ve adetlerine ve bahsi geçen şehirlerin, komşu şehirlerle olan siyasi, askeri ve ekonomik ilişkilerini de ele aldığından dolayı, sosyoloji ilmi ile de ilişkilendirilebilir. Çalışmamızda, eserin muhtevasını ve diğer ilimlerle olan ilişkisini ön planda tutmaya gayret gösterdik. Yüksek Lisans Tezi olarak hazırladığımız bu çalışmada, değinmekte fayda gördüğümüz, olay, şahıs, coğrafi ve mimari unsurları, değerlendirme kısmında detaylı bir şekilde işlemeye çalıştık.

Bu çalışmanın hazırlanmasında emeği geçen birçok kişi olmuştur. Ancak ilminden ve tecrübelerinden her daim feyz aldığımız Tez Danışmanım Syn. Doç. Dr. Murat AĞARI'ya, tezin yazım aşamasındaki yönlendirmeleri ve desteği için Tez II. Danışmanım Syn. Yrd. Doç. Dr. Yunus Emre TANSÜ'ye ve teknik konularda yardımını esirgemeyen yüksek lisans öğrencisi arkadaşım Gökhan ARSLAN'a ayrıca teşekkürlerimi bildirmek isterim.

Mehmet SÜLÜ

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
KISALTMALAR	iii
ÖNSÖZ	iv
İÇİNDEKİLER	vi
BİRİNCİ BÖLÜM	1
GİRİŞ	1
1. Önemi ve Metodu	1
1.1. Önem	1
1.2. Metot	2
1.3. Ebû Ubeyd el- Bekrî'nin Hayatı, Eserleri ve Kaynaklar	2
1.3.1. Hayatı	2
1.3.2. Eserleri	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
1.3.3. Kaynaklar	6
İKİNCİ BÖLÜM	5
ESERİN DEĞERLENDİRİLMESİ	5
2. Önemli Olaylar	5
2.1. Adem (A.S.)ın Yaratılması	5
2.2. Hz. Havva'nın Yaratılması	6
2.3. Kâbe'nin Yakılması	6
2.3.1. Haccac'ın Kâbe'yi Yıkması	7
2.4. Eserde Geçen Ülkeler ve Şehirler	7

2.4.1. Zuyar Kenti	7
2.4.2 Umman Ülkesi.....	7
2.4.3. Bahreyn ve Vilayetleri	7
2.4.4. Irak Ülkesi ve Tanınmış Şehirleri	8
2.4.5.Pers Topraklarının Özellikleri	8
2.4.6.Maveraünnehir ve Ötesindeki Yerler	9
2.4.7.Avasım Şehirleri.....	9
2.4.8 Tibet Ülkesi.....	9
2.4.9. Kirman.....	10
2.4.10. Trakya.....	10
2.5. Mimari Yapılar	10
2.5.1. Mescitler	10
2.5.2. Eserdeki Acayıplikler	11
2.5.3. Mısır'ın Bazı İlginçlikleri-Olağanüstülükleri	11
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	13
ESERİN TERCÜMESİ.....	13
SONUÇ.....	411
ÖZ	
GEÇMİŞ.....	44133
VİTAE.....	414
KAYNAKÇA.....	415

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

1. Önemi ve Metodu

1.1. Önemi

Bekrî'nin el-Mesâlik ve'l-Memâlik adlı eseri derleme iki ciltten oluşmaktadır. Tez çalışmamız olan bu eserin I. cildi, Ortaçağ Tarihi alanında yapılan çalışmalara kaynaklık etmesi bakımından oldukça değerlidir. Tarih Bilimi, genel olarak geçmiş ile kurulacak bağlarda bir köprü vazifesi görmektedir. İnsanların merak duygusunun bir sonucu olarak, geçmiş zamanlara yönelik yapılan araştırma ve incelemeler sırasında insanlara yardımcı olacak en temel kanıt, merak edilen dönem ya da bölge ile ilgili çizim, heykel, mimari yapı veya bu konuyla ilgili kaleme alınmış kitaplar gibi kaynaklardır. Bu kaynaklarla birlikte incelenen döneme ait mezar taşları, sikkeler ve kap-kacak gibi bulgular da o döneme ait önemli bilgilere sahip olmamıza yardımcı olmaktadır.

Tezimize konu olan bu eser gerek içerdiği bilgiler gerekse, yazıldığı döneme ait edebi izleri taşıması bakımından önemlidir. Eser, aynı dönemde meydana getirilen klasik Ortaçağ eserlerinin izlerini taşımaktadır. O dönemde yazılan eserlerin en belirgin özellikleri, mukaddime kısmı ile başlayıp ardından Hz. Adem (as)'dan başlayarak, kıssalar halinde Dinler Tarihini anlatmalarıdır. Eserde Hz. Adem (as) ve Hz. Havva'nın yaratılması, Kâbe¹'nin Yakılması gibi olayları barındırması sebebiyle Dinler tarihi açısından önemli bir referanstır.

---

¹ İslam'ın en kutsal mabedi, Bkz: Yılmaz Can. (1993) "Kâbe" Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, sayı:7, s.67

Bekrî eserinde, gerek bizzat şahit olduğu gerekse sağlam rivayetlerle desteklenen bilgiler ışığında bazı ülke ve bölgelerden de bahsetmesi neticesinde bizlere Coğrafya alanında da önemli bilgiler sumaktadır. Bekrî bu yönüyle İslam Coğrafyacılığının² da öncülerinden olmuştur.

Eserin meydana getirildiği dönemin siyasi ve toplumsal birçok meseleyi içermesi, söz konusu dönemle alakalı özgün bir ana kaynak olarak kabul görmesini sağlamıştır

1.2. Metodu

Çalışmamız Arapça bir eser olduğundan, tercüme konusunda büyük hassasiyet göstermeye çalıştık. Eserin aktardığı bilgilerin doğru bir şekilde değerlendirilebilmesi için, yazıldığı dilin kurallarına uygun bir tercüme yapmaya gayret ettik. Anlaşılması zor gelebilecek terimlerle karşılaştığımız durumlarda bu terimleri açıklamayı uygun gördük.

Eserin içeriği oldukça zengin olduğundan, muhtevasına uygun olarak bölümlere ayırmaya çalıştık. Yine eserin kolay anlaşılır ve akıcı olması amacıyla bölümler içerisinde konu başlıkları oluşturduk. Metnin içeriğinde geçen yer ve şahıs adlarını, mimari yapıları ve önemli gördüğümüz olayları ayrı başlıklar halinde ele alarak, bu durumlarda açıklama ve dipnotlara başvurduk. Eserin daha anlaşılır olabilmesi için, eser içerisinde rastladığımız uzunluk ve ağırlık ölçü birimlerini açıklamaya özen gösterdik.

Eser içerisinde geçen yer adlarını ele alırken, isimlerini eserde geçtiği şekliyle kullanmaya çalıştık. Ancak bazı durumlarda hala varlığını devam ettiren yer adlarının günümüzde kullanılan isimlerini de yanlarına eklemeye dikkat ettik. Eserde geçen şahıs isimlerini olduğu gibi aktardık. Özellikle uzun künyeler şeklinde verilen isimleri yazarken metnin orijinaline sadık kalmaya gayret ettik.

1.3. Ebû Ubeyd el- Bekrî'nin Hayatı, Eserleri ve Kaynaklar

1.3.1. Hayatı

Ebû Ubeyd-el Bekrî olarak bilinen müellifin tam künyesi Abdullah b. Abdülaziz b. Muhammed b. Eyyûb b. Amr el-Bekrî el-Endülüsî şeklindedir. Doğum tarihi tam olarak bilinmemekle birlikte P. Gayangos kesin tarih vererek onun 432/1040

² Betül Yurtalan, *İslam Coğrafyacılarına Göre Mezhepler*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015, s. 9.

yılında doğduğu söylüyorsa da doğruluğu şüphelidir. 1094'te Kurtuba'da 80 yaşının üzerinde vefat etmiş olduğu bilinen Bekri'nin 1040 yılında doğrudu şüpleri beraberinde getirmektedir. Doğum yeri hakkında yapılan son araştırmalar onun İşbiliye'nin³ batısında yer alan Şeltiş⁴'te doğmuş olduğunu ortaya çıkarmıştır. Bekri, 1051 yılında Kurtuba'ya gelerek eğitim hayatına devam etmiştir. Bekrî b. Vâil'in soyundan geldiği için tanınan Bekrî, Şeltiş'te başladığı tahsil hayatına başta Kurtuba olmak üzere Endülüs'ün çeşitli ilim merkezlerinde devam etmiştir. Büyük dedesi Eyyûb b. Amr el-Bekrî önce mezâlim mahkemesi başkanlığı yapmış, daha sonra Âmirîler döneminde Velbe (Huelva) ve Şeltîş'e vali tayin edilmiştir. Ondan sonra bu görevi kardeşi Ebû Zeyd Muhammed üstlenmiştir. Ebû Ubeyd'in babası İzzüddeve Abdülazîz ise Endülüs Emevî idaresinin son yıllarında ortaya çıkan karışıklıklardan istifade ederek 403'te (1012) bağımsızlığını ilân etmiştir. 443 (1051) yılına kadar bağımsızlığını muhafaza eden İzzüddeve, bu tarihte mülûkû't-tavâifin en güçlüsü olan Abbâdîler'in⁵ Velbe'yi istilâ etmeleri, Şeltîş'i de 10.000 miskal⁶ altın karşılığında satın almaları üzerine, aralarında Ebû Ubeyd'in de bulunduğu aile fertlerini alarak Kurtuba'ya gitmiş ve Cehverîler'den Ebû'l-Velîd Muhammed b. Cehver'in himayesinde oraya yerleşmiştir.

Zengin bir aileye mensup olduğundan kendisini sadece ilme veren Bekrî, Kurtuba⁷ ve Kurtuba dışında birçok âlimden ders almıştır. Ebû Ubeyd el-Bekrî, aşırı derecede kitap toplama ve okuma meraklısı bir kimse olarak da temayüz etmiştir. Kaynaklar, onun çok sayıda kitap toplayıp okuduğunu ve bunları bez kılıflar içinde sakladığını belirtmektedir. Her ne kadar fıkıh ve hadiste icâzet almış, şiir, edebiyat ve hatta botanikle ilgilenmişse de coğrafyaya daha fazla zaman ayırmıştır. Kendisinden önceki ve sonraki birçok coğrafyacidan farklı olarak seyahat etmemiş ve Endülüs⁸ dışına çıkmamıştır. Bununla beraber eserlerindeki coğrafi mâlumat son derece zen-

³ İşbiliye, İspanya'nın güneyinde Endülüs bölgesinde yaklaşık beş asır İslâm hâkimiyetinde kalan ve günümüzde Sevilla adıyla anılan şehirdir. Bkz.: Süleyman Uludağ. (2001). "İşbiliye", DİA, c. 24, s. 428.

⁴ Şeltîş, Ebû Ubeyd'in doğum yeridir ve Ebû Ubeyd tahsil hayatına Şeltîş'te başlamıştır. Bkz: Mehmet Özdemir. (2001). "Şeltîş", DİA, c. 10, s. 248.

⁵ Abbâdîler, İşbiliye merkez olmak üzere Güneybatı Endülüs'te hüküm süren bir Arap hânedanı (1023-1091). Bkz: hakkı Dursun Yıldız. (1988). "Abbâdîler" DİA, c.1, s.15

⁶ Eski bir ağırlık ölçüsü ve para birimi. Bkz: Cengiz Kallek, (2005). "miskal", DİA, c.30, s.182-183

⁷ İspanyolca adı Córdoba olan şehir Atlas Okyanusu'nun 200 km. uzağında ve deniz seviyesinden 100 m. yükseklikte, Guadalquivir (Vâdilkebir) nehrinin kenarında yer alır; Fenikeliler tarafından kurulmuştur. Şehrin son yıllardaki nüfusu 300.000'in üzerindedir. Bkz: Thomas B. Irving (2002). "Kurtuba", DİA, c. 26, s. 451-453

⁸ İslam hakimiyetindeki İspanya. Bkz: Mehmet Özdemir. (1995). "Endülüs" DİA, c.11, s. 211

gin, ayrıntılı ve doğrudur. Eğitim gördüğü hocalarından sadece birkaçının ismi bilinmektedir. Bunlardan biri tarihçilerin sultanı olarak bilinen İbn Hayyândır.⁹ Bekrî, İbn Hayyân'dan Endülüs tarihi hakkında ilim tahsil etmiştir. İbn Abdülber en-Nemerf el-Kurtubî'den fıkîh ve hadis derslerini ve İbnü'd-Delâî diye tanınan Endüslü meşhur coğrafyacı Ebû'l Abbas Ahmed b. Ömer el-Uzrî'den¹⁰ coğrafya derslerini almıştır.¹¹

1.3.2. Eserleri

Ebû Ubeyd el-Bekrî coğrafya, dil ve edebiyat, din, botanik vb. sahalarda birçok eser telif etmiştir. Günümüze ulaşan eserleri şunlardır:

1. Mu'cem me'sta'cem min esmâ'i'l-bilâd ve'l-mevâzi' (mevâkî'). Bu eser bir coğrafya ansiklopedisidir. Müellif bu eserini, gerek Câhiliye şiiirinde gerekse Kur'an'da ve hadis edebiyatında zikredilen Arap yarımadasına ait birçok yerin tarih ve coğrafyası hakkında bilgi vermek, imlâ ve telaffuzunda zamanla meydana gelen yanlışları düzeltmek maksadıyla kaleme almıştır. Eserin mukaddimesinde Arap yarımadasının sınırları, Hicaz, Tihâme ve Yemen gibi bölgeleri, muhtelif kabileleri ve bu kabilelerden kaynaklanan göç hareketleri hakkında önemli bilgiler verilmektedir. Bekrî, daha önce sadece kamusalarda kullanılmış olan alfabetik sistemi bilindiği kadarıyla ilk defa bir coğrafya kitabında uygulamıştır. Avrupa'da alfabetik sistemle yazılmış ilk coğrafya ansiklopedisi beş asır sonra yani XVI. yüzyılda kaleme alınmıştır. Müellif, 784 babdan oluşan bu eserinde coğrafya başta olmak üzere edebiyat, tarih, sîret, hadis, fıkîh ve nesep alanlarında yazılmış pek çok eserden faydalanmıştır. Gerek kaynaklarının zenginliği gerekse verilen bilgilerin doğruluğu bu eseri, R. Dozy'nin de dediği gibi emsalleri arasında çok seçkin bir konuma getirmiştir. Mu'cem önce F. Wüstenfeld (Das geographische Wörterbuch, Göttingen, Paris 1876-1877), daha sonra da Mustafa es-Sekka (Mu'cem me'sta'cem, I-IV, Kahire 1945-1951) tarafından neşredilmiştir.

2. el-Mesâlik ve'l-memâlik. İçindeki geniş mâlumat sebebiyle eser bir dünya coğrafyası (kozmografi) kitabı niteliğindedir. Müellif eserine âlemin yaratılışıyla

⁹ Mehmet Saltan, *El-Mesâlik ve'l-Memâlik'in Tercüme ve Değerlendirmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep, Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015, s. 2.

¹⁰ Ebû'l Abbas Ahmed b. Ömer el-Uzrî, 10 ile 12. yüzyılın en önde gelen coğrafyacıları olarak bilinmektedir. Bkz.: Mehmet Özdemir. (2010). "Ebû'l Abbas Ahmed b.Ömer el-Uzrî", DİA, c. 10, s. 247.

¹¹ Mehmet Özdemir. (1994). "Ebû Ubeyd", DİA, c.10, s.248

başlamakta ve kendi yaşadığı döneme kadar gelmektedir. Bu çerçevede söz konusu ettiği her ülkeyi geniş bir şekilde ele almakta, bu ülkelerin sınırları, yolları, nehirleri, iklim durumları ve şehirleri hakkındaki bilgiler yanında ülkelerin etnik ve dinî yapılarına, halklarının örf ve âdetlerine, hükümdarlarına ve tarihlerinde cereyan eden büyük olaylara dair çok önemli bilgiler vermekte, hatta zaman zaman belgeler sunmaktadır. Bekrî'nin bu eseri aynı zamanda siyâsî ve sosyal tarih, mezhepler tarihi, arkeoloji, etnografya alanlarında değerli bilgiler ihtiva etmektedir. Bu bilgilerin mahiyeti ve sunuluş şekli, müellifin sahip olduğu mâlumat zenginliğini ve ifade gücünü göstermektedir. Ayrıca müellifin daha o zaman dünyanın yuvarlaklığından söz etmesi özellikle dikkat çekicidir. Ebû Ubeyd el-Mesâlik'i telif ederken farklı sahalara ait çok sayıda kaynaktan istifade etmiştir. Yirminin üzerinde olan bu kaynakların en önemlileri arasında Mes'ûdî'nin Mürûcû'z-zeheb, Taberî'nin Târîh, İbn Kuteybe'nin el-Ma'ârif, İbn Hurdâzbih'in el-Mesâlik ve'l-memâlik, İbn Rüste'nin el-A'lâku'n-nefise, Ebü'l-Ferec el-İsfahânî'nin el-Eganî, hocası İbnü'd-Delâî'nin Tersî'u'l-ahbâr, Muhammed b. Yûsuf el-Varrâk'ın el-Mesâlik ve'l-memâlik adlı eseri ve yahudi asıllı İbrâhim b. Ya'kub et-Turtûşî'nin adı tam olarak tesbit edilemeyen seyahatnâmesi zikredilebilir. Müellifin ayrıca Endülüs'le ilgili olarak verdiği bilgilerde Kurtuba'daki resmî belgelerden faydalandığı anlaşılmaktadır. el-Mesâlik'in kaç cilt olduğu tam olarak bilinmemektedir. Eserin günümüze ulaşan parçalarının büyük bir kısmı neşredilmiştir. British Museum'da (nr. 9577) Kuzey Afrika ile ilgili bir bölüm, Mac - Guckin de Slane tarafından el-Mugrib fî zikri bilâdi İfrîkıyye ve'l-Magrib: Description de l'Afrique septentrionale (Algiers 1857, 1910) başlığı altında yayımlanmış ve Fransızca'ya da tercüme edilmiştir (JA, 1858-1859; Algiers 1910). Quatremère, daha önce aynı kısmın muhtasar Fransızca tercümesini neşretmişti (Notices et extraits des MSS de la BN, XII, Paris 1831, s. 437-664). A. Kunik ve V. Rosen, Bibliothèque Nationale'deki fragmandan (nr. 5905) Ruslar ve Slavlar'la ilgili kısımları çıkarıp yayımlamışlardır (Izvestiya al-Bekri i drugikh avtorov o Rusi i Slavyanakh, Petersburg 1878). Abdurrahman Ali el-Haccî, Paris (Bibliothèque Nationale, nr. 5905), Fas (Mektebetü câmii'l-Karaviyyîn, nr. L80/390) ve Rabat (el-Hizânetü'l-âmmе li'l-kütüb ve'l-vesâik, nr. 488) nüshalarını kullanarak el-Mesâlik'in Endülüs ve Avrupa ile ilgili bölümlerini Cogrâfiyyetü'l-Endelüs ve Avrubbâ min Kitâbi'l-Mesâlik ve'l-memâlik adı altında neşretmiştir (Beyrut 1387/1968). Abdullah Yûsuf el-Guneym de önce Cezîretü'l-?Arab min Kitâbi'l-Memâlik ve'l-mesâlik (Küveyt 1977) adıyla Arap yarımadası, daha sonra Cogrâfiyyetü Mısr min Kitâbi'l-Memâlik ve'l-mesâlik

(Küveyt 1980) adıyla Mısır'la ilgili kısımları yayımlamıştır. Nihayet eserin günümüze ulaşan kısımlarının bütünü, on nüshası esas alınarak A. P. van Leeuwen ve A. Ferre tarafından neşredilmiştir (I-II, Tunus 1992). 3. Kitâbü't-Tenbîh alâ aglâtı Ebî Alî fî Emâlîhi. Müellifin, Bağdat'tan Kurtuba'ya göç eden meşhur âlim Ebû Ali el-Kalî'nin el-Emâlî'deki (bk. el-EMÂLÎ) hatalarını düzelttiği bu eser el-Emâlî'nin ikinci baskısının (I-IV, Kahire 1344/1926) son cildi olarak neşredilmiştir. 4. Simtû'l-Le âlî fî şerhi Emâli'l-Kalî. Ebû Ali el-Kalî'nin dil ve edebiyata dair el-Emâlî adlı eserinin şerhidir (nşr. Abdülazîz el-Meymenî, I-II, Kahire 1354), 5. Faslû'l-makal fî şerhi Kitâbi'l-Emsâl. Ebû Ubeyd Kasım b. Sellâm'ın atasözlerini ihtiva eden Kitâbü'l-Emsâl adlı eserinin şerhidir (nşr. İhsan Abbas – Abdülmecid Âbidîn, Hartum 1958; Beyrut 1971).

1.3.3. Kaynaklar

TDV İslam Ansiklopedisinde Mehmet Özdemir'in "Ebû Ubeyd" makalesine göre; "Ebû Ubeyd el-Mesâlik'i telif ederken farklı sahalara ait çok sayıda kaynaktan istifâde etmiştir. 20'nin üzerinde olan bu kaynakların en önemlileri arasında Mesûdî'nin Mürûcû'z-Zeheb, Taberî'nin Târîhu'l-Ümem ve'l-Mülûk, İbn Kuteybe'nin el-Ma'ârif, İbn Hurdâzbih'in el-Mesâlik ve'l-Memâlik, İbn Rüste'nin el-A'lâku'n-Nefîse, Ebû'l-Ferec el-İsfahânî'nin el-Egânî, hocası İbnû'd-Delâî'nin Tersî'u'l-Ahbâr, Muhammed b. Yûsuf el-Varrâk'ın el-Mesâlik ve'l-Memâlik adlı eserleri ve Yahudî asıllı İbrâhim b. Yakub et-Turtûşî'nin adı tam olarak tesbit edilemeyen seyahatnâmesi zikredilebilir. Müellifin ayrıca Endülüs'le ilgili olarak verdiği bilgilerde Kurtuba'daki resmî belgelerden faydalandığı anlaşılmaktadır".¹²

¹² Mehmet Özdemir. (1994). "Ebû Ubeyd", DİA, c.10, s.248

İKİNCİ BÖLÜM

ESERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

2. Önemli Olaylar

2.1. Adem (A.S.)'in Yaratılması

Eserde Hz. Adem'in¹³ yaratılması detaylı bir şekilde farklı ravilerden nakledilmiştir. Bekrî'nin, İbn Abbas ve İbn Mesuttan rivayetine göre, Yüce Allah Ceb-rail'e Dünya'dan çamur getirmesini emretti. Dünya ondan Allah'a sığındı. Allah sığınmasını kabul etti. Sonra Mikail'e emretti. Yine aynı şey oldu. Sonra ölüm meleği-ne emretti. Dünya ondan Allah'a sığındı. Bunun üzerine Melek "Emrolanı yerine getirmeden dönmekten Allah'a sığınırım" dedi. Kırmızı, Beyaz ve siyah topraktan aldı. Bu yüzden onun çocuklarının renkleri farklı oldu. İbn Abbas'ın şöyle dediği rivayet edilmiştir. Allah Teala (İblisi) gönderdi. O yeryüzünün tatlısından da tuzlu-sundan da aldı. Bundan dolayı Adem diye adlandırıldı. (Yüzey* م. الیوم).¹⁴ Ayrıca Ebu Musa el-Ensari'den rivayetine göre Hz. Adem yaratılırken dünyanın her yerinden toprak getirilmiş ve bunun sonucunda yaratılan Adem (as)'ın soyundan gelen insa-noğlu da farklı renklerde yaratılmışlardır.

Eserin içeriğinde Hz. Adem'in yaratılması ile ilgili zikredilen mühlet bazı rivayetlere göre kırk gece, bazılarında göre ise kırk yıl ya da yüz kırk yıldır ki gerçeğe en yakını yüz kırk yıl olarak kabul edilmiştir.

¹³Semavi kitaplara göre ilk insan ve ilk peygamber. Bkz: Süleyman Hayri Bolay, "Adem!" DİA, c. 1, s. 359

¹⁴Bekrî, El-Mesâl İk Ve'l-Memâlik, s.59

2.2. Hz. Havva'nın Yarattılması

Eserin işlediği konulardan birisi de Hz. Havva'nın Yarattılması olayıdır. Eserde geçen tabire göre, “Sonra Adem'den Havva¹⁵ yaratıldı.”¹⁶Eserde geçen rivayetlere göre, Allah (cc) her ikisini yarattıktan sonra onları cennetine yerleştirdi. Bekrî'nin, dayandığı rivayetlere göre, onların cennetten indirilene kadar geçen süre ile ilgili farklı görüşler vardır. Bunlardan birisi, onların cennette altı gün kalıp oradan ikinci Cuma günü indirildikleridir. Bir diğeri ise ki, bu rivayet Bekrî'ye göre daha sağlam olarak nitelendirilmiştir. O da bu sürenin iki yüz elli sene olduğudur. Eserde de belirtildiği üzere bir gerçek var ki, Adem (A.S.) ve Hz. Havva'nın dünyaya indirilmesi olayı üzerinde ihtilaf yoktur. Onlar dünyaya indirilirken farklı bölgelere indirilmişlerdir. Allah Adem'i: yaratmış olduğu günle aynı olan günde güneşin batmasından önce Hindistan'da Dehes ile Mendel arasında yer alan Büheyl denilen vadinin yanındaki Vasım isimli dağa indirdi.¹⁷ Bu bölgenin, Hindistan'ın doğusunda bir yer olduğu bilinmektedir. Havva ise İsbahan'ın bir yerleşim yeri olan Cidde¹⁸,ye indirildi.¹⁹

2.3. Kâbe'nin Yakılması

Kâbe'nin duvarları her taraftan çürümüştü. Öyle ki duvarına bir güvercin konsa taşları dağılıyordu. Bu şekilde çıplak ve savunmasızdı. O yüzden Mekkeliler ve Şamlılar endişeye kapıldılar. Hasin b. Nemır onu kuşatma altına aldı. İbn Zübeyr içlerinde Abdullah b. Halit b. Üseyd'in de olduğu Kureyş ve diğer kabilelerden oluşan bir heyeti Hasin'e gönderdi. Onunla konuşup Kâbe'nin başına geleni iyice büyütüler.

¹⁵ İlk kadın, Hz. Adem'in zevcesi ve insan neslinin annesi. Bkz: Ömer Faruk Harman (1997) “Havvâ” c.16, s. 542

¹⁶Bekrî, a.g.e, s.62

¹⁷Bekrî, a.g.e, s.61.

¹⁸Suudi Arabistan'ın Kızıldeniz kıyısında önemli bir liman şehri. Bkz. Mustafa L. Bilge (1993), “Cidde” DİA, c.7, s.523

¹⁹Bekrî, a.g.e, s.62.

2.3.1. Haccac'ın Kâbe'yi Yıkması

Haccac²⁰ Mekke'ye girdi. Bunun üzerine Abdullah b. Mervan ona şöyle dediği bir mektup yazdı: İbn Zübeyr Yüce Allah'ın evinden olmayanı ona eklemiştir. Hacca da ona Kâbe'yi eski haline getirmek için izin istemek üzere bir mektup yazdı. Mervan ona bunu yapmasını emretti: Haccac'a ondan Hicr'e ulaşan kısmı yani altı zira ve bir karıştı yaktı. Ve onun Kureyş'i esas alarak inşa etti. Kâbenin sırtındaki (arkasındaki) kapıyı kapattı. Geri kalanını olduğu gibi bırak ona ilişmedi. Günümüzde Haccac'ın inşa ettiği duvar hariç Kâbe'nin geri kalanı İbn Zübeyr'in inşa ettiği hal üzeredir.²¹

2.4. Eserde Geçen Ülkeler ve Şehirler

2.4.1. Zuyar Kenti

Eserdeki bilgilere göre bu kent bir Yemen Kasabasıdır. Eskiden Himyer krallarının başkentiydi.²² Günümüzde bu topraklarda, bu krallıktan kalıntıların olduğu bilinmektedir. Bekrî eserinde, “Orada asil atlar, Mühriye develeri, Arap atları, altın ve daha başka eşya türleri ve ticari mallar bulunur.” demiştir.²³

2.4.2 Umman Ülkesi

Eserdeki bilgiler ışığında bu ülkenin çevresinin kendine bağlı yerler ile birlikte, seksen fersah olduğunu anlamaktayız. Bahsi geçen bölge kumlar ve düzlük alanlarla çevrilidir. Denizden uzak kesimleri dağlık ve engebeldir. Deniz olmayan tarafında dağdan şehre doğru akan nehirler vardır. Çevresi hurma ağaçları ve şeker kamışları çoktur. Orada toluk denilen ağaçlar vardır. Kökleri kesilip suya konulur ve gürleştirilir.²⁴

2.4.3. Bahreyn ve Vilayetleri

Arabistan yarımadasının doğu kıyılarında yer alan Bahreyn, geniş bir ülkedir. Doğusu deniz sahilidir. Batısı Yemen'e ulaşır. Kuzeyi Basra'ya ulaşır. Güney'i Um-

²⁰Haccâc Emevi komutanlarının en önemlilerindendir. Mekkeyi altı ay muhasara etmiş, İbn Zübeyr'i öldürmüştür. Bkz: Ahmet Lütfi Kazancı, (1992), “Haccâc B. Yusuf es-Sakafi” Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Sayı 4, s.117

²¹Bekrî, a.g.e., s. 390.

²²Bekrî, a.g.e., s.367.

²³Bekrî, a.g.e., s.368.

²⁴Bekrî, a.g.e., s.369.

man'a ulaşır. O düz, nehirleri ve tatlı suyu olan pınarları bol olan bir ülkedir. Bölgede hurma ağaçları ve meyveleri çoktur. Mancı adı verilen bir meyveleri vardır. Bahreyn ülkesinde kumullar ve yer değiştiren kumlar vardır. Kum fırtınalarına karşı hurma yapraklarını kullanırlar. Denizde bir gün, iki gün, üç gün mesafede adalar vardır. Oralarda eserler ve harabeler vardır.²⁵

2.4.4. Irak Ülkesi Ve Tanınmış Şehirleri

Sınırı Haran'dan Es-Sevad'a kadardır. El-Kufe: Zap'a bir Sed gibidir. Hülvan nahiyesinden kadisiye kadardır. Sevad Basra: El-Ehvaz, Fars, Dühüşnan bunların hepsi Irak'a dâhildir. el-Kufe ile el-Basra el-Irakeyn diye isimlendirilir. Sevad'ın topraklarının uzunluğu Esur-Musul toprakları sınırından Tassu'e Buzurcesabur'da Als diye isimlendirilen köyden, Harba adındaki köyden, Tassu'etan ikisi arasındaki yerleşim yerinden Dicle'nin ortasına ve Kevre/(Kufe) nin sonuna kadar. O Behmen Erdeşir diye bilinen yerdir. Öbür yer Furatı Basra'dan Meyan Ruzan diye bilinen Yemen'e/denize doğru bir adaya varana kadardır. Bu yüz yirmi beş fersahtır. Eni Hulvan yokuşundan çölün ilerisindeki Uzeyb'e kadar olup seksen fersahtır.²⁶ Bölgenin uzunluk olarak ve en olarak belirttiğimiz iki yüz yirmi beş milyon alanın bölünmesi şu şekilde olur: Bu alandan tahmini olarak tepeler, kıraç alanlar, yollar, çöller, nehirler düşülür. Şehri ve köy alanları üçte birdir. Ondan sonra geriye yüz yetmiş beş milyon cebi kalmaktadır. Irak'ın önemli şehirlerinden Küfe başka şehirde görülme- yen kaliteli yağlarıyla da tanınmaktadır. Diğer önemli şehrinin ismini kısaca verecek olursak el-Enbar, Vasit, Bağdat, el-Medain, el-Ehvaz, Basra gibi önemli şehirleri vardır.

2.4.5. Pers Topraklarının Özellikleri

Fars toprakları çok geniş bir coğrafi alanı kapsamaktadır. Bu bölgede hüküm süren ilk devletlerden itibaren genellikle batı yönünde fetih hareketlerinde bulunmuşlar ve Anadolu dâhil olmak üzere Akdeniz coğrafyasında varlıklarını sürdürmüşlerdir. Fars diyarında kurulan devletler genellikle ülkelerini imar etmişler, ticaret, hayvancılık ve tarımla uğraşmışlardır. Ülke toprakları genelde çorak bir iklime sahip olmakla birlikte Hindistan ve Güney Azerbaycan taraflarında gür ormanların varlığı söz konusudur.

²⁵Bekrî, a.g.e., s. 372-373.

²⁶Bekrî, a.g.e., s. 424.

Farsta topraklarında genel olarak altın, gümüş, demir, pirinç, kükürt, petrol, civa gibi her türlü maden bulunmaktadır. Fars'ın Kevra ve Cevr bölgelerinde gül suyu götürülür. Bu gül suyu Hind, Çih, Mısır, Magrib, Yemen ve Sair ülkelerine ihraç edilir. Darucebed tarafında beyaz, siyah, sarı, kırmızı her renkten tuz dağları vardır.

2.4.6.Maveraünnehir ve Ötesindeki Yerler

Horasan tarafından bakılınca şu yerleşim yerleri yer alır: el-Kuvazian, es-Sağaniyan, Tirmiz, Buhara, İstahir, Semerkand, Hucend, Eşruşne, Şaş, Fergana, Babat, Kelsavan ile onun çevresinde olan yerler Belh, Taharistan, Bamyān, Harez m gibi birçok şehir vardır. Altın, gümüş, civa gibi madenler dünyada en çok Maveraünnehir'de bulunur. Müveraünnehir tarımsal açıdan en verimli bölgelerdendir. Halkının geliri yüksek olup zenginlik aralarında yaygındır. Zenginlikleri, servetleri, bollukları ve refahları vardır. Nevar ki böyle şeyler için birbirleriyle yarışmazlar. Bölge insanı tarih içerisinde misafir ağırlamaya, insanları teselli etmeye, cihat uğruna, yollar yapmaya, evler yapmaya, konaklama yerlerine ve su kaynaklarına servetlerini harcamışlardır.

2.4.7.Avasım Şehirleri

Müslüman Arapların Roma İmparatorluğu'na karşı kuzey sınırlarını korumak amacıyla Abbasiler döneminden itibaren kurulmaya başlamıştır. Bu şehirlere bakacak olursak Kinnisrin, Menbic, Düluk, Ru'ban, Kavres, Nukablas, Musul, gibi şehirleridir. Bu şehirlere dönemin devleti tarafından savaşçılık özelliği iyi olan Türkmenler yerleştirilmiştir. Bu isimlerini saydığımız yörelerin tamamının evleri ve evlerinin çatıları-damları taşandır. Evlerin iç duvarları, kapıların takılı olduğu duvarlar, pencerelerin kemerleri hep taşandır²⁷

2.4.8 Tibet Ülkesi

Tibet, aslında coğrafi bir mekân (plato) adı olup bugün Çin Halk Cumhuriyeti'nin güneybatı sınırında yer alan özerk bölgenin ismidir. Bölge uzun bir zaman Çin hanedanlarının idaresi altında kalmış ve Çin'in bir bölgesi olmuştur. Kuzey komşuları Türklerdir. Güneyde Hindistan ve batısında Fars diyarı yer alır. Tibet'in ürünleri, çiçekleri ve nehirleri hakkındaki acayiplikler sayılamayacak kadar çoktur. Orası can-

²⁷Bekrî, a.g.e., s.459- 460.

lıların canlı kanlı oldukları bir yerdir. İnsan orda sürekli güler, mutlu ve sevinçli olur. Hiç üzülmezler. Bu genel olarak yaşlı, genç olsun herkes için böyledir. Haklı zariftir. Eli açık cömert kimselerdir. Birisi öldüğünde ailesi çok üzülür. Bu ülke ortaya yerleşen Himyer'in adalarından dolayı bu ismi almıştır.

2.4.9. Kirman

Eserde geçen bilgilere göre Kirman toprakları Fars ve Mükran topraklarına komşudur. He iki taraftan seksen fersah olduğu söylenmiştir. Kirman'ın sınırları şöyledir:

Doğusunda Mükran toprakları ile Mükran'la el-Kallsuun ötesindeki denizin arasında bulunan çöl yeralır. Batısında Fars toprakları yer alır. Kuzeyinde Horasan ve Sicistan çölü yer alır. Güneyinde Fars denizi bulunur. Şircan sınırında O Fars sınırında... Halkının çoğunluğu bedenen zayıftır. (Aşırı sıcaktan dolayı esmerlerdir) Kirman'nın Şircan şehri valinin oturduğu şehirdir. Surları Reşid döneminde inşa edilmiştir. Sekiz kapısı vardır.²⁸

2.4.10. Trakya

Eserde geçen bölgelerden birisi de Trakya'dır. Doğudan Kostantiniye kentine, kuzeyden Uşban, kible tarafından büyük oranda denize, batıdan Makedonya ülkesi ile Taşalya ülkesine sınırı vardır. Atlara gem yapanların/vuranların ilk Trakyalılar olduğu öne sürülür. At sporları ile nal bantlığı onların icat ettiği iddia edilir.²⁹

2.5. Mimari Yapılar

2.5.1. Mescitler

İslam'ın Arap toplumu arasında yayılmasıyla birlikte Müslüman ahali dini ibadetini yerine getirmek amacıyla yaşadıkları coğrafya üzerinde çeşitli mescitler inşa etmişlerdir. Bu mescitlere kısaca değinecek olursak Mekke ile Medine Arasındaki Peygamber (S.A.V.) mescitleri olarak geçen "Zül-Huleyffe'de iki mescit vardır. Bunlardan biri insanların bir arada ihrama girdikleri el-Mescidü'l-Kebir'dir. Diğeri ondan iki mil yukarıda dağın eteğinde yer alan Mescidü'l-Muarri'dir. Seyyale'ye yedi mil mesafede Garakuz'zabiyye denilen bir mescit bulunur. Hz.Peygamber'in

²⁸Bekrî, a.g.e., s. 443.

²⁹Bekrî, a.g.e., s. 489.

Bedir savaşına katılanlarla istişaresi o Mescidde gerçekleşmiştir. Ravha'ya üç mil mesafede Munsarif Mescidi denilen sırtını dağa dayamış bir Mescid vardır. Ruvevse'nin başında bir mescit vardır.

Diğer mescitlere bakacak olursak Nur Mescidi, Adva Mescidi, Kasih Mescidi, Osman b. Affan Mescidi, Rabah Mescidi, Asker Mescidi, Dağın eteğindeki Bilal Mescidi, Ravman Mescidi, Fatih Mescidi, Hendek dağı Mescidi, (Rahmet Mescidi), Cemaat Mescidi, Acuz Mescidi, Kibletayn Mescidi, Beni Züreyle Mescidi, Beni sağda Mescidi, bu sefine Mescidi ve son olarak Beni Kab Mescidi olarak sıralanabilir.³⁰

2.5.2. Eserdeki Acayıplıklar

Eserde yer çeşitle acayıp olaylara yer yerilmiş ve bunlar detaylıca olmasa da anlatılmıştır. Bu acayıplıklar arasında cinlerden, perilerden, dedelerden, yabanilerden, Gulyabiniler, Nesnaslar ve Anka Kuşları gösterilmiştir.

Onlara göre Gulyabani diye bir şey vardır. Hz. Ömer'in Müslüman olmadan önce bir yolculuğunda onu görüp ona kılıcıyla vurduğunu söylemiştir. Bazı filozoflar onun doğadaki hiçbirşeye benzemeyen çirkin bir görünüşü olduğunu öne sürmüşlerdir. Bu kimseye benzemeyen görüntüsüyle yaşadığı yerde yalnızlaşıp yabanileşmiştir. Gulyabani insanla hayvan arası bir varlıktır. Hintliler Talih Yıldızı doğarken ayıp bir iş işlendiğinde onun kayasının çölde değişik şekillerde görüldüğünü söylemişlerdir. "Tali"den dolayı 'ğul' diye isimlendirilmiştir.³¹

Yine acayıplıklar arasında Nesnas'a gelince onun Hadramevt ülkesinde olduğunu öne sürerler. Yarım insan gibidir. Tek elli ve tek ayaklıdır. Zıplaya zıplaya hızlı bir şekilde koşar. Her türlü bitkiyi yer. Susuzluğa karşı dayanıklıdır. Yüzü insan yüzü gibiydi. Çenesinde kıllar vardı. Bacağı insan bacağı gibiydi.³²

2.5.3. Mısır'ın Bazı İlginçlikleri-Olağanüstülükleri

Eserde geçen bilgilere göre Mısırlılar bilgice diğer insanlardan ileri olup kâhinlikte de onlardan üstündüler. Yunanlı bilginler onları bu şekilde niteleyip onların bu konularda daha ileri olduklarını bizzat tanıklık ederler. Şöyle derler: Mısır'ın bilgeleri bize şunu haber verdiler. Onlardan şu şekilde yararlandık onlar ilimleri-

³⁰ Bekrî, a.g.e., s. 406-407.

³¹ Bekrî, a.g.e., s. 153.

³² Bekrî, a.g.e., s. 153-154.

bilgileri kendilerine ulaştıranın ve gaybı kendilerine bildirenin yıldızlar olduğunu ve onların varlıklarını doğalarının sırlarını şifreli bir şekilde kendilerine gosterdiğini 6ne s6rerler. Meşhur tılsımlar ve b6y6k sırlar oluşturdula. Sezeryanla doğum yaptırđılar. Hareketli resimler-heykeller yaptılar.³³

---

³³Bekrî, a.g.e., s. 523

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM ESERİN TERCÜMESİ

MUKADDİME (ÖNSÖZ-GİRİŞ)

Es'ad (Sâd) Ğurab'ın Biyografisi

Burada Hicri 5. / Miladi XI. yy'da Endülüs'teki siyasi durum hakkında bilgiler verilmektedir. Bu devir el-Bekrî'nin yaşadığı devirdir. el-Bekrî, genel manada İslam dünyası tarihiyle yakından uzaktan ilgili olanlarca ve özel olarak Mağrib tarihiyle ilgili olanlarca bilinmektedir. O halde bu çalışmanın konusu hatlarıyla el-Bekrî'nin eserlerinin oluşması ve gelişmesi çerçevesinde sınırlıdır.

II. Hişam'ın istikrarlı ve parlak iki halife olan III. Abdurrahman (350/961-300/912) ve oğlu II. Hakem (366/976-350/961)'den sonra tahta çıkışı Emevi halifeliğinin bütünüyle yıkılmasına neden olacaktır. İç çatışmaların olduğu sıkıntılı bir dönemi açmıştır. Kişi iktidarı isteyenlerin tahta peş peşe veya aynı anda çıktıklarını ve herbirinin Arap, Berberi, Slav gibi orduyu oluşturan farklı kökenlere dayandıklarını görecektir.

XI. yüzyılın ilk onluğunda Malaka ve Yeşil Adada rakip bir halifelik olan Hamudiler Halifeliği ortaya çıktı. Hükümdarları Emevi Halifeliğinin son temsilcileriyle aynı anda veya peşi sıradırlar. Bu durum 441/1031 yılında son Emevi Halifesi III. Hişam'ın ölümüyle Emevi Halifeliğinin sona erdiği zamanın ardından gelecektir.

Böylece Endülüs'te yeni bir dönem başladı. Uzun yıllar boyunca varlığı kabul gören bu durum resmen gerçeğe dönüştü. Her yönetici kendi yöresinde veya şehrinde bağımsız hale geldi. Şüphesiz bu prenslikler dönemi diye bilinen parçalanma ve isyanlar dönemidir. Bu prensliklerin sayıları zaman aralıklarında yirmiye çıkacaktır.

Sayfa 6

Bu karanlık ve çalkantılı yılların tarihini takip etmek araştırmayı usandıracak derecededir. Tarih kitapları bu devletçiklerin aralıksız savaşlarının haberleriyle kaynar (dolup taşıyor) birlikler kurulur. Günler geçince parçalanır ve prenslikler doğar. Daha kapsamlı ve istikrarlı birliklerle asrın sonuna kadar kalabileni ortaya çıkana kadar diğeri hafızalardan silinirdi. Bundan dolayı Tuleytula ve Sarkista gibi kuzey prensliklerindeki hâkimiyet komşu Kaştala, Liyon, Ergun Hıristiyanlarının darbele-ri altında sona erdi.

Hıristiyanlar, bu dönemde Endülüs'ün verdiği izlenim karşısında elleri kolları bağlı kalmadıkları apaçıktır. Müslümanların parçalanmışlığı, yönetsel istikrarsızlığı, birlik olmada ve kendilerini savunmadaki acizyetlerine karşılık Hıristiyanlar Endülüste olabildiğince en geniş sahalarda etkinliklerini yaymak için ister şiddet yoluyla olsun ister barış yoluyla olsun ellerindeki bütün olanaklardan yararlandılar.

Bu yayılma Liyon ve Kaştale Kralı VI. Funiş'in (ال فونش) Talaytula şehrini işgal ettiği zaman olan 478/1085 yılının başlarına ulaştı. Bu felaket bütün İslam dünyasında büyük bir etki yarattı ve Endülüslerin o zaman Kuzey Afrika'da bulunan Muarabıtlardan kurtarılma isteğinde bulunmaları tepkisine neden oldu. Yusuf b. Taşfin Kuzey Hıristiyanlarını engellemek için ordularının başında 483/1090 senesinde Endülüs'e yerleşti. Fakat bunun İslam topraklarındaki siyasi durumda temel değişiklik olmadan olanaksız olduğunu çabıcağı anladı. O halde prenslikler birbiri ardınca yok edilecek ve yurtları Murabıt Devletine katılacak. Böylece Yusuf b. Taşfin çoğunlukla Endülüslerin inadına rağmen öncelikle Murabıt Devletinin yararına ve fakat Endülüslerinde yararına – Endülüs'ün siyasi birliğini geri getirdi. Endülüs'ün savunmasını üstlenerek onun ömrünü iki asır daha uzatabildi. 5/11.asır bize politik yönden karanlık ve trajik bir tablo sunuyor. Fakat bütün bunlar bize tablonun (resmin) diğer yanını unutturmamalıdır. Şüphesiz bu askeri ve siyasi çöküş dönemi kültürel ve sanatsal hayatta şaşılabilir bir parlaklıkla ön plana çıkar. Endülüs böylesi bir zıtlığın tek örneği değildir. Kurtuba Endülüs Emevileri döneminde parlayan bir kültür merkeziyken biricikti.

Sayfa 7

Presnlikler döneminde ise bu tür pek çok merkez ortaya çıktı. Her prens (emir) şairleri, edebiyatçıları ve değişik uzmanlıklarda bilim adamlarını sarayına getirmek için komşularıyla ve düşmanlarıyla yarıştıyordu. Bu medeniyet merkezleri arasında İsbiliye'yi, Mariye'yi, Bace'yi, Malaka'yı, Hıristiyanların işgalinden önceki Tulaytulayı ve Sarkis'yi sayabiliriz. Hiç şüphe yok ki O; İbn Hazm, İbn Hayyan, İbn Bessam gibi Endülüs kültürünün en önde gelen isimlerinin ve tarihin fırtınalarını yok ettiği eserlerini bilmesek de en azından kendilerinin isimlerini bildiğimiz pek çok meşhurun parladığı dönemdir.

El-Bekrî bu dönemde yetişir ve öğreneceğimiz gibi onun her iki tezahüründe (görüntüsünde) pay sahibi olur; Siyasi çöküşün ortaya çıkışında. Evet şüphesiz eserleri bu güzide dönemde başkalarına göre daha fazla bir sıkıntıyla doğacak ve gelişecek. El-Bekrî Arapların coğrafya anlayışını (ekolünü) doğunda zihinlerden silinmesinden sonra (bile) devam ettirecektir. Eserlerinde bulunan bazı özellikler önemini yitirse de her zaman Endülüs kültürünün en büyük sembollerinden ve Mağrib'in (batının) en meşhur coğrafyacılarından biri olarak kalacaktır.

El-Bekrî'nin Biyografisi

O, özellikle Ebu Ubeyd künyesiyle meşhur olan Abdullah b. Abdülaziz b. Muhammed b. Eyyüb b. Amr el-Bekrî'dir. Lüble'de aslı Bekr Vail kabilesine dayanan bir Arap aileden doğdu. Bu ailenin birçok bireyi Endülüs'te resmi görevler (makamlar) üstlendiler. Fakat bu ailenin ne ilkleri (ataları) hakkında ne de Endülüse yerleştikleri dönem hakkında söylenecek hiçbir şey bilmiyoruz.

Tarihin bizim için ismini muhafaza ettiği ilk "Bekrî" Ebu Ubeyd'in atalarından biri olan ve Eyyüb b. Amr El-Bekrî diye isimlendirilen biridir. O, 4./ X. asrın son çeyreğinde şehrinde yargıçlık makamını üstlenmiştir. Daha sonra red planını (atılımını) yani Kurtuba'daki mezalimi engelleme planını üslenmiştir.

Sayfa 8

Görünen o ki; büyük bir etkinliği vardı. Çünkü kendi kardeşi Muhammed'le birlikte Halife II. Hişam ile veziri el-Mansur b. Ebi Amir arasında 387-997 senesinde barış sağlanmasında büyük bir rol oynarken buluyoruz.

Ondan kısa bir süre sonra aileyi Velbe'de sonra İşbili'ye yakınlarında küçük bir ada olan Şertişte bir vadi yatağında yerleşmiş buluyoruz. Ancak bu yerleşmenin ne zaman gerçekleştiğini bilmiyoruz.

İbn Hayyan; kaynak gösteren İbn el-Ebar'a göre Muhammed b. Eyyüp o yörenin idaresini üstlenmiş ve muhtemelen 433/1040 yılına kadar orada kalıp vefat etmiştir. Onu bu küçük alanda bağımsız bir prens olarak görebilir miyiz? Fakat 402/1011,1012 yılında bağımsız olduğu görülüyor. Her ne olursa olsun kesin olan bu ailenin el-Mansur b. Ebi Amir'in destekçilerinden olduğudur. Yani o, Emevi halifesinin muhalifiydi. Onun (ailenin) İşbiliye'de merkezi yönetimden bağımsız hareket edenleri ilki olan İsmail b. Abbad'la güçlü ilişkileri vardı. Öyleyse Muhammed b. Eyyüb'ün İsmail b. Abbad örneğini izlediği uzak bir ihtimal değildir.

Ebu Zeyd Muhammed'in vefatından sonra iktidara oğlu Ebu Musab Abdülaziz b. Muhammed geldi. Velbe ve Şeltiştin oluşan küçük mıntikasını tam bir bağımsızlık içinde yönetti (sürdürdü). Kimilerine göre bu bölgenin ikinci ve kimilerine göre ilk ve tek prensiydi. Prensligi İşbiliye'nin yöneticisi Mutedd b. Abbad'ın komşusu Leblebeyi istila ettiği 443/1051 yılına kadar devam etti. Evet, Mutedd'in yükselen gücü yaklaşık 10 seneden beri pek çok kent devletçikleri yutarak onları etrafında Endülüs birliğini oluşturmak istediği krallığına kattı. Eskiden beri el-Bekrî ailesi ile Abbadoğullarını bir araya getiren bağlar projede herhangi bir değişiklik yapmadı. Abdülaziz Velbe kentini tehlike baş gösterince Beni Abbad'a teslim etti.

Sayfa 9

Bir süre Şeltiş adasında kaldı. Sonunda on bin miskal karşılığında orayı terketmek zorunda kaldı. Ailesi ve mallarıyla oradan ayrıldı. Abdülaziz'in o zaman bir oğlu vardı. O, dostumuz Abdullah'tan başkası değildi. Hiçbir kaynak daha sonra Ebu Ubeyd künyesi verilecek olan bu (oğlu) nun doğum tarihini zikretmez. Ancak biz birkaç tekikle bu tarihi tespit edebiliriz.

Kaynikuş Nefhu't-Tibi lilMukri (misafir perverin güzel kokusunu yaymak) adlı biyografisinde “431-432/1040 yılını” dayandığı kaynaklarını söylemeksizin öne sürmektedir. Brokelman da aynı yılı işaret etmektedir. Çeşitli nedenlerden dolayı bu tarihin kabulü fikrimizce imkânsızdır.

Eğer Ebu Ubeyd 432/1040 senesinde doğduysa; ailesi Şeltiş'ten kovulduğunda on bir yaş dolaylarında olması gerekir. Ne var ki İbn el-Ebar ondan “akranlarını güzellik, parlaklık, sevinç, edebiyat ve bilgi bakımından aşan bir genç” diye söz eder. Bunlar, o yaşta bir çocuk işte söylenmesi zor tabirlerdir. Bu böyle el-Bekrî'nin biyografileri onun 487/1094 senesinde ileri bir yaşta öldüğünü vurgular. Doğumunu 1040 senesi olarak varsayarsak “ilerlemiş bir yaşta ölmüş olduğu (iddasına) ortaya çıkan “54” senelik bir ömür olarak tanımaz.

El-fetih b. Hakan çocukken onunla görüştüğünü el-Bekrî'nin ise o zaman seksen yaşında olduğunu söyler. Bütün bunlardan, el-Bekrî'nin doğumunu 400/1010 yılına veya ondan kısa bir süre sonraki bir yıla çekilmesi gerektiği ve doğum yerinden ayrıldığında 37-38 yaşlarında olduğu sonucu çıkar.

Sayfa 10

Mutedd'in kendisini azletmesinden sonra Abdülaziz'in ve ailesinin taşındıkları yer konusunda da bazı kapalılıklar bulunmaktadır. İbn el-Ebar, İbn Azara ve onların dışındakiler; onun Kurtuba'ya kent idarecisi Ebu'l-Velid Muhammed b. Cevher'den kendisini himayesi altına alması için gittiği kaanatindedir. Ne var ki, İbn Azara'nın bizzat kendi kitabında “o, onu İşbili'ye kabul ederek ölünceye kadar ona para akıttı” ibaresi görülmektedir.

İnsanın iki rivayetten birini tercih etmesi zor görünüyor. Abdülaziz'in kısa bir süre İşbili'de kaldığı ve Mutedd'in kendisine karşı bakışının değişmesiyle Kurtuba'ya ailesi ile taşındığını varsayarsak iki rivayeti uzlaştırabiliriz. Bu zaman aralığından sonra Abdülaziz hakkında herhangi bir söz görmemekteyiz. Ölümünün ondan çok sonra olmadığı varsayılabilir.

Ebu Ubeyd'in Kurtuba'da ne kadar kaldığını bilmiyoruz. Babası hayattayken mi yoksa öldükten sonra mı orayı terk etti? Hiç şüphe yokki orada edebi ve bilimsel kültürünü edinmeye yetecek kadar kalmıştır. İbn Bişkural, onun Ebu Mervan'ın derslerini de ve büyük tarihçi İbn Hayyan'ın derslerini takip ettiğini bize bildirmektedir.

Onun kurtubada Ebu Bekir Musafi'nin ve İbn Abdil- Berrin de derslerini takip ettiği bize bildirilmektedir. Onun Kurtuba'da ilk aşamada yazdığı kitapları bilmemiz olanaksızdır. Çünkü kitapların yazım tarihleri bilinmemektedir. Fakat emarelerin çoğu, onun boş durmadığını, eserlerinin çoğunun bu dönemde ortaya çıktığını ortaya koymaktadır.

Feth b. Hakan'ın İbn Hibban'a ait olarak naklettiği İbn el-Ebar'ın biraz çekerek anlattığı bir habere göre el-Bekrî'nin Meniye'ye oranın prensi Muhammed İbn Maan'ın davetiyle taşındığı görülüyor. Şüphesiz bu davetin nedeni adamın (el-Bekrî'nin) edebiyatçı sıfatının şöhretidir. Meniye'nin hükümdarı onu hoş karşılamış ve onu dost edinmiştir. Böylece Ebu Ubeyd'in hayat-ı saray hayatı ve eğitim hayatı olarak bölümlendi. Maniye'de el-Uzri'nin derslerine devam etti.

Sayfa 11

Bu şeyhin öğrencisinin bilimsel yöneliminin oluşumunda etkili olduğu uzak bir ihtimal değildir. el-Uzri coğrafyacıydı. Ebu Ubeyd'i (metinde yanlışlıkla Ebu Ubeyde diye yazılmış) bu bakış açısına yöneltmede etkili olmuş olabilir. Acaba onun coğrafyaya dair olan Mecemuma isteceme ile el-Mesalik ve'l Memalik'in bu döneme dayandığını varsaymak bir cüretkârlık olur mu? Bu varsayım ikinci kitabı hakkında varid olan (ulaşan) dört bir tarafa yayılmış mülahazaların çoğuna dayanarak telifinin yaklaşık 460/1058 yılında bittiğini öğrendiğimizde daha fazla kesinlik kazanıyor.

Görünüşe göre el-Bekrî'nin Meniye'deki hayatı sıkıntılı olmadı. Biyografisini yazanlar onunla ilgili çok şeyler söylemezler (çünkü) biyografilerin çoğunluğu birkaç satırı geçmeyen alıntılardan oluşmaktadırlar.

El-Bekrî 478/1085-1086 senesinde Muhammed b. Maan tarafından İşbiliye'ye el-Mutemed b. Abbad'a elçi olarak gönderildi. Uzak Mağrib'e gidince Murabıtlardan Hıristiyan tehdidine karşı yardım isteğinde bulundu. el-Bekrî İşbiliye'de kaldı yoksa Meniye'ye geri mi döndü? Bir kere daha varsayımlara kaldık. Onu yeniden 483/1090-1091 yılında Murabıtların işgalinden sonra Endülüs'ün başkenti Kurtuba'da buluyoruz. Büyük olasılıkla hayatının geri kalanını araştırma eğitim yaparak ve dostlarıyla eğlenceli bir hayat geçirip yine orada öldü ve Ümmü Seleme mezarlığına gömüldü.

el-Bekrî'nin Eserleri

El-Bekrî insani bilim dallarının herhangi birinde uzmanlaşmadı. Onu bu durumu Ortaçağ Müslüman bilim adamlarının çoğunluğuyla aynıdır. O dönemde kültürlü (entelektüel) bir adamın vücuda gelmesi her zaman için fıkıh, Kur'an ilimleri, kelam ilmi gibi dini ilimlerden oluşan sağlam bir temeli kapsıyordu. Sonra edebiyat, dil, felsefe ve olanaklara kişisel zevklere göre diğer branşlar geliyordu. Öyleyse el-Bekrî'nin eserleri arasında farklı konulara ek olan çalışmaları bulmamız garipsenmemelidir.

Sayfa 12

el-Bekrî doğuda ve batıda "coğrafyacı" sıfatıyla ünlü olmasına rağmen herşeyden önce bir dilci ve edebiyatçıdır. Okuyucunun ona atfedilen kitapların isimlerini gözden geçirmek istemesi bunu anlamak için yeterli olacaktır. Edebiyatın coğrafyayla ilgili eserlerinde büyük bir rolü vardır. Coğrafya sözlüğüne gelince, herşeyden önce o bir dil kitabıdır.

Eserlerinin çoğu kayıptır. Bazılarının ancak isimlerini bilebilmekteyiz. O halde onları bir liste halinde tanıtmamız yeterli olacaktır. Tabi biyografilerinde dağınık bir vaziyette olan az sayıdaki bir kısım beyitlerini içeren şiirini bunun dışında tutarsak;

Dil ve Edebiyatla İlgili Olanlar

- Kitabu'l-ihsa li tabakati's-şuara
- Kitabu iştikaki'l-esma
- Et-Tanbih ala eġlati ebi Ali fi emalihi
- Şifau alili'l-Arabiyyeti
- Kitabu Sileti'l-Mefsul fi şarki ebyati'l-geribi'l-musabbef (Ebu Ubeyd el-Kasım b. Selam'ın)
- Faslu'l-mekal fi şerhi kitabi'l-emsal(yine İbn Selam'a ait)
- El-kâli fi şerhi emali'l-Kalî

Coğrafyayla İlgili Olanlar

- Mucemu'a iste'ceme
- Kitabu'l- mesalik ve'l- Memalik

Değişik Konularla İlgili Olanlar

- E'lamu nubuvetti nebiyyina Muhammed
- Et-tedrib ve't-tehzib fi durubi ahvali'l-hurubi
- Kitabu'n- nebat

Sayfa 13

El-Mesalik ve'l-Memalik

Telif Şekli ve İçeriği

Şunda hiç şüphe yok ki el-Mesalik ve'l-Memalik kitabının el-Bekrî'nin ünlenmesinde büyük bir payı vardır. Bu kitap Arap edebiyatında aynı ismi taşıyan kitapların yaygınlığına rağmen bunların hiçbirine benzememektedir. O, ne İbn Hurdazbih'in aynı isimli kitaba gibi sadece mesalik'in (coğrafya konuları) ayrıntılı bir anlatışı; ne İbn Fakih'in Kitabu'l Buldan'ı gibi anektodların, acaipliklerin, efsanelerin düzensiz bir derlemesi: nede Makdisi ve İstahri gibi yazarının seyahatlerinin bir kısmıdır. el-Bekrî'nin el-Mesalik'ini ne tuhafıkları içeren türden ne de astronomi kitapları türünden bir kitap olarak sınıflandırabiliriz. Ancak el-Bekrî'nin kitabı bunların tümünün toplamıdır. Onda coğrafyayla ilgili konular (el-Mesalik); ülkelerin, şehirlerin ve halkların anlatımı vardır. Ve bunları nükteli hikayelerle efsanelerle ve tarihi anektodlarla birleştirir. Böylece okuyucunun zihni sürekli olarak uyanık kalır.

Ne yazık ki on tane el yazmalarının hiçbirisi tam değildir. Öyle ki, onları birbirlerine eklessek bile tam bir nüsha (kopya-örnek) elde edemiyoruz. Şüphesiz El-Bekrî'den sonra gelen bazı yazarlardan aldığımız bir takım alıntılar eserin orijinal haldeki içeriğini -bunu daha sonra açıklayacağız- ortaya çıkarmayı amaçlıyor.

el-Mesalik kitabı yaklaşık aynı hacimdeki iki bölümden oluşmaktadır. Tercihe şayan görüşe göre birinci bölüm genel bir önsözü veya günümüzde kaybolduğu düşünülen bir girişi kapsamaktadır. Bu bölüm yaratılışın başlangıcıyla başlayan, Hz.

Âdem'den Hz. Muhammed'e (A.S.) kadar olan peygamberler tarihini işleyen tarih konulu uzun bir önsözle başlar.

Sonraki bölüm dini inanışlara, Eski Arapların vehimlerine ondan sonra o zaman mevcut olan dinlerin en önemli heykellerinin veya Yunanlar, Romalılar, Farslar (ateş mabetleri), Slavlar, Çinliler gibi değişik milletlerle olan heykellerin anlatımına (betimlemesine) dairdir.

Sayfa 16

Bu son kısımdan. Bunu daha sonra ayrıca zikredeceğiz. el-Bekrî'nin el-Mesalik'indeki birçok gediği Humeyri'nin er-Ravzü'l-Mutar kitabından doğru bir yararlanmayla tamamlamak mümkündür. Fakat bu bize ikna edebi bir restorasyon sağlamaz. Çünkü er-Ravz'ın sahibi, şehirlerle ilgili betimlemeleri, alfabetik bir düzene koymak için bölümlemiştir. Oysa el-Mesalik'in sınıflandırması olan Metot ne yazık ki el-Bekrî'nin kitabının yeni nüshalarını (kopyalarını) bulacağımız zamana kadar kayıp durumundadır.

Kaynaklar

Geçen bilgilerden el-Mesalik kitabında coğrafi tarihi, etnoğrafik, ekonomik pek çok bilginin yayıldığı ve bu bilgilerin o dönemde Araplarca bilinen dünyanın tamamıyla ilgili olduğu sonucunu çıkarıyoruz. Bu zenginlik bize kitabın en büyük ayıbını unutturmamalıdır. el-Bekrî bizzat tanık olduğu şeylerden hiçbir zaman söz etmemektedir. Anlatımını yaptığı ülkelere ilişkin İbn Havkal, İstahri ve Mesudi gibi meşhur öncülerinin aksine doğrudan hiçbir deneyimi yoktur. el-Bekrî'nin hiçbir biyografisinde memleketinden ayrıldığına dair bir sonuca varılamaz. Tersine onun hayatı o memlekette; Velbe, İşbiliye, Kurtuba, Meriye, arasında dar bir alanla sınırlı kalmıştır. Öyleyse kitabını yazmak için bazı kaynaklara başvurmak zorunda kalmıştır. Evet eski kitaplar kaynakları arasında yer alır. Bunula birlikte el-Bekrî'nin el-Mesalikini okumamızdan dolayı zihnimizde şekillenen dünyanın 5./XI. asır olmadığı aksine bir iki asır daha eski bir dünya olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. el-Bekrî'nin kendilerini tanıttığı seyyahlardan veya çağdaşı olan kaynaklardan elde ettiği, doğrudan bilgiler ise - ki bunlar azdır ve Mağrip, Sudan'la ilgili bazı analizlerle sınırlıdır- bunun dışındadır. Bunun haricinde el-Bekrî yazılmış tarih, coğrafya ve edebiyatla ilgili kaynaklarından alıntı yapmıştır. Onları (bu kitapları) bizzat elde ettiği varsayı-

labilir. Çünkü onun kitapları sevdiği bilinmektedir. Onun, onlara (kitaplara) saygısını göstermek için onları büyük İspanyol mendiliyle sarmaladığı, örttüğü rivayet olunur.

Bu yöntem biri olumlu ikincisi olumsuz olmak üzere iki sonuca yol açtı. el-Mesalik kitabı nakle (alıntı-rivayet) dayanan; bu yöntem olmasaydı tamamen yok olan yazarın kitaplarının korunmasıyla ilgili olan diğer kitaplarla ortaktır.

Sayfa 17

Burada İbrahim b. Yakup Et-Tavuşi örneğini hatırlatıyoruz. Olumsuz yönü ise orjinalinden yoksun olmada kendini gösteriyor. Günümüzde el-Mesalik'in bilinen metnin çoğu ikincil kaynaklardan elde edilmiştir. Çoğunu el-Mesudi'nin, İbn Rüste'nin, İbn Abdi'l-Hakem'in ve Taberi'nin baskılarında (kitaplarında) görüyoruz.

Nakil yönteminden (rivayet, alıntı) bir kusur daha çıkmaktadır. Levi Provençal İslami bilimler dairesinde el-Bekrî'ye ayırdığı makalesinde "Keşke kullanılan kelimelerden Endülüs (Avrupa Dilleri) dilinden etkilenmiş olanların listesini çıkarmak için onun diliyle ilgili bir araştırma yapılırsa" diye temenni etmiştir. Biz bu tür bir araştırmanın olumlu sonuçlara ulaşabileceğine inanıyoruz. Çünkü yazar Endülüs dilindeki kaynakları kullandığında o etkileri/izleri bulmanız mümkündür. Ancak onlar (izler) el-Bekrî'nin değil kaynaklarının dili olarak kalırlar. Zaten yazarın şahsi değerlendirmeleri çok azdır. Bundan dolayı ikna edici sonuçlara varılması zordur.

el-Bekrî, tercih ettiği yazarların listesinin kolayca hazırlanmasını sağlayacak derecede, kullanıldığı kaynakları çoğunlukla açıklar. el-Mesalik'in titiz bir incelemesi onun kaynakları kullanılırken ki metodunu bizi aydınlatır. O bazen anıları harfi harfine dile getirir. Hatta çeşitli sayfalarını kaynak/delil olarak gösterir. Fakat genellikle onları derleyip birbirine katarak onlardan uyumlu bir karışım oluşturur. Böylece onlardan yepyeni bir yazı ortaya çıkar. Bu metot -daha sonra inceleyeceğimiz- metin incelemesinde bazı sorunlara neden olmaktadır.

Bütün bu sorunlardan azade, işlenen konuların çeşitliliği ve betimlenen ülkelerin çokluğu aktarıcıyı bu veya şu kaynağa geçici olarak ara verdirip daha sonra ona geri döndürür. Bazı kaynaklardan uzun uzadıya yararlanılmış, bazılarındansa belirli konular çerçevesinde mütevazı alıntılar halinde yararlanılmıştır. Bu önsöz çerçevesinde bu konuda ayrıntılı konuşmak imkânsızdır. Her bölümün ve her pragrafın kaynağını belirtmek zordur. O halde anahatlarını söylemekle yetineceğiz.

el-Mesalik kitabının öne çıkan bazı özellikleri vardır. (Örneğin) coğrafi bilgileri tarih içerikli bilgilerle birleştirir. Onun için bu kitapların yapacağımız ayrımı kolay bir işe dönüştürmeyen birbirine zıt konular içerdiğini görmemize rağmen coğrafya ve tarihle ilgili kaynakları birbirinden ayırarak arzetmeyi uygun gördük.

Sayfa 18

Konuyu öncelikle bir inceleme olarak işlemek için bu ayrıma başvurmayı yararlı gördük.

1- Tarihle İlgili Kaynaklar

Taberi ismi el-Mesalik kitabının ilk satırlarından beri karşımıza çıkmaktadır. Birinci kısımda; özellikle peygamberler, Fars ve Yemen krallarıyla ilgili fasılda tekrar tekrar zikredilecektir. Bu ismi yine Kirman, Medain gibi şehirler veya ülkelere ayrılan çeşitli pragraflarda göreceğiz. Bu gibi kaynakla göstermeleri yaklaşık yüz otuz pragrafta ve aşağıdaki tabirlerden biriyle başlıyor görürüz: “Taberi”, “Ebu Cafer Muhammed b. Cerir” ve salt “ط” harfi.

Bir başka meşhur yazar –ki o Mesudi’dir- kaynak olarak Taberiden daha çok gösterilmektedir. O kişi (Taberi ve Mesudi) peygamberler tarihi ve Yemen Tarihi hakkındaki hadislerin yaygın iki kaynağıdır.

Mesudi; nehirleri, denizleri, Hire krallarının tarihini; Şamlıları, Nıbtileri, Kürtleri, Sudanlıları ve Eski Mısır tarihini ele alan paragrafların çoğunda temel kaynaktır. Arapların inançlarıyla ilgili bilgilerin tamamı doğrudan “Muruc”tan alıntıdır. Mısır’ın Yunanlı kralları, ilk Roma kralları ve Slavlarla, Kafkas halklarıyla ilgili bazı paragraflar için de durum böyledir. Toplamda üç yüz otuz paragraf özetlenerek alınmış sayılmaktadır. Mesudi’yi açıkça zikrettiğinde şu tabirlerle onu dile getirir. el-Mesudi, Ebu’l Hasen veya “س” harfi.

Şüphesiz el-Bekrî bu iki ana kaynağa ek olarak belirli bir bölümle ve özel bir meseleyle ilgili olarak başka birçok kaynakta kullanılmaktadır. İbn Kuteybe’nin el-Maarif kitabını peygamberlerle ilgili fasılda yaklaşık 20 kere kaynak olarak göstermiştir. Ondaki söz ettiğinde onu “ق” harfiyle kodlamıştır. Aynı bu fasılda el-Karziyi veya Ebu Hafs el-Karzi’yi kaynak gösterir.

Sayfa 19

Birinci kere zikredilen kitap tarih, ikinci kere zikredilen divandır. Fuat Sezgin, hakkında hiçbir bilgimiz olmayan bir tefsiri işaret eder ve Muhammed b. Ka'b El-Kurtubi'ye ait olarak gösterir. Şöyle sorabiliriz; kastedilen aynı şahıs mıdır? Zikredilen iki eser aynı yazarın mı yoksa değil mi?

Pegamberlerle ilgili olan ayrı fasıldan el-Kuti diye isimlendirilen bir şahıstan söz edildiğini görüyoruz. Bu dayandırmanın arkasında Saint Augustın'ın isteği ile eseri olan (سورة ك تاب ت اري د خيه ضننأ اوشنيه) putperestliğe karşı yedi tarih kitabı'nı yazan Paul Orosius saklıdır. Biz bu Endülüslü rahibin kitabının Ermeni başkenti olan Kurtuba'da ve tercih edilen görüşe göre III. Abdurrahman döneminde Arapça'ya tercüme edildiğini biliyoruz. Newyork'taki Kulbiya “كول د يا” kütüphanesinde korunan bu tercümenin bilinen tek el yazmasına başvurmamızla el-Bekrî'nin kaynak gösterdiği paragrafları neredeyse harfi harfine bir şekilde alıntı yaptığını görebiliyoruz.

el-Bekrî Orosius'tan; Büyük İskender'le ondan sonra başa geçenlerle, Roma İmparatorlarıyla ilgili (468 numaralı ve onu takip eden paragrafi) bölümleri yazarken de alıntı yapmıştır. Bu bağlamda pek çok alıntıyı harfi harfine buluyoruz. el-Bekrî el-Mesalik'in birinci bölümünde adı çoğunluklu Eski Mısır tarihi konusunda ismi tekrarlanan bir başka yazarı kaynak gösterir. O, el-Vuseyfi" diye isimlendirilir. İsmi çoğunlukla “el-Vasfi” olarak yazılır. Tercihe şayan görüşe göre bu şahıs Ganadi Fun'un tercüme ettiği el-Acaip kitabının sahibi İbrahim Vesif şaktır. Arapça olan metne gelince, yayıncı onu yanlışlıkla “Ahbaru'z- Zaman” ismiyle el-Mesudi'ye nisbet etmiştir.

Kitabu'l-Acaib'in (311.paragrafa bak) sahibine, metnin arapça ikinci baskısının 45-46.sayfalarında açıkça ciddiyet belirten bir alıntı bulduk. Bu alıntıların el-Mesalik'te özellikle 304-328 ve 914-991 paragrafları olmak üzere en az 120 paragraf olduğunu farkettilik.

Sayfa 20

Bununla birlikte el-Bekrî'nin metni genelde Vasıf Şah'ın metninden el-Bekrî'nin elinde metnin tam halinin olduğunu varsaymamıza neden olacak kadar daha uzundur. Bizim ulaştığımız ise özettir.

Cahiliye dönemi Mekke tarihi için el-Bekrî çoğunlukla el-Ezraki'nin Ahbanu Mekke kitabını temel alır. Alıntıları özellikle 646-676 paragraflarıyla bağlantılıdır. el-Bekrî'nin medine dönemi için yararlandığı kaynakları tanımak daha zordur. Paragrafların çoğunu Samhudinin iki kitabı olan “Vefau'l-Vefa Fi Ahbari Dari'l-Mustafa ve Hulasetu'l-Vefa bi Ahberi Darü'l-Mustafa” da bulmaktayız. Öyleyse tercihe şayan olan el-Bekrî'nin ve es-samhudi'nin aynı kaynaklara özellikle de İbn Zübaleye dayandırılırlar. Beytü'l-Makdis'in betimlemesinde ve tarihinde aynı şeyleri görmemiz mümkündür. el-Mesalik'te; el-Muciziddin'in el-Unsul'l-Celil bi Tarihi'l-Kudsi ve'l-Halil (860/1456-928/1522) kitabında yer alan paragraflara benzeyen pek çok paragraf bulunmaktadır.

el-Bekrî; Mısır'ın fethi (992-1014 paragrafları) ve Mağrib'in fethiyle ilgili bazı şeylerde (1093 ve onu takip eden paragraflar), tarihle ilgili bölümün büyük kısmında ilan Abdi'l-Hakem'in Fütuhu Mısır ve Ahbaruha” kitabını esas alır.

Basra şehriyle ilgili kısa makaleye (yazı) gelince o, Belazuri'nin “Futuhu'l-Buldan'ından alıntıdır.

Kaybolduğu düşünülen bir kitaptan –ki o İbn Hurdazbih'in tarihidir. Tek bir kaynak gösterme vardır (132. paragraf) ilerde bu yazara ve onu coğrafya ile ilgili kitabına döneceğiz.

Muhammed b. Yusuf el-Verrak'ın el-Mesalik kitabı, tarihi bilimi olsun, coğrafya bilimi olsun Mağriple ilgili herşey için el-Bekrî'nin ana kaynaklarından biri olarak kabul edilir. El-Verrak genellikle Muhammed b. Yusuf ismiyle anılır. El-Bekrî'nin, hiç yolculuk yapmadığını; Ufku'nun kendi yöresini geçmeyecek şekilde sınırın kaldığını; Endülüs'ün anlatımı için bile doğrudan deneyimlerimizin yerine yazılı kaynaklara sığındığını daha önce ifade etmiştik. Onun asıl kaynağı ister tarih bilimi için olsun; ister coğrafya bilimi için olsun bütün yazarların kaynak gösterdiği Endülüslü büyük tarihçi ve coğrafyacı Muhammed b. Ahmed'tir.

Sayfa 21

Fakat ondan doğrudan mı yoksa Şeyhi el-Uzri yoluyla mı kullanıldığını açıklığa kavuşturmamız zordur. Tarihi kaynaklar hakkındaki sözümüzün sonunda “el-Bekrî özellikle Edarise ve Burgunvate ile ilgili fasılları yazmak için Kurtubadaki arşiv belgelerine dayanmıştır.” Diyen Levi Provencal’in görüşünü söylemiş olalım. Fakat ek verileri görmedikçe ağır basan görüşü gözadı edemeyiz.

(↔) Coğrafyayla İlgili Kaynaklar

Tarihle ilgili kaynakları arz ederken pek çok yazarı ve kitabı ifade etmiştik. Burada onlara dönmeyeceğiz. Konu İbrahim Vasif Şah ve el-Mesudi’nin Marucuna uyumlu bir şekildedir. el-Bekrî, el-Mesudi’nin bir başka kitabını –ki o el-tanbih ve’l-işraf olup 342. paragraftadır- en az bir kere zikreder.

el-Bekrî daha önce ziketmiş olduğumuz başka yazalara da dayanır. Onlar; Mekke ve çevreçevesinin anlatımı ile ilgili olan birinci kısım için el-Ezraki, Medine için İbn Zübale’dirlir. Kuzey Afrika ve Endülüs coğrafyası ile ilgili şeylere gelince bir kez daha Ebu Yusuf el-Verrak er-Razi’yi görüyoruz.

Bu tanıttığımız yazarlara ek olarak kelimenin tam anlamıyla bilgilerinin genelinde coğrafyacılardan yararlanır. Başlangıçta İbn Rusteh’i ve onun; el-Mesalik’in özellikle birinci kısmı için hiçbir şüpheye yer bırakmayacak derecede önemli bir kaynağı temsil eden el-Alak er-Nefise kitabını söylememiz yerinde olur. Onu kaynak gösterirken genelde “د” harfiyle kodlar. İlk yayıncısı olan Kolsin’in onun adını “Dusteh” şeklinde okuması garip bir durumdur. Bu araziler, nehirler, denizler, cahiliye dönemi Mekke-Medine’sinin büyük evleri, Eren şehrin kısımları aynı şekilde Hindistan’ın bazı tarafları, Kostantiyye, Roma’nın Hindistanı’n bazı tarafları Kostantiyye, Romanın anlatımı ve buna bağlı olarak Bulgarlar, Slavlar gibi Avrupa halklarıyla ilgili paragrafların bulunduğu bölümler nedeniyle ona borçluyuz. Sözün özü 60 dolayında paragrafın her biri bütünüyle veya kısmi olarak bu yazara aittir.

Sayfa 22

Kalsik coğrafyacılar arasında İbn Hurdazbih’i görüyoruz. el-Bekrî onun El-mesalik ve’l-Memalik kitabını defalarca zikretmiştir. Fakat bazı emareler onun, on-

dan doğrudan değil ancak İbn Rüsteh aracılığıyla alıntı yaptığını ortaya çıkarmaktadır.

el-Bekrî Sind, Kirman, Horasan'a dair bazı ayrıntılarla İstahri'ye ve İbn Havkal'e dayanmaktadır. Çok kereler (368-363-19 paragraflar) ismi El-Cihani olan bir şahıs iletir. Biz bu ismi taşıyan bir coğrafyacının 4/10.asırda "el-Mesalik ve'l-Memalik" kitabını yazdığını biliyoruz. Son dönem yazarlarının bazı kaynak göstermeleri dışında onun hakkında hiçbir şey bilmiyoruz. Bu coğrafyacı çoğunlukla Ebu Abdullah'ın Muhammed b. Ahmed diye isimlendiriliyor. Durum böyleyken el-Bekrî onu bir kereye mahsus olarak Ebu Nasr Said b. Galip el-Cihani diye zikreder. Bütün bunlar bir yana İbn Rüsteh'te debazı alıntılar/kaynak göstermeler mevcuttur. Problemin tarafları olan İbn Rüsteh İbn Hurdazbih ve el-Cihani arasındaki ilişkiyi bir kenara koyup "el-Bekrî bu kaynağa doğrudan mı yoksa başka bir kitap aracılığıyla mı başvurdu" diye soralım. Bazı veriler (buna) bir ön cevap vermeye olanak tanıyor. el-Bekrî el-cihani'yi ismi Ahmed olan bir başka kaynak aracılığıyla en az iki kere zikrediyor. (Öyleyse) kastedilen kimdir? İbn Rüsteh'in adının "Ahmed" olduğunu biliyorum. Fakat el-Bekrî onu başka yerlerde bu adla hiç adlandırmaz. Öyleyse (bunun) "el-Alak en-Nefise"nin sahibi olması uzak bir olasılıktır. el-Bekrî adı Ahmed olan başka kişiyi de tanımaktadır. O kendisinin Meriye'deki Şeyhi el-Uzri'dir. (Bu durumda) el-Bekrî'nin el-Cihani'yi Şeyhinin de "el-Mesalik ve'l-Memalik" olarak isimlendirilen kitabı aracılığıyla tanıdığını varsaymamız bir cüretkarlık olur mu?

El-Bekrî'nin anlattığı İbrahim b. Yakup hikayesinin el-Uzri'nin eserlerinden alıntı olması kuvvetle muhtemeldir. Kaynak göstermesinin aktardığı bilgilerin çoğunun aynı kaynaktan olması ihtimal dışı değildir. el-Uzri bu şekilde

Sayfa 23

el-Mesalik ve'l-Memalik kitabının; özellikle Avrupa'ya (Mekadonya, Taşofya, Trakya vs.), Akdeniz'e ve Roma'ya ilişkin şeylerde temel kaynağı olmaktadır.

Son olarak Yakubi'nin kitabının izlenimi örneğin Bağdat'la ilgili haberlerin büyük bir kısmında) ve İbn El-Fakih'ten, Cahız'ın Kitabı'l-Emsar'ından alıntılar olduğunu görüyoruz.

İyi ki el-Bekrî'nin kaynakları hakkındaki bu bakış (inceleme) kapsamlı oldu. Bu onun bu başyapıtını oluştururken bir araya getirebildiği konuların çeşitliliği hakkında bir fikir veriyor.

El Yazmalar

el-Mesalik'in günümüze kadar bilinen el yazmalarının sayısı ondur. Bunlar doğudaki ve batıdaki kütüphanelere dağılmış durumdadırlar. Bu el yazmalarının hiçbiri yazarın kendi el yazısı veya kendi nüshası (örneği) değildir. Buna ilaveten yazmaların, çoğunun tarihini belirlemeyi engelleyecek şekilde başlarında olsun veya sonlarında olsun tutarsızlıklar vardır.

Buna rağmen bunlardan birinin XIX. yy'da yazılmış yeni bir el yazması olduğunu biliyoruz. İkisinin tarihlerinin belirtildiğini ve onların İstanbul ve el yazmaları olduğunu biliyoruz. Bu el yazmaların hiçbiri bize metni eksiksiz olarak vermektedir. Bunlar uzunluk-kısalık bakımından farklılık gösteren alıntılardır.

Kısmen bir bütünlük oluşturmuyorlar. Fakat bir düzene konulduklarında tam bir metin oluşturmuyorlar. Daha fazla açıklama (daha anlaşılır kılmak) için bu önsözün sonunda herbir el yazmasının ortak olduğu şeyleri açıklamayan bir kısaltmalar tablosu veriyoruz. İşte bu çalışmayı (incelemeyi) yaparken kullandığımız el yazmalarının listesi şu şekildedir.

- 1) “ل” İstanbul'daki el-Âli kütüphanesi el yazması no: 2144
- 2) “ن” İstanbul'daki Nur-u Osmaniye kütüphanesi el yazması no: 3034
- 3) “ب” Paris'teki Milli kütüphane el yazması no: 5905
- 4) “م” Madrid Kraliyet AkÂdemik kütüphanesi el yazması, Kaynikus sitesi/bloğu no: 13
- 5) “ق” Fars Karaviyyun Kütüphanesi el yazması no: ل 80/390
- 6) “ر” Rabat Milli Kütüphanesi el yazması no: ق 488
- 7) “س” Paris Milli Kütüphane el yazması no: 2218
- 8) “ص” Londra Britanya Kütüphanesi el yazması no: 9577
- 9) “ط” Madrid Eskoryal Kütüphanesi el yazması no: 1625
- 10) “ج” Cezayir Milli Kütüphanesi el yazması no: 1548

1) “ل” El yazması

Büyük boydadır. 125 yapraktır. Yapraklar 1-77'ye kadar numaralandırılmıştır. Numaraların hattı metnin hattı ile (yazı çeşidi ile) aynıdır. Her sayfada 31 satır ve her satırda ortalama 15 kelime; sayfalarda dipnot yok ilk yaprağında şu yazılıdır. “ul-Mesalik ve'l-Memalik Kitabı; Telifu'ş-Şeyh, El-İmam, El-Muhakkik Ebu Ubeyd Abdullah b. Abdülaziz el-Bekrî, el-Kurtubi, Allah onu cennetiyle ödüllendirsin ve ondan razı olsun... Rahman ve rahim Allah'ın adıyla başlarım ancak onun sayesinde. Ona tevvekkül ettim. Sonu şu şekildedir. Allah'a hamd olsun, onun yardımı, lütfü, ihsan, cömertliğiyle tamam oldu. Yusuf b. Abdullah b. Yusuf İbn Muhammed b. Ahmed b. Abdulah b. Muhammed el-Umeri, es-Sadi Nesepli

Mezhebi Şafii

Pazar günü Recep 21 737 senesi

Hat yazı titizce ve anlaşılırdır. Bütünü itibariyle yazı güzeldir ve kendisinden opyalanması olasılığı olan ilgili el yazmasından daha güzeldir.

2) “ن”

Büyük boy (metindekiyle) aynı hatla 1-246'ya kadar numaralandırılmıştır. Her sayfa 15 satırdır. Her satır ortalama 9 kelimedir. Sayfaların altında dipnot yoktur. İlk sayfanın içi süslemelidir. Bu sayfada kitabın ismi ve yazarın ismi vardır. Kitap herhangi bir önsözle (tanıtımla) başlamaz. Şu sözle başlar: “yeryüzünün imar edilmesinin süresi hakkında söz”.

Sonu şöyledir; Allaha ham olsun onun yardımı, lütfü, ihsanı, başarılı kılması, gücü, nasip etmesi, keremi, güzelce başarı ihsan etmesi ile tamam oldu. Mübarek cumartesi günü şerefli Şaban ayının 21'i, 851 senesi

Allah'ın rahmeti ve selamı tam ve eksiksiz bir şekilde Efendimiz Muhammed'e, ailesine ve dostlarına olsun.

Önceki gibi hat (yazı) Maşriklidir. Geniş ve okunaklıdır. Metnin çoğu harekeldir. Durumu iyidir. İşaretlemeler hariç (bütün el yazmaları için aynı şey sölenebilir).

Sayfa 35

Bütün kanıtlar “ن” un “ل” dan kopyalandığını (yazıldığını) gösteriyor. Metinler bire bir aynıdır. Bazı fazladan eksikliklerle birlikte “ن” a oranla onun eksik ve hatalarının aynılarını içerir.

3) “ب” El yazması

Orta boyludur. 1-86’ya kadar numaralandırılmıştır. Her sayfada 17 satır, her satırda ortalama 12 kelime var. Numaraların hattıyla metni hattı aynıdır. Dipnotlar yoktur. Çağdaş Nesih Maşrik hattı kolayca okunabilir. Ne var ki az bir kısmı hareketlidir. Metnin durumu sıkıntılıdır. Kopyalayanın (yazıcının) çeşitli hatalarına ek olarak kelimelerin ve hatta cümlelerin çoğu eksiktir. Bu yazma; sahifeler için, büyük olasılıkla önceki iki yazmadan hareketle İstanbul’da kopyalanmıştır. Metnin sıhhatini (doğruluğunu) araştırırken/test ederken bu el yazmasını temel almadık. Çünkü onun eleştirel açıdan hiçbir değeri yoktur. Bazı kelimelerin test edilmesine (tahkikinde) faydası olur diye yayınlanmıştır.

Bu el yazmalarının üçü el-Mesalik’in aynı konularında tam olarak örtüşmektedir. Sayfa sayılarının farklılığı kâğıdın ebatından ve hattan (yazı çeşidi) kaynaklanmaktadır.

4) “م” El yazması

Orta ebattadır. Metnin hattından farklı bir hatla numaralandırılmıştır. 113 yapraktır. Her yaprakta (herhalde sayfayı kastediyor) 15 satır ve her satırda ortalama 10 kelime var. Sayfların altında dipnot yoktur. Hat (yazı) Maşrik Nesihittir. Okunaklı ve harekelidir. Fakat her zaman doğru bir şekilde harekelenmiştir. Metnin durumu iyidir. Birinci sayfada el yazmasının el-Mesalik’in ikinci bölümü olduğu ifade edilmiştir. Fakat sonunda “Birinci Kısım Bitti” diye yazılıdır. Sonra birinci kısmın fihristi gelir. Bu çelişki kimilerini bunun kopyalayanın hatası olduğu sonucuna veya bunun sonradan ekleme olduğunu varsayımına yöneltmiştir. Fakat durum aslında sadece bozuk bir yazıya dayanıyor. 97 yaprak şu iki kelimeyle başlıyor. “هتي ن قضي” metin ondan sonra son yapraklarıyla birlikte önceki üç el yazmasıyla uyumludur. Ve gerçekten el-Mesalik’in ilk bölümünün sonunu karşılıyor. Yeni başta olmasıydı.

Sayfa 26

5) “ق” El yazması

Küçük ebatlıdır. Farklı bir hatla numaralandırılmıştır. 131 yapraktır. Her sayfada 17 satır ve her satırda ortalama 10 kelime vardır. Dipnotlar atıflar) bulunmamaktadır. Hat açıkça bir Mağribidir. Fakat okunaklı değildir. Üzerinde resim bulunan tek el yazmasıdır. Üzerinde Beytü’l-Makdis mescidinin çizimi vardır. Beytü’l-Makdis’in betimlendiği yegane el yazması olduğu da görmekteyiz.

Geriye kalan fasıllar sıkıntılıdır. (kısaltmalar tablosuna bak) öyle ki sırasız bir şekilde birbirine eklenmiş parçalar bütünü gibidir.

6) “ر” El yazması

Orta ebatlıdır. 165 yapraktır. Sayfaları 1-300’e kadar olup metnin hattıyla numaralanmıştır. Her sayfada 25 satır, her satırda ortalama 13 kelime vardır. Her yaprağın altında dipnot (gönderme) vardır. Hatt-ı Mağribi’dir. Azı herekelidir. Ama anlaşılır ve okunaklıdır. Metnin durumu genel olarak iyidir.

7) “س” El yazması

Orta ebatlıdır. Sayfalar 1-256 numaralanmış olup hattı metninkinden farklıdır. Rakamlar modern Arapça rakamlarıdır. Her sayfada 21 satır ve her satırda ortalama on bir kelime vardır. Hat Maşrik-i eski nesihdir. Harekeler azdır. Bazen okumayı zorlaştırmanın da ötesinde imkânsız kılınacak şekilde –özellikle özel isimleri okumayı harekenin yerine noktalar kullanılır. Bu el yazmasının içinden pek çok yaprak düşmüştür. Kitabın isminin diğerlerinden biraz farklı olarak yazılması konusunda tek olması dikkatten kaçmaktadır. Kitabı “Kitabu Ahbari’z-Zeman Fi’l-Memalik ve’l-Mesalik” şeklinde isimlendiriyor. Bu tahrifin (değişikliğin) el-Mesudi’nin günümüzde kayıp olan “Ahbaru’z-Zeman” kitabı yüzünden geçtiği düşüncesi akla en uygundur. Bu el yazmasını çözümleyen ve onu el-Bekrî’ye dayandıran ilk kişi Quatremere’dir.

8) “ص” El yazması

Orta ebatlıdır. Yapraklar 1-119’a kadar numaralıdır. (bir önceki el yazmasına dair söylenen düşüncelerin aynılarını geçerlidir) her sayfada 19 satır, her satırda orta-

lama 11 kelime vardır. Metinde dipnotlar vardır. Hat Mağribi olup okuması kolaydır. Harekeler azdır. Bazan yanlış da olsa özel isimlerin çoğu harekelidir.

Sayfa 27

Metnin durumu kuzey Afrika'ya ilişkin bölümler itibariyle iyidir. Büyük olasılıkla bu alanla ilgili en iyi örnek nüshadır. De Slane yayınladığı ve tercüme ettiği bölümde bu el yazmasını temel almıştır. (Başvuru no: 64'e bak) El yazmasının bir yaprağı eksiktir.

9) “ط” El yazması

Büyük ebatlıdır. El yazması gelişigüzel numaralandırılmış. yüz yaprakтан oluşuyor. Yapraklarda dipnot yoktur. Her yaprakta 19 satır, her satırda ortalama 10 kelime vardır. Hat çok güzel bir Endülüsidir. Anlaşılır ve nispeten okunması kolaydır. Bazı yapraklar özellikle birinci yaprak rutubetten zarar görmüş ve üstlere yakın bazı yazılar bozulmuştur. Keşke metin bize güzel okumalar sunsaydı. Ne yazık ki yazıcılar bazı hatalara düşmüşlerdir. Yaprakların çoğunun düzeni/sırası bozuktur.

10) “ج” El yazması

Ebatları 139'a 182 milimetredir. Sayfaları 1'den 235'e kadar numaralandırılmıştır. Numaralara metnin hattı aynıdır demek zordur. Dipnot yoktur. Bir sayfadaki satır sayısı 20-33 değişmektedir. Bir satırda ortalama 9 kelime vardır. Hat Mağribidir, özensizdir. Okunması zordur. Görünen o ki birçok yazıcının elinin altından geçmiş. De Slane herhangi bir kanıt sunmaksızın el yazmasının Kayravan'da yazıldığını iddia ediyor. Her şeye rağmen 8 numaralı el yazmasıyla güçlü bir bağı olduğu açıktır. Çünkü her ikisinde aynı eksikler ve yazım hataları vardır. Bununla birlikte 10 numaralı el yazmasının durumu 8 numaralı el yazmasından daha kötüdür. Ondan kopyalanmış olabilir. Veya ikisi birlikte aynı yerden (kitaptan) kopyalanmışlardır. El yazmasının içinden birçok yaprak eksiktir.

Sayfa 28

el-Mesalik'in Metnin Kullanımı ve Ondan Yapılan Nakiller

1. Eski Yazarların rivayet etikleri (Naklettikleri) Seçkiler

Burada el-Mesalik'ten nakil yapmış olan yazarlardan örnekler vermekle yetineceğiz. Onlarla ilgili kapsamlı bir iste vereceğiz. Özellikle sorunlu el yazmalarımızın metinlerini düzeltme veya tamamlama imkânı veren eserlere özen göstereceğiz.

Başta "İstibsar" kitabını zikredelim. 6./XII. asra ait bir kitaptır. Yazarı bilinmemektedir. Çoğu el-Bekrî'den alıntıdır. Bu metni Sa'd Zuğlul Kahirede yayınlanmıştır. Fagnan 1899 yılında Kuzey Afrika ile ilgili bölümü Fransızca'ya çevirmiştir.

Mesalik'ül-Ebsar-Fi Memaliku'l-Emsar: Ömerî'ye aittir. İlk bölümünü Ahmet Zeki 1294 yılında Kahirede yayınladı. el-Bekrî'yi birçok kere kaynak olarak göstermiştir. Özellikle bölgelerle, eyaletlere ilgili kısım ondan alıntıdır. Coğrafyayla ilgili tam kısmın yayınlanması ile ilgili ilan çok yakında Beyrut'ta çıktı. (Bu) bize Ömerî'nin selefinden (öncüsünden) yararlamasının boyutunu kanıtlayabilecektir.

el-Bekrî'nin Murabıtlarla ilgili faslı genellikle İbn Uzara el-Merakeşi'nin Beyan el-Mağrib Fi Ahbaru'l-Endülüs ve'l-Mağrib kitabında buluyoruz.

Önemi daha az olan başka kaynak göstermeler de bulunuyoruz; Kazvini'nin Asaru'l-Biladın'da Dımeşki'nin Nuhbetud-Dehr Fi Acaibi'l-Berri ve'l-Bahrın'da bulunur. (Zaten) bu iki kitaptaki fihristler alıntılanan pasajları hızlıca bulmayı sağlıyor.

Mu'cemu Ma İsta'ceme yani el-Bekrî'nin diğer coğrafyayla ilgili kitabında El-Mesalik'te bulunan Arap yarımadasının anlatımı parçası/kısmı vardır. Ne var ki hangisinin ana kaynak olduğunu bilmiyoruz. Çünkü ikisinin de yazım tarihi bilinmemektedir. Fakat biz Mu'cem'in daha eski olduğu eğilimindeyiz.

Sayfa 29

Diğer bazı alıntılar el-Bekrî'den yapılmamıştır. Fakat bunlar el-Bekrî'nin yararlandığı kaynaklardan alınmışlardır. Daha önce es-Semhudi'yi ve Muhyiddini belirtmiştir. Kalkaşandi'nin Subhu'l-A'sa'sını, el-Makrizi'nin İbrahim Vasif Şah'ın

kitabını temel alan yazılarından ikisini ekleyebiliriz. Kendisini kaynak gösteren metinler ile bazen el-Bekrî'nin metni restore edilebilmiştir.

Humeyri'nin Er-Reddül-Mu'tar Fi Ahbarı'l-Aktar

Bu alanla ilgili ulaştığımız kitapların sonuncusu kabul edilen bu coğrafya sözlüğü/ansiklopedisi üzerinde daha çok durmamız faydalı olacaktır. Burada ne yazarın kendisini ne de kişiliğinin ve kitabının tetiklediği problemleri konuşmayacağız. Biz er-Ravzin el-Mesalik'le ilişkisini ifade etmeyi umuyoruz.

Levri Provençal, Endülüs'e dair yazıların çoğunun kaynağının el-Mesalik olduğu fikrini ortaya atmıştır. Fakat durum sadece Endülüsle alakalı (sınırlı) değildir. Metnin bütününe baktığımızda coğrafya branşının çoğunun el-Bekrî'den alındığını görüyoruz. el-İdrisi'den İbn Cübeyr'den yapılan alıntıları ayırdığımız zaman tabii.

Önemli bir değerlendirme

er-Ravzil Mu'tar el yazmasındaki el-Mesalik'ten yapılmış ayrıntıların genelde el-Bekrî'nin metninden daha doğru ve daha kapsamlı olduğunu görüyoruz. Bu özellikle de Malta, Sicilya gibi Akdeniz adalarının anlatımında doğrudur. er-Ravzada'ki bazı satırlardan daha kapsamlı ve ayrıntılı olduğunu görüyoruz. el-Mesalikte kayıp olan Sardunya'nın anlatımı hakkında konuşmuyoruz. Aynı şeyi Avrupa'nın bazı bölgeleri, Şam (Dımaşk, Halep, Hums, Antakya)'nın anlatımında da görüyoruz. El yazmalarının satırlarında el-Cezire'nin anlatımı kısıtlıyken er-Rauz'da daha geniş ve ayrıntılıdır. Görünen o ki Humeyri'nin elinde (önünde) bu açılardan bakıldığında daha kapsamlı bir metin bulunmaktadır. Daha sonra bu iki metin arasındaki ilişkiden metni incelerken nasıl yararlandığımızı açıklayacağız.

2. Quatremêre'nin 7 numaralı el yazmasının kısmi bir tercümesini ve analizini yayınlarken kapıyı aralamasından sonra el-Mesalik'in pek çok parçası doğuda ve batıda yayınlandı. Bunlar ağırlıklı olarak en önemli parçalardı. Çünkü bunlar başkalarınca bilinmiyordu.

Sayfa 30

En çok yayınlanan, tercüme edilen ve yorumlanan hiç şüphe yok ki İsraili (Yahudi) İbrahim b. Yakup'un Slavlar hakkındaki hikayesidir. İlk kez Saht Petersburg'da 1878 yılında A. Kunik ve V. Rosen'in tercüme ve yorumuyla ortaya çıkmış-

tır. A. Kowlski Cracovie’de 1946 yılında tercüme ve yorumları kapsayan başka bir bakış çıkardı. Bu metin en son el-Haci’nin “Endülüs ve Avrupa Coğrafyası” kitabında 1968 yılında Beyrutta yayınlandı. De Goeje Amsterdam’da, Hollanda dilinde bir tercüme yayınladı.

Ondan az yayınlamış olsa bile öncekinden (selefinden) ünü daha az olmayan diğer metne gelince o “Afrika’nın Betimlemesi-Vesfu Afrika”dır. Onu ilk yayınlayan ve Fransızcaya tercüme eden De Slan’dır. Sonra V. Monteil bir kısmını tercüme ederek Kara Afrikada (B.İ.F.A.N) onu Fransız Enstitü dergisinde yayınladı. J. Cuoq onu başka parçasını Kara Afrika’da “VIII-XVI. Asır Afrika ile ilgili Arapça Kaynaklar” kitabında yayınladı. (Başvuru no:71)

- El-Haci az önce zikrettiğimiz kitabında Avrupa ve Endülüste dair şeylerin tümünü yayınladı.
- A. Seippel 1896 ve 1928’de Normanla ilgili sayfaların metnini ve tercümesini (Kaynak 176) yayınladı.
- Levi Provencal 5 numaralı yazmayı temel alarak Endülüste alakalı bazı alıntılarını er-Ravzu’l-Mu’tar’ın baskısında yayınladı.
- Defremery el-Aysaviye (دبر ساويي) dergisinde 1849 yılında Becanakiye, Hazar, Bulgaristan, Serir ülkelerine devir metni Fransızca tercümesini ekleyerek yayınladı.
- R. Blachere ve H. Darmaun Arap Coğrafyası hakkındaki alıntılarda (kaynak 65) Sicilmase’nin anlatıyla ilgili metni yayınladı.
- F. Clement 1981 Beyrutta öğretmenlik derslerini bitirme tezi kapsamında Avrupa ve Endülüste ilgili zengin yorumlar içeren bir tercüme yayınladı. (1983 senesş düzeltilmiş kaynak nüshası 137. Sayfaya bak)

Sayfa 31

Metnin Tahkiki (İncelenmesi)

1. Kaynaklar

Bu inceleme bilinen on kopya esas alınarak hazırlanmıştır. Ne var ki bu örneklerin hiçbiri tam değildir. Bunlardan birkaç el yazmasının bölümleri itibariyle asli (temel) nüsha kabul edilmiştir. Birinci bölüm itibariyle 1., 2. Ve 3. Yazma örtüşmek-

tedir. (1-713 paragraflar) Bunlar için 1. El yazmasını temel el yazması olarak kabul ettik.

5. ve 4. El yazmaları arasındaki ortak bölüm (825-714 paragraflar) için 4. el yazmasını esas kabul ettik. Çalışmayı 5. el yazması üzerinde gerçekleştirdik. 5. el yazmasının numaralandırılmasını aktardık. Çünkü o daha bütünlüklü ve akıcıdır.

826 paragraftan metnin sonuna kadar 6. El yazmasının sayfalarının numaralarını verdik. Krachkofsky Tarihü'l-Edebi'l-Coğrafıyyi'l-Arabiye'de Humeyri'nin kaynaklarından ve El-İdrisi'den alıntılarla söz ederken şöyle diyebilmiştir. “şüphesiz o önemli bir ortaya çıkmıştır. Çünkü kendimizi el-İdrisi'nin Nüzhetü'l-Müştak metninin incelemesi ve yayınlamaya hazırlanışı konusunda büyük bir değere sahip olabilecek yeni bir metnin önünde bulunuyoruz” El-Mesalik'le Er-Rauz'un yorumlarını karşılaştıktan sonra El-Bekrî için aynı şeyi söyleyebiliriz. Bu çalışmayı hazırlayışımızın birinci aşamasında Er-Ravz'ın İstanbul ve Medine'de korunan iki yazmasını temel aldık. Tam bu sırada bu kitabın incelenmiş eksiksiz halinin zikredilen iki yazmayı esas alan baskısı çıktı. Bu baskıyı Humeyri'nin ismini belirterek dipnotta verdik. El-Bekrî'nin kendinden öncekilerden yaptığı çeşitli alıntıya bakmak için onların basılmış eserlerine özellikle El-Mesalik'in metninin hatalı olduğu eksik olduğu yerlerde müracaat ettik bu metodu uygulamak El-Bekrî harfi harfine alıntı yapmışsa kolaydır.

Sayfa 32

Fakat o genelde derlediği yerde alıntılarının kelimelerinin yerlerini değiştirir. Bir kelimenin yerine eş anlamlısını getirir. Bununlada kalmayıp farklı kaynakları birbirine katıp yeni bir metin yazar. Bütün bunlara ek olarak daha önce söylediğimiz gibi bazı kısım olup eksik olup anlaşılacak derecede kısıtlıdır. Metin kendi halindemi bırakılmak yoksa onu ilk haline tam bir şekilde veya en azından kısmi bir şekilde döndürmeye yoksa onu ilk haline tam bir şekilde döndürmeye mi çalışmalıyız. Bu son çözümü seçtik. Köşeli parantez içine koyarak veya küçük boyutta harfler şeklinde yazarak dâhil etmek zorunda kaldığımız eklemeleri anlaşılır bir şekilde açıkladık. Bazen yazmaların metinlerini olduğu gibi bırakmayı tercih ettik. Çünkü orijinal şekline ulaşmasını zorlaştıracak derecede bozulmuşlardı.

Cenin'in oluşumu, Tibet ve el-Mesudi'nin Murucundan alıntılanan Çin ile ilgili analizler buna örnektir. Mekke ve Necit'le ilgili olanlar içinde durum aynıdır. Orjinali el-Ezraki'nin Ahbaru Mekkesinde veya Endülüs'ün betimlemesinde bitişiktir.

Şiirlerden yapılan alıntılar bakımından ise el-Bekrî kelimeler (lafızlar), beyitlerdeki eksiklikler veya sıralamanın değiştirilmesi, bir şiirin farklı bölümlerinden beyitlerin tek bir beyitte birleştirilmesi vs. itibariyle kaynaklarda genelde çelişir. Bu değişiklikler el-Bekrî'den mi yoksa yazıcılardan mı kaynaklanıyor? İnceleme yaparken şu usulü izlemeyi uygun gördük bariz hataların düzeltilmesi anlaşılmayan bir metin veya yerinde olmayan bir şiir vezni mesela. Bunun dışında kalanlara gelince el-Mesalik'in el yazmalarını olduğu gibi okumayı uygun gördük. Dipnotlarda okuma usulüne atıfta bulunduk.

2. Yazı ve Dil Bigisi

Zikretmiş olduğumuz kaynaklarda kendilerinden yapılan alıntı arasındaki farklılık türünden şeylere ek olarak el yazmalarının birbirleriyle tutarsızlıklarında, dil bilgisi ve yazım hatalarıyla ortaya çıkan zorluklar bulduk. Ne var ki çalışmamız el yazmalarının yazıldığı dönemdeki Arapça'nın halini araştırmayı değil de el-Mesalik'in net okunaklı bir metin haline getirmeyi hedefliyor. Farklı okunuşları, kopyaların özellikle yazım hatalarını dipnotları daha fazla ağırlaştırmamak için dikkate alınmanın yararlı olacağını düşündük. Bu pek çok kere tekrarlanan ve açıklayıcı notlarda göstermediğimiz hatalar şunlardır.

Sayfa 33

Nahir (Dilbilgisi): Fiil-fail, isim-sıfat, gayrı munsarif, vs. bağlamındaki bütün dil bilgisi yanlışları

Yazım:

“ ( ) Hemzeyi günümüzde kullanılan kuralla uygun yazdık. El yazmalarında”
 “مادة” sözcüğü “مادة” “مادة” “مادة” gibi farklı şekillerde yazılıdır.

“ (ب) Uzatma elifi için yürürlükteki kuralı kullandık. “ثلاث” yerine “ثلاث” kullandık.

“ج”) Elifi Memdudeyi ve elifi maksureyi özellikle nakıs fiillerde ve mastarlarda birbirinden ayırmayı genellikle ihmal etmiştir.

“د”) Yazıcılar kelimelerin sonundaki her bir “و” vav harfi için çoğul çekime kıyas ederek “ف ح ل و ا” genellikle bir elif harfi ekliyorlar. Örnek; “ب ن و ا” bu elifler ismin bir parçasını değilmi diye bilemediğimiz özel isimler hariç sildik.

“ه”) “ف” fe veya “و” vavın kullanılmı bir el yazmasından bir diğerine farklılık gösteriyor. Bu farklılıkları göstermede bir fayda görmedik.

“و”) Özel isimlerin, özellikle de Arapça kökenli olmadıklarında yazılışları çeşit çeşittir. Doğru yazımı gösteren paralel metinlere dayanmaya gayret gösterdik. Diğer okunuş şekillerini dipnotlarda gösterdik.

“ز”) Yanlış, özel isimlerde olduğu gibi çok kereler tekrar ettiği zaman ilkinde onu göstermekle yetinirken sonraki defalarda onu açıklıyoruz (ona değiniyoruz)

Sayfa 49

Yerin İmarının Süresi Hakkında

Paragraf 1

Sa'd b. Cübeyr, İbn Abbas şöyle rivayet etmiştir. O yedi bin yıldır. Aynı şeyi Ehli Kitap da söyleyip bunu şeri (kanuni) bir kaynak edindiler. Ebu Salih Ka'b'dan rivayetle altı bin yıl demiştir. İbn Ma'kel de Vehb'den aynısını rivayet etmiştir.

2

ط (Taberi): İbn Ömer'in Hz. Peygamberden rivayet ettiği şu iki haberden ilki doğrudur. 1) Süreniz sizden öncekilere kıyasla ikinci namazından gün batımına kadardır. 2) Hz. Peygamber işaret parmağıyla orta parmağını bir araya toplayıp saat (kıyamet) bu ikisi gibiyken gönderildim demiştir.

İbn Vehb, Ebu Salebe El-Hişeni'den merfu olarak şöyle rivayet etmiştir. Hz. Peygamberin şöyle dediğini işittim. Allah bu ümmeti günün yarısında yok etmez. Tabi bununla uzunluğu binyıl günü kastediyor. Bu durum bu şekilde anlaşılırsa geçmişten İslam'ın ortaya çıkışına kadar olan zaman altı bin yıldır. Hz. Peygamberin son sözü delillendiren bir söz rivayet edilmiştir.

Sayfa 50

3

Taberi ve El-Mesudi'nin tarihle (zamanla) ilgili söylediği sahih rivayet şudur. [Âdem'den Tufan'a kadar 2254 senedir] Tufan'dan İbrahim (A.S.)in doğumuna kadar 1970 senedir. Hz. Musa'nın İsrailoğullarını Mısır'dan çıkarıp orada vefat ettiği Tih'e götürmesine kadar 565 senedir. Ondan sonraki zaman 4'e ayrılır. Davutoğlu (Süleyman'ın) Beytü'l-Makdis'i inşa etmeye başlamasıyla başlar (636 yıldır, Beytü'l-Makdisin inşasından Kral İskendere kadar 717 senedir. Kral İskender'den Meryemoğlu Mesih İsa'nın doğumuna kadar 369 senedir) Meryemoğlu İsa'nın doğumundan Hz. Muhammed'in (S.A.V.) peygamber oluşuna kadar 561 senedir. Böylece 6182 sene olmuş olur. Bu konudaki haberlerin kuvvetinden dolayı seçtiğimiz "Dünyanın süresi altı bin senedir" ile bu yukarıda tarih (zaman) birbirine uygun düşmektedir.

4

Felsefecilerin sözü şudur: Etkisi altında bulunduğumuz burç Başaktır. Onun etkisi yedi bin senedir. Dünya bu zaman aralığını kat edince yokluk ve ortadan kalkma gerçekleşir. Sonra Terazi burcunun etkisine girilir. Hayat tekrar yayılır, arzular yerine gelir. Onlara göre Koç burcunun etkisi 12 bin senedir. Sonra Balık burcunun dönemi bin sene olana kadar bu böyle devam eder. Bu süre geçince varlık ve bozgunculuk âlemi yok olur. Bu Hirmis'in sözü olup O, Koç ve Boğa evreninde ve ikizler evreninde yeryüzünde hiçbir canlı bulunmadığını; yengeç evreni olunca su canlılarının ve kara sürüngenlerinin oluştuğunu Aslan evreninde dört ayaklı hayvanların oluştuğunu

Sayfa 51

Aslan evreni olunca dört ayaklı hayvanların oluştuğunu; Başak Evreni olunca ilk iki insanın Edemanus (ve Hayavanus)un doğduğunu öne sürmüştür. Onun dışında Evrenin süresinin sabir yıldızlardan Felek çizgisini kaetme süresi kadar olduğunu; Yıldızların burcu üçbin yılda katettiğini ve böylece otuzaltı bin sene olduğunu ve onların yirmibirbin yıldız olduklarını iddia etmiştir.

5

Tevrat ehli Âdem'in yaratılışından Hicret'e kadar devam ellerindeki bilgilere göre 4642 sene geçmiştir. İncil ehli bunun hicrete kadar 5992 yıl olduğunu iddia etmiştir.

Mecusiler Ciyumet'ten –onlara göre o Âdem'dir- hicrete kadar olan zaman 3139 yıldır. Allah gaybını en iyi bilendir, en hâkim olandır.

Yaratımın Başlangıcı Bahsi

6

Ebu Ubeyd (r.a) şöyle demiştir: Hiç şüphe yoktur ki Allah eşyayı modelsiz (Hiçbir örneğe bakmadan) yarattı. Onları yoktan icat etti. Kendilerine ihtiyacı olmadığı halde onları kudretini göstermek ve bu sayede hikmetinin eşsizliğini kabul edilirmek için meydana getirdi. Her şeyin yaratıcısı Allah'ı ırlarım ki o en güzel yaratıcıdır.

7

Allah Resulünün şöyle dediği kesindir; Allah'ın ilk yarattığı şey “Kalem”dir. Ona şöyle dedi; Yaz! Bunun üzerine o anda olan şeylerin tümünü yazdım. Bunu İbn Abbas ve başkaları rivayet etmiştir. Kalemin uzunluğu 500 yıldır. Levh altındadır. ....(al) kırmızı yakuttandır.

Sayfa 52

Genişliği gökle yer arası kadardır. Allah teala ona hergün üç yüz altmış kere bakar, yaratır, rızık verir can verir ve can alır.

8

ط: İbn İshak şöyle demiştir; Allah'ın ilk yarattığı şeyler aydınlık ve karanlıktır. İlki daha sahihtir. Sonra ince bir bulut yarattı. O, yüce Allah'ın kitabında “Onlar Allah ve Melekler ancak buluttan gölgeler içinde geliversin diye” bakar dururlar” şeklinde ifade ettiği buluttur. Nitekim Ebu Razin şöyle rivayet etmiştir. Dedim ki; Ey Allah'ın elçisi: Rabbimiz yaratmadan önce neredeydi? (o da) şöyle dedi. Altında hava üstünde hava olmayan bir bulutta.

9

Sonra bu buluttan sonra yarattığı şey konusunda anlaşmazlığa düşüldü. Kimi “Kürsi” kimi “Arş” kimi de “Su” dedi. Arşının su üstünde olduğunda ittifak vardır. Suyun Rüzğarın yüzeyinde olduğu söylenmiştir.

10

İbn Abbas kendisinden yapılan rivayette şöyle demiştir; Yüce Allah yaratmak isteyince sudan esen bir duman çıkardı. Ve ona (سما) sema ismini verdi. Adı geçen varlıkların yaratana tamamladıktan sonra onları ikinde yedi gök olarak takdir etti (yarattı) Yüce Allah şöyle buyurmuştur. “ ve o daha duman iken göğe hükümrân idi” dünyayı iki günde yaydı. Suyu kurutup onu yek pare Dünyaya dönüştürdü. Sonra onu iki günde yedi yer tabakası olarak ayırdı. Sair varlıkları iki günde yaratmayı bitirdi.

Sayfa 53

11

Şöyle rivayet edilmiştir; yüce Allah gökleri ve yeri yaratmak isteyince kurutucu Rüzğarı suya musallat etti. Bunun üzerine dalgaları büyüdü. Köpüğü çoğaldı. Dumanı (buharı) yukarı doğru çıkarak yükseldi. Böylece ona sema (yukarı doğru yükselen) ismini verdi. Allah suyun köpüğüne don dedi o da dondu ve yere dönüştü. Allah Dünyayı Balığın üstünde yarattı.

12

س ط: Balık Allah’ın şöyle diyerek zikrettiğidir. “Nun kaleme ve onların satır satır yazdıklarına yemin olsun” Balık sudadır. Su geniş prüzsüz bir taşın sırtındadır. Bu kaya bir meleğin sırtındadır. Melek bir kayanın üstündedir. Kaya Rüzğarın içindeki O, Yüce Allah’ın değerli kitabında Lokman aleyhisselamı anlatırken zikretmiş olduğu kayadır. Balık sallanıp yer sarsıldı. Bunun üzerine yüce Allah onu dağlarla sabitledi. Yüce Allah şöyle buyurmuştur. Sizi sarsmasın diye dünyaya dağları yaklaştırdı ve o daha duman iken göğe egemen oldu.

Günler Bahsi

13

Ebu Ubeyd şöyle demiştir: Allah'ın yaratıma başladığı gün konusunda anlaşmazlığa düşüldü. Kimi Pazar kimi cumartesi kimi pazartesi dedi. Taberi'ye göre ilki daha doğrudur. İbn Abbas'tan Abdullah b. Mesut'tan Malik'in İbn Selema merfu olarak yapılan rivayette şöyle denilmiştir. Allah yerleri Pazar ve pazartesi günleri yarattı. Faydalanılacak türden şeyleri

Sayfa 54

Salı ve Çarşamba günleri yarattı, gökleri –ki bitişiktirler- Perşembe ve Cuma günleri ayırdı. Cuma diye isimlendirdi. Çünkü göklerin ve yerlerin yaratıcı onda bir araya geldi (toplandı).

14

İbn Selam, Ka'b: Âdem'i Cuma gününün son saatinde yarattı. O, kıyametin kopacağı saattir. ح: İkrime'den rivayet edilmiştir. Onun iki saatinde güneşi ayı ve yıldızları yarattı ve onun iki saatinde gece-gündüzü yarattı. Hangisinin önce yaratıldığı konusunda ihtilafa düşülmüştür. Doğru olanı “ gece gündüzden önce yaratılmıştır diyendir. Çünkü gündüz güneşin ışığından meydana gelir.

15

ق : Âdem Perşembe günü yaratılmıştır.

ط: İblis hakkındaki hadiste “ yüce Allah melekleri Çarşamba günü yarattı denmiştir.

ط: Onlar bir saatten sonra o, kendi haline bırakılmış bir ceset şeklinde dünya yıllarıyla 40 yıl kaldı. Sonra ona ruh üflendi. Onun gökte cennete karşı ve günah işleyip oradan çıkmasına kadar ki süre 43 yıl 4 aydır. Bu belirtilen zaman altı günün saatleri türünden bir zamandır. Bu da her şeyden münezze Allah'ın sözüdür. “Yeri iki günde yaratımı mı inkar ediyorsunuz?

16

ح: Ata ve Abdullah b. Abbas'tan şöyle rivayet edilmiştir. Yüce Allah dağları pazartesi günü yarattı.

Sayfa 55

Onun için insanlar “O gün bir gündür” derler. Ata ve İbn Abbas: Sair varlıkları yedinci günde yaratmayı bitirdi. Ki o gün cumartesi günüdür.

س: O, Sebt diye isimlendirilmiştir. Çünkü varlıkların yaratımı onda kesilmiştir. (امخ فه از شهره سد بت). saçı kendisini çirkinleştiren onu kesti denir).

Geçen veya kalan 4'ü geçen veya geriye kalan 14'ü geçen veya geriye kalan 24'ü gibi ayın “4'ü denk düşen çarşambalar şansız (uğursuz) günlerdir.

ط: Bu altı günün herbirinin uzunluğu bin yıldır.

17

Kalemle diğer varlıkların arasında bin yıl süre vardır. Ve bu da daha önceden belirttiğimiz türden gün (hesabıyladır) yaratının başlangıcıyla sonu arasındaki süre yedi bin yıldır. Bunu bu şekilde İkrime İbn Abbas'tan, Ebu Ravk Dehhaktan; Ebu Salih Ka'b'dan rivayet etmiştir. Dehhak b. Musahim şöyle diyor: Allah'ın kendilerinde varlıkları yarattığı günlerin isimleri tartışmalı olup unutulmuşlardır.

غ: Zeyd b. Erkam: bunda bir çelişki yoktur (günlerin isimlerinin her toplumda farklı olmasında) çünkü dillerin ve kelimelerin farklılığı olağandır.

18

İbn Abbas ve Vehb: Gökler, yer ve denizler bir bina/mabet içindedirler. Bina “Kürsi'nin içindedir. Şanı yüce olanın iki ayağı “Kürsi'nin üstündedir. Ayakları nalınlı gibidir. Kürsi “Arş”tır (bunu sadece Vehb rivayet etmiştir). Arş eksiklerden irak yüce Allah'ın ilmindedir.

19

س: Dünya seması beyaz bir incidendir. İkinci sema gümüştedir. Üçüncüsü kırmızı yakuttandır. Dördüncüsü yeşil incidendir. Beşincisi altındandır. Altıncısı sarı yakuttur. Yedincisi meleklerin kat kat yapmış olduğu bir nurdur.

Sayfa 56

Onların ayakları yedi yer tabakasını delmiştir. Başları ona değmeksizin arşın altındadır. Durmadan aralıksızca Allah'ı teşbih ederler.

20

ق : Yüce Allah'ın “اول بحر لمسجور” (ve'l-bahrul-mescur) sözüyle ilgili olarak Hz. Ali'den şöyle rivayet edilmiştir: [O, arşın altındaki denizdir] Bu tevrattaki “Gök iki su arasındadır (a benziyor).

س: Dünya semasının altında dünya denizlerindeki gibi canlılarla dolup taşan ve kudret ile tutunan bir deniz vardır.

21

Hız. Peygamberin şöyle dediği rivayet edilmektedir: Dünya seması önleyici bir dalga ve korunaklı bir çatıdır. Şayet o olmasaydı Güneş Dünya'yı ve onun üzerindeki yakardı. Her semanın sonrakiyle arasında bulunan Aralık 500 yıldır. Gök ile Arş arasındaki Aralık 1000 yıldır. Hız. Peygamber yine şöyle demiştir. O kendinden önce hiçbir şey bulunmayan evveldir. Kendinden sonra hiçbir şey bulunmayan Ahirdir. O herşeyi bilendir (Alim).

22

Kimi hadis ehli şöyle demiştir. Beytü'l Ma'mur yedi göğün üstündedir. Onun 360 kapısı vardır. Feleğin basamağı onun karşısına konulmuştur. Şüphesiz her ilim ve rahmet ve başa gelecek şey kendisine denk gelen burcun basamağından o kapılara indirilir. Sonra yere uygun hale gelir (yere iner).

Sayfa 57

Kimileri şöyle demişler: Ulvi ve manevi yaratıklar –ki onlar meleklerdir- 12 buranın hizasında 12 sıradadırlar. Onlar nurdandırlar. Allah onlara öyle bir kuvvet ve güç vermiştir. Ki bir melek şeffaflığıyla iğne deliğinden geçebilir. Nuruyla yerin ve denizlerin derinliklerine (sınırlarına) dalabilir. Tabiatçılar evrenin canlı ve akıllı olduğunu; bir sureti olduğunu; yıldızların konuşan, hisseden suretleri olduğunu öne sürmüşlerdir.

23

Vehb b. Müzebbih: Hz. Peygamber şöyle demiştir.: Allah'ın 18 bin alemi vardır. Dünya o e-âlemlerden sadece bir tanesidir. Ona göre (Allaha) vıhaneyle imar etmek birinizin avucunda bir hardal tanesini tutması kadar basittir.

Bir hadiste şöyle denilmiştir: Yüce Allah'ın Doğu ismi "Cabulka" olan ve Batıda ismi "Cabursa" olan iki şehri vardır. Herbirinin uzunluğu 12 bin fersaktır. Bu şehirlerden herbirinin kıyamet gününe kadar bir daha kendilerine sıra gelmeyecek olan on bin adamın herbirinin her gece koruduğu on bin kapısı vardır. Onlardan bir kişi altıbin sene yaşar. Onlar yerler, içerler ve evlenirler. Onlarda pek çok hikmetler vardır. (Bu) iki şehir dünyasının dışındadırlar. Ne bir güneş görürler İblis'i de Âdemî'de bilmezler. Allah'a kulluk ederler. Güneş ve Ay haricinde Allah'tan gelen bir ışıkları vardır. Hz. Peygamber (S.A.V.) şöyle demiştir. **Cibril**³⁴ benim için onlara uğradı. Bana iman ettiler. Ben onları eksiklerinden irak Allah'a davet ettim. Onlarda kabul ettiler. Onların iyisi sizin iyilerinizdendir. Onların kötüsü sizin kötünüzledir (eşdeğerdir).

İblis Bahsi

24

Allah onu onurlandırmıştı. Onu dünya semasına yere sahip kılmıştı. Bununla birlikte onu cennetlerin koruyucusu meleklerle birlikte kılmıştı. İbn Abbas: Bu nedenle Cin diye isimlendirilmişlerdir.

Sayfa 58

İbn Abbas: İtibarca en şerefli meleklerdendi. İsmi Haris'ti Kimi de ona Azazil demiştir. Künyaesi Ebu Murra'dır. Bundan dolayı büyüklere elinin altındakilere kendisine toplanmalarını istedi. Cinleri dünyada ilk yerleştiren o olduğu söylenmiştir. Kan döktüler (yani Cinler) bunun üzerine Allah onlara başında İblis'in olduğu meleklerden oluşan bir ordu gönderdi. Onları denizlere ve dağ başlarına sürene kadar onlarla savaştı. Nefsi başına bela oldu. İçinde bir kibir oluştu. Melekler bunu bilmiyorlardı. Allah onlara onun günahlarını göstererek kendilerini haberdar etti.

³⁴ (Cebrail) İlahî emirleri meleklerle ve peygamberlere ulaştırın vahiy meleği. Bkz: Yusuf Şevki Yavuz- Zeki Ünal, "Cebrail" DİA, c. 7, s. 202

25

Şöyle denmiştir. Yüce Allah Cinlere, onları Dünya'ya yerleşince aralarında yargıçlık yapsın diye İblis'i gönderdi. Allah'ın kendisine "Hekim" ismini verecek kadar aralarında bin yıl adaletle hükmederek kaldı. Fakat böbürlendi. İblis'in gönderildiği kişilerde bundan sonra ilk uyardığı şey fenalık ve düşmanlık oldu. Dünyada iki bin sene savaştılar. Öyleki atları kanda kayboluyordu (boğuluyordu) şu yüce Allah'ın sözüdür; "Bizi ilk yaratışta yordularda mı yeniden yaratışa karışıyorlar? Bunun üzerine Yüce Allah bir ateş gönderdi o ateş onları yaktı. İblis göğe yükseldi. Âdem'den dolayı başıma gelen şeye kadar İblis Allah'a gayretkeşlikle ibadet ediyordu. Allah'ın kullarının hiçbiri onun gibi kulluk etmedi. Yüce Allah bunun üzerine ona en kötü ve en çirkin görünüşü verdi. O da denize yerleşti. Suya taht kurdu. Böylece kendisine bir hâkimiyet alanı verildi. Ona kötülük yapma arzusu ve şevki verildi. Döllenmesi kuşların ki gibi yapıldı.

26

Hintliler ve Farslar Cinler yüz otuz iki bin kabile olduklarını söylemişlerdir. Havada uçanlar 15 kabiledir. Ayakları üstünde yürüyenler 25 kabiledir. Kasırgayla birlikte çıkanlar 12 kabiledir. Ateş aleviyle olanlar 10 kabiledir. Gizlice dinleyenler 30 kabiledir. Havada yerleşik olanlar –onlar duman gibidirler- 30 kabiledirler.

Sayfa 59

27

İbn Abbas Cinlerin çeşitlerini, Köpekler cinlerdendir sizi yemek yerken görürlerse yediğimizden onlara verin onların nefisleri vardır. Yani gözleri kalır.

Âdem (R.A.)ın Yaratılması

28

İbn Abbas ve İbn Mesuttan (R.A.) şöyle rivayet edilmiştir. Yüce Allah Cebrael'e Dünya'dan çamur getirmesini emretti. Dünya ondan Allah'a sığındı. Allah sığınmasını kabul etti. Sonra Mikail'e emretti. Yine aynı şey oldu. Sonra ölüm meleğine emretti. Dünya ondan Allah'a sığındı. Bunun üzerine Melek "Emrolanıyerine getirmeden dönmekten Allah'a sığınırım" dedi. Kırmızı, Beyaz ve siyah topraktan aldı.

Bu yüzden onun çocuklarının renkleri farklı oldu. İbn Abbas'ın şöyle dediği rivayet edilmiştir. Allah Teala (İblisi) gönderdi. O yeryüzünün tatlısından da tuzlusundan da aldı. Bundan dolayı Âdem diye adlandırıldı. (Yüzey* م اذی). O yüzden İblis şöyle demiştir. Çamurdan yarattığına mı secde edeyim? Yani bu kendim getirdiğim çamura mı?

29

Ebu Musa el-Ensari'nin Hz. Peygamber'den rivayet ettiği bir hadiste şöyle demiştir. Hz. Âdem dünyanın her yerinden alınan topraktan yaratıldı. Âdemoğulları bundan dolayı kırmızı, beyaz ve bunların arasında renklerle geldiler. Kolaylık, üzüntü, pis, güzel bundan olmuştu.

ط: Sonra Âdem'in çamuru yapışkan bir hale gelene kadar ıslatıldı. Sonra ko-kuşmuş çamura dönüşüncüye kadar kendi haline bırakıldı. Ardından sertleşmiş bir balçığa dönene kadar kendi haline bırakıldı.

Sayfa 60

Bunun süresi 40 gecedir. Kimi de 40 senede demiştir. Yüce Allah şöyle buyurmuştur. İnsanın üzerinden adının sanının olmadığı bir zaman geçmemiş miydi? Kimi de 140 yıl demiştir ki bunun en doğrusudur. Yine 40 yıl da denmiştir. Dedi ki; İblis ona galip ayağıyla vurur, onu tıkırdatırdı. Sonra ağzından girip arkasından çıkardı ve şöyle bir şey dedi. ne sen ne de yaratılmış olduğun şey bir şeydir. Eğer başına yönetici yapılırsam seni kesinlikle yok ederim. Şayet sen benim başıma idareci yapılırsan sana kesinlikle isyan ederim. Daha önce geçtiği üzere yaratım günlerinin altıncısı olan Cuma gününün son saatlerinde Âdem'e ruh üfürülmüştür. İşte o vakit Nisan'ın altısıydı- vücudunda ruhun geçtiği ete ve kana dönüştü. Ve hapşırdı. Melekler ona "Allaha hamd olsun" de dediler. O da böyle söyledi. Bunun üzerine Allah Teala "Rabbin sana merhamet etsin ey Âdem" dedi. Ruh gözlerine girdiğinde cennetin meyvelerini gördü. Ruh karnına girince canı yemek istedi. Ruh bacaklarına daha ulaşmadan meyveleri arzularak sıçradı. Ondandır dolayı Yüce Allah insan aceleden yaratılmıştır" buyurmuştur.

30

Hz. Ali'den şöyle rivayet edilmiştir. Sonra Allah Âdem; ruhanilere ve iyilere kendisine secde ettirdiği bir mihrap, Kâbe, kapı ve kible kıldı. İblis hariç secde ettiler. Allah onu lanetleyip cennetten çıkardı. O gökte kalıp yere inmedi. Yüce Allah şöyle buyurmuştur. Ondandır çık cehennemi seninle ve sana uyanlar dahil hepinizle dolduracağıma yemin ediyorum. Ve melekler kendileri için saklı olanı böylece öğrendiler.

Sayfa 61

Sonra eksiklerden irak Yüce Allah isimleri meleklerin karşısına çıkardı. Ve “ eğer doğrulardansanız bana şunların isimlerini bildirin” dedi. Âdem'i yaratmaya başladığında şöyle diyorlardı. Rabbimiz hiç şüphe yok ki istediğini yaratır. Ama hakkında bilgi sahibi olmadığımız hiçbir varlık yaratamaz. Onun “ Eğer doğrulardansanız” sözü bundan dolayıdır. Panikleyerek tövbe edip şöyle dediler. Seni eksiklerden irak tutarız. Bize öğrettiklerinden başkasını bilmeyiz. Sen kesinlikle hiç şüphe yok ki her şeyi bilen ve her şeyi yerli yerince yaparsın:

Hz. Havva'nın Yaratılması

32

Sonra Âdem'den Havva yaratıldı. Allah ikisini cennete yerleştirdi. İndirilene kadar orada kalmalarının süresiyle ilgili söylenenlerin en doğrusu daha önce bahsi geçendir. Dünya yıkılsa da 250 senedir. Orada altı gün kalıp ikinci Cuma indirildiler de denilmektedir. Hz. Peygamberden rivayet edilen haberlerden şu ortaya çıkmaktadır. Eksiklerden münezzehe Yüce Allah Âdem'i Cuma günü yarattı. Yine bir Cuma günü onu Dünya'ya doğru gönderdi. Onu cennetten Cuma günü çıkardı. Tevbesini Cuma günü kabul edip yine bir Cuma günü canını aldı. Kimileri “Âdem cennetten 9. veya 10.saatte çıkarılmıştır. Denmiştir. İlk rivayet daha doğrudur. Ayrıca kimileri Cuma'nın ilk iki saatinden sonra –üçüncü saatinden sonra da denilmiştir. Yaratıldı denmiştir. Doğrusu ilk söylenendir.

33

Allah Âdem'i: yaratmış olduğu günle aynı olan günde güneşin batmasından önce Hindistan'da Dehes ile Mendel arasında yer alan Büheyl denilen vadinin yanındaki Vasım isimli dağa indirdi. Ki o Hindistan'ın doğu topraklarındadır.

Sayfa 62

“Onu Yerd denilen dağın üstüne indirdi” denilmiştir. Serendipte Rahman Dağı'nın üstüne örtüldüğü yaprak üstünde olduğu halde indirildiği ve üstündeki yaprağın kuruyup Rüzgarla Hint ülkesine savrulduğu ve Hindistan'ın güzel kokular ülkesi olmasının nedenini bu yaprak olduğu söylenmiştir. İbn Abbas'tan bunun benzeri bir haber rivayet edilmiştir. Havva İsbahan'ın bir yerleşim yeri olan Cidde'ye indirildi. Denilmiştir. Bu yerin Beriyye olduğu da söylenmiştir. İblisinde Meysan'ın Ubulle denizi sahiline indirildi denilmiştir. Ebu Cafer; bu sıhhatini bilmediğimiz bir haberdir denmiştir. Âdem'in inişine gelince (buranın doğruluğunu ne İslam alimleri) ne Tevrat ehli ne de İncil ehli reddetmiyor.

34

Allah, Âdem'i cennetten indirdiğinde kendisiyle birlikte emanet olarak otuz çeşit meyve dalı çıkarmıştı. Onların 10'u kabuklu olup şunlardır: Ceviz, bÂdem, fındık, fıstık, afyon, kestane, meşe palamudu, hindistan cevizi, muz, nar 10'u çekirdekli olup şunlardır; şeftali, kayısı erik, hurma, gübeyra, çiğde, aliç, hünnap, ve vişne/kirazdır. Geri kalanları da kabuksuz, çekirdeksiz kılıfsız olup şunlardır; elma, ayva, üzüm, armut, incir, dut, turunç, acur, salatalık ve karpuz. Ne var ki gözbebeği meyvesi yerine şahluk zikredilmiştir ki o Uneykid'dir. Acır yerine de keçiboynuzu zikredilmiştir. Mu'la (gözbebeği meyvesi) gelince o Hindistan'da yetişen güzel bir meyvedir. Hemen hemen başka hiçbir yerde yetişmez hurma ağacına benzer bir ağacı vardır.

35

Sonra Âdem Havva'yı aramaya girişti. Arafatta (buluştular). Bundan dolayı Arafat diye isimlendirildi. Havva Müzdelife'de vakit geçirdiği için ismini bundan aldı.

Sayfa 63

36

ق : Allah onun için yeri katladı ve çölleri kaldırdı. Âdem'in ayağını koyduğu yer yaşanılır oluyordu (yeşerip canlanıyordu). Taki Mekke'ye ulaştı. Ayaklarının bastığı yer yerleşim yeri oldu. Adımlarının arasıysa çöl oldu.

37

Ala ve İbn Abbastan şöyle rivayet edilmiştir. İndirildiğinde Âdem'in başı göğe değiyordu. (İbn Abbas: Bu nedenle saçının üst tarafı döküldü. Böylece kelliği çocuklarına da geçti) boyunun uzunluğundan Dünya'daki hayvanlar kaçıp o günden beri yabanileştirler. Sonra ikisi anlaşıp Allah onun boyunu 60 ziraa inene kadar kısalttı. Hz. Peygamberden yapılan sahih bir rivayette Âdem şöyle demiştir. Rabbim! Melekleri seni teşbih ederken duyuyor cennetin güzel esintisini ve kokusunu alıyordum. Ben buna alışmıştım (şimdiyse) bunlar elimden alındı. Eksiklerden irak Allah ona “Âdem! Sana bunu günahından dolayı yaptım” diye cevap verip ona şöyle emretti: Arşımın dağında özel bir alan (Harem) var. Git orada meleklerin Arşımı çevrelediklerini gördüğün gibi kuşatacakları bir ev inşa et. Orada senin ve çocuklarından bana itaat edenlerin dualarını ve ibadetlerini makbul kılacağım. Âdem: Rabbim: Ben bunu nasıl yapacağım” dedi. Allah onun emrine bir melek verdi. Melek Âdemle birlikte Mekke'ye doğru yola çıktı. Âdem Mekke'ye gelinceye kadar yolda uğradığı güzel bahçelerden ve yerlerden hoşuna gidenlerde konaklamak istediğini meleğe söyledi. Konakladığı her yer abat oldu. Her sevmediği yerde çöl oldu. Evi beş dağdan yaptı: Sina Dağı, Zeyta Dağı, Lübnan, Cudi temeli Hira'da attı sonra taş ve çamurdan inşa ettiği söylenir. Âdem'in cennetten gönderip kurduğu bir otağı (kubbesi) vardı. Bu kubbe Allah tufanı gönderip onu oradan kaldırmasına kadar Kâbe'deydi.

Sayfa 64

38

Âdemle birlikte beyaz inciden olan Hacerü'l-Esved –İbn Abbas; Beyaz bir yakut demiştir- ve Musa'nın asası indirildi. Asa cennetteki Mersin ağacındandı. Uzunluğu Musa'nın boyundan 10 zira' daha fazlaydı. Sonra Allah örs ve çekici indirdi. Âdem'in ilk dövdüğü şey bıçaktır. Sonra tandır (fırın)dır. Bu Nuh'un miras aldığı tandır'dır. Bu tandır Nuh zamanında Allah'ın azabıyla Hindistan'da taşmıştı.

Havva yüzü, kılı Âdem'in cennetten indirdiği sekiz çift (hayvandan) eğip ip yaptı. Havva ve Âdem o ipleri kendi elleriyle dokuyup giydiler.

39

Âdem ve Havva ellerinden kaçırdıkları cennet nimetleri için 200 yıl ağladılar. Havva Âdem'e yüz yıl yaklaşmadı. 40 gün ne yediler ne içtiler. Âdem Allah'tan tevbesini kabul edip kendisini cennete döndürmesi için sürekli olarak istekte bulunup duruyordu. Ta ki Allah tevbesini kabul etti. Bununla ilgili olarak Yüce Allah şöyle buyurur: ve Âdem Rabbinden bir takım sözler edindi.

Bir grup da şu ayeti söylemiştir; Rabbimiz kendimize haksızlık ettik.

40

Âdem rabbinden yemek istedi. Bunun üzerine ona Cebrail'e birlikte tanesinin ağırlığı yüz bin sekiz yüz dirhem olan buğday taneleri gönderdi. Ona onları nasıl ekeceğini gösterdi. Âdem'in onları kendisi ile birlikte cennetten indirdiğini söyleyenler de olmuştur. Ekinler olgunlaşınca Allah'ın emriyle onları ayıklayıp öğüttü. Sonra Allah ona hamur yoğurmayı emretti. Cebrail de ona nasıl ateş yakacağını gösterdi. Böylece onu pişirdi. Yüce Allah bunları ona öğretmeyip kendi gayretiyle bunları elde etmeye çalışsaydı işi zordu. Konuyla ilgili olarak Yüce Allah şöyle buyurur: Günah işlemedikçe cennetten kesinlikle çıkarmaz.

Sayfa 65

Allah Âdem'in sırtını Arafat'ta Numan denen yerde sıvazladı. Züriyetini sırtından çıkarıp onları onun önünde küçük karıncalar/küçük taneler misali yaydı. Tefsirde geçtiği üzere onlardan ant. Aldı.

Cenin Oluşumu, Şekillenmesi Bahsi

41

Calinus hikmet sahibi İbukrat (Hipokrat)'tan rivayetle kitabında şöyle demiştir. Meninin cenin'de şekillenmesindeki konumu faille mefulen bihin konumu gibidir. El-Mantık'ın yazarı meninin hareket etmezden önce hayız kanıyla beslendiğini; sonra sana dönüştüğünü ve rahimden böylece çıktığını söyler. Calinus şunu da anlatmıştır. Adet kanı ona doğru akar ve onu büyütür. Damarlardan ve atardamarlardan

canı kendine doğru çeker getirir. Kimileri şöyle bir fikir ileri sürmüşlerdir. Rahimde ceninin şekil aldığı bir kalıp vardır. Bari olan Allah bütün bu iddiaları şu sözleriyle bertaraf etmektedir.; “Sizi rahimlerde istediği gibi şekillendiren odur. Aziz ve Hakim Allah’tan başka ilah yoktu” Allah rahimleri şekillendirmesiyle ilgili olarak bunun nasıllığını haber vermeyip kendi ilmine münhasır kılmıştır. Bu akıllı varlıkların bilgisinin kesintiye uğradığı bir sınırdır.

42

Yüce Allah’ın sabit yıldızlar sayısınca yani 1020 ümmeti olduğu söylenir. Altı yüzü denizde geri kalanı karadadır. Tümünün görünüşçe en güzeli, yaratılıştaki en üstünü ve dün gece en eksiksiz olanı insandır. Allah onu İsrail’in suretinde yarattı. Hadiste şöyle denilmiştir. Yüzlere vurmayın! Çünkü onlar İsrail’in suretindedirler. İnsanda bütün varlıklardan birşeyler vardır; denilmiştir. Onun için bütün canlılar onun hizmetine verilmiştir. O da her türlü yiyecekte yemiş ve eliyle her türlü işi yapmıştır. Ona faydalar, zararlar ve bilgi öğrenme ilham edilmiştir. Diğer ümmetler (varlıklar) gibi kul olduğu halde Allah onu muhatap kabul edip ona emir ve yasaklamada bulunmuştur.

Sayfa 66

Âdem’in Çocukları Hakkında

43

Hız. Âdem’in her batında bir erkek bir kez kız olmak üzere ikizleri doğuyordu. Birinin adı Habil diğerinin adı Kabil olan iki oğlu doğana kadar her batında doğanları diğer batından olanlarla çaprazlama evlendiriyordu.

س: Ali b. Cehm yaratmanın başlangıcıyla ilgili olarak kasidesinde şöyle demiştir. [Kaside recez veznindedir.]

Oğul edindiler. Kayın diye isimlendirdiler. Onun durumu ile ilgili gördüler görececeklerini.

Habil ve Kabil delikanlı oldu. O zamana kadar kimse görmedi ayrılıklarını (düşmalıklarını) Kayın’ın kızkardeşiyle Habil, Habil’in kızkardeşiyle de Kabil evlendi. Bu Hız. Âdem’in tedbir olarak uyguladığı adetiydi. (Zaruret durumunda birbi-

rine uzak ve yabancı olanları nedil bulmada acziyete düşüldüğünde olabildiğince birbirine en uzak olan haremleri bulmak için).

Mecusiler şunu iddia etmişlerdir. Âdem nikahlarken batınlar arasında çaprazlığı göstermiştir. Onların [Erkek kardeşin kızkardeşe; annenin oğluyla evlendirilmesindeki halin uygunluğu konusunda] üstünlük olduğunu iddia ettikleri bir sırları vardır. Ahbaru'z-zaman isimli kitabımızda bunu zikretmişim.

Kabil, Habil'in kızkardeşiyle evlenmeyi reddetti. Çünkü kendi kızkardeşi Habil'in kızkardeşinden daha güzeldi. Ben ona daha layıkım dedi. Bu nedenle hangisinin bu kıza daha layık olduğunu belirlemek için Allah'a sunu sundular. Habil semiz bir koyun sundu. Çünkü onun sürüsü vardı. Kabil'de bir öbek ekin başlığı sundu. Çünkü onun ekinleri vardı. Sunacağı ekin başakları içinde büyük bir başak gördü. Bu başağın tanelerini aralayarak kabuklarından çıkarıp yedi. (nihayet) ateş indi ve Habil'in sunusunu yaktı.

û: Bu Mina'da gerçekleşmiştir. Kayin, öfkelenerek seni kesinlikle öldüreceğini dedi. Allah'ın onlar hakkında yazdığı gerçekleşti. Kayin ona Şam arazisinden olan Dimeşk topraklarında suikast düzenledi. Onun başını taşla yararak öldürdü.

Sayfa 67

44

Kabil kızkardeşini Yemen topraklarından olan Aden'e kaçırdı. Kabil'in yapmış olduğu şeyin haberini Âdem'ulaştı. Âdem Habil'i öldürülmüş halde buldu. Yer Habil'in kanını emmiş ve kurutmuştu. Âdem yere lanet etti. Onun laneti yüzünden yer diken bitirdi.

45

Muhammed b. İshak ilk kitap hakkında bilgisi olan bazı kimselerden rivayetle şöyle demiştir. Âdem'in çocukları olan Kabil ve onun ikizi cennette doğdular. Havva onları doğururken onlardan dolayı ne bir yorgunluk ne de bir doğum sancısı gördü. Onları doğurduktan sonra kan görmedi (nifase olmadı).

Sonra dünyada ilk olarak Habil ve onun ikiz kızkardeşi doğdular. İbn Abbas, Vehb, İbn Zeyd ve daha başkalarında rivayet etmiş oldukları hadis bunu kuvvet-

lendirmektedir. Yüce Allah Âdem'e nereden geliyorsun? Diye sordu. O da Havva'nın yanından diye cevap verince Allah şöyle dedi. Havva'ya hamileliğinin ve doğurmasının kolay olması yaratılışını vermiş olduğum halde gebeliğinin ve doğurmasının zor olması sağlamak bana vacip oldu. Bu sözün (rivayetin) sahibi şöyle demiştir. O nedenle Kabil'in kızkardeşi Habil'in kızkardeşinden daha güzeldi.

46

ط: Bir grup şöyle demiştir. Bir tanesi kardeşini öldürmüş olan bu iki kişinin hikayesi Âdem'in zamanında gerçekleşmediği gibi onlar Âdem'in çocukları da değillerdi. Olsa olsa İsrailoğullarındandır. Çünkü Kurban (sunu) ancak İsrailoğullarında vardı. Hadsinin sıhhati göz önüne alındığında ik rivayet daha doğrudur. Abdullah b. Abbas'tan şöyle rivayet edilmiştir. Hz. Peygamber şöyle dedi: haksız yere öldürülen her nefisten dolayı Âdem-oğluna bir pay vardır. Çünkü O, öldürme çağrını açan ilk kişidir.

Sayfa 68

47

Hz. Ali'den (R.A.) Hz. Âdem'in (R.A.) Habil için ağlayıp şöyle dediğine dair haberler rivayet edilmiştir. (vezin:Vafır)

Ülkeler ve üzerindikiler değişti.

Yerin yüzü tozlu ve çirkin.

Kabil Habil'i; kardeşini öldürdü.

O pırıldayan yüze ne de yazık oldu.

Bana ne oluyor da gözyaşımı dökmede cömertçe davranamıyorum.

Hele de Kabil Habil'i içine almışken.

Hayatın uzunluğu bana kederi gösterdi.

Ben hayatımda hiç de rahat değilim.

Habil'in babası, ikisi de ölmüş olaydı.

Canla ölmüş boğazlanmıŖa dönmüŖtü.

Her tadı ve rengi olan deęiŖti.

Parıldayan yüzün gülümsemesi azaldı.

Allah Âdem'e Ŗöyle vayetti: Ŗüphanesiz ben ıŖıklarla yapıŖtırdıđım nurumu senden çıkarıp onu sadık peygamberlerin sonuncusu kılacağım. Temizlen, arın, teŖbih et ve temiz halde ken eŖini bürü. Böylece emanetim ikimizden çıkıp sizden doğacak çocuğa geçecektir. Âdem Havva ile birlikte oldu. Havva o anda gebe kaldı. Nur gebeliğinin bittiği zamana kadar alnında ıŖıldayıp gözleri parladı; nihayet Habil'in öldürölmesinden beŖ yıl; Âdem'in iniŖinden de 130 yıl sonra Ŗit'i doğurdu. Ŗit'le ilgili bir haberde "Âdem'in iniŖinden 235 ene sonra doğdu" denmiŖtir.

49

Ŗit Allah'ın armağanı demektir. Allah onu Habil'in yerine tutması için gönderdi Tevrat ehli Ŗöyle demiŖtir. O tek baŖına ikizi olmaksızın doğdu. Âdem'in onun dıŖında tek doğan baŖka çocuğu yoktu. Ona İbranice'de "Ŗit", Arapça'da "ŖiŖ" Sür-yancada "Ŗat" denmiŖtir. Böylece nur Havva'dan Ŗit'e geçti.

Nur çehresinde ıŖıldayıp dıŖ görünüşüne ve alnına geçti nihayet serpilip er-genliğe geçince insanların en asili görünüşe en güzeli en ađırbaŖlısı, ihtiŖam ve gör-kemle bürünmüş heybet ve nurla kaplanmış en mükemmel edalısı oldu. O Âdem'in en çok kendisine benzeyeniydi. Ondan sonra ona en çok benzeyeni Yusuf'tur. Âdem ona sorumluluk yükledi. Ona emaneti davranacağını yeri gösterdi. Ona ilim verdi. Çünkü o kendisinden sonra Allah'ın otoritesiydi. O, Allah'ın hakkının gözetildiği dünyanın halifesiydi. Ŗit verilen o görevleri üstlenerek gereklerine uydu.

50

İbn İŖhak Havva Âdem'den toplam kırk batında dođurmuŖtur. İbn İŖhak Âdem çocuklarından erkek olanların 15. isimini saymıŖtır. Bir grup Ŗöyle demiŖtir. Âdem'den Havva 120 batın dođurmuŖtur. İbn İŖhak'da Âdem torunlarının ve çocu-kalrının sayısı kırkbin iken vefat etti. DemiŖtir. O Allah Âdem'e leŖinkanın ve domuz etinin haram olduğunu vahyedip ona Acem harflerini 21 yaprakla indirdi. O Allah'ın

diller üstü olan ilk kitabıydı. Bütün insanların soyu Şit'le birleşir Âdem'in diğer çocukları yok oldular. Başkaları da bunu söylemiştir.

51

Âdem' suhufu (sayfaları) yazmayı emretti. Yine cinlerin, şeytanların konuştuğu bütün dilleri, zamanı hesaplamayı, yıldızların hareketlerini öğrenmesini emretti. Âdem'de rabbinden kendisine kıyamete kadar iyi ve kötü namına dünyada olacakları göstermesini istedi. Ona karalar ve denizler gösterildi. Ve o, onlara sahip olup yerleşecek olan çocuklarına baktı. Kendisi peygamberin suretleri (görüntüleri) ve dünyada olacaklar gösterildi. Âdem çocukları çoğalınca inişinden 770 yıl sonra onları yönetmek ve sakındırmak üzere peygamber olarak gönderildi.

Sayfa 70

Sonra yüce Allah onu vefat ettirmek istedi. Bu nedenle ona, Şit'e vasiyeti aktarmasını ve daha önce ifade edilmiş olan bütün ilimleri, ona öğretmesini emretti. Allah Âdem'e gaybın sırlarını içerin kitabını ona teslim etmesini onunla ancak İdris-i imtihan eder. İdris'e ulaşana dek onu içine bakmaksızın mühürlü bir şekilde miras alıyorlardı. Sonra vasiyet Şit'in anlatılacak olan çocuklarından İdris'e kadar ulaştık (Allah onlara merhamet edip onlardan razı olsun) Âdem'in 930 sene yaşadı.

Âdem (A.S.) Vefatı

52

Bu konuda Ebu Hureyre'nin Hz. Peygamberden aktardığı pek çok rivayet vardır. O, rivayetlerin bazıları şu şekildedir; Allah Âdem'i yaratmayı bitirince karşısında iki elini yumruk haline getirdi. Birini seç dedi. Rabbim sağımı seçtim dedi. Nitekim onun her iki eli sağdır (berekettir) Allah o yumruğunu açtı. O da ne içinde Âdem'in kendi suretine zürriyetinin suretlerini ve birde ne görsün herbirinin yanı başında eceli yazılmış, Âdem birden kendi ömrünün bin yıl diye yazılmış olduğunu gördü. Sonra birden kendisine nurlu bir topluluk göründü. Hz. Âdem Rabbim bunlar kim dedi. Eksiklerden arı olan Allah; Bunlar Nebiler ve resullerdir dedi. O da ne onların arasından biri daha ışıltılı olup ömrü de ancak 40 yıl olarak yazılmış. Âdem; Rabbim bu nedir? Dedi. Âdem: Rabbim ömrümden ona altmış yıl kısaltıp ver dedi. Hz. Peygamber (S.A.V.) şöyle demiştir. Sonra Allah onu dünyaya indirdi. Hz. Âdem

günleri soyardı. Ölüm meleği canını almaya geldiğinde Âdem: Bana erken geldin daha ömrümden 60 yıl var dedi. Bunun üzerine melek ona, sen Rabbinden onu oğlun Davud'a vermesini, yazmasını istemiştin, dedi. Âdem: Ben böyle bir şey yapmadım. Hz. Peygamber (S.A.V.) şöyle demiştir. (Âdem unuttu, soyu da unuttu.) o inkâr etti, onlarda inkar ettiler. İşte o gün Allah yazmayı ve şahit tutulmayı emretti.

Sayfa 71

Allah Âdem'in ömrünü bine, Davud'un da yüze tamamladı. Tevrat ve İncil ehli Âdem'in ömrünün 930 yıl olduğunu öne sürmüşlerdir. Hafs b. El-Karzi bunu tarihinde dile getirmiştir. Abdullah b. Abbas'tan onun ömrünün 963 sene olduğu rivayet edilmiştir.

53

İbn İshak: Âdem'in ruhu alındığında Güneş ve Ay yedi gün tutuldular. Yahya b. Abbad babasından şöyle rivayet etmiştir. Allah ona kefenini ve güzel kokusunu cennetten gönderdi. Übeyv'den şöyle sahih bir rivayet aktarılmıştır. Melekler onu yıkayıp kefenlediler. Namazını arkasında melekler, meleklerin arkasında Âdem'in çocukları olduğu halde Cebrail kıldırdı. Sonra onu toprağa gömdüler. Ardından Cebrail şöyle dedi: işte ölülerinize davranış şekliniz böyle olacak ey Âdemoğulları!

54

Taberi: Âdem Cudi'de, cennetten üstüne indirilmiş olduğu dağda, Cuma günü Nisan'ın altısında yaratılmış olduğu saatte öldü. İnsanlar mezarı konusunda çekişmeye girdiler. Kimi Mina'da demiş kimi Kubeys Dağında el-Kenz mağarası olarak indi. Onu Tufan sırasında oradan çıkarıp sonra tekrar yerine geri getirdiğini söylemişlerdir. Nih onu Beytü'l-Makdis'teyken gemiden çıkarmıştır. Diyenler de olmuştur. Allah en doğrusu bilir. Havva ondan sonra altı yıl yaşadı sonra adı geçen mağarada Âdem'in ilişğine defnedildi.

Sayfa 72

Şit (R.A.)

55

Mekke’de olduğu sürece haccediyor, umre yapıyordu. Allah indirilmiş olduklarını 50 sahife’de topladı onlarda yazılı olana göre amel edip duruyordu. Kâbe’yi taştan ve çamurdan inşa etti. İbn İshak: kız kardeşi Hazvere ile evlendi. Şit 165 yaşındayken eşi ona Enuş’u doğurdu. Şit 912 yaşına ermişken vefat etti. Daha önce anlatmış olduğumuz Nur Enuş’a geçti. Şit kendinden sonrası için kızlarından veya oğullarından hiç kimseyi yerine atamamış olduğu halde kendi yoluna gittikten sonra Enuş kraliyet yönetimini ve siyasetini getirdi. İbn İshak: Kardeşi Habil’i öldürmüş olan Kabil Enuş zamanında öldürüldü. Onun ölüm şekliyle ilgili olarak Ahbaruzaman kitabımızda çok ilginç bir hikâye bulunmaktadır. Enuş’un vefatı TaşriEvvelin 3’ünde olmuştur. Öldüğünde yaşı 960 seneydi.

56

Kabil’in kardeşini öldürüp babasından Yemen’e kaçtığı vakit İblis’in ona gelip şöyle dediği söylenir: sadece Habil’in sunusu kabul edilip ateş tarafından yenildi. Çünkü o, ateşe hizmet edip tapıyordu. Sen de aynı şekilde kendine ve seni izleyenlere ateş evi. Bunun üzerine bir ateş evi bina etti. O ateş için bir ev dikip onda ateşe tapan ilk kişidir. Zili (müzik aleti) çalan ilk kişi Kabilin oğlu olduğu ilk zorbalık yapan da onun oğludur. Kabil, kendi nesli kötülükleri açıktan ve çirkinlikleri alenen yapmadan ölmedi. Âdem Şit’e ve çocuklarına onlarla evlenememelerini emretti. İbn İshak: ardlarında çok az iz bıraktılar. Nesepleri bilinmez oldu. Anlatılmaz oldular. İnsanların günümüzdeki devamı: Âdem’in oğlu Şit’tendir. Âdem’i kabul eden.....

Sayfa 73

Kayin’in çocuklarından olma bu halktan kişilerin yurduna Hindistan’da kumar yurdu ve kendilerine de kumar **şçpü** (değmek) adı verilir.

57

Keynan, Şit oğlu Enuş’un oğludur. Vasiyet ona geçmiş Mihail, Mihail’in oğlu El-Yard’dır. El-Yard’ın oğlu Hanuh –ki o İdris’tir- doğdu. El Yard o sırada yüz yaşından büyüktü. Keynan 900 yaşındayken Temmuz ayında vefat etti. Mihail’in 858 sene oldu. Persli nesep bilginleri Mihail’in ömrü yedi iklime hükmeden Eşyem olduğunu ve onun madenleri ilk çıkaran olup, şehirleri ilk kuran olduğunu öne sürerler.

Onlar, onun Babil, Rey, Sus kentlerini inşaa eden kişi olduğunu ve onun yaşam tarzı itibariyle övülmeye değer biri olduğunu iddia ederler. Hind'e inip ülkeleri/şehirleri dolaşmıştır. Hükümdarlığını sağlamlaştırdıca kafasına bir taç koymuştur. Krallığı dedesi Ciyumert'ten miras aldığını söylediği bir söylev okumuştur. Hindililere göre Ciyumert Âdem'dir Onlar Onun İblis ve İblis'in askerleri üzerinde hâkimiyet kurup onların insanın arasına karışmalarını yasaklamıştır. Onlardan, insanlara görünmeyeceklerine dair almış olduğu andı beyaz bir kağıda yazmıştır. Onlardan isyan edip taşkınlık yapanlar grubu öldürmüştür. Yard'ın ömrü 961 senedir. Vefatı Mart ayında oldu. Yard ve Keyinoğulları arasında savaşlar meydana geldiğini Ahbaru'z-zaman'da anlatmıştık.

İdris (A.S.)

58

El-Mesudi: Sabiiler onun Hirmis olduğunu öne sürerler. Hirmis'in anlamı Utarit'tir. Allah onu Peygamber yapmış ve ona 30 sahife indirmiştir. O kumaşı süsleyip elbiseyi ilk dikendir.

Sayfa 74

Âdem'den sonra kalemle yazı yazan ilk kişidir. Pek çok yazı malzemesini kendisi hazırladı. Yüce Allah yolunda ilk cihat edendir. Kayinoğullarını, Allah'a davetine icabet etmeyince esir aldı. Allah ona 30 sahife indirdi. Böylece o zaman itibariyle sahifeler 80'e tamamlandı.

59

İdris doğunca İblis Kral Mahvil'e iki kanatlı bir ruhani şekilde geldi. Ona, Yard'ın bir oğlu olduğunu ve onun ilahlara düşman olup kendilerinin bozulmalarına sebep olacağını haber verdi. Kral bozulmalarına sebep olacağını haber verdi. Kral ona şöyle dedi; Onu yok edebilir misin? O da bunun için çaba sarfedeceğim dedi. Allah İdris'i korumak üzere melekleri görevlendirdi. İdris'in babası kendisine vasiyeti iletti. Allah onu 40 yaşından sonra peygamber yaptı. Onun babası hayattayken refedildiği (göğe yükseltildiği) ve babası Yard'ın oğlu İdris'in göğe çekilmesinden sonra 430 yıl yaşadığı söylenir. İdris Âdem 622 yaşını geçmişken onun döneminde peygamber olmuştur.

60

ق: Venb'den şöyle rivayet edilmiştir. İdris uzun boylu, büyük karınlı, geniş omuzluydu. İki kulağından biri diğerinden daha büyüktü. Alacalı olmadığı halde vücudunda beyaz bir leke vardı. İnce sesli küçük adımlıydı. Yüce Allah'ın kitaplarını çokça inceleyip okuduğundan İdris diye isimlendirildi.

ق: Kendisine bin insan inandı. 365 yaşındayken göğe yükseltildi. İdrisi'nin Âdem'den sonra yıldız ilmiyle ilgilenen ilk kişi olduğu söylenir. Melek Azrail ona melek ilmini astroloji, yıldızları onların şanslarını, şanssızlıklarını ve burçların şekillerini ona öğretti.

Sayfa 75

61

Tevratta İdris'in Allah'ın en güzel hizmet eden kulu olduğu ve Allah'ın onu göğe çektiği anlatılır. İdris Kayinoğullarının günahlara daldıklarını görünce Allah'tan kendisini göğe yükseltip onların günahlarından kendisini göğe yükseltip onların günahlarından kendisini arındırmasını istedi. Allah onun bu isteğini kabul etti. Ona ve ona bağlı olanalara 40 gün 40 gece aralıksız olarak ibadethanede kalmalarını emretti. Bunlar yetmiş din alimiydiler. Yıkayıp Allah'ın evine girdiler. Orada Allah'ı 40 gün (takdis ettiler.) Allah İdris'e vasiyeti Mutevsalihe'e iletmesini emretti. Ve şöyle vah-yetti; “ Ben onun soyundan yapacaklarından razı olacağım bir peygamber çıkaracağım”. Allah İdris'i göğe yükseltince Âdem-oğullarından sadık kimseler buna çok üzüldüler. Anlaşmazlıklar ve çekişmeler çoğaldı. İblis onun göğe çıkmak isteyip yandığı yaygarasını çıkardı. Kral Mahvil onun ardından sevinerek kendilerinin putunun daha yüce olduğunu ve onu bu putun yaktığını ilan etti. Böylece bu puta daha çok ibadet edip ona daha fazla yakınlaştılar. İdris'in göğe yükseltilmesinden sonra Mutevşelih ve kardeşleri ve yetmiş alim ibadet evine iyice bağlandılar.

62

Mutevşelih İdris'in oğludur. Lamik-İncil ehli Lamin der- Mutevşelih'in oğludur. vasiyet ona geçti. Lamik'in oğlu Nuh doğdu. Nuh'un anası Kabil'in soyundan Kaynuş'tur. Bu Âdem'in vefatından 125 yıl sonradır. Seleflerden bir grup şöyle rivayette bulunmuşlardır. Âdem'le Nuh'un arası on asırdır. Bu asırlarda yaşayanların

tamamı hak millettendir. Kûfür ancak Nuh'un asrında ortaya çıktı. Nuh'un inkarlara gönderilen ilk peygamberdir.

63

Vasifi; İnsanlar Âdem'le Nuh'un arasında geçen süre konusunda anlaşmazlığa düşmüşlerdir. Tarihçiler 1010 sene demişlerdir. Bazıları 1700 küsur sene demiştir.

Sayfa 76

Mısırlılar şöyle demişlerdir: 18 bin yıldır. Çünkü tufan oldu ve aslan buradan yengicin ilk derecesine dönüldü. Her burcun makamı 6000 senedir. Onun için burçta makamı vardır. anlatınca doğru olan budur.

Nuh (A.S.)

64

Bir asırla döneminde peygamber olarak gönderildiği söylenir. İdris'le ilgili haberde Âdem'in bazı sözlerinin onun eline geçtiği ve onları sihir yapmada kullandığı anlatılmıştı. Krallığında bir kadın olsun veya başka bir şey olsun hoşuna giden bir şey olduğunda altından bir boruya (kaala) üflerdi. Üflemesiyle her istediği şey kendisine gelirdi. Yahudiler bundan dolayı üflerler. O, toplumu putperest yaptı. Yüce Allah onları tasvir etmiştir. “ dediler ki: ne Vedd: ne Suva'ı ne de Yeğus'u İlahlarınızın hiçbirini terketmeyin”. Abdullah b. Abbas'tan şöyle rivayet edilmiştir. O onlara gönderildiğinde 480 yaşındaydı. Sonra onları peygamber olarak 120 yıl davet etti. Yine İbn Abbas'tan şöyle rivayet edilmiştir. O 40 yaşındayken peygamber olarak gönderildi. Kavminin arasında 950 yıl kaldı. Sonra tufan oldu. Ondan sonra yüz yıl yaşadı. Bu da 1050 eder. Vehb şöyle demiştir. Nuh'un ömrü bin yıldır. Çünkü 50 yaşındayken peygamber olarak gönderilmiş ve kavmiyle 950 yıl kalmıştır. Bir grup onun ömrünün 1250 sene olduğunu ve kavminin kendisine iman etmediğini söylemiştir.

Sayfa 77

İbn İshak: herbiri bir öncekinden daha çetin asırlar geliyordu. Şöyle diyorlardı (Nuh'un kavmi): bu babalarımızın ve atalarımızın delisiydi. “Onu tokatlıyor ve balayına kadar boğazını sıkıyordu. Her ayıldığında” rabbim onları affet onlar bilmiyor-

lar” diyordu. Nihayet onlardan ümidini kesince onları rabbine şikayet edip şöyle beddua’da bulundu: rabbim onlar bana isyan ettiler. Onlar ne çocuklarını ne de mallarını artırmayıp aksine ancak kayıplarını artırana uydular. MÂdem öyle rabbim yerde kayır namına hiçbir şey bırakma.

66

Eksiklerden Irak Allah: Gemiye gözetimimiz altında yap, ayetini vahyetti. Abdullah b. Abbas: Allah ona bir çeşit ağacı dikmesini emretti. O da onu dikti. Ağaç 40 yıl kendi halinde kaldı. Büyüdü ve yükseldi. Sonra Allah Nuh’a onu kesmesini emretti. Böylece Nuh o ağaçtan gemi yaptı. Tevrat ehli Allah’ın ona gemiyi “tik” ağacından elde etmesini, uzunluğunu 80 zira genişliğini 50 zira yüksekliğini üç katlı yapmasını ve kapısını enli tarafda yapmasını emrettiğini öne sürmüşlerdir. İbn Abbas’tan rivayet edilen sakın bir haberde “د”: El-Hasan şöyle demiştir. Nuh’un gemisinin uzunluğu 1200 zira genişliği 600 zira’dır el-Karzi Divan adlı kitabında şöyle demiştir. Onu yüz inşaa etti. Onu bitirdikten sonra karada yedi ay kaldı. Şöyle de diyenler olmuştur.: nuh onu nasıl yapacağını bilemedi. Bunun üzerine Cebrail gelip onu devenin karnına benzer (sadrına, önüne benzer) yapmasını emretti.

Hindistan’da tandır kaynatıp köpürünce –ki o Havva’nın taştan yapılmış, tandırı –fırınıdır- bu rivayet (İbn Abbas’tan yapılmıştır. Daha önce başka bir şekilde geçmişti. (Hindistan değil de) Kufe civarların da denmiştir. Bunu da Kays b. Mücahit rivayet etmiştir. Şa’bi Allah’a yemin ederek tandır kesinlikle Kufe taraflarında taşmıştır der.

Sayfa 67

Nuh (A.S.) Allah (c.c)’ın gemiye konulmasını emrettiği şeyleri gemiye koydu. Allah’ın emrettiği türlerin çiftlerini, Âdem’in naaşının içinde bulunduğu tabutu.

ق: Gemi Sincar ağacındandı. Diğerleri şöyle demişlerdir. Tihame’deyken onu melekler taşıdı. Kendisi ile birlikte 80 kişiyi gemiye koydu. Bu İbn Abbas’tan yapılan bir rivayettir. İbn Cüveyc şöyle demiştir. O; üç oğlunu, üç gelinini ve karısını gemiye koymuştur. Böylece sekiz kişiydiler. İbn İshak: 10 kişiydiler. Vehb’den aynı rivayet edilmiştir. İbn Abbas’tan şu da rivayet edilmiştir. Oğullarını ve onların eşlerini 40 adam ile 40 kadını koymuştur. El-Vasifi: Gemide onunla birlikte, çocukları haricinde 600 kişi vardır. Bir gurup da Nuh’un çocukları hariç onlar cezalandırıl-

dılar. Demiştir. El-Kelbi: O beraberinde eşini, üç oğlunu ve onların karılarını olmak üzere 8 kişiyi ve onlardan başka 72 kişiyi gemiye taşımıştır. Başkaları şöyle demiştir. Mısır kâhini Fİlimun hariç hepsi İdris'in çocuklarındandı (soyundandı). Kâhin Mısır kralı tarafından Dermesiller Nuh'la putlara tapma konusunda tartışması için görevlendirilmişti. Ne var ki; Nuh'a iman etti. Nuh gemiye her türden bir çift bindirdi.

68

İbn Abbas: yüklenen ilk şey kamçı, son şey eşektir. Eşek gemiye girerken İblis kuyruğuna tutundu. Böylece eşeğin iki ayağı gemiye dirmedi. Bu durum Nuh'a şu sözleri sarfettirdi. Yazıklar olsun sana: gir! Ancak Nuh'un dili sürçüp "Şeytan bile seninle olsa yine de gir deyince kadar binemedi"

Nuh gemiye gidince İblis'e seni kim huzuruma çıkardı ey Allah düşmanı" dedi. Şeytan'da sen şöyle şöyle demedin mi" dedi.

Sayfa 79

69

Allah ona gemiye bir yıllık yiyecek koymasını emretti. Âdem'in tabutunu kadınlarla erkekler arasına bir engel olacak şekilde koydu. Gemiye 17 Matta'a bindiler. Vehb: Recep ayının 10'nunda Nuh'un 600.yaşının başında. Sonra Allah 40 gün 40 gece boyunca su gönderdi. Derinlerdeki kaynaklar harekete geçip dünyayı su kapladı su en yüksek dağdan bile 15 zira' daha yükseğe çıktı. Sonra su gemiyi taşıdı. Su onları dağ gibi dalgalarda yürüttü. Onlara bütün dünyayı dolaştırdı. Gemi Harem'in etrafını bir hafta dolaştı. Ama Harem'e giremedi. El-Beytü'l-Ma'mur Ebu Kubays'ın üstüne çıkarıldı. Onu Âdem inşa etmişti. Çoğunluğun ittifakına göre gemi 150 gün suda kaldı. Aşura günü kurtuluşa erdi. Nuh beraberinde olan insanlara, yabanilere, canlılara oruç tutmalarını emrederek kendi de oruç tutttu. Allah'a şükretmek için oruç tuttular.

70

Allah'ın tufanı göndermesinden suların çekilmesine kadar 6 ay 10 gün geçmiştir. Vasifi: 10 ay, 8 ay ve bir yıl diyenler olmuştur. İbn İshak İbn Kelb'ten şöyle rivayet etmiştir. Nuh gemiye Ramazan'ın 13'ünde binmiş ve sonraki Ramazan'ın birinci günü çıkmıştır. Burada bir yıldan 13 gün eksiktir. İbn İshak: Şu Harem'de

sular altında kalan dünyadan sular çekildikten bütünüyle sonra bile 45 yıl bir göl halinde kaldı.

Geminin taşıdığından başka yeryüzünde ne hayvan ne ağaç hiçbir şey kalmadı. Uc b. A'rak' gelince ehli kitap tufanın onu boğmadığını ve suyun ancak onun vücudunun bir kısmına eriştiğini öne sürerler.

Sayfa 80

71

Suyunu çabucak yutan topraklarda kazıldığında taht-ı su bulunduğu; suyunu çabucak yutmayan toprakların tuzlu sularla cezalandırıldığı söylenir (Tufandan geriye kalan sular dünyadaki çukurlara akmış ve bundan denizler oluşmuştur. Yani bu denizler milletleri helak eden o suyun kalıntısıdır).

Gemi Cudi'de hareketsiz kaldı. Cudi Musul topraklarında yer alan Dicle ile arasında 8 fersah bulunan Hadid (دض يض) de bir dağdır. Geminin demirlediği yer dağın zirvesidir. Dağın eteğine kendi sayılarını baz alarak "seksenin düzlüğü" ismini verdikleri bir şehir kurdular. Onu Karda'da kurup "seksen" diye isimlendirdiler de denilmiştir. Burası günümüz olan 432 yılına kadar böyle bilinmektedir.

72

Nuh içinde Âdem'in bulunduğu tabutu Kenz dağına gönderdi. Böylece naaşı orada gömüldü. Bu konu ile ilgili ihtilaf daha önce de geçmişti. Allah Nuh'a bir daha tufanı geri getirmeyeceğini ve bulutlardaki kemerinin güven vereceğini vahyetti. Mecusiler tufanı bilmediklerini iddia edip şöyle derler. Krallık Ciyumert'in (Âdem'in) döneminden beri aramızdadır. Bazı Mecusilerse tufanı kabul edip şunu öne sürerler. Tufan Babil'de meydana gelmiştir. Bizim ülkemiz ise doğudadır. Tufan bize ulaşmamıştır.

73

Nuh ululazım peygamberdenlerdi. Uzun boylu yapılı yumuşak tenli, uzun kafalı, büyük gözlü, koları bacakları, ince, uyluğu etli, uzun sakallıydı.

Sayfa 81

74

Kral Mahvil Nuh'un 200. yaşında başından helak oldu. Onun yerine oğlu Dermesil kral oldu. Putların konumunu yükseltti. Putlara daha sıkı kulluk edip bütün insanları buna davet etti. Nuh'a zorla ah koydu. Onu, kendisini korkutan rüyayı görene kadar hapsedti. Tufan'a yetişen bu kraldır. Nuh'un gemiye bindiği ve Yüce Allah'ın ona emrettiklerini de gemiye yüklediği haberi Dermesil'e ulaşınca Dermesil bir grup yandaşıyla gemiyi ve onunla birlikte oradakileri yakmak için harekete geçti. Ona ulaşınca şöyle dedi. Ey Nuh, hani nerede gemini taşıyacak şu? Nuh, O sana bulunduğun bu yerde erişecek. Dermesil: bu kuru topraklarda her yeri kaplayacak olan bir su şu gemiyi taşıyacak diye söylediğin en şaşılasi şeydir. MÂdem öyle suyu yağdır yoksa hepinizi yakarım. Nuh: yazıklar olsun sana! Allah'a karşı ne kadar da çok böbürleniyorsun. Allah'a iman edip ona eş tuttuklarını hemen çıkarıp at ki selamete erip doğruyu bulabilesin. Tam da bu diyalog sırasında ona hanımın ekmek pişirdiği tandırdan su kaynadığını haber veren kişi geldi. Dermesil: Tandırdan kaynayan su ne olaki?

Nuh; o gazabın alametidir. Yer yarılacak ve her yerden su gelecek. Atını hareket ettri. Çünkü ayaklarının altından su kaynayacak. Bunun üzerine Dermesil başka yere geçti. Nafile, aynı şey oldu. Dermesil ulakları ona geri dönüp suyun çoğalıp taşıdığını haber verdiler. Çocuklarını ve hakını lamak ve onları zaten koruma maksatlı yapmış olduğu kalelerde korumak için evine geri döndü. Göğün kapıları dağların üzerine bardaktan boşanırcasına sularla açıldı. Bu suyun iğrenç, kokuşmuş bir su olduğu söylenir. Gemidekiler ve daha önce adı geçen Uc hariç dünyadakileri yok etti.

Sayfa 82

75

U'c b. A'nak Haberi

Ayağa kalktığında bulutların onun göbeğine ulaştığı öne sürülmüştür. Kimisi de ona U'c b. Enak" adını vermiştir. Bazı haber ehli şöyle demiştir. Havva Âdem'e ikiz erkek kardeşi olmaksızın tek başına bir kız doğurdu. O kız iki başlıydı. Her elinde 10 parmak ve her parmaşında iki keskin yüzü olan orağa benzeyen iki tırnağı var-

dı. Hz. Ali (R.A.) onu şöyle anlatmıştır. O, alenen günah işleyip isyan eden; şeytanları hizmetler yapıp onları türlü sihirlerle kullanan ilk kişidir. Allah Âdem'e şeytanlara boyun eğdiren ve daha önce geçtiği üzere onları köleleştiren tılsımlar ve isimler indirmişti. Âdem onları Havva'ya muska şeklinde takmıştı. Havva onları koruyordu. A'nak onu uykudayken gafil avlayarak onları aldı. A'nak bu isimlerle şeytanları ele geçirip sihir yaptı. Sonra açıktan günahlar işledi. Âdemoğullarından bir çoğunu yoldan çıkardı. U'c Cabbar doğurdu. Âdem ona beddua edip Havva bu duaya amin dience Allah ona filden daha büyük bir aslan gönderdi. O da onu pramparça etti. Böylece Allah onu şerrinden kurtardı.

76

U'c Firavun zamanına kadar yaşadı. Tufan onu batırıp boğamadığı gibi suyu ancak vücudunun az bir yerine ulaştı. Batırmak için geminin peşine düştü. Musa'nın ordusunun ki onla 200 binden fazla kişi vardı-zerine atmak için onun büyüklüğünde bir taş kopardı. Allah da onun üzerine bir kuş saldı. Kuş taşı gagaladı. Böylece taş kafasının üstünden inip boynuna indi ve onu hareket edemez bir hale getirdi. Allah Musa'ya onu öldürmesini emretti. Musa sıçradı. Kendisinin uzunluğu ve asasının uzuluğu onun bu sıçraması kadardı. Bu sıçramayla ancak onun ökçe kirişine (tendom) ulaşabildi. Musa onu öldürüp Nil üzerinde insanların uzun bir süre üzerinden geçtiği köprü yaptı. Bir başka haberde onu bir araba ve iki bin öküzle hergün, onu Kızıldeniz'e atıncaya kadar yarım mil çektiler.

Sayfa 83

Kimileri şöyle demiştir. Aksine onu parçalara ayıtıp denize sürüklediler. Kimileri de şöyle demiştir. O olduğu yerde bırakılıp üzeri kayalar ve kumlarla örtüldü. Böylece Mısır çölünde büyük bir dağ gibi oldu.

Nuh (A.S.)ın soyu

77

Bir kısım Tevrat ehli şöyle demişlerdir: Nuh'un tufandan öne ne çocuğu olmuş ne de soyu sürmüştür. Gemide sadece ona inananlar vardı. Ne var ki onlar yok oldular. Ve kendilerinden geriye bir iz kalmadı. Tevrat ehlinin bir kısmı da şöyle demiştir. Nuh'un tufandan önce biri tufanda helak olacak olan Kenan olmak üzere iki

oğlu vardı. Kenan tufanda boğulandır. Diğer oğluysa tufan olmadan yaşayıp ölmüştür. Abdullah b. Abbas, Nuh'un boğulan oğlu Kenan-Araplar ona yam derler-dir.

ق: Nuh'un "oğulcağızım bizimle bin" dediği hakkında ihtilaf vardır. Ona Tev-ratta denildiğini görmedim. İsmi Yam olduğu söylenir. Araplar o ancak bizim amcamız Yam'dır derler.

78

[Biyurasb şöyle demiştir] Araplar onu Dehhak (ضحاك) diye isimlendirirler. O çok ağızlı (zülevah)dır. Acemler Dehhak diye iddia ederler. Yemenliler ise onu başka şekilde isimlendirirler. Onlar onun (Dehhak b.) Ulvan b. Ubeyd b. E'vic olduğunu onun bin yıl krallık yaptığını ve bütün dünyaya hükmettiğini öne sürerler. Ebu Nevvas onu şu sözlerle ifade eder. (Vezin-Münserih)

Sayfa 84

Bizdendi Dehhak- lağımalarında tapardı ona cin ve aklı karışık.

Recez ölçüsünde:

Onun elde ettiğine ve Firavun ne Haman erişti bu dünyada ne de Karun, aksi-ne dünyalara egemenliği konusunda Dehhak gibiydi sense Efridun

79

Farslar onu İzdihak diye isimlendirip ona başka şeyler nispet ederler. Güç kullanan ve öşürü koyan ilk kişidir. Ehli kitaptan birçok kimse onların (kistlerin) Dehhak acıktığında ve öfkelenildiğinde elbisesinin altında hareket ettiğini söylemişlerdir. Onlara insan beyni sürünceye kadar ona büyük bir acı çektiriyorlardı. Bu nedenle birini günün başlangıcında diğerini de günün sonunda olmak üzere her güne taksim ettiği iki adam öldürüyordu. Onun İbrahim (R.A.) döneminde ki Menrut olduğu ileri sürülmüştür. (farslar şunu iddia etmişlerdir.; O Biyurasb'tır. O yedi iklimin kralıydı. Onun zincirleri ve prangaları vardı)

Onun Taberistan ve Rey arasındaki Dünbavend dağında bağlı ve zincirlenmiş olduğu öne sürülmüştür. Bağlandığı günü festival bayram günü edinmişlerdir. Efridun onu bağlayıp başına iki oğlunu öldürmüş olduğundan İsbahanlı Kabiye dikti.

Efridun insanları Dehhak’a karşı ayaklandılar. Allah Dehhak’ın kalbine korku salıp onu bulunduğu konumdan alaşağı etti. Acemler istediklerini fethettiler. Kabî’nin etrafında toplandılar. Ona (Derviş Kabiyan) ismini verip onu kutsadılar. O da kendisinin krallığa layık olmadığını kral ailesinden birini kral yapmalarını istedi. Efridun (b. Esfiyan) Dehhak’tan saklanıyordu. Onu bulup kral yaptılar.

Sayfa 85

O ilk kez “Key” diye isimlendirilen kişidir. (Ona) Key Efridun (denilmiştir.) o da ismin gereğini yerine getirdi., Key, kutsallık, ihtişam, ululuk demektir. Efridun Dehhak’ın peşine düşüp onu esir aldı. İnsanlar o günü bayram ilan edip ona “Mihrican” ismini verdiler. Bu kelimenin Farsça’daki anlamı Mihrimah’tır.

Efridun ile ilk olarak boyun eğdirip onu birçok yapan; katırı üreten, panzehirle tedavi edendir. Kimisi de Dehhak Nuh(R.A.) dönemindeydi ve Nuh ona (uyarıda bulunmak üzere) peygamber olarak gönderilmiştir.

81

Allah Resulünden, Yüce Allah’ın “Onun soyunu kalıcı olarak kıldık” sözü hakkında şu rivayet edilmiştir. “Onlar” Sam, Ham ve Yafestir. Bu türden pek çok haber ve sahabe sözü mevcuttur.

Onlar tek annedendirler. Nuh eşiyle beşyüz yaşındayken evlendi diyenler de olmuştur. Ham gemideyken eşiyle birlikte oldu. Bunun üzerine Hz. Nuh (R.A.) Ham’ın erlik suyunu değişime uğratması için Allah’a dua etti. Böylece onu erlik suyu siyaha dönüştü.

Tevrat ehli şöyle demiştir: Nuh (içki içip sarhoş oldu) soyundu. Ham onun avret yerlerini görüp iki kardeşine haber verdi. Onu iki kardeşi birbirinden alıp onu kendi omuzlarına atıp geri geri yürüdüler. Böylece babalarının avret yerlerini sırtları dönük haldeyken örttüler. Ham’ın babası Nuh bunu öğrendi ve şöyle dedi: Hamoğullarına Kenanlara lanet olsun! Diğer iki kardeşine köle olsunlar’ Sam mübarek olsun; Yafes’i de Allah çoğaltsın.

82

Sam dünyanın ortasına, Harem'e ve onun çevresinde Yemen'e, Handramet'e, Umman'a,

Sayfa 86

Bahreyn'e Alic'e, Yebrin'e, Vebar'a Devve ve Dehna'ya kadar olan yerlere yerleşti.

Abdullah b. Abbas: Samoğulları Sati'den denize Yemen'den Şam'a kadar olan dünyanın göbeğine yerleşti. Allah onlara nübüvveti ve kitabı nasip etti. Sam Nuh'tan sonra yeryüzünün yöneticisi oldu. Onun çocuklarının Arap, Arap olmayanı, Araplarında Yemenlisi, Nizar'ı farketmez hepsinden peygamberler geldi.

83

Sam'ın oğlu Erefhaşd veya Erefhuşad'tır. O Sam'dan sonra İrem ve Melma'da onun yerine geçti. Kahtan b. Abir b. Şalih b. Erefşahd Ebu'l-Yemen ve (Yakt'in babasıdır). Onun çocukları Mekke'ye yerleşirken amcaoğulları Katura'ya yerleştiler. Cürhüm, İsmailoğulları'nın dayısıdır. Bir de Hıdır (R.A.)'in çocuklarından Melkan b. Erefhaşd vardır.

84

A'd b. U's b. İrem İremoğullarındandır. Yerleşim yerleri Ahkaf ve Hadramet'e kadar olan Remel'dir. Semud b. Ğabir İremoğullarındandır. Onların yerleşim yerleri Hicr'le Hicaz arası ve Şam'dan vadi'l-Kura'ya kadardır. Tasm ve Cedis İremoğlu Laviz'in iki oğludurlar. Yemane'ye ve onun çevresinde Bahreyn'e kadar olan alana yerleştiler. O dönemde Yeman'e'nin Cevv/cu'dur. Kardeşleri A'mlik b. Laviz'in neslinin bir kısmı Harem'e bir kısmı Şam'a yerleştiler. Tasm, Cedis, Ad, Semud, Amalik, Yarub ve Cürhüm has Araptırlar. Çünkü Arapça onların taratılıştan gelen dilleri (fitri dilleri)dir.

İsmailoğullarına Arab'ı Muarrabe (Araplaşmış Araplar) denir. Çünkü onlar Arapça'yı Arapların arasına yerleşince konuşmuşlardır. Şamdaki Cebabirler (zorba krallar) ve Mısır'daki Firavunlar Amaliklendendirler. Teyma halkı ve Amman onlar-

dandır. Bazıları onlara “Casim” ismini verir. Hicaz ve Teyma halkının kralı onlardan olup ismi el- Erkam’dı.

Sayfa 87

85

Emi’m b. Laviz b. İrem iremoğullarındandır. Kardeşleri Vebar’a, Farsların hepsi onun çocuklarıdır. İlk kâhin Şakk b. Havil b. İrem de iredendir. Bu, Enmarlı Şakk değildir. Maş ise Babil’e yerleşti. Nebat’ın tamamı ondandır. Ernebit b. Maş. Bir grup Nebatlıların Ken’an b. Ham’ın çocukların oldukları öne sürmüştür. Maş’ın oğlu, Saray sahibi 500 yıl hüküm süren kral Nemrut’tur. O, Nebat’ın kralıdır. Allah onun döneminde dilleri birbirinden ayırdı. Şam’a 19 dil, Ham’a 17 dil, Yafes’e 36 dil verdi. Belbele’den sonra bir saray inşaa etti. Bu yapıya el-Mecdel ismi verilir. Yüksekliği 5170 zira’dı. Zeminin genişliği üst tarafının genişliğinden fazlaydı. Dünyanın kulaklarına inanamayacağı şeylerle mücevherler, altınla süslenmiş harika mermerlerden pek çok mihrabı vardı. Onu Fars topraklarına inşaa ettiği söylenir. Çünkü o Nelbele’den sonra Fars topraklarına yerleşerek insanların ateşe tapmalarını zorunlu kıldı. El-Mecdel’in Ğabir zamanında yapıldığı da söylenir.

86

Laviz Sam’ın neslinden (sulbünden) dir denilmektedir. Sam’ın Âdem veya Malik veya Hayy diye isimlendirilen bir oğlu vardır. Bu sözünü ettiğimiz sam, Âdem’in tabutunu dünyanın oratasında yere gömdü. Malik’i onun kabrine bakmakla görevlendirdi. Allah ona Âdem’in kabri için görevlendirdiğini ebediyen kalıcı kılıcağını vahyetti.

87

Yafes b. Nuh’a gelince Slavlar onun çocuklarıdır. Burcanlar, el-Eşbanlar yabancıdırlar, bilinmemektedirler.

Sayfa 88

Eşbanın yerleşim yerleri Roma’dan önce Roma topraklarıydı. Türkler, Hazarlar, Yecüc ve Mecüc onun çocuklarındandır.

88

Ham b. Nuh'a gelince onun oğlu Kut'tur. Hind'e ve Sind'e yerleşti. Buralarda yerleşik olanlar bütünüyle onun çocuklarındandır.

Hintliler kendilerinin Kut'un oğlu Süla'nın çocuklarından cabirlerdir. Musa'nın ve Yuşa b. Nun'un kendileriyle savaştığı Kenaniler Şam'dadırlar. Mısır Fırvunları onlardandır derler. Bunlar Amalik'a dan başladılar. Cahut, Kuş, Nube, Zenc, Füzan, Zeğave, Kıpt, Habeş, Berberiler onlardandır.

89

Ebu Hureyre Hz. Peygamberden (S.A.V.) şöyle rivayet etmiştir; Nuh'un üç oğlu vardır. Sam, Arabin, Farsin Rum2un Şamhların, Mısırlıların babasıdır. Yafes; Hazar'ın, Yacuc-Macuc'un babasıdır. Ham Siyahilerin babasıdır. Sa'd b. Müseyyeb şöyle demiştir; Nuh'un üç oğlu vardır. Bunların herbirinin üç oğlu olmuştur. Sam'ın çocukları Araplar, Farslar, Rumlardır. Bütün bunlarda hayır vardır. Ham'ın çocukları Siyahlar, Kıptiler ve Berberilerdir. Yafes'in çocukları Türkler, Slavlar, Yacucular Macuslardır. Bunların hiçbirinde hayır yoktur.

90

Haber ehli şöyle demişlerdir: Şeytan Samoğulları ile Hamoğullarını birbirine düşürdü. Böylece aralarında çatışmalar, savaşlar meydana geldi. Bu savaşlarda belaya düçar olanlar, sıkıntıya düşenler Sam ve oğulları oldu. Ham yönetiminin sonunda Mısır tarafına kaçtı.

Sayfa 89

Çocukları dağıldı. Mağribe ulaşmak uğruna öldü. Nihayet günümüzde Esfa diye bilinen yere u el-Aka'ya ulaştı. Orası Endülüs'ten kible tarafına denize yolculuğa çıkan gemilerin ulaştığı en on duraktır. Ondan sonra gemilerin gidebildiği başka bir yol yoktur. Çocuklarını onu aramak üzere izinden gittiler. Çocuklarından her bir grup ayrı bir yere ulaştı. Ondan haber alamaz oldular. Ulaştıkları yerlere yerleşip soylarını sürdürdüler. Çocuklarından bir grup ona ulaştı. Onlar onunla kalıp soylarını sürdürdüler. Ham'ın ömrü 400 sene oldu. Ölünce çocukları onu Esile dağında kazılmış bir kayaya gömdüler.

Cihani; Nemrut b. Seharib b. Nemrut b. Kuş b. Ham kral olunca diller farklılaştı. Onları İslamdan dönderdi. Onlar akşamleyin Süryanice konuştukları halde sabahleyin hiçbiri diğerinin söylediğini anlamaz oldu. Dilleri birbirine karıştı. Allah Ad', Abili, Evs b. Sam'ın iki oğlunu, Amcık'i, Taşm'ı Emim'i, Laviz b. Sam'ın çocuklarını Arapçayı onlar kıldı. Taberi; Âdemoğullarının dilleri 72'ye ayrıldı. Otuzu Samanoğullarının diğerleri ise Hamoğulları ve Yafesoğullarınıdır.

Taberi; Abil peygamber şehrinin yerine yerleşti. Amalika Abioğullarını Medine'den çıkardılar. Onları Cufhe'ye yerleştirdiler. Akşamleyin sel gelip onları ordan kazıyıp denize attı. böylece orası Cuhfe diye isimlendirildi. Sel Cufhe'de Hicri 80 senesinde hacıları sürükledi. oranın işte o zaman böyle isimlendirildiği söylenir. O pazartesi günü pek çok insan, onların maları, adamlar (yok oldu) gitti.

Ebu Senabil şöyle demiştir.

(Recez)

Görmedi gözüm hüznün ve ağlayan gözler itibariyle öyle pazartesi.

Sayfa 90

Çünkü Mısırlıların üzerine sel aktı

Kaçan gizlenmişlere yönelerek

Savunmasız bir şekilde iki dağ arasında mahsur.

Şöyle de söylemektedir; Nebar Erafhaşd'ın çocuklarıdır. İrem ve Babil kralları Nebatlılardır. Onlar yeri imar edip ülkeleri yerleşim yeri yapanlardır. Onlar yeryüzünün en şerefli krallarıydılar. Zaman onları alçattı. Iraklılar ve daha başkalarının tanık olduğu gibi şimdiye kadar zillet içinde yaşar hale geldiler. Zikretmiş olduğumuz pek çok kişi onların Araplardan olduklarını iddia etmişlerdir. Acemlerin pek çokları kendilerinin Arap olduklarını öne sürerler. Bir grup Rum kendilerinin Cefne ailesinden Gassandan olduklarını ileri sürer.

Onlar krallarından biri olan Cebele b. El-Eyhem el-Gassani ile Rum ülkesine girerlerdir. Oraya Hz. Ömer (R.A.) döneminde 30 bin kişiyle birlikte girmiştir. Onlardan bir topluluk kendilerinin İyad'dan olduklarını ve Ebruviz'in onları yetmiş bin kişi halinde Irak'tan çıkarınca Rum ülkesine girdiklerini ve Ankaraya yerleştiklerini öne sürer. Onlardan bir grup Tanuh'tan olan Kuzaa'nın çocuklarından olduklarını ve Müslümanların Rum kralı Hirak'ı yendikleri vakit Hirak'la Şam'dan çıktıklarını iddia ederler. Cezire Hıristiyanları Arap olduklarını öne sürerler. Bazıları Şam'dan taşınan Haris b. Kab b. Müdhic'in soyundan olduklarını söylerler. Kimileri de kendilerinin Numan b. Münzir'in aşiretinden olan Lahm'ın soyu olduklarını söylerler. Kendilerinin tümünün Hıristiyanla olduklarını söylerler. Bazıları da Zeyd el- Abbadi'nin aşireti olan Abbad b. Temim ailesinden der. Kimileri de Ben-i Süleyman'dan der. Ed-Deylem köyle b. Edd b. Tanice'nin soyundan olduğunu iddia eder.

Bu Sabil b. Zebbe'nin kardeşlerinden kaçıp Deyleme gitmesi ve orada yerleşmesindedir. Hadleciyle özellikle Humeyr'den olduğunu öne sürer. Bunların dışında bir kısım Türkler de Araplıklarını iddia edip saf Arap olarak kendilerini isimlendiren Havezin soyundan olduklarını iddia ederler.

91

Onlar şimdiye kadar bu iddialarında ısrarcıydılar. Hazarlar Kureyşten ve Ümeyyoğullarından olduklarını öne sürerler. Abbasi Devleti ortaya çıkınca Ümeyyoğullarından bir grup oraya kaçıp orada soylarını sürdürdüler. Berberiler topyekün Arap olduklarını iddia ederler. Hevara Şam'dan taşınan Amile'den oldukları iddia ederler. Züveyle Cürhüm'den olduğunu öne sürer. Mekke'de başlarına gelen şeyden sonra kaçtılar ve Züveyle yerleşip onlardan oldular. Yukarı Mısır halkı olan Kıptiler Rebia'dan sonra Tebliğ'den olduklarını iddia ederler. Bir grup Tebliğli kıtlık yaşayınca Develerini otlatmak için Mısır'a götürdüler. Onlar Hıristiyanlardır. Kıptilerle evlendiler. Orada soy sürdürdüler ki onlar Kıptilerden olan et-Teymi'dirler. Necaşinin çilesinde olan Habeşliler eski zamanda Yemen'i ele geçirip oradakilerle evlilik yoluyla akrabalıklar kurana kadar 40 yıl krallıklar kurdular.

Hud (R.A.)

93

Vehb: O İbn Abdullah b. Rebah b. Haris b. Ad b. Avs b. İremdir. Yemenliler, şöyle derler. O, Hud b. Abir b. Salih b. Erefhaş'dır. Yemen ve Mudar arasına kabilecilik girince Mudar atası İsmail ile övündü. Yemenle Hud'un Erefhaş'ın soyundan olup kendilerinin atası olduğunu iddia ettiler. Habib el-Basri; O, Allah'ın Milleti olan Ad'a peygamber olarak gönderdiği Hud b. Abdullah b. El-Heşud'tur. Ki bu ilk Ad'tır. Onlar 13 kabile idiler. O a'd b. A'us b. İrem b. Sam b. Nuh'tur. Bir kısım titiz araştırmacı krallığın sair krallardan önce birinci Ad'da kökleştiğini, şeref bulduğunu söylemişlerdir... İşte yüce Allah'ın sözü Nuh'tan sonra sizleri ardıllar kıldığı ve size yaratılışça güzellik verdiği zamanı hatırlayın. Vehb şöyle demiştir. Hurma ağacı gibi uzun boyluydular. Ömürleri ve kuvvetleri itibariyle de öyleydiler.

Sayfa 92

Şahr'daki kalıntıları ve evlerinin kalıntıları vücutlarının büyüklüğünü göstermektedir. A'd Aya tapan zorba bir adamdı. Bin kadınla evlendi. Züriyetinden 400 çocuğunu görüp bin ikiyüz yıl yaşamıştır. Sonra yerine oğlu şeddad b. A'd kral oldu. Sütunları olan İrem kentini inşa eden odur. İşte bu ikinci A'd'dır. Yüce Allah birinci A'd ile ilgili olarak şöyle buyurmuştur. "o ilk A'd, helak etti. Rabbinin sütunları olan İrem'deki A'd'a ne yaptığını görmedin mi?"

94

Şedad dünyayı dolaşıp değişik ülkelerle savaşlar yapmıştı. Onu diğer dünya krallarına karşı galip geldiği söylenir. Ceyhun b. Sa'd'ın Dimeşk'i işgal ettiği ve kentini mermer sütunlarla sağlam bir yapı şeklinde inşa ederek ona sütunlu İrem adını verdiği söylenir. Bu yapının kalıntıları günümüzde Dimeşk'te olup büyük bir bina olan bu yapı Ceyhun kapısı diye bilinir.

Çoğunluğu devv'dan Dehha'dan Alic'ten Yebrin'den, Vebbar'dan Sahr'a, Hadramevt'e ve Ahkaf'a kadardır. Yüce Allah şöyle buyurmuştur. Ad'ın kardeşinin Ahkaf'ta toplumunu uyarmış olduğu zamanı anlat. Allah onlara gazap edince orayı çöle düz araziye çevirdi. Eskiden en bereketli, verimli ülkeydi. Hud ve ona uyanlar. Mekke'ye gidip ölünceye kadar orada kaldılar.

95

Hud'un kabrinin Hadramevt'te olduğu söylenir. Ebu Tufeyl; Hz. Ali'nin bana şöyle dediğini duydum; hadramevt topraklarının şöyle bir tarafında kırmızı bir kum tepesi ve onunla birlikte kumdan kırmızı tepecikler birçok sedir ağacı ile Arak ağacı gördüm. Sen onu gördün mü evet vallahi bir adamı tasvir eder gibi betimledin, dedim. Onu görmedim ama onun haberini aldım dedim. Orada Hud'un mezarı ve başının yanında bir sedir ve akasya ağacı var.

Sayfa 93

İbn Vehb İbn Lühey'den rivayetle şunu zikretmektedir.; mühre'den bir adam Ali b. Ebi Talib'e geldi. Ona şöyle dedi. Sen kimlersin? Mühre'den dedi ona şöyle dedi. A'd'ın kardeşinin toplumunu Ahkaf'a uyardığı zamanı anlat. İbn Lüheya; Hudun kabri müfrede'dir.

96

A'd putperest idi. Onların Sammud, Sadda' ve elheba diye üç putları vardı. Yüce allah onları anlatmak üzere şöyle buyurmuştur. "şöyle dediler; Ey Hud bize apaçık bir dedille muzcizeyle gelmedin. Üstelik biz senin lafınla ilahlarımızı terketmeyiz" Allah onlara üç sene yağmur yağdırmadı. Mekke'den su istemek için bir heyet oluşturdular. Bu heyettekiler Kayl b. Ater, Luken b. Hezzal ve Mersed b. Sa'd.

Mersed Müslüman olup İslamiyetini gizledi. Lokman b. A'd cülhüme b. El-Hubeyri-Mu'aviye b. Bekr'in dayıoğlu'dur. Hizmetkârlarıyla birlikte sayıları 70'e ulaştı. Mekke'ye ulaşınca Bekir'in oğlu Muaviyeye konuk oldular. Bu son ikinci A'd'dır. Onlar onun dayıları ve kayınlarıydılar. Muaviye onlara ikramlarda bulundu şarap içtiler. Onlar şarap içerken Muaviye'nin iki hizmetçisi onlara şarkı söylüyordu. Bu şekilde bir ay kaldılar. Muaviye onların geliş nedenini anlayınca bu çok ağrına gitti ve şöyle dedi. Kayılarım ve dayılarım helak oldular. Bunlar ise onlar için yardım istemeye gönderildikleri halde burada kaldılar. Ama onlardan bıktığını zannetmelerinden utandı. Cariyelerinden biri bir şiir söyle de onu şarkı olarak onlara okuyalım. Belki bu onları harekete geçirir dedi.

(Vezin Vafir)

- Sana sesleniyorum ey Kayl yazıklar olsun sana kalk ve
- Belki allah sabahleyin bulut gönderir bize

- Böylece A'd'ın topraklarını sular. Şüphesiz a'd
- Büyük sıkıntılardan, dertten dolayı, öyle bir dert ki etmez merhamet
- Ne yaşlıya ne de çocuğa
- Sizse işte burada arzuladıklarınızla iç içesiniz
- Gece gündüz demeden her vakit

Sayfa 94

Sizin temsilcileriniz daha çirkin vaziyetler. Bir toplum güzellikler ve selamla karşılaşmayan temsilcilerinden bile su isteme konusunda anlaştılar. Mersed onlara şöyle dedi; Vallahi siz dualarınızla elde edemezsiniz. Ne var ki bana itaat eder uyarmanız size su verilir. Hud'a iman edip ona destek oldular. Muaviye b. Bekir Mersed'in böyle dediğini işitince şöyle dedi:

(Vezin Vafir)

- Ey said'in babası şüphesiz sen
- Şerefli bir kabiledensin ve annende Semud'dandır.
- Biz sana olduğumuz sürece asla itaat etmeyeceğiz
- Ve senin istediklerini yapacak değiliz.
- Şerefli saygın ataların dinini terk edip
- Ki onlar sözü geçer kimselerdi. Hud'un dinine mi uyacağız.

97

Muaviye'ye şöyle dediler. Mesed b. Said'. Hapset ki bizimle çıkmasın. O, aralarımızın dinini terk edip sapıttı. Su dilemeye çıktılar. (Yağmur duasına çıktılar) ve şöyle dediler. Allah'ım eğer Hud doğrulardansa bize yağmur ver, yoksa biz helak olduk. Allah onlar için beyaz kırmızı ve siyah bulutlar var etti. Sonra buluttan bir ses geldi Kayl! Kendine birini seç. O da siyah bulutu seçtim dedi. Gayb'tan ona bir ses geldi;

- Yakıp yok eden bir kül seçtin
- O A'd'dan gemiye hiç kimseyi bırakmaz
- Ne baba bırakır ne oğul
- Allah hepsini kılar cansız

Allah A'da bulutlardan gazap yağdırdı. A'dlılar kara bulutları görünce “işte bize yağmur yağdıracak bulut” dediler. Buna karşılık yüce Allah “Tam tersine o gelsin diye acele ettiğiniz şeydir1 ayetini buyurmuştur. Allah o bulutu sekiz gün yedi gece kesintisiz bir şekilde üzerlerine yağdırdı. Bu azap ne Hud'a ne de ona uyanlara ilişmedi. Onlara ancak huzur ve mutluluk erişti. O bulut Ad'dan yerle göz arasında hareket eden herkim varsa onları taşlarla yok etti mahvetti.

Sayfa 95

98

İbn İshak; Rüzgâr A'd'a musallat edilince birisi el-Helecan olan yedi kişilik bir grup şöyle dedi. Gelin vadinin kenarına dikilip rüzgârı bertaraf edelim. Rüzgâr gelip onları çürümüş içi boş hurma ağaçları gibi sarılı hale getirene kadar savurdu. Bunlardan bir tek Helecan kaldı. Hud ona şöyle dedi. Yazık sana, Müslüman ol güven de ol. O da Müslüman olursam bana ne var) dedi. Hud; cennet, Helecan; su bulutta gördüğüm horosan devesine benzeyenler nedir? Hud: Melekler Helecan; Müslüman olursam rabbin beni onlardan sakınır mı? Hud; ayıp sana. Bir kral hiç askerlerinden sakındırır mı? Helecan; keşke razı olacağım şeyi yapsa. Sonra Rüzgâr gelip onu da arkadaşlarına kattı. Yedincileri hakkında birinci kişi ki o en-Nehban b. Halil-dir, şöyle der.

(Vezin Recez)

Ad Hud'u dinleseydi, olmazdı tenleri pis ve kararmış. Cansız bedenler alçak, çukur arazide, yüz üstü sara nöbeti geçirenler.

A'd bunula ordan her gecenin kem sözünden başkasını devşirmememiştir.

Mersed b. Said: (Vafir)

A'd elçisine isyan etti gök onları ıslamaz oldu. İlah Ad'ın hayallerini kararttı. Onların kalpleri zaten içi boş bir çöl.

99

Rüzgârın onların üzerine çarşamba günü gönderildiği söylenir. Rüzgâr onlardan tek canlı kalmayınca kadar durmadı.

Bundan dolayı çarşamba sevilmez. Asım b. Behdele Ebi Vail'den o da Haris b. Hassan'dan rivayetle şöyle demiştir. Rebaze'de Resulullah'a gitmek için bir yoldaş bulmayı arzulayan bir yaşlı kadına uğradım. Ben de Allah resulüne gitmek istiyordum. Onu-----(çıkمامı)

Sayfa 96

Mescide girip insanların arasına daldım. Birden çırpınan dalgalanan siyah bir sancak gördüm. Bilal Hz. Peygamberin önünde kılıcını kınından sıyırmış olarak ayakta duruyordu. Hz. Peygamberin huzuruna çıkınca bilal'i gönderip bana izin verdi. Mescide girdim ve selam verdim. Hz. Peygamber, sizinle Temimoğulları arasında bir şey varmı? Diye sordu Evet ya resulullah. Bizden onlara bir fenalık dokunmuştu. Rebeze'de onlardan kopup geride kalmış bir yaşlıyla karşılaştım. Yaşlı kadın bana, benim Resulullah'a işim düştü dedi. Bende onu taşıyıp getirdim. İşte kapıda. Hz. Peygamber ona izin verdi. O da içeri girdi. Yaşlı kadın oturana şöyle dedim. Ey Allah'ın elçisi; eğer bizimle Temimoğulları arasına çölü sınır ve engel yapmak istersen yap. O bize aitti. Yaşlı kadın yerinde duramadı içi içine sığmadı. Kabilecilik duyguları harekete geçip şöyle dedi; ey Allah'ın elçisi A'd'ın temsilcileri gibi olmaktan Allah'a sığınırım. Allah'ın elçisi Adın heyeti, temsilcileri de nedir? Dedi.

Bende ey Allah'ın elçisi herşeyden haberdar olandan bilgi alansın dedi. Allah resulü belki konuşmak hoşuma gidiyordur. Dedi. Bunun üzerine şöyle dedi. A'd'a'da kıtlık oldu. Tesilcileri Kayl'ı elçi olarak gönderdiler. O Muaviye b. Bekr'e bir ay konuk oldu. Orada ona sevap ikram ediliyor ve cariyeler ona şarkı söylüyordu. Sonra Mühre dağlarına gelinceye kadar gitti. Sonra da şöyle dedi. Ey Allah'ım "Sen benim kurban sunmaya veya bir hasta için ilaç istemeye gelmediğimi biliyorsun. A'da başkalarına yağdırdığından yağdır. Ona kara bulutlar gönderildi. Sonra bulutlardan bir bulutu seç diyen bir ses duyuldu. A'ddan geriye tek kişiyi dahi bırakmayarak öldürücü külü al. Ey Allah'ın elçisi onlara ancak bir büyük deliğinden gelen kader Rüzğar gönderildiği haberi ulaşmıştı dedim. Ebu Vail aynısı bize de ulaştı, demiştir. Daha önce geçtiği üzere Hud'un mezarı Mührede'dir denilmektedir.

Üzerinde bakırdan heykel bulunan bakırdan bir kule A'd topraklarının harikalarındandır. Haram aylar gelince Ad'ın kutsal mekânlarına havuzlarına sular akar.

Sayfa 97

Şöyle rivayet edilir: A'd'ın temsilcilerine bulut oluşunca şöyle denildi. Ne isterseniz size verilecektir. Lokman b. A'd; "Rabbim bana ömür ver" bunun üzerine kendisine ölümsüzlüğe imkân yok geriye kalan şeylerden seç. Yağmur damlasından başkasının uğramayacağı sarp dağların çaylanlarını veya gidince yerlerine yedi kartal bırakan yedi kartal seç. O da kartalları seçti. Yumurtasından çıkan kartalı alıyor. O kartal ölünce yerine bir başkasını alıyordu. Sonuncularıyla lübed idi. Onların dilinde lübed sonsuz/yaşam anlamına geliyordu. Sonuncuyu aınca hepsi birden öldüler. Adını da kartalda öldüler.

Hud Yusuf dışında Âdem'e en çok benzeyen çocuğuydu.

Salih (R.A.)

101

O İrem b. Sam'ın soyundan Salih b. Ubeyd'dir. Vehb b. Münebbih: o Salih b. Ubeyd b. Cabir b. Peygamber Hud (R.A.) b. Abir b. İrem sam b. Nuh'tur.

Hud'un nesebiyle ilgili başka bir bilgi de geçmişti. Vehb: allah onu ergenliğe gelince Semud'a peygamber olarak gönderdi. Yürürken Meryem oğlu İsa gibi ayak-kabı giymezdi. Ne bir evi ne de bir yurdu vardı. Devesi nereye gitse oraya yolculuk ederdi sürekli. Kavminin evleri kayaların arasında olup taşandı. Kurh'la arası 18 mildi. "Kurh" Vadiü'l-Kura'dır. Dağlarda kayalara oyulmuş evleri günümüzde bile ayaktadırlar. Onların kalıntıları ve izleri eserleri görünür haldedir. Onlar Şam yolu üzerinde olup Habeş denizine kadar uzanır. Tebük taraflarındadır. Evlerinin büyüklüğü günümüz, çağımız evleri kadardır. Buda onların cüsselerinin ilk Ad'ınki gibi olmayıp bizimki gibi olduğunu gösterir. İlk kralları Abir b. İrem b. Sam ve Semud b. Abir b. İrem b. Sam b. Nuhtur. Uzun ömürlüydüler. Her yaptıkları bina ömürleri bitmeden yıkılıyordu. Onlarda bunun üzerine mutlu olacakları şekilde kayalarda evler yaptılar.

102

Salih'e şöyle dediler. Doğru söylüyorsun bizi kendisiyle tehdit ettiğin şeyi başımıza getir. Bunu diyenler deve ehliydimler. Onların önde gelenlerinden birini Salih'e şöyle dedi. Eğer doğru sözlüysen şu kayadan yüzü tüyü olan on aylık bir deve çıkar bize. Bunun üzerine bir yağmur yağdı. Kaya doğum sancısı çeken halime gibi kıvranıp yarıldı ve yarıktan bir deve çıktı. Gitgide bu deve şeklini aldı. Birçoğu iman etti. Önderlerinden Lund' b. Amr da iman etti. Bir gün deve sudan içiyor, birgün de onlar içiyorlardı. Devenin su içme günü gelince onu sağıp bütün kap kacakları doldurdular.

103

Deveyi Semud'un kızılı; Kudar b. Salif boğazladı. O adam kırmızı, sarı, mavı, yanık ciltli, kısa boylu biriydi. Deveyi boğazlayanlardan bir diğeri de Misda b. Mihric'dir. Bunlar yüce Allah'ın kitabında yeryüzünü düzeltenler değil de bozanlar olarak haber verdiği kimseledir. Bu deveyi boğazlayanları da Uneyze ve Seduk adında iki arkadaşları yoldan çıkarmıştı. Ve deveyi kesmeleri halinde kendilerini onlara adayacaktır. Kudar devenin aşil tendomuna/kirişine kılıçla vurdu. Misda'da aynısını yapıp diğeri ayağın aşil kirişini kesti. Sonra devenin etini aralarında paylaştılar.

104

Deve boğazlanınca Semud'lular Salih'e özür dilemek için gittiler. Onlar kendilerinin suçu olmayıp deveyi falan kesti dediler.

Salih: bir bakın onun yavrusunu görüyor musunuz? Umulur ki Allah azabını üzerinizden kaldırıır. Yavru deve annesinin can çekişmesini görünce el-Kare denen dağa çıktı.

Sayfa 99

Yüce Allah dağa emretti. Dağ göğe doğru uzadı. Nihayet kuşlara erişti. Yavru deve gözyaşları akıncaya kadar ağladı. Kavim üç gün elibaş bekledi. Kimilerinin yavru deveye ulaşip onu boğazladıkları da söylenmiştir. Hz. Salih şöyle dedi. Her köpüğün bir ömrü eceli vardır. Sizler evlerinizde üç gün eğlene durun. Bu yalan olması mümkün olmayan tehdittir, sözdür. Salih onlara bunun kanıtı yüzümüzün birinci günü sararması, ikinci gün kırmızılaşması, üçüncü gün kararmasıdır. Birinci gün

söylediğinin çıktığını görünce bazıları Salih'i öldürmeyi tasarladı. Şöyle dediler: eğer doğru söylüyorsa söylediklerini çabucak yerine getirmesini sağlayalım. Eğer yalan söylüyorsa onu cezalandıralım. Geceleyin geldiler. Bunun üzerine melekler onunla onlar arasına bir engel, bariyer oluşturdular. Allah onu onlardan böylece sakındı. Sonra onun söylediklerinin birinci ikinci üçüncü günde gerçekleştiğini görünce üçüncü gün kayaları oydular. “kefen giyip ağlaşıp dövündüler. Ağıtlar yaktılar. Bir göğe bir yere bakınıp acaba azap nereden gelecek diye düşünmeye başladılar. Dördüncü gün Pazar günü çılgınlıkla sabahladılar. Kalpleri pare pare oldu. Evlerinde yurtlarında cansız kalıverdiler. Bir Pazar günü deveyi boğazladılar. Yine bir Pazar sabahı azaplandılar.

105

Şöyle söylenmiştir. Salih kendisine inanları oradan çıkarıp beraberinde götürdü. Filistin yurdunun bir kenti olan remle'nin bulunduğu yere konaklandı. Habbab (b.) Amr Salih'e iman edenlerdi. O şöyle söylemiştir. (vezin Beşif)

- 1- Semud izzet ve şeref sahibiydi.
- 2- Komşularından olup da zülm gören yoktu.
- 3- Rablerinin devesini öldürdüler.
- 4- Hakkında uyarıldıkları halde, böylece günahkâr oldular.

Sayfa 100

Hız. Peygamber (S.A.V.) bu şehirden geçtiğinde ashabına devenin yavrusunun yükseldiği yeri gösterip onların oraya girmelerini ve onun suyundan içmelerini yasakladı.

ط: Tevrat ehli ne A'd ne Semud ne de Salih'le ilgili kendilerine bir bilgi bulunmadığını iddia ederler. Bu isimlerini saydıklarımızın ünleri Cahiliye döneminde Hz. İbrahim'inki gibiydi.

ق: Vehb: Hz. Salih oranın Allah'ın azabını öfkesini celbeden bir yurt olduğunu görüp anlayınca beraberindekilerle birlikte ordan ayrıldı.

Ölene kadar orada kaldılar. Mezarları Ka'be'nin batısındaki Darun-Nedve ile Hacer arasındadır.

İbrahim (R.A.)

107

O, İbrahim'in b. Tarih b. Nahur b. Esrağ b. Faliğ b. Alat b. Salih b. Erefhaşd b. Sam b. Nuh'tur. Bunun aynısı Tevratta da bulunmaktadır. Yalnız orada Esrağ yerine Şaruğ ismi geçmektedir. Doğduğu yer konusunda anlaşmazlık vardır. Kimi Ekvaz topraklarından Sus'ta, kimi de Kufe Sevad topraklarından olan Babil'de demiştir. Bazıları da Nemrud'un bulunduğunu yine Sevad topraklarından olan Kusa'da demiştir. Selefin gerekli şöyle demiştir. Daha önce bahsi geçen-Nemrut b. Kuş döneminde doğmuştur. Tufan ile İbrahim'in doğumu arasında 1079 sene vardır. Bir kısım kitap ehli şöyle demiştir. Bin iki yüz altmış üç senedir.

۳: 942 senedir. İbrahim'in babası hazineden sorumlu olunca Nemrud'un destekçisi (azeru Nemrut) ismini aldı. Nemrut onu doğunun yöneticisi yaptı denilmiştir. Mücahid, azer onun babasının adı olmayıp o bir putun adıdır. Demiştir. Kimisi de yaptığı bir ayıptan dolayı bu ismi almıştır. Bunun anlaşılmaz demektir. Demişlerdir.

108

İbrahim'in doğumu yaklaşıncı Nemrud'un üzerine bir yıldız doğdu. Bir yıldız doğdu. Bu yıldız güneşle Ay'ın ışığını engelledi..... (okunmuyor) münecimleri ve kâhinleri çağırıp onlara bunu sordu.

Nemrud'un zamanında yıldızları yörüngeler hakkında bilgiler arttı. Bu konuda aletler kullanıldı. Böylece insanlar bu konulardan onlar oldular. Münecimler, yıldızlardan anlayanlar Nemrud'un kendilerine sorduğunu araştırmaya koyuldular. Münecimler ona bir bebeğin doğacağını krallığının elinden gitmesinin o bebeğin elinden olacağını krallığının elinden gitmesinin ve ilahlarının fesadının onun elinden olacağını haber verdiler. Bunun üzerine Nemrud erkek çocuklarının/bebeklerin öldürüp adamların kadınlardan uzaklaştırılmasını emretti. Başkalar şehre gitti. Oradaki erkekleri yanına alıp ordan çıktı. Ardından şehirde doğan bütün erkek bebekleri öldürdü.

Azer Nemrud'a şehre gitmek için bir mazeret belirtti. Zaten Nemrut Azer'den başkalarına güvenmezdi. Nemrud onu şehrine gönderdi ama karısıyla birlikte olmasını ona yasakladı. Azer ona ben kendime hâkim olurum dedi. Şehre girince kendine

hâkim olamayıp karısıyla birlikte oldu. Sonra karısını Kufe ile Basra arasında bir köye götürüp onu bir tünele kavuğu koydu. Nihayet İbrahim doğdu. İbrahim'in bir haftası bir ay gibiydi. Böylece hızlıca genç bir delikanlı oldu. İbrahim serpilip büyüdü. Derken Nemrud uyarıldığı şeyi unuttu. Babası İbrahim'in hayatından endişe duyma durumunun kalktığını fark edince tünelden güneş battıktan sonra çıkardı. Başına kaldır. O da ne müşteri yıldızı orada sonra onunla ilgili yüce Allah'ın kitabında yazmış oldukları gerçekleşti.

İbn Abbas (R.A.)

Ayın sonunda çıktı. Onun için yıldızdan önce ayı görmedi. İbrahim vaktinden evvel ergen olup rüşdüne erdi. Zaten her kime vaktinden önce olgunluk verilmişse o, hatalardan ve varlığını hiçbir şeye muhtaç olmayandan başkasına kulluk etmekten korunmuştur. Sonra ona Cebrail (R.A.) gelip dinini öğretti. Ona Allah'ın kendisini dost ve peygamber seçtiğini bildirdi. O da toplumunu İslam'a çağırdı. Onun putları kırmasıyla ilgili bilgiler yüce Allah'ın Kura'da belirttiği üzeridir.

109

Nemrud İbrahim'e ne yapacağıyla ilgili danışmalarına danıştı. Onlardan Heyzem şöyle dedi. O kıyamete kadar orada debelenip kalacaktır. Abdullah b. Ömer Mücahid'e şöyle dedi. Kimin İbrahim'i yakma aklını verdiğini biliyormusun? O da hayır dedim, demiştir. Bunun üzerine Fars bedevelerinden bir kişidir dedi. Farsların bedevileri var mıdır? Dedim. Evet vardır, Kürtler dedi.

Sayfa 102

İbrahim ateşe atılmak için yukarı kaldırınca insanla cinler hariç göklerde ve yere her ne varsa Yüce rablerinden ona yardım etmelerine izin vermesini istediler. Allah eğer sizden bir yardım isteğinde bulunursa ona istediği şey konusunda da yardımcı olun dedi. Benden başkasını çağırmasa bu durumda onu koruyup kollayacak olan benim. İbrahim başını kaldırıp şöyle dedi; Allah'ım sen gökte teksin, tek başınasın; ben de yerde tek başımayım yalnızım. Bunun üzerine Allah "Ey ateş serinlik ve güvenlik ver" dedi. Abdullah b. Abbas: eğer srinliğin peşinden güven, selamet verilmemiş olsaydı İbrahim ölür ve bugüne kadar da ateşten faydalanmazdı. Çünkü her ateş bu emri kendisine yapılmış sanacaktı. Nemrud bakınca İbrahim'in ateşin ortasında yeşil bir bahçede olduğunu ve onun başını bir adamın kucağına –o adam gölge

meleğidir- koymuş olduğunu O adamın da İbrahim'in yüzündeki teri sildiğini gördü. İbrahim o sırada 16 yaşındaydı. İbrahim'i koruyan şeye ve bu duruma şaşardı.

Nemrud: ben senin rabbine 4 bin inek kurban edeceğim İbrahim: Sen bu dininde olduğun sürece Allah o yapacağın kurbanları kabul etmez.

110

Nemrud'a olan korkularına rağmen İbrahim'in kavminden bazı kimseler bu mucize üzerine İbrahim'e iman ettiler. Amcasının oğlu Lut da ona iman etti. İbrahim amcası Heran el-Ekber b. Nahur'un kızı şara ile evlendi. O Heran b. Nahur'un kızı, Lut'un kız kardeşi, İbrahim'in emmi kızı Saradır. Sara İbrahim'e iman etti. İbrahim'e ilk iman eden Sara'dır denmiştir. İbrahim kendisiyle beraber olan kimselerle Mısır'a göçetti.

Vehb: Filistine göç etti.

Orada Kıpti Fravun olduğunu gördü. Vehb: Firavunun adı Saduf idi. Firavuna Sara'nın güzelliğinden söz edildi. Bunun üzerine Sara'yı sormak için bir elçi gönderdi. İbrahim de o kızkardeşimdir dedi. "o benim karımdır" derse öldürüleceğinden korkmuştu. Firavun: onu süsleyip bana yolla ki be ona bakayım dedi. Firavun ona el uzatınca eli kurudu. Firavun savaş Rabbine dua et de elim serbest bıraksın. O zaman seni tutmam, sana dokunmam. Sara da dua edince eli .....(okunmuyor).

Sayfa 103

Sara Hacer; İbrahim'e verdi. Hz. Peygamberin şöyle dediği rivayet edilir. İbrahim sadece üç kere yalan söylemiştir. "Ben hastayım" dediğinde "Aksine onu şu büyükleri yaptı" dediğinde ve zalim Firavun ona Sara'yı sorunca "o kızkardeşimdir. Dediğinde

111

İbrahim Filistin'e Ramleyle İlya arasında bir yere yerleşti. Vehb: Allah Sara'ya sarkan zalimi o şehirden çıkarıp orayı İbrahim'e bıraktı. İbrahim bu sayede zengin oldu. Hacer – o kıptidir- İsmail'i doğurduğunda İbrahim 86 yaşındaydı. İshak doğduğunda İbrahim 120 yaşında, Sara 90 yaşındaydı. İbrahim 99 yaşındayken sünnet oldu. Allah İsmail'i 13 yaşındayken sünnet ettir. İbrahim'in Haceri ve oğlu İs-

mail'i Mekke'ye götürmesiyle ile en yaygın şey şudur. İbrahim İsmail'i 16 yaşındayken Mekke'ye yerleştirdi. Kimi de 14 yaşındayken demiştir. Zem İsmail'in elinin altından fışkırdı. Böylece Hacer su içebilmiştir. Hacer suyu kırbasına koydu. Şayet bunu yapmasaydı zemzem açıktan akan bir pınar olarak kalırdı. Sonra Allah İbrahim'in duasını kabul edip Hacer ve İsmail'i komşu sahibi kılarak yalnızlıktan kurtardı. İnsanların gönüllerini onlara meylettirdi. Onlara helal güzel rızıklar verdi.

112

Sonra İbrahim oğlu İsmail'le Allah'ın kendisine emretmesi üzerine "Ev'i" Kâbeyi inşaa etti. Kimileri İsmail'in kurban edilmesinin Ka'be'nin inşa edilmesinden önce olduğunu söylemişlerdir. En doğrusu budur. Yine de herşeyi en iyi bilen Allah'tır. Anlaşmazlık konusu olmasına rağmen-Allah İbrahim'e oğlunu boğazlamasını emretti.

Eğer boğazlama İsmail'e fidye olarak Mina'da gönderilen boğazlanmasından, kesilmesinden önce gerçekleşmişse tekrar edegeldiği gibi kurban edilen boğazlanan İsmail'dir. Çünkü İshak Hicaza girmemiştir. Eğer kurban etme işi Şam'da gerçekleşmişse kurban edilen, boğazlanan İshak'tır. Çünkü İsmail, babası kendisini oradan götürdükten sonra Şam'da girmemiştir. Pek çok haberde İbrahim'in oğluyla bir arada kalıp

Sayfa 104

Onu kesmek için yatırdığı yerin Sebir patikasında olduğu dile getirilmiştir. Ali'den ve İbn Abbas'tan (R.A.) şöyle rivayet edilmiştir. Koç, İbrahim'e Sebir'de indirilmiştir. Abdullah İbn Abbas: Cennette 40 kuzuya bakıyordu. İbrahim oğlunu serbest bıraktı. Ve onu birinci Cemre'ye götürene kadar Koçu takip etti. Ona yedi küçük taş atıp onu onun yanından salıverdi. Orta Cemre'ye götürene kadar Koçu tuttu. İbrahim onu Mihadaki kesim yerine getirip kesti. Abdullah b. Abbas: İslam'ın başlarında bile koçun kurumuş dağılmış kafa boynuzlarından Kâbe'nin asılıydı.

113

Ebu Ca'fer: Allah İbrahim'i şunlarla itihan etmiştir. Ateş, yıldız, güneş, ay, oğlunu kesmesini emretmesi. Yüce Allah'ın her yönüyle sağlam olan kitabında söylediği kelimeler –İnsanlar bu konuda anlaşmazlık içindedirler, yani kelimelerle ilgili

olarak –İbrahim’in durumuyla ilgili beş söz zikretti. Allah onun mtihan olduğu şeylere karşı sabrını, ona verdiği görevleri yerine getirmesini görünce/bilince onu kendinden sonrakiler için bir önder kıldı. Nübüvveti ve risaleti onun soyuna nasip edip kutsal kitapları ve üstün hikmetleri de soyuna has kıldı.

114

Ata ilk binenin İbrahim olduğu söylenir. Araplar şöyle demişlerdir. Ata ilk binen İbrahim’in oğlu İsmail’dir. Atlar yabaniydiler. Allah ona atlarla ilgili ayeti vahyetti. Bunun üzerine atları bu ayetle çağırılmış onlarda ona gelmişlerdir.

Onları kontrolü altına alabilmiş o ve oğlu atlara böylece binebilmişlerdir. Asil atlar şimdi bile onlara nisbet edilir. Arap atı denir.

Sayfa 105

115

Süddi; İbrahim rabbinden kendisi ölmeyi isteyene kadar kendisini vefat ettirmemesini istedi. Allah ona iyice kocamış bir yaşlı suretinde bir melek gönderdi. İbrahim çokça yemek yedirird. (İbrahim misafir perverdi) insanlara yemek ikram ederken güneşin sıcağında yürüyen yaşlı bir adam gördü. Ona da yemek ikram etmek için bir eşşek gönderdi. O da eşşeğe bindi ve yemeğe böylece iştirak edebildi. Yaşlı lokmayı ağzına koymak isteyerek alıyor ama onu gözüne, kulağına koyuyordu. Ağzına koyup yemek midesine iner inmez de altına ediyordu. Yaşlının bu halini görünce senin meselen nedir? Diye sordu ona. Yaşlı; yaşlılık, bunun üzerine İbrahim ona kaç yaşında olduğunu sordu. O da İbrahim’in yaşının iki sene fazlasını söyledi. İbrahim benimle senin aranda iki sene var dedi. O yaşa gelince senin gibi mi olacağım acaba o da evet dedi. Bunun üzerine İbrahim ALLahım o yaşa gelmeden canımı al diye dua etti. Yaşlı kalkıp onun ruhunu aldı. İbrahim iki yüz yaşındayken vefat etti. Kimisi de 175 demiştir. Kenanilerin toprağında Hilburun’a İbrahim’in satın almış olduğu bir tarlada İbrahim’i defnettiler. Orada Sara ve İSahak da defnedilmiştir. Kabirlerinin yerleri bilindik olup Beytü’l-Makdise 18 mil mesafede İbrahim Mescid-i olarak bilinen bir mescittir.

116

Allah İbrahim'e on sahife indirmiştir. Hz. Peygamber (S.A.V.) bu sahifelerde gelen bazı özlü sözleri/meseleleri ve öğütleri söylemiştir. Bazıları şunlardır. Akıllı olan içinde bulunduğu zamanı iyi görmeli, kavramalı ve zamanın getirdiklerine bu sayede göğüs gerebilmelidir. Akıllı olan diline hakim olmalıdır. Kim konuşmaktansa çalışmaya önem verirse (hesaba alırsa) kendisini ilgilendiren şeyler konusunda hariç az konuşur. ق: Sara'nın ölümü 126 geçmedi. Onun mu yoksa Hacer'in mi önce öldüğü konusunda anlaşmazlık vardır. Hacer'in hayattayken vefat ettiklerinde ihtilaf yoktur. Hacer mekke'de defnedildi. İsmail de orada defnedilmiştir. İbrahim ondan sonra Kenanilerden Katura ve Hacura isimli iki kadınla evlendi. Onlardan 13 erkek çocuğu oldu. Şuaybın dedesi Medin b. İbrahim bu çocuklardandır. çocukları toplam 13'tür. Katura'nın yedi çocuk doğurduğu söylenmiş olup diğerlerinden söz edilmemiştir.

Sayfa 106

Birisi Harran (حَران) veya lu-Harran (هَران) denilmiştir. O kendisine nisbet edilen Harran'ı inşa etmiştir. İkincisi Nahir'dir. O İshak'ın karısı Rifka'nın babasıdır. Tivratta ise Nahir değil de Nihur diye geçmektedir. Tivrata göre böyleyken Vahb'e göre Nahir'dir.

117

Hacer'in Sara'dan önce çocuk sahibi olduğunun delili Süddi'nin rivayet ettiği haberdır: İbrahim'in İsmail'i özledi. Sara İbrahim'e gitmesi için izin verdi. Sara ondan Hacer'in evine konuk olmasına dair –Kıskançlıktan- söz aldı. İbrahim Burak'a bindi, yola çıktı. İsmail'in annesinin vefat etmiş olduğunu gördü. İsmail Cürhüm'den bir kadınla evlenmişti. İbrahim, İsmail'i göremedi karısının sert ve kaba olduğunu gördü. İbrahim İsmail'in karısına şöyle dedi. Kocan geldiğinde ona şöyle de: Şu şu özelliklerde yaşlı biri buraya gelip sana kaysının eşiginden hoşnut olmadığını söylüyor. Kadın denileni yaptı. İsmail kadından bu haberi alınca onu boşadı. İkinci bir kadınla evlendi İbrahim bir defa daha geldi. İsmail'i bulamadı. Hoşgörülü konuşması düzgün bir kadın buldu. Kadın İbrahim'e ayran ve et getirdi. İbrahim ona Allahtan bereket dileyerek dua etti. Kadın ona ayaklarını üstüne koyacağı taşı getirdi. Ve onu sağ tarafına bıraktı. İbrahim ayağını taşın üstüne koydu. Taşta ayağının izi kaldı. Kadın onun başının sol tarafını yıkadı. İbrahim ona şöyle dedi. Kocan geldiğinde benden ona selam söyle ve ona kapısının eşigi düzelmiş de" dedi.

118

Sonra Allah'ın istediği kadar bir süre oralarda kaldı. Allah ona Kâbe'yi inşa etmesini emretti. Bir başka rivayette şöyle denilmiştir. İbrahim'in gelişi ve duası sütü ayrıntı bitmezdi. Onun için etleri en güzel ettir. Öyle ki kasap kırmızı et yerine kandırarak yağ verir.

Sayfa 107

İbrahim'in çağdaşı Nemrud'a gelince Allah onu yaratıkların en zayıfı olan sivrisineğin onun genzine kaçmasıyla azapladırdı.

Nemrud 400 yıl yaşadı. Hayatının 40 yılını cezalandırılarak azap çekerek geçirdi. Kafasına çekiçlerle vurduruyordu. İnsanlar ona acıyıp ellerini yumruk yapmasına engel oldu. Kafasına vuruyordu. Dört tane kartalı aç bırakıp onları tabutun başucuna koyardı. Altındakini ve üstündekini görmediği bir karanlığa düşene kadar et götürüyordu. Korkup eti attı. Kartallar hücum ettiler. Bu kartalların uçuşları Beytü'l Makdis'ten başlayıp molaları Duhan dağında olmaktadır. İşte Yüce Allah'ın sözü; planlarını hilelerini kurudlar. Ne varki planları Allah'ın yanındadır. Allah tarafından bilinmektedir. Sonra yüksek binayı sarayı yapmaya koyuldu. Göğe ulaştığı sonuna kadar onu bina etmeye devam etti. Zannınca ona çıkıp İbrahim'in ilahına bakacaktı. Allah onların bu binasını temelden sarsıp tavanını başlarına yıktı. Azap sezinleyemedikleri hissedemedikleri bir yerden geldi. Denir ki insanların dilleri o esnada korkudan birbirine karıştı. Peşinden 73 dil konuştular. Onun için Babil ismi verilmiştir. İnsanların (ondan) önce dilleri Süryancaydı.

İsmail b. İbrahim (A.S.)

İsmail babasının kendisine emrettiği kadından sonra Cürhümlü Mudad b. Amr'ın kızı Useydeyle, Babasının razı olduğu kadınla evlendi. İsmail'in ondan 12 erkek çocuğu oldu. Nabit b. İsmail: ona Nebt koydur denilir. Nebt'in Bekrela olduğu da söylenmiştir. Allah İsmail'i Amalika'ya ve Yemen kabilelerine elçi olarak gönderdi. Kendisine ölüm yaklaşınca İshak'a vasiyette bulunduğu söylenir. Oğlu Kaydur'a vasiyet ettiği de söylenir. Kızını İshak'ın oğlu Ays'la evlendirdi.

Sayfa 108

137 yıl yaşadı. Annesinin mezarının yanına Hacerü'l-esved'in olduğu yerin karşısına defnedildi. Çocukları ülkelere yayılıp görünür şekilde çoğaldılar. Amalika-yı sürdürdüler. Ona İsmail ismi verilmiştir. Çünkü Allah annesi Hacer'in duasını işitip (مَعْسَن) ona İsmail için rahmet gösterdi. Kimi Allah İbrahim'in duasını işitti demiştir. Atlar evcilleştirilirmeden önce geçmişti. Arap yayını ilk kez yapıp onunla ok fırlatan odur.

İshak ve Ya'kub (A.S.)

121

İshak daha önce geçtiği üzere amcasının kızı Refika ile evlendi. Tabi bu Tevrat ehlinin iddiasıdır. İbn İshak ise şöyle rivayet etmiştir. "O karısı, Azer oğlu Nahur oğlu Betuvil'in kızıdır. Refeka Ya'kup'la Aysu'yu ikiz olarak doğurdu. Bu çocuklar İshak 60 yaşını geçmişken doğdular. Aysu'nun İsmail'in kızı Ram'dan çocukları oldu. Sarı tenliler onun çocuklarıdır. Eşba'nın onun çocuğu olduğu söylenmiştir. Bunun İsmail'in kızından olup olmadığını bilmiyorum. Ondan başka pek çok çocuğu oldu. Aysu 30 erkek çocuğu oldu. (Sarioğullarından) Ram krallar ve Rumların dediğine göre İskender bunlardandır.

Adiyy şöyle demiştir. (Mütedarik)

Kıymetli, şerefli Sarioğulları, Rum kralları hiçbiri hatırlamaz oldu.

122

Rumlar hakkında anlaşmazlık olmuştur. Onların İshak'ın çocukları soyu olduğu söylenmiştir. Kimisi, Rum diye isimlendirilmeleri Roma kentine dayandırılarak verildi demiştir. A'ysu'nun yerleşim yeri Şam'dır. Çocukları çoğalıp denize ve İskenderiye tarafına doğru yayıldılar. Sonra Romalılar Kenanileri yenilgiye uğrattı.

Sayfa 109

A'ysu'ya teninden dolayı Âdem ismi verildiği söylenir. Onun için soyu Esferoğulları/Sarioğulları diye isimlendirilmiştir. Rum beyazımsı tenli bir adamdı. O nedenle çocukları Sarioğulları ismini aldılar.

123

İshak Ya'kup'a daha çok dua ederdi. Zaten onun duasıyla Yakup'ta bereket nasip oldu. A'ysu buna öfkelenerek Ya'kup'u öldürmeye ant içti. Kaçarak Babil'deki dayısına gitti. Ya'kup'un kardeşi Ays'a olan korkusu çoğalsa da Allah onu Ays'dan kovarak ona güven verdi. Yakup'un 550 koyunu vardı.

Koyunları kardeşiyle paylaştı. Allah kendisine güvenlik nasip etmesine rağmen kardeşinin gücünden korkarak ve onun kötülüğünü engellemek için ona koyunların onda birini verdi. Bunun üzerine Allah sözüne vaadine güvenmediği için onu cezalandırdı. Yüce Allah ona şunu vahtyetti. Sen sözüme güvenmedin. Ays'ın çocuklarını, soyunu senin soyuna 550 yıl hâkim, idareci kılacağım. Nitekim bu Yakup'un kardeşi verdiği koyunların sayısı ile aynıydı. Bu süre Romalıların Beytü'l-makdisi yıkmasından Hz. Ömer (R.A.)'in Beytü'l-Makdisi fethine kadardır.

124

Yakup kardeşi Ays'la birleşti. Öyle ki ona ülkeyi bırakıp Romaya gitti. Orayı kendine yurt edindi. Yakup'un çocukları oranın hâkimleri/kralları oldular. Yunanlılar kendilerinin onlardan olduklarını öne sürerler.

125

İshak 180 yıl yaşadı. Babası İbrahim'in yanına defnedildi. Gözleri kör olmuştu. İshak oğlu Yakup'a Kaşanilerden bir kadınla evlenmesini emretti. Ona dayısı Laban b. Nahir b. Azer'in kızlarıyla evlenmesini emretti.

Sayfa 110

Meşhur bir hadiste geçtiği üzere dayısının iki kızı olan Laya ve Rahl'le evlendi. Musa (R.A.)'nin şeriatı kanunları gelene kadar iki kız kardeşle aynı zamanda evlenile biliniyordu.

Laya ölene kadar Rahil'le evlendi de denilmiştir. Ondaki 12 boy, kabileyi oluşturacak olan çocukları oldu. Yusuf ve Bünyamin Rahil'in çocuklarıydılar. Kimisi onlardan başka iki kişidir demiştir. Kimisi de 12 çocuk Laya'nın iki cariyesindedir. Laya kendisi onların çeyizlerini hazırlayıp onları Yakup'a vermiştir.

Yakup dayısının kızıyla evlenmek için yola çıkınca yoldayken akşam oldu. Yolun kenarında bir taş yastık yapıp geceyi geçirdi. Uykusunda bir rüya gördü. Rüyasında bir merdivenin göğün (kapılarından) birine dayanmış olduğunu ve meleklerin o merdivenden inip çıktıklarını görmüş. Allah ona şunu vahyetti. Şüphesiz ben kendisinden başka ilah bulunmayan Allah'ın ta kendisiyim. Bu kutsal toprağı sana ve senden sonrası için soyuna bıraktım. Seni buraya kadar getiren ve koruyan benim. Ben seninleyim. Burayı bana kulluk edeceğiniz bir ev yapacağım. Kastedilen ev Beytü'l-Makdistir.

ق: Sonra dayısıyla ilgili olan şeyler oldu;

Yakup Mısır'da 147 yaşında vefat etti. İbrahim ve İshak'ın kabirlerinin yanına gömüldü. Yakup Yusuf'a naaşını babasıyla birlikte, Şam'da gömene kadar taşımamasını vasiyet etti. Yusuf denileni yaptı.

ق: Yakup Mısır'da Yusuf'la 17 yıl yaşadı. A'ysu'nun ömrü de Yakup'un ki kadar oldu.

Yusuf (R.A.)

126

Yusuf'un Mısır'a girişinden Musa b. İmran'ın Mısır'a girişine kadar 400 sene geçmiştir. Yusuf babasından sonra 23 yıl yaşadı. 120 yaşındayken vefat etti. Babasından 80 yıl ayrı yaşadı. 77 sene de denilmiştir. Rüyasıyla yorumunun gerçekleşmesi arasında 40 yıl vardır denilmiştir.

Sayfa 111

Bu onun kayıp olarak kaldığı süredir. Öyleyse bu bilgi doğru değildir. Çünkü o kuyuya atıldığında 17 yaşındaydı. Babasından sonra sadece 23 yıl yaşadı. Nakil haber bu şekildedir. Allah Yusuf'u babasıyla buluşturduktan sonra 23 yıl yaşamıştır. İşte bu daha doğrudur. Çünkü onun yaşı bu habere göre bu bilgiye göre değerlendirilirse o zaman işin içinden çıkılabilir. Kuyuya atıldığında ki yaşı 17 senedir. Bu yıllar ömründen düşülür. Geriye babasından ayrı yaşadığı yıllar olan 80 sene kalır. (23+17=40 yıl)

127

Yusuf kardeşi Yehuda'ya vasiyette bulundu. Yusuf vefat edince kurşun kaplamayla hava ve su geçirmeyecek şekilde kaplanan mermer bir tabura konulup Mısır'ın Nil nehrine bırakıldı. Musa'nın onun naaşını Mısır'dan çıkarken bir tabuta koyduğu söylenir. Yusuf'un naaşının Şam'a götürülüp babasının dedesinin yanına gömülmesini vasiyet ettiği rivayet edilir. Efraim ve Mişa Yusuf'un çocuklarıdır. Mişa'nın oğlu Musa olup İmran oğlu Musa'dan önce peygamber olmuştur. Tevrat ehlinin söylediğine göre o Hızır'ın çağdaşı arkadaşısıdır. ط ve ق sahihtir.

Lut (R.A.)

128

O, sıralamada öne alındı. Çünkü İbrahim'in zamanındaydı. O, İbrahim'in kardeşi Harran'ın oğludur. İbrahim Şam'a gidip Filistin'i yurt edinince kardeşlerinin oğlu Lut'u Ürdün'e yerleştirdi. Allah Lut'u Semudoğullara ve onun çevresi olan Mütefikat'a elçi olarak gönderdi. bunlar beş kent idiler. Sedum en büyükelerydi. Bunlar günümüze kadar da kalmıştır. Sene 332 idi. Şuanda virane olup orada insanlar yaşamaktadır. İşaretli taşlar yerlerinde duruyorlar. yoldan geçenler onları siyah parlak bir şekilde görürler. O şehirlerden birinde zaminında yüz bin kişi vardı.

Sayfa 112

Eyüp (R.A.)

129

Yakup'un çağdaşısıdır. Eşi desteyle demetle dövülen Yakup'un kızıdır. O, Eyüp b. Mus b. Rağvil'dir. Babası İbrahim'in ateşe atıldığında ona iman eden kimse-lerdendi. İbn İshak ve diğerleri şöyle demiştir. Rağvil b. A'ysu b. İshak. Eyyüp'ün annesinin Lut'un kızı olduğu konusunda bir ittifak vardır. Onun demetle dövülen karısının Efraim b. Yusuf'un kızı olduğu söylenir. Eyyüp'ün büyük bir mal varlığı vardı. Şam'da ki Beseniye ve Cabiye'nin tamamı onundu. Oralarda sayısız kölesi, sürüsü ve hayvanları vardı. Allah onu malıyla ve çocuklarıyla imtihan etti. Buna karşılık Eyüp sabretti. Sonra Allah onu bedeniyle imtihan etti. Bir kenara (süprüntü bir yere) atılmış vaziyette yedi yıl bir ay kaldı. Yine de sabretti. Onun Dımaşk ve Tabe-riye arasında Neva şehrine 3 mil uzaklıktaki mescidi ve içinde yıkanmış olduğu pınar var olup günümüze kadar da bilindiktir. 73 yıl ömür sürdü.

Zülkifl (R.A.)

130

Allah ondan sonra Bısr. B. Eyyüp Zülkifl'i (R.A.) peygamber olarak gönderdi. Ölene kadar Şam'da ikamet etti. 75 yıl yaşadı.

ﷺ: Vehb'in ona dair bir şeyi aktardığını görmedik.

O, adı Kenan olan İsrailoğullarından bir krala gönderilmiş bir kişidir. Onu iman etmeye çağırды. Üstelik ona cennet için kefil oldu. Krala Allah'ın hakkını hakikatini anlattığı bir mektub yazdı. O kral iman etti. Kefil olmaktan dolayı Zülkifl adını aldı.

Sayfa 113**Şuayb (R.A.)**

131

Medyen b. İbrahim'in soyundandır. Şuayb'ın ninesi Lut'un kızıdır. Kimileri Şuayb İbrahim'in soyundan değildir. Ancak o İbraim ateşe atıldığında ona iman edenlerin soyundandır demişlerdir. Dili Arapçaydı. Arapça konuşuyordu. Şuayb'ın gözü görmüyordu. Bununla ilgili olarak İbn Cübeyr yüce Allah'ın şu sözünü söylemiştir. Biz seni aramızda zayıf olarak görüyoruz. Ona peygamberlerin hatibi denir. Allah onu Eykeliler'e Medyen'e gönderdi. Onlar İbrahim'in oğlu Medyen'in soyundandır. Ebu Cad krallarından biridir. Yine onların krallarından biri de Hevvez'dir. Onun krallığı Mekke ve çevresindeki Hicaz'ı kapsıyordu. Hevvez ve Hutti Vecc ülkesindeydiler. Orası Taif ile ona bağlı olan Necd topraklarıdır. Kelemen, Sefes, Kareşet Mısır ülkesindedirler. Başlarına gelen Allah azabı ile ilgili olarak Müntesir b. Münzir şöyle der; (Tavil)

Hutti ve Safes oğullarının kralları, cömertlik sahibidirler.

Hevvezoğulları yapı ve taş ustasıdır.

Onlar Hicaz'ın dört bir tarafına sahip oldular.

Güneşin ışınları veya dolunayın şekli gibi oldular.

Beytü'l-Haram'a yerleşip süslediler.

Huzur ile şeref ve övünç ile yönettiler.

132

İbn Hurdazbih tarih kitabında şöyle demiştir. Şuayb peltekti. 140 yıl ömür sürdü. Mekke'de vefat etti. Mescid-i Haram'ın yanına Hacer'ül-esved'in karşısına gömüldü. Kayını Musa b. İmran'a vasiyet etti. Allah kavminin başına canlarını alana kadar aşırı bir sıcaklık musallat etti. Allah o sıcaktan sonra sayesinde serinlik buldukları bir bulut gönderdi. Hepsi sıcaktan o buluttan altına serinlemek için toplanınca Allah üzerlerine bir ateş yolladı.

Sayfa 114

İşte yüce Allah'ın sözü; ve onları bulut gölgelerin aabı yakaladı. Çekirgelerin tavada kızardıkları gibi yandılar. Allah'ı inkar edip ölçüde ve tartıda hile yapıyorlardı. Medyenliler Şuayb'ın milleti değildirler. Ne var ki onlara, o millete gönderilmişti. Yüce Allah "Medyen'e kardeşleri Şuayb'ı gönderdik" diyor işte ben bunu anlayamadım.

Şuayb'ın isminin Besrin olduğu söylenmiştir. Ebu liheye şöyle rivayet etmiştir. Ebu Hureyre adamın birine "sen kimlendensin" diye sordu. Adam; Cizamlılardan dedi. Ebu Hureyre; Musa'nın dostları Şuayb'ın kavmi hoş geldiniz dedi. Eğer bu doğruysa Cizam İbrahim'in oğlu Medyendendir. Bir grup şunu öne sürmüşlerdir. Kendilerine Şuaybın gönderildiği Medyenliler has be has Arap olup helak olmuşlardır. Helak olan milletlerdendir. Onlar Medyen'in soyundan değildirler. Kurayza ve Nadir onların Şuayb'ın aşiretinden olup Cizamdan olduklarını öne sürer.

Hıdır (R.A.)

133

O, Belya b. Melkan b. Faliğ b. Abir b. Salih'tir. Ehli kitabın geneli şöyle demiştir. O daha önce bahsi geçen Efridunun çağdaşdır.

Onun Hz. İbrahim'in zamanındaki büyük Zülkarneyn'in ilk döneminde yaşadığı da söylenmiştir. Hıdır Zülkarneyn ile hayat ırmağına ulaşip ondan içmiştir. Ancak bunu Zülkarneyn ne de yanındakiler bilmişlerdir. O şimdiye kadar canlıdır, yaşamaktadır. Onun Fars oğullarından olduğu söylenmiştir. Allah en doğrusunu bilir.

Sayfa 115

İmran'ın iki Oğlu Musa ve Harun (R.A.)

134

Musa ve Harun İmran b. Kahis b. Laviy b. Yakup'un iki oğludurlar. İmran b. Yesher b. Kahis de denilmiştir. Karun b. Yesher b. Kahis, Karun b. Sefir b. Kahis demiştir. Buna göre o Musa'nın amcasının oğludur. Musa'yla Harunun annesinin adı Nuhabit'tir. Bahise de denilmiştir. Musa Harun'dan 3 yaş daha küçüktü. Onların yaşça kendilerinden daha büyük ismi Meryam olan bir kızkardeşleri vardı. O Kalib b. Yufine'nin eşiydi.

135

Allah Yusuf'un ruhunu alınca Mısır krallığı Amalikalı Firavunlara geçti. İsrailoğulları onların hâkimiyeti altına girdiler. Musa'nın Firavunu olan Velid b. Musa'b'a kadar İsariloğulları İbrahim'in İshak'ın Yakup'un Yusuf'un getirmiş olduğu şeriatın kalıntılarına uydular. Vehb: Musa'nın Firavunun Yusuf'un Firavunu olduğu ve onun 400 seneden fazla yaşadığı söylenmiştir. Başkaları (vehb'ten başkası) bunu inkâr etmişlerdir. İsrailoğullarına işkence etmeye başladı. Krallığı kötüydü. Haksızlığı ileri seviyedeydi. Yüce Allah Musa'yla ilgili şeyin gerçekleşmesini isteyince – Firavun onlardan adı Asiye olan Müzahim'in kızıyla, kadınların en seçkinleriyle evlendi.

Sayfa 116

Musa'nın zamanı yaklaşınca müverrihler Firavuna onunla ilgili kendi ilimlerine bulduklarını bildirdiler. Onun zamanı seni gölgesi altına almıştır. Dediler. Kimileri şöyle demişlerdir. Aksine Firavunun rüyasında Beytü'l Makdis'ten gelen bir ateşin Mısır'daki Kıptileri yakıp İsrailoğullarından yakmadığını görmüş. Rüyasının yorumlanmasını istemiş. Bunun üzerine ona şöyle söylemiştir. İsrailoğullarının geldikleri bu ülkeden Kıptilerin helakını kendisinin eliyle gerçekleştiren bir adam

çıkacak. Bu İbn Abbas ve İbn Mesut'tan (R.A.) rivayet edilmiştir. Firavunun bunun üzerine erkek çocuklarının öldürülmesine kız çocuklarına ilişilmemesini emretti. Musa'yla ilgili olarak Yüce Allah'ın kitabında belirtmiş oldukları gerçekleşti. Musa delikanlı olduğunda Firavun gibi binip onun gibi giyiniyordu. Musa b. Firavun diye çağrılıyordu. Çünkü Firavun onu evlat edinmişti. Firavun bineğine binmişken o da bir gün bineğine bindi. Firavunu takip ediyordu. İnsanların Firavunun etrafına toplanmasından çarşıları boşalmıştı. Bu sırada bir yerde Musa'nın yardım ettiği İsraille Kıptinin olayı gerçekleşti. Bununla ilgili Yüce Allah şöyle demiştir. “Şehir halkına kendini fark ettirmeden şehre girdi” sonra Medyen tarafına doğru korka korka çevresine bakınarak gitti. Sonra yüce Allah'ın belirttiği üzere Leya ve sofuna isimli iki kızla olan durumu gerçekleşti. Musa onlardan sofuna ile evlendi.

137

Allah Musa'ya hiç şüphe yok konuştu. Ona firavuna gitmesini kardeşini kendisine destek yapmasını emretti. Sonra onunla Firavunun arasında geçenler gerçekleşti. Firavunun ona karşı topladığı sihirbazların sayısının 15 bin olduğu söylenmiştir. Onlar günün başında sihirbazlar iken günün sonunda gördükleri mucizeleri delilden dolayı iman ettiklerinden Firavun tarafından öldürülen şehitler oldular. Yüce Allah Musa'ya İsrail oğullarını gece vakti götürmesini “Kullarımı geceleyin götür” diyerek emretti. Musa İsrailoğullarına kimsenin kimseye seslenmeden herkesin evini terk etmesini emretti. Sonra onlar çıktılar. Kıptiler onları öldürmek üzere harekete geçince sabaha kadar onlardan gizlenmeye çalıştılar. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmuştur; Güneş doğana kadar onları takip ettiler.

Sayfa 117

138

Musa 600 bin savaşıyla yola çıktı. Bu sayıya on yaşından küçüklerle 60 yaşından büyükler eklenmemişti. Firavun onları takip etti. Sınırlama olmaksızın başlarında Haman olduğu halde bir milyon yedi yüz bin atlı vardı. Alla Musa'ya söz verince Cebrail ona “ Hayat Atı denilen bir atın üstünde geldi. Samiri o atın ayaklarının bastığı toprakları toplamaya başladı.

Samiri Musa b. Zufur'dur. İsrailoğullarına "Buzağı"yı yapan kişidir. Buzağıyı yapınca İsrailoğullarına işte bu sizin ve Musa'nın tanrısıdır. Gel gör ki Musa onu unuttu. Ve şöyle diyordu; Musa ilahını burada bırakıp onu aramaya mı çıktı?

139

Sonra Musa rabbinin yanından ayrıldı. Ondan sonra Musa yüzüne bir ipek giydirene kadar yüzüne kaplayan nurdan dolayı hiç kimse onun yüzüne bakamadı.

Yüce Allah ona Sina Dağında üzerindeki yazılar kırmızı altından olan yeşil zümrütten levhalar indirdi. Kavmi'nin kendisinden sonra yaptıklarını görünce öfke ve üzüntüden titredi. Levhalar elinden düşerek kırıldılar. Onları bir araya getirip Sekine tabutuna koydu. Harun mabet'in başında bu tabutunda mabette koydu. Harun mabetin başında durmaktadır. Sonra yüce Allah'ın söylediği üzere nefislerini/kendilerini öldürerek tövbelerini açık ettiler, ortaya koydular. Sonra Allah Musa'ya insanlarla beraber buzağıya taptıkları için özür dilemek üzere kendisine gelmesini emretti. Musa milletinden yetmiş kişi seçti. İşte bunlar Allahı apacaık görmek istediler de Allah bunun üzerine onları öldürtüp tekrar diriltti. İşte yüce Allah'ın konuyla ilgili sözü sonra onları ölümlerinden sonra dirilttik.

Allah sonra onlara Erihaya gitmelerini emretti. Orası Beytü'l-Makdis toprağıydı. Oraya doğru yürüdüler.

Sayfa 118

Oraya yaklaştıklarında Musa İsrailoğullarınının 12 boyuna temsilen 12 elçi gönderdi. Onlarla bir dev karşılaştı. Sırtında bir öbek odun olduğu halde onları kucaklayıp aldı. Onları karısına getirdi ve ona şöyle dedi: şu bizimle savaşmak isteyen gruba bir bak. Onları karısının eline verdi. Ve şöyle dedi. Şimdi onları ayaklarımla öğüteceğim, ezeceğim. Karısı şöyle dedi. Şu bizimle savaşmak isteyen gruba bir bak. Onları karısının eline verdi. Ve şöyle dedi. Hayır aksine onları sal ki milletlerine gördüklerini bildirsinler. Kur'an'da bu temsilcilerin şu sözü yer almaktadır; orada devlerden oluşan bir toplum var ----- biz şurada oturacağız. Hz. Musa "rabbim ben ancak kendine ve kendisine hükmedbiliyorum mÂdem öyle bizle bozguncu topluluğu birbirinden ayır dedi. Yüce Allah orası onlara haramdır diye buyurdu.

140

Sayıları altıyüzbin olduğu halde Musa onları Tih'e çöle götürdü. Başlarına bilindik mucizeler geldi. Musa ondan sonra U'c b. A'nak ile karşılaştı. Musa havaya zirai yükseldi. Asasının uzunluğu da kendisinin uzunluğu da onar ziraidiler. Toplam 30 zira eder. U'c'un aşık kemiğine vurdu. Ne onu öldürdü. Bununla ilgili olarak Said b. Cübeyr İbn Abbas'tab hadis rivayet etmiştir. U'C'un 3 bin yıl yaşadığı söylenmiştir.

Musa ve Harun'un vefatı (R.A.)

141

İbn Abbas ve İbn Mesud şu hadisi rivayet etmişlerdir. Yüce Allah Musa'ya şöyle vahyetti. Ben Harun'u vefat ettireceğim. Falanca dağa gel. Musa ve Harun o dağa gitmek üzere yola koyuldular. Bir de ne görsünler. Dağda bir ağaç ve bir ev var. Evde döşeği olan bir yatak var. Harun yatağa bakınca hoşuna gitti. Musa'ya Ey Musa ben bu yatakta uyumak istiyorum, dedi. O da uyu, dedi. Harun ben ev sahibinden korkuyorum dedi. Musa ben seni korurum dedi.

Sayfa 119

Harun uyuyunca Allah onun ruhunu aldı. Sonra o evle o yatağı onunla birlikte göğe yükseltti. Musa İsrailoğullarına yanında Harun olmadan geri dönünce şöyle dediler; Musa İsrailoğullarının Harun'a olan sevgisini çekemeyip, kıskanıp onu öldürdü. Musa onlara acıyordu. Harun, Tur dağında gömülüdür. Kabri; işiten her canlının büyük uğultusundan korktuğu sırada bir mağarada olup bilin diktir. Onun gömülü olmayıp mağarada söylemiştir. Bu acayip şaşılasi haber açığa konulduğu haberdir. Oraya ulaşanlar ne anlatmak istediğimizi anlayacaktır. 142

Harun Musa'dan 7 ay önce vefat etmiştir. (Harun'un ruhu 123 yaşında alınmıştır). 120 yaşındayken ruhu alındı. Denilmiştir. Musa'nın ruhunun Harun'un vefatından üç yıl sonra alındığını söylemiştir. Harun Musa'dan üç yaş büyüktü. Yani ikisi aynı yaşta vefat etmişlerdir. Herbirinin ölürken yaşı 120 idi. Ruhları alındığında ne yaşlılık belirtileri ne de gençlik özellikleri taşıyorlardı. Harun'un alnında bir ben vardı. Musa'nın burnunun ucunda ve kendisinden ne önce ne sonra kimse de olmayan dilinin ucunda bir ben vardı. İşte bu ben Yüce Allah'ın belirttiği düğümdür. Düğüm, Musa Firvunun sakalını yolunca öldürülmek istediklerinde Asiye'nin onu bir elinde

yakut bir elinde elmas kor ateş oldu halde çağırıp Musa'nın kor ateşi ağzına koyduğu zaman oluştu. Cebrail gelip kor parçasını Musa'nın eline koymuştu.

143

Musa Yuşa ile beraberken şiddetli bir Rüzğar esti. Yuşa kıyamet koptu zannederek

Sayfa 120

Musa'ya tutundu (Musa'nın) elbisesi elinde kaldı. Musa elbisesini onun elinde bırakıp gitti. Yuşa İsrailoğullarına Musa'nın elbisesiyle döndü. Onlar kaybettiklerinden onu Musa'yı öldürmekle suçlayıp canına kastettiler. Kendisine üç gün süre verilmesini istedi. Yuşayı gözaltında tutanların herbiri rüyasında Yuşa'yı Musa'nın öldürmediğini Allah'ın onu kendisine yükselttiğini gördüler. İbn İshak şöyle demiştir. Musa bir mezar kazan bir grup meleklerle karşılaştı. Onlara bu kimin? Diye sordu. Rabbinin katında değeri olan birinin dediler. O da bu adamın rabbinin katında değeri varmış, dedi. Sen o olmak ister misin? Dediler. İsterim dedi. O zaman mezara inip rabbine yönel dediler. O da öyle yaptı. Orada kısa bir süre kaldıktan sonra Allah onun ruhunu aldı. Melekler üzerini toprakla örttüler.

144

Hız. Musa'nın zamanında Belam b. Bavra vardı. O, ateşe atıldığı İbrahime'e iman eden toplulukta idi. Belka köylerinden birindeydi. Kendisine büyük bir mülk verilmişti. Ona Allah'ın kendisiyle dua edildiğinde kabul edilen en yüce ismi verilmişti. Milleti kendisinden Musa'ya ve İsrailoğullarına beddua etmesini istemişti. Onun aklını çelene kadar ona beddua ettirmediler. Onlara beddua etmek üzere dişi eşeğine binip dağa çıktı. Allah dilini sürçtürüp kendi kavmine dua ettirdi. Sonra onlara güzel kadınları eşyalarla birlikte İsrailoğullarının ordusuna göndermelerini ve o kadınların hiçbirinin kendisini istemeyen erkekten alı koymasını emretti. İsrailoğullarından bir adım o kadınlardan biriyle birlikte oldu. Böylece salgın hastalık başladı. Onlardan 70 bin kişinin bundan helak olduğu söylenir. Yüce Allah Belam'la ilgili

olarak “Onlara ayetlerimizi verdiğimiz haberini oku” şeklinde başlayıp “düşünmezler mi” şeklindeki ayeti indirmiştir.

O dişi eşeğin dile gelerek iğrençliklerini anlattığı kişidir. Dişi eşek şöyle demiş; yazıklar olsun sana ki geceleyin benimle evlenip gündüz de sırtıma biniyor-sun.

Sayfa 121

145

س: Samirriye Samiri'nin soyundan gelenlerdir. Onlar günümüzde -332 senesinde- Neblus'a kadar dağınık bir şekilde bulunan Filistin ve Ürdün köylerindedirler. Çoğunluğuda bu şehirdedir. Onlar “dokunmak yok” derler. Diğer Yahudilerden ayrıldıkları gibi kendi aralarında da ikiye ayrılırlar. Birine kuşan diğerine Dustan derler. Onlardan birinin dünyanın en eskileri olduğu söylenir. Orijinal Tevrat'ın ellerinde olduğunu Yahudilerin elindekinin Musaya inen Tevrat olmadığını, onların elindekini Tevrat'ın esir düştüklerinde yakıldığını öne sürerler. Tevrat'ın onların elinde olduğunu söyleyen Rubabil'dir.

Yuşa (R.A.)

146

Sonra Allah Musa'nın ardından Yuşa b. Nun b. Efraim peygamber olarak gönderip ona devlerle savaşmasını emretti. Musa'nın vefatından sonra bir ay sonra İsrailoğullarını Şam'a yürüttü. Devleri orada yenilgiye uğrattı. Şam kralı Sümeydi b. Nevber üzerlerine yürüdü. Yuşa Cuma günü güneş batana kadar onlarla kıyasıya savaştı. Allah'tan güneşi tekrar çıkarması için dua etti. İşte o gün gündüz uzadı. Devleri yenilgiye uğrattı. Onları öldürmek için hücum ettiler. İsrailoğullarından bir grup devlerden bir kişinin etrafına toplanıp boynuna vuruyorlar fakat yine de boynunu kesemiyorlardı. Yuşa onlara sürülerini Allah'a kurban olarak sunmalarını istedi. Çok geçmeden ateş onları yedi/yaktı. Adamın biri gelip Yuşa ile tokalaştı. Eli eline yapıştı. Yuşa; haydi neyin varsa getir, dedi. Ona inciler ve mücevherlerle donatılmış bir taç altından olan bir öküz kafası getirdi. Adam onu ganimetlerden aşırıydı. Yuşa o kafayı ve onunla birlikte gelen adamı da o sunulan kurbanların arasına koydu. Ateş gelip onları yedi/yaktı.

Sayfa 122

147

Yuşa'nın ömrü 120 sene oldu. Musa vefatından itibaren İsrailoğullarını 27 sene yönetti. Amalika/devlerle yapılan savaş hakkında Avf b. Said el-Curhumi şöyle diyor; (tavil)

- Emliki b. Hevber Eyle'de akşamleyin etinin parçalara ayrıldığını görmedin mi (bilmez misin) ?
- Seksen bin kişiden oluşan Yahudi birlikleri zırhsız olarak ona meydan okudu.

A'sa zalim Üzeyre b. Sümeydi hakkında şöyle der; (vafır)

Za Yezin Üzeyre'yi krallığından söküp attı. Onun halkını da çıkardı.

İsrailoğullarını Yuşa'dan sonra Kalib b. Yufenna (yönetti). Yuşa da Kalib de Allah'ın yücelttiği nimetlerine mazhar olmuş kişilerdi. Kalip Harun'un kızkardeşi Meryem'le evlendi. İsrailoğullarını sekiz yıl yönetti.

Huzeyki

148

ط: ve Allah ondan sonra Huzeyki b. Buzi'yi peygamber olarak gönderdi. Ona yaşlı kadının oğlu denirdi. Çünkü annesi yaşlıyken Allah'tan bir oğul demişti de Allah da ona vermişti. O yüce Allah'ın kitabında şu şekilde zikrettiği kavmi imana çağıran kişidir. "binlerce oldukları halde ölüm korkusuyla yurtlarından çıkanları görmedin mi? Başlarına neler geldiğiyle ilgili ihtilaf vardır.

Sayfa 123**İlyas (R.A.)**

149

Allah ondan sonra İsrailoğullarına İlyas b. Yasin b. A'yzar b. A'run b. İmran'ı gönderdi. ق: o Yuşa b. Nun'un kabilesindedir. Allah onu İsrailoğullarından Ba'l adındaki puta tapan bir topluluğa elçi olarak gönderdi. Kralları Eheb-Ehab-olup karısı Mısır kralının kızı Zubil'dir. Kral, karısına yetkilerini vermişti. Kraliçe pek

çok peygamber öldürmüştü. Yahya b. Zekeriya'yı öldüren odur. İsrail oğullarından yedi kralla evlenmiştir. İlyas kendine acıyarak adı Elyasa b. Uhtub olan bir oğlu olan bir kadının yanında kraliçeden saklandı. Elyasa'nın bir rahatsızlığı vardı. İlyas ona dua edip iyileşince Elyasa İlyas'a tabi oldu. İlyas toplumun kendisini kabul etmediklerini olabileceklerinin en pis çirkef halde kalmaya devam ettiklerini görünce (rabbinden kendisini göğe yükseltmesini) ve ölümü tutmayı ertelemesini dua etti. Şöyle denilmiştir. Allah ona falanca yere çıkıp sona gelecek şeye bin ve o bindiğini harekete geçirme, dedi. Beraberinde elyasa olduğu halde söylenilen yere gitti. Işıktan bir at gelip önünde durdu. İlyas atın üstüne sıçradı. Elyasa onu çağırdı. Ama o, ona cevap vermedi. Allah ona tüyler ve ışık giydirdi. Ondandır yeme içme arzusunu aldı. Onu dünyalı ve semalı kıldı. Onu melek insan kıldı. Hızır ve İlyas'ın her sene belli bir zaman diliminde buluştukları söylenir.

Elyasa (R.A.)

150

Sonra onlara elyasa peygamberlik yaptı. Allah'ın istediği kadar bir süre aralarında kaldı. Sonra onun ruhunu aldı. Peşindeki İsrailoğullarının o kabilesinde günahkar ve açıktan günah işlemeler çoğalınca Allah devleri başlarına musallat kıldı. Sakineyi ellerinden aldı.

Sayfa 124

Nitakim bazı savaşlarda onları yenilgiye uğrattılar. Ondandır dolayı kralları Kemuda (كمدا) vefat etti. Allah onlara İsmail'i peygamber olarak gönderene kadar onların hâkimiyeti altında kaldılar.

İsmail

151

O İşmavil b. (Helkene, O İbn Berhan) b. Nahur'dur. Annesi İsrailoğullarından olup ismi Hanna'dır. İşmavil İsmail'dir de denilmiştir. İşmavil kendisine "bizimle bir kral gönder de Allah yolunda savaşalım" denilen kişidir. Onunla Yuşa arasında başka peygamber gelmemiştir. Peygamberleri Yuşa'dan sonra diye sıralayanlar aslında

İşmavil'den sonra gelenleri sıralamışlardır. İşmavil'le Elyasa arasında ki süre.....(metinde eksiklik var).

س: Musa'nın İsrailoğullarını Mısır'dan çıkarmasından Talut'un onlara kral olmasına kadar 572 sene olmuştur. Yuşa b. Nun'dan İşmavil'e kadar farklı boylardan 11 kişi kral olmuştur. Şemavil Şemun'dur diyenler de olmuştur.

152

İsrailoğullarının imtihanı, belası uzayınca Allah'tan İsrailoğullarının soyundan birini kendilerine peygamber olarak göndermesini istediler. İsrailoğullarının içinden peygamberlerin çıktığı tamamı hamle bir kadın hariç ölmüştü. Onun kız doğurup onu bir erkek bebekle değiştirmesinden korkarak onu yakalayıp hapsedtiler. Hamile kadın erkek bir çocuk doğurarak adını Şemun koydu. Onlara Allah'ın kendisini bir peygamber olarak gönderdiğini bildirdi. Onu yalanlayıp ona şöyle dediler. Daha olgunluğa bile ermeden çabucak peygamberlik iddiasında bulundun. Doğru söylüyorsan bize bir kral gönder. Allah'a dua etti. Allah ona aralarından kral olarak seçilecek kişinin boyuyla aynı uzunlukta bir asa verdi. O, asayı getirip onlara şöyle dedi.

Sayfa 125

Arkadaşınızın boyu bu asanın boyunda olacaktır. Kendilerini asayla karşılaştırdılar. Onunla boyları ölçüşmedi.

Talut

153

Talut sucuydu. Eşşeğine yüklediği suyu satardı. Eşşegini kaybedip onu aramaya çıktı. Eşşegini aramaya çıkınca onu görüp çağırdılar. Onu asayla karşılaştırdılar. Asayla aynı boyda çıktı. Kimi de Talut cilt yapan bir demirciydi, demiştir. Halkı çocuk peygambere ona şöyle dedi. Şuanda senden yalancısı yok. Biz kralların türediği bir boy, aşiret iken bu mu bize krallık yapacak, o da onlara şöyle dedi. Şüphesi onu size tercih edip seçen Allah olup onu sizden bedenen ve bilgice daha üstün kıldı.

Doğru söylüyorsan bize bir kanıt bir mucize getir dediler. Onun krallığının delili içinde manevi dinginlik ve Musayla Harun'un ailelerinin bıraktıklarından gereği kalanlar olduğu halde Tabut'un gelmesidir, dedi.

- Musa'nın esasını ve kevhaların tabletlerin kırık parçalarını kastediyor.
- Melekler onların bakışarı arasında Talut'un yanına bırakana kadar Sabahleyin yerle gök arasında taşıyarak tabutu getirdiler. Bu rivayeti İbn Vehb Zeyd'ten aktarmıştır. Tabut'un Babil'de kayboluşunun süresi 10 yıldır. Hoşnut olmadıkları halde onu kabul ettiler.

Calut

154

Calut'un otoritesi artmıştı. Kendisine Talut'un durumu hakkında bilgiler ulaştı. Calut Filistin Berberilerle/Barbarlarla harekete geçti. İsrailoğulları havzasına konakladı. İsrailoğulları onlara doğru harekete geçtiler. Susuzlukla mücadele ettiler. Onları Ürdünle Filistin arasındaki bir nehirle imtihan etti. İçlerine dolan Calut korkusuyla ondan içtiler.

Sayfa 126

Onunla birlikte onlardan 4 bini geçti. 76 bini işe geri döndü. Ondan içen susadı. Ondan ancak bir avuç içenler. Suya doydular. Beraberindekiler Calut'un askerlerinin sayısının çokluğunu görünce bugün ne Calut'a ne de ordusuna güç yetirebiliriz, dediler. Onunla nehri geçenlerinde çoğu geri döndüler. Calut'a 310 küsur. Bedir ashabının sayısınınca adamla ulaştı. Calut su içip geride kalanların herbirini öldürdü.

155

O gün onunla nehrin karşısına geçenlerden biri de Davut'un babasıydı. Onun 13 oğlu vardı. (en küçükleri Davut idi) babasının sürüsüne çobanlık yapıyordu. Davut'un boyu kısaydı. Gözünde uzağı tam görememe (miyop) başının bir tarafında kellik vardı.

Davut babasına gelip şöyle söylerdi. Babacığım bu sapanla neyi hedef alsam onu muhakkak atıp yere indiririm. O da ona şöyle derdi; müjdeler olsun sana oğulcazım. Bu Allah'ın sana verdiği bir hayırdır. Sonra Davut birgün ona gelip şöyle dedi.

Babacığım beni teşbih çekerek dağların arasında yürürken oralarda bulunan herşey de benimle teşbih ediyor. Babası ona ilkinde söylediğinin aynısını söyledi.

İşmavil peygamber içinde yağ ve demirden bir tandır olan bir kılıf getirdi. Onu Talut'a gönderdi ve şöyle dedi. "Calut'u öldürecek olan bu arkadaşınızın başına bu kılıf geçirildiği halde üstendeki yağ yüzüne akmaz, kafasında bir taç gibi görünür. O bu kılıfa girer ve onu tam doldurur.

Talut İsrail oğullarını çağırıp o kılıfı kıyafeti üzerlerine denedi. Hiçbirine uymadı kimse kalmayınca sizden geriye kalan oldu mu? Dedi. Davut'un babası evet bize yeek getiren oğlum kaldı, dedi. Dabut yola çıkınca yolda üç tane taş konuştu. Taşlar ona Dabut; bizi azimle Calut'u öldüreceksin, dediler. Taşları alıp yem torbasına koydu.

Sayfa 127

Talut her kim CALut'u öldürürse onu kızım ile evlendirip krallığıma ortak yapacağım demişti. Davut gelince kılıfı üzerine denediler. Hz. Peygamberin dediği gibi oldu. Onu tandıra doldurunuz. Kılıf dardı. Ona girmeye çalışan herkes zorlandı.

156

Calut en cüsseli insanlardandı. Davut Calut üzerine yürüdü. Bir taş çıkardı ve onu sapanla vurdu. Her taş çıkarışında şöyle dedi: babam İbrahim'in adıyla, Babam İshak'ın adıyla Babam Yakup'un adıyla. Sonra sapanı döndürdü. Böylece taşlar tek bir taşa dönüştüler. Onları fırlattı ve (onun gözlerinin arasına isabet ettirerek vurdu) Davut Calut'un kafasında bir delik açıp öldürmüştü.

Davut karşısına çıkan herkesi sapanla vurup öldürüyordu. Böylece onları yenilgiye uğrattılar. Talut kızını Davut'la evlendirip onu krallığına ortak yaptı. İnsanlar Davut'a meylettiler. Talut ona tahsildarlığı ve idarenin üçte birini teslim etti. Ne var ki Talut ondan sonra onu kıskanıp ona suikast yapmak istedi. Davut bir şarap kırbaşı sarıp yatağına koydu.

Talut içeri girip ona vurdu. Vurmasıyla bir damla şarap uçup ağzına girdi. Bunun üzerine Talut "Allah Davut'a acısın ne kadarda çok şarap içiyor" dedi. Davut Talut'a gelip biri başının ucunda diğeri ayaklarının ucunda olmak üzere iki oku o uyurken koydu. Talut uyanınca onları tanıyıp Davut'un kendisinden daha hayırlı ol-

duğundan emin oldu. Çünkü Davut kendisini korumuş ve gönlünü kazanmıştı. Sonra hiçkimse davut'un onu öldürmesini yasaklamıyordu. Sonra yaptığından pişmanlık duydu. Ve tevbe etmeye yönelmiştir. Muhafaza edilen ismi bilen kadına sordu. O şöyle dedi; senin tevben ancak şöyle olur; Krallığı terk edeceksin sen ve oğulların sıkacak ve Allah yolunda öldürülüne kadar savaşacaksın. Talut denileni yaptı öldürülene kadar savaştı.

Sayfa 128

El-Kuti şöyle demiştir. Talut'la birlikte olan Müslüman ordusu yenilgiye uğrayınca Davut'a güzel bir delikanlı geldi. O çocuk Talut'u öldürüp onun vücut organlarını getirdi. Ve şöyle dedi. Ona yaralı halde bulup onu halsiz, etkisiz yaptım. Onun senin düşmanın olduğunu anlayınca onunla senden bir ödül almak için onun başını sana getirdi. Davut onun öldürülmesini emretti ve şöyle dedi. Sen rabbın kutsalını İsrailoğullarının emirini öldürdün. O çocuk Amaliklerden olup yabancı biriydi.

158

Talut, Davut'un ön plana çıkıp (ortaya çıkıp) insanların ona yöneldiklerini ve kendisini bıraktıklarını görünce Kemuda gecesinde krallık tahtında öldü. İsrailoğulları Davut'un yönetimine girdiler. Allah, Davut'u eski ismi Şavil b. Kays olup O Yakup'un soyundandır. Calut'un öldürüldüğü topraklar Beysan Ürdün'ün çukur topraklarındandır.

Davut (R.A.)

159

O Yakup'un oğlu Yehuda'nın soyundan İbn İşa'dır. Allah Ona kitabında anlattığı mucizeleri vermişti. Urya'nın kadınıyla arasında geçenler olana kadar İsrailoğullarının yönetiminin en güzel şekilde yaptı. Sözü edilen kadın davut'un oğlu Süleyman'ın annesidir. Davut hataya bulaşınca tövbe etmeye yöneldi. İsrailoğulları onu küçümsediler. Eşşalum adında bir oğlu ona başkaldırdı. O talut'un kızının oğlu idi. Krallığı Davut'tan zorla alıp kendisi kral olmak istedi. Yoldan çıkanlarla birleşti. Allah Davut'un tövbesini kabul edince insanlar yönetimi altında kalmaya devam ettiler.

Sayfa 129

Oğluyla savaşıp onu yenilgiye uğrattı. Onu arayıp getirmesi için komutanlarından birini gönderdi. Komutana ona kibar davranıp onu öldürmemesini söyledi. Komutan onu bir ağaçta kıstırana kadar dallarına dolanınca komutan ona yetişip Davut'un emrine uymayıp onu öldürdü. Davut onun için çok üzüldü.

160

Onun zamanında İsrailoğulları salgın hastalığa yakalandılar. Davut onları Beytü'l-Makdis'in bulunduğu yere kendilerinden belanın kaldırılmasını istemek üzere dua etmeye götürdü. Duaları kabul edildi. Bunun zerine onayı mescit yaptılar. Bunun krallığının 11. senesinde gerçekleştiği söylenmiştir. Beytü'l Mukaddes hakkında başka Şeyler anlatılmıştı.

İnşaatı bitmeden vefat etti. Oğlu Süleyman'a onu tamamlamasını vasiyet etti. Onu sekiz senede inşaa etti. Kutı; Süleyman hükümdarlığının 4. senesinde onu inşa etmeye başlayıp 11. senesinde tamamlanmıştır. Süleyman'ın onun inşaatını bitirince İsrailoğullarının gençlerine 12 bin öküz ikram ettiği söylenmiştir. Davut'un inşa ettiği yer Davut mihrabı olarak bilinir. O zaman için Beytü'l Makdis'ten daha yüksek bir bina yoktu. Tepesinden kokuşmuş gl ve Ürdün nehri görünür. Kokuşmuş gl (l deniz) ırakta'dır. Ondan hiçbir Şey batmaz. İçinde ne balık ne de başka bir Şey hiçbir canlı bulunmaz. Ona rdndek Taberiye glnn suları ulaşır (Kenan: Nehir diyeceğine gl demiş galiba)

Suyu l denize ulaşınca onun suyunu yarar. Ortasına kadar ulaşır. Bu su gln suyundan farklı görünür. Nehrin suyu gln ortasında dibe dalar. O l denizin suyunu arttırmasada büyük bir nehirdir. Karınağrısı, taş ağrısında kullanılan kadın ve erkek için ayrı iki çeşidi olan taşlar çıkarılır. l denizden. Bu taşların eril olanı erkeklere, dişil olanı kadınlardır. Ondan asfalt diye bilinen bir ilaçta çıkarılır.

Sayfa 130

161

Hz. Peygamberden gelen haberlerde geçtiğine göre Hz. Dabut'un ömrü yüz yıldır. Ehli kitap 99 yıl demiştir. Krallığın süresi 40 yıldır. Krallığının toprakları Filistin ve Ürdün'dr. Ordusu 60 bin askerden oluşmaktaydı. Kalkanları ve kılıçları

vardır. Hıristiyanlalar onun kabrinin Beytü'l_makdisteki Cismaniye kilisesinde olduğunu öne sürerler.

162

Davut Zebur'u okuduğunda yaban hayvanları boyunları kesilse bile hissetmeyecek kadar kendilerinden geçerlerdi. Onlar onu dinlerlerdi. Şeytanlar Davut'un sesinin özelliklerini örnek alarak üflemeli ve vurmali vezil türü bazı müzik aletleri yaptılar.

Süleyman (R.A.)

163

Anası Urya'nın kadınıdır. Allah ona peygamberlik verdi. Allah'tan kendisinden sonra kimseye nasip olmayacak zenginlik istedi. Allah cinleri insanları kuşları, öğleye kadar bir aylık akşama kadar da bir aylık mesafeyi kateden Rüzgarı onun hizmetine verdi. Dicle kenarında bir yerde şöyle yazılı olduğu söylenmiştir. Biz buraya yerleştik. Burayı biz inşaa etmedik. Onu inşaa edilmiş olarak bulduk. Bunu söylediğimizde İstahr'dan dönmüş olup İnşaaallah Şam'a gideceğiz.

Sayfa 131

164

Onun Belkıs'la ilgili haberi meşhur olup onunla evlendiği söylenir. Hemedan kralının onunla evlenip onu yemene geri götürdüğü ve Süleyman (R.A.) ölene kadar kocasının Yemen kralı olduğu söylenir. Süleyman Cerade'nin kral babasını yenip onu öldürdü. Cerade'yi kendine seçti. Cerade çok güzeldi. Süleyman ona âşık oldu. Cerade babası için sürekli ağlıyordu. Bu Süleyman'ı çok üzüyordu. Cerade ondan kendisiyle teselli bulmayı umduğu babasının heykelini cinlere emrederek yapmasını istedi. Cerade heykele elbise giydirip ona sarık yapmaya koyuldu. Cerade ve çocukları sabah akşam ona secde eder oldular. Bir sıddık olan Asıf'a ilham edilerek bu durum haber verildi. O bu durumu Süleyman bildirdi. Süleyman putu kırıp kadını cezalandırdı. Allah Süleyman'a ceza olarak yüzüğünü elinden aldı. Bu hadisi Yeşil Deniz adalarını anlatırken uzun uzadıya verdik.

165

Hz. Süleyman (R.A.)'ın kutsal toprakta veya kendi toprağında bitmiş bir ağaç görünce ismin nedir? Ne işe yararsın diye sorar ve ilaçsan seni yazar öğrenirim derdi ona bir ara yürürken bir ağaç gördü. Ona ismin nedir? Diye sordu. O da Har-rup/Keçiboynuzu, dedi. Ne işe yararsın? Dedi. Bu evi yıkmaya dedi. Hz. Süleyman şöyle dedi. Allah'ım cinlerin öldüğümü anlamamalarını sağla ki insanlar onların gaybı bilmediklerini öğrensinler. Keçiboynuzunu işleyerek ondan bir asa elde etti. Ona ölmüş olduğu halde tam bir yıl dayandı. Ağaç kurdu asayı yedi. Taki Süleyman yere kapaklandı. Süleyman yere kapaklanınca cinler ağaç kurduna teşekkür ettiler. Ona suyla çamur getirirler. Her nerede olursa ona çamur taşırlar. Ağacın içindeki çamuru görmez misin? Onun getirdiğidir.

166

Süleyman'ın ömrünün tamamı 70 küsur yıldır. 52 yaşında (kral oldu) . Kral olduktan 4 sene sonra Beytü'l mukaddesi inşa etmeye başladı. Krallığı 40 senedir denilmiştir.

Sayfa 132

Kuti şöyle demiştir; O 17 yaşındayken kral oldu. Geriye 40 sene kalır böylece ömrü 57 senedir. İlk karara bağladığı dava iki kadının kendinin olduğunu iddia ettiği küçük erkek çocuğuyla ilgilidir. Kılıç getirilmesi isteyip çocuğun iki parçaya ayrılarak kadınlara paylaştırılmasını emretmişti. Çocuk kendisine ait olmayan kadın bu karara rıza göstermiş annesi ise şöyle demişti. Aksine onu diğer kadına canlı olarak verirseniz. Çocuğun işte bu kadına verilmesine hükmetmişti. İsrailoğulları onun hikmeti, yargısı ve kavrayışından hayretler içinde kalmışlardı.

167

Ondan sonra oğlu Urhubenam kral oldu. Onun yüzünden İsrailoğulları dağıldı ayrıştı. Onunla sadece iki aşiret kaldı. (onun krallığı ölene kadar olup) 7 senedir. Ondan sonrakiler bunu miras aldılar. Süleyman'ın ölümünden 200 yıl sonra yüce Allah'ın aralarından Şu'ayı peygamber olarak göndermesine kadar sürekli olarak kısa bir süre için bir kralın etrafınca birleşiyor sonra tekrar ondan ayrılıp parçalanıyorlardı.

Şu'ya (R.A.)

168

O Şu'ya b. Amus'tur. O Meryemoğlu İsa'yı ve Muhammed'i (S.A.V.) müjdeleyendir. Süleyman'ın soyundan olan İsrailoğullarının kralı Hezekiya'nın zamanında yaşamıştır. Bu bilgi doğrudur. Dedesinin zamanında diyen olduğu gibi Yuta'nın zamanında diyen de olmuştur.

Hezekiya kralı dürüst, hak yolunda bir kişilik sahibiydi. İmanı sağlamdı. (İsrailoğullarının) kendisinden önce edinmiş olduğu putları ortadan kaldırıp onları Yehuda topraklarının tamamından sökü� attı. Krallığın sonlanma zamanı gelince Allah üzerlerine Babil kralı Senharib'i –Senharib Musul Kralıdır – ve 600 bin bayrak (asker) gönderdi. Öyle ki Senharib, kral hastayken İlya topraklarına konakladı.

Sayfa 133

Yüce Allah Şu'ya krala gidip öleceğini bildirmesini ve yerine krallığa geçecek kişiyi seçmesini emretmesini vahyetti. Şuya bunu ona söyleyince kral korkup yalvardı. Yüce Allah Şu'ya'ya kralın ecelini 15 yıl ertelediğini ve onu düşmanlarından kurtaracağını söylemesini vahyetti. Kral şükredip yüce Allah'a secde etti.

169

Juti: Allah Senharib'in ordusuna salgın hastalık gönderdi. Onlardan bir gecede 185 bini öldü. Senharib ile birisi Buht Nasr olan komutanlarıyla yazıcılarından beş kişi hariç hiçbiri teslim olmadı. Kaçmalarının ardından bir mağarada ele geçirildiler. Onlar krala getirildiler. İsrailoğullarının kralı güneşin doğuşundan ikinci vaktine kadar secdeye kapandı. Ve onların boyunlarına boyunduruk geçirilerek Beytü'l-Makdis'in etrafında 70 gün dolaştırmalarını emretti. Sonra Senharib'i arkasında kalanları korkutup uyarması için salıverdi. Hezekiye'nin krallığı ölümüne kadar olup 27 senedir. Fars kralı Lehasir/ Lehasibe kadar krallık onun çocuklarında kaldı. Şu'ya'ya onların arasında vahyini etkili kılmasını emretti. Bunu yapınca onu öldürdüler. Allah onlara düşmanlarını musallat edip Lehasib Buht Neşr'i onların üzerine yönlendirdi. Belh şehrini inşa edip ona Hüсна ismini verdi. Türklerle savaştı. Buht Nasr Dimaşk'a gelene kadar iyice güçlendi. Dimaşklılar onunla barış yaptılar. Elçisini Beytü'l-Makdise gönderdi. Süleyman'ın soyundan bir adam olan İsrailoğullarının kralıyla barış antlaşması yaptılar. Ondan rehinelere, güvencelere alıp ayrıldı. İsrailoğulları krallarının üzerine atılıp onu öldürdüler. Babillere rehin verip bizi aşağıladın.

Buht Nasr geri dönüp onlara saldırdı. Şehr-i zorla aldı. Öldürdü, esir aldı. Beytü'l-Makdisi yakıp şehrin surlarını yıktı. İsrailoğullarının son kralı Şudahş'tır. Harhaş da denilmiştir. Davutoğlu Süleyman'ın soyundandır. Böylece İsrailoğullarının saltanatı sona erdi. İsrailoğullarının hapisanesinde İrmiya peygamber bulundu.

Sayfa 134

İrmiya Peygamber

170

Allah ona onlara tövbe etmelerinden önceki bir zamanda kendilerini Buht Nasr'dan dolayı başlarına geleceklerden sakındırmak, uyarmak üzere gönderildi. Onlar onu dövüp hapsettiler. Buht Nasr onun durumunu halini sordu. Ona haber yolladı. Ona iyi onu serbest bıraktı. Buht Nasr Mısır Krallığı kendisine verilmeyince Mısır'a saldırdıktan sonra harekete geçip İsrailoğullarına geldi ve onların kralını öldürdü. –o topal firavundur- ve halkını esir aldı. İçlerinde Üzeyr, Danyal vs.'in olduğu pek çok esirle beraber geri döndü.

171

O zaman İsrailoğulları dağıldılar. Bir kısmı Hicaz'a Yesrib'e Vadiü'l Luraya ve başka yerlere yerleştiler. İsrailoğullarından esir alınmaların sayısı 18 bine ulaşır. Buht Nasr Tevrata ve Beytül-Makdis'in mabedinde bulunan peygamberlere ait kitaplara kastedip onları bir kuyuya attı. Sekine tabutuna kastedip onu bir yerlere attı.

Danyal (R.A.)

172

ق: Danyal Nasr'ın rüyasını yorumlayandır. Oradan yerleşim yerlerini konaklayacak yerlerin en güzeline konalşayıp yerleşti. Kabri Sus taraflarındadır. Ebu Musa el-Eşari onu bulup kefenini çıkarmış üstünde namaz kılıp sonra gömmüştü. Farsların haberlerinde Danyal'ın Nuh ve İbrahim arasında olduğu söylenmiştir. Bu söz sabit olmuştur. O ilmi ve dünya yok olana kadar zaman içinde olacak olanları dünyada yaşayanların başına gelecekleri, dünya krallarının kimler olacağını seneler ve aylar içinde gelecekte meydana gelecek olayları bunun işaretlerinin özetle açıklamıştır.

Sayfa 135

Fars krallığı olan Harabe kentinde Hıristiyanların ve Yahudilerin bayramlarında ziyaret ettikleri Danyal kuyusu denilen bir kuyu vardır. Ebu Abbad Kitabı'l-Akval'da şöyle demiştir. Başlarında Ebu Musa el-Eşari olduğu halde Sus'u fethettiklerinde Danyal'ı bir havuzda buldular. Yanı başında da belli bir vakte kadar ödenmesi, ödenmemesi halinde ödemeyenin alacalı hastalığına yakalanmasına neden olan bir miktar para buldular. Ebu Musa el-Eşari ona sarılıp onu öptü ve Kâbenin rabbine yemin olsun bu Danyal'dır. Sonra Ömer'e onun durumunu anlatan bir mektup yazdı. Ömer de içinde şöyle yazdığı bir mektup gönderdi. Onu kefenle mumyala namazını kılıp peygamberler nasıl defnediliyorsa öyle defnet. Parasını da Müslümanların hazinesine koy. Ebu Musa el-Eşari onu beyaz keten bir bezle kefenledi. Namazını kılıp onu gömdü. Bunu bu şekilde Hassan b. Abdullah Süddi b. Yahya'dan o da Katade'den rivayet etmiştir.

Üzeyr

173

Üzeyr'e gelince o, Şam'a döndüğünde Tevrat'ı yakılmasının ardından İsrailoğulları arasında tekrar hüküm kıldı. Bazı Yahudiler şöyle demişlerdir. O, Allah'ın oğludur. Kaderler ilgili çok dualar etmiş Allah onun ismini peygamberlerin arasından silmiştir. Resul olduğu halde peygamberler arasında sayılmaz.

İrmiya Allah kendisine çıkmasını vahyedene kadar Mısır da kaldı onu gerçek hak İlya'dadır. Yazgı amacına ulaşsın diye ülkende ol diye vahyolunduğundan İrmiya korkmuş bir şekilde çıkıp eşeğine bindi. Yola koyuldu. Yoldayken kendisine Beytü'l-Makdis'in görüntüsü gösterildi. Tarifi mümkün olmayan bir yıkıntı, harabe gördü. Şöyle dedi; Allah bunu ölmüşken tekrar nerden canlandıracak? Allah Fars krallarından Kuş'u gönderdi. O Beytü'l-Makdis'i onarıp imar etmişti.

Sayfa 136

Lehasib 120 yıl krallık yaptı. Ondan sonra oğlu Yestansif kral oldu. Kendisine Şam ülkesinin yıkıldığı ve tek bir insanın bile kalmadığı haberi ulaştı. İsrailoğullarının Şam'a dönmelerine izin verdi. İnsanlara bu izin duyuruldu. Davut ailesinden bir adamı onlara kral yapıp orayı imar ettirdiler. Bu 70 sene sonradır. Farslı kral bunu

yaptı çünkü İsrailoğullarından kendine seçtiği esir bir cariye kız bunu yapmasını ondan istemişti. Onlara kral yaptığı kişi Rukabil'dir. O aralarında 46 sene kaldı. Onların dönüşünün Farslı kral Kurş'un zamanına denk geldiği söylenir. Sonra Allah İrmiya'yı diriltti.

Mecusilerin Peygamber olduğunu iddia ettikleri Zeradeşt

175

Babil kralı Yestansif zamanında Mecusilerin peygamber olduğunu iddia ettikleri Zeradeşt b. İstiman orataya çıktı. Filistin halından olup İrmiya'nın hizmetkarıydı. Ona ihanet etti. O da ona beddua etti. Alacalı hastalağına yakalandı. Azerbaycan ülkesine gidip orada mecusilik dinini yaymaya başladı. İnsanları dinine girmeleri için yönlendirdi. Bu uğurda savaşp işkenceler gördü. İnsanlar dinine girdiler. Zeradeşt göz alıcı mucizeler gösterip büyük varlıkları, küçük varlıkları ne var ne yoksa herşeyi haber verdi. 60 harfli bir dili bir kitap getirdi. Aynısını getirmekte olan aciz kılınan içeriği, anlatmak istediği anlaşılmayan bir dildir. Bu kitabı 12 cilt halinde altınla yazdı. Bu kitapta şunlar vardır. Söz-vaat, korkutma-vait, emirsa ve bunların haricinde ibadetler. Bu kitabın adı Bestahdır. İlk suresi Hayraft'tır. Bu surede yaratımın başlangıcı tabiatların kaynakları ve onların karışımları karakterleri anlatılır.

Sayfa 137

141

O gün saat altıdan gündüzün sonuna kadar, gündüz geceye düşünceye dek güneş tutuldu. Bununla ilgili olarak yunanlı şair Arapçaya tercüme ettigimiz şu şiiri söylemiştir [kâmil]

Dünya ondan korktu ve üzerine çöken gece ebede kadar sürecek sandı.

İnsanlar güneş tutulmasının her zaman içinde farklı olduğunu görünce ebediyen gece olacak sandı.

Çünkü tutulma (1) ayın ortasında gerçekleşmişti. Oysa güneşin ayın sonunda ve ayla buluşması esnasında olduğu bilinmekteydi.

Musa ve İsa Arasında Gelenler

(183)

İsa'dan önceki peygamberlerden biri Yunus b. Metta'dır. Musul şehirlerinden Ninova denilen bir şehirden dir. Kavmi putlara tapıyordu. Onunla ve kavmiyle ilgili olarak yüce Allah'ın Kuran da belirttikleri gerçekleşti. Yüce Allah şöyle demiştir: Ne var ki iman etmemişken keşke iman etselerdi denilip de iman eden ve imanı kendisine yarayan bir toplum varsa o ancak Yunus'un toplumdur(2).

(184)

Musa ve İsa arasındakilerden kimileride Hezur b. Adıyyin çocuklarıdır. Güç, kuveet sahibi büyük bir millettirler. Yafıs'in soyundan oldukları öne sürülmüştür. Helak olup yok olan Araplardan, oldukları söylenmiştir. Allah onlara Şuayb b. Zi Mihrim b. Hezur'u elçi olarak gönderdi. Onu yalanlayıp öldürdüler. Bu Medyenli Şuayb değildir. Aralarında yüzlerce yıl vardır. Musa ve İsa arasında bin peygamber gelmiştir. Allah Huzurogullarına bir zalimi musallat etti. Bu zalime Baht Nasr denilmekteydi.

Sayfa 142

Baht Nasr üzerlerine yürüdü. Yurtlarını sardı. Bir seslenici gökten seslendi. Bu ses kulaklarını sağır etmişti. Onlar Baht Nasr'a karşı savaş hazırlığı yapmışlardı. (Tavil).

Allah'a açıktan karşı gelenler, onu yeneceklerini sananlar

Planlar, hileler planlasalarda o onlardan daha güçlü olup daha iyi plan kurucudur.

Allah kalbi hasta olan bu şekilde saptırır.

Ve munafıklık yapanlar inkârcıyı belanın başlarına indigini anladılar. Birlikleri dağıldı. Kılıç hepsini biçti. Yüce Allah şöyle buyuru Azabımızı hissettiklerinde birde ne görürsün. Onlar azaptan kaçıyorlar.

İsa ve Muhammed (S. A. V.) Arasındakiler

(185)

Hz İsa ile Hz. Muhammed (S. A. V) arasındaki dönemdekilerden bir Cericis'tir. Cericis Filistin'liydi. Musul kralını İslama çağırmak için gönderildi. Onu

işkencelerle defalarca öldürdü. Allah onu bir mucize ve ibret olarak diriltti. Onu parçalara ayırıp aç aslanlara attı. Aslanlar başlarını önlerine eğip öylece beklediler. Gündüz bu şekilde kaldı. Gece olunca vücudunun parçaları birleşip tekrar canlandı. Ertesi gün onlara öğüt vererek döndü. Onlar isyan ve inkâra devam edince Allah bir ateş gönderip hepsini yaktı.

(186)

Yüce Allah'ın "Onlara örnek olarak şehirlileri ona / şehre elçilerin geldiği zamanı anlat " diye buyurarak anlattığı kimselerde bu dönemde gelmişlerdir. İsimleri Sadık, Seduk ve Şelum'dur. Üçüncülerinin Rumca 'daki ismi Betris; Süryani-ce'de Şemum; Arapça'da Seman'dır. Yine iki tanesinin Rumca'da ismi Betris ve Polis'dir denilmiştir. Yerma ve mumin denilmiştir.

Sayfa 143

Allah onları Antakya kentinde bulunan bir Firavun'a gönderdi. Antakya isminin Rumca'daki aslı Antacılı'dır. Bu onu inşa eden kralın lakabıdır. Anlamı duvarlarla çevrili demektir. Müslümanlar orayı feth edince ilk üç harfi hariç şehrin ismi değişikliğe uğramıştır. Peygamber olmayıp havarilerden oldukları söylenmiştir. Koşarak gelen adı Habib olan kişi ipek işi yapıyordu. Onlara "Kavmim elçilere uyun" deyince onu ayakları altında bağırsakları arkasından çıkana kadar tepelediler. Allah onu canlı olarak cennetine koydu. Ona rızıklanmaktadır. İşte Yüce Allah'ın buyruğu: Keşke kavmim Rabbim'in beni affedip beni saygın kimselerden kıldığını bilseydi. Kafir kavim elçileri ters yüz ederek çarmığa gerdiler. Bunun üzerine Allah hepsini helak etti. Yüce Allah bununla ilgili şöyle buyuru: Onlara bir çılgılık yetti. Birden bire cansız, fersiz kalakaldılar. Hıristiyanlalar galip gelince elçilerin naaşları camdan dolaplara konuldu. Onlar, orada Roma'nın bir kentinde büyük binası olan bir kilisededirler.

(187)

Ashabı Uhdu (Ateş çukuru ehli) da bu dönemdedir. Onlar Yemen'deki Necran'daydılar. Zu Nevvas Necrandaki bir topluluğun Mesih'in dinine girdiğini öğrendi. Kendisi Yahudi'ydi. Onlara karşı orduyu harekete geçirdi. Onlar için çukular kazıp içlerinde ateşler yaktı. Sonra onları Yahudi olmaya davet etti. Kabul edenler kurtuldu, reddedenleri çukurlara attı. Yanında yedi aylık bir bebek olan bir kadın

getirdiler. Dininden dönmeyi kabul etmedi. Ateşe yaklaştırılınca korkuya kapıldı. Allah bebegi konuştu. Bebek şöyle dedi: Dininde kalmaya devam et. Bundan başka ateş yoktur. Ateşe atıldı. Allah Habeşlileri başlarına musallat etti. Onları Yemen topraklarında yenilgiye uğrattılar. Zu Yezin'in Enuşirvandan yardım isteyip onunda ona yardım etmesine kadar bu böyle devam etti.

Sayfa 144

Arap Yarımada'sına Genel Bir Bakış Ve Onunla ilgili Bazı Haberlerin Anlatımı

(188)

Cafer B. Muhammed şöyle demiştir: Mugire B. Abdurrahman'a Arap yarımadasını sordum, şöyle dedi: Mekke, Medine, Yemame, Yemen

Yakup: Karh Tihame'nin öncesidir. Ebu Abdullah: Arap yarımadası uzunlamasına Ebu Musa çukuruyla Yemenin en uç tarafı arasındır. Enine Yebrin 'le Semave kesiti arasındır. Ebu Musa çukuru Basra'ya beş konak mesafededir. Esmei: Arap yarımadası uzunlamasına Adenin en uç noktası Ebyen'den Irak kırlarına kadardır. Genişliğine gelince Ciddeve ogana bağlı olan deniz şehirlerinden Şam dağlarına kadardır. Ebu Yusuf Yakup'la Şeybe el-Horasan'i el-Muhaddis şöyle demiştir: Şarki B. kutamı ve daha başkaları şöyle demişlerdir: Arap yarımadası boştu. Tihame de, Necitte, Hicaz'da geniş arazilerine ragmen hiç kimse yoktu. Çünkü Baht Nasr oraları boşaltmıştı. Oranın halkı dag başlarına ve daglardaki vadilere yerleşmişti.

(189)

Arap yurdu doğası gereği beş bölümden oluşan bir yarımadadır. O, Nemrut zamanında diller birbirine Babil'de karıştığında Allah'ın Arapça konuştuğu kısım oldu. Faliğ B. Abir b. Şalih B. Erefhaşt B. Sama B. Nuh dünyayı çocukları arasında paylaştırdı

Araplar onu el-Cezire (ada) diye isimlendirdiler. Çünkü toprakları nehirler denizlerle cevrilidir. Böylece bir adadaymış gibi oldular. İşte Fırat Rum ülkesinden

Gelip Kınıs'rin tarafında görünüp el-Cezire'nin sınırlarında aşağı doğru Irak topraklarına oradan Basra ve Ubulle'de denize dökülene kadar akar.

Sayfa 145

Deniz Basra ve Ubulleyi kesip dönüş alır. Ordan Sefran ve Kazilmeye gelir. Katife ulaşır. Necd, Umman çarşıları, Şihr ile devam eder. Hadramevt'e Ebyen tarafına, Adene, Behlek'e bir boyun uzanır. Bu boyun Besran ülkesindeki Yemen Tehaiminden Caverden, Hakemden, Eşareynden, Akk'dan geçer. Ciddeye Mekke sahiline, el-cara Medine sahiline sonra Tur sahiline, Teymaya Eyle körfezine gider. Nihayet Mısır Kuzmuna (Kızıldeniz) ulaşıp Mısır ülkesine karışır.

Nil nehri Sudan'ın en üst tarafından uzun uzadıya ve denize doğru Mısır-Şam denizine dökülene kadar bu boyunun batısına yönelir. Bu deniz mısırdan başlayıp Filistin ülkesine ulaşır. Askalana ve onu sahillerine ugra. Ürdün-Beyrut surlarına ve Dimaşk sahilinde olup onlara bağlı olan yerler gelir. Sonra Humus sahilini, Kınısrin sahillerini, el-Cezire'yi geçer ve Irak topraklarına ulaşır.

(190)

Ebu Nasr Sait B. Galip el-Ceyhan'i şöyle demiştir: Arap yarımadasının sınırları kuzeyden bir çizgi halinde Eyle sahilinden başlar, doguya doğru Medyan topraklarından geçer. Tebuke Devmetül-Cendel'e, el-Belka'a, Teymaya, Me'reb'e – ki Şam bunların tamamını kapsar-ugrar. Şeyban vadisinden, Bekr ve tağlibden geçer. Kuye'ye Necefe, Kaddisiye'ye, Hire'ye ve Necran es –Sevad civarlarına ulaşır-ki o kufenin solundadır-. Bu çizginin sağından güneye Hicr topraklarına ismi eskiden vhn olan vadi'l-Kura'ya 'ki o semut topragıdır-, onun aşağısındaki Ağvara, Tehayime, Nucud'a oradan Hadra Meut sınırlarına ulaşır. Bunların tamamı Arap topraklarıdır. Bu çizginin kuzeyinde Kuzey Ürdün ülkesi yer alır. Arap yarımadasının doğudaki sınırı Mehebbü'l Sebeel Basra düzlüklerine ve el-Cezire'ye kadar uzanır. Sonra Feyzu'le-Basra-ki bu Basranın üzerinde kurulmuş olduğu nehirdir.

Sayfa 146

Ziyad b. Sümeyye onun yönünü kazı yaparak Ubulle ye yöneltti. Sonra bu düzlem üzerinde Sayvana, Kazimeye, katife, eşyafa, bahreyne, Ummana devam eder. Sonra aşağı doğru kuzeyden adenin sonuna kadar ki deniz sahiline ugrar.

Su uçta körfez yarımadasıyla buluşup boyun burdan dönüş alır. Saba ile başlayıp arap yarımadasına doğru döner. Kuzeyde Hint'e doğru devam eder. Basra dic-

lesiyle birlikte bu noktanın batısı Arap toprağı, Arap körfezi olarak isimlendirilip doğusu Fars körfezi diye isimlendirilir. İran'ın sınırının arkasında bulunan denizin doğusu Hint ülkesidir. Orada deniz genişleyip adalara kadar ulaşır. Arap yarımadasının güney sınırları bu boyunun sahili Saba'dan başlar. Bu boyun ondan gidenin sağında yer alır. Arap yarımadası denizin kenarına doğru devam edip solunda zenciler ülkesi vardır. Bu boyunun sahilinde Yusabul-Anber yer alır. Bu boyun Hadremevt sahiline Ebyen'e ugrayarak devam eder ve Adende son bulur. Aden bu boyunun sonudur. Sonra bu boyun Adenden güneye doğru dönüş alıp Kuzeye doğru Arap yarımadasına kıvrılarak ugrar. Onda gidenin sağında Arap yarımadası, solunda sudan, Habeşistan yer alır. Sonra o boyun arap yarımadasından geçer. Dehlek, Bersan Ülkesi, el-Şareyin, Akk vs. Mekke sahilindeki Ciddeye, sonra Medine sahilindeki el-Car'a ulaşır. Sonra el-Havraya hadil Kura toprağına gider. Sonra Eyle körfezine, sonra Tur'a, Raye'ye ulaşır Kulzumda biterek Mısır ülkesine yaklaşır. Sonra bu boyun kesintiye ugrar.

(191)

İbn Şeybe (ve) el-Ceyhani ikisi şöyle demişlerdir: Arap ülkesi bu yarımada da beşe ayrılır: Tihame, el-gavr, el-Hicaz, el-Aruz, el-Yemen.

Sayfa 147

Serat Dağı Arap yarımada larının en büyüğüdür. Yemen topraklarından gelip Şam steplerinin, Çöllerinin sınırlarına kadar uzanır. Araplar onu Hicaz diye isimlendirmişlerdir. Çünkü alçakta olan el-Ğavr ile yüksekte olan Necd arasında bir engeldir. Bu dağın ardında, batı tarafında Eşareyn, akk kinane Cihani Kinane'yi belirtmemiştir. Vesair yerlerden Zatu Irak'a, Cuhfe'ye ona dâhil olan topraklardan veğara varıncaya dek deniz sahillerine dönüşür. Vegar arazisi çukura dönüşür. Mesela Tihame çukuru ki Tihame onun tamamını bir araya getirir. Serat dağının doğusunda Irak, Semave ve onu takip eden topraklara kadar Necd çöllerine dönüşür. Necd bunların tamamını kapsar. Serat dağına varılır. Ardında Hicaz vardır. Doğudan dağlarla engellenir. İki dağ boyunca Medineye ulaşır. Ondan sonra Mezhec Teslis ve onun dibindeki Fid Hicaz'a ugrar. Araplar ona Necd ve Celsa ve Hicaz derler. Hicaz onları birleştirir. Süveyda Hicaz'ın ve Medine'nin sınır 44 mildir.

(192)

Yemame'ye Bahreyn'e, onları izleyen genişlikleri ulaşır. Onlardaki Necd, Ğavr denize yakın yerler yüksekliği düşer ondaki yerler akarsu yatağı ve vadilerdir.

(193)

Ceyhani Yakubi'den başka şunu söylemiştir: Bu serat adı verilenin başlangıcı Yemen ülkesinden olup Şam'a kadar uzanır. Vadilerde kesintiye uğrar, kesilir biter.

Sayfa 148

Nahle tarafına ulaştığında Hayta ve Yesum dağları vardır. Ondan dogup Arfac dağına, Urs dağına, Cuheyne'nin daglarından olan Cüheyne'nin pek çok vadisi ve patikası vardır. Eşare'ne Ecred'e doğru gider. Hz Ömer'in Utbe b. Gazvanı Basra'ya gönderirken ona şöyle söylediği rivayet edilir: Arapların son toprağına geçip Acem toprağına ulaştığının, konakla –konakladığı yer Babul Beyza dır.

(194)

Arap yarımadasının uzunluğu Şam'ın son sınırlarından Hicaz'ın ilk sınırlarına, Aden'e kadar deve yürüyüşü ile 52 konaktır. Bu 1500 mildir. Genişliği Cidde denizinden Eyle denizine kadar 30 konaktır. Deve yürüyüşüyle buda 300 mildir. Çoğu yerinde bu uzunluk ve genişlik değişir. Bu denizin karaya kararında denize girinti çıkıntısından kaynaklanır. Bu el-Cezire'nin adı eskilerin kitaplarında "el – Mukaddes" olarak geçmektedir. Bunun nedeni oradan peygamberin çıkmış olması ve rüzgârların oraya doğru esmesindedir. Yunanlılar onu.... Diye isimlendirirler. Araplar onu " Seide " diye isimlendirirler.

Arabı Arıbe helak olup yok olmuş milletler ve onların dinleri, inançları ve yaşam tarzları

(195)

Tasm b. Laviz b. İrem b. Sam b. Nuh ve Cedis b. Abir b. İrem İbn Sam'a gelince onlar gidip Yemame ve Bahreyn'e yerleştiler. Yemamenin adı "Cevf"tir. Yemame ismini bir kadından alır . Bunlar bir müddet bu şekilde yerleşik kaldılar. Onların ülkesi ülkelerin en üstünü ve hayırlısıydı. Bahçelerle çevriliydi.

Sayfa 149

Sıra sıra saraylar yaptılar. Nimetlere dalıp sınırları, haramları çiğnediler. Emlak adında Taşmb'dan bir adam onlara kral oldu. Hulesızca, zalimce hareket etti. Kafasına göre hareket etmesine hiç kimse engel olmuyordu. Cedis'ten Huzeyle bintu mazin denilen bir kadın kocasıyla oğlunu almak istemesi nedeniyle tartıştı. Krala başvurular. Kral onlardan oğullarının alınıp hizmetçilerine katılmasını emretti. Huzeyle bununla ilgili şöyle dedi (Tavil).

Tasmin kendisine aramızdahüküm vermesi için geldik.

Huzeyle hakkında zalimce bir hüküm verdi.

Ömrüm üzerine yemin ederim ki Celuhmeden anlamadan yargılama yaparken bilgisizce hüküm verdin. Pişman oldum ve hareket edemedim kocamın ne yapacağını bilemeyip pişman ettin.

Emlak kızıp evlenecek olan Cedisten kadınların kocalarına verilmeden önce bekâretlerinin kendi hakkıolduğunu emretti. Şemus adında Ğaffar'ın kızı evlenene kadar uzun süre bu büyük aşağılanmayla karşılaştılar. İsmi Ğüfeyne'dir. El- Esved b. Ğaffar'un kız kardeşidir denilmiştir. Esved'de bir beydi. Hediye edilme gecesi gelince kendisiyle birlikte olması için Emlak'a götürüldü. Beraberinde şarkıcılar şöyle diyerek şarkı söylüyorlardı:

Emlak'la başla kalk bimate bi

Acele et. Sabah acaiplikle gelir.

(istemediğin şeylerle karşılaşacaksın

Bir balahenin ondan kaçması mümkün değil.

(196)

Emlak Ğaffeyre'nin bekâretini alınca, önden ve arkadan elbisesi yırtılmış yaralı ve kan içinde kavminin karşısına çıkıp şöyle der (Recez):

Cedis'ten daha aşağılığı yoktur.

Gerdeğe giren geline böyle mi yapılır?

Kocasına gitmeyi reddetti. Kavmini kışkırtmak üzere şöyle dedi (Tavil): kızlarınızın başına gelen dürüstçe midir, yakışır mı?

Sayfa 150

Daha bundan sonra da kızmadıysanız erkeklerle çiftleşmekten kaçmayan kadınlar olunuz. Üzerinizde, civarınızda gerdek kokusu olsun. Sizler ancak gerdek elbisesi giyip, gözlerinize sürme çekmek için yaratıldınız. Biz erkek olsaydık sizlerde kadın o zaman bu aşağılanmaya tahammül etmezdik.

(197)

Cedis bunu duyunca öfkelenip isyan etti. Esved b. Ğaffar'ın etrafında toplandılar. Esved'in Emlak'a ve adamlarına bir yemek yapıp onları davet etmesini onlar davete güzel davet elbiseleri ve ayakkabılarıyla geldiklerinde üzerlerine kılıçlarla yürüyüp saldırmayı kararlaştırdılar. Ğufeyre kardeşine bunun üzerine şöyle dedi: Suikast ayıptır, sonra da helaktır. Millat evinde sabahlasın. Sonra onlara saldırın. Ya ölürsünüz ya da üstün gelirsiniz. Onlar; suikast Emlak'a galip gelmek için daha yerinde olur dediler. Esved onların görüşüne uydu. Yemeği hazırlayıp kılıçlarını kınlarından sıyırıp kumlara gömdüler. Misafir grup sofraya geçip şartlar olgunlaşınca üzerlerine saldırdılar. Muma'dan Tasmlı bir kişi olan Reyvah b. Murra kaçıp Hassan b. Tubba'a gitti. Ona Cedis'in halkına yaptığı suikasti, kurduğu düzeni ve başlarına gelenleri anlattı. Hassan onlara savaş açıp kadınlarını ve çocuklarını esir aldı. Esved b. Ğaffar kaçıp Tayy yurduna kaçtı. Tayylılar onu aralarında barındırdılar. Onun soyu günümüzde Tayy'dadır.

(198)

Vebar b. Ümeym b. Laviz b. İrem b. Sam Alic kumuluna gitti. Orası Vebar toprağı olarak bilinirdi. Allah onları dünyada yaptıkları taşkınlıktan dolayı helak etti.

Sayfa 151

Nesilleri tükendi yok oldular.

Dasim b. Emlık b. Laviz b. Sam-onlar Amalik'tendirler. Semane toprağına gitti. Orası Irak'la Şam arasındadır. Allah onları bozgun urattıklarından dolayı helak etti. Onlardan geriye hiç kimse kalmadı. Dasim, Cevlan ülkeleri, Havan ülkesi Be-

seiyye ülkesi Dimaşlene Teberiyye arasındadır yok ordular. Allah hepsini yok etti. Ayrıca Benu Tahm B. İrem Taig'e yerleştiler. Zaman içinde yok olup unutulduklar. Onlar sözlük harflerini ilk yazanlardır.

(199)

Dünya ülkelerindeki Arapların tamamı Adnan b. Kahtanın'ın soyundandırlar. Araplar Vebar yurdunda Cinlerin oturduğunu oraya gitmek isteyen herkesten orayı koruduğunu sanmışlardır. Hâlbuki orası Allah'ın en verimli ağaçları ve meyveleri en bol olan en güzel ülkesidir.

Birisi bilerek veya bilmeyerek bu ülkeye yaklaşırsa cinler kumları üzerlerine savurup fırtına estirirlerdi. Onu sersemletip cogu zaman öldürürlerdi. Şair buna dair şöyle söylemiştir (Taril) bilmeden söyledi. Söylediğini bilmeden aşağılığından taki vebara gelir.

Bu toprakta cinlerden, dedelerden ve yabancılerden başkasının olmadığını öne sürerler. Bu hicazlıların coguna göre batıldır.

(200)

Araplar insanın nefsinin kandan olup ruhun onu hareket ettirdiğini inanırlar. O yüzden logusa kadınları kendilerinden kan geldiği için nufesa diye isimlendirilmişlerdir. Tecbete (şerren) dayısı Şenferaya öldürdüğünü birinin hikâyesini, nasıl olduğunu sormustu. Oda şöyle demişti: Kızarak ona vurdum. Oluk oluk kanı (nefsi) aktı.

Sayfa 152

Kişinin ancak ölümünden önce kan akar. Bazıları nefsinin kabrin başında öten görünmez bir kuş olduğunu öne sürmüştür. O nedenle şairin biri" Ashabul-FI" hakkında şöyle demiştir (Hafif):

Üzerlerine kuş ve ölüm musallat edildi

Onlar için kabirde sesi yankılanan bir kuş var.

Ölüye ondan sonra kendisine olacak şeyleri bildirdiğini iddia ederler. Ümeyye şöyle demiştir (Kamil):

Kuşum bana onların düşündüklerini bildir ki kötülüklerden ve iğrençliklerden uzak dursunlar.

Başkasına da nisbet edilen bir şiirde Tevbe şöyle demiştir:

Ona bir gülümseme ya da bir ağlama teslim ettim.

Kabirden seslen birinin sesinin yankısını Hz. Peygamber (sav) ne ham vardır ne de sada demiştir.

Gulyabani

(201)

Onlara göre gulyabani diye bir şey vardır. Hz. Ömer'in Müslüman olmadan önce bir yolculuğunda onu görüp ona kılıcıyla vurduğunu söylemiştir. Bazı filozoflar onun doğadaki hiçbirşeye benzemeyen çirkin bir görünüşü olduğunu öne sürmüşlerdir. Bu kimseye benzemeyen görüntüsüyle yaşadığı yerde yalnızlaşıp yabanileşmiştir. Gulyabani insanla hayvan arası bir varlıktır. Hintliler Talih yıldızı doğarken ayıp bir iş işlendiğinde onun kayasının çölde değişik şekillerde görüldüğünü söylemişlerdir. "Tali"den dolayı 'gül' diye isimlendirilmiştir. Tali 48 yıldızdan oluşan bir yıldız kümesidir. Köpek yıldızları- Şira elubar- köpekleri hasta eder. Süheyl yıldızı develere etki eder. Ona bakan deveyi helak eder.

Sayfa 153

Teebbete Şerren Gulyabaniyle ilgili şöyle demiştir (Mütekarib).

Bir kızın yensiz entarisiyle gezdiği gibi.

Kara atın örtüsüyle gezdim.

Işık veren bir ateşin peşine düştüm.

Bazen yüzümü bazen sırtımı ona çevirip uyudum.

Sabahladığımda gulyabaninin komşum olduğu gördüm.

Ona ey komşum senden korkum yok dedim.

Onunla birlikte olmak istedim.

Kendini evirip çevirdi gulyabaniye dönüştü.

Her kim komşumu sorarsa bana

Onun konaklama yerinin Leva'da olduğunu söylerim.

Onun bacaklarının yaban eşeğinin bacakları gibi olduğunu öne sürmüşlerdir. Araplar çöllerde şöyle diyerek necez vezminde şiir söylerler.

Ey yaban eşeği bacaklı anır istediğin kadar.

Ne olursa olsun biz ne yoldan ne de çölden vazgeçmeyiz.

Bu yaratık onlara geceleyin ıssız vakitlerde görünüp seslenirmiş. Onlar da onun insan sesi olduğunu sanıp izlerlermiş. Böylece onlara yollarını kaybettirmiş. Şair şöyle demiştir(Basit): Yaban eşeğinin tırnağı dolgun bacaklardadır.

(204)

Vehib b. Münebbih, İbn İshak vs. Musannifler Allah'ın cinleri semum ateşinden yarattığını; yarattığı ilk cinden Âdem'den Havva'yı yarattığı gibi eşini yarattığını ve onun eşiyle birleşmesinden 33 yumurta dölediğini söylemişlerdir. O yumurtadan çıkanları şu şekilde sıralamışlardır;

Kataribe: Kediler gibidirler

Ebalis: Liderleri Haris Ebu Murra'nın yumurtasındırlar. Denizlerde yaşarlar.

Meradde: Başka bir yumurtadandırlar. Cezairde (adalarda) yaşarlar.

Ğeylan: başka bir yumurtadan olup çöllerde yaşarlar.

Sayfa 154

Seali: başka bir yumurtadan olup yurtları dağlardır.

Neharis: başka bir yurttan olup hamamlarda yaşarlar.

Sebatat ve Hevam: başka bir yumurtadandırlar. Kanatlı yılanlar şeklinde olup havada yaşarlar.

(205)

Nenas

Nenas'a gelince onun Hadramevt ülkesinde olduğunu öne sürerler. Yarım insan gibidir. Tek elli ve tek ayaklıdır. Zıplaya zıplaya hızlı bir şekilde koşar. Her türlü bitkiyi yer. Susuzluğa karşı dayanıklıdır. Şeyb b. El-Haris el-Tevmhniden bir haber rivayet ederler O şöyle demiştir: Sihn'a gidip liderlerine konuk oldum. Nenas'tan söz ettiler. Şöyle dedi: hazırlanın onları avlamaya çıkıyoruz. Ava çıktığımızda iki köpek onlardan birini yakaladı. Yüzü insan yüzü gibiydi. Çenesinde kıllar vardı. Bacağı insan bacağı gibiydi. Şöyle diyerek koştu denmiştir (Recez):

Yazık bana zamanın başıma getirdiği gam ve kederden dolayı

Az durun ey köpekler benimle savaşmaktan

Bana rastladınız hazır bir av olarak

Yaşlılık olmasaydı genç olsaydım beni ele geçiremezsiniz

Fakat Melikürrahman şerefine saltanat sahibinide tersine çevirir.

Köpekler ona yetiştiler. Onu alıp ağaçlık bir yere götürdüler. Orada onu boğazladılar. Onlardan bir ağaç şöyle dedi: Sübhanallah kanı ne kadar da kırmızı. Nenas'tır onu tutun alın dediler. Onu aldılar. Biri bir başka ağaçtan karşılık verdi. Çünkü o sumak yer dedi. Onu alın dediler. Onu aldılar. Başka biri şöyle dedi: Sussaydı yeri bilinmezdi. Onu alın dediler. Onu aldılar. Bir başkası şöyle dedi: Ben sessizim. Onu alın dediler. Onu aldılar.

Sayfa 155

Bir başkası şöyle dedi: Ey insan başını korusun. Onu alın dediler. (...) Şihrlilerin ve Hadramevtlilerin hayallere kapılıp nenas hakkında haberler uydurduklarını gördüm. Onların bazı ülkelerde olduklarını vehmediyorlar. Bu onun olmadığını kanıtlar. Aynı Anka Muğrib kuşunda olduğu gibi....

(206)

Anka Kuşu

Anka'ya gelince onunla ilgili Urme'nin Abdullah b. Abbas'tan aktardığını rivayet etmişlerdir. O İsrail oğullarının kendisine değer biçtikleri dişi ve eril bir kuş-

tur. Nesli Yuşa b. Nun döneminde devam etmiştir. Kays ve Hicaz sınırındaki Aylan'a yayıldılar. Çocuklara ve bebeklere zarar verdiler. Onları Halid b. Sinan'a şikâyet ettiler. O, İsa ile Muhammed (S.A.V.) arası dönemdedir. Anka'nın soyunu kurutması için Allah'a dua etti. Allah Anka'nın soyunu kuruttu. Kala kala halılarda ve kilimlerde resimleri kaldı. Allah'ın yarattığı en güzel ve en büyük kuştu. Yüzü insan yüzü şeklindeydi. Rivayetciler Anka Muğrib isminin Muğrib kısmı acıplığı Anka kısmı da hızı hareket etmeyi ifade eder derler. Huneyn b. İshak'ın el-Mütevekkil'e bir nesnas götürdüğü söylenir. Filozoflara ve ona bütün şeyleri kendisine öğretmesini emretmiştir. Nesnas hakkındaki haber Sabini hakkındaki haberler gibidir. (Muhakkik: Sabini kelimesinin kökenini tespit edemedik) En doğrusu nesnasın aşâğılık, sefil insanlardan olduğudur.

Gaybdan Duyulan Sesler

Gaybdan sesler Araplar arasında yaygındır. Özellikle Hz. Peygamberin (S.A.V.) doğumuna bağlantılandırılırlar. Bunlar söyleyeni görülmediği halde duyulan seslerdir.

Sayfa 156

Bir gurup bunun çöllerde ve yurtlarda yalnız kalmakta kaynaklandığını söylemiştir. İnsan kendi başına kaldığında yalnızlık hissine kapılır. Yalnızlaşınca düşüncelere dalar. Düşüncelere dalınca da ürker, korkar. Böylece içine korkular, zanlar, vehimler, abuk subuk hayaller girer. Olmayan kişileri ve sesleri var zanneder. Araplar Mervan b. Hakem'in anne tarafından dedesini cinlerin öldürdüğü konusunda hemfikirdirler. Şekk karşısına çıkmış. Alkame şöyle demiştir (Recez):

- Şekk: sana ve bana neler oluyor. Bana tuttuğun kılıcını kınına sok. seni öldürmeyi mi öldüreceksin?
- Şekk şöyle dedi: senin beni öldüreceğin veya benim seni öldüreceğim hayalliyor gözümde. Bundan dolayı seni öldürmeyi uygun görüyorum. Alın yazın olan şeye sabret.

Her biri diğerine vurup ölerek yere yıkıldılar.

Şunları da cinler öldürmüştür: Harb İbn Ümeyye ve eşi, Mirdas b. Ebi Amir, Abbas İbn Mirdas'ın babası, El-Ğeriz: Cinlerin yasakladığı bir şiiri şarkı olarak okunduğundan öldürüldü. Bu onların arasında bilinen meşhur birşeydir.

(208)

Ebu Ubeyde; Mansar b. Yezid et-Tai'den rivayetle şöyle demiştir. Hatim et Tai'nin mezarının çevresinde atfındakilere yetsin diye içlerinde yemek pişirdiği tencerelerden geriye kalan büyük taştan tencereler bulunmaktadır. Mezarının sağında kayalardan oyulmuş tencere, solundada taştan dört tencere vardır. Bunlar vücudunun beyazlığı ve güzelliği bakımından benzeri görüşmemiş feryatçı kadınlar gibidirler. Onlara bakan güzelliklerine kendini kaptırır. Onlara yaklaşınca birde ne görür onlar taşlardır. Onlar bunları cinlerin yaptığını öne sürerler. Gündüz anlatıldıkları gibidirler. Etraf sakinleşip, tenhalaşınca Hatime feryat figane eden cinlerin sesleri yükselir. Biz sabah olana kadar evlerimizde onları duyarız, derler.

Sayfa 157

Künyesi Ebu'l –Haybei olan bir adam bir grup arkadaşıyla Hatim'in mezarına uğrayıp ona şöyle seslenmeye koyuldu. Eba'l-cad: Bizi ağırla! Ona şöyle dediler: Çürüyüp dağılmış bir cesede sesleniyorsan Tay kabilesi ona konuk olan herkesi ağırladığını iddaa ediyor. Konakladılar. Ebu'l Haybei uyandı ve korkuyla seslendi. Vay bineğimin başına gelen! Arkadaşları ona, neyin var? dediler. Şöyle dedi: Tay gözle-rimn önünde kabrinden kılıçla çıkıp bineğimi kesti. Birde baktılar ki can çekişip can-sız kaldı. Ona, Vallahi seni ağırladı dediler. Onun etini kızartarak ve haşlayarak yedi-ler. Sonra onu yanlarına bindirdiler. Ordan ayrılıp gittiler. Birden başka bir deve sü-rücüsü gördüler. O onlara yetişti ve şöyle dedi: Hanginiz Ebu-l Haybei'dir? Adam, ben dedi. Deve binicisi söyle dedi: Ben Adıyy B. Hatim'im. Hatim bu gece bana geldi. Senin ona ağırlanma isteginde bulunduğunu sana şöyle seslenerek söyledi:

Ebu-l Haybei sen kabilesi çok zalim, küstah bir adamsın arkadaşlarınla ağır-lanmayı arzulararak geldin. Ölümüne ölüm kuşunun öttüğü bir cukura. Beni geceler-ken lekelemek mi arzularsın oysa çevrende tayy ve onun hayvanları, sürüleri var biz-ler konuklarımızı doyururuz. Hatta binegi bile kesip onunla ziyafet veririz.

Şair adıyy B. Hatim hakkında şöyle demiştir (tavi):

Baban hayırda yarışanların babasıydı.

Gençliğinden ölümüne kadar hayrı arzuladı.

Mezar ona konuk olduklarında misafirleri ağırladı.

Ondan önce hiçbir kabir bir yolcuyu ağırlamamıştı.

(209)

Kıyafet ve Zecr

Kıyafet ve Zecr Arapların özelliklerindedir. Diğer milletlerden farklı olarak onlar tercih etmişlerdir. Frenklerde görülen Zecr'e gelince zaman içinde komşu oldukları Araplardan almışlardır. Onu islamın ortaya çıkmasından sonra Endülüs ülkesinde kendilerine komşu olan Araplardan almış olabilirler.

Sayfa 158

Belki Allah Araplardan başka bir millete Zecri has kılmıştır. Birinci fikir daha meshurdur. Kıyafet el-kafu'dan türemiştir. İzi takip etmek, onu bulup incelemek demektir. Bunun aslı şudur. Şekiller formlara / görüntülere ayrıldı. Böylece birbirinden farklı cinsler oluştu. Sonra tabiat her cinsi diğerinden uzunluk bakımından ayıran özellikleri onlara verdi. Bu şekilde görünüşçe birbirinden farklı kişiler oluştu. Kaif yani iz sürücü görünüşlerin, şekillerin birbirine yakınlığını, benzerliğini tespit eder. Şekil olarak birbirine en yakın olanların hangileri olduğuna karar verir. İz sürücü ayaga bakar. Çünkü o şeklin, görünüşün son bulduğu yerdir. Hz peygamber (S.A.V.) Muhriz el-Müdlîci'yi doğrulamıştır. O civarın, Çevredeki şehirlerin en iyi iz sürücüsüdür denmiştir. Bir grup şekillere, görüntülere bakarak karar vermeyi uygun bulmamıştır. Eskilere mübane haberini ve ibn velid Zamia'nın haberini delil olarak göstermişlerdir. Sonra gelenler diğerleride çocuğundan siyah olarak doğması nedeniyle şüphe etmesine rağmen Hz. Peygamberin ona çocuğun ondan olduğunu söylediği haberi delil gösterirler.

(210)

Yemen'deki kâhinler özellikle Hizardaki iz sürücüler bunu atalarından miras aldılar daha sonra açıklayacağımız üzere. Sonra Beni Esed Zeer ile Beni Müdlîc Kıyafetle meşgul oldular. Kureyşi iz sürücüler Hz. Peygamberin ve Hz Ebu Bekir'in

izini sert çıplak kayanın olduğu mağaranın bulunduğu dağa kadar sürdüler. Allah onları Kurayelilerde örümceğin ördüğü ag ile ve kumları savuran Rüzgarlar ile sakladı. Şam'la Mısır arasındaki Cigar yurdundan olup valilerin onları insanların izlerini takip edip nerden gelip nereye gittiklerini bildirmeleri için tuttıkları araplar vardı. Onlar ayakları değil izleri yoklayıp incelerlerdi. Bu titiz ince bir his ve zarif bir kavrayıştır.

Sayfa 159

Nizar ölümü yaklaşınca İyad'a Şöyle dedi; Bu saçı ağarmış cariye ve benzeri şeyler senindir. Enmar meclisindeyken çağırdı. Ona; Şu kese ve taht benzeri şeyler senindir dedi. Rabia'yı çağırıp ona şu siyah kıldan çadırla benzerleri senindir dedi. Mudar'ı çağırıp şu kırmızı otağ ile benzeri şeyler senindir dedi. Sonra onlara bir problemle karşılaşırsanız cürhümlü Efa'ya gidin o Necran kralıdır dedi.

Nizar ölünce Efa'ya gitmek üzere bineklerine bindiler Necran 'a bir günlük mesafedeyken bir devenin izine rastladılar. İyad: bu tek gözlü ler devenin izidir. Enmar: o dölsüzdür. Revia : o bir tarafa doğru eyiktir. Mudar: o başı boştur, kaçaktır. Çok geçmeden başlarında bir süvari belirdi. Onlara ulaşip kayıp burda gördünüz mü? Dedi. Adama devenin özelliklerini sıraladılar. O da bunlar tıpa tıp onun özellikleridir dedi. Onlar, onu görmedik, dediler. O, devemi siz aldınız, çünkü bütün özelliklerini bildiniz dedi. Efa'nın kapısında develerini durduklarında ondan izin istediler. O da onlara izin verdi. Kapıdaki adam bağırdı. Efa onu çağırıp ne diyorsun? dedi. O; ey kral bunlar devemi götürdüler, dedi. Efa onlara adamın meselesini sordu. Onlar olan biteni ona anlattılar. İyad'a onun tek gözlü olduğunu nerden biliyorsun dedi. İyad: onu cayırın bir tarafından yiyip bir tarafını olduğu gibi bıraktığını gördüm. (bundan onun tek gözlü olduğunu anladım). Enmar: onun tersini birleşik, toplu yaptığını gördüm. Hamile olsa ıslak ve dağınık yapardı. Böylece dölsüz olduğunu anladım. Rebia: Ayak izlerinden birinin belirgin birinin silik olduğunu gördüm. Ondan onun egimli olduğunu anladım. Mudar: onun belirli bir yerde otlamayıp dağınık bir alanda otları dişlediğini gördüm. Bundan kayıp, başıboş olduğunu anladım. Efa adama bunlar deveni almamışlar, git deveni ara, dedi. Efa ondan sonra onlara kimlerden olduklarını sordu. Onlarda ona anlattılar. O onları güzel bir şekilde karşıladı. Onlar da babalarının hikâyesini ona anlattılar. Efa: Şu sahip olduğunuz özelliklerinize rağmen bana nasıl ihtiyacınız olur. Onlar: Babamız bize bunu emretti. Efa konuk evinin hiz-

metkârına onlara en güzel şekilde hizmet edip ikramda bulunmasını emretti. Uşağı-
nada onlardan ayrılmayıp söylediklerine dikkat kesilmesini emretti. Kahraman onlara
bir bal peteği getirdi. Onu yiyip şöyle dediler:

Sayfa 160

Ondan daha tatlı ve daha güzel bir bal görmedik. İyad: doğru söyledinizde
keşke peteğin arıları bir kemiğin üstünde yapmasaydılar. Sonra onlara ızgara edilerek
pişirilmiş bir koyun getirdi. Onun güzel olduğunu söylediler. Enmar: doğru söylü-
yorsunuz da keşke onu köpek sütüyle beslemememiş olsalardı. Sonra onlara şarap
getirdi hoşlarına gidip şarabı övdüler. Rebia: Doğru söylediniz de keşke üzümün
agacı bir kabrin üstünde bitmemiş olsaydı. Sonra şöyle dediler: Bu evden daha güzel
konuk ağırlayan bir yer ve bu kraldan daha eli bol birini görmedik. Mudar: doğru
söylediniz de keşke bu zikredilen kişi babası olarak bilinen kişiden başkasının oğlu
olmasaydı.

(212)

Hizmetçi Efa'ya gidip olan biteni anlattı Efa annesinin huzuruna çıkıp vallahi
bana babamın kim olduğunu ne olursa olsun söyleyeceksin dedi. Anası: oğlum, sen
büyük Efanın oğlusun. Efa: Gerçekten bana doğru mu söylüyorsun. Efa çok ısrar
edince anası ona şöyle dedi: Baban iyice yaşlanmıştı bu krallığın ailemizin elinden
gitmesinden korktum. Yanımızda kralların soyundan gelen bir genç vardı işte seni
ondan peydahladım. Sonra Efa Kahraman'a haber yollayıp şöyle dedi: Bana bu in-
sanlara ikram ettiğin bal peteğinin meselesi nedir? Kahraman: Bir manastıra ugradık
orada çürümüş kemikler vardı. Arıların bir kafatasının üstünde bal yapmış oldukları-
nı gördük. Balın orada kemiğin üstünden sıyrılarak alınmasını emrettim. Bana daha
önce bir benzerini görmediğim bir bal getirdiler. Güzelliginden dolayı bu balı onlara
ikram ettim. Sonra sofraya sahibini çağırdı. Ona onlara yedirdiğin koyun neyin nesidir?
Diye sordum. O şöyle dedi: Çobana o insanlara vermek üzere en semiz koyununu
göndermesi için haber yolladım oda bana bunu gönderdi. Çobana koyunu sordum.
Çoban: Bu sürüde doğan ilk kuzuydu Annesi öldü. Kuzu bir köpeğin enikleriyle ar-
kadaş olup onlarla köpekten süt emdi. Sürümde onun gibisini bulamadım. Ondan
dolayı sana bunu gönderdim. Sonra şarapçıyı çağırdı: Ona şarabın meselesini anlat
dedi. Şarapçı: Senin babanın kabrinin üstüne bir üzüm ağacı dikmiştim. Bu şarap işte
o üzüm ağacının üzümündendir. Arap diyarında bu şarap gibisi bulunmaz. Efa o in-

sanlara şaşırıp şöyle dedi: onlar olsa olsa şeytandırlar. Sonra onları huzuruna çıkarıp babanızın vasiyeti neydi diye sordu. İyad : Babam bana saçı ağarmış bir cariyeye .....bıraktı. Efa: Baban sana olsa olsa çobanlar, hizmetkârlarla birlikte ala, benekli koyunlar bırakmıştır. Enmar: Babam bana bir kese ve bir meclis bıraktı. Efa: Baban sana köleler ve arazi bırakmış. Rebia: Bana kara bir çadır ve benzerlerini bıraktı. Efa baban sana siyah bir at, bir silah ve onunla birlikte köleler vermiş. Bundan sonra ona Rebiatul Fenes denildi

Sayfa 161

Ona Rebiatul-Feres (atlı rebia) denildi. Mudar şöyle dedi: Bana kırmızı bir otağ ve benzerlerini bıraktı. Emlak: Baban kırmızı bir deve bırakmış. O ve benzerleri şeyler senindir. Ona Mudaru'l-Ahmer (kırmızı mudar) denildi. Bu hal üzere yaşarlarken bir sene kıtlık ve felaket gelip koyunlarını ve develerini, paralarını ve mallarını alıp götürdü. Rebia atının ve devesinin sırtında baskınlar yapıp kardeşlerinin geçimini sağlıyordu.

(213)

Enmar'ın Yemen'e taşınmasının nedeni şuydu: O bir kemigi geceleyin sivrilip bakmaksızın attı. O kemik Mudar'ın gözüne saplanıp onu patlattı. Mudar bağırp çağırdı. Kardeşleri onunla meşgul oldular. Enmar en iyi devesini ayırıp Yemen'e gitti.

(214)

Bir zamanlar gerçekleşen ilginçliklerden biride çoban Ubeyd'in kendi milletinden bir kervanla beni esedin liderine gitmek istemesi üzerine yola çıkması haberi- dir. Yoldayken önlerine insanlardan kaçmayan geyik sürüleri çıktı. Geyik sürüleri yavaş yavaş hareket edip gittiler. Ubeyt geyiklerin bu halini garipseyip hoş karşılamadı. Arkadaşları ona kulak asmadılar. Çünkü onlara gör egeyik sürüleri mübarek kabul ediliyordu. Ubeyd şöyle demiştir (tavil): Kendini gösteren geyiklerin ne dediğini anlamadın mı?

Etrafını kuşatmışlardı, kervana gelince kervan gidiyordu.

Onların çekingenliklerini bilmeyenler bunu gözlerinde büyüttüler.

Ama ben şunu kesinlikle anladım ki onlar feryat figan ediyorlardı.

Sayfa 162

(215)

Kehanete gelince kehanete ilgisiz kalan millet yoktur. Kehanet kabul görmüş olmakla beraber her millet tarafından yüceltilmemiştir. Yunanlılar nefis arılaştığı zaman tabiatın sırlarına vakıf olur ve onlardan olmasını istediklerini elde eder diye ikna ederler. Çünkü eşyanın ortaya çıkması meydana gelmesi onlara göre küllü nefisde gerçekleşir. Onun için Fitagurist (Pisagor) bazı gaybi ilimlere ve vahiy çeşitlerini bilirdi. Onlar bu tür kimseleri ruhaniler olarak tanımlarlar. Sabiilere göre bu peygamberliğin gerekcesi, nedenidir. O yüzden onlara göre Hirmiz, Uryasız ve benzerleri peygamberdirler. Bir grup gelecekte haber vermenin sebebinin astrolojik ilham olduğunu ve utaritın en tepede olduğu zaman gerçekleşen doğumla alakalı olduğunu idda etmişlerdir. Yıldızlar (inciler) aynı zamanda buluştuklarında o sırada doğan kişi gelecekte haber vermeye hak kazanır. Pek çok kimse bunun büyük gezegenler doğduğunda – saydıkları gerekçelere binaen –olduğunu öne sürmüşlerdir.

Bir grup sadece ruhi bedenden oluşan cin türü varlıkların olacakları olmadan kendilerine haber verdiklerini ve ruhlarını saflaşıp arındığında bu cin türü ruhlarla bağlantı kurmaya uygun hale geldiğini idda etmiştir.

Ehli Şeriat, şeytanların kulak misafirliği, hırsızlığı yapıp duyabildiklerini kâhinlere aktardıklarını söyler. Yukarıda zikrettiğimiz grupların çoğu nefis gücünün arttığında tabiata hâkim olur ve nefsi kısım maddi vücuda hâkim olur iddasını öne sürerler. Onlara göre böyle bir konumda nefis bütün sırlara vakıf olur ve kişiye bütün kutsal manaları haber verir.

Sayfa 163

(216)

Onun için Şakk el-Enmari, Satih el- Ğassani, isimleri Rabi b. Rebia ve Semleka b. Zebbea olan iki kâhin Amr b. Amir Muzikya'nın kardeşi İmran, Havise Cüheyne ve Kâhine Bahüle gibi vücudunda eksiklik veya çirkinlik bulunanlardan kâhinler çıkmıştır. Satih kafatası hariç vücudunun geri kalanını bir elbise gibi dürüp katlıyordu. Elinle dokunduğunda kemiklerinin yumuşaklığından iz kalırdı. Bu söylediği-

miz Şakk el-Enmari ilk Şakk el Enmari değildir. İlk Şakk İbn Huveyl b. İrem B. Sam B. Nuh'dur. O Arapların ilk kâhiniydi. Ad, Semut, Cedis ve Tasm'dan olan cebabînenin babasıdır. Onun alnında tek gözü olduğu söylenir. Deccalın onun soyundan olduğu söylenir. Aksine kendisinin Deccal olduğu ve Allah'ın ömrünü kıyamete kadar uzattığı ve onun bir adada mapus olduğu söylenir. Şeytanların yiyeceklerini getirdiği söylenir. Onun besinlere ihtiyaç duymadığı da söylenir. Annesinin bir kadın cin olup babası olan Huveyle âşık olduğu ve onunla evlenip ondan kendisini yani Deccalı peydahladığı söylenir. İsmi Hus b. Huveyl olup son derece çirkin görünüşlüydü. İblis onun olaganüstülükler yapmasını sağlıyordu. Süleyman b. Davud'un dönemi olduğunda şeytanı çağırsada kendisine cevap vermemiş ve kendisini bir odaya hapis etmiştir. Anneleri cin olduğundan kardeşini cinlerin ayarttığı, onun cinlerin ele geçirdiği Arap şehirlerinden biri olan Bevar'ın kralı olduğu ve cinlerin onun emri altında olduğu söylenir.

Onun tahtının oturduğu yerin Yemen'deki Berhut vadisinde bulunan bir otağda olduğu ve onu ziyaret etti söylenir. Hiç uyumadığı ve insanların alnında beyaz bir ateş gördükleri, mapus bulunduğu yerden gündüz vakti duman yükseldiği ve gece vakti ışık veren bir ateşin yükseldiği söylenmiştir.

(217)

Onlara göre beden nefsi içermez. Beden aracılığıyla olan filleri bitse bile kendisi bizzat iptal olmaz. Ruhu beden içerir. Ruh bedenden ayrılınca ruh iptal olur. Bu konuda pek çok tartışmalar ve çekişmeler vardır. Ne var ki burası onları açıklama yeri değildir. Sadık rüyanın nedeni onlara göre budur. Çünkü nefis uyku halinde maddi vücutların kusurlarından arınmış olur.

Sayfa 164

Böylece görüntüleri maddi bedeninin gücüyle değil de ruhi bedeninin gücüyle görünür. Nefsi arınmış olanın rüyası yalan söylemez. Rüya arınma seviyesine göre nefsin bir aracı haline gelir.

Arraf

(218)

Arraf'a gelince o el-Eblek el- Esemi, el-Ecleh el-Zuhri, Reyyah b. Kemule gibi kâhinden bir derece daha aşağı mertebede olan kimsedir. Şair Yemame Arraf'ı Reyyah b. Kemule hakkında şöyle söylemiştir. (tavil)

Yemame Arrafına beni tedavi et beni tedavi edersen sen tam bir doktorsun, dedi.

Gelecekte ilk haber verip Ar'ın selini bildiren ve toplumunu ona karşı uyararak Satih el-Ğassani'dir. O zamanlar Sebe toprakları en verimli topraklar olup halkı en müreffeh hayatı yaşıyorlardı. Sebe toprakları süratli bir binicinin gidebileceği bir aylık mesafe uzunluğundaydı. Oradan geçen o bahçelerde güneşi görmez, sürekli gölgede kalırdı. Bununla birlikte her yerden su fişkırdı. Havasında açık ve temizdi. Bu hal üzere Allah'ın takdir ettiği kadar bir süre kaldılar. Kendilerine kafa tutan kral-ları, kendilerine karşı gelen güçlü kimseleri kırıp darmadağın ettiler. Bu ülkeyi ele geçiren kimsenin adı Mereb idi. Ülke onun adıyla ünlenmiştir, tanınmıştır. Şair şöyle demiştir (Munsarih):

Sebe'den Mereb'e gelirler. Çünkü selleri nedeniyle Ar'ın seddini inşa ederler.

Mereb'in o kralın zamanında sahip olduğu sarayın ismi olduğu söylenmiştir. Ebu Tamhan şöyle demiştir. (tavil)

Mereb'i görmediniz mi ne kadar da korunaklı

Çevresindeki surlardan ve duvarlardan dolayı

Sayfa 165

(219)

Sebe toprakları başlangıçta tarıma elverişliydi fakat sellerden ve onun taşıdığı çamurlardan olumsuz etkileniyordu. Himyer krallarından biri bilgeleri ve ileri görüş-leri kimseleri toplayıp onlara bu suyu engellemek, etkilerini sınırlamak ve ondan kaynaklanan sorunlar konusunda danıştı. Drenaj çukurları, kanalları kazıp denize akıtmaya ve buna destek olarak bir duvar örmeye karar verdiler. Kral krallığının hal-

kını toplayıp su kanalları kazdırıp suyun akmaya başladığı dagdan diyer daga kadar olan yerde bir set inşa etti. Bu yaklaşık bir fersah uzunlugundaydı. Settin duvarını taşdan ve demirden döşedi. Sette tarımın yapılması için gereken en doğru mühendislikle en mükemmel ölçüyle topağın ihtiyaç duyduğu kadar suyu kullanmak için 30 kanal oluşturdu.

(220)

İbn Vehb: Yüce Allah 12 nebi gönderdi. Arîm Selli gönderildiğinde gönderilmiş olan peygamberin zamanında güneşe tapıyorlardı. Şanı yüce Allah onları kendilerinin hakka davet edip batıldan alı koyan elçiler gönderdi. Bu elçiler onlara Allah'ın nimetlerini hatırlatıyorlardı. Onlarsa Allah'ın nimetlerini inkâr edip şöyle dediler: Doğru söylüyorsanız Allaha dua edinde bu nimetleri elimizden alsın. Hatta onlardan bir kadın şöyle bir şiir söylemiştir (recez) :

Eğer biz Rabbinizin minneti (gölgesi) altındaysak bize verdiklerini bakmakla hükümlü olduklarına çekip alsın ve versin.

Peygamberler onlara beddua ettiler. İzzet ve Yücelik sahibi Allah tam bir ibret ve apaçık bir delil olsun diye o sağlam setti ve birbirini yekpareymiş gibi birleşen kayaları bir farenin delmesiyle üzerlerine Arîm selini gönderdi. Allah onların yerleşim bölgesini medeniyetini ortadan kaldırdı. Mallarını yok etti. Onları param parça etti. Yollarını tıkayıp onları ulaşılmaz kıldı. Bununla ilgili Aşa şöyle der: (mütekarib).

Sayfa 166

Onda isteyen bir ibret vardır.

Me-Rebi Arîm seli aldı götürdü.

Hılınyer onlara mermerden bir yapı inşa etmişti.

Su akıp geldiğinde kabarmazdı.

Ekinleri ve üzümleri sulanıp geniş bir alana taksim edilirdi.

İşte böyle bir reffah ve kolaylık içindeydiler.

Derken onlara yıkıcı bir sel yöneldi.

Helak oldular. O kadar ki sütten kesilen bebeğe verecek kadar suları bile suları kalmadı.

(221)

Muzikya'nın iki kardeşi Setih İmran b. Amir, Kâhine Tarife Muzikya'yı buna karşı uyarıyorlardı.

Tarife Redmanlı bir kadındı. Amr Muzikya Tarife'ye şöyle söylüyordu: Bunun alameti, kanıtı nedir? Tarife şöyle söylüyordu: Bir sıçanın elleriyle derin bir çukur kazdığını ve ayaklarıyla bir kayayı yuvarladığını gördüğünde bilki iş yaklaşmıştır. Amr: İş nedir? Tarife: Allah'ın üzerimize indireceğini vaat ettiği gazabı ve helakıdır. Ey Amr o vakit umArîm ölüm semtine ugramaz. Amr setti gözlüyordu. Niha yet birgün bir sıçanın elli adamın yuvarlayacağı bir kayayı elleriyle yuvarladığını gördüm. Dönüp şöyle dedi (recez):

Beni hasta edecek bir şey gördüm.

Erkek domuz gibi ortalıkta dolaşan bir sıçan gördüm.

Onun pençeleri ve kocaman dişleri vardı.

Arîm kayalarından bir taş, kaya parçasını sürüklüyordu.

Isırık alır gibi parçaladı hiç zorlanmadan taşı kırdı.

(222)

Amr bunun üzerine Sebe'den çıkmaya ve mallarını satmaya karar verdi. Bunu insanlara fark ettirmemek için bir plan kurdu. Oğluna şöyle dedi: Ben bir yemek, ziyafet hazırlayıp Mereblileri davet edeceğim. Yanımda otur ve benimle söylediğim gibi tartış. Dediği gibi yaptı. Tartıştılar. Amr şöyle diyerek bağırdı: Amr ve bir çocuk tartışacak. Ne kadar aşağılayıcı bir durum. Kendisine bu şekilde davranılan bir memlekette durmayacağına dair yemin etti.

Sayfa 167

Mallarını satmaya başladı. Ahaliden birileri birbirlerine Amr sakinleşmeden önce öfkesinden yaralanıp ondan mallarını satın alın, dediler. Amr mallarını satıp paralarını toplayınca insanlara Arîm selini haber verdi. İnsanlar göç etmeye karar verdiler. Muzikya'nın kardeşi kâhin İmran onlara şöyle dedi: ben size ülkeleri anlatıp tanıtacağım onlardan istediğinizi seçin. Sizden çok zayıf olan, devresi yolculuğa elverişsiz olan Kurud halkına gitsin. Ona hanedan katıldı. Veda aralarına katıldı. Kim zamanın sıkıntılarına göğüs gerebilirse Murr'un göbeğine gitsin. Oraya Huzaa gitti. Onlar Yahya'nın oğlu Amr'ın çocuklarıdır. Orada kardeşlerinden koptular. O neden Hessa şöyle der: Murr'un göbeğine inince koptu bizden. Huzaa önde giden bir grup insanın içinde onlar Melk ve Melka Benu Efsa b. Harise b. Amr Muzikya'dırlar. Kim yerleşik hayatı isterse Yeşrib'e yerleşsin. Orada hurmalar vardır. Oraya Hari-sebbe'lebe b. Amr'ın iki oğlu Evs ve Hazrec yerleştiler. Kim içkiyi ve içki mayalamayı, atlası ve ipeği, yönetimi ve yönetmeyi isterse Basra'ya ve Cemir'e Şam toprağıdır- gitsin. Oraya Ğassan yerleşti. Zübeyr b. Bekkar şöyle demiştir: kim şarabı ve şarabı mayalamayı, buğdayı, arpayı, altını ve ipeği isterse Basra'ya ve Serir'e yerleşsin. Kim uysal bir devreye sahip olup aza razıysa Şakk toprağına yerleşsin. İmran b. Amr Umman'a yerleşti. O zaman orada Ğassan'ın yarısı vardı. Onlar: Cefne, el-Haris Arf Ka'b, Melik, Numan, bunlarAmr b. Amr oğullarıdır. Onlarla birlikte babaları Amr b. Amr, Mazin oğulları, Ezd vardı. Ğassan diye isimlendirildiler. Çünkü el-Eşareyn ve Amek arasında Ğassan denilen bir suyun kenarına yerleştiler. Böylece o suya nisbet denildi. Şairleri şöyle demiştir:

Soracak olursan biz soylu bir topluluğuz

Ezd'liyiz, Ğassan suyuna nisbet ediliz.

Kâhin şöyle dedi: sizden her kim zarif elbiseler, asil atlar, altın ve çeşitli rızıklar isterse Irak'a gitsin. Oraya Bekr b. Malik b. Fehn el-Ezdi gitti. Onlar Ğassan'dan olup Hare'de olanlardır.

Sayfa 168**ARAPLARIN DİNLERİ**

(223)

Ebu Ubeyd: Araplar melekleri temsil eden putlara tapıyor ve onlara kurbanlar sunuyorlardı. Bir takım kimseler şu fikri savunmuşlardır: Yıldızlar mertebe olarak Allah'a en yakın cisimlerdir. Onlar canlı olup konuşurlar. Melekler onlarla Allah arasında gidip gelirler. Dünyada olan herşeyi yıldızlar belirler. Yıldızlara kendilerine faydaları dokunsun diye kurbanlar sundular. Onların gündüzleri, gecenin bazı vakitlerinde, bazı zamanlar da kayıp olup gizlendiğini görünce onları betimleyen, temsil eden putlar ve heykeller yaptılar. Onun için evler ve tapınaklar yaptılar. Onlarca yıldızların isimlerini verdiler ki kendileri için önemli bir durum olduğunda isteklerini yerine getirmek üzere ulvi, manevi cisimler harekete geçsin. Yüce Allah onları anlatmak için şöyle buyurmuştur: Biz onlara ancak bizi Allah'a yaklaştırsınlar diye kulluk ediyoruz. Allah onlar hakkında hükmünü verecektir.

Arapları İlahları Ve Onların Putlara Tapmalarının Nedenleri

(224)

Arapların putlara tapınmaları şu şekilde başlamıştır. Amr b. Luha Mekke'den Şam'a gitmek üzere yola çıktı. Belka'ya ulaştığında. o gün arada Amelik yaşıyordu. Onların putlara taptıklarını gördü. Onlara nedenini sordu. Onları putlardan yağmur dileğinde bulduklarını, zafer dileğinde bulduklarını onların da kendilerine bunları verdiğini bildirdiler. Onlardan bir put istedi. Ona Hubel putunu verdiler. Onu Mekke'ye getirdi onu dikip ona tapınmasını emretti. Onun İsmailoğulları arasında taş kulluk eden ilk kişi olduğu söylenmiştir.

Sayfa 169

İsmailoğulları arasında taş, puta tapıcılığın şöyle başladığı söylenir: Onlardan bir kişi Mekke'den ayrıldığında Harem'e saygısını göstermek için Harem'in taşlarından bir parçayı yanlarında götürürdü. Konaklayıp mola verdğinde taşı yere koyup Kâbe'yi tavaf ettiği gibi onu tavaf ederdi. Ta ki uzun bir zaman geçip bu durumu unutup güzel gördükleri taş taparak hale geldiler. Putlara taparak kendilerinden önce sapkınlığa düşen milletlerin durumuna düştüler.

(225)

Yüce Allah'ında buyurduğu gibi Nuh kavminin kendilerine has putları vardı. Şöyle denilmiştir:

İsaf ve Naile Curhumlu bir adam ve kadın idiler. Bunlar Kâbede günah işleyince Allah onları taşa dönüştürdü. Dördüncü bir nedende söylenmiştir: Allah'dan başka ilk kez Vedd putuna tapınılmıştır. Vedd Babilli Müslüman bir kişiydi. Milleti tarafından sevilirdi. Ölünce Babil topraklarındaki kabrinin çevresinde toplanıp yas tuttular. İblis onun için yas tutuklarını görünce insan şekline girdi ve şöyle dedi: Bu adama yas tuttuğunuzu görüyorum. Sizin için onu temsilen bir heykel yapmamı istersiniz? Böylece onu toplantılarında bulundurup yad edersiniz. Evet, dediler. Onlara bir heykel yaptı. Ona bakıp ona yad ettiler. Nihayet herkes ona saygı göstermek onunla bereket bulmak için ona benzer birer heykeli evlerine götürdü. Sonra bu nesilde nesile bu şekilde devam etti.

(226)

Cahiliye'de Kutsal, Ulu Evler

Kimileri Beytül- Haram'ın Zuhal yıldızının evi olduğunu öne sürmüşlerdir. O yüzden zaman içerisinde olduğu yer, kurulduğu yer uzun süre kutsanıp ululanmıştır. Çünkü Zuhal'in özelliği kalıcılık ve sürekliliktir. Onu ziyaret ederken saç başı dağınıklık ve kirden vücudunu pislik tabakası kaplamış türünden anlatmaktan itina ettiğimiz şeyler söylenmiştir.

Sayfa 170

(227)

Yedi evin ikincisi Isbahan Dağının üç fersah üstünde Marbin denilen bir evdir. İçinde putlar vardı. Yesdasif Mecusi olunca onu ateş tapınağına dönüştürdü. O mecusilerce son derece yüce ve kutsaldır.

(228)

Yedi evin üçüncüsü hint ülkesindeki Mendussay adı verilen evdir. Onun tarifi mümkün olmayan itici, çekici, korkutucu vs güçleri vardır. Onu araştırmak isteyen araştırsın.

(229)

Yedi evin dördüncüsü Menuşehr el-Hindi'nin Horasan'ın Belh kentinde inşa ettiği Nevbahar'dır. Ayın onuruna inşa edilmiştir. Ona hizmet etme görevini üstlenene (din görevlisine) krallar saygı duyar onu ulularlardı. Onun emirlerine uyulur ve ona paralar mallar getirilirdi. Onun hizmetini üstlenen Bermek'tir. Beramik'e (Bermekiler) isimlerini ondan almışlardır. Çünkü Halit bu eve hizmet edenlerin soyundan geliyordu. Bu Lahanın yapısı, duvarları en yüksek binalardan bile yüksekti. En üstüne yeşil ipek örtüler konulurdu. Örtülerin uzunluğu Rüzğarın etkisini kırsın, engellesin diye yüz zira idi. Birgün Rüzğar bu örtülerin bir kısmını alıp götürdü onları elli fersah uzaga fırlattı. Bu onun havada gidişini gösteriyor. Nevbahar'ın kapısında farsca bir kitabede (yazıda) şöyle denilmiştir: Budasif şöyle dedi: Kralların kapıları üç özelliğe ihtiyaç duyar; akıl, sabır ve para. Bu kitabenin altında Arapça olarak şöyle yazılıdır: Budasif yalan söylemiştir. Özgür bir kişi bu özelliklerden birine sahip olursa sultanın kapısından ayrılmalıdır.

Sayfa 171

(230)

Beşinci ev Ğumdan'ın Sana'daki evidir. Dehak onu Zuhre yıldızının onuruna inşa etmiş olup Hz. Osman onu yıkmıştır. Günümüzde harebedir. Büyük bir tepe ve ulu bir dağ halini almıştır. Vezir Ali b. İsa İbnu'l Cerrah Yemen'e sürüldüğünde orada bir kuyu kazıp su dağıttı. Yemen halkı onun bir gencin eliyle Sebe ülkesinde inşa edileceğini ve onun dünyada büyük bir etki yaratacağını ileri sürmüşlerdir. Cahız şöyle demiştir: (14 katlı) idi. Üst üste olacak şekilde yemen kralları bu binanın üstünde oturup geceleyin lambaları yaktıklarında lambaların günlerce sürecektir mesafeden ışıldadıkları söylenmiştir.

(231)

Altında ev Kavusan'dır. Onu kral Kavus inşa etmiştir. Yıkılmasıyla ilgili Ahbarus Zamen kitabında ilginç bir haber zikredilmiştir. Kral Kavus onu en yüce düzenleyici, yönetici güç olan güneşin onuruna Horasan kentlerinden Fergan'ada inşa etti. Onu Mutasım yıkmıştır.

(232)

Yedinci ev Çin ülkesinin en üst tarafındadır. Onu ibn Amur b. Sevbel b. Yafis b. Nuh inşa etti. Yedi ev (oda) şeklinde dir. Her odada yedi çatı penceresi vardır.

Sayfa 172

Pencerelerin her biri beş yıldızın, güneş ve ayın ve o her bir yıldızın etkisiyle ilişkilendirilen mücevherlerin şekline karşılık gelmektedir. Gök cisimlerinin varlık âlemiyle bağlantısı ve onu etkilemesi konusunda sırları olduğunu öne sürerler.

Göremediklerini görünür kılmak (yıldızların gündüz gözle görülmemeleri) akıllarına yatmıştır.

Yunan'lıların Yaptıkları evler ve tapınaklar – heykeller üç tanedir:

(233)

Antakya Evi: Bir dağ üzerindedir. Şam topraklarındaki Antakya kentindedir. Günümüzde Yusretu 'l-Cami' dedir. İçinde gümüş altın vs. mücevherlerden heykeller vardır. Onu Selakyus inşa etti. Onu Müslümanlar yıktılar. Sabit b. Kurre b. Zakeriya es-Sabii el-Harrani, el-Muteedid Billah'ın 289 yılında huzuruna çıktığında bu heykelle gelip onu ululamıştır. İkinci ev Herem (piramit) tir. Fustat'tan millerce mesafeden görülür.

Beytu'l Mukaddes: Ehli Şeriat onu Hz Davut'un inşa etmeye başlamış Hz. Süleyman onu tamamlamıştır. Başka şekilde olmuşturda denilmiştir.

(234)

Kur'anda zikredilen Bal putuna gelince yunanlılar ona yer olarak Lübnan dağını seçtiler. Orada ona ağaçta bile yapılamayacak nakışları taşdan yaptıkları heykelin üzerine kazıldılar.

Sayfa 173

(235)

Slavların üç evi vardır. O evlerde kalplerini cezbeden, akıllarını başlarından alan seslerin duyulduğu delikler vardır. O evlerin birinde mücevherler bulunmakta-

dır. Yine onda kendilerine varlıkları gösterip olayları olmalarından önce haber veren resimlenmiş eserler vardır. Bu ev filazofların o dünyadaki dağların biricigi diye zikrettikleri dağın üstündedir. Kara dağın üstünde ikinci ev bulunmaktadır. Bu evi acayip sular değişik tatlarda meyveleri olan ağaçlar çevreler. Bu evde bir adam suretinde büyük bir put bulunmaktadır. Bu heykelde yaşlı bir adam elindeki asayla ölülerin kemiklerini hareket ettiriyor. Sol ayagının altında karınca türlerinin tasvirleri, resimleri vardır.

Üçüncü evi bir deniz girintisi/körfez çevreliyor. Bu ev kırmızı mercan taşları, yeşil zümrüt taşlarından inşa edilmiştir. Ortasında büyük bir kubbe vardır. Bu kubbenin olduğu yerde organları dört mücevherden; yeşil zebercekten, kırmızı yakuttan, sarı akikten, beyaz billurdan olan başı kırmızı altından olan bir put vardır. Bu puttan karşısında bir kız suretinde olan bir put vardır.

Sabiilerin evleri

(236)

Sabiilerin tapınakları vardır. Birincisi şeref tapınağı olup akıl tapınağı, resim tapınağı, nefis tapınağıda diğer tapınaklarından. Bunlar dairesel sekildedirler. Yıldızların, ay ve güneşin tapınakları altıgen, dörtgen, üçgen olmak üzere değişik sekildedirler. O evlerde anlatımı uzun sürecek tütsü yakıp kurbanlar adarlarıdır.

Şuanda onların büyük tapınaklarından geriye kalanlar: Harranda Rakka kapısında Maglitiya diye bilinen bir yer vardır. O, İbrahim'in babası Azerin tapınağıdır.

Sayfa 174

Onların azer ve oğlu hakkında söyleyecek çok sözleri vardır. Altında Semavi şahısları tasvir eden putları için 4 tünel vardır. Sabiilerin bu putlardan yükselen ulvi cisimler, onlardan çıkan sesler, konuşma teknikleriyle ilgili kullandıkları düzenekleri ve hileleri vardır. Bunun için Hava pompaları ve sesi ulaştırmak için kanalları delikleri vardır. Tapınak görevlisi duvarın arkasında durup değişik sesler çıkarır. Ses o hava pompalarından ve menfazlardan geçerek içi boş putlara girer ve onlardan çıkar. Böylece kendi zamanlarındaki mühendislik imkânlarına göre bir konuşurma tekniği uygulanıyordu.

Sabiilik felsefelerle doludur. Felsefeye dayanırlar tam anlamıyla. Her Yunanlı bilge degildir.

(237)

Harran kentinin kapısında Eflatun'un "Kendini tanıyan huzur bulur " sözü yazılıdır. Bu onun "insan semavi bir bitkidir (semaya aittir) sözüne benziyor. Eflatunun nefisle ilgili pek çok sözü vardır: Nefismi bedendedir: yoksa beden mi nefistedir? Güneş gibi: O mu evdedir? Yoksa ev mi güneştedir? Nefsin bir bedenden diğerine geçişi nasıldır? Nefsin terkettiği o şahıs nasıl iptal olur? Nefis kendisi bozulmadığı gibi özude yok olmaz.

(238)

Sabiiler Harranlıdırlar. Belirli vakitlerdeki bazı kurban merasimlerinde gözleri kapatılmış bir kara boga/öküz kurban ederler. Sonra o boğanın yüzüne tuz çalınır. Sonra boğa boğazlanır. Onun herbir organını saygı ile izlerler. Onun kesildikten sonraki titremelerini ve hareketlerini saygıyla izlerler. Bu senenin hallerini ifaeder. Onların kurbanlarıyla ilgili sırları ve sakladıkları şeyler vardır.

Sayfa 175

(239)

Çin'in en uzak topraklarında dönen ve yedi kapısı olan bir tapınak vardır. İçinde yedigen çok değerli bir kubbe vardır. Kubbenin en üstünde tapınağın her tarafına ışık saçan buzağı kafasından daha büyük mücevherler vardır. Bazı krallar onu almak istemişler. Ona 10 zira yaklaşan biri muhakkak ölmüştür. Onu uzun bir aletle almak istediğinde o mesafeye ulaştığında geri tepmiştir. Hiçbir doğrudan veya araçla alma planı başarılı olamamıştır. Tapınağın herhangi bir yerini yıkmaya çalışan olduğu yerde ölüvermiştir. Onun tepkisel ve itici, korkutucu bir gücü vardır. Bu gücünü inşa edildiği manyetik özelliği olan taş türleriyle yapılmış olmasından kaynaklanır. Bu tapınakta bir kuyu vardır. Kuyunun üstünde eski müsned yazısıyla yazılmış bir kitabe vardır. Kitabe de şöyle yazılıdır: Bu kitaplarda dünya tarihi, gök ilimleri, geçmişte olmuş olanlarla gelecekte olacak olanlar bulunmaktadır. Bu kuyu dünyanın elde edilmeye çalışılan, arzulanan hazinelerine götürür. Ona girmeye ve ondan birşey

almaya ancak kuvveti kuvvetinize den, bilgisi bilgimize eşit olan kimse-imbân bulabilir.

Bu tapınağa bakan kişinin kalbinde korkuyla karışık acıma duygusu oluşur. O kesinlikle kazılamayan sert bir kayadan oluşan yüksek bir dağın üstündedir.

Ateş evleri / Tapınakları

(240)

Ateş evlerine ve onların tapınak yapılmalarına gelince bunu Efridun'dur. Başkası ondan önce görmüştür, denilmiştir. Bu şu şekilde olmuştur. Efridun ateşe saygı gösterip onu ululayan ve kendilerini ona ibadete adayan bir topluluk gördü. Onlara onun hakkında ve ona ibadet etmelerinin hikmeti hakkında sorular sordu. Onlar ona ateşe tapmasını çekici kılacak şeyler anlattılar.

Sayfa 176

Ateşin Allah'la yarattıkları arasında bir aracı olduğunu, çünkü onun ışıksal ilahlar türünden olduğunu ve bu dünyanın ışıkla düzeltilebileceğini anlattılar. Işıklı şeyler uçan kelebek, yabaniler ve ceylanlar gibi hayvanları çeker. Geceleyin lambalarla avlanan kuşlar olduğu gibi Basra kentinde lambalı kayıklarla sudan balıklar geceleyin lambanın ışığını gören lambalı kısımdan avlanırlar. Balıklar su yüzüne çıkıp nihayet kayığın içine atlarlar. Onlara göre ışık her canlının Özü gelişim gösteren, yeşeren herşeyin çıkış/başlangıç yeridir. Onların bunu özet sadedinde bile bu kadar çok söyleyeceği olduğuna göre ayrıntılı anlatımı acaba nasıl olur.

Efridun Tus'ta bir ev ve Buhara'da da bir ev edindi. Sonra ondan sonraki krallar krallıklarında birçok ateş evleri edindiler.

(241)

Fars topraklarından olan Darabcird kentindeki ev halkı tarafından ululanan evlerden biridir. Zardüşt Yestasif'e herkesin yücelteceği, saygı göstereceği bir ateş bulmasını emretmişti. Ateş aranıp havarizm kentinde bulundu. Yestasif onu Durabcird'e getirdi. Ona "Azurcuvî adı verilir. Açıklaması "nehir ateşi" dir. Çünkü "Azur" ateşin isimlerinden biri olup "cuvî" nehir demektir. Bu ilk Farsça iledir. Mecusiler bu ateşi aşırı derecede yüceltirler. O onların en yüce ateşidir.

(242)

Onların yücelttikleri Fars topraklarından olan Istahr'da bir ateş evi vardı. Günümüzde orda ateş bulunmamaktadır. İnsanlar onun Süleyman'ın mescidi olduğunu söylerler.

س: Ben o eve girdim. Orası Istahr kentine yaklaşık bir fersah uzaklıktadır. Orada acayip bir yapı ve büyük bir tapınak gördüm.

Sayfa 177

Üstünde atların ve şair hayvanların pek çok resimlerinin olduğu sağlam bir kaya vardır. Bütün bunların üzerinde çok güzel bir şekilde resmedilmiş insan resimleri olan geçilmesi zor büyük bir duvar çevreliyor. Bu yerden geçen onların peygamberin resimleri olduğunu zanneder. Bu tapınağın içinde gece-gündüz esip dalgalanan ve dışarı çıkmayan bir Rüzgâr vardır. Oradaki Müslümanlar Süleyman (R.A.)'ın Rüzgârı oraya hapsedtiğini söylerler. Hz Süleyman'ın kahvaltısını Şam topraklarından olan Ba'bek'te yaptığını öğle uykusunu Tedmür'de oyun alanı yapılan yerde uyuduğunu -orası Irak ve Dimaşk arasındaki Beriyye'dir-onunla Şam toprakları arasının altı ay mesefede olduğunu sonra onun oradaki mescidde akşam yemeğini yediğini söylerler. Tedmür kentinde Kahtan'lı Araplar vardır.

Cevr kentinde-ki bu kentin şehrin adını alan bir suyu vardır-Erdşir'in bayram günü inşa etmiş olduğu bir ateş evi vardır. Onun orada acayip bir pınarı ve mesire alanı vardır. Cevr'in ortasında daha sonra Müslümanların yıkılmış olduğu Persler tarafından yüceltilen adı Tir-bal olan bir yapı vardı. Suları toprağın verimliliği için, havası temizliği ve berraklığı için tercih edilmiştir. Orada oturanların son derece güzel oldukları, kırmızısıyla beyaz karışımın bir ten renginde oldukları söylenmiştir. Cevr ile Şihaz'ın arası -Şihaz bir Fars kasabasıdır-yirmi fersahdır.

Sayfa 178

ARAZİLER, NEHİRLER VE DENİZLER

(243)

Ebu Ubeyd: Şunda ittifak vardır: Dünyanın yerleşim alanının uzunluğu biri 4 bin zira olan millerle ölçülür. Bu zira Memun'un kumaşları ve binaların alanları öl-

çek için koyduğu biri 24 parmak kadar olan ziradır. Ed-Dulabi : O el-Esved'in zira'dır. Bu da 330 adımdır. O Haşimi zira'ı ile 3 bin zira-513 bin [mil]-dir.

O batıda altı okyanusun en uzağındaki adalardan-okyanus: Sonu bilinmeyen büyük denizdir. -Doguda Çin'in en uzak yerleşim yerine kadardır. Güneş Uzak Çinde battığında tam tersine cezairde (adalarda)doğar.

(244)

Yedi iklime (bölgeye) gelince birincisi Babil toprağıdır. Horasan Fars, Ehvas, Musul, Cebel toprakları ondandır. Koç burcunun ve Müştene yıldızının etkisindedir.

İkincisi Sind, Hind ve Sudan'dır. Oğlak burcunun ve Zuhal'in etkisindedir.

Üçüncüsü Mekke, Medine, Hicaz ve ona bağlı yerlerdir.

Akrep burcunun ve Zühre'nin etkisindedir.

Dördüncüsü Mısır, Afrika, Berber, Endülüs'tür. İkizler burcunun ve Utaridin etkisindedir.

Beşincisi Şam, Rum, el-Cezire'dir. Kova'nın ve ayın etkisindedir.

Altıncısı Türk, Hazar, Deylem, Slavlar'dır. Yengeç'in ve Merih'in etkisindedir.

Yedincisi Deybul ve Çin'dir. Terazinin ve güneşin etkisindedir.

Sayfa 179

(245)

Kitabu'z -Zic'in sahibi [Hüseyin el-Müneccim] Halit b. Abdullah el-Merrezi hakkında şöyle söylemiştir. O memun için Rebia ülkesi Sincar toprağında güneşi gözlemlemiştir. Yörünge'nin bir derecesinin ölçüsü 506 dünya mili olarak bulmuştur. Bulduğu bu sayıyı 360 (gün) ile çarpmış sonucu 20160 mil olmuştur. Bu karalar ve denizlerde kaplı olan dünyanın bir turudur. Buna göre çapı 6424 mil artı yArîm mil ve yarım milin onda biri kadardır. Yaklaşık olarak yaşamaya uygun olan bu çapın yarısıdır. [uzunlukta]. Dünya uzunluk itibariyle bu çevrenin [çapın] yarısıdır. Geniş-

lik itibariyle ise ekvator çizgisinden kuzeye kadardır. Kuzeyde yerleşim yerlerinin sonu Britanya'daki Suli adasıdır.

Filozof Coğrafya adıyla bilinen kitabında şöyle der: Dünyada 4530 şehir vardır. Dünyayı çevreleyen beş deniz/okyanus vardır. Büyük pınarların tamamı 230 tanedir. Büyük nehirlerin sayısı 290'dır.

Yedi iklimden her birinin uzunluğu 900 fersaktır.

(246)

Mecisti'nin sahibi/ yazarı Batlimus şunu idda etmiştir. Yer kürenin bir dönüşü/turu 24030 mildir. Çapı - [0] derinliğidir-7636 mildir. -b: Dokuz bin-

Sayfa 180

Onlar kuzey kutbunun yüksekliğini aynı çizgi üzerinde yer alan iki şehirden alarak elde ettiler. Yani aynı yArîm küreden aynı boylamdan fakat farklı enlemde iki şehir; tıpkı Irak topraklarındaki Tedmürle Rakka gibi. Kuzey kutbunun yüksekliğini Rakka'da 35, 1/3 olarak: Tedmür kentinde 34 olarak buldular. Sonra ikisinin arasındaki mesefeyi ölçtüler ve 89 mili buldular. Yörüngenin dünyadaki çizgisi 66, 2/3 olarak; Tedmir kentinde 34 olarak buldular. Sonra ikisinin arasındaki mesafeyi ölçtüler. Ve 89 mili buldular. Yörüngenin dünyadaki çizgisi yaklaşık 66, 2/3 mil olmalıdır. Sonra onu 360 ile çarptılar. Dünyanın dönüşü, turu 73'e bölündüğünde sonuç olarak çıkan sayı dünyanın çapıdır. Çapı turla çarptıklarında ortaya çıkan dünyanın bütün yüz ölçümüne denktir.

(247)

Filozof Merhaban bu nedenle şöyle demiştir: Dünyanın tam bir turu bilge Ur-dustanis yaptığı incelemeye göre Romadaki stadyumun 250 bin katıdır. Statyum 1 milin 1/8'idir. Bu 31 bin 250 mildir. Gerçekte onlara göre bir stadyum 400 ba (ku-laç) 'tır. Rub ve 10 bin ok atımı mesefededir. Onlara göre dünyanın tamamı 500 yılda dolaşılır. 3/1 yaşam alanı. 3/1 i denizler ve 3/1 i yaşama uygun olmayan çöllerdir.

Kutsal metinlerin ikinci kitabında dünyanın bir dönüşünün 36 derece olduğu söylenmiştir. Derece 25 fersaktır. Fersah 12 bin zira'dır. Zira 42 parmaktır. Parmak

altı habbedir. Ve bir habbenin 1/18'idir. Bu habbeler birbirine bitişik, bir hizadadırlar.

Sayfa 181

Böylece bu 9 bin fersah olur. Bu daha önce geçen büyük sayılar ve büyük ziralardan farklıdır.

Sonra şöyle dedi: Biz bu kitabın elimize geçen imkânlar ölçüsünde her yerinde nakiller yapıyoruz. Elimizde insanların kitapları bulunmaktadır. Bu bilgileri işte bu kitaplarda bulduklarımızdan aktarmaktayız. Biz bunların kesin doğru olduğunu idda etmiyoruz.

(248)

Batlimus'tan sonra gelenlerden bir grup astronomik derecelerden bir tanesi daha önce zikrettiğimiz üzere Nakka ile Tedmüs arasının esas olarak ölçmüştür. 1 derecenin ölçüsü 25 fersah bulunmuştur. Buna göre yer küre üzerinde yer alan en büyük daire 9 bin fersah olmalıdır. Ne varki Baklimus ve Titus Kitabı-ı Eflak'ın yazarıdır-bir derecenin 66, 2/3 milden daha çok olmasını kabul etmemişlerdir.

Dünyanın yaşanılabilir alanının 1/3'den az 1/4'den çok olduğunu söylemişlerdir.

Yaşanılabilir alanın uzunluğu Magrib'in en ucundaki Halidat adalarında başlar. Şiraz'a ve Çin'in en uzak yerine kadar gider. O, gündüzün istikamet dairesine paralel çizgi üzerindedir (Günün dönüş oranına paralel boylam üzerindedir). Bu çizginin başı yani Halidat adalarından başlayan çizgi güneş derecesinin en aşağı noktasıyla denktir. (Başlangıcı Halidat adaları olan boylamın başı güneş derecesinin tıpa tıpa eş değeridir). Tabi bu güneş koç burcunun başında olduğunda böyledir. Bu çizginin uzunluğu 180 astronomik bölümdür. Ülkelerin genişlik itibarıyla başlangıcına gelecek olursak o, Suheyl'in aktığı (nehir) yataktan Habeş topraklarından, Aden'in Güney Mehebb bölgesinden 20 gece mesafeden başlar ve kuzeyin sonunda çizginin altında yer alan Suli adasına kadar uzanır. O, Slavların ülkesinden, Hazardan sonradır. Suli adası kuzeydeki çizginin son bulunduğu yerin altında yer alır.

Sayfa 182

Yunanlıların Felsefe Kitaplarından Derlediği Yedi İklimle İlgili Bir Özetleme
(249)

Bütün bölgelerin (iklimlerin) uzunluğu doğudan batıya yörünge turunun 12 saat mesefededir. Her iklimin genişliği en uzun gün itibariyle ortalama yarım saattir. Birinci iklimin ortası gündüzün uzunluğu en uzun olduğunda 13 saat olan yere yakındır. Yedincinin merkezi en uzun gündüzü 16 saat olan noktadan geçer.

(250)

Birinci iklim; En uzun gündüzü 12, 1/4 saat olan yerden gündüzü en uzun 13, 1/2 saat olan yere kutbun ufukta 16, 2/3 parça yüksek olduğu yerden yüksekliği 20, 1/2 olan yere kadardır. O, Çin ülkesinin en uzak noktasından 440 mil mesefededir. Orada kralının adı Vaskera olan bir kent vardır. Orası çinin limanıdır. Sonra Sind ülkesinin güneyindeki deniz sahillerine uğrar. Sonra denizdeki kuk adasına uğrar. Denizi arap yArîm adasına ve Yemen toprakına kadar keser. Orada Zugar, Umman, Hadremevt, Aden, Sana, Sübale'nin ötesi, Cerş, Muhre (Sebe gibi meshur ülkeler yer alır sonra iklimi kızıl deniz keser. Habeş ülkesine uğrar. Nil mısırı keser.) Orada Habeş (kralının) Cerm Dankale ismi verilen kenti vardır. Sonra bölge Mağrib denizine ulaşana kadar Mağrib ülkesinden geçerek son bulur.

Sayfa 183

(251)

İkinci iklim en uzun gündüzü 13, 3/4 saat olan yerden ve eksen / kutup yüksekliği 24, 1/10 parça olan yerden 27, 5 parça olan yere kadardır. O, 400 mil mesefededir. Doğudan güneşin doğduğu yerden başlar ve Çin'e uğrar. Sonra Hint ülkesine ve sonra Sind ülkesine uğrar. Orada Mansura ve Beyrun vardır. Sonra Basra deniziyle yeşil denizin bulunduğu yere uğrar. Arap yArîm adasını Necd ve Tihame diye ayırır. Orada Yemame, Bahreyn, Hicr Yesrib, Car, Mekke, Taif, Cidde gibi meshur kentler vardır. Sonra Kızıldenizi enlemesine keser. Sonra Afrika'daki Mağrib ülkesine uğrar ve denize ulaşır.

(252)

Üçüncü iklimin merkezi en uzun gündüzü 14 saat olan yerden uzunluğu 14, 1/4 saat olan yere ve kutup yüksekliği (eksen yüksekliği) 30, 3/5, 5 cüz olan yerden 34 cüz olan yere kadardır. O 350 millik bir mesefededir. O doğudan başlar ve çin ülkesinin kuzeyinden geçer. Sonra hint ülkesine uğrar. Orada Kandahar kenti vardır. Sonra kuzey Sin ülkesine Kabil'e, Kirman'a, Sicistan'a, Ceyreft'e, Seyrcan'a, Basra denizi sahillerine uğrar. Orada yer alan şehirler şunlardır: Istahr, (habur, fesa), Sabur, Seyraf, Cenaba, Siniz, Mehruban.

Sayfa 184

Ehvaz'ın başlangıç yerlerine, Irak'a, Basra'ya, Vasıt'a Bagdat'a Kufe'ye, Enbar'a Heyt'e, nihayet Şam yurduna uğrar. Oradaki kentler: Heyar, Selmiye, Humuz, Dimaşk, Sur, Akka, Tabariyye, Keysariye, beytul – Makdiz, Remle Askalan, Gazze, Medain, Kulzum. Sonra aşağı Mısır topraklarını kat eder. Orada el- Ferma, Tinmis Dimyat, Mısır Fustat ve el-Feyyum vardır. Sonra iskenderiye'yi kat eder. Sonra Berika, İfrikiyye'ye uğrar. - Orada Trablus, Kayravan, Fas şehirleri bulunur. Magrib denizinde son bulur.

(253)

Dördüncü iklim en uzun gündüzü 14, 1/2 saat olan yerden 14, 3/4 saat olan yer arasındadır. Eksen (kutup) yüksekliği 37 cüzdür. O 300 millik mesefededir. Doğudan başlar Tibet ülkesine ulaşıp Horasan'a kadar gider. Orada şu şehirler vardır: Fergana, Hacende, Esreveşne, Semerkant, Buhara, Belh, Amid, Herat, Merverus, Serahs, Tus, Neysabur, Cürcan, Rey, Isbahan, nihavend, Ed-Dinever, Halevan Şehrezur, Serremenrea, Musul, Nisibin, Amed, Re'sulayn, Kela, Şimşat, Harran, Rakk, Karkisya

Kuzey Şam'a uğrar. Orada şu kentler vardır: Balis, Menbic, Malatya, Zubatra, Halep, Kınısırin, Antakya, Trablus, Şam, Mesisa, El-Kenise, Es-Sevda, Ezineh, Tarsus, Amuriye, Lazkiye.

Şam denizinde Kıbrıs ve Rodos adalarına uğrar. Sonra Magrib ülkesinde Tanca ülkesine uğrar ve Magrib denizinde son bulur. Bu iklimde Kurtuba ve ona yakın olan yerlerde bulunur.

Sayfa 185

Çünkü oranın gündüzünün uzunluğu 14, $\frac{2}{3}$ saat sınırları içindedir. Onunla dördüncü iklim arasında bir saatin altıda birinin yarısı süre vardır. Oda 25 mile eşittir.

(254)

Beşinci iklim en uzun gündüzü 15, $\frac{1}{4}$ saat olan yer arasında olup eksen (kutup) yüksekliği 41, 5 cüz olan yerden başlar oda 255 millik mesafedir.

Bu iklim doğudan Yacuc – Macuc ülkesinden başlar. Horasan ülkesinden geçer. Orada tacirlerin kenti Teraz, Nukes, İsbicab şehirleri vardır.

Sonra Rum ülkesinde Hurşana'ya uğrar. Sonra şamın kuzeydeki sahillerine ugrar. Sonra Endülüs ülkesinden geçer. Çünkü onun gündüzünün uzunluğu 15 saat süresi içindedir. Bundan dolayı beşinci iklim oraya uğrar.

(255)

Altıncı iklim en uzun gündüzü 15, 5 saat olan yerden 15, $\frac{3}{4}$ saat olan yere kadardır. Eksen (kutup) yüksekliği 41, $\frac{1}{5}$ cüzden 47, $\frac{1}{4}$ cüze kadardır. Oda 210 millik mesafe demektir. Bu iklim doğudan başlar, Hazar ülkesinden geçer. Ortası Taberistan denizini başdan başa geçer. Rum ülkesine ulaşır. Curzan ve Amasya'dan geçer. Halkizun'dan, Konstantin'iyeye den ve Burcan ülkesinden geçerek Magrib denizine ulaşır ve son bulur. Libenarderiye, İfrecin sonları, Sahşiş ülkesi bu iklimde yer alır.

Sayfa 186

(256)

Yedinci iklim en uzun gündüzü 16 saat olan yerden 16, $\frac{1}{4}$ saat olan yer arasındadır. Eksen yükseliği 48, $\frac{1}{6}$ cüzden 50, $\frac{1}{2}$ cüze kadar olan yerdir. Oda 150 millik mesafedir. 85 mildir diye de söylenmiştir. Bu iklim doğudan başlar Yacuc'un kuzeyinden başlar. Sonra Türk ülkesinden geçer. Sonra Taberistan denizin kuzeyine yakın sahillerden geçer. Sonra Burcan Sakalibe ülkelerine uğrar. Sonra Muntaşbiteş adalarının başlarına ulaşarak son bulur.

(257)

Bu iklimin ötesinden yaşam alanlarının sonuna gelince doğuda el-Lan ülkesindeki Türk topraklarında yer alan Tağr ülkesinden başlar. Sonra Burcan'dan geçer. Sonra Sakalibeye uğrar. Magrib denizine ulaşarak son bulur.

Bu iklim yedi iklimin dışındadır. Gündüzlerinin uzunluğu 16. 5 saatten fazla olup 17 saate yakındır. Yaşanılabilir alanların onlara göre en uzun gündüz ve gecenin 18 saate ulaştığı söylenmiştir. Nitekim birinci iklimin öncesinde ekvator çizgisine kadar olan yerde insan yiyen zenciler ülkesi böyledir.

(258)

د: Bana şöyle diyerek haber verdi: Hendese ilminde uzman ve yetenekli bir kişi bana şöyle dedi: Gana'nın ötesindeki, ardındaki Guyaru ülkesine girdim. Onların en uzun gündüzleri 12, 5 saattir. Yine şöyle dedi: onların Mayu-haziran- ayında, gün ortasında gölge yoktur.

Sayfa 187

Sonra Şetenber (شتنبر) ayının ortasına kadar güney tarafından gölgeleri olur. Şetenber tarafında gün ortaları gölgesizdir. Ondan sonra tersine döner ve kuzey tarafından gölgeler oluşur. Buranın halkı kapkaradır. Saçları kıvrıktır. Bunlar diğer siyahîlerden yaratılışça çok daha çirkindirler. Yabanidirler. Yaratılışça yırtıcı hayvanlara benzerler. Çoğunluğu kuduz köpekler gibi insanlara saldırırlar.

Dünyanın yaşama elverişli olmayan yerine gelince orada ne bir hayvan nede bir bitki vardır. Onun güneyden ekvator çizgisinden genişliği 19 derecedir. Çünkü güneş başak burcunda üç derece sınırında balık burcunda beş dereceye ulaşana kadar ona yaklaşır, üzerinde sabitlenir ve oradaki herşeyi yakar. Kuzeyde aynı şekilde ondan sonra yengeç burcunun turunun başında 90 derecede de böyledir. Çünkü güneş güney burçlarına geçince altı aya boyunca oralarda görünmez. Buharlar artık donarak yükselmezler. Orada ne bir hayvan ne de bir bitki vardır. Güneyde birbirine eşit uzaklıktaki yerlerde bulunan normal gündüzün sağ diye adlandırılan gündüz uzunluğunun normal olduğu çizginin arkasında yaşanılır alanın sonunda fil ve büyük kuş türleri gibi çirkin yaratılışlı nadir görülen hayvanlar olur.

ﺃ: Kuşanilerin- Zencileri kastediyorum- ülkesine giden bazı deniz tacirleri deve kuşu yumurtasına benzeyen yumurtalar alırlar. Deve yumurtası bu yumurtanın yanında kaz yumurtasının deve kuşu yumurtasının yanında durduğu gibi kalır.

(259)

Uzri bana şöyle diyerek haber verdi: Kureyşli bir adam bana şöyle dedi: Ben Mağrib denizinin- muhitin kenarındaydım. Oradaki evlerden birinin üstüne bir kuş düştü. Onun düşmesinden dolayı ev yıkıldı. Evin tahtalarından biri kursağına battı ve öldü. O adam kuşun kanadının bir ucundan ikinci uca kadar 80 karış olduğunu ileri sürdü. Hiç kimsenin ılıman bölge çizgisinin aşağısında kalan yerde fil hariç bu tür bir hayvandan söz ettiğini görmedik. O oradan getirilir. Doğduğu bölgelerde yaşar. Fakat o çoğalmaz.

Sayfa 188

Kutup Yıldızı

(260)

Batlimus, kendi dönemindeki şehirlerin sayısının 4200 olduğunu söylemiştir. Hendese âlimleri delillere dayanmaksızın dünyanın evrenin ortasında sabit olduğunu, evrenin merkezinde durduğunu, hareketsiz olduğunu, onun şeklinin yuvarlak olduğunu, bütün ağırlıkların doğal olarak yönelip kendisine döndüğünü merkeze uzak olan herbir parçanın yükseklik ve alçaklığın etkisiyle merkezine bağlandığını, evrenin içerdiği hareketli, hareketsiz bütün yıldızları ve galaksileriyle gündüzün sonundan başlayıp bir gece ve gündüzü kapsayan tam 24 saatte onun etrafında bir tur döndüğünü açıklamışlardır.

Yüce Allah merkezini dünyanın merkezinden burçların felek dereceleri türünden 2,5 dereceye çıkardığı bir felekte âlemin gereken terkipte olması hikmetine binaen dünyaya güneşin cirmini yükledi.

Onun için güneşin dünya etkisi/hareketi değişmez. Güney tarafını kuşatan havanın cevherinin karakteri sıcak oldu. Kuzeydeki yaşanılır parçada canlılar tabiatları gereği sığa nazarın soğuga daha dayanıklıdır. Suda sayılamayacak kadar çok hayvanı ve aynı şekilde bitkinin ürediğini görmez misin? Ondandır ateşte nadir olan hariç hiçbir şey oluşmaz. İddia ettikleri doğrusa camcılarının fırınlarında kırmızı

renkli bir zehir oluşur. Ateşten çıkınca yok olur. Bundan dolayı yedi iklimin gördüğü gibi dünyanın kuzeyinde ki parçasında sınırlarının çizilmesi vacip oldu.

(261)

Kuzey kutup ehli Ayı Yıldız gruplarını görürler. Güney kutbu yıldızlarından olan Süheyl yıldızı gibi yıldızları görmezler. O Horasan'da görülmez. Irak'ta senede birkaç gün görülür.

Sayfa 189

Ona bakan deve muhakkak helak olur. Bu özellik bu hayvana ait bir özelliktir. Süheyl güney ülkelerinde sene boyunca görünür.

(262)

Dünyanın tamamı güneşin sekizde birinin onda birinin yarısıdır. O ondan 160 kere daha büyüktür. Güneşin ekseni 42 bindir. Gökteki diğer yıldızlar bu orandan daha aşağı olmak üzere dünyadan daha büyüktür. Ayın dünyaya en yakın olduğu mesafeye 128 bin mildir. Zuhal'in dünyaya uzaklığı hemen hemen 77 bin mildir.

DENİZLER

(263)

Filozofların ve hendese âlimlerinin çoğu şunları öne sürmüşlerdir: en büyük deniz dünyayı her tarafından sorar -onlar bunun sebeplerini açıklamışlardır. Ancak burada onları söyleyecek değiliz – Asıl, temel akışkan sıvı unsuru sekiz ayaklı üçgen sekli nisbet edilir. Bu eşkenar üçgenin küpü adı verilen sekiz yüzeyle çevrili bir cisimdir. O Eflatun ve Antik dönem bilginlerin çoğuna göre dünyanın şeklidir. Dünyanın bütün denizleri bu denizin kollarıdır, uzantılarıdır. O parçalarıyla bağlantılı ve birleşiktir. Bazı tarihçiler şunu aktarmışlardır. Dünya krallarından biri bunun doğru olup olmadığını öğrenmek istedi.

Sayfa 190

Kocaman sağlam gemiler inşa etti. Onları adamlarla, erzaklarla ve parayla doldurup doğu, batıya kuzeye ve güneye doğru gönderdi. Birbirine bağlanan bütün denizleri gezdiler. Bütün denizlerin büyük okyanus denizinden dallanıp budaklandık-

larını gördüler. Dünyanın şekliyle ve denizlerle ilgilenen ilim adamları okyanus denizinden dallanan ana, büyük denizleri şöyle sıralamışlardır: Onların ilki el- Bahrul – Azam =Mağribten başlar güneye uzanır. Yine güney denizi diye bilinir. O batıdan başlar ve güneye uzanır. Ayrıca güney denizi vardır. O batıdan başlar kızıl denize uzanır. Vadil-Kura’dan el-Car’a, Cidde’ye Eyle’ye, Aden’e, Ebyen’e, Şihr’e, Umman’a, Abadan’a oradan Sudan toprağına uzanır. Ud ülkesindeki Sanef’e uğrar Hindî çoğuna ulaşır ve Vakhak’a uzanır. İki kanadı vardır. Biri Arap yArîmadasından başlar Yemameye, Mühreyi, Şihr’e ugrar. Diğeri, ikincisi Fars ülkesinden başlar. Sahilinde Seyraf, Maveh Deybel yer alır. Bu iki denizden dolayı ülke Bahreyn diye isimlendirilmiştir.

(264)

Büyüklik bakımından güney denizini takip eden denize gelince o kuzeyden başlayıp güney tarafına uzanan el-Bahrüş-Şimalî’dir. Bir tul (meridyen) dan onyedî tula kadar yArîm daireye dönüşene kadar şal şeklinde uzanır. Sonra Yedab’tan birine ugrar. Taki Sabure? Şeklini alır. Bu deniz sahilinde sadece Muliye denilen bir kent vardır. Suyunun aslının /cevherinin kalınlığı ve karanlığı ve üzerinin yoğun bulutlu olması nedeniyle kimse bu denizde yolculuk yapmaz. Ancak mağrib tarafına denk gelen, paral olan bölgede ona girilir. Oradan girilip Mağribin en uzak tarafı olan Cezayire ulaşılır.

Sayfa 191

(265)

Üçüncü deniz ise Rumi Sedd denizidir. O Antakyadan başlayıp mağribin en uzak ucuna ulaşır. O karanlık denizle buluşarak Halidat adalarına doğru çıkar. Bu Rumi denizinden Endülü’s’e uğrayan büyük bir körfez çıkar sonra bu deniz Fars ve Ehnaz yurtlarının en uzağındaki es-Senus’a gider sonra bu üç deniz Antakya’dan başlayıp Konstantiniyye’ye kadar dördüncü bir denize ulaşır. Sonra Hazar ülkesi tarafındaki el-Eburab’a ulaşır tekrar mağrib tarafına doğrudönüş alır. Bu dönüş alan deniz üzerinde hazardan başlayıp Konstantiniyye’ye kadar uzanan ve birisi el- Medinetül Beyza (Akşehir) olan beşkent yer alır. Bu denizin sahilinde Tarsus el-Masise, el-İskenderiye, Antakya, Lazkiye, Gazze, Utrablus, Şam ve onun peşinden gelen di-

ğer kentler bulunur. Sonra aşağı hazardaki Belh kentine döner. Oradan alıp Babul-Ebvab'a ulaşır.

Hint Denizi

(266)

O; Habeş denizidir. O; Cuh, Hint, Zenci, Basra, Ubulle ve Fars denizidir. Ayrıca Umman'ı, Bahreyn'i, Şihri, Eyle'yi, Kulzum'u da idda etmişlerdir. Yaşanılabilir alan itibari ile en daha büyüğü yoktur. Uzunluğu doğudan batıya sekiz bin mildir. Genişliği bir yerde 2700 mil, bir başka yerde de 1900 mildir. Bu konuda anlaşmazlık olmakla birlikte en doğrusu budur. Bu tek bir deniz olmakla beraber birbirine bağlı altı parçadan oluşur. Klavuzlar onların birbirlerinden ayrımlarını bilirler. Çünkü her bir denizin diğerinden farklı bir rengi, Rüzgarı-kokusu, balığı vardır. Lanuy denizi onlardandır. Kıyısında Saymur Subana, Tane,

Sayfa 192

Sendan, Kenbaya ve diğer Hint şehirleri yer alır. Sonra Herkend denizi gelir. Sonra Kellabar denizi gelir. O Keleh'ini ve adaların denizidir. Sonra Kendrune denizi, sonra el-Ud'un ilişkilendirildiği Sanf denizi sonra ötesinde sınırı olmayan Sanja denizi yani Çin denizi vardır.

(267)

Bu denizlerde sayısız oda ve yazmakla bitmeyecek pek çok millet vardır. En çok Narcil yerler. Laruy ve Herkend denizleri arasında daha önce zikrettiğimiz kraliçe adaları vardır. Onların malları hakkında şöyle söylenmiştir: Denizi karaya yakın kenarına, sahiline Narcil yaprağı atılır. Onun üstüne bir hayvan çıkar hayvan oradan alınıp havaya atılır. Semum onu yakar ve emanet olur. Devlet hazineleri onunla doldurulur. Baklimus, Herkend denizinin yukarılarında boş olanlar hariç üzerinde yaşanan bu kraliçeye ait 1900 oda bulunur, der. Bu kraliçenin odalarında kaliteli Anber vardır. Onun bir parçası neredeyse bir ev kadardır. Anberin nerede olduğunu ve aslını inşallah yeşil denizi ele alırken anlatacağız.

(268)

Saf denizindeki adalarda Mehrac krallığı vardır. En hızlı gemilerle onun adaları senelerce bile gezilemez. Adalarında türlü kokular ve baharatlar bulunur. Hintte hiç kimsede böylesi yoktur. Kraliçenin ikamet ettiği ada son derece büyüktür evleri bitişik olup çok verimlidir. Oraya giden bazı tacirler doğru olduğunu vurgulayarak şöyle demişlerdir. Bir horoz ağaca çıkıp öttüğünde evlerinin bitişikliğinden, yerleşim yerlerinin evlerinin düzenliliğinden sesin yüz fersahtan yankılanır.

Narcil: Hindistan cevizi ağacı

Sayfa 193

Orada ne bir çöl nede bir harabe vardır. Yolcu bu adalar bölgesinde erzaksız yolculuk yapar. İstedığı zaman yemek bulabilir, bolluk içinde hayat sürebilir. Bu adalarda gökteki bulutlara erişecek kadar yüksek dağlar vardır. Geceleri o dağlardan gök gürültüsünden ve şimşekten daha şiddetli ses çıkaran kırmızı bir ateş görülür. Onlardan korkutucu, ürkütücü bir olaganüstü ses duyulur. Bu krallarının ölüm uyanışıdır. Yandaki adada, bu ses işitilince, günler boyunca davul vs müzik aletlerinin sesi, türlü dans ve eğlencenin sesi ve alkış işitilir. Adalar seslerin birbirinden ayırt edilebileceği kadar yakındır. Onlar Deccal'ın o adada olduğunu sanırlar. Meherac adalarına bu ada 400 fersah mesafededir. Allah en doğrusunu bilir.

(269)

Çin denizine gelince ondan bir kol büyüklüğünde veya bir karış büyüklüğünde yengeçler çıkar sudan ayrılıp karaya çıkınca taşa dönüşür. Hayvan olmaktan çıkar. O göz sürmeleri yapımında kullanılır.

(270)

Hint ve Sind ülkelerinde Müslümanlardan sonra Bevehera gibisi yoktur. Başkalarının aksine uzun ömürlüdürler. Onu Taka krallığı takip eder. Güzellikleri vardır. Tacirler kadınlarını almak için yarışır. Ondandır Dehrem krallığı gelir ismini krallarından almıştır. Büyük bir krallığı vardır. Bellehera ile savaşır. Ordusundaki hizmetçilerin sayısının 15000 olduğu ve malının çok fazla olduğu söylenir. Ülkelelerinde sayılamayacak kadar altın, gümüş vs. mÂdemler var. Bu ülkede “Beşavn” adı verilen “gergedan” hayvanı var.

Sayfa 194

Hindistan'da bulunabilen bir hayvandır. Ne varki buradaki daha güçlü ve boynuzu daha keskindir. Fil ondan korkar. O, Allah'ın yarattığı güçlü bir yaratıktır. Yaratılışça filden daha küçüktür. Onlar bu hayvanların / gergedanların etlerini Manda etini yer gibi yerler.

(271)

Hint krallarının çoğu yerli yeli karınlarında tutmazlar. Aynı şekilde bilgileri de nerede olursa olsun yellenmekten utanmazlar. Onu içinde tutmanın eziyetin asıl nedeni olduğunu öne sürerler. Gegirmenin ve öksürmenin ondan daha çirkin olduğu görüşündedirler. Yellenme sesinin yeli giderici olduğunu öne sürerler. Zatul- Hukel isimli meşhur kasidede bu şöyle zikredilmiştir. (recez)

Hintli öğüt bilgileri yanında açıkca anlaşılacak şu lafı söylediler: Yellenmeyi hapsetme nerde geldiye bırak, yolunu aç açabildiğin kadar.

Hastalık onu tutmaktadır. Sağlık ve rahatlaksa onu serbest bırakmadadır. Çirkinlik öksürme ve gegirmededir. Ugursuzluk hapşırmadadır. Yellenmede değil. Gegirmeyle yellenmeyi karşılaştırmaya gelince gegirmenin iğrençliği yellenmeninkinden fazladır.

(272)

Gelecekte elde edecekleri nimetlerden olmayı inançları gereği nefislerini önceden azap çekmesi gerektiği şeklinde düşünürler.

Sayfa 195

Yaklaşık on bin Müslümanında yaşadığı Saymur kentinde 334 senesinde bir Hindu adam gördüm. Çarşılarında kendi halkından bir grup insan olduğu halde dolaşıyordu. İnsanlar onu görmek için toplandılar. Kafasının üstüne bir köz parçası ve kükürt koydu. Kafası yandığı ve derisinden yanık kokusu geldiği halde yürüyordu. Ateşe yaklaşıncı bir hançer alıp göğsünün üzerine koydu ve onu yardı. Sonra sol kolunu içeri girdirip cigarini tuttu. Ondan bir parçayı çekip aldı. Bu sırada konuşuyor ve onu hançerle dograyıp ölümü önemsedigini ve yedigini parcadan zevk aldığını göstermek için bazı kardeşlerine dağıtıyordu. Sonra ateşin içine daldı. Sanf adasıyla Kamar çubuklarının getirdiği kumar arasında bir aylık uzaklık olduğunu; Kumar ile Neyuma Hint tütsü çubuklarının olduğu adadır-arasındaki mesafe beş gündür. Güzel

koku çubugunun ağacının nar ağacı büyüklüğünde olmakla beraber yapraklarının reyhan bitkisinin yaprakları gibi olduğunu söylediler. Taşların arasında yetişen koku çubuğudur. Ve yaş olur. Her biri diğerine benzemeyen on cinsi vardır. Bunlardan yaprağı armut ve şeftali yaprağına benzeyenler Sanf dagında yetişir. Bu dağ boyunca deniz yoluyla geldiysen güzel koku yaklaşık on beş gün devam eder.

Ağaçların çoğunluğu güzel koku verir. Orada kırmızı boyada çoktur. Fil ve gergedan bu dağdaki hayvanlardandır.

(273)

Bu Hint denizinden Berberi adı verilen Habeş ve Zenc toprağına ulaşan bir körfez çıkar. Uzunluğu 500 mil genişliği yüz mildir. Denizlerin arasında bu körfezden daha korkuncu yoktur. Dalgası kördür, kırılmaz. Diğer denizlerin çıkardığı gibi köpük çıkarmaz. Dalgası yüksek dağlar kadar yükselip sonra en alçak vadiler gibi alçalır. Eval diye bilen balığı vardır. Balığın boyu ömeri zirasıyla 400 ziradan 500 ziraya kadar olur. Ömeri zira'ı oradaki halkın kullandığı ziradır. Bazen yelkene benzer ir ucu görünür. Suyu yukarılara püskürtür. Su havada bir ok mesafesinden yükseğe çıkar.

Sayfa 196

Kuyruğı ve kanatlarıyla balıkları ağzına doldurur. Ağzını açar ve balıklar ağzına doğru akarlar. Bu balık haddini aşınca Allah ona Leşk denilen yaklaşık bir zira boyunda bir balık gönderir. Leşk balığı onun kuyruğundan köküne yapışır. Inun Leşkten kurtulmasına imkân yoktur. Denizde debelenir, dövünür takii ölür. Ölü suyun yüzeyine çıkar. Büyük bir dağ gibi olur.

Yine timsah vardır. Timsahın belası Nil sahilindeki bir sürüngenciktir. Timsahın dübürü yoktur. Bir şey yiyince karnında kurteçuk oluşur. Kurtçuk kendisine zarar verince timsah karaya çıkar. Ağzını açarak sırt üstü yatar. Birçok değişik türden balıkçıl kuş ağzına üşüşerek karnından ağzına çıkan şeyleri yerler. Timsahlar bunu her zaman yaparlar. Timsahın belası olan o küçük sürüngen kumda saklanıp timsahın boğazına atlar onun karnına iner. Karnını delerek dışarı çıkar. Bazen karnı deşilmeden önce timsah intihar eder. Bu küçük sürüngen dört ayaklı pençeleri olan gelinciğe benzer. Yaklaşık bir zira boyundadır.

(274)

Herkend Laruy denizleri arasında yaklaşık bin oda vardır. Her odanın arası bir fersahtır. Aynı şekilde onları bir kadın yönetir. Eski zamanda bu adalar Deybecat diye bilinirdi. Sayılamayacak kadar çok askerleri vardı.

(275)

Bu adı geçen denizlerin tamamı demiri eritirler. Gemilerin çivilerini öldürürler, yakarlar. Çiviler incelikler. Oranın halkı gemilerini çivilerin yerine Narcilli'yi ile bağlanan tik ağacından yaparlar.

Not: Narcil: Hindistan ceviz ağacı

Sayfa 197

(276)

Serendip adasında süslenmesinde ve kıymetli mücevherlerin kullanımında aşırıya kaçtıkları altından bir mabed bulunmaktadır. İnsanlar orada toplanıp atalarının hayatlarını ve krallarının hikâyelerini birbirlerine anlatırlar. Serendip adasının 80 fersah olduğu söylenmiştir. Serendip üzerine Âdem (R.A.)'in indiği söylenen denizde günerce sürecektir mesafeden görülen göğe doğru yükselen ulu bir dağ vardır. Brahmanlar dağda yaklaşık 50 zirada Hz. Âdem'in ayak izi olduğunu söylemişlerdir. Bu dağda şimşek gibi parlayan, ışık veren sürekli bir nur bulunur. Bu dağda ve onun çevresinde kırmızı, sarı ve lacivert türünden yakutlar vardır. Kırmızı olanı en güzeli ve en değerlisidir. Ateşte kalınca daha da kırmızılaşıp güzelleşir. Küçük bir parçası koyu kırmızı olup üzerine ateş körüklenirse bu kızılık taşta yayılıp ona rengini verir ve onu güzelleştirir. Demir törpülerin yakutların renklerine etki etmediğini söylemişlerdir. Aristoteles bu saydığımız üç yakut türünden herhangi birini kolye veya yüzük olarak kullanan birinin memleketinde veba salgını olduğunda vebaya yakalanmayacağına öne sürmüştür. ج: س: ن: nın dediği gibi Serendip kraliçenin ülkesinde değildir. O kral Behl'e aittir. O Arap ülkelerinden kendisine getirilen şarabı içer. Hint kralları arasında ondan başka şarap içen yoktur. O şarap içip halkın içinde içmesine izin verir. Bu kraliçenin ülkesi Berran diye isimlendirilir. O Berraniye diye çağırılır. Çok güçlü bir ülkedir. Kral Behl ordusuna ve büyük krallığına rağmen ona karşı aciz kalır. Ül-

kesi vebalıdır. Oralı olmayıp oraya yerleşenlerin de ömrü aynı olmaktadır. Filleri diğer ülkelerinkinden daha büyüktür.

Sayfa 198

(277)

Hint kralları beş ziradan yüksek filleri beş ziradan sonraki her bir zira için yedi zira kadar 5000 dinara ve daha kısası içinde aynı ölçümde az fiyata satın alırlar. Onlar da Berraniye'nin yanında bulunan bir fil hariç yedi ziranın üzerinde fil bulunmaz. O filin yüksekliği on ziradır.

Hint krallarının filleri arasında krallarından biri olan Sayleman'ın filinden savaşta daha hızlı koşanı yoktur. Fillerin cesaretini ölçmek- denemek için büyük bir ateş yakar ve onları onun üstüne sürerler. Ateşte korkmayan cesur demektir. Onun cevresini dolaşan veya korkan eşya ve ağırlık taşımaya uygun demektir.

(278)

Denizden Kulzum'a ulaşan başka bir körfez vardır. Onunla Mısır'ın Fustat'ı arasında üç gün vardır. Üzerinde (sahilinde) Eyle kenti, Hicaz, Cidde ve Yemen vardır. Uzunluğu 1400 mildir. Saydığımız beldeler, şehirler onun doğusundadır. Batısında yukarı Mısır ve ona bağlı olan yerler, Beca toprakları ve ona bağlı olan yerler yer alır. Sonra Habeşistan, Sudan ve en uzak zenci topraklarına kadar gider. Zencilerin en aşağıdaki ülkeleri oradadır.

(279)

Yemen krallarından biri Kızıldeniz ile Rum denizini birleştirmek için aralarında kazı yapmış ancak Kızıldenizin yüksekliği ve rum denzinin alçak oluşu nedeniyle bunu yapması mümkün olmamıştır. Yüce Allah değerli kitabında belirttiği gibi onların arasına bir engel koymuştur.

Sayfa 199

Kızıldeniz'de kazılan kanal timsah kuyruğu adıyla tanınır. Kulzam kentine bir mil mesafededir. Mısır hacılarının üzerinden geçtiği büyük bir küp vardır üstünde. Kral amacına ulaşamayınca Tinmis, Dimyat'ın aşağısında ki yerde Rum denizinden bir körfez kazmıştır. Bu körfez eğimliliği ve şiddetliliği ile tanınır. Su bu körfezde

rum denizinden devam edip Ne'nean adı verilen yere ulaşır. Gemiler Rum denizinden girip bu köye ulaşır. Yine gemiler kızıldenizden girip timsah kuyruğunun sonuna ulaşırlar. Böylece bir denizden diğerine taşımacılık kolaylaşmış olur. Sonra o, zaman içerisinde toprakla doldu. Orada kazı izeri aşikârdır. Reşit bu iki denizi nil nehrinin yukarıdaki yatağından Habeş ülkesine doğru ve yukarı Mısır'ın en uzak yerleri aracılığıyla buluşturmaya arzulamıştır. Nil'in suyu bölmeyi başaramamıştır. Ferma ülkesinin aşağısından Tinnis'e doğru bunu yapmak istedi. Yahya b. Halit ona şöyle dedi: Bu gerçekleşirse (Rumlar) insanları Mescid-i Haram'dan ve Mekke'den gasp eder kaçırlar. Böylece bundan vazgeçti. Amr b. El-as Mısır valisi olduğunda bunu yapmaya kalkmış fakat Hz. Ömer (R.A.) ona engel olmuştur.

(280)

Bu denizden üçüncü bir körfez dallanır ki o Fars denizidir. Uzunluğu 1400 mil, genişliği 500 mildir. Ubulle ülkesinde ve Basra toprağı olan aşakat ve Abadan'da son bulur. Basra Haşabat'ı bu şekilde isimlendirilmiştir. Çünkü Umman'a gidecek gemiler için orda denize tahtalar dikilmiştir. Bu Fars sınırının başlangıcıdır. Bu körfez üçgen şeklindedir. Ubulle ülkesine doğru açısını alır. Fars denizinde doğuda Fars sahili, Seyraf sahili, Kırman sahili, Mikron ülkesi-o haricilerin ülkesidir- yer alır ki bunların tümü Nahl toprağıdır. Sonra Hind sahili vardır.

Sayfa 200

Hint sahilinde Sind nehri olan Mihran bulunur. Çin toprağıyla Vahid amir sahiliyle birleşir. Söylediklerimizin batısında (Katar adaları) Benicezime nehri, Umman ülkesi-o Kılman ülkesinin karşısındadır. – Sonra şihri toprağı, Ahka ve Hadremeut bulunur.

(281)

Şihri'deki halk Kuzaçlıdır. Arapalardan bu ülkeden oturanlara el-Mehre denir. Onlar "Kaf" yerine "şin" i kullanırlar. En kaliteli anber onlardadır. Onların sahilde üzerine bindikleri develeri vardır. Bunlar anber olduğunu hissettiklerinde üzerine çöker otururlar. Nadir olarak görülen yuvarlak ve mavi anberdir. Bunun için eğitilmiş ve alıştırılmıştır. Bu sahilde ip olarak kullandıkları kendir bulunur. Yine en güzel anber zenci adalarında bulunur. O denizlerin diplerinde oluşan birşeydir. Mantar ve yer mantarı türlerine benzer. Bazen ondan az bir şey bile Uval (Eval) denilen büyük

balığa değdiğinde onu öldürür. Ölen balık suyun yüzüne çıkar. Zencilerden onu avlayan kimseler vardır. Onun kancalar ve halatlarla çıkarıp karnını deşerler ve böylece anberi içinden çıkarırlar. Irak'taki ve Hintteki atarlar (koku satıcıları) o anberi bilirler. Endülüs sahilinde Şenterin ve Şezune denilen yerlerde de kaliteli iyi anber vardır.

(282)

Bu körfezde Harek adası gibi birçok ada vardır. Bu adada inci çıkarılan yerler vardır. Bu inciler Hareki diye bilinirler. Yine eval adası vardır. Bu adada araplardan Benu Maan gibi pek çok kimse yaşar. Bu denizde Kuseyr, Üveyr ve üstünde insan topluluğu bulunmayan Salis diye bilinen dağlar vardır. Bunlar üstünde ne de bir insan bulunan göğe doğru giden Yalçın dağlarıdır

Sayfa 201

İnsanları ürküten deniz dalgaları bu adayı döver. Gemilerin bu dalgaların içine girip onları geçmeye çalışmaları kaçınılmazdır.

O Umman'dan Sefray'a gidenlerin yolu üstündedir. Bu körfezle daha önce belirtilen kızılde- niz körfezi arasındaki mesafe karada 1500 mildir. Bu mesafeye karadan denize kadar olan alan dâhildir. Deniz birçok yerinden onu kuşatır.

(283)

Şu denizlerin hepsi birleşiktir tektir. Çin denizi hint denizi, Fars denizi, Yemen denizi

Bunların dalgalarının şiddeti birbirinden farklıdır, aynı değildir. Fars denizinin zorlaşmaya başlaması güneşin başak burcuna girip balık burcu oluşana kadardır. Hint denizi bunun tam tersidir. O ikisi vakitlerinde kabaran, harekete geçen iki gel gibidirler. Fars denizi ise sene boyunca girilmeye, gemiyle dolaşmaya müsaittir.

(284)

Bu saygıdımız körfezlerden kokusu en kötü olan içi ve dışı en verimsiz olan deniz Kulzum'dur. O Hint denizinin sonundadır. En yabanisi ve dağları en yüksek olanı o dur. Gece karanlığı çökünce gemiler belli aşamalarda, belli yerlerde bekleyip ancak gündüz vakti yol alırlar. O Hint ve Sind denizinin derinliklerinde inci ve An-

ber bulunan sınırında yer alır. Dağlarında mücevherler, altın ve gümüş madenleri bulunur. Abanos ağacı, bambu öd ağacı, sandal, kâfur ve karanfil ağaçları ve koku çeşitleri zenginlikleri arasında yer alır.

(285)

İnci çıkarılan yerler Harek, Katar, Umman ve Serendil ülkeleridir. Buralardaki denizlerin dışında başka denizlerde inci yoktur. Dalgıçlar, inci avcıları sadece balık eti yerler.

Sayfa 202

Nefesin çıkması için kulaklarının kökünde bi yanık olması kaçınılmazdır. Çünkü onlar burunlarının üstünde kaplumbağa kabuğu taşırlar. Kulaklarına bir tüp yağla yağlanmış pamuklar yetleştirirler. Bu pamuklar denizin dibinde sıkarak içlerindeki yağı çıkarırlar. Bu yağ ışık verir. Deniz canlıları kendilerini yutmasın diye korkarak ellerini ve bacaklarını siyaha boyarlar. Siyahtan kaçarlar. Onlar yine deniz altında köpek sesi çıkararak da kaçırırlar. Bazen ses denizin dışından da duyulur. İnci avcılığı dalgıçlık ancak nisan başında başlayıp eylülün sonunda biter.

Yeşil Deniz

(286)

Rum denizine gelince o Şam, Mısır, Endülüs denizidir. O okyanusun bir uzantısıdır. Uzunluğu 5 bin mildir. Serahsi Kindi'den yaptığı alıntıda 6000 mil demiştir. Eni konusunda anlaşmazlık vardır. 810 mil ve 812 mil denilmiştir. O, Sebte ile Tanca ve Endülüs Sahili arasındadır. Orası Zukak diye bilinen yerdir. İnşallah Mısır hakkında bilgi verirken bu iki sahil arasında ki köprüye ve ordaki deniz suyunu anlatacağız. Bu denizin okyanusa uzanan yerinde zalim kral Hirkul tarafından yapılmış bir deniz feneri vardır. O fener kulesinde bir kitabe eliyle şu yazıyı işaret eden bir heykel vardır. Benden ötede yol yoktur. Bu denizde gidilecek bir yol yoktur. Onda ne bir şey yüzer nede onda bir hayvan, canlı bulunur. Onun sozu olmayıp ne kadar olduğu da ölçülemez, kavranamaz. O karanlıklar denizidir. Yeşil denizdir. Okyanustur.

Sayfa 203

(287)

İsmi Haşhas olan Endülüslü bir genç (bu denizi aşabileceğine dair) iddiaya girip kendini tehliye atmış. O genç Kurtubalıymış. Oralı bir grup gençle gemiye binip hazırlıkları tamamladıktan sonra bu denize açılmış ve uzun süre gözükmemişlerdir. Sonra ganimetlerle ve herkesce malum haberlerle dönmüşlerdi.

(288)

Bu denizin kenarında, sahilinde siyahîlerin en uç topraklarından başlayıp en kuzeydeki Britanya'ya büyük adaya uzanan batıda ve kuzeyde yer alan topraklar vardır. Bu denizde Sudan'ın karşısında yer alan siyahîlerin ülkesinin karşısında Halidat adı verilen altı ada vardır. Yine bu denizde Britanya adası yakınlarında 11, Endülüs'ün karşısında da Ğudeyre adı verilen bir ada bulunur. Zukak diye bilinen körfez bölgesi vardır. Ve ondan sonrasını hiç kimse bilmez.

[Rum Denizi]

(289)

Bu uzantı (körfez) Rum, Tartus, Masisa, Antakya, Lazkiye, Utraplus, Sup denizidir. Ve bunların dışında Şam Mısır, İskenderiyye sahillerine kadar uzanır. Bu denizde birçok ada vardır. Örneğin denizin kendisini 200 mil kuşattığı Kıbrıs adası, denizin kendisini 800 mil kuşattığı İkrituş adası, denizin kendisini 500 mil kuşattığı Sicilya (sakaliye) adası ve denizin kendisini 300 mil kuşattığı Serdanya adası vs bulunur.

Sayfa 204

(290)

Afrika ve Sicilya denizinden mercan çıkarılır. Daha önce bahsettiğimiz ve Tancanın üzerinde yer aldığı körfez, daralan deniz girintisi Mağrib ülkesine bitişiktir. Bu deniz Afrika, Sus, Utrablus, Mağrib, Kayrevan, Berka sahili ve Remade'den İskenderiye, Tinnise, Dimyat'a, Şam sahiline, Rum sahiline Roma'ya ve başladığımız boğaza, Yere dönene kadar Endülüs sahiline ulaşır. Bu denizden kuzeye doğru Romanın yakınından bir uzantı çıkar. Buna Etriyes adı verilip uzunluğu 500 mildir.

Rumlar bu denizi Rabcine diye belirler. Ondan uzunluğu 200 mil olan ve Nerbuna toprağına bir başka uzantı çıkar.

نەیتەش بە حەرنە یەتەش Neyteş Denizi

(291)

Neyteş denizi Lazika ülkesine ugrayıp Konstantiniyye'ye kadar uzanır. Uzunluğu 1200 mil, eni 300 mildir. Bu deniz, Neteş denizi; Türk, Bulgar, Rus, vs. milletlerin denizidir. O, kuzeyden Konstantiniyye'nin ötesindeki, arkasındaki Lazika adı verilen şehirden itibaren 300 mil uzanır. Bu deniz bazı yerlerde orada büyük körfez ve nehirler arasında adı geçen Hazar denizi ile bitişir. O yüzden bazı yazarlar Neyteş ve Maneyteş ve Hazar denizlerinin tek deniz olduğunu zannetmişlerdir. Maneyteş denizine gelince ondan rum denizine akan Konstantiniyye denizi kaynar. O Şam denizidir. Bu körfezin uzunluğu 360 mildir. Batı sahilinde Konstantiniye yer alır. Oradan kuzeye doğru döner. Sonra Roma, Endülüs vs. ülkeleriyle bitişir.

Sayfa 205

Bu körfezin genişliği 12 mildir. Altı milde denilmiştir. Sahilinde Müsennah? Adı verilen bir kat vardır. Sonra körfez–deniz uzantısı- daralır orada Konstantiniye'de daralarak 4 mile iner.

(292)

Maneyteş denizine Bednais diye bilinen büyük nehir akar. Bu nehir kuzeyde başlayıp orada Yafis'in soyundan olan bir kısım insanlar yerleşiktir. Nehrin yer üstündeki akışının miktarı 300 fersahtır. O, büyük bir nehridir. Nehirde çeşit çeşit taşlar, bitiler –otlar- ve ilaçlar bulunur.

Bu nehir neyteş denizine dökülene kadar Maneyteş denizini yarar. (Maneyteş) kuzeyde bulunan bir göldür. O büyük bir denizdir. Her ne kadar göl diye isimlendirilmiş olsada doğudan batıya uzunluğu 300 mildir. Eni yüz mildir. Ondan Konstantiniyenin yanında çıkıp bir nehir gibi Şam denizine akan bir uzantı çıkar. Onun Konstantiniye'de genişliği 3 mildir. Büyük deniz Neyteş; Gölde Maneyteş'dir.

Babu'l –Ebvab Denizi

(293)

Babu'l Ebvab denizine gelince o, Hazar, Ceyl, Deylem, Curcan, Taberistan ve bir kısım Türklerin denizidir. Bir taraftan Horasan ülkesinden olan Havavezm yurdu- na ulaşır. Yine Horasan denizi olarakda bilinir. Uzunluğu 800 mil, genişliği 600 mil- dir. O uzunlamasına yuvarlak şekildedir. İşte Eacim denizi her tarafında yerleşik ha- yat vardır. Bu denizin egdir habını çoktur. Şam denizide öyledir.

Sayfa 206

(294)

İnsanlar ejderha konusunda anlaşmazlığa düşmüşlerdir. Kimisi şu görüşü dile getirmiştir: O, denizin dibinde olan kara bir Rüzğar, dumandır. Denizden açığa çıkıp havaya yükselir ve bulutlara ulaşır. Aynı kasırga gibi yerden başlar kendi etrafında döner. Ve tozu, çer çöpü, bitkileri, toplayıp göge doğru yükselir. İnsanlar bulutların siyahlığından, etrafın kararmasından, Rüzğarların birbirine girmesinden onun siyah yılan zannederler. Kimiside şu görüşü dile getirmiştir: o bir canlıdır. Denizin dibinde olur. Büyür ve deniz canlılarını güder gözetir. Allah ona Melekler ve bulutlar gönde- rip onu oradan çıkarır. O karayılan suretindedir. Parlaktır. Işık saçır. Kuyruğu ile bina olsun, ağaç olsun, dag olsun istediği şeyin üstüne çıkar. Nefes alıp verdiği- nde bazen ağaçları yakar. Bulutlar onu Yacuc ve Macuc ülkesine atarlar İbn Abbas'dan şöyle rivayet edilmiştir: Bazı kimseler onun karayılanı olduğunu ve sellerin onu de- nize atığını söylemişlerdir. Büyük olur ömürleride uzun olur. Bir tanesinin ömrü 500 yıldır. Farslar onu yedi başlı olduğunu idda edip ona ve Veduhak ismini verirler. Bir grup hadis ehli şunu rivayet etmişlerdir: Yeşil denizin ortasında her birinden bir nehir akan ver nehirler dört yöne birbirine kavuşmadan karaya kadar akan dört sütun üze- rine kurulu bir kubbe vardır. Bu nehirlerin birincisi Nil, ikincisi Seyhan üçüncüsü Ceyhan ve dördüncüsü Fıratdır.

(295)

Denizle görevli melek ayakını Cuh denizinin sonuna koyar. Deniz taşar ve gel olur. Sonra ayağını kaldırır ve su eski haline döner. Söylediklerimizin tümü mümkün değildir. Bu tür haberler bireyler yoluyla gelmiştir. Kendisiyle amel edebilmek için Tavatur ile gelmesi zorunludur. Eğer bu bilgiler doğruysa teslimiyet ve boyun eymek zorundadır. Kapının yıkılması bahsi gelecektir inşallah.

Sayfa 207

(296)

Bu deniz üzerinde kapılar alanlar vardır. Bu kapılara- alanlara BaĒe ismi verilir. Buralardan petrol çıkar. Burdan beyaz petrol alınır.

Etham denilen ateş pınarları vardır. Bunlar yerde açığa çıkarlar. Geceleyin uzun mesafelerden görülürler. Bazıları şunlardır: Sicilya, Şihr ülkesindeki Berhat vadisi volkanı, Hadremevt volkanı, Fars ve Ehvaz ülkeleri arasında olup kırk fersah mesafeye görülen Eşk volkanı, Zabic adalarının kralı olan Meherac'ın krallığındaki büyük ateş pınarı – Meherac bütün kralarına verilen bir isimdir. – Bu ateş pınarının alevi havada o kadar yükselir ki gökteki bulutlara kadar ulaşır. Ondandır yıldırım şimşek ve gök gürültüsü sesi gibi sesler duyulur.

Bazen ondan yakındaki şehirlerden duyulan ve krallarının ölümünü haber veren korkunç acayip bir ses çıkar. Bazen ondan daha alçak bir ses reislerinin ölüm haberini verir. Bunu uzun tecrübeler ve eski zamanlardan gelen adetlerle öğrenmişlerdir. Bu uyarıda farksızdır.

(297)

Bu beş denizden – Büyük deniz, Okyanus denizi, Habeş denizi, Rum denizi, Hazar denizi, Maneyteş denizi, Ne var ki bu küçük bir denizdir-hiç biri Habeş deniziyle bitişmez. Ama birbirleriyle bitişirler. Bunlar tek denizdir. Bununla birlikte Hazarın okyanus deniziyle birleşip birleşmediği konusunda anlaşmazlık vardır. Bize göre doğru olan onun bu denizlerden hiçbiriyle birleşmediğidir. Maneyteşden başlayan Konstantiniye körfezinin başka bir denizle de bitişik olduğu idda edilmiştir. Bu doğru değildir.

Sayfa 208

(298)

Farist denizinin sınırı doguda dicle elevra (şası dicle)nın agzından başlar ve Sind, il sınırının başladığı Teyz Mükran Denilen adada son bulur. Farist denizi batıda dicle Elevradan başlar ve Aden'in bitiminde son bulur. Doğusunda şu kentler vardır: Fars ülkesi şehirleri Mükran ve Kirman, batısında Arap yurtları ve kentleri yer alır. Onlar: Bahreyn, Umman, Meskat, Aden'in, sonuna varıncaya kadar Sukutra ki o Arap yArımadasının sonudur. Orada Devari denilen bir yer vardır. O Cidde'ye ulaşan

bir deniz yoludur. Varis denizinin aşağısında fırat sahili vardır. Onda kaliteli katar inci tanesi elde edilir.

(299)

Hind denizinin dogudan sınırı Teyz Mukran adasından çin ülkesinin sonuna kadardır. Batı sınırı Aden'in sonundan Ğıbbu Aden'den başlar. Zenci ülkelerinde son bulur. Birisi burada deniz yoluyla Aden kentinin sonunda yol kat ettiğinde ilk ulaşacağı toprak Berber adı verilen bir adadır. Orada siyahilerin ülkesi ile bağları olan bazı zenciler yaşar. Arap ülkesi tarafından zenci, Zabic ülkeleri ve bir çokmillet bulunur. Denizden uzak olan en yüksek ülke olan Tibet ve Kabil hariç bu ülkelerde yazın yağmur yağar.

(300)

Bize bu iki denizin ve kuzey ve güney sınırları nede oralarda yaşayanlar hakkında bir bilgi ulaşmamıştır. Çin'e ve Hind'e Hind denizi yoluyla ulaşmak isteyen onun ancak doğusuna yönelir ve batısına gidene kadar üzerinde döner.

Sayfa 209

Çünkü onlar her gün ortalama altı saatten biraz az bir süre yol alarak ancak karanlıkları geçebilirler.

(301)

Şam denizine gelince o, Rum denizidir. Bu denizde gemiler güneş akrebin başından hareket edip balığa ulaşmıca kadar dört ay yüzemezler.

Çünkü güneş uzaklaşır ve onda fırtınalar, helak edici Rüzgârlar-özellikle kuzey tarafında-eserler.

Gel-Git'in Nedeni

(302)

Gel-git in nedeni konusu ise ihtilafıdır. Şöyle denilmiştir: Ebu Ma'ser'in açıklamasına göre bunların nedeni ay'dır. Bir grup şöyle demiştir: Onlar yer altında oluşan gazlar/buharlardır. Onlar yoğunlaştıklarında (altında buldukları) denizin

suyunu iterler. Yogunlukları eksilince sular denizlerin yataklarına geri döner ve git olur.

Başkaları şöyle demişlerdir: Denizde insanda olan bazı duygular vardır. He-yecanlanır ve sakinleşir. Başkaları şöyle demiştir. Deniz kenarındaki Rüzğar sürekli değişir. Değiştiği zaman deniz suyu büyür. Bunun peşinden deniz suyu değişir. Ara verir ve deniz eski haline döner. Su havaya, hava suya dönüşür. Ehli Şeriat şöyle demiştir: Dogadaki her bilinmeyen durumun kendisine has bir yönü vardır. O ilahi bir eylem olup ölçülemez e hissedilemez.

Sayfa 210

س Bazı Fars denizcileri gel-git in yılda ancak iki kere olduğunu idda etmişlerdir. Yaz olduğu zaman su çin denizinin ve ona bağlı yerlerin doğusunda, kışında tersinde olur.

س Hint topraklarından olan Bellehera krallığında Nil'den daha geniş bir deniz uzantısı üzerinde yer alan Kenbaya kentinde şunu gördüm: Bu körfezde su kumlar, denizin dibi görülünceye ve dibinde çok az su kalıncaya kadar karaya doğru çekiliyor (gel oluyor)du. Bu, suyu çekilip bir çöl gibi bir hal alan kumlarda köpek gördüm. Gel geldi. Köpek onu hissedip suya yakalanmamak için hızlandı ama su ona yetişip onu batırdı.

Gel-git olmayan denizlerde bunun nedeni ayın ekseninden oldukça uzak mesafede olmaktır. Şöyle denilmiştir: Yogunluğun az olduğu yerlerde bu durum kendi suyuna ve bu su da başka denizlere etki eder. Böyle yerlerde Rüzğarlar az olur. Bu denizlerin isimlerini, oralardaki krallıkları ve Yüce Allah'ın şifa kıldığı şeyleri anla-tığımız inşaallah.

Muhit Denizi ve Gariplikleri

Daha önce zikretmiş olsak bile acayibul –buldan kitabında geçen denizlerin garipliklerinin anlatımı.

Şunu öne sürmüşlerdir: Yeşil denizde İblis'in Yüce Allah'ın arşına benzetilmeğe çalışılmış bir arşı vardır. O arşın çevresinde bir grup büyük İblis İfrit ve Sair cin çeşitleri bulunur.

Sayfa 211

Onlardan bazı yardımcılar ve hizmetkârlar ondan ayrılmazlar. Bazıları onun emriyle insanları kandırmaya, onları hileler yapmaya, onları saptırmaya çalışırlar. Emrine karşı gelen cinleri tutmak için hapshane olarak kullandığı bir adası vardır. O adada için Hz. Süleyman'ın cesedinin bulunduğu bir tapınak vardır. O tapınak ilginç bir saray olup geniş bir avlusu vardır. Bu denizde uzun zamandan beridir ateş püskürten adalar vardır. Ateşin yüksekliği yüz ve hatta daha fazla zira ya çıkabilmektedir. Bu denizde balıklar vardır bu balıklar günlerce sürecek mesafeye kadar yayılmışlardır. Onların farklı çirkin yaratılışları vardır. Sudan yüzen şehirler vardır onda.

(305)

Bu denizde suda inşa edilen kulenin sahibi Ebrehe'nin yaptığı putlar vardır. Bir tanesi sarı olup bu deniz de yol alanlara dönün der gibi elleriyle işaret ediyor, ikincisi yeşil olup nereye gidiyorsun der gibi kollarını uzatıp ellerini açmış. Üçüncüsü siyah olup parmağıyla denizi gösteriyor: Burayı geçen batar. Gögsünde Sindre şöyle yazılıdır: Kule sahibi Himyenili Ebrehe tarafından efendisi güneş adına yapılmıştır. Bu denizin derinlig değişir. Kimi yerinde denizin dibine ulaşılammakta ve derinliği bilinmemekte birlikte kimi yerinde derinliği 7000 kulaç ve daha fazlada olmaktadır.

(306)

Ziftli Karadeniz'e (zift rengi Karadeniz'e) gelince o çok pis kokar. Orada kiminin insnalar tarafından yapılmış dediği, kiminin de Allah yaratımı olduğunu söylediği gümüş kaleden başkası yoktur. Bu deniz Çin denizine ulaşır. Başlangıcı Fars denizidir. Daha önce bunu anlatmıştık. 12000 adası vardır. Bir gridabı vardır. Oraya düşen bir gemi yok oluncaya kadar girdapta döner durur. Orada daha önce anlattığımız Kuseyr Uveyr vardır. Onda bir çok acayip hayvan vardır.

Sayfa 212

Bu denizde uzunluğu 200 zira dolaylarında bir tür balık vardır. Altın yatakları ve kaliteli inci çıkarılan alanları vardır. Bu denizde bir kalenin üstünde yükselen camdan bir saray / köşk vardır. Burçlarından hiç sönmeyen ışıklar yayılır. İskender oraya girmek istemiş, Hind'li filozof Behram ona engel olmuş ve oraya girenin ko-maya girdiğini baygınlık geçirdiğini bildirmiş. Sonra elbiseleri ağaç yapraklarından yapılmış saçları seyrek kısa boylu bir grup görülmüş orada. İskender Behram'a orada kalmaya nasıl dayandıklarını sormuş. Nehram şöyle demiş: onların bir çeşit ağacı vardır. Ondan yediklerinde bu hal onlardan zail olur.

(307)

Bundan sonra dibi bilinmeyen ve derinliği tespit edilmemiş bir deniz gelir. Gemiler onu güzel bir Rüzgarla iki ayda geçerler. Muhit denizi dışında ondan daha büyüğü ve çetin olanı yoktur. Sınırları içinde Vakvak ülkesi bulunur. Onlar saçlarına bağlı bir ağaç taşıyan kadın kölelerdir. Onların kadınların ki gibi üreme organları ve göğüsleri olup vücutları at vücudu gibidir. Sürekli Vak Vak diye ses çıkarırlar. Taşıdıkları ağaçlardan koştuklarında bir bir buçuk gün yaşar sonra ölürler. İnsanlar bazen onlarla güzel kokular içinde evlenir çok zevk veren cinsel ilişkiler kurarlar. Vakvak ülkesinde insanlar oturmaz. Nadiren deniz yolcuları oraya inerler. Toprakaları çok güzel verimli topraklardır. Başka yerde bilinmeyen kokusu ve tadı çok güzel ürünleri ve meyveleri vardır.

(308)

İlerisindeki adada kadınlara benzeyen düz saçları ve büyük göğüsleri olan bir millet vardır. Onlara su kızları (deniz kızları) denilir. Onların kahkahaları, gülmeleri ve anlaşılmayan bir dilleri (konuşmaları) vardır. Denizcinin biri yeminler ederek onlardan birinden bir çocuk peydahladığını iddia etmiştir. Onun doğuşundan sonra oğluna bağlanacağını zannedip böylece kendisinden ayrılmayacağını düşünerek

Sayfa 213

Onun bağlarını çözmüş. Ne var ki deniz kızları onu gafil bir anın denize geri dönmüş. Yüzerek uzaklaşmış. Ve bir gün sonra ortaya çıkıp ona içinde harika bir inci bulunan bir mercan vermiş (atmış). Ardından gitmiş. Bu erkek çocuğu denizci kadının (denizliden olan kadının) oğlu diye biliniyordu.

(309)

Bu anlatılan denizde uçan balıklar vardır. Geceleyin karaya uçup orada gezinirler. Güneşin doğuş vakti yaklaşınca denize dönerler. Açık yeşil rengi bir balığı vardır. Onu yiyeni günlerce tok tutar. Onunla yetinir ve canı başka birşeyi istemez ve bu ona hiçbir zarar da vermez. Sirtında at ve mercan türeyen bir balığı da bazen görülür. Denizde yol alanlar bazen onu ada sanıp üzerinde demirlerler. Kanatlarından birini kaldırdığında büyük bir yelken gibi olur. Kafasını sudan kaldırdığında, çıkardığında iri bir dağ gibi olur. Deniz durgunlaştığında balık kuyruğunu çeker ve ağzını açar, ağzını açınca sular bir kuyuya dolar gibi ağzından içeri girer. Ona Koydur denilir. Gemiciler gemilerini ondan sakındırırlar. Gece boyunca çanlar çalarlar. Bu balık Herkent denizinde bulunur.

(310)

Herkend denizinde karaya çıkan ve bir fili bile yutan büyük yılanlar vardır. Kayalara dolanırlar karada. Bu şekilde büyük taşları kırarlar. Bu taşları kırarken korkunç bir kırılma sesi duyulur. Çok görülmezler. Bazı Hind ve Zenc kralları onlara tuzak kurup onları avlarlar. Onları pişirip yağlarını çıkarırlar. Onu üstlerine sürerler. Böylece daha güçlü aktif ve heybetli olurlar. Derisini yatak olarak kullanırlar, döşeme olarak kullanırlar. Onlar ipekten daha yumuşak, parla derilerdir. Veremci kimse üzerine oturunca artık ebediyen vereme yakalanmaktan emin olur. Vereme yakalanmaz.

Sayfa 214

(311)

Gariplikler kitabının yazarı (Kitabu'l -Acaib) Herkend denizinin ilerisinde Zanced denilen bir deniz olduğunu ileri sürmüştür. Aralarında 1700 oda olduğunu ve bu odalarda kaliteli bol etli dolgun anber olduğunu ve onun bir parçasının bir ev kadar olduğunu söylemiştir. İbrahim b. el-Huneyrinin kaleme aldığı Kitabu't -tib'da Ahmet b. Hafz el-Attar şöyle demiştir: o, eritmiş olduğu ve içinden kuşların gagalarıyla toplayarak yuva yapmış olduğu otları temizlemiş olduğu anberi aratırken Ebi İshak'ın yanında bulundum. Bana sordu. Ben şöyle dedim: bunlar anberyen kuşların gagalarıdır.

Ebu İshak gülüp bu herkesin söylediği bir laftır. Allah anberi gübre olarak çıkarıncı bir canlı yaratmıştır. Anber denizin dibinde bulunan birşeyden başkası değildir. Reşid, anber meselesi ve onun aslı ile ilgilenmiş Hammad ez-Zübeyri'den onu araştırmasını istemiştir. Ona şöyle yazdığı bir mektup gönderdi: Adenli bir takım insanlar onun denizin dibinde ki gözlerden, pınarlardan çıktığını Rüzgarların onu güçlü dalgalar yardımıyla yerinden söküüp su yüzeyine çıkardığını ve dalgaların onu sahile attığını bildirdiler. Nitekim Heyt toprağında zift akıtan pınarlar vardır. Rum ülkesinde de Rum zifti pınarı vardır. Bu adaların sonuncusu Serendib'tir. Daha önce geçti.

(312)

Bu denizi bulutlar otuz gün kaplar hava açılmaz ve yağmuru da durmaz. Yüzeğinde hayvan olmadığı gibi dibinde ve içinde de canlı bulunmaz. Bu denizden el-Meherac krallığı adalarının bulunduğu Sanf denizine bir uzantı çıkar orada harika bir öd vardır. Bu adaların gariplikleri sayılamayacak kadar çok olup çokluğundan dolayı sınırladırılamazlar. Orada bütün güzel tatlar, baharatlar ve kokular bulunur.

Sayfa 215

Bu denizde denizcilerin/gemilerin onu gördüklerinde onu gördüklerini birbirlerine müjdelediklerini ve kendilerinin güvende olduklarının kanıtı olan su üstünde hareket eden beyaz köşkler olduğu söylenir.

(313)

Bu denizde geceleri çalgı ve davul sesleri duyulan Kırtayl (.....) adası vardır. Deccal'ın orada olduğu söylenir. Daha önce bahsi geçmişti. Karanfil ağaçları vardır. Tacirler onları görmedikleri bir kavimden satın alırlar. Onları sahile yığırlar, kümeler halinde bırakırlar. Tacirler onları alıp karşılığını oraya bırakırlar. Tacirlerin ticaret mallarına sahile bırakıp gemilerine döndükleri söylenmiştir. O günün ertesi günü geldiklerinde her ticari malın yanında bir küme karanfil bulurlar. Razı olurlarsa onu alıp parasını ticari malı bırakıp giderler yoksa malını alır ve karanfili bırakır. Eğer ikisini birden alırlarsa karanfili geri verinceye kadar gemileri hareket etmez. Karanfil ağacı oradaki bir nehir kenarında bulunur. Nehrin adı karanfil'dir. Onu hiç kimse görmemiş olup karanfil ağacını gören kimseden de söz edilmemiştir. Kimileri onu tacirlere cilerin sattığını söylemiştir. Bazıları odaya girdiğini ve onu iyice inceleyip gözden geçirliğini kadın kıyafetleri giyinmiş tüysüz sakalsız sarkmış uzun saçları

olan bir millet gördüğünü ve peşinden gözden kaybolduklarını söylemişlerdir. Tacirler ondan sonra deniz sahiline çıkana kadar bir süre orada kaldılar. Fakat karanfilden bir eser bulamadılar. Buna kendilerine bakan kimseler yüzünden olduğunu anladılar. Ve ondan sonra seneler boyunca eskiden oldukları vaziyete döndüler. Onu yaşken yediklerinde tadının tatlı olduğu ondan dolayı hastalanmadıkları ve kocamadıkları söylenir.

(314)

Bu denizin bilinen bir sınırı yoktur. Başı kuzey karanlığından çıkarak başlar. Ve Vakvak ülkesine kadar gider. Bu denizde- Sang denizi- açıkca görülen evleri ve dıştan beyaz olan kubbeleri vardır.

Sayfa 216

Ne zaman birisi onlara ulaşmaya ve onlara yaklaşmaya çalışsa ondan uzaklaşır. Bu böyle ümidini kesip oradan ayrılmasına kadar devam eder. Ona Sarif adası denilir. Onlar orada kişiler(görüntüler) bir bina ve hayvanlar görürler. Oraya oluşan hiçkimse bilinmemektedir(oraya hiçkimse ulaşamamıştır). Orada Berrake vardır. O, parlak beyaz taştan hoş bir kenttir. Ordan sesler ve gürültüler işitilir. Ne var ki hi. Kimse görülmez. Denizciler ona indiklerinde ve suyundan aldıklarında onun Kâfur kokulu, tatlı-duru bir su olduklarını görürler. Sanf denizinin ortasında gece-gündüz yanan bu dağlardan gürleyen gök gürültüsüne benzeyen: krallarının ölümünü işaret eden korkunç sesler işitilir. Daha önce anlatılmıştı.

(315)

Sanf denizinden sonra Çin denizi vardır. O pis ve soğuk bir denizdir. Kokusu kor ateşte kaynayan su gibi dibinden kaynayan sudan kaynaklanır. Oraya gidenlerden güvenilir kimseler, denizde yaşayanlar olduğunu haber veriyorlar. Suyun altında yaşayan bir halkı vardır. Onları geceleyin deniz dalgalandığında zenci gibi gördüklerini ve gemilere baktıklarını söylüyorlar. Çin denizinde savaş gemisine benzeyen bir balık bulunur. Dalgalar onu sahile vurur. Sular çekildiğinde çamurda kalır. Derisi soyulana kadar debelenir. İki kanadı oluşur ve onlarla uçar. Bu denizde insanları yutan Lahim balığı olur. Bazen gece yolcularından biri ölür ve denize atılır. Denizin dibine inerken kendini Lahim balığının önünde bulur. Sanki bu balık onun gelmesini gözet-

ler gibidir. Bu denizde insan suretinde büyük bir yüz çehre görülür. Ne var ki o çok büyük ve yuvarlaktır. Rengi ayın rengine benzer. İki dağı birbirinden ayıran tepedir.

Sayfa 217

(316)

Rum denizinde Nukale-ilk Konstantiniye kentinin karşısında denizin içinde bir kilise vardır. Senede bir gün su çekilir o gün onu ziyaret ederler. Orada kalı kurbanlar adayıp ona hediye ederler. İkinci olunca su çoğalmaya bvaşlar insanlar ayrılmak için harekete geçerler. Bu haldeyken su yükselip üzerini kaplar ve ondan geriye hiçbirşey görünmez hale gelir. Sene başına kadar bu şekilde kalır.

(317)

Baklimus yeşil denizde yerleşik hayatın olduğu veya olmadığı toplam 27 bin ada olduğunu söylemiştir. Bunlardan birinde Nesnasların devamı olan bir millet bulunur. Onların Lut denilen bir ağaçları vardır meyvesini yiyip yapraklarını da üzerlerine örterler. Onlardan biri mercan adasıdır. Tatlı ananası acı ananası sığ sularında denizin dibinde agaca benzer bir bitki yetişir. Dalğışlar dibe inip onu halatlarla bağlar sonra kökünden sökerler. [0], Çin'de ve Hind'de en çok tüketilen en nefis şeydir.

(318)

Ortasında içinde ne olduğu bilinmeyen çevresinde ölümler, birçok kemik ve çürümüş kemikler bulunan parlak, büyük, siyah taşlardan yapılmış ve büyük piramite benzeyen büyük bir yapının olduğu adada yeşil denizdeki adalardan biridir. Kralın biri oraya gitmiş. Oraya inince arkadaşlarını bir uyuşukluk ve bir uyku kaplamış vücutları uyuşmuş ve takatsiz kalmışlar. Hareket edememişler onlardan güçlü olanlar hemen gemiye koşmuş orada çoğu ölmüş bu denizde başları büyük öpek başları gibi olan bir toplumun olduğu bir ada vardır.

Sayfa 218

Kesici dişleri ağızlarından ateş alevi gibi dışarı çıkar. Zülkarneyn oraya ugrayınca karşısına çıkıp onunla savaşmışlar oda onlardan kurtulana kadar onlarla savaşmış. Ağaçları ve nehirleri çok olan beyaz geniş bir adası vardır yine bu denizin.

Yüzleri göğüslerinde olan kumral bir topluluğu vardır. Her birinin iki cinsellik organı- kadın cinsel organı, erkek cinsel organı-varıdır. Kuşlar gibi konuşurlar. Yemekleri mantara ve yer mantarına benzeyen bir bitkidir.

(319)

Ejderha adası vardır. Adada halka her türlü kötülüğü yapan bir ejderha varmış. İskender oraya gidince ondan yardım istemişler. Ona ejderhanın hayvanlarını öldürdüğünü, telef ettiği bu nedenle ona hergün vergi olarak iki boga verdiklerini söylemişler.

Bu boğaları onun olduğu yere bıraktıklarını onunda çıkıp onları yuttuğunu ve yerine geri döndüğünü söylemişler. İskender; bana onun yerini gösterin demiş. Ona iki boğa hazırlamışlar ejderha gelmiş. Kara buluta benziyormuş. Gözleri şimşek gibi parıldıyor ve ağzından ateş alevi çıkıyormuş. İki bogayıda yutmuş ve yerine dönmüş. İskender iki büyük boğa getirmelerini onların derilerini yüzüp derilerinin içini zift, kükürt, kireç ve arsenikle doldurmalarını emretmiş. Yine bu karışımla birlikte demir kancalar hazırlayıp onları (oraya) koymuş. Ejderha alışmış olduğu üzere çıkıp onları yutmuş ve ayrılmış. Bu karışımlar miydesine oturmuş. Bunlardan rahatsızlık duyuca onları kusmaya gitmiş. Ne var ki kancalar boğazına takılmış. Ejderha rahatlamak için dışarı çıkıp ağzını açmış. İskender demir parçaları getirilmesini ve bunların kızdırılıp demir levhalar üzerine konulmasını ve ardından onlaron ejderhanın ağzından içeri atılmasını emretmiş. Böylece ejderha ölmüş bu adamın halkı için büyük bir fethi. İskendere hediyeler vermişler ona en güzel şeylerini getirmişler. Ona verdikleri arasında sarı tüyleri (kılları) demir ve altın gibi parlayan yaratılışca tavşana benzeyen bir hayvanda varmış. Kafasında Nefvac dedikleri bir boynuzu varmış. Yerdeki hayvanlar, aslan, yabani hayvanların tümü ve kuşlar onu görünce kaçarlarmış.

Sayfa 219

(320)

Bu denizde içindekilerle birlikte altı ay görünüp altı ay kaybolan bir ada bulunur. O daire şeklinde bir adadır. Yine Melkam adası (مَلْكَان) vardır. O bu adaya

yerleşmiş ve onunla tanınmış büyük bir deniz hayvanıdır. Bu hayvanın bir çok kafası ve farklı yüzleri vardır. Onun deniz krallarından birinin biniti olduğu söylenmiştir. Çünkü iki kanadı vardır. Onları dikip bir araya topladığında eskiler bundan söz etmiştir. O kocaman bir dağ gibidir.

(321)

Onlardan biri Saydun adasıdır. Kendisine en yakın yere bir ay mesafededir. Saydun bir kraldır. Orada bir çok acayip şey, kaliteli mamuller, nehirler ve ağaçlar vardır. Saydun bir sihirbazdı. Cinler etrafına toplanıp onun için acayip şeyler yaparlardı. Onun adanın tamamını gören en değerli mücevherlerden yapılmış bir payenda üzerinde altından bir tahtı vardı. Cinin biri Süleyman (R.A.) a göre onu göstermiştir. O oraya saldırı düzenleyip adayı viraneye çevirmiş onu ve oradaki halkın çoğunu öldürmüştü. Çünkü onlar Saydun'a tapıyorlarmış. Onlardan bir bölümünü esir almış esir aldığı kimseler iman etmişler. Saydunun kızını da esir almış. Yeryüzünden ondan güzel yüzlüsü ondan daha güzeli ve zarifi yokmuş. Onu kendisi için seçip onunla evlenmiş. Babasından ayrıldığı ve yurdunu özlediği için sürekli ağlarmış. Süleyman (R.A.) ona şöyle demiş neyin var. Seni sürekli üzgün görüyorum. Oysa ben babandan daha hayırlıyım. Krallığımda onunkinden daha üstün ve büyük. Kadın: Öyle fakat ben babamla geçirdiğim zamanı hatırladığımda bu bende üzüntü ve kedere yol açıyor. Keşke şeytanlara emretsende bana onun suretinde bir heykel yapsalar. Çünkü onu görürsem o zaman teselli bulurum. Şeytanlara emretti kadın için babasının heykelini tahtına benzer bi taht üzerinde yaptılar. Bu işi üstlenen şeytan babasının arkadaşı olup kadına bu aklı verende oydu. Bu taht ve heykel Süleyman'ın kendisi için yaptığı evlerde bulunuyordu. Onun için en güzel ağaçlardan dikmiş o evlerde. O evlerin duvarları altın, gümüş vs mücevherler süslenmiş bahçelerinde nehirler fişkırtmış. Kadın heykele ilgi gösterip altınla dokunmuş ipek türü elbiseler giydirmiş ona.

Sayfa 220

Başının üstüne en güzel ve pahalı renkli mücevherlerle yapılmış ve donatılmış bir taç koymuş. Çevresine altınla süslenmiş ipek yastıklar koymuş. Üzerine parçaları serpmiş. Önünde anber ve en güzel kokulu tütsüler koymuş. Tam karşısına ondan biraz uzağa çeşit çeşit kokular parfümler koymuş. Sabah akşam huzuruna çıkıp bütün yardımcılarını ve hizmetçileriyle birlikte daha önce babasına yaptığı gibi ona tapmış. Bu heykelin içine bir şeytan girmiş. Bu şeytan onun babasıymış gibi konu-

şurmuş. O şöyle dermiş: bu yaptığından dolayı aferin sana. Senden hiçbir şey eksilmemiş. Asıf b. Belhiya kadının bu durumundan haberdar olmuş asıf, Süleyman'ın halkından olup kitabın ilmüne sahipti. Belkıs'ın tahtını getiren odur. Asıf kadının Süleyman'ın kalbindeki yerini ve Süleyman'ın ona olan sevgisini biliyordu. Bu yüzden olanları ona nasıl anlatacağını bilemedi. Nihayet bunun için aklına bir fikir geldi ve şöyle dedi: Ey Allah'ın peygamberi! Ben yaşlandım ve ölümüm yaklaştı. Peygamberlere anlatıp onları öveceğim bir imkânım olmasını istemiştım. İnsanların ve İsrail oğullarının önde gelenlerinin getirilmesini ve yerlerini almalarını emredersin. Hz. Süleyman (R.A.) bunu olumlu karşıladı. Asıf b. Berhiya Minbere çıkıp bir konuşma yaptı. Allah'a hamd edip onu övdü. Ondan afdilenip teker teker peygamberleri anlatmaya ve onları çocuklarını ve yaşlılıklarının, onların zamanlarını övmeye başladı. Nihayet Hz. Davud'a ulaştı. Onu övüp onun için af dilendi. Sonra Süleyman anlattı. Özellikle küçüklüğünü övgüyle anlatıp yaşlılığından bahsetmedi. Ve onun döneminden iyi ya da kötü hiç söz etmedi. Bu Hz. Süleyman'a dokundu. Onu derhal çağırttı. Onu bundan dolayı tutukladı. Oda ben bildigimi anlattım dedi. Hz. Süleyman ısrar edince şöyle dedi ona: Evinde kırk günden beridir Allah'tan başkasına tapılırken senin dönemini övmeyi niye hak edersin. Sana verilen nimetin karşılığı ve sana verilen krallığın karşılığı bu mudur? Hz. Süleyman bundan dolayı öfkeleni ve ayağa kalktı. Kadını cezalandırıp putu kırdı. Putun şeytanı kaçtı. Daha sonra onu yakalayıp hapsedti. Bundan dolayı Hz. Süleyman büyü kapıldı. Cinler yüzüğünü alıp kontrolünün dışına çıktılar. İsrail oğullarının arasında dolaşıp onları kötülüğe sevk ediyorlardı. Allah onu krallığını egemenliğini ve yüzüğünü geri verdi. Bu, kadının puta secde ettiği süre kadar yani kırk gün sonra gerçekleşti. Kadın daha sonra tövbe edip iyi bir Müslüman oldu. Hz. Süleyman'ın ondan çocuğu oldu. Tarihçiler adının Cenada olduğunu söylemişlerdir.

Sayfa 221

(322)

Onlardan biride Zud adasıdır. Onlar kanatları, tüyleri ve hortumları (burunları) olan yaratıklardır. İnsanların yürüdüğü gibi tek ayak üzerinde ve hayvanlar gibi dört ayaküstünde yürürler. Kuşlarla birlikte havada uçarlar. Onlardan biri kabis adasıdır. O top gibi toparlak büyük bir hayvandır. Güçlü bir sesi vardır. Sesinin nereden çıktığı bilinmediği gibi ne olduğu ve ne yedigide bilinmez.

(323)

Onlardan biride bir grup insanın uğrayıp da denizi dalgalanıp yükseldiği adadır. Bakmışlar ve birden beyaz saçlı ve beyaz sakallı bir yaşlı görmüşler. Üzerinde yeşil elbiseler varmış. Sırtüstü bir şekilde suya uzanmış ve şöyle diyormuş: Herşeyi planlayıp yöneteni, gönüllerdekini bilip denizleri dizginleyeni eksiklerden irak tutArîm. Turuk dağlarına ve onun bulunduğu bölgeye varıncaya kadar güney arasında alın.

Yolunuza devam edin Allah'ın kuvvetiyle (yardımıyla) kurtulup selamete ereceksiniz. Gemiye binip kendilerine belirttiği bölgeye doğru yola çıktılar. Nihayet Senderusa (سندروسه) de denilen adaya ulaştılar. Orada uzun yüzlü bir toplum vardı. Onların beraberlerinde dayandıkları ve onlarla savaştıkları altından yapılmış değnekleri vardı. Başlarının üstünde altın vardı. Giysileri altınla dokunmuştu. Yiyecekleri muz ve mantardı. Yanlarında bir ay kaldılar. Taşıyabildikleri kadar altın değneği yanlarına aldılar. Sonra yollarına koyulup kurtuldular. Onlara yol gösteren Hızır (R.A.) idi. O ada onun oturduğu yerde o en büyük denizin ortasındadır.

Sayfa 222

(324)

Orada gözlerinden durmadan günlerce gözyaşı akan camdan bir putun olduğu Feyruh adası bulunur. Onun kendisine tapan toplumuna ağladığını öne sürdüler. Krallın biri onlara saldırıp onları ele geçirip öldürmüş ve putu kırmak istemiş. Ona her neyle vurdularsa da fayda etmedi puta hiçbir etkisi olmadı. Darbe ters tepip vurana çarptı. Onu kendi haline bıraktılar. Kulaklarına Rüzğar girdiğinde ilginç bir ıslık sesi çıkarıyordu.

(325)

Yeşil denizde uzaktan bakılınca görülen ona gitmek için yaklaşılnca gözden kaybolan bir ada vardır. Onu ilk gördüğü uzaklığı dönünce tekrar görülür. Ordan bakan onu açık ve net olarak görür. Orada güneşin doğuşuyla ortaya çıkan gündüz boyunca duran ve güneşin batışı ile giderek gözden kaybolan bir ağaç vardır, denilmiştir. Denizciler o denizde Nuşakil (.....) denilen küçük bir balık olduğunu ve insan

onu yanına aldığında o adayı görüp ona girdiğini söylüyorlar. Bu ilginç ve acaip bir şeydir.

Orada Tavuran (طوران) adası bulunur. “Tavuran” krallarının ismi olup dört bin karısı vardır. Onlarda böyle olmayan kral olamaz. Mallarının ve çocuklarının çokluğuyla övünürler. Yediklerinde şaşkırtıcı derecede bir cinsel güç kazandıkları bir bitkileri vardır.

(326)

Bu kralın ülkesinde hareketli bir ada var. Denizciler onun varlığı konusunda ortak karardadırlar. Kimisi de onu kesinlikle defalarca gördüğünü öne sürüyor. O, dağları, ağaçları ve evleri olan bir adadır.

Sayfa 223

Rüzgâr batıdan estiğinde doğuya gider (veya döner). Doğudan estiğinde de batıya gider. Bu sürekli böyle devam eder. Taşlarının parlak ve çok hafif olduğunu söylerler. Aynı hacimdeki bir taş bir kintar olarak ölçülürken o on rıtlı hatta az ağırlıkta olur. İnsan onların dağlarından büyük bir parçayı omzunda taşır.

(327)

Çin denizi sınırları içinde kadınlar adası bulunur. Orada sadece kadınlar oturur. Onlar Rüzgârla döllenip kadın doğururlar. Onların kendisinden yedikleri bir ağaçlarıyla döllendikleri söylenmiştir. Altınlarının Hint kamışları gibi damarlar şeklinde olduğunu söylenir. Aralarına bir adamın düştüğü ve onu öldürmeye niyetlendikleri onlardan bir kadının onu acaip bir tahtanın üzerinde denize bıraktığı dalgaların kendisini Çin denizine kadar getirdiği Çin kralına ulaşip ona adayı anlattığı kralın oraya gitmesi için gemiler hazırlattığı üç sene denizde dolaşarak onu aradıkları ve izine rastlamadıkları söylenir.

(328)

Zülkarneyn haberinde şöyle denilmektedir: O çayırları, nehirleri, ağaçları olan verimli beyaz bir adaya gitmiş adada insanlar gibi ayakta duran kafaları vahşi hayvan kafası şeklinde olan bir kavim görmüş. Gemidekiler onlara yaklaşıncı gözden kaybolmuşlar. Adanın ortasında bembeyaz bir nehir var. Nehrin kenarında büyük

bir ağaç var. Ağaçta tadı güzel olan meyveler var. Yaprakları yeni parlak kumaşlar gibi güzel ve yumuşaktır. Ağaç güneşin doğmasıyla doğuyor ve öğleye kadar git gide serpilip güzelleşiyor. Ondan sonra güneş batana kadar git gide küçülüp güneş batınca gözden kayboluyor. Meyvesi baldan tatlı, kaymaktan yumuşaktır. Yaprakları misten daha güzel kokuludur.

Sayfa 224

Yapraklarını ve meyvelerini İskender'e götürdüler bunları taşıyanlara vuruldu, dayak atıldı. Gözle görülmeyen kimseler tarafından kırbaçlandılar. Kendilerine şöyle seslenildi bu ağaçtan aldıklarınız geri verin vermezseniz ölürsünüz. Bunu yerine getirip gemilerine binip gittiler.

İskender ibadet odasına girdi onun zararlı ot dışında hiçbir şeyin yetişmediği bir çöp olduğunu gördü. Orada bir su göleti var. Orada ibadet yüzünden hummadan kararmış kimseler gibi kararmış ve bitkin düşmüş bir kavim görmüşler. Onlar için durup onlara selam vermiş. Selamına karşılık vermişler. İskender: bu çölde nasıl yaşıyabiliyorsunuz? Rabbimizden gelen denizdeki balıklar, bitki kökleri türü, rızıkları yiyip bu göletlerin suyundan içiyoruz dediler. İskender: sizi bundan daha verimli bir yere taşımadı mı? Kavim: onu ne edelim? Bu adamızda bizi dünyada hiç kimseye muhtaç bırakmayacak bir zenginliğimiz var. Onu insanın hayal bile edemeyeceği yakut ve mücevher türlerinin parladığı bir ülkeye götürmüşler. Onu oradan çıkarıp geniş bir araziye başka ülkelerde benzeri bulunmayan çeşit çeşit ürünlerin ve meyvelerin olduğu bahçelere götürmüşler. Ona şöyle dediler: böylesini gördün mü? İskender: hayır vallahi. Onlar: bu önümüzde olup Allah tarafından bize ait kılınmış ama biz ondan hiçbir şeye yüzümüzü çevirip de bakmıyoruz. Biz yaban otlarını bu meyvelere tercih ediyoruz. İskenderle birlikte olanlar o mücevherlerden biraz almak için gittiler. O ise onlara engel oldu. Ada halkına veda edip gemisine hayretler içinde bindi.

Denizlerin Taşınması

(329)

Mantık kitabının yazarı karanın olduğu yerin denizin olduğu yerin kara olabileceğini söylemiştir. Karalar ebediyen kara olmadığı gibi denizlerde ebediyen deniz değildi. Canlılarda olduğu gibi yerlerinde genci, yaşlısı vardır.

Sayfa 225

(330)

..... Necefle ilgili bölümde- Necef Hire'dedir. -Necef denilen yerin deniz olduğu ve Hire krallarına gelen Hint ve Çin gemilerinin orada demirlediği (bilgisi) geçmişti. Günümüzde Hire ile deniz arasında günlerce sürecektir bir mesafe vardır. Necef'i görüp ona halkının bir yerden bakan, ne demek istediğinizi anlamış olur. Halid b. Velid Hz. Ebubekir'in (R.A.) verdiği yetkiye dayanarak Yemamen'in fethinden ve yalancısının öldürülmesinden sonra Hire'yi ele geçirmek isteyerek gelmiş. Hireliler beyaz kaleye kapanmışlar. Kalede İyas b. Kabise, Kadisiye köşkü, Bevi Nufeyle köşkü ve Beni Mazin köşkü vardır. Bu saydıklarımız günümüz olan 432 senesinde viranadirlere. Bu köşklere Kadisiye köşkünün arası üç mildir.

(331)

O gün kadisi Şemmal pınarının ilerisinde bu günkü yerinin daha aşağısındaydı. Bilgiler şöyle demişlerdir: Rüstem karşıya gelmek istediğinde Atik'in kadisin önünde kapatılmasını emretti.

Onu yol haline getirene kadar gece boyunca onun toprak vs ile doldurdular. Ertesi gün güneş yükselince tamamlandı. Bunlar sad b. Ebi vakkas ile karşılaşmak için karşıya geçişi sırasında oldu.

(332)

Halid, Necef'de konakladı onlara akli başında birini göndermeleri için haber yolladı.

Sayfa 226

Onu Abdülmesih b. amr b. Kays b. Hayyam b. Bukayle El Ğassani'yi gönderdiler. Beyaz köşkü inşa eden Bukayledir. Bukayle diye çağrıldı çünkü o birgün yeşil elbisler içinde dışarı çıkmış ve kavmi ona bu bir baklacıktan başkası olamaz demiştir. Abdülmesih Sasani krallarından olan Mubizan (...)ın rüyasını gelip satihe sorandı. Abdülmesih Halid'e (R.A.) gelip – Abdülmesih o zaman üç yüz elli yaşındadır- ona bildiklerini ve aklını göstermek istedi. Halid: Sen neyin eserisin? A. Mesih: Babamın eseriyim. Halid: nereden geldin? A. Mesih: Annemin karnından. Yazıklar olsun neyin üzerindesin sen? A. Mesih: Yerin Halid: Akıllı mısın? A. mesih: He vallahi bağlıyorum. Halid: kaç yaşındasın? A. Mesih: Bir adamın oğluyum. Halid: Allah'ın bizi üzmemekten başka şey yapmayan topluluğu rezil kıl ben ona ne soruyorum o bana ne cevap veriyor. Abdülmesih: Hayır, vallahi ben sadece sorulanına cevap verdim. Aklına geleni sor. Halid: Arap mısınız Nebatilerden misiniz? A. Mesih: Nebatiler bizi Arap yaptı. Araplar da Nebati yaptı. Halid: savaş mı barış mı? A. Mesih: tabiki barış Halid: peki bu kaleler neyin nesi. A. Mesih: hâkim gelip onu men edene kadar bir sefihi engellemek için onları inşa ettik. Halid: Kaç sene geçirdin? A. mesih: üç yüz elli sene Halid: neler gördün? A. Mesih: Deniz gemilerinin Şu Nef'ten bize doğru geldiklerini, Hint ve Çin malları getirdiklerini, deniz dalgalarının ayak bastığım yeri dövdüğünü gördüm. Hireli bir kadının sepetini kafasının üstüne koyduğunu ve azığını somun olduğunu gördüm. Şehirler, bitişik binaların, meyveli ağaçların, Şam'a varıncaya kadar bol suların olduğunu gördüm. Bugün oraların çöle dönüşmüş olduğunu görüyorsun. Allah'ın ülkeler ve kullarla ilgili her zaman yapa geldiği şeydir bu.

Halid onun kim olduğunu, Araplar arasında akli ve uzun ömrüyle meşhur olduğunu bildiğinden sessiz kaldı. Elinde çevirdiği anında öldüren bir zehir vardı. Halid ona bu elindeki nedir? dedi oda anında öldüren bir zehirdir dedi. Sende halkıma münasip sevindirici bir şey olursa onu kabul eder ve Allah'a hamd ederim tersi olursa ülkesine aşağılanmış biri olarak dönen ilk ben olmam. Zehiri yer ve kurtulurum. Halid onu getir, dedi. Onu aldı ve avuçlarının arasına koydu.

Sayfa 228

-ki bu yedi senedir-Fırat ve Dicle'nin suyu görülmemiş şekilde artmış gedikler genişlemiş sedleri bendleri almış götürmüş. Su düzlüklerine yaymış. Eberviz setleri ve Şadırvanları tekrar yapmaya çalışmış su ona galip gelmiş. Su binaları altına alacak

kadar yükselmiş. Çukurlar ve düzlükler su altında kalmış. Bu durum Acemleri Araplarla savaştan alı koymuş. Muaviye gelince mevlası Abdullah B. Derrac'ı Irak'ın haracını almakla görevlendirdi. Su baraj bentlerini aşmış. Kazancı on beş milyon olmuş. Haccac Velid'in döneminde Batihadan yaklaşık elli fersah elde etmiş.

Nehirler Ve Pınarlar

(335)

İnsanlar nehirler konusunda anlaşmazlığa düştüler. Onlar bedendeki damarlar gibidirler, dediler. Başkaları şöyle dedi: Suyun hakkı yüzeyde olmasıdır. Topraklar farklılaşıp yükseği alçağı olunca su yerin derinliklerine dolar. Su derinlerde kapalı kalınca nefes almak ister. Yere baskı uygulayarak o zaman aşağıdan yukarı doğru pınarlar ve nehirler olarak fişkirir.

(336)

Nil'e gelince onun kaynağı ekvatorun yedi buçuk derece ötesinde bulunan Kamer dağının altındakion iki pınardır. Sel yatağı gibi iki gölde birleşirler. Bu iki göl ne bir bitki nede bir hayvan bulunan aşırı sıcak güney ülkesindedirler. Sonra her bir vadiden üç akar su dallanır ve ilk bölgede birbirleriyle birleşiler. İşte bu vadiden Mısır'ın Nil'i çıkar. Sonra dağları ve kumları aşar.

Sayfa 229

Sonra zenci ülkesinin ilerisindeki Sudan topraklarını böler sonra Nube toprağını dolaşır. Ondan Zenc denizine akan bir kol ayrılır. O Kambelü adası denizidir. İnşallah ondan bahsedeceğiz Nil'in suyunun çoğalması esnasında denizin içine doğru yarım mil kadar tatlı, bulanık Nil suyu yayılır. Nil'de Verel'de denilen Susmar adı verilen Nil timsahı bulunur. Nil'in yeryüzünde yaşama elverişli veya elverişsiz alanda 900 veya 1000 mil aktığı söylenir. Başkaları şöyle demiştir: Nil'in kaynağından döküldüğü yere kadar ki mesafe 5930 mildir. Onun yaşama elverişsiz alanda dört aylık mesafede aktığı söylenir. Müslümanların ülkesinde bir aylık mesafede ve siyahilerin ülkesinde iki aylık mesafede akar. Cahız: Dünyadaki bütün akarsular Nil'in tersine akar. O ise kuzeye akar. Şair şöyle demiştir: Mısır, Mısır. Acayıptir onun hali güneyden akar onun suyu.

(337)

Nil'de torpil balığı bulunur. O balığı avlayanın ağında veya oltasında balık olduğu sürece eli uyuşur ve titrer. Ve sol dağı halkı onu görür. Kim kılıncını kınından sıyrırsa ve onunla oraya girse kabzasını bütün gücüyle tutsa ve en güçlü insan bile olsa elleri titrer. Bu dağın taşlarına bıçak veya kılıçla vursa, demirle vursa hiç etki etmez. Mikastis dağlarından daha güçlü bir şekilde mızrakları, kılıçları çeker. Bu etki günlerce devam eder. Dağın bizzat taşları demiri çekmez eğer kılıcı veya bıçağı onlara bileğlerse demiri çeker.

Sayfa 230

(338)

Asvan ülkesine Yukarı Mısır'dan Fustat'tan gemiler gelir. Asvan'a birkaç yıl mesafede Nil'in ortasından aktığı dağlar ve taşlar vardır. Bu nokta Habeş gemileriyle Müslüman gemilerinin Nil'deki Fustat'a uğrar. Sonra Feyyum toprağına uğrar. Sonra Tinnis toprağına inerek koylara ayrılır. Bu şekilde Rum denizine dökülene kadar Dimyata, İskenderiye'ye uğrarlar. Bu mevkide göller oluşmuştur.

(339)

..... Dimyat'a ulaşınca içinde adalar olan bir göle dökülür. Tinnis onlardanır Tinnis'in ve bu adaların suyu güneyden esince tatlıdır. Onlar bu durumda bunun için yapmış oldukları atölyelere götürürler. Kuzeyden esince gölün suyu tuzlanır. İskender'in kurmuş olduğu şehrin sokaklarına ve çalışmalarına ulaşır bitişir. Akaklarına mermer döşemiştir günümüzde surlarına sarnışlardan, kuyulardan saglarlar Nil Fustat'ın yakınında iki kola ayrılır. Bir kolu İskenderiye yakınlarındaki reşid'e diğer koluda Dimyat' a gider.

(340)

.... Zenci denizine doğru kollara ayrılan Nil koyu ise zenci ülkesiyle Habeş ülkesinin uzak yerlerini birbirinden ayırır. Bu koy, çöller ve kumlar olmasaydı zencilerin çokluğu ve şiddeti yüzünden Habeşlilerin kalabilecekleri bir yurtları olmazdı.

Sayfa 231

(341)

Ceyhun, Ceyhan diye isimlendirilen Behl nehrine gelince onu ikiye ayrılır. Ceyhanın kaynağı Rum ülkesindedir. Masisa ve Kefenebeyye arasından geçen ve Şam denizine dökülür, dedi. Ve buna başka şey eklemedi. Ceyhun hakkında benzer şeyler söylemiştir. Ahmet onu onaylamıştır. Şöyle demiştir: (cihani den aktararak) o ikisi iki nehirdir. Ceyhun nehri Tibetten kaynağı alır Saba ile birlikte doğrudan yönelir. Gelir Vahhan ülkesine uğrar orada vahab diye isimlendirilir. Sonra behl 'in doğudaki en üst sınırına gider sonra tilmise ulaşana dek güneyden kuzeye çevrilir. Sonra oradan zamme ve sonra havarezme yönelir. Ve kentinden geçer. Onu geçince kollara ayrılıp sağa ve sola koylar oluşturur. Ondan düzlüklere, ormanlara ve haverzem katinin dört fersah kadar aşağısındaki çayırlara gider. Sonra Cürcaniyye kentten yirmi dört fersah aşağıda ile müzdahkanın. Evleri arasında doğu kıyısından geçer. Orada balığa vabik ismi verilir. Buralardan aşağı doğru akınca ondan sol tarftan vergedeye bir kol ayrılır. Ona sakire ismi verilir. O Cürcaniyyeden dört fersah aşağıdadır. Orada Fulcan adı verilen düzlüklere gider. Orada balık avlanır ve bu balıklar haverzeme ve çevresine dağıtılır. Nehrin geri kalanı adı geçen göle akar.

(342)

Cihani: Bu gölün çevresi yaklaşık yüz fersahtır.

Sayfa 232

Tenbih şöyle açıkladı: en yakın yer kırk gün mesafededir. .... Suyu tuzludur. Suyunda belirgin bir azalma olmaz ona ceyhun nehri, Şaş nehri ve daha başka nehir dökülür. Suyu tatlı olmaz vede artmaz. Allah bilir ama onunla hazar denizini birleştiren bir yarık tünel olabilir. İkisi arasındaki mesafe yirmi konaktır. Ceyhunun en dar olduğu geçiş güzergâhları behl Ribatında olup genişliği iki mil kadardır.

(343)

Behlin Ceyhun diye isimlendirilen akarsuyuna gelince o masisa nehridir. O pınardan akar. Tirmise ve Horasan ülkesinden isferaine uğrar. Nihayet havarezme ülkesine gelir. Orada çeşitli yerlere doğru bölünür. Geri kalanı gider ve havarezmin aşağıdaki Cürcaniye gölüne dökülür. Dünyada ondan büyük bir göl yoktur. Çünkü uzunluğu bir ay ve genişliğinde bir aylık mesafedir. Çevresi dört yüz fersahtır. Fergana ve Şaş nehirleri ona dökülür. Sahilinde Türklere ait Cedide denilen Müslümanların olduğu bir kent vardır. Gemiler yüzer bu gölde.

(344)

Bir grup uzman ceyhun nehrinin başlangıcının Behl dışındandır iddasını bulmuşlardır. Sonra denize dökülür. O, Masisa sahilinde Rum denizine dökülür demişlerdir. Yerdeki akım miktarı yüz elli fersahtır dört yüz fersahta denilmiştir. Onun Sind mühranına döküldüğünü öne sürmüştür. (Cahız sint mühranının) Mısır Nilinden olduğunu söylemiş ve onda da timsah olmasını delili olarak göstermiştir.

Sayfa 233

Cahız banu kitabı' l Emsar'da anlatmıştır. Sind mührani burave .... Krallığında feth edilen Sind ülkesinin en yükseklerindeki mehur pınardan çıkar.

(345)

Fırat: Başlangıcı Ermeni sınır şehirlerinden Alakela .... Ya birgün mesafedeki eğridhaş .... Dağdır. Sonra Malatya'ya gelene kadar Rum ülkesine doğru akar Rum ülkesinin ortasına ulaşınca bir çok nehir ve suyla birleşir. Sonra menbic köprüsüne ve balise uğrar. Iraklılarla Şamlıların savaş yeri olan Sıffine uğrar. Rakkaya Rahbeye, Heyteye ve Enbara ulaşır. Selam şekline ulaşp Dicle'ye dökülen İsa nehri gibi nehirler ayrılır. Orada ondan sonra Fırat sura ülkesine kasrı ibn Hübeyreye, Kufeye, El-Camiayn en-Nerse, tufufa gidip Basra ile vasif arasındaki göle ulaşır.

(346)

.... Kuzeyden gelir yeryüzündeki akım miktarı yaklaşık beş yüz fersahtır altı yüz fersahta denilmiştir. Fırat Hıheye ulaşır. Hivenin nehri şimdiye kadar bilinen ve atik olarak tanınır. Orada Müslümanlar Rüsteme savaşmışlardır. Bu savaşın adı Kadisiye'dir. Habeşi denizine dökülür. Deniz o zaman şimdi Necef diye bilinen yerdedi. Daha önce anlatılmıştır. El-Cezire topraklarında fırate karkisya denilen yerde habur nehri dökülür.

Sayfa 234

Düzlüklerde bu sular toplanır onlar otuz fersah ve bir fersahın otuzda biri kadardır. Onlarla Arap yArımadasının ve meysanın sınırını oluştururlar. Dicle bagdatı ayırır. Yine fıratın döküldüğü yer ve nehrevan sınır oluşturur. Bu düzlükler onlar ekim alanları ve ağaçlık alanlarıdır. Bu düzlüklerden nehirler çıkar mere nehri olan-

dan biridir. Mere nehri ismini Abdullah B. Ebi Bekr'in mevlası Mere b. Ebi Usman'dan alır. O Abdurrahman B. Ebi Bekr es-Sıddıktır. Hz Aişe onu tavsiye ederek ziyada mektup yazmıştır. Nehir yolunu kesmiştir. Feyzul-Basra Ubulle nehrine dökülür ve böylece dicle el-avraya kadar gider. Sonra hint üzerine dökülür. Feyzul-Basra kentinin üzerinde yer aldığı nehirdir.

(347)

Dicle ise beşinci iklimden Amid ülkesinin Diyarbekir'inden çıkar. Çıktığı yer zülkarmeyn kalesi diye bilinir. Ona Seryer ile Erzem ve Meyafarkin yurdundan çıkan satidema nehirleri dökülür. Musul'a ugrar orada ona Habur nehri dökülür ki Habur ermeni ülkesinden çıkar. Dicleye (Basureyn ve Kabr-i Sabur şehirleri arasında) ki karda ülkesinde buluşur. Musul ülkesinden de denilmiştir. Bu diyar beni Hamdan diyarıdır. Şair onunla ilgili şöyle der (tavil) karda ve bazepda da bir yayla ve çayır var su selsebil gibi soguk ve tatlıdır. Bagdat bagdat nedir? Toprağı ancak bir kordur. Sıcağına gelince çoktur. Bu habura Ra'su'layn' da şehirlerinde akıp firata dökülen habur değildir. Sonra dicle devam eder. Musul'un aşağıda Musulla Cert arasında zap nehriyle buluşur. Hadise doğu tarafında hadiseye birkaç fersah mesafededir.

Sayfa 235

Bunlar Ermenistan ve Azerbeycan'dan gelen büyük zap ve küçük zaptırlar. Sonra Tikrit'e Samarnaya ve Bagdat'a ulaşır. Orada daha önce firatın kolu olduğunu söylediğimiz isa nehri ve diyer nehirler ona dökülür. Sonra Dicle ve Bagdattan çıkan ve ona bin diye bilinen nehir, cercerayanın ilerisindeki Ruvan nehri es-Seyyib ve nil en-Numaniyye gibi bircok nehir dökülür. Dicle vasit kentinden çıkınca basra düzlüğünde serdut, sabis, Kitra ulaşan mesap – Basra gemilerinin çoğu bagdattan vasite orada yüzerler gibi kollara ayrılır. Diclentin akış miktarı üç yüz fersaktır, dört yüz fersahta denilmiştir.

(348)

Ahmet b. Ömer: bu gün el –avra diye isimlendirilen dicleye gelince o, islamdan önce mezarın yanında dümdüz yol alıyordu. Bugün o kesintiye ugramıştı. Mezar ve maysan kevr destinden olan abdesi arasındaki yerden geçer. Nihayet vasitin önündeki feymus-salas'ın üstündeki hayzuran'dan çıkar. Mediye gelene kadar devam eder. Deniz gemileri Hint ülkesinden hareket edip Medine'ye gelene kadar basra

diclesine gidip kollarına devam ederlerdi. Feymus-salas'ın üstünden geçer. Bagdat diclesine gider ve medineye gelir. Sonra ovasitin önüne gelene kadar yeri yarar. Nihayet suları bu düzlüklere dökülür. Betaih (düzlükler) o zaman Arap topraklarına bitişik olup tArım alanıydı. Yeşkur ve bahile ormanın kabilelerindenidir. Binde, Benu Abs vardır. Benu Abs meysan bişitiktir. Bu arazilerde su genelde alçaktır. Bu betaih diye bilinen yerler sert ugan ve taş tujan diye isimlendirilirler. Sular durulur azaldığında buraların arazi oldukları anlaşılıyor.

Sayfa 236

İlk Betaih ve onun devamı olan yerler çöllere dönüşmüştür. Bazen orada yakıcı sıcaklar olur. Bugün Dicle El-Avradan geriye sadece Mezar'dan Hind denizine kadar olan kısmı kalmıştır. Bu da otuz fersah kadardır. Ona Basra Diclesi denir. Denizin gelgitleri ona ulaşır. Kisra Ebruviz Dicleyi Hayzurane yakınında doldurmuştu (kapatmıştır). Amacı üç suyu Dicle El-Avra'ya geri götürmekti. Bu uğurda büyük paralar harcamış. Bunu yapmak onun gücünü aşmış, böylece bugün aktığı yer olan Vasit'in önünden akmıştır. Ondan sonra Halid b-Abdullah onu doldurmak istemiş ve bunun için paralar harcamış. Dicle bu duvarı parçalayıp yıkmıştır. Bu yapının izleri Dicle'nin suları Acarr ve Saruc'da azalınca görülmektedir.

(349)

Seyhan'a gelince O Şam'ın sınır boylarındadır. O Ezine (.....) nehridir. Çıktığı yer Malatya'ya üç mil kadar uzaktadır. Rum ülkesinde akar. Üzerinde Tarsus ve Masisa arasındaki Ezine şehri dışında Müslümanlığa ait yerleşim yeri yoktur. Şam sınır boylarından Rumi denizine dökülür.

Bazı Meşhur Dünya Nehirleri

(350)

Kenk nehri Hind ülkesindedir. Mihran nehri Sind nehridir. Şuknan (.....) dağından çıkar. Onun Ceyhun'un bazı kollarının çıktığı dağdan çıktığı söylenir.

Sayfa 237

Bir akarsuya birçok nehir ve pınar katılır. Hind ve Sind toprağını birbirinden ayırır. Müstan tarafında fişkırarak ortaya çıkar. Sonra Mansura'ya uğrar. Nihayet

Doğu Denizinde Babil'e dökülür. O, büyük suyu tatlı bir akarsudur. O'nda Nil deki-
ne benzeyen timsahların olduğu söylenir. O onunla aynı büyüklüktedir. Suyu yaz
yağmurlarından beslenir. Yeryüzünde yayılır. Sonra suları çekilir ve Mısır toprakla-
rındaki gibi o topraklarda tarım yapılır.

Ress Nehri; O bir Ermeni akarsuyudur. Fars tarafında, doğu da Rustak'a uğ-
rar. Sonra Debil'e ve Erran'a uğrar. Ona Ermenistan dağlarından ve Erran dağların-
dan nehirler dökülür. Sonra Versan'a uğrar ve Mervih'e (?) kadar gider. Onu geçince
Taberistan denizine dökülür.

En – Nehrevan; Ermenistan dağlarından doğar. Babu Salva (.....)'ya
uğrar ve burada Samerna (.....) diye isimlendirilir. Derelerle beslenir. Babı
Kısra'ya ulaşınca Nehrevan diye isimlendirilir. Cebbül'ün aşağısında Dicle'ye dökü-
lür.

Halsur Nehri; El-Cezire'nin en yukarısındaki Rasulkayn'dan doğar. Her-
mas'ta yayılır O. Karkısıya diye isimlendirilen yerde Fırat'a dökülür.

Bereda Nehri (Dimaşk Nehri); Dimaşk Dağlarından doğup onları aşar. Oraları
ve Dimaşk vadisini sular. Dimaşk gölüne dökülür.

Kureys Nehri; Halep şehri Dabık'a yedi mil mesafededir. Sümyab diye ad-
landırılan köyden doğar. Sonra Halep'ten on sekiz mil boyunca geçer. Sonra orman-
lık alanda akar.

Sayfa 238

Ceyhun'a Dökülen Akarsular

(351)

Vahşab: En büyükleridir. Türk ülkesinin en üst tarafından gelir. Fafir 'e
(Pamır) gider. Sonra Rast ülkesine ve Kamiz ülkesine gider. Huttel toprağı Rustak ile
Vascerd arasındaki sınırdaki yer alan iki dağın arasından geçer. Sonra Huttel ülkesinin
sağına doğru akar. Böylece Vascerd ülkesi solunda kalır. Sonra Huttel ülkesine gider
ve nihayet Tirmiz kentinin üstünde Meyle diye bilinen yerde Ceyhun'a dökülür.
Vehhab nehri Huttel (.....) ülkesini diğer parçadan ayırır. O Tibet ülkesinden çıkar.

O daha önce söylediğimiz gibi Ceyhun'un kaynağıdır ana gövdesidir. Bu nehrin en yukarı tarafında mızrak başları büyüklüğünde altın parçalarının aktığı bir yer vardır.

Mağrip Gölünden Çıkan Bazı Nehirler

(352)

Deren dağından (.....). Bu dağ sahra ile sahili birbirinden ayırır. Oradaki nehirlerin hepsi ondan fışkırır. Dağın adı konusunda anlaşmazlığa düşerler. Fas ve Sicilmase halkı onu Deren (.....) olarak adlandırırlar. Masamide ve Nul onu Beşekva (.....) diye isimlendirirler. Hevara ona Evras (.....) ismini verir. Nefis ve Eğmat vadisi nehri ve Muku nehri ondan kaynağını alan nehirlerdir. O Vansikin (.....) vadisine akar. O (Burguvata ülkesine) akar.

Sayfa 239

Onlardan birisi Varzin Vadisisdir. O Vansikin'de yer alır. Onlardan birisi Ekdim vadisisdir. O Sela (.....) vadisisdir. Sahra'nın karşısındaki bu dağdan Der'a (.....) nehri çıkar. O, Muhit denizinde Nul denizine (.....) dökülen büyük bir ırmaaktır. Bu dağdan Ğaris vadisi kaynağını alır(...). O, Ziz vadisi diye bilinen Sicilmase nehridir. Bu vadiye hepside bu dağdan kaynağını alan pek çok nehir dökülür. Bunların hepsi Falenisa (...) denilen yerde birleşirler. Bu nehir Dera'nın öteside uzak bir mesafede denize dökülür.

(353)

Endülüs Ülkesinin Meşhur Nehirleri

Kurtuba nehri-Biti (....) nehri olarak bilinir. Çıkış yeri Reykiye (...) tarafındadır. Kaynağıyla İşbiliye'nin batısında denize döküldüğü yerin arası üç yüz on mildir. Ona Sencil (...) dökülür. O, Elbine (....) dağlarının karlarında doğar. Üzerinde İstece (....) kenti vardır. Bineş(...) nehri ona dökülür. İki nehir Elbine çukurunda birleşir ona Levşe(...) pınarları dökülür. Kaynağı da (....) Bae (...) dağlarındandır. Ona el-Vadi'l-Ehmer (...) dökülür çıkış yeri (....)dağlarıdır. Kurtuba nehri daha az dereyle oluşur ve suyu onunkinden fazla kırmızı ve bulanıktır. Ona (...) ve daha birçok nehir akar: Termit nehri Kurtuba'nın çıkış yerine yakın bir yerden Keşke tarafından çıkar. Doğuya doğru akar ve Şam denizine dökülür. Bu nehri dağlar Mersiyeye'ye on sekiz mil mesafede (...) diye bilinen yerde sıkıştırıp daralır. Bu dağ ol-

masa Mersiye sel altında kalırdı. Ane (...) nehri: Kaynağı Endülüs'ün kuzeyi ile doğusu arasında Büveyre dağı ile (...), kenti arasındaki yeredir. O (...), kentinin üst tarafındadır. Muhit denizine Eşkaniye'de dökülür. Uzunluğu üç yüz yirmi mildir. Bu Ane nehri Labrada ve Batliyus arasında iyice azalarak gözden kaybolur. Nihayet Damat yolu denilen yerde derin çukurlar görülür. Sonra suyu azalır ve Rabah kalesi köylerinden kendisine Ane denilen köyle ortaya çıkar. Tace (...) nehri: kaynağı Natalya (...) tarafından çamlarının çokluğu nedeniyle Beyze (...) diye bilinen yerde ki bir pınardır.

Sayfa 240

Mahit denizine döküldüğü yer (...) kenti ile Burtukal kenti arasındadır. Akış mesafesi dokuz yüz otuz mildir. Ona yaklaşık dokuz nehir dökülür. Ebreh (...) nehri Kent Ebir denilen bir pınardan çıkar. O (...) toprağının üstüdür. Akış yeri göbekten kıbleye doğrudur. Tartuşa yakınında Şam denizine dökülür. Akış mesafesi iki yüz kırk mildir. Ona Has (...) denilen büyük bir balık vardır. Büyük bir balık olup sadece bir kılçığı vardır. Ona birçok nehir kavuşur. Cellek (...) nehri Ebreh nehrine dökülür. Çıkış yeri (...) Şirtabnin dağlarıdır.

Frenklerin ve Cellikiye'nin Meşhur Nehirleri

(354)

Miniye (...) nehri kaynağı (...) dağlarıdır. Celliliye (...) ülkesini doğu batı şeklinde ikiye ayırır. Celliliye duvarı yakınında Muhüt denizine dökülür. Millerin sayısı üç yüz üç mildir.

Rudiye (...), nehri-Ğaliş ülkesidir. Kaynağı Ğaliş ülkesinin çukur alanıdır. Öteki nehir Karniş (...) olarak bilinir. O, Slavların Rin vadisi dedikleridir. Ülkelerinden çıkarken üzerinde tören yaparlar. Üzerinde Frenklerin Ma'nec (...) denilen en büyük kenti yer alır. Bu nehrin üstünde su taşıtlarının birbirine eklenmesi ve tahta çivilerle bağlanmasıyla yapılmış bir köprü uzanır. Üzerine değirmenler dikilmiştir. Nehrin sularının yükselmesiyle yükselir, alçalmasına alçalır. O sürekli öğütür. Bir parçası Akdenize ve bir parçası Muhit denizine dökülür. Akış mesafesi iki yüz elli mildir. Bedvin (...) nehri de en büyük nehirlerdendir. Allah gaybını en iyi bilen ve herşeyi yerli yerince yapandır.

Sayfa 241**Krallıklar****Hind Krallığı**

(355)

Bütün kâfir kralların ortak görüşüne göre o, hikmet krallığıdır (Bilgelik krallığı). Hikmetin başlangıcı Hind krallığıdır. Onlar krallığı ilk olarak bir araya getirip. Ona bir kral tayin edenlerin kendileri olduğunu öne sürmüşlerdir. Onların ilki el-Berhemen, el-Ekber'dir. Krallığı ve hikmeti ortaya çıkaran, onu icat eden odur. Kılıçlar ve savaş aletlerini yaptı. Tapınaklar inşa edip onları değerli taşlarla süsledi. Gök cisimlerinin, burçların ve yıldızların resimlerini çizdi. Onu anlaşılır bir halde yazdı. Onu zihinlere yerleştirdi. Bütün varlıklara varlığını veren ilk başlangıcı anlattı. Bu kitap (yazı) Kitabı's-Sin'dir. Hind yani ezeli kitaptır. Kitaplar ondan türedi. Mecisti (....) kitabı ve ötekiler. Berhemenin inancına göre yaratıcı gördüğümüz nura benzeyen bir nurdur. Çünkü o (herşeyi bilen) işiten ve gören nurdur. Rumlar ve başkaları anlamını bilmedikleri isimlere kulluk ettiklerini öne sürerler. Güneşin yüksekliğinden ilk sözedendir. O her burçta üç bin yıl kalır. Ateşim makamı güney burçlarına geçince yaşamlar yer değiştirir. Yaşanılır yerler yaşanılma, yaşanılmaz yerler yaşanılır hale dönüşür. Her otuz altı yılda bir bir âlemin yok olup yeni bir âlemin inşaa olduğunu iddia etmişlerdir. Bu sabit yıldızların güneşin makamını, yörüngesini katettikleri süredir. Allah yeni bir âlem kurunca onlara faydaları ve zararları ve yüzünü neyle imar edeceklerini ilham eder. Bunlar Kitabı's-Sind Hint'de söylenmişti.

Sayfa 242

(356)

Berhemen onların yedi bilgesini topladı. Şöyle dediler: gelin bakalım dünyaya. (sırı nedir) nereden geldik ve nereye gidiyoruz. Yokluktan varlığa çıkışımızda bir hikmet var mıdır? Yoksa yok mudur? Bizi icat edip yaratan bir menfaat kazanır mı? Yok bizim yok oluşumuzla bir zarara uğrar mı? Bizi sınaması nasıldı? Bizi var ettikten sonra yok etmesi nasıl olacaktır?

İlk bilge şöyle dedi: insanlardan birinin görünen ve görünmeyen şeyleri tam anlamıyla kavradığını istegine kavuştuğunu ve tam mutluluğa erdiğini görüyor musun? İkinci bilge şöyle dedi: şayet yaratıcının hikmeti akılların kavrayış sınırları içine girseydi bu onun hikmeti için bir eksiklik anlamına gelirdi amaç itdak edilemezdi. Eksiklik kavramaya mani olurdu. Üçüncü bilge şöyle dedi bizden uzakta olanı bilmeye vakit harcamadan önce bize en yakın şeyler olan kendi nefislerimizi tanımaya başlamalıyız. Dördüncü bilge şöyle dedi: Kendini tanımaya muhtaç birinin durumuna düşmek kötü bir durumdur. Beşinci bilge söyle dedi Bundan dolayı hikmet sahibi bilginlerle bağlantıya geçmek vacip oldu. Altıncı bilge şöyle dedi: kendisi seven kişi ondan gafil olmamalı, özellikle bu evde bir sonuca bir karara varmaktan çekiniyorsa. Yedinci bilge şöyle dedi: Dediklerinizi anlamıyorum ne varki ben bu dünyaya mecburen geldim. Onda şaşkın biri olarak yaşadım. Ondan istemeden gidiyorum, çıkıyorum.

(357)

Hind bu yedi bilgenin fikirleri ve sözleri konusunda anlaşmazlığa düşüp onların mezhepleri, yöntemleri hakkında çekiştiler. Bundan dolayı yetmiş fırkaya ayrıldılar. Onların kimisi yaratıcıyı ve elçileri allahtan olduklarını kabul ediyor onlardan kimisi elçilerini kabul etmez. Onlardan kimileride bunların hi birini kabul etmez. Berhemen'in Âdem olduğunu öne sürmüşlerdir. çoğunluk ise onun Hind kralı olduğunu öne sürmüştür.

Sayfa 243

Âdem yedi örneğin yedincisidir. Çocuklarının ve neslinin süresi yedi bin yıldır. Zaman için bir başlangıç ve son belirtmezler. Allah ilkdir, başlangıcı yoktur, süreklidir. Tükenmez. Sonu yoktur. Bir alemden sonra başka bir alem, bir nesilden sonra başka bir nesil yaratır. Peş peşe alemleri nesilleri yaratır bir toplumdan sonra başka bir toplum inşa eder nitekim onun ne ilk oluşuna nede sonsuz oluşuna akıl ermez. Aynı şekilde kulları onun hikmetini ve kudretinin yüceligini kavrayamaz. Hindliler efsunlar ve sihir (ilizyon) sayesinde istediklerini elde ettiklerini idda ederler. Bağladıklarını ve çözdüklerini (sihir ile) idda ederler.

(358)

Hind kralı üç yüz altmış sene yaşadı. Soyu günümüze kadar Berahime diye bilinir. Hindliler onu ulularla ve saygı gösterirler. Onlar günlerce hayvansal şeyler yemezler ve alkollü içkiler içmezler. Diyer Hintlilerden kendilerini ayırt etmek için kadın ve erkekleri kılıç taşır gibi boyunlarında tunçdan kolyeler gerdanlıklar taşırlar. Ondan sonra oğlu el- Bahyud kral oldu. Babasının yolundan gitti. Tablo kazançlarına temsilen ilk olarak onun döneminde kullanılmıştır. O kılıftadır.

Yüz yıl krallık yaptı. Erdeşirin tabloyu icat ettiği ve onu on iki ayı sayısınca on iki şekil verdiği söylenmiştir.

Yine otuz köpek şekli vermiş. Ayın günlerini temsilen. Yine iki yüzük taşı vardır kaderi ve onun değişimini temsil etmek üzere. Sonra deynam kral oldu. İsmi Debşelim'dir. Denilmiştir. O kelile ve Dinne kitabının yazarıdır. (Bu ibn Mukaffa'nin tercüme ettiği ve Sehl b. Harun'un Memun için bir kitap halinde derlediği ve ona Kelile ve Dimne yerine Se'le ve Ağ're adını verdiği kitaptır). Yüz yirmi yıl krallık yaptı. Sonra Belhit kral oldu. Satranç onun zamanında icat edildi. Bununla ileri görüşlünün elde ettiği zaferi ve cahilin düştüğü sıkıntıyı anlatmıştır.

Sayfa 244

(359)

Hintlilerin santrancın satır aralarında sakladıkları sırları vardır. Onunla yükselen feleklere nüfuz ederler. Onu gök cisimleriyle ilişkilendirirler. Her grup onun üstünde eylence ve müthiş güldürücü espri sanatlarını hala kullanırlar.

Şairin biri şöyle demiştir: (seri).

Satrancın esprileri günümüzde.

Kor ateşin alevinden daha sıcaktır.

Nice oyunu zayıf kimsenin

Ay sayesinde bir yardımcısı vardır.

Bazı fikir sahibi Müslümanlar satrancı icad edenin adil ve istediğini yapabilen biri olduğunu; Tabloyu icad edeninse mecbur olduğunu söylerler. Tavla oynayanın

kendi potansiyeliyle değilde kaderi gerektirdiği şekilde hareket ettiğini açıklarlar. Meşhur yazar ve şair Bekşacim o yüzden şöyle demiştir. (basit)

Tabloda hayır yoktur kendisiyle ilgilenene bir şey kazandırmaz zekanın üstünlüğünden mahrumken.

Edeplinin neredeyse ancak mazlum olduğundan ayı elinden kaçırmadığını görürsün. Ebu Nevvas şöyle demiştir (tavil) bir şey yapması için emir alır ne varki başka şeyi getirir. Ne faydası var nede zararı ben söylediğimde yapmadı ve itaat etmedi. Onu söylediğini ben yaptım. Böylece oldum ona kul.

Yafili şöyle demiştir; Krallar, efendiler, soylular ve şerefliiler en güzel vakitlerini satrançla geçirirler. Çünkü o edeptir, plan kurmaktır, ileri görüşlülüktür. Bilgiler onu ne oyun, ne eğlence nede şaka olsun diye icat etmediler. Onu ancak sağlıklı düşünüşün işlerin başında ve sonunda kendini göstermesi için icat ettiler. Önce davrananın önce çıkması, atıklığı ancak düşündükten sonradır. Geride kalanın geriligi ancak yenilgiden sonradır. Tabi satranç oynamış ve onun oynanmasına izin vermişlerdir.

Sayfa 245

Süleyman b. Davud'un ibn Muaviye ed-Derirden onunda Zübeyir b. Adiy' den yapmış olduğu bir haberde şöyle demiştir: Şa'biyi yanında bir kadife bez olduğu halde satranç oynarken gördüm yanında bir grup insan geçince kafasını kadifenin altına koyuyordu. Onunla kumar oynamadığı ve onun gözünden namazını geciktirmediği sürece onu oynayanın şahitliğini kabul ediyordu.

Reşid Musa B. Cafer b. Muhammed'in es-Sindi B. Şahik'in evinde hapsedmişti. Bazen onları görebileceği bir yere çıkar ve onunla oynadıklarını görürdü. Yanlarına gidince ayaga kalkarlardı. Oda onlar aşöyle derdi: dönsün, devam edin çünkü o insanların kendisiyle vakit gecireceği en güzel şeydir tabi içinde kumar olmadığı sürece.

(360)

Belhit seksen yıl krallık yaptı sonra Kevves (...) kral oldu onun için hastalıklar ve tedavileri hakkında içinde bitkilerinde resmedilğidi el-Kitabul A'zam yazıldı. Onun krallığından sonra Hind grupları bozuldu ve onların fikirleri ve krallıkları ay-

rıldı. Sind topraklarına birisi kral oldu. Kannuc topraklarına başka birisi kral oldu- o .....Diye isimlendirildi. Denizi yoktur- Keşmir'e birisi kral oldu. Mankir'e başkası – o büyük havzadır. – kral oldu. Bellehera diye isimlendirildi. Bu, bu havzada günümüze kadar kralolanlara verilen bir isim haline geldi. Bellehera ülkesine Kemkem denilir. Oradan sac ağacı (tik ağacı) getirilir. Orada ..... (eksiklik var) vardır. O geniş bir ülkedir. Çevredeki kralların ona ulaştığını söylemiştir. Zavic krallığında Hind krallığı dâhilindedir. O adaların kralı Mehrac'ın krallığıdır. Bu ülke Hind ve Çin ülkelerini birbirinden ayırır. Onlarda “Mehrac” kralların kralı demektir. Onun krallığının sadece adalardan oluştuğu ve Hind ülkesinde ondan iyi ve daha güçlü birinin olmadığı söylenmiştir.

Horoz kumarından özellikle elde edilen gelirin onun krallığında günlük iki menn altından daha fazla olduğu söylenir. Adalarından (.....) da Kafur ve Ramina (.....) da maden vardır.

Sayfa 246

(361)

Kral kumar en büyük krallarındandır. El- Bevaniye adalar kraliçesidir. Kral kumarın ülkesi azdır. (küçüktür). Ülkesi dört aylık mesafedir. Elli bin gemisi vardır en cömert kraldır. Biri yüz ile ödüllendirir. Yaşam tarzı bakımından Müslümanlara çok benzer.

(362)

Farfuti (.....) ve Süleyman (.....) denilen krallar onlardandır. Yetmiş bin askeri vardır. Ne varki filleri azdır. Bu filler Hind'in en cesur fillerdirler. Necane (.....) denilen kral onlardandır. O onların soylularındandır. Onlar sülükuyundurlar. (....) evlenmezler. Ancak şerefleri için evlenirler. Sülükıyye köpekleri onların ülkesinde bulunur. Kırmızı sandal (ağaç) sadece Necane ülkesinde vardır. Yakınında cerrer (...) denilen bir kral vardır. Onun krallığında adalet çok yaygındır. Bir kişi o kralın ülkesinde ki yollara saglı sollu bir şekilde altı savursa o altınların hiç birinin başına bir şey gelmez. Arapların onun krallığına ticaret nedeniyle çok giderler. Oradan ayrılırken ondan korumalar vermesini istediklerinde onlara şöyle der: eğer mallarınızın başına bir şey gelirse bu nedenle geri dönün ben size tazmin ederim. Ülkesinde güvenliğin olması ve halkına adaletli davranması nedeniyle kendisine güven duyulur.

O cesurdur. Savaşta strateji sahibidir. Ordusu direnç göstermezse önde gelenlerini haps eder.

(363)

Dehrem denilen bir kral vardır

Ceyhani: Güvendiğim kimselerin şöyle dediklerini işittim: O, üç yüz bin hatta daha fazla askerden oluşan bir orduyla savaşa çıkar kendi ülkesinin ağacı olmadığı halde ülkesinden Hind kamışı alınır.

Sayfa 247

O, ancak Kamerub denilen kralın ülkesinden oraya getirilmektedir. Hind kamışı sadece Kamerub krallığında bulunur. Bu kralın askeri azdır. Ülkesinin (sınırları) Cuh'a ulaşır. Bu kralların hepsinde kulakları deliktir.

(...) ülkesinin halkı ona kral el- Hula (...) ismini verir. Ülkesinde Hezkire (...) denilen çarşısı bir fersah kadar olan bir kent vardır. Ülkesi Eğbab (...) denizinin – o pis denizdir. kenarındadır. (meyasiv, semender ve herker) ülkesindeki kentlerdendirler. Meyasir de baskasının yapmadığı Hint kamışından hasır yapılır. Ülkelerine getirilen şey Şenk'tir. O ülkelerinden en çok tüketilen şeydir. Ved (...) kendisinden sur, düdük edindikleri büyük balıktır. Onlar ondan kadınları için büyük süsler yaparlar. Altın ve gümüş yerine onları delerler. Ved ile alışveriş yaparlar ve ona Kenc (...) ismini verirler. O onlar için altından daha değerlidir. Bazen bir cariye alınla bir diğerride Ved ile satın alınır. Ved ile satın alınan “ben kenc ile alındım” diyerek övünür.

(364)

Tarsul (...) denen bir krallık vardır. Onlar beyaz tenlidirler. .... Gömlekleri vardır. Saçlarını uzatırlar. Toprakları geniş bir krallıktır. Yakınında el-Muceh (...) denilen bir krallık vardır. Miskleri çoktur. Şehirleri oldukça korunaklıdır. El-Mabud (...) denilen bir krallık vardır. Sınırları çine ulaşır. Bu üçünün Tarsul, Mevceh ve Mabud'un Çin krallarıyla savaştıkları söylenir. Ülkelerinin başlangıcı denizde çine ulaşır ve iki yıllık mesafededir. Kralları kadınlar gibi süsler, değerli taşlar, bilezikler, kolyeler ve madalyonlar takarlar.

Sayfa 248

Bellehera ile Necane arasında (...) Taka denilen bir krallık bulunur. – o isminin ibaresidir- o dar bir krallıktır. Zengindir, parası çoktur. Yaşamaya oldukça elverişlidir. Halkı beyaz tenli olup güzeldir. Onlar gibi güzeli yoktur.

(365)

Serendib ve Sevleyan – daha önce adı geçen Seylam değil – ın kralı iki surla çevrili olan Beyhur kentindedir. Onun dört kapısı vardır. Bir kapısı güneyde olup ona Beladic kapısı denir. (...) onlarda yağmur sularının toplandığı su deposudur. İkinci kapı Hevesteh (...) kapısı olarak bilinir. Bu kapıda haç takan Hıristiyanlar çıkar. Üçüncü kapı Fesl (...) kapısı diye bilinir. Kral ve haremi onu kullanır. Dördüncü kapıya Öşür kapısı denilir. Tacirlerin mallarından Öşür alınan kapıdır. Onda farklı dinlerden-Müslümanlar, yahudiler, Hıristiyanlar, mecusiler, put perestler-kimseler vardır. Onlardan krala en yakın olanı put perestlerin başıdır. Kral onun için sarayının yanında bir ev inşa etmiştir. Onu orada konuk etmektedir. Demirden yaptıkları bütün şeyleri; Kılıçları, Mızrakları kadar parlak ve keskin bir şey yoktur.

(366)

Uzri bana haber verip şöyle dedi: Tacirin İbn Hasan el-Buhari bana şunu anlattı: Ben ve diğer binek satıcıları Serendib kralının huzuruna çıktık. Kralın elinde herbiri yirmi miskal ağırlığında olan ve birer kor parçası gibi alev alev ışıldayan iki kırmızı yakut gördük. O onları bir elinden diğerine geçirip onları oynatıyordu. Kral bize bu yakutları eski zamanlardan beri bu ülkenin krallarının bunu birbirlerine miras bıraktıklarını ve onlar gibisinin dünyada hiçbir ülkede bulunmadığını bildirdi.

Sayfa 249

Boynunda her birini ağırlığı 10 miskal olan halhal gibi beyaz değerli taşdan otuz tanenin (habbenin) dizili olduğu bir ip gördük. Eşsiz beyazlığıyla şekillendirilmişti sanki. Ne varki bir tanesi bitişik iki taneden oluşuyordu. Kral gözümüzün önünde onların tartılmasını emretti.

(367)

Hindistan dağlık tarafta Horasan'a ulaşır. Sind Tibet topraklarına bitişir. Hintliler zencilerde, Habeşlilerden vb. oluşan siyahîlerden düşünüş ve siyaset konusunda ayrılırlar. Calinus şöyle demiştir: Siyahta olup da başkasında olmayan on özellik

bulunur. Saçları kıvrıktır. Kaşları seyrek. Burun delikleri geniştir. Dudakları kalındır. Dişleri keskindir. Ciltleri kokar, siyah tenlidirler. Parmak uçları yarıktır. Erkeklik organları uzundur. Çok müzik çalıp kendilerinden geçerler- çok müzik çalıp kendilerinden geçmeleri ahmaklıklarından ve akıllarının seyrekliğindedir. Buldukları yerin sıcak olması rutubeti arttırmış bu da dudaklarının sarkmasına, burunlarının kışalmasına, başlarının yüksek olmasına ve yapılı olmalarına neden olmuştur. Kafalarının bu şekilde olmasının tersine akılları normal düzeyde değildir. Nefis onda eylemini tam olarak göstermemiştir. Tavuz zencilerin kestiğini yemez ve şöyle derdi: o çirkin yaratılışlıdır. Muktedir'in oğlu(Ebu)el-abbas er-Razi billah siyahların elinden hiçbirşey yemezdi.

Hintlilerin birisini kırkına varmadan kral yapmazlardı. Kral sıradan halka ancak belirli kısa süreler görünürdü. Çünkü onlara göre sıradan halkın onlara her zaman bakması onların heybetine gölge düşürüp kıymetlerini düşürür. Başkanlıkları ve politikaları doğrudur. Onlar sarhoş ediciyi yasaklarlar ve onu içeni de ayıplarlar. Krallarından birinin bunu içtiği kesinleşirse onu kralıktan indirme hakları olur.

Sayfa 250

368

Ceylani; Krallarından sadece Mühl kralı onu içer. O, Serendip adasının sahibidir. O ona Ara ülkelerinden getirirler. Onun halkında en sert olanı Kumar kralıdır. O, sarhoşluk ve zina konusunda idam cezası verir. İffetliler hariç kralının genelinde zina mübahtır. Kumar kralı en kıskançlarıdır. Kindi şöyle demiştir: Ebu Abdullah şöyle dedi:

Hint tacirlerinin az olsun veya çok olsun şarap içmelerindeki, sirkeyi bundan istisna ettiklerini, pirinç suyunu ekşitip onu kullandıklarını gördüm.

369

Krallık (yönetim) aile üyeleriyle sınırlıdır

Aynı şekilde yargınlık, vezirlik ve şair makamları hep aynı kimselerde olup bunda hiçbir değişiklik yoktur.

370

Hintliler, Hint kitaplarının ve yaşam tarzının temeli Kumar'dan fehrinandındadırlar. Bir inegi kimsenin bogazlamasına hükmederler. Kumar'a toplanan Müslümanlara yaklaşmazlar ve şöyle derler: Sizler kinlisiniz. Çünkü siz inek eti yiyorsunuz. Aralarına karışan bir Müslüman Abitlerinin büyüklerinde olan kimsenin "Keşamir Şun" (Arapça)dediğini işittim deyip sözünü şöyle sürdürdü: Onun söylediği şeyi anladım. Onun Hintçedeki anlamı "Ey eşsiz olan" dır. Buna şaşırıp ona söylediğin şeyi biliyor musun? dedi. O şöyle dedi: Ne de ilginç. Siz söylediklerimizi biliyor musunuz? Ona onun dışında putlara neden tapıyorsunuz? dedim. Bunlar kiblemizdir ey cahil dedi.

Sayfa 251

371

Kumar kralının içki içene verdiği cezalardan biride şudur: yüz adet demir halka ateşte kızdırılır ve adamın vücudunun üstüne konulur. Bazen kişi öldürülür. Müslümanlardan onu içini görenler onlara göre o bayağı sayıldığından ona önem vermezler. (Müslümanlardan birinin içki içtiğini gördüklerinde onu bayağı gördüklerinden bunu önemsemezler) ve bu adamın kendi ülkesinde bir kıymeti yoktur derler. Abitler kumar ülkesi orjinlidir. Orada yüz bin Abit olduğu söylerler. Tesbihleri vardır. Yanlarından ayırmadıkları tesbih taneleri vardır. Kumar kralının seksen yargıcı vardır. Eğer önlerine kralın oğlu gelse ondan hesap sorar, onu sanık kürsüsüne oturtur ve mahkemenin kararını açıkca yüzüne okurlar.

Kumar halkının bir putu yoktur. Onlar (Arapça) adını verdikleri erkeğin idrar yolu şeklinde ortalama bir insan boyunda olan bir taşa yaklaşırılar. On birinci kumar dağında öd ağacında güzel koku ortaya çıkmıştır. O, taştan olan lenç suretinde geniş ve uzun bir dağdır. Dağda bir ev yapıp ona da kulluk ettiler. Kumar kralının yatağında taht bin kadın vardır.

372

Kansur'daki Mehlaç'ın ilginç hükümlerinden biride ateşle yeminleşmeleridir. Birisi birinden borcu olduğunu veya iffetli bir kadınla zina iddiasında bulunduğu-

dan veya hırsızlık yaptığın iddiasında bulunduğunda sultan emreder. Bir rıtıl kadar veya daha fazla ağırlıkta bir demir parçası getirilir. Onu ateşte kızdırırlar sonra orada defne yaprağına kalınlık ve sağlamlıkta benzeyen bir yaprak çeşidine yönelirler. O yapraktan yedi tanesi avucuna konulur. Sonra o demir, kerpetenlerle getirilip o yaprakların üstüne konulur. Yüz adım kadar bu halde ileri geri yürür. Eli ve bütün yapraklar yanarsa günah işlemiştir. Bedeli ödetilir. Adam öldürmüşse öldürülür. Borcu varsa borcu ödetilir.

Parası yoksa Sultanın kölesi olur. Onu satar ateş onu yakmazsa müddeiye şöyle denir. Sen yalancısın. Bu diğer hüküm: Su bir tencerede kaynatılır. Bir gün geceye kadar bir tencerede tutulur. Nihayet bir damlası bile insanın bir eline damlatılsa onu yakar. Sonra ona demir bir yüzük atılır.

Sayfa 252

373

Kumar kamışının izaye edildiği kumar krallarından O deniz kenarında dağınık ve adası olmayan bir yerdir- biri olan bölge halkındaki haberlerde ilginç haberlerdendir. Onlar zina gibi pis şeylerden çok çekinir ve kaçınırlar. Müslüman ahlakına çok benzeyen bir ahlakları vardır. Bunlar krallık adaların sahibi Meherac krallığına paralel bir şekilde uzanır. Kumar krallığıyla denizin arası bir günlük mesefadır. Vezirine şöyle dedi: İçimde ulaşmak istediğim bir arzum var. Hemen olmasını istiyorum o neder? dedi. Şöyle dedi: Ben Meherac'ın başının ününde görmek istiyorum. Vezir çekememezliğin, kıskançlığın bu fikrin içinde oluşmasına neden olduğunu anladı. Vezir ondan işittiği şeyi hoş karşılamadı. Ve şöyle dedi: Aramızda hiçbir anlaşmazlık yoktur. Ne bizden birileri neden onlardan birileri birbirlerine zarar vermiş değil. Kral bu sözü bir daha tekrarlamamalı ve hiç kimseye böyle bir şeyden söz etmemelidir. Meherac krallığıyla Kumar krallığının arası denizden on günlük mesefededir. Kral onu dinlemedi ve bunu komutanları arasında yaymaya devam etti. Nihayet söyledikleri Meherac krallığına ulaştı. O kral o akıllı ve tecrübeliydi. Savaş için silah vs. ne gerekiyorsa her türlü hazırlığı tamamlamış bin gemi hazırlamasını emretti. Sonra krallığın adalarını yeneceği haberini yaydı. Adalar kralını kendisini ziyaret etmek istediğini yazdı.

Sayfa 253

374

Hazırlıklar tamamlandıca gemilere bindiler ve Kumar'a doğru harekete geçtiler. Krallığın sahibinin evine ulaştı. Onun denize akan bir akarsuyu vardı. Adamları orayı cevirdi. Beklemediği bir anda ona geldiler. Ve onu kuşattılar. Krallığını ele geçirdiler. Bir tellala insanların güvende olduğunu anons etmesini emretti. Krallığın tahtına oturdu çünkü tahtın sahibini esir almıştı. Onu ve vezirini getirdi. Ona kararını açıkladı. Bir cevap alamadı. Meherac ona şöyle dedi: Eğer sen (toprağımı ve krallığımı elde etmeyi temenni etseydin onu senin emrine verirdim fakat sen benim sana yapacağım şeyi arzuladın). Bunu senden sonrakine bir ibret olsun diye yapacağım. Boynunu vurdu ve onu önünde duran bir legene koydu. Vezire şöyle dedi: Bak bu cahilden sonraki krallığa uygundur. Onu onun yerine getir. O ve adamları ülkedeki hiçbir şeye el uzatmadan onun kafası yanlarında olduğu halde ayrılıp ülkelerine döndüler. Ülkesinde tahtına oturunca kafa bir legen içinde önüne konuldu. Krallığın ileri gelenlerini çağırdı ve onlara haberlerini bildirdi. Sonra emretti ve kafa yıkandı, ona güzel kokular sürüldü. Soran onu Kumar kentinin kralına gönderdi. Ona şöyle yazdı: Biz, sahibinin bize yapmayı arzuladığı şeyi yaptık sadece. Onunda ilgili amacımıza ulaştık ve kafasını sana geri vermeyi uygun gördük. Çünkü onu tutmakla bir şey elde etmiş olmayız. Selam. Haber krallara ulaştı. Meherac'ın onların gözünde saygınlığı arttı. Ondan sonra Kumar kralları her sabah Zabiç ülkesine (yönelip) Meherac'a saygı göstermek için secde eder oldular. (Arapça): Hint ülkesinin en ulusu Bellehera'dır su anda. Hint krallarının çoğu dualarında ona doğru yönelirler Bellehera krallığı yurduyla denizin arasında seksen Sind Fersahı-herbiri sekiz mil olan fersah vardır.

Sayfa 254

375

Kamhel (Arapça) Hindistan'ın meşhur kentlerinden biridir. O Hindistan'ın Saymur sınırının başlangıcıdır. O ayrıca büyük bir kenttir. Yine Kembayeh, Subareh, Usavil, Cedavil, Sendan, El-Cendurur ve Es Sendavis (Arapça) şehirleri vardır. Kembaye'den Saymur'a kadar Bellehera ülkesidir. Kral Nahiye ismiyle bilinir. Bu ülkenin çoğunluğu kâfirdir. Aralarında müslümanlar vardır. Günümüzde Bellehera tarafından müslümanları ancak bir müslüman yönetmektedir. Müslümanların etrafındaki ülkelerin çoğunda durum böyledir. Kâfirlerin çoğunlukta olduğu Hazar (Arapça) ve Eman gibi yerlerde müslümanlar kâfirlerin hükmünü kabul etmezler. Az bile olsalar sadece Müslümanların şahitliğini kabul ederler. Müslümanlar orada aynı kıyafeti

giyerler ve saçlarını uzatırlar. Mansura ve Kamhel arasında sekiz konak vardır. Kamhel ve Kembayeh arasında dört konak vardır. Kembayeh denize bir fersah kadar mesafededir. Subareh ve Sendan arasında yaklaşık beş konak vardır. Oda denize yArîm fersah mesafededir. Sendam ve Saymur'un arası beş konaktır. Saymur'a Se-nendib'in arasında on beş konak vardır.

376

En büyük akarsuları Muhran (Arapça) nehridir. Bu kitapta daha önce endam söz edilmişti. Senderus (Arapça) nehri Basmet (Arapça) ile Mühan arasında Muh-ran'a dökülür. Cenderuh nehri büyük ve suyu tatlı bir nehirdir. O Mansur'a tarafın-dadır. Hind'in orada bir nehrin ismi olduğu ve isminin ondan aldığı öne sürmüşler-dir.

Sayfa 255

Çin ve Türk Kralları

377

Amur b. Sevbil b. Yafes b. Nuh'un Soyundandırlar. Çin'deki kralın kenti Enmu'dur. Onunda Habeş'i denizinin sahili – Çin denizi – arasında üç aylık mesefa vardır.

378

(Arapça)Çin'in krallarının oturduğu en büyük kenti Hamdan (Arapça) diye isimlendirilir. Bu kentin çevresine yüz yirmi köy vardır. Her biri köyde onu koru-makla görevli bin adam bulunur. Kent ikiye bölünmüştür. Bir bölümünden kralın ailesi, seçkin kimseler, çalışanları vardır. Bir bölümünde de halkın geneli ve onların öne gelenleri vardır. Kralın üç yüz altmış kenti vardır. Her gün bir kendin haracı ve kendisiyle bir cariyesinin kıyafetleri gelir. Kralın Hamdan'daki sarayında üç yüz seksen tane ters yüz edilmiş davulu vardır. Akşama doğru güneşin batmasıyla birlikte bir kere çalınırlar. insanlar evlerine gitmek için koşuştururlar. Evinin dışında hiç kimse kalmaz. Nihayet kralın askerleri kılıçları kınlarınca sıyrılmış olarak sokaklar-da ve yollarda gezinirler. Evinin dışında bulduklarının kim olursa olsun boynunu vururlar. Baş kesilir ve bunun için hazırlanmış olan yerer atılır. Öldürülenin sırtına “bunu gören kimse kralın emrine karşı gelmez” diye yazarlar. Bu kentin sokakları tik

agacı ile gölgelendirilmiştir. Her gün üç kere süpürürler. Evleri geniştir. Topladıkları yerlerde Buhur yaparlar. Heykelleri çoktur. Onun dört bin işçisi/paralı askeri vardır. O herkese görünemez. Onu ancak veziri veya hacibi veya bir kraldan gelmiş elçi veya her hafta kendisiyle buluşan seçkin dostları görünür. Eğer bu süreden daha fazla görünmezse sıkılır ve ölmüşmü yoksa kaybolmuşmu diye ona ulaşmak isterler. Kral binmek istediğinde çan çalınır. İnsanlar evlerine giderek yolları boşaltırlar.

Sayfa 256

379

(Arapça) Çin diye isimlendirilmesinin sebebi oraya ilk yerleşenin Sain bin Amur bin Sevel Bin Yasef olmasındandır. Altın madeni yataklarındaki altınları işledi. Yönetimi düzene soktu. Üretmenin inceliklerini öğretti. Onlara iki yüz yıl krallık yaptı. Ölünce vücudunu bir altın heykelin içine koydular. Mücevherlerle süslenmiş altından bir tahta oturtuldu. Bir tapınak yapıp onu içine koydular. Böylece ona secde edeceklerdi. Bir kralları hukuka ve aklın gereklerine uygun bir siyaset yürütmüştür. Onları bir bağa dönüştürdüler. Onlar için kisası ve hadleri düzene koydu hangi kadınlarla evlenebileceğini belirledi. Mabutlarını yakınlaştıracak duaları öğretti. Ancak bu dualarında secde yoktur. Tapınaklara kurbanlar sunmalarını ve tütsü yakmalarını emretti. Aynı şeyleri yıldızlar içinde yaptırdı. Onlar bunun üzere kalmakla beraber içlerine Maniheizm, Ateizm ve putperestlik inançlara girdi. Çekişip anlaşmazlığa düştüler inanç konusunda. Hukukların temeli konusunda anlaşmazlıkları yoktur. Onların Türklerin Tibet ülkesine ulaşan Meduh (Arapça)denilen batı tarafta büyük bir kentleri vardır. Aralarındaki savaş bir lehlerine bir alehlerine sonuçlanır. Çin milleti Semeniyeye (Arapça) diye isimlendirilir.

380

Onların Araplarınki gibi aşiret kolları ve kabileleri vardır. Onlardan bir kişi elli ataya kadar meshebini sayabilir. Çoğu Amur'a kadar sayar. Ancak başka aşiretten biriyle evlenmezler. Neslin sağlamlığı ve bünyenin sağlamlığının onda olduğunu öne sürerler.

Sayfa 257

381

Çin'de işler 264 senesine kadar yolunda gitti. Kraliyet ailesinden olmayan Yanşu adında biri ortaya çıktı. Ahlaksızlar ve kötüler etrafına toplandı. Hanfu (Arapça) kentini ele geçirdi. O onun en büyük kentlerindendi. Ondan her milletten karışık insanlar vardır. Orayı zorla aldı. Amacı bozgunluk yapmaktı. Çünkü o kraliyet ailesinden değildi. Krallıkta gözü vardı. Onda öldürülenler 200 bin kişiye ulaştı. Bu sayının bilinmesinin nedeni Çin krallarının krallıklarındaki milletlerini saymalarıdır. Bu sayıyı divanlara (defterlere) eklerlerdi. Başka işi olmayıp sırf bununla görevli bir gurup vardı. Kralı defalarca yendikten sonra kraliyet sarayını istila edene kadar durumu belli değildi. Kral kurulu hanfu kentine kaçtı. O Yanşu'nun krala ilk başkaldırığında talan ettiği kentidir. İki taraf karşı karşıya geldi. Savaş aralarında bir yıl kadar sürdü. Birbirlerine bu süre içinde üstünlük sağlayamadılar. Sonra Yanşu kayboldu. Onun yakıldığı söylenir. Sonra kral krallık sarayına döndü.

382

Onlar ona Begbur (Arapça) ismini verdi. gögün oğlu anlamına gelir. Yani gökten indirildi ve bize geldi demektir. Bunların ona Begbur ismini vermelerine karşılık Araplar ona Megbun (Arapça) ismini veririler. İki hafız birbirine yaklaşmış dininde aldatılan anlamına gelir. Bizimde aynı yolda olduğumuz gibi İskender'in Dara'yı öldürmesiyle prensliklerin çoğalması gibi Çin'de de her yer bir baş ortaya çıktı. Çin kralı onlara boyun eğdi. Her grup yanındaki diğer gruba saldırdı. Böylece devlet düzenleri şimdiye kadar olmadı.

Sayfa 258

383

Onların bazı adetleri şöyledir

Kadın iffetli değilse ve günah işlemek isterse krala bin mesaj yollar. Mesaj üzerine kraldan ona mesaj gelir. Ona bakır halkalar gönderir. Onları boynuna geçirir. Renklileri giyer ve istediği şeyi açıkca yapar. Erkek doğurursa onu hadın ederler. Kral onu sarayında ve işlerinde kullanır. Doğurduğu kız olursa akıbeti annesi gibi olur. Kızlara erkeklerden daha fazla miras bırakmak onların adetlerindendir. Güneşin koç burcuna girmesi sırasında büyük bir kutlama yapıp yedi gün yiyip içmeleri adetlerindendir.

384

... Tamamı adadır. Ona Mansaf (Arapça) denilir. O Çin toprakları ile Arap toprakları arasındadır. Parçalanması seksen fersahtir. (Arapça)

Çinli ve Müslüman tacirler orada toplanırlar. Günümüzde oraya Umman'dan gidilmekte ve oradan her türlü güzel koku, kurşun, abanas, bakkam vs getirilmektedir. Kendilerine has bir yönetimleri adaletleri (Hukuk) ve bilgelikleri vardır.

385

Onların ilginç haberlerinden biride şudur: Hebbar b. El-Esvet çocuklarından Kureyş'li bir adam Basra'dan yola çıktı. Zencilerin efendisinin başına gelen şeyden sonra Seyraf'a gitti. Sonra Çin ülkesine varana kadar Hint krallıklarının katetti. Hamfu kentine gitti.

Sayfa 259

Onunla denizin arasında birkaç günlük mesafe bulunur. Sonra onu kralın huzuruna davet ettiler. Oraya ulaştıktan sonra çok geçmeden kendisinin peygamberlerin ehlibeytinden olduğunu krala bildirdi. Bunun üzerine sözünün ve mezhebinin araştırılmasını getirtirilmesinin emretti. Doğru söylediği kesinleşince onu kendisine yalşıtırıp tercümana şöyle dedi: ona onlarda kralın konumunu sor buna ne cevap vereceğini bilmedi. Kral şöyle dedi (Krala şöyle dedi): Bize göre kral cevresinin kralıdır. Çünkü o dünyanın ortasındadır. Krallıklar onun çevresindedir. Ona (Melikul Muluk kralların kralı) ismini veririz. Ondan sonra bizim kralımız gelir. Sona insanların kralı deriz. Çünkü halkının ondan daha iyi yöneten olmadığı gibi bizim gibi kralına bağlı daha itaatkâr bir halk bulunmaz. Biz insanların krallarıyız. Sonra yırtıcıların kralı gelir. O, yırtıcı insanlar olan yakınımızdaki Türklerin kralıdır. Sonra fillerin kralı gelir. O Hindistan kralıdır. Biz ona bilgeligin kralı deriz. Ondan sonra Rum kralı gelir. O erkeklerin kralıdır bize göre. Çünkü dünyada yaratılışça ülkesinin erkeklerinden daha mükemmeli yoktur. Bunlar önce gelen krallardır. Geriye kalanlar daha aşağı mertebededir. Sonra tercümana onu yani Hz. Peygamber'i (S. A. V.) görürsen tanır mısın? Diye sor dedi. Onu nasıl görebilirim ki? Dedi. Bir kitap getirmelerini emretti. Onu çıkarıp önüne koydun. Ondan bir tomar aldı. Bana bütün peygamberlerin onlara selam olsun. Resimlerini gösterdi. Onları görünce onlara selam söylemek suretiyle dudaklarımı büktük. Tercümana dudaklarını neden oynattı ona sor dedi. Ona bildirdim. Nuh'u Kurtardıklarıyla birlikte gemide gördüm. İsa'yı Havarilerle

birlikteyken eşegine binmiş olarak gördüm. Her resmin üstünde onların yaşlarını yurtlarını ve isimlerini bildiren uzun bir yazı vardı. Diğer peygamberide aynı şekilde bana gösterdi. Nihayet peygamberimiz Hz. Muhammet (S. A. V.)'i deve üstünde gördüm. Ashabı etrafını sarmıştı. Arabistanlılar gibi giyinmişlerdi. Misvaklarını boyunlarındaki lifden iplere asmışlardı. Ağladım. Ağlamamın sebebini sordu. Şöyle dedim. Peygamberimizin bu haldeki suretini hatırladım. Sonra bana dünyanın yaşını sordu. Ona bununla ilgili rivayetleri aktardım. Bunu doğru bulmayarak uzun süre güldü. Sonra kim bunu dedi, diye sordu. Bende Muhammet (S. A. V.) dedim.

Sayfa 260

Peygamberimizin bunu söylediğini zannetmiyorum dedi. Ona izin verilmesini emretti. Onu bindirip Hanfu'ya gönderdi. Onun efendisine onun için tavsiyede bulundu.

386

Hurma hariç bütün ürünler Çin'de bulunur.

387

Onlar Allah'ın En becerikli ve usta kullarıdır. Onların böyle olmalarına yardımcı olan şeylerden biri şudur: Kral, eşsiz bir yapıt bir yazı getirildiğinde onu krallık sarayının kapısına bir yıl boyunca asılı tutar. Birisi ondan bir kusur bulursa onu yapanı cezalandırır. Aksi durumda yapanı ödüllendirir.

388

Onlardan biri bir (ipek) elbiseye üzerinde bir serçe bulunan bir başak resmi çizdi. (Ona bakan) Onun üzerinde serçe bulunan bir başak olduğundan şüphe etmezdi. Elbise bir süre böyle kaldı. Nihayet adamın biri oradan geçerken oda dikkatlice bakıp onu ayıpladı. (Onda bir kusur buldu) Kralın huzuruna çıkarıldı. Resmi yapanda getirildi. Kusurun ne olduğunu sordu. Akli başında biri serçe başağa bulunduğu anda onu ekeceğini bilir. Oysa bu dimdik duruyor. Ona hak verdi ve resmi yapana hiçbir şey vermedi.

Sayfa 389

Türklere gelince onlarda Amur'un (Arapça) soyundandırılar. Ülkenin büyük bölümü Çin'de ve Horasanda'dır. En güçlülere (Arapça) Tugzguz'dur. Onlar Kuşan kentinin ve çevresinin hâkimidirler. Kralları Uygur Han'dır. Dinleri Mani dinidir. Krallıkları pek çoktur: Şaş, Fergana, Huttel-onlar Huttalanda otururlar-Revsan, Sugd onlar Buhara ile Semerkant arasındadırlar. Krallık ailesi Fergana'dadır. Onlarda bir kral vardır. O, hakanların hakanıdır. Bütün topraklarını yönetiminde toplamıştı. Ölünce krallıkları dağıldı. Tibet'te bir grup bu isimle isimlendirilir. Hakana tabi kimselerdendirler. Devlet düzenleri bozulunca ona benzetmek üzere böyle isimlendirilir.

390

(Arapça) İkinci kitapta şöyle demiştir. Bazıları türklere Efridun'un oğlu Tuh'un soyundan olduklarını öne sürmüşlerdir. Bu yanlıştır. Çünkü Efrud'un Rum'lara vs. yönetici atadığı gibi Türklere de yönetici adamıştır.

391

Amur'un çocuklarından bir grup kuzey'in başucunda doğunun zenginliklerini aldılar. Birçok krallığa dönüştüler: Deylem, Cil; Taylesam, Berkar, Tebr, Hazar, Keşk, Kabh dağları ve benzeri krallıkları Maneyteşve, Neyteş denizlerine, Hazar denizinde Bulgaristan'a ve ona bitişik milletlere kadar yayıldı.

Not (262. Ve 263 sayfalar kitapta yok)

264

Bulgarlar son derece tembeldirler. Onlardan biri sabah oluncaya kadar tence-resini pişiremeyeceğini öne sürer.

396

Ruslar bunlarla birleşir. Onlar çok çeşittirler. Onlar adalarda yaşarlar. Gemileri vardır. Denizde güçlülüdürler ve onda çok etkilidirler. Daha önce bahsi edilmiş olan Neyteş denizine ulaşırlar. Bunlar Mecusi bir millettirler. O 200 yılda bir Endü-

lüse akın eder. O, Nuhas kulesinin bulunduğu okyanus denizindeki körfezle birleşir. O Maneyteş ve Neyteş denizine birleşen körfezdir.

397

Babül- Ebuab krallığına bitişenlerden biri Hayzan (Arapça) krallığıdır. Onlar için en kötü insanlardır. Şu anca kralları Müslümandır. Ondan başka içlerinde Müslüman yoktur. Ailesi bu ülkeye kral olanların ismi olan Selifan ismiyle bilinir. Babül –Ebuab arasında bab kentine üç gün mesafede Arap Müslüman bir toplum vardır. Onlar onada nehirlerden, ağaçlardan ormanlardan yararlanırlar. O, bu bölge fethedildiğinde buraya gelen Arap bedevilerinden oluşan bir toplumdur. Araplıkların ve bedevililiklerini devam ettirmektedirler.

398

Hayzan'ın yakınında Zereykeran denilen bir krallık bulunur. Onun tevsiri zırh yapıcılarıdır. Çünkü onlar zırh, kılıç ve benzeri aletler yaparlar. Ülkeleri cetin, zorlu bir yerdir. Bu sayede komşularından korunurlar.

399

Onun yakınında Serir ülkesi vardır. Feylan Şah diye çağırılır. O Behram Cubin'dir soyundandır. Hıristiyanlardır. Yezdecird-O son Sasani kralıdır. Bu bölgeyi yönetici atadığında altın tahtı, hazinelerini ve mallarını bir Behram Cubin'in soyundan adamla birlikte gönderdi. Ve ona bunları bu krallığa götürmesini ve ölüm vaktine kadar onları orada korumasını emretti. Yezdecird Horasan'a gitti. Hz. Osman'ın halifeligi zamanında orada öldürüldü. Adam o halde kaldı.

400

Bu krallığın yakınında Ellan (Arapça) krallığı vardır. O geniş bir krallıktır. Otuz bin suvarisi vardır. Serir'in sahibiyle Ellan arasında evlilikten kaynaklı akrabalık vardır. Ellan ve kebh (Arapça) dağı arasında büyük bir vadi üstünde ilk Fars'lar tarafından korunmak maksadıyla büyük bir kale ve köprü yapılmıştır. Kebh dağı tarafından onlara giden tek yok budur. Bu kale sert kayanın üstündedir. İzinsiz oraya ulaşamaz. Üst tarafına büyük bir pınar bulunur. O dünyadaki en korunaklı kale olarak nitelendirilmektedir. Farslar şiirlerinde ondan söz etmişlerdir. Bu kalede sadece

bir adam olsa bütün kâfirlerin krallarının buraya geçmelerini engelleyebilir. Mesela Meseleme oraya bir grup Müslüman yerleştirmişti. Şu ana kadar onlar oradadırlar.

401

Ellan'ın yakınında Keşek denilen bir toplum vardır. Onlar Kebh dağı ile Rum deniz arasındadırlar. Onlar Mecusilik dinine bağlıdırlar. Bu ismin anlamı çöl ve verimsizdir. Milletler içinde onlardan daha temiz ve açık tenlisi, kadınların daha parlaklığı, endamı mükemmel olanı, beli daha ince olanı, butları daha güzel olanı yoktur. Kadınları bununla birlikte yalnızlıktan hoşlanırlar.

Sayfa 266

Giysileri saklatun (Arapça) ve ipektir. Onların kendirden yapılan giysileri vardır. Ökseliden daha ince olup yıpranmaya karşı daha dayanıklıdır. O elbiselerden biri on dinara satılır. Ellan bu milletten daha üstündür. Ne varki onların kalelerinden ve korunaklı kalelerinden çekinirler.

402

İlerisinde vahşiler ülkesi denilen bir millet vardır. Onların ilerisinde büyük bir millet toplumu vardır. Onunla Keşek ülkesi arasında Rum denizinde dökülen Fırat nehri gibi büyük bir akarsu vardır. Bu millete İrem denir. Acayip yaratılışlı/ahlaklıdır. Cahiliye fikirleri vardır. Her sene bu nehirde onlara büyük bir balık sürüsü gelir. Onlardan alırlar. Sonra ertesi sene aynı vakit gelir. Almış oldukları et geri dönmüştür. Bunu bilirler ve bunda şüpheye düşmezler.

403

Bu milletin deniz sahiline ulaşan sık ormanlıkları bulunur. Bunda girilmekten çekinilen yerler vardır. Oralarda insanların endamında, iki ayağı üzerine yürüyen insan suretine benzer yuvarlak şeklini yüzleri olan, saçları buluna bir çeşit manun vardır. Bu maymunlar nadirde olsa bazen avlanırlar. Krallar onları eğitirler. Bunlar son derece zekidirler. Onlara kafasının üstünde yemek yemez. Çünkü maymunların zehirleri tanımak gibi bir özellikleri vardır. Ona bir parça et bir parça yemek verilir. Eğer onu yerse kralda yer. Yemen maymunları zekâ konusunda bu maymunlara benzerler. Onlar Sana ve Kehlan Oarasındaki Merea ülkesindedirler. Kehlan Yemen vilayetlerinde buluna bir kaledir. Yemen'in şimdiki kralı Esad B. Yafur oradadır.

Seçkinleri hariç insanlardan soyutlanmıştır. Onlar Humyer kralının devamıdır. Çevresinde elli bin kadar asker bulunur. Karamita ile iki yüz senesinden sonra Mal-mu savaşları vardır. Bu özel ülkelerden biridir.

404

(Arapça) Arbed (Arapça) başka yerde bulunmayan Yemame topraklarındaki yılanlara benzeyen bir türdür.

Yemame'den bilindik mesafede bir yere gidince kayboldu. Sicistan'lılar Kunduz'lardan yararlanması gibi Yemame'liler de ondan yılanlara, akreplere ve sav böcekleri mani olmak için ondan yararlanırlar. Sicistan da eskiden Kunduz öldürmek yasaktı. Kentleri çok kumludur. Zürkarneyn onu seferi sırasında inşa etti. Engerekleri ve yılanları çoktur. Kunduzlar olmasa oradakiler ölürdü. Huneyn Mütavekkile iki Nisnas getirmiştir. Bunlar Arbed'le baş edemediler.

405

Bu değişik milletlerden komluları vardır. Babül krallığın Ebvab'daki bu sur olmasaydı bu milletler Berzea, Ran, Beylekan, Azerbaycan, Kazvin, Hemezan, Di-never, Nihavend ve Şar ülkeleri parçalar ve özellikle Müslümanların zayıf oldukları günümüzde Kuye ve Bosna'ya bile ulaşırlardı.

Suryani krallar

406

İnsanlar onlarla ilgili anlaşmazlığa düştüler. Onların Nebati oldukları veya Nebati'lerin kardeşleri oldukları söylenmiştir. Kralları Sind ve Hind ilerisindedir. Nebata gelince onalar Babil krallarıdır. Onların dünyanın ilk kralları oldukları iddia edilmiştir. Persler kralı krallığı onlardan devraldıkları gibi Rumlarda Yunanlılardan devraldılar.

407

Nebat'ın ilk kralı Nemrut'tur. Binalar ve surlaryapıp kentler inşa ettiler. Nehirleri böldüler. Orduyu bir düzene koydular. Sancakalar ve bayraklar kullandılar. Her bir askeri birliği diğerinden ayırmak için ona uygun renkli işaretler ve resimler kullandılar. Sağ ve sol kanatlara kuş resmi çizdiler. Çünkü onlar ordunun kanatları-

dırlar. Ortaya aslan, fil büyük ve korkunç ve güçlü olan hayvanların resmini verdiler. Pusudakilere yılan resimleri ve sürüngen resimleri verdiler. Daha da ileri gidip gök cisimlerinin resimlerini de kullandılar.

408

Musul ve Ninova'da Nebat'a aittir. Ninova Karda ve Bazebe'dir. Onlarla Musul arasında Dicle nehri vardır. Ninova'lılara Yunus (A. S) gönderilmiştir. O şimdi harabedir. Onda köylüler ve tarlalar vardır. Kalıntıları aşikârdır. Alınlarında kitabe buluna taştan putları vardır. (Kentin görünür yerdeki tepede bir mescit vardır). Orada Yunus pınarı diye biline bir pınar bulunur. Mescit'de zahitler kalırlar. Bu kenti ilk inşa eden kendisine Ninus denilen büyük bir kraldır. Krallığı Dicle sahilinden Ermenistan'a, Azerbeycan'a, El Cezire sınırına, Cudi'ye Zevzan ülkesine kadar uzanır. Nebat süryanidir. Ancak Nebat süryani kelimesinin daha kolaylarına gelmiştir. Musul kralı Ninova kralına galip geldi. Allah İslami gönderene kadar bu topraklar Pers topraklarına dönüştü.

Sayfa 269

409

Daha önce Buhara ve Semerkant arasında olduğunu söylediğimiz Suğd (Arapça) dan nuşazir'e gidilir. Onlar dağlardan oluşur. Yaz olunca geceleyin bu dağlardan yüz fersaha kadar ateşlerin yükseldiği görülür. Onların üzerinden Horasan dağlarına ve Cune gidilir. Kar yağıp bu alevi söndürdüğünde üstünde yürünmez. Orada işçi olarak tercih edilen ve ticaret eşyalarını sırtlarında taşıyan bir topluluk vardır. Horosan'dan çin'e 40 günde ulaştırırlar. (bu yolun dışında) aralaeındaki mesafe dört aydır. Kabilelere Türk korumalar eşlik eder. Horosan Mavsuva Multan'ın ötesinde Sind ve Hind'le bitişir.

Tibet Ülkesi

410

Tibet krallığı ise Çin krallıklarından ayrılır. Efendisi Himferi'dir. O onların hanedan ailesindedir. Onların bedevileri Türklerdir. Onlarla baş edilemez. Tibet'in ürünleri, çiçekleri ve nehirleri hakkındaki acaiplikler sayılamayacak kadar çoktur. Orası canlıların canlı kanlı oldukları bir yerdir. İnsan orda sürekli güler, mutlu ve

sevinçli olur. Hiç üzülmezler. Bu genel olarak yaşlı, genç olsun herkes için böyledir. Haklı zariftir. Eli açık cömert kimselerdir. Birisi öldüğünde ailesi çok üzülür. Bu ülk ortaya yerleşen himyer'n adalarından adalarından dolayı bu ismi almıştır. di'bil bununla övünür. Ve kumeyt (Arapça)'i överken şöyle demiştir:

Onlar Merv'in kapısına cıh'in kapısına yazı yazdılar. Nitekim onlar bize yazdılar. Semerkantı şemr diye isimlendirdiler. Onlar orada iyice yerleşti.

Himyer orada kendine tabiler oluştu ki onlar şu anda krallarına tabi olunan (Arapça) olunan diye isimlendirildiler.

Sayfa 271

411

En kaliteli misk tıbet'tedir. O ancak onda ve Çin'de olur. Tıbet misk'i daha üstündür. Çünkü onun ceylanları/geyikleri güzel kokulu sünbüller ve baharatla yer. Çin geyikleri çim yerler. Çinliler miski çıkarıp onlara hile katarlar. Tıbet'liler miski çıkarıp ona hiçbir şey katmazlar. Görünüş itibarıyla bizim ceylanlarımızla onların ceylanları arasında bi fark yoktur. Tek farkları fildişine benzeyen bir karış uzunluğunda iki dişlerinin olmasıdır. En güzel misk şu şekilde elde edilir. Misk ceylandan elde edilen misk keselerinden olgunlaşmaya bırakılır. Kızgın taşların üzerine bırakılır. Böylece onların lezzetini alması sağlanır. O taşların üzerinde erir. Büyük yumruklar gibi kabarana kadar kendi haline bırakılır. Kurumuş hale gelince çıkarılıp avladıkları ceylanların keselerine koyarlar. Avlanıp keseleri koparılan ceylanların keselerinde bir koku olur. Bu koku gidene kadar bir süre bekletirler. Bu olgunlaşmadığında hurmaya yapılan şey gibidir.

Sind Ülkesi

412

Kaşmir (Arapça) Sind krallarındandır. Krallığı altmış bin kentte ve köyden oluşur. Onu yüksek dağlar çevrelemiştir. Ne yabancılar ne de sürüngenler hiçbir şey tırmanamaz. Onun krallığına hiçbirsey ulaşamaz. Ancak bir yerden ulaşılabilir. O herkese bir kapıyla kapanır. Bu dünyadaki meşhur acaipliklerden biridir.

Sayfa 272

413

Bevra krallığını (Arapça) daha önce anlatmıştı. O Karnu'nun ülkesidir. Krallığı yüz yirmi Sind fersahtır. Bir fersahı 8 mildir. Onun dört ordusu vardır. Her bir ordusu 400 bin askerden oluşur. Dört Rüzgârın estiği yerdedir. Kuzey Multan'ın güneyinde benehera'nın doğusu ile batısındaki krallıkların efendisiyle savaş halindedir. Bu kralın ikinbin savaşçı fili vardır.

Fil cesur ve atılgan olup biniciside öyle olursa hortumunda kartel-O çirkin görünüşlü bir çeşit kılıçtır. Olsa, hortumu demir halkalarla zırhlandırılmış ve üstünde demir zırh olursa çevre sindeki ve arkasındaki beş yüz piyade ile beş bin süvariye karşı saldırıya geçer. İçlerine dolar ve onları geri püskürtür.

414

Şöyle dedi: Mansura'nın efendisinin Hindliler ve Hindliler tarafından haklarında acaip şeyler anlatılan iki büyük filini gömdüm. Düşman askerlerini dağıtmakta ikisinin yararları olmuştur. Birisinin adı haydere (Arapça) dir. Seyisi ölmüş. Bunun üzerine ne yemek yer ne de su içer olmuş. Üzüntüsünü ortaya koymuş. İnlemiş ve gözyaşlarını dökmekten kendini alamamış. Bir gün evinden o fil evidir seksen filin başında olduğu halde o fil çıkmış. Bir kadınla karşılaşmış. Kadın onları görünce bayılıp düşmüş. Ve elbisesi açılmış. Arkasındaki filleri görünce yolu kapatmış ve hortumuyla ona kalkması için işaret etmiş. Ona kibarca davranıp kalkana kadar elbiselerini örtmüş, sonra fillere yol vermiş.

Şöyle dedi: İslam önce Sind'e sonra Hind'e gelmiştir. Dilleri Hint dili değildir.

Sayfa 273

417

Mansura ismini Ümeyyeoğulları valisi Masur Bin Cumhur 'dan almıştır. Şimdiki sahipleri Hebbar b. Esved 'in soyundadırlar. Hz:Ali'nin (R.A) soyundan da orada pek çok kimse bulunur. Mültan krallığıyla yanyanadır. Aralarındaki mesafe yetmiş beş Sind fersahtır. Mansura'nın üç yüz bin köyü vardır.

418

Şöyle dedi:

Dünyadaki nehirler kuzeyden güneye akar. Sadece Sind'in Mihran'ı ve Erzen denizi sahilindeki nehirler böyle değildir. Onlar tersine güneyden kuzeye akarlar.

İlk Perslerin Kralları ve Soyları

419

Dikkate almayacağımız bazı kimselerin zikredeceğimiz iddaası hariç insanlar Perslerin Samb. Nuh'un soyundan oldukları konusunda hem fikirdirler. Soylarını Sam'a ulaştırmada anlaşmazlığa düştüler. Çoğunluğun görüşü onların Umeym b. Zaviz b. Sam b. Nuh'un soyundan olduklarıdır.

Kimileri onları Faris b. Yasur b. Sam b. Nuh 'un soyundan oldukları söylemişlerdir. Faris :Nebat 'ın babası Nebit (Arapça)'in kardeidir. B. İran (b. Yasur)b. Sam b. Nuh'un soyundan oldukları söylenmiştir. Fars ülkesinde ona nisbet edilen Bevvan adında bir yer vardır.

O dünyada güzelliğiyle meşhur olmuş yerlerden biridir.

Sayfa 274

Kimileri Perslerin atası İran. b. Efridun'dur der. İran'ı bilirler ve İrec (...) derler. Demeyenler Faris'in soyundadırlar. Şöyle diyor:Persler kahramanlıktan isimlerini alırlar bu konuda Hattab b. El-Mualla El-Farisi Şöyle der (hafif).

Bizde kahramanlar Fursan (yiğitler) olarak isimlendirildi.

Asil, seçkin yiğitler-delikanlılar bizden çıkar.

İlki daha doğrudur. Onlar Ümeym b. Laviz b. İrem b. Sam'ın soyundadırlar. Bir grup, onlar Calar b. Yafes'in soyundadırlar, demiştir. Ötekiler onların kral Efridun'un soyunda olduklarını öne sürmüştür.

(420)

İlk krallarının Ceyümert olduğunda hem fikirdirler. Onlardan bir kısmı –onlar sayıca daha azdırlar-onun neslin kaynağı olduğunu öne sürdü. Şöyle der: o dünya bitkilerinden bir bitkidir. O Dehnaz (...) tır. Eşide aynı şekildedir. Kimsi onun Âdem olduğunu ileri sürdü. Şöyle der: Ceyümert Kelsadr, yani kuşların kralıdır. Çoğunluk şöyle dedi: o Faris'te ilk oturan ve Istahr'da yerleşen kişidir. İlk kez kral

olan odur. Başına taç koydu. Onların taçla ilgili anlattıkları gizleri vardır. Yemekte durmayı tabiat payını alsın, beden kendisine gelenden payını alsın ve nefsin bu sırada sakın olmasını ilk emreden odur. Her organ kendisine yarayacak gıdayı tedbir olarak alır.

Sayfa 275

(421)

Ondan sonra yedi iklimin kralı Uşhenc kral oldu. Onun Mehlail (...) olduğunu öne sürerler. Sonra Tahmurez b. VEycihan b. Havad b. Uşhenc kral oldu. Farmlar Tahmuras'ın Nuh (A.S.) olduğunu öne sürerler. Tahmuras krallığında Sabii dinini ortaya çıkaran ihdas eden Budafis (...) den, ilen bir adam türedi. O yıldızlar ve manevi varlıklar üzerine kurulmuştur. (Şöyle dedi): şüphesiz o herşeyi planlayıp yönetendir. Müdebbir Allaktır. Allah onalrın söylediklerinden beri ve çok yücedir. Şöyle dedi:bu Sabiilerin yurtları ve yerleri Irak topraklarındaki Vasid ve Basra tarafındadır.

(422)

Sonra Tahmuras'ın kardeşi Cem b. Ve cihan kral oldu. Onun döneminde Neyruz ortaya çıkıp ilahlık iddaasında bulundu. Onun felekte (uzayda) doğduğunu öne sürerler.

360 sene krallık yaptı. Ondan sonra Biyurasb (...) kral oldu. O peygamberlik iddaasında bulunandır. Şeriat ve krallık sahibiydi. Onun Dehhak El-Himyeni olduğunu öne sürerler. Efridun onu esir alıp ona zincir ve pranga taktı. Onu Dünbavend dağlarında hassetti. Onunla ilgili Nuh (R.A.) anlatılırken biraz söz edilmişti.

(423)

Ondan sonra Efridun kral oldu. Krallık sarayı Babil'deydi. O Irak toprağındaki firat nehrinin bir kolu üzerindeydi. O Ners nehridir. Nersiye giyisileri ona nisbet edilir. Bu kent harebedir. İnsan ona baktığında orada muazzam eserler (büyük kalıntılar) görür. İnsanlar Harut ve Marut'un ora olmuş oldukları fikrşni öne sürdüler. Orada Hıristiyanla ve yahudilerin bayramlarında gittikleri Danyal kuyusu diye bildikleri bir kuyu vardır.

Sayfa 276

(424)

Efridun kral oldu ve dünyayı oğulları arasında paylaştırdı. Fereysab gelene kadar hükümdarlık çocuklarında kaldı. O onun çocuğu olmakla birlikte Türk topraklarında doğdu. Onun için kimi tarihçiler hata edip onu Türk sandılar.

(....): O Türk'tür. Kral Menuşehr'in ölümünden sonra Perslerin kralı oldu. Zab b. Tahmasif (....) ortaya çıkana kadar Pers krallığında bozgunculuğu arttırdı. O Feresyab'ı anlatılması uzun zaman alan savaşlardan sonra kovup Türk yurduna yolladı. Persler o günü bayram edindiler. Zab devleti güzel yönetti. Haraç vergisi koydu. Zab kentinin tamamını inşaa etti. Onun nehrini çıkararak odur. Değişik pişirme yöntemleri ve değişik yemek çeşitlerini ilk olarak yapan odur.

(425)

Keyhüsrev'in dedesi Keykarus'tan sonra kral olup onu öldürmesine kadar Fars krallarıyla Ferasyab arasında her iki tarafın da tam üstünlük sağlayamadığı savaşlar sürüp gitti. Hz. Süleyman'dan sonra şeytanlar onun emrine verildi. O iyiyi içiyor ve defî hacet yapmıyordu. Allah ona sayesinde bulutlara çıkabileceği bir güç verdi. Öyle ki göğe çıkabileceğini ve göktekileri görebileceğini içinden geçirdi. Allah bunun üzerine bütün bunları elinden aldı. Krallığını paramparça etti. Yemen kralı Ebrehe onu esir aldı ve ülkesini işgal etti. Keykarus Yemen ülkesine saldırmış Ebrehe ordusunu yenilgiye uğratmış, onu bir kuyuya hapsedip kuyunun üstünü kapatmış. Rüstem güvendiği insanlarla birlikte Sicistan'dan gelmiş ve Keykarus'u kuyudan çıkarmıştır. Keykarus onu Sicistan'a hükümdar yapmıştır. Rüstem uzun bir süre hükümdarlık yapmış. Sonra hükümdarlık Efridun'un oğullarına geçmiştir.

Sayfa 277

(426)

Keyhusrev'in devamı gelmedi. Krallığı Lührasiv'e devretti. Bu toplum Belh'de oturuyordu. Ceyhun Nehrine-o Belh nehridir- Kalif deniliyordu. Horasanlılaro nu böyle isimlendiriyorlardı. (Lührasif), valisi Buht Nasri: Şam'a gönderendir. Beytü'l Makdis'in durumu bahsi daha önce geçmişti. İnsanların çoğu

Buht Nasr'ı kendi başına bir kral saymaktadır. Oysa o sadece bir validir. Batlimus kitabı Macisti'yi Mağrib valisi Buht Nasr'ın döneminden itibaren tarihlendirmiştir. Nesebi daha sonra gelecek.

Ondan sonra oğlu Yestansif kral oldu. Daha önce İrmiy (A.S.) anlatılırken konusu geçen Zeredeşt onun zamanında ortaya çıktı. doksan sene krallık yaptı.

(427)

Daramiyus'a kadar krallık onlarda kaldı. O, İskender'in öldürdüğü Dava b. Dava'dır. O Dava b. Dava b. Behmen b. İsfendiyar b. Yestemsif b. Lührasif- Hefsi de kraldı. -'tir. Daha önce onlarla ilgili bilgi verilmişti. Behmen'in çok güzel bir yaşam tarzı vardı. Batı tarafında, Şam'da bir milletin yeni bir din çıkardığı haberi ona ulaşınca Buht Nasr'la birlikte İsrailoğullarına gönderilendir. Ona onları öldürmesini ve kadınları çocukları esir almasını emretti. Denileni yaptı. Onları Beytü'l Makdis'ten sürüp ülkelere dağıtmış.

Sayfa 278

(428)

Buht Nasr'ın Mısır'ın bölgesinden biri olan Ermenet bölgesinden bir adam olan Behman'ın oğlu olduğu söylenmiştir. Behman yıldız bilimcisiydi. (Astrolog). Sahip olduğu ilim sayesinde kendi soyundan çıkacak bir adamın Mısır'ı yıkacağını gördü. Allah bir dönem onun hiçbir kadınla evlenmesini nasip etmedi. Pers'e gitti. Orada bir köye uğradı. O köyün sahibinin bir kaçık kızı vardı. Mısırlı onu tedavi etmesi için bir akıl verdi. Onu, onun huzuruna çıkardı. Buht Nasr'a hamile kalması neden olan şeyler geçti aralarında. Dünya onun evleriyle virane oldu.

(429)

Behmen bir İsfen diyar öldü. Oğlu Dava'yı annesi gebeyken yerine kral seçti. On dört sene krallık yaptı. On sekiz sene denilmiştir. Daha annesinin karnındayken taç sahibi oldu. Annesinin isminin Havana (...) olduğu söylenmiştir. Başka isimlerde söylenmiştir. Hamana'yı çok akıllı olduğu için ve babasının iyiliğine teşekkür etmek için hükümdar yaptı. Onun Dava'nın annesi olduğunu sananalar şöyle dediler: karnındakinin yerine hükümdar oldu. Bu büyük Dava Darabcer'i inşa

edenlerdir. Kendisini beğenmişliğinden dolayı olan oğluna kendi adını verdi. Sonra kral oldu. Krallığı 12 senedir.

(430)

Sonra küçük Dava kral oldu. kaba ve zalimdi. İskender Persler'in Dava'yı yüz üstü bırakmaları üzerine dava'yı öldürdü. İskender dava'nın kızı Revşenk'ile evlendi. On dört yıl hükümdarlık yaptı. İnşallah farsların mesebini bitirince Zülkarneyn'in mesebini anlatacağız. Acem tarihçileri (yabancı tarihçiler) şunu öne sürdüler: büyük Dava'dan sonra Perslerden Şahşar (...) kral oldu. Başka kralların sahip olmadığı büyük bir ordusu vardı. Kendisinden sonra Erişhuşar kral oldu.

Sayfa 279

Onun döneminde Uzeyr Tevratu yniledi. şöyle dediler: onun zamanında Yahudilerin lideri Fehnyus Beytül-Makdis'in duvarlarını bina etti. İsrailoğulları Beytül-Makdis'e döndüler. Filozof Bukrat , Sekrat, Sağrit onun çağdaşı olup o zaman nam salmışlardır. Kırk yıl hüküm sürdü.

(431)

Ondan sonra Davtertur (...) kral oldu. Onun zamanında Sicilya adalarına kadar savaşlar meydana geldi. Eflatun'la çağdaştır. On yedi sene krallık yaptı. Ondan sonra Erşuşa (...) ve Kulaş (...) kral oldu. Filozof Aristo onun döneminde olup Eflatun onun döneminde olup yenilgiye uğrattı Dava kral oldu. Onunla pek çok Perslinin öldüğü savaş yaptı. Sonra onun ordusundan bulduklarını otuz gün paylaştılar. Sonra onun yaralanmış olduğunu öğrendi. Altı bin askerle peşine düştü. Nihayet Dava yaralarından dolayı bir eve sığındı. Çok geçmeden öldü. İskender onun için üzülp onu kralların mezarına defnetti. Altı yıl hüküm sürdü.

(436)

İskender öğretmeni Aristotales'e Perslerden geriye kalanları öldürmek konusunda danışmak üzere bir mektup yazdı. Aristotales: böyle bir şey yapma. Fakat onların reislerinin herbirini bir bölgeye yönetici olarak atadı. Böylece başkanlık yarışına girer ve tekrar birleşik bir krallığa dönüşmezler. Erdşir gelince büyük gayretlerden sonra etrafında toplandılar. Şöyle dedi: Aristotales'in bir sözü Persler'i dörtyüz sene birbirinden ayrı kıldı. Birinci Perslerle ikinci Persler arasında beş yüz

on yedi sene vardır. Bu prenslikler döneminde geçen süredir. Birinci Perslerin dili Pehlevicedir. O çevirisini yapacak kimsenin kalmadığı yok olan bir dillerdendir.

Sayfa 280

İkinci Persler

(433)

Kurucuları Erdşir b. Babek b. SAsan b. Nihavend B. Dava B. Sasan B. Behmen'dir. O İrec (...) b. Efridun'un soyundandır. Bir grup onun Virek'in soyundan olduğunu öne sürdü. Virek Hz:İshak b. İbrahim'dir. O Kevdek adında ilk Perslerden olan bir kadınla evlendi. Kadın kral Menuşehri'yi doğurdu. Soyu çoğaldı ve krallara hikmettirler. Birinci Persler geçmişteki milletlerin az Araplar gibi yok oldular. Perslerin çoğu bunu kabul etmez. Söylediğimiz şeyle ilili İshak b. Yezid El-adevi ki Kureyş Araplarındandır. Şöyle der:

(Tavil)

Kahtan bir zamanlar egemen olduğuna övünüyorsa

Bizim övüncümüz onunkinden ağır basar.

Onlara amcamız İshak'la birlikte egemen olduk

Bize kölelik yaparak uzun zaman hizmet ettiler

Eğer onlardan Tubbe ve Tubbe'nin oğlu varsa da

Onların kralları bizim krallarımıza dsaancak hizmetkardırlar.

Bununla ilgili Cenir Bin Hudafa şöyle der:(Tavil) İshak'ın oğulları aslandır. döndükleri zaman kılıç taşıyanlar kedilere karışırlar.

O nedenle Beşşar b. Bürd şöyle der:

Sayfa 281

(434)

İttifakla (büyük Sasan'ın annesi İsrailoğullarından bir cariyenin esir oğludur). O Şabal'ın kızıdır. İkinci Persler sadece Erdşir b. Mervan b. Hakem'in ismini almaları gibi Sasanilerde isimlerini Sasan'dan alırlar.

(435)

Pers kralı Kâbe'yi ziyaret eden yabancı krallardandır. bu Sasan Kâbe'de İsmail'in kuyusunu dolaştığında mırıldandı. Zemzem adında onun ve diğerlerinin Perslerin mırıldanmalarında aldı. Bu onlarda bir fiilin aynı anlamda olduğunu gösterir. Bununla ilgili olarak şair şöyle der: (...) Persler Zemzem'de mırıldandılar. Nitekim bunu onların eskileri ve kılıçları Kâbe'ye hediye edilmiştir. Bunu Abdülmuttalip'le ilgili haberde zikredeceğiz. Ve Zemzem'i zikredeceğiz inşallah. Bu kralla Erdşir'in döneminden beni hizmetçilere kendilerini göztemezlerdi. Kralla birinci tabakanın aranda yirmi zira vardı. Bu mesafenin tam ortasında bir perde vardı. Örtüyü tutan kişi bileziklerin çocuklarından sahiblerindendi. Bu işle görevlendirilenlere Hurem Baş denilirdi. Anlamı "mutlu ol"dur. Kral oturduğunda Hurem Baş'a birisi emreder ve o kralın sayının en yüksek yerinde çıkıp gelenlere duyarmak için yüksek sesle; hey dil ucunu tut (ey insan diline hakim ol) sen kralla aynı mecliste oturuyorsun. Diye seslenir. Hizmetçiler sessizce yerlerini alırlar.

Sayfa 282

Ümeyyeoğullarının ilkleri kendilerini hizmetçilere göstermezler. Abbasoğullarının ilkleri de öyleydiler. Yine Sasanoğullarının ilkleri de öyleydiler.

(436)

Erdşir Hadar (...) fethedendi. O Sabur'dur. denilmiştir. o daha sağlamdır. Erdşir o Basra'nın Fırat'ıdır. İnşa etti. Esterabad'ı kerh-i, Meysan'ı- o dicle kasabasındandır. İnşa etti. (...) Ehvazdaki Sur kentin Übulle ve Saireyi inşa etti.

(437)

Ondan sonra oğlu Sabur kral oldu. Erdşir kralı Yet sarayına bulduğu bir cariyeye hariç dedesi Sasan'dan sonraki devletçiklerin krallarının onlardan oldukları

üskanileri öldürdüler. Cariye onun hoşuna gitti. Ona meshebini sordu. Ben hizmetçiyim, dedi. Onu kendisine ayırdı. Cariye ondan hamle kaldı. Hamile kaldığında ve kendisinin hamile olduğunu ve meshebinin ne olduğunu bildirdi. Ondan nefret etti. Yaşlı birini çağırdı. Onu ona teslim etti ve şöyle dedi: onu yerin altına koy, onu yer altında bir dehlize kapattı. Sonra mezakirine (...) yöneldi ve onu kesti. Onu bir kutuya koyup üstünü mühürledi. Krala dönüp şöyle dedi: onu yerin altına koydum. Kutuya ona doğru gidip içinde bir emanet var dedi. Onu öteleyip saklamasını mretti. Cariye kaldı ve nihayet bir oğln doğurdu. Yaşlı adam ona Şah Buran (...) adını verdi.

(438)

Erdşir'in erkek çocuğu olmadı. Yaşlı adam birgün onu o nedenle üzgün gördü. Onun sırdaşı idi. Şöyle dedi: ey kral seni üzüntülü ve kederli görüyorum neyin var? Şöyle dedi: çünkü ben büyüdüm ve krallığımı miras bırakacağım, adım nanılsın ve onu kendime ardıl kılacağım bir oğlum yok.

Sayfa 283

İhtiyar şöyle dedi:Allah seni sevinçli kılsın ve ömrünü arttırsın ey kral! Senin benim yanımda bir oğlun var. Ona, bu nasıl olur ? dedi. Ona, sana emanet ettiğim kutuyu getirti dedi. Onun, getirilmesini emretti. Mührünü açtı. İçinde ihtiyarın mezakırını gördü. Ve and bir yazı vardı: biz, kralın öldürün diye emrettiği Aşık'ın kızını aldığımızda kendisinin kraldan hamie olduğunu bize bildirdi. Biz kralın mübarek tohumunun boşa çıkamayını uygun bulmadık. Onu bize emrettiği gibi yer altına koyduk. Birisi bizi ayıplamaya gerekçe bulmasın diye kendimizi temize çıkarıyoruz. Kral Erdşir çok sevindi. Bunun üzerine ihtiyara onu yüz kişilik bir genç grupla birlikte huzuruna çıkarmasını emretti. Denileni yaptı. Erdşir onların arasında onu tanıdı. Sonra onlara eyvan odasında değneklerle oynamalarını emretti. Top eyvan'a girdi oğlanlar içeri girmeye çekindiler. Aralarında Sabur öne atılıp içeri girdi. Erdşir tacın ona takılmasını emretti

(439)

(...) musulülkesinden olan Hadr (...) 'ı (...) 'ın söylediğinin aksine fetheden Sabur'dur. Hadr'ın ismi Ed-Dayzen b. Muaviye olup annesinin ismiyle Ceyhele ismiyle bilinirdi. Kuzaa'nın Tenuh'undan dı.

Ebu davut (hafif)

Ölümün Hadr ve halkının efendisi Satirun'a inmiş olduğunu görüyorum. Felaketlerden güvende olup zengin ve korunaklı bir cevherdi. Satirun'un Hire krallarının soyundan geldikleri Amr b. Adiy b. Nasr 'ın dedesi Ebu Nasr olduğu söylenir

(440)

Dayzen (...) Cezire'nin ve ona bağlı olarak Şam'a kadar olan yerin kralıydı. Sabur kalesini dört sene kusattı. İki senede denilmiştir. A'şa şöyle demiştir: (Mütekarib).

Sayfa 284

Şahebur bir şey elde etmeden askerlerin orada tuttu.

Taki kızı işleri tersine çevirdi. Onu şehrin bir dış mahallesine çıkardı. Kadınlara böyle davranırlardı. Çok güzel bir kadındı. Sabur'a aşık oldu, sabur da ona aşık oldu. Ona bir haber yolladı. Ona şöyle dedi: El değmemiş mavi gözlü bir kızın kanıyla söylediklerimi yaz ve bir güvercinin ayagina bağlayıp onu gönder. O, şehrin sürünün üstüne konar sur yıkılır. Şehir tılsımlıydı.

(441)

Onun ona şöyle dediği söylenmiştir. Nehre gel. Üzerine saman savur. Sonra onu takip et. Saman nereden giriyorsa adamları oradan içeri sok. orası kesinlikle kaleye ulaştırır. Sabur onu yaptı. Kaleyi zorla ele geçirip Kuzaa'yı ortadan kaldırdı. Şairlerinden biri onunla ilgili şöyle demiştir: (vafir)

-Abidoğullarının başına gelen ölüm haberleri ulaşınca seni üzmedi mi ?

-Dayzen'in babasının oğullarının ve Tezid'li süvari birliklerinin – Ahlaş'ın ölümü

-Sabur onlara etraflarında yiğit askerlerin olduğu fillerle geldi.

-Kalenin temelinden bir kayayı yıktı.

Ağırlığı demirin köpüğü gibi Nadire (...) yi alıp onunla Aynuttemr’de evlendi. Yatağı ipek dolgulu olduğu halde kıvranıp durdu gece boyunca. Sabur ona eziyet eden şeyi aradı. Karnının iki bogumunun arasına yapışmış bir mersin ağacı yaprağı gördü. Teninin berraklığından iligine bakıyordu. Ona şöyle dedi: baban seni neyle besliyordu. Kaymak , beyin, arı yavrularının peteği ve saf. şarapla dedi. Babana yemin olsun ki ben senin için daha gencim. Birine emretti ve ehlileşmeyen asi bir ata bindi.

Sayfa 285

Saçlarını onun kuyruguna doladı. Sonra adı mahfuzladı ve onu paramparça etti şair şöyle dedi: (hafif)

Kaleyi Nadir eden yoksun bıraktı. Nehrin yanında ki çayırda.

(442)

Sabur, Musaybini alana kadar kuşatandır. Orada kaysere ait büyük miktarda techizat vardı. Sonra Rum toprağına girdi. Şam bölgesinden medaini ele geçirdi. Sonra ülkesine döndü. Beraberindeki eserleri üç kente; Çindi sabura pers saburuna ve ehvazdaki tistere dağıttı.

(443)

Zülektaf: Babası onu daha annesinin karnındayken veliaht yaptı. Ona tacı vermeyi uygun gördü (...) kendisine eyvan yapan odur. O dicle üzerindeki Medain’in doğu tarafındadır.

(444)

Bir keresinde Reşid onun yakınında konakladı ortağın ardındaki bir hizmetçinin şöyle dediğini duydu: Bu binayı inşa eden göge çıkmak istemiş. Reşid ona yüz sopa vurulmasını emretti. Kendisine gelene şöyle dedi: Krallık krallar arasında bir bağıdır. Onlar bundan dolayı kardeşirler. Kendime olan saygım krallığın şerefini korumam için ona vurmaya yöneldi. Beni şöyle anlatır: Reşid Yahya b. Halid’e ondan akıl alırdı. İvan: Yıkma konusunda danışmak üzere haber yolladı ona “yapma” diye haber yolladı. Reşid kardeşine gelene şöyle dedi: Mecusiler onun için kin besliyor. Ve kalıntılarının ortadan kaldırılmasını engelliyorlardı. Onu yıkmaya

başladı. Onu yıkmak için hatsiz denecek kadar büyük miktarda para harcaması gerektiğini gördü. Bundan vazgeçti. Yahya B. Halide bunu bildirmek üzere haber yolladı.

Sayfa 286

Oda ona kaç mal olursa olsun onu yıkmasını ve onu kalıntısını ortadan kaldırmasını teşvik eder şeklinde cevap verdi. Reşid sözündeki çelişkiye hayret edip ona sözündeki çelişkiyi sormak üzere haber yolladı şöyle dedi: İlk söylediğim söze gelince onunla islam ümmetinin şanını yüceltmek istedim şöyleki; Asırlar geçipte oraya gelip böylesi büyük bir eseri gören şöyle diyecektir: Yapıtları, binaları böylesi bir milleti boyunduruğu altına alan millet çok büyük bir millet olsa gerek. İkinci sözüme gelince bana onun bir kısmını yıkılmasına başladığı haberi gelmişti de ben hiç kimsenin Muhammed ümmetinin aciz kaldığını, zayıf olduğunu bu nedenle “bu, Perslerin inşa ettiğini yıkmaktan aciz zayıf bir ümmettir” demelerini engellemek istedim. Reşid’e bu bildirilince şöyle dedi Allah canını almasın! Ondand ne istediysen muhakkak doğrudur.

(445)

Bu sabur Neysabur’u ve sus’ta Feyrus Sabur adını verdiği bir kenti inşa etti. Sind’de ve Horasan’da kimisi sicistan demiştir. Birer şehir kurdu.

(446)

Daha önce geçtiği üzere Enuşirvan Babul-Etvap’ın surlarını inşa edince kralların elçileri ona hediyelerle geldiler. Aralarında Kayser’in elçisinde vardı. Eyvan’ı, yapısının güzelliğini, sanatın olagan üstülüğünü temaşa etti. Onun bir yerinde bir egrilik gördü. Onun ne anlama geldiğini sordu. Ona şöyle denildi: Egriligin yanı başında yaşlı bir kadının evi var kral onun orayı satmasını isteyip onu teşvik etti. O ret etti bunun üzere onu zorlamadı. Rum elçisi şöyle dedi: Bu egrilik düz olmasından şimdi daha güzeldir. Türkler’in kralı Hakan onu kızı Fakum’la ve kardeşinin kızıyla evlendirdi. Sind, hind , kuzey ve güney kralları onunla barış anlaşması yaptılar.

Sayfa 289

Pers ateşi söndü. Ondan önce bir senedir sönmemişti. Save gölü kurudu. Mubizan onların din işlerine bakan kişi rüyasında evcil atları Serkeş develerin sürüp dicleyi geçtiklerini gördü. Bu kısırayı ürküttü. Mubizan rüyasını ona anlattı. Bu onun endişesini arttırdı. Enuşirvan araplara emir olarak atadığı Nu'man b:münzire istediklerini sormak için arap meşhurlarından bir adamı kendisine göndermesini yazdı. Ona Abdul-Mesih b. Amr B. Hayyan, B. Bkayleyi el-Ğassaniyi gönderdi. Huzuruna çıkınca gördüklerini ona anlattı. Ey kral benim bu konuda bir bilgim yok fakat beni şamda satih denilen dayıoğluma gönderin dedi. Onu gönderin dedi kral. Ona gitti. Onu ölümden kurtarıp iyileştirdi. Onu selamladı. Satih cevap veremedi. Abdul-Mesih ona şöyle dedi: (vafir) sagırmı yoksa işitmiyormu yemenin büyüklüğü ey yörenin erdemlisi çaresiz bıraktı o kimseyi Yezin ailesinin kabile şeyhi geldi sana. Geniş beyaz Ridalı ve bedenli yabancıların resmi elçisi uyumak için yürür putları sever. Ne ölümden korkar nede zaman harcamaktan. Satih onun sözünü duyunca başını kaldırıp şöyle dedi: Abdulmesih deve sırtında gezerek satihe geldi. Ölüm döşegindekilerini iyileştirdi. Sasan oğullarının kralı seni gönderdi. Eyvan sallanmasından, ateşlerin sönməsinden ve Mubizanın rüyası nedeniyle. Serkeş develer gördü. Onlar evil atları sürüyorlardı (...) bir vadiye nehre hücum edip ülkelere dağıldılar. Abdulmesih lafını söyleyince heravenin sahibi gönderilince, Semave nehri kuruyunca Şam satih için bir ayıp olmaz. Ondan on dört kral ve kraliçe hüküm sürecek. Şerefeler adedince. Başa gelecekden kaçmak mümkün degildir. Sonra satih eceliyle öldü. Abdulmesih kısıraya gelip ona şöyle diyerek haber verdi: Bizden on dört kral çıkacak.

Sayfa 288

(447)

Enuşirvan'ın Şam'da feth ettikleri arasında Halep, Kınnesrin, Hms, Antakya onlarda kayserin askerleri vardı ve acayip bir duvarı olan büyük bir şehir olan Selukiye'yi o şuanda harebedir feth etti. Bütün bunlar Kayserlerindir. Şamdan, Mermer taşlar ve mozaik alıp Irak'a taşıdı. Güzel şeyler inşa etti. Hirak'eyi ve iskenderiye'yi feth etti. Rumeyi antakya'yı örnek alarak medain tarafında inşa etti.

(448)

... Onlara doğru ilerledi heyat ile kralı Uhşunvaz dedesi firuzla öldürdü. Krallığını ele geçirdi. Ona hintten kelile ve dimne kitabı, Hindi diye bilinen siyah boya getirildi. Saçın deydiği yerini siyah gösteren parlak siyahi bir boyaydı. Enuşirvandan birbirine zıt iki davranış gördüm. Birgün insanlarla birlikte oturdum. Adamın biri kralın özel alanına gidip makamına geçti. Bir yıl hapsedilmesini emretti. Sonra birgün biz yanında ülke mesafelerini gizlice ele alırken. Hizmetcilerin kraliyet tahtının arkasında bizi yaptığımız işten alıkoyacak derecede yüksek sesle konuşmalarını gördüm. Ona bunu sordum ve her iki durumun farklılığını sordum bana şöyle dedi: Şaşırma. Biz tebamızın kralıyız. Hizmetcilerimizse kralımızdırlar. İmkanları olduğu halde yalnız olduğumuz vakitlerde bize karşı dolap çevirmezler.

(449)

Hz Peygamber onun krallığının kırk ikinci senesinde doğdu. B: Hz peygamberin doğduğu gece olunca Kisra'nın Eyvan'ı sarsıldı. Onun on dört balkonu düştü.

Sayfa 287

Çin kralı ona şöyle dediği bir mektup yazdı: Çin kralından, sarayından kokusu iki fersah öteden alınan öd ve kafuru sulayan iki nehir akan elinin altında bir kralın kızı olup kendisine bin kralın kızı hizmet eden, emrini altında bir beyaz fil olan inci ve Enuşirvan'a ona değerli taşlarla süslü altından bir süvari ve at hediye etti. Süvarinin ve atın gözleri kırmızı yakuttandı. Kılıc sarı yakuttandı. Ona altın kaplama çin ipeginden bir elbise hediye etti. Üzerinde pers kralının eyvanından oturur vaziyette bir resim vardı. Üzerinde süsü vardı. Tacı başındaydı. Hizmetçiler yanı başında duruyordu. Elbise altında dokunmuştu. Elbisenin bölgesi lazervert di. Altından bir sepetin içinde saçında kaybolan, çok güzel bir cariye tarafından taşınıyordu. Hind kralı ona şöyle hitap ettiği bir mektup yazdı: Hint kralından, doğumun ulusundan altın sarayın ve yakut kitapların sahibinden kardeşi sancak ve taç sahibi pers kralına. Ona mum gibi ateşte eriyen bir rıtl Hind ödü-kamışı hediye etti. Mumla nehir vurulduğu gibi onunlada mühür vuruluyordu. Ve ona bir karış genişliğinde inci dolu kırmızı yakuttan bir cam vazo hediye etti. Fıstık büyüklüğünde veya ondan daha büyük olan kafurdan on men hediye etti. Uzunluğu yedi zira olan

gözleri şimşek gibi parlayan, yerde sürüdüğü saç örgüleri olan bir cariye ile ipekten daha yumuşak süslü kumaş daha güzel yılan derilerinden bir yatak hediye etti. Yazısı el-Kazi diye bilinen ağacın kabunun üzerine kırmızı altınla yazılmıştı. Bu ağaç Çin ve Hind bölgelerinde bulunur. Kabuğu çin yapragından daha ince olup lacivert acayip iki renkli ve acayip bir kokusu vardır. Kralları ona yazı yazıyorlardı. Tivet kralı ona şöyle hitap ettiği bir mektup yazdı: Tibet'in ve dünyanın doğusunun kralı Hakandan övülesi bir karakteri olan kardeşines yedinci iklimin orta krallığının kralına. Ona ilginç şeyler hediye etti. Hediyeler arasında şunlar vardı. Yüz tibet zırhı, yüz zırh kesesi, dört yüz men nisk

Sayfa 290

(450)

Enuşirvan'dan sonra oğlu hürmüz hükümdar oldu. Annesi Fakum Bintu Hakan'dı. Avama yalandunup asil insanlara zulmetti. Kendi şehrinde krallığı süresince on üç bin asil Persliyi öldürdü. Mubiza'nın hükümlerini ilfa etti. Hukuku deldi. Vergileri kaldırdı. Kralla ona savaş açıp ona tamah ettiler. Türklerin büyüklerinden biri ona dört yüz bin kişilik bir orduyla saldırdı. Horasan toprağından olan Herat'a konakladı. Onun savaşması için yerine Behram Cubin İb Reyyan'ı görevlendirdi. Behram türkü yendi. Ordusunu yenilgiye uğrattı. Hazinesini ve mallarını ele geçirdi. Veziri onu kıskandı. Veziri Hazar'lıydı. Onu Hürmüze karşı kışkırtıp kandırdı. Behram ona isyan edip emrinin altından çıktı. Sonra Ebruviz b. Hürmüzün adını bastığı paralarla bir plan kurdu. O paraları bazı tacirlerle piyasaya sürüp onları dağıttı. Hürmüz piyasada dolaşan paraları öğrendi ve oğlunun kral olmak için onaları bastığında hiç şüpheye düşmedi. Ebruviz babasının normale dönmesi için kaçıp Azerbaycan, Ermenistan, Ran ve Beylekan ülkelerine gitti. Hürmüz oğlunun iki dayısı Bistan ve Bindeveyh'i hapsetti. İki bir yolunu bulup hapisten çıktılar. Bistr'de onlara katıldı. Hürmüzün karısına çıkıp iki göznü dağıladılar. Bu Ebruviz'e ulaşınca babasına dönüp sıçlandığı şeyle ilgili bir günahının olmadığını korktuğundan kaçtığını ona bildirdi. Babası ona inandı. Tacı ona verip krallığı ona teslim etti. Sonra Ebruviz Behram Cubin'in karşısına çıktı. Bir sürü insan Behram'a meyletmişti. Altında Şebdaz olara bilinen atı olduğu halde geldi. O Dinever'e bağlı Karmasin yurdunda dağda resmedilmiştir. Üzerinde Ebruviz ve daha başka resimler bulunur. Oradaki garip resimlerden dolayı orası dünyanın acaip

yerlerinden biridir. Araplar şiiirlerinde bu attan söz ederler. Bir gün Ebruviz ona bindi. Yuları koptu. Eğerin ve gemin sahibinin boynunu vurmak istedi.

Sayfa 291

(451)

Bu at Ebruviz'in altında yorulup güçten düşünce savaşta numandan atını kendisine vererek bir igilikte bulunmasını istedi o bunu rettetti ve kendini kurtardı. Hassan b. Hanzala et-tai Ebruviz'e adamlarının ihanet ettiklerini ve ölmekle yüz yüze olduğunu görüp dubeyb diye bilnen atını ona verdi. Ona şöyle dedi: Ey kral! Atıma bin kendini kurtar. Senin hayatın insanlar için benim hayatımdan daha hayırlıdır. Ona binip kendini kurtardı. Hassanı ödüllendirip yaptığını asla unutmadı. Ebruviz'ebabası Kaysere Bihramın'ın kendilerine yaptığı ani saldırıyı haber verip ondan yardım istemesini salık verdi. Ebruviz yola çıkıp iki dayısını yerine görevlendirdi. Onlar hürmüzü bogarak öldürdüler. Sonra ona yetişip haber verdiler. Ebruviz'e bu yapılan ağır geldi ikisine şöyle dedi: Sizi buna ne şevk etti? Biz Bihram'ın sen yokken babasının karşısına çıkıp krallık tacına kendi başına geçirip fermanan emirulumera demektir. Rumlar bu mertebenin sahibine "durmuşluk derler" Olmasından ve babasının Kaysere bir mektup yazarak oğlum ve etrafına toplanan bir grup bana isyan edip gözlerimi dagladılar. Onları tutuklayıp bana gönder. Demesinden emin olamadık, dediler.

(452)

Bihram'a Hürmüz'ün ölüm haberi ulaşınca hızlıca Medain'e yollandı ve orayı ele geçirdi. Ebruviz Ruha'da konakladı. Kayser Mevrik'e bir mektup yazdı. Mektupla birlikte dayısını ve önde gelenlerden oluşan ir grubu gönderdi. Kayser'den yardım isteyip buna karşılık ona kaçacağı her türlü şartta olumlu cevap vereceğini bildirdi. Ebruviz ona türk oğlanlarından son derece güzel yüz hizmetciyi hediye etti. Her birinin kulağında inci ve yakut küpeler vardı. Ona genişliği üç zira olup mücevherlerle süslü üç ayaklı bir anber sofrası –masası gönderdi. Birinci ayak bir aslan kolu ve ev şeklindeydi. İkinci ayak bacağı ve toynag şeklindeydi. Üçüncü ayak bir kartal ve onun pençesi şeklindeydi. Kırmızı yakut dolu bir karış genişliğinde yemani bir cam aks hediye etti.

Sayfa 292

En kalitelisinden her bir ağırlığı bir miskal olan yüz incinin içinde bulunduğu altından bir sepet hediye etti.

(453)

Kayser ona yüz bin atlı ve hediyeler gönderdi. Onu kızı Mariye ile evlendirip onu ona gönderdi. Ona Şamdan ve Mısır'dan ve Enuşirvan'ın Kayserlerden aldığı şehirleri terk etmesini şart koştu. Pers kralları çevresindekilerle evlenip (kadınlarını) onları evlendirmezlerdi. Sonra Ebruviz Azerbeycan ülkesine gitti. Oradaki askerleri etrafına topladı Behram'la karşı karşıya geldiler. Behram'a karşı saldırıya geçti. Türk krallarının olan Horasan ülkesine doğru gitti. Ebruviz kırallağı ele geçirdi. Kayser'in askerlerine, para, binit ve kıyafet verilmesini emretti. Kayser'e iki milyon dinar ve onun ağırlığınca hediyeler, altın ve gümüş aletler gönderip kendisine şart koştuğu şeyi yerine getirdi. Ebruviz Behram'ı türk topraklarında öldürmeyi planladı suikast sonucu öldürülüp kafası getirilerek Ebruviz'in kapısına dikildi (asıldı).

(454)

Ebruviz Hakanın kızına Behram'ı öldüreceğini haber vermişcesine kadar iyi davranıp ona bir sürü nefis hediye verdi.

(455)

Behram'ın Kuddiye adında bir kız kardeşi vardı. Erkek kardeşi gibi cesur ve yigitti. (Türk yurdundan kardeşinin adamlarıyla çıktı).

Sayfa 293

Yeterince sayıları ve güçleri vardı. Ebruviz ona dayısı Bistan'ın öldürülmesi konusunda mektup yazdı. Deylem valisi Horasandaydı. Kendisiyle evlenmesine karşılık onu öldürdü. Ebruviz babasıyla birlikte diğer dayısını öldürdü. Kurdiye ile evlendi. Ebruviz'in veziri genelde kendisine Buzurcumihir denilen bir pers bilgesiydi. Ebruviz tahttan uzaga gidip Behram'la savaşmakla meşgul olunca-bu on üç senedir. Buzurcumihir'i yunan dinlerine kaymakla suçladı-o mani dinidir- ve tutuklanmasını emretti. Ebruviz ona şöyle deidigi bir mektup yazdı: Amelinin bir ürünü ve aklının

bir sonucu olarak öldürülmeye ve cezalandırılmaya konu olmayı hak ettin Buzurcumihir ona şöyle yazdı: Uluyken aklımın semerisinden yararlanıyordum. Şuanda bir makamım kalmayıp sadece sabrımın semeresinden yararlanıyorum. Her ne kadar bir çok hayrı yitirdiysemde pek çok kötülükten de kurtulmuş bulunuyorum. Kendisini öldürene kadar onu tahrik etti.

(456)

Ebruviz'in krallığı sırasında Hz. Peygamberin doğumundan kırk yıl sonra Ebruviz'in arkadaşı Hamerz ile Bekr b. Vail arasında Zıkar olayı gerçekleşti. Hz peygamber (sav) şöyle demiştir: Bu arapların acemden intikam aldıkları ilk gündür. Benimle Muzaffer oldular. Bir başka rivayette Bedir'den birkaç ay sonra olmuştur.

(457)

Ebruviz'in elinin altında elli bin binek ve fil vardı. Onlardan kiminin yerden yüksekliği on iki zira idi. Fillerin en fazla yüksekliği sekiz-on zira olur. Zencilerin topraklarında on iki ziradan daha yüksek olanlar olabiliyor.

İnsanlar dişlerinden bir dişi iki yüz men ağırlığında olanları götürebiliyorlar. Men Bagdat ölçüsüne göre iki ritıldır.

Sayfa 294

Ebruviz bir bayramda dışarı çıktı. Askerler, silahlar, teçhizat, binekler ve büyük bunlarla birlikte bin fil dizilmişti. Piyadeler hariç onu yüz bin süvari çevrelemişti. Filler onu görünce ona secde ettiler. Başlarını eğdiler ve hortumlarını yere yaydılar. Nihayet fillerin grevlilieri onlara hindce sözler sarfettiler ve bunun üzerine kalktılar. Ebruviz buna şaşırıp şöyle dedi. Keşke o hindce degilde farsca olsaydı. Şu binekler arasında onların terbiyesine bakın.

Ebruviz'in süresi üç sekiz yıl oldu. Yerine Şireveyh olarak bilinen el-Kabız – ismi Kubaz'dır- geçti.

(458)

..... Ebruviz muzaffer anlamına gelir (....) Ebruviz rumlar onu öldürüp Ebruviz'e göndererek kaçmasını sağladığı küçük bir oğlu hariç soyunu ortadan kaldırıana kadar Mevric'e hep iltifatlarda bulundu. Ebruviz Mevrik'i çocukları

arasında muhafaza etti. Rumlara Hirakl'a saldırdı. Ebruviz'in komutanları yenilgiye uğrayıp adamları öldürüldüler. Ebruviz Medain'e sığındı. Yüce Allah'ın Kuran'ında şöyle denilmiştir: elif, lam, mim rumlar yerin en alçak mevkiğinde yenilgiye uğradılar.

Şüphesiz o, Pers kralı Ebruviz ile Hırak'ı hakkındadırlar. Sonra yüce Allah krallarını islamla yenilgiye uğrattı. (...) krallığın son senesinde Hz. Peygamber (S.A.V.) hicret etti.

(459)

Yezdecird'e kadisiye savaşı ve Rüstem'in ölümü haberi ulaşınca devirlerinin sona erdiğini anladı. Halevan'a sonra Ispahan'a gitti. Mubize şöyle dedi. Bu kavim ortaya çıktı çikalı bizden hangi birlikle, grupla karşılaştıysalar onu yenilgiye uğrattılar.

Sayfa 295

Hangi kaleye karşı mevzilendiyse onu muhakka fethettiler. Bu konuda görüşün nedir! Şöyle dedi: benim görüşüm Istarh'a yerleşip hazinelerini yanına alman ve askerlerini oradan komuta etmen yönlendirmen şeklindedir. Denileni yaptı. Ve Istarhr'a gitti. Ebu-Musa ve Osman b. Ebi'l-As oraya sürekli akınlar yapıyorlar. fakat orayı fethedemiyorlardı. İbn Amr yirmi dokuz senesinde geidi. Pers havzasından Istahr dışında her yer fethedilmişti. İbn Amr'in görevlisini öldürdüler. İbn Amir onlara döndü. Yezdecirt Kirman'a kaçtı. İbn Amir onun peşinden Mücaşi B. Mesud es-Selmi'yi gönderdi. Mücaşi davapcirt 'de bir köyde konakladı. Ona bu gece bayramımız var dediler. Köyü bizim için boşaltmaya ne dersin? evet dedi. Otagını alıp sessiz sedasız bir şekilde köyün dışına konakladı gecenin sonunda köyülülere bir sarsıntı yakaladı. Hepsini öldü aralarındaki bir kısım Acem, evlerini yakıp iki milyon yedi yüz bin buldular. Onları mücaşiye getirdiler. Mücaşi İbn Amir'e Yezdicert'i elinden kaçırmış olarak gitti. Ordusunu iyice teşrif etti.

(460)

Yezdicert Sicistan'a gitti. Sonra Horasan'a yöneldi. Merv'e yaklaşınca kendisini karşılamaya Merv vadisi Mahiveyh B. (Mafnah b. Feyt) çıktı. Yaya olarak önünde yürüdü. Mubiz ona ey kral! Keşke Mahiyveh'e binmesini söyleseniz ona

emretti. Oda bindi. Decirt'e bana izin versende perse dönsem dedi. Ona izin verdi. Hurzaz nhr Mahiveyh'e şöyle dedi ey Horasanlılar siz kralların katillerinisiniz. Firuz'u öldürdünüz. Bana kralı beraberinde oğlu Firuz'u malı ve mülkü olduğu halde sag salim Merv'e getirdigime dair bir yazı yazın. Mahiveyh'e adına bir mektup yazdı ayrılıp Perse döndü Perse gidince Abdullah B. Amr'in himayesine girecegine inandı. İbn Amr Horasan gidince Hurzaz Mhr Merv'e döndü. Beraberindeki esabinden kimselerle Yezdicert'in yanında kaldı.

Sayfa 296

Türklerin efendisi Neyzek Tarhan'dan yardım istedi. Merv'den çıkıp Vezak'a yerleşti. O Merv'e dokuz fersah mesafededir. Neyzek harekete geçti. Vezak'a yaklaşınca Yezdicirt sayılarına bakmak için bindi. Onları karşıladı. Göz göze geldiklerinde Neyzek inip yaklaştı ve Yezdicirt'in ayagını öptü. Sonra ineceği yere kadar onunla yürüdü. Neyzek'e bir yerde konaklamasını emretti. Ona işine yarayacak şeyler, ipek, türk kıyafeti ve altın kuşaklar gönderdi. Neyzek bir ay durdu. Yezdicirt'e kızını istedigine dair mektup yazdı. Yezdicirt kızıp şöyle dedi: sen ancak benim kölelerimden birisinin hangi cüretle benden kız istersin?

(461)

Yezdicirt mahiveyh'e hesap yapmasını emretti. Ona paraları sordu. Ondan korktu ve Neyzek'e geldi. Şöyle dedi: Şüphesiz bu yenik ve eli kolu bağlı bir halde geldi. Ona yardım ettim. Ona nasihat ettim. Anladığın kadarıyla cehaleti yüzünden bu raddeye geldi. Hesaplama yapmamı emretti. Benden para istedi. Bu krallığına dönerse beni ve seni öldürür. Onunla savaş ona karşı sana yardım ederim. Neyzek savaşmak üzere yola çıkıp Cebane'de konakladı. Yezdicirt yanında Mahiveyh olduğu halde kente gitti. Onlarla savaşıp onları kırıp geçti. Mahiveyh, onları yenmesinden korktu. Merv Esavine'siyle birlikte ondan ayrıldı. Esaviyneleri Yezdicirtten ayrıldılar. Onlarla savaştı anlaşması gereği sabretti. Sonra ayrılıp Merv'e dönmeye karar verdi.

(462)

Mahiveyh Merv'e oğlunun yerine görevlendirmişti. Ona şöyle demişti: Yezdicirt yenilmiş halde dönerse ona engel ol. Yezdicirt geldi kapılarını kapatmışlardı. Yezdicirt'in yanında Zadeveyh vardı. Zadeveyh onlara seslendi. Açın!

Mahiveyh'in oğlu kendini gösterip şöyle seslendi krala açın. Aslında onu yakalak istiyordu. Yaklaşınca kapıyı açmayın dedi. Zadaveyh anladı ve şöyle dedi Allah sizi kral katillerine nalet etsin! Yezdicirt: terk edip gitti. Yezdicirt tek başına döndü Vezek'te bineginden indi. Degirmencinin evine gidene kadar yaya gitti. Degirmencinin evi Mergab'ın kıyısındaydı. Kendini insanlardan iki gece ve birgün sakladı. Degirmenci onu görünce korktu ve şöyle dedi sen kimsin, in misin cin misin?

Sayfa 297

İnsanım, yanında yemek var mı? Dedi evet deyip ona yemek getirdi. Ben susadım. Bana su getir dedi. Degirmenci Esaviri'den bir adama gitti. Ona durumu anlattı. Şöyle dedi: Yanımda kim olduğunu ve ne istediğini bilmediğim bir misafir var. Esavir'i onu Mahiveyh'in huzuruna çıkardı. Ona anlattı. Mahiveyh ona tarif et dedi. Onu tarif etti. Mahiveyh bu Yezdicirt gidin ve onu boğup öldürün dedi. Mubis şöyle dedi: Senin onu öldürmeye hakkın yok çünkü kral ve din birbirlerine benzerler. Ancak birinin yerini başka bir kral ve başka bir din alır. Eğer onu öldürürsen hakkın olmayabn bir yasagı çiynemiş olursun. Halk mubiz'i destekleyip ona hak verdi. Mahiveyn onlara sövüp Esavire'ye şöyle dedi kim konuşursa onu öldürüp susturun. Degirmenciyle birlikte bir grup gidi Yezdicirt'i öldürdü. Mahiveyh Neyzek'e büyük miktarda para verip ülkesine döndü.

(463)

Yezdicirt'in ölümü ve nasıl öldürüldüğü konusunda anlaşmazlığa düştüler. Bir grup şöyle dedi: Ölüyorken yanına gittiler. Onu öldürmeyi hoş bulmadılar degirmenciye onu öldür, dediler. Başını bir taşla ezdi Mahiveyh'in yanında beraberinde degirmenci olduğu halde döndüler. Mahiveyh onun öldürülmesini emretti şöyle dedi: Bir kralı öldürenin ondan sonra yaşaması yakışı kalmaz. Bir grup şöyle dedi: Yezdicirt'in yanına girmelerinden önce haberciler olmuyordurlar. Suya elbiseleriyle girdi degirmenciye dövüp onu bize göster, dediler. Onu işte burda bırakmıştım, dedi. Onu aramaya çıktılar. Birisi onu ipek elbisesiyle suda yüzerken gördüğünü söyledi. Ona şöyle dedi. Beni bırak ve beni sakla sana yüzüğümü ve kuşağımı veririm. Ona, bana dört dirhem ver dedi. Şöyle dedi: Sana vereceğim şey ondan binlerce kez daha fazladır. Ben sadece dört dirhem istiyorum dedi. Yezdicirt gülerek şöyle dedi: Bana, sen dört dirheme muhtaçolacak ve onları bulamayacaksın

denilmişti. Ona saldırdılar. Yezdecirt onlara şöyle dedi beni öldürmeyin kim bir kralı öldürürse Allah onu dünyada savaşla, ahirette cehennemle cezalandırır. Beni arap kralına götürün beni öldürmekten çekinmez onunla anlaşırım. Güvende olursunuz kabul etmediler. Değirmenciye bir yay krişi verdiler. Onunla konuşacakmış gibi ona yaklaştı ve kirişi boynuna atıp ölünceye kadar bogazını sıktı. Elbiselerini alıp bir Mahfaza ya koydular ve mahfazayı mühürlediler.

Sayfa 298

Degirmenciye öldürdüler. Yezdecird'i suya attılar ve ayrıldılar. Bir grup şöyle dedi yezdecird degirmencinin evine gelince değirmenci onu öldürdü ve yanındaki şeyleri aldı. Onu tutukladılar. Onu görmüş olduğunu inkar etti. Onu dövdüler. Onu öldürdüğünü söyledi. Onun eşyalarını çıkardı. Onu ve ailesini bundan dolayı öldürdüler. Üskuf Yezdecird'i nehirden çıkardı. Onu bir tabuta koydu. Otuz bir senesinin başında onu İstahr'a götürdü. Öldürülmesi Vezak'ta gerçekleşti. O, Merv'e yedi fersah mesafededir.

(464)

..... birinci persin krallarının sayısı on yedi kişidir. Sadece bir taneleri kadındır. İkinci persin otuz iki kralı vardır. Onlardan ikisi kadındır.

İskender

(465)

O Filikiyüş'un oğludur. Bir grup Klikus demiştir.....: ibn Madriyus B. Hirmis B. Herdez B. Meytun, B. Leyta , B. Yunan B. Yafis ibn Asfer B. el-Munfiz B. Aysu B. İshak (R.A.), Zulkarneyn'in Hirmis olduğu söylenmiştir. O, Zebn B. Kaytun b. Rumi. B. Lemti B. Keşluhin, B. Yunan . B. Yafis. B. Nuh (R.A.) dir. Rumi b. Lemti rumların babasıdır.

(466)

Zübeyr: Acem hakkında hadis rivayet edenler bana şunu söylediler: O, Mısır halkındandır. İsmi Er-Reyyan B. Mevrid , El-Yunani'dir. Şöyle dedi: o, batı Mısır'ın Eyne Köyü halkından bir adamdır.

Sayfa 299

Yine şöyle dedi: O iskenderiye'ye bağlıdır. O Himyer'li bir adamdır denilmiştir. Tubbe şöyle dedi (tavil).

-Dedem Zülkarneyn Müslüman idi öyle bir kraldı ki krallar ona boyun eğer ve sıraya dizilirdi. Dogulara, batılara ulaştı yol gösteren Hakim'in ilminin sebeplerini takip ederek.

Onu retedene şöyle dedi: Tubbe sadece Zülkarneyn benden önce Müslümandı, demiştir. Hz Ömer'in bir kişinin başka birine şöyle seslendiğini işittiği rivayet edilir: Ey Zülkarneyn! şöyle dedi: Allah af etsin. Peygamberleri melekler olarak isimlendirecek kadar yüceltmeye razı olmadınız mı? Garip olan şey onun Zülkarneyn diye isimlendirilmesidir. O salih bir kuldu. Allah onu kavmine gönderdi. Tepesine vurdular ve öldü. Allah onu diriltip tekrar kavmine gönderdi. Tepesine vurup onu öldürdüler. Bunun üzerine Zülkarneyn diye isimlendirildi.

(467)

B'nın onun nesebi hakkında söylemiş olduğu şey gariptir. Onun İskender'e yenilen Dara'nın babası büyük Dara'nın soyundan olduğu söylenmiştir. Dara Zenc kralı Helaban'ın kızıyla evlendi. Ona hamile kalınca kötü bir koku yaymaya başladı bunun giderilmesini emretti. Senderus suyuyla yıkandı. Bu, kötü kokunun çoğunu giderdi. Ondan tiksiniş onu ailesine gönderdi. Bundan bağlantı kurulup İskender denilmiştir.

(468)

Kuti: Dara'yla Perslerden on binden fazla kişinin öldüğü üç savaş yapmıştır. İlk karşılaşmalarında perslerin sayısı altı yüz bin savaşıydı. İskenderin askerlerinin sayısı dört bin süvari ve otuz bin piyadeydi. Dara'yı yaralı olarak yakaladı yanında çok az kalıp öldü. İskender onun için üzüldü gösterdi ve onunkrallar gibi defnedilmesini emretti..... Dara'ya adalarından bazıları isyan ettiler.

Sayfa 300

Onu öldürüp kellesini İskender'e sundular. İskender onları öldürdü. Bu, kralına karşı suç işleyeninin cezasıdır dedi.

İskender ölünce bilge şöyle dedi: Dara'nın katilinin öleceğini zannetmezdim.

(469)

İskender Hindistan'a savaş açıp Muhit denizine uklaştıktan sonra Şehrzur denilen bir yerde Sevap tarafında vefat etti. Bu Magrib krallarını ürküttü bunun üzerine bağılılıklarını ve itaatlerini ona bildirmek üzere elçiler gönderdiler.

(470)

İskender zamanında kadın devleti vardı. Ülkelerinde erkek yoktu. Onlardan iki kadının İskender'e elçi olarak gelip ondan nesil istediler. Onlarla ilişkiye girdi. Cevf'in en uzak yerindeki bir şehrin kabilesinden iki prensin çıkması onların haberlerindedir. Feyranciye ülkesini işgal edip çevrelerindekiilere saldırdılar. İkisine karşı pusular kurdular. Nihayet ikisini ve beraberlerindeki askerleri öldürüp onları ortadan kaldırdılar. Orada kadınlar yalnız kalınca beraberlerinde geriye kalan erkekleri toplanıp öldürdüler. Sonra harekete geçip erkeklerini öldürenlerin karşısına çıktılar. Onlardan intikamlarını aldılar. Etraflarını tehtit ettiler. Hâkimiyetleri büyüdü. Yakınlarındaki milletler onlardan ürkütlü. O kadınlardan bazıları nehrin ötesindeki erkeklerle anlaşılırdı. Onlardan hamile kalırlardı. Erkek doğurduklarında onu (bebeği) öldürürlerdi. Kız doğurduklarında silah taşımaya engel olmaması için göğüslerinin olduğu yeri yakarlardı. Endülüsdeki Kadis putunun sahibi yunanlı meshur kral Hırakl onları öldürene kadar bu şekilde yüz yıl hüküm sürdüler.

Dünyanın kuzeyinde Muhit denizi kıyısında kadın krallığı günümüze kadar devam etmiştir. İnşallah ondan daha sonra söz edeceğiz.

Sayfa 301

(471)

Kuti: bir hizmetcisi onu Babil topraklarında zehirledi..... :Altın bir tabut içinde İskenderiye'ye götürüldü. On iki yıl krallık yaptı. .... :on dört sene, on üç sene denilmiştir. Dara'nın öldürülmesinden sonra beş yıl yaşadı. .... dara'nın ölümünün onun krallığının üçüncü senesinden vuku bulduğu idda ediliyor. Buna göre ondan sonra on yıl yaşadı. Yaşı ittifakla otuz altı seneydi. Onu hükümdarlığının yedinci senesinde öldürdüğü ve ondan sonra beş yıl yaşadığı söylenmiştir.

(472)

..... İskender Pers krallığına karşı galibiyetten sonra ordusunu gözden geçirdi ve onların bir milyon dört yüz bin savaşçı olduklarını gördü.

.....: İskender kuzey kutbundaki karanlıklara güneş güneydeyken dört yüz adamıyla yaşam pınarını bulmak için girdi. Orada sekiz gün yürüdü.

Her birinin adını İskenderiye koyduğu on iki şehir inşa etti. Bazıları şunlardır; Herat, Merv, Semerkand, Isbahan, (ona Ceyy ismi verilir. Cennet örnek alınarak yapılmıştır). Onun Dara'nın kızıyla evlendiği söylenmiştir.

(473)

İskender ölünce ondan sonra krallık oğluna teklif edildi. Kabul etmeyip ibadet etmeyi tercih etti. ....:Parçalanmış bir halde olduğu halde Rum ülkesi İskender sayesinde birleşti. Daha önce birleşik olduğu halde Pers ülkesi onunla parçalandı. Allah en iyi bilendir.

Sayfa 302

Yunanlı Krallar

(474)

İskender Şam ve Mısır'la birlikte Yunan ülkesini Makedon krallığında toplayabildi. Zaten İskender oraya nisbet edilerek Makedonya'lı İskender denilmiştir. Yine Endülüs'ün batı taraflarının vs albildi. Krallıklarının merkezi İskenderiye idi.

(475)

Kendine veliaht olarak Baklimus B. Laviy'i atadı. Bu isim İskenderiye krallarından Yunan olanlarına has bir isimdir. kırk yıl hükümdarlık yaptı. O ilk olarak Sungur edinip onunla oynayandır. Endülüs kralları vs ilk olarak Şahinlerle oynayanlardır. Ondan sonra Baklimus b. Heyfelus sekiz sene hükümdarlık yaptı. O, Antakya kentini inşa edendir. O dünyanın acayıplerinden biridir. Surlarının uzunluğu on iki mildir. Yirmi dört bin şerefesi ve yüz otuz altı burcu vardır. Her burca adamları ve atlarıyla birlikte bir general yerleştirdi. Atlar at katında bağlanırlardı. Üst katında adamlar otururdu. Her burç bir kale gibiydi. Demir kapıları vardı. Onlarda pınarlar çıkardı ve suları sokaklarda akıttı. Suları akaklarında taşlaşır, demir etki etmiyor onu değiştirmiyor ve kırmıyordu. Bu su karınlarında gaz oluşturuyordu.

Reşid Antakya'ya yerleşmek istemiş ona söylediğimiz şeyler söylenmiş (silahlarının üstünde pas tabakaları oluştuğu vs) ve böylece orada ikamet etmekten çekinmiştir.

Mısır'daki Yahudi esirleri serbest bırakan odur. Yetmiş tercüman seçip Tevrat'ı İbranca'dan Yunanca'ya tercüme ettirendir.

Sayfa 303

Onun döneminde Roma'yla Kartaca arasında savaş vardı. O savaşın adı Afrika savaşıydı. Kartaca şehri Roma şehrinden yetmiş iki yıl önce inşa edildi. (yöneticiliği kırk yıldır)

(476)

Ondan sonra Batlimus Akrituş yirmi altı sene hüküm sürdü. Antakya'nın sahibi ve İskenderun'un sahibiyle savaşlar yaptı. Yahudilerden yaklaşık altmış binini öldüren odur. Onun zamanında Romalılar ayağa kalkıp Kartaca kentini yıktılar.

(477)

Sonra astronomi ve yıldız bilgini Baklimus kral oldu. Macisti kitabını yirmi dört yılda yazdı. Onun döneminde Sicilya'daki volkan adası açığa çıktı.

(478)

Sonra Batlimus Muhibbul-Ümm hükümdar oldu. Otuz beş sene kaldı ve Enisul tarafından yenilgiye uğratıldı.

(479)

Ondan sonra Batlimus Akrituş kral oldu. Onun zamanında Romalılar Endülüs'ü yenilgiye uğrattılar.

Sayfa 304

(480)

Ondan sonra Batlimus Şutan kral oldu. Onun zamanında Romalı Burut'a Endülüs'e gidip Celalika'dan elli bin kadarını öldürmüştür. Bazıları darmadağın bir şekilde kaçtılar.

(481)

Ondan sonra Batlimus el İskender ani hükümdar oldu. Şair Ufalus onun zamanında aşkından dolayı öldü. On yıl krallık yaptı.

(482)

Sonra yönetim Batlimus'un kızı Kleopatra'ya geçti. O, Yunan krallarının sonuncusudur. Yönetimde kocası Antonyus ona eşlik ediyordu. Bu kraliçe bilge ve filozof olup alimleri kendine yakın tutardı. Onun ilim erbabınca bilinen tıbbı ve hikmete dair eserleri vardır. Krallığının sona ermesiyle yunanlılara ait ilimlerde gitti. Bilgelerinin elinde kalan az bir miktarı hariç bütün eserleri, izleri silindi.

Rum krallarının ikincisi Ağuştuş oraya gitti. O açıklayacağımız üzere ilk kez Kayser diye isimlendirilendir. Mısır ve Şamla savaşlar yaptı. Kocasını öldürülenceye kadar bu kraliçeyle savaşlar yaptı. Kleopatra Mısır'daydı. Kleopatra Kayser'i bir tülü Mısır'dan def edemedi. Kayser'in amacı bilgelerini bildiği için onu almaktı. O yunan bilgelerinden geriye kalanlardandı. Ondan istediği şeyleri almak, öğrenmek istiyordu. Sonra ona işkence edip onu öldürecekti. Onu kandırmak için mektuplar yolladı. Kendisini arzuladığını anladı.

Sayfa 305

Hicaz ile Şam arasındaki yılanı istedi. O, Fitriyye diye isimlendirilen Şibriyye yılanıdır. Kumlarda olup iki başlıdır. Bir insanı ve bir hayvanı fark edince olduğu yerden bir ziradan daha yükseğe sıçrayıp başlarından biriyle neresi denk geldiye onu sokar. Anında öldürür. Ona o yılanlardan bir tanesi götürüldü. Ağuştuş'un krallığının sarayına gireceği günü anlayınca kraliyet tahtına oturdu, tacını başına koydu, en güzel süslerini, takılarını taktı. İçeriye çeşitli reyhan çiçekleri, meyveler ve güzel kokular koydurdu.

İleri gelenleri ve çevresindekilere dağıtıp kendisinden önce ölmeyi tercih eden cariyelerinden birinin çağırdı. Amacı yılanı denemektir. Onun elini yılanın içinde bulunduğu şişeye yaklaştırdı. Eline tükürdü, olduğu yerde taş kesildi. Hemencecik öldü. Sonra kraliçe elini yaklaştırdı ve anında öldü. Yılan içeride güzel kokulu bitkilerin arasına sızdı. Kayser içeri girip ona baktı. Konuştuğundan hiç şüpesi yoktu. Ona iyice yaklaştı o zaman onun ölmüş olduğunu anladı. Bu güzel

kokulu bitkiler hoşuna gitti elini onların üzerinden gezdirdi. Kraliçeyi kaçırdığına üzülüyordu. O bu haldeyken o yılan üzerine atlayıp üzerine zehrini tükürdü. Sağ tarafı anında kurudu. Kör ve sağır oldu. Kendisine yaptığına ve yaptığı hile şaşdı kaldı. Onunla ilgili kendilerince söylenegelen bir Rumca şiir söyledi. Ondan sonra birgün kalıp öldü. Şayet yılan zehrinin bir kısmını cariyeye ve kraliçeye akıtmamış olsaydı Ağuştuş anında ölürdü.

(483)

Aralarında savaş çıkaran şey şuydu: Kayser'in komutanlarıyla Batlimus'un komutanları her sene kimin batıya ve kimin doğuya sefere çıkacağını belirlemek için kura çekerlerdi.

Sayfa 306

Bir sene Kayser'e batıya sefer yapma kurası çıktı. Endülüs'e saldırdı. Oranın halkının kalelere yerleşmiş olduğunu gördü. Onlardan bir şey elde etmeden ganimetsiz olarak geri döndü. Aynı sene Yunanlı komutan doguya sefer yapma kurası çıktı. Pek çok esirler aldı. Kaleler fetih etti doğu prenslerinden yaklaşık otuz kadarını esir aldı. Bu Kayser'in zoruna gitti ve onu kıskandı. Aralarında savaş çıktı ve Kayser galip geldi.

(484)

Yunan krallarının toplamı on dördtür. İskender'in nesebinden söz ederken daha önce anlattığımız gibi süreleri üç yüz senedir. Sonra bu isim aysuogullarına galip geldi. Rum, Elsfar b. Mukir b. Aysu'nun ismidir. El-Asfar onun lakabıdır, denilmiştir.

Rum Kralları

(485)

Ağuştuş'un Kayser adını almasının nedeni şudur: Annesi ona hamileyken öldü onu çıkarmak için karnı yarıldı. "Kayser" in anlamı yarıktır. Bu kral kadından dogmamakla övünürdü. Aynı şekilde çocuklarında bununla övünüyorlardı. Böylece bu ismi aldılar. Bu kelimenin yabancı dildeki orijinali "Ceyşer" dir. Çünkü yarığa "Caşir" derlerdi. Bir grup Şurmiddia etmiştir. Ona Ceyşer adı verilir. Çünkü o dogduğunda

saçları gözlerine ulaşacak kadar uzamıştır. Fasil yabancı dilde saça “Ceşariye” denilir. Tarif edilerek “Kayser” denilmiştir. Elli altı yıl hüküm sürdü hükümdarlığının kırk ikinci senesinde Mesih doğdu. Bu doğrudur. İnşallah analatacağımız üzere bununla ilgili başka şeyler söylenmiştir.

Sayfa 307

Şöyle dedi: Antakya’daki bir kilisede kral İskender’le Mesih (A.S.)’in doğumu arasında üçyüz altmış dokuz sene olduğunu gördüm.

(486)

Ondan sonra Tıbaryus kral oldu. Krallığı yirmi iki sene sürdü. Bitmesine üç sene kala Mesih yükseltildi.

(487)

Ondan sonra krallığı olan Rum ayrıştı, parçalara ayrıldı. Çekişme ve ayrılık üzere iki yüz doksan sekiz sene kaldılar. O sırada putperestlikten başka dinleri yoktu. Bu süre zarfından sonra Gayüz denilen birini kendilerine kral yaptılar. On dört sene hüküm sürdü. O, yasin suresinde sözü edilen Petrus ve Pols havarileri katledendir haberlerini anlatmıştık. Petrus Roma kentine Yüce Allah davet etmeye ve Mesih’e imana çağırmaya gitmişti. Gayus Hıristiyanlara, İsa’ya tabii olanları öldürüp duruyordu. Kendinden öncekilerde daha inkarcı ve daha kötüydü. Onun döneminde İsa’nın on iki arkadaşı ve öğrencileri ülkelere dağıldılar. On iki tanesinin kabri meşhur olup yetmiş iki kişidirler. Çoğu kimseye göre Yasin suresinde sözü edilenler onlardandırlar.

Sayfa 308

(488)

Sonra krallık, onlardan ikinci bir kraldan sonra Beşbeşiyen’a geçti. O, Tituş’un babasıdır. Oğlu Titul’u Şam’da İsrailoğullarına karşı savaşmaya gönderdi. Aralarında büyük savaşlar meydana geldi. Bu savaşlarda ölen İsrailoğullarının sayısı üçyüz bine ulaştı. Yahudiler ülkelere dağıldılar. Titus Beytulmakdis’i yıkıp yerini tarla gibi sineklerle sürdü. Onun izini silip, şeklini görülmez hale getirdi. B. Mesih’e kızgınlığından ilk inşaa edilmesinden yıkılmasına kadar bin altmış senedir.

(489)

.....: Allah onları çevrelerindeki milletlerin Beytulmakdis'i yıktıkları günden itibaren hergün esir almalarıyla cezalandırdı. Her Allah'ın günü kendilerinden muhakkak esir alınanlar olurdu. Beytulmakdis'e bu yapılan Hz. İsa'nın yükseltilmesinden tam kırk yıl sonra olmuştur. Beşbeşiyen Roma'yı yenilgiye uğrattı ve Roma şehrine girendir. Roma imparatorluğu onların eliyle yıkıldı. Bütün ülkeler onlara tabii oldu. Beşbeşiyen on yıl hüküm sürdü.

(490)

Kendisinden sonra oğlu Titus kral oldu. Yunanca konuşan Mecusilerin en bilge kralıydı. Onların en çok ilim sahibiydi. Hayır işleriyle uğraşırdu. Cömertti. Krallığında gördüğü bir esiri azad etmediği bir fakiri zengin etmediği, üzüntülü birinin üzüntüsünü gidermediği bir gün geçirmezdi. İki yıl hüküm sürdü. O insanlar için büyük bir kayıp oldu.

Sayfa 309

Ondan sonra kardeşi Dumetyamus kral oldu. Onun krallığı bütün kötülükleri bir araya getirdi. Havari Yahya'yı bir adaya sürgün etti.

(491)

Ondan sonra Kayser Antuniş Fumi hükümdar oldu. Kendisinden öncekinin bozduğu şeyleri düzeltti. Harrani Yahya'nın sürüldüğü adadan çıkarılmasını emretti. Onlara göz yumdu. Kendisinden önceki onları sürmüştü. Kendinden sonrası için Vafriya'nı vasiyet etti-o Endülüslüydü. Endülüs'lü Vafriyan Muzafferdi. Birçok milleti yenilgiye uğrattı. Fırat'ı geçti. Birçok bölgeyi ele geçirdi. Hükümdarlığının un üçüncü senesinde Ermenistan, Murika ve Kufe bölgelerini topraklarına kattı. Bataşa'yı atadı.

(492)

Kendinden sonra Antunişi atadı. Bütün müslümanlara karşı merhameti ve güzel yaşantısı, karakteri nedeniyle ona Rahim lakabı verilmiştir.

(493)

Ondan sonra kendilerinden olan üç kral yaklaşık elli yıl hüküm sürdü. Sonra Küçük Antuniş geldi. Onun döneminde piskopos ve Mütercim Vebercus Beytulmakdis'te canlanıp olaganüstü şeyler gerçekleştirdi. O zaman bilgin Uryanlar'dı. Küçük Antuniş yedi yıl yönetimde kaldı. Sonra Kayser Mukrin dört yıl hüküm sürdü. Bozuk ve bozguncuydu.

Sayfa 310

Sonra Kayser İskender geldi. Annesi Hıristiyanladı. Pers kralını öldüren odur. Üç yıl krallık yaptı. Sonra kayser Filips geldi. Kimilerine göre o, Roma krallarının dinini ilk kez Hıristiyanlık yapandır. Yönetiminin ikinci yılında Romanın bin yılı tamamlandı. Hıristiyanlık kuralları dahilinde büyük bir kutlama yaptı. Yedi yıl hükümdarlık yaptı.

(494)

Ondan sonra krallık birçok kez el değiştirdi. Onlardan biri Dakyanus'dur. Altmış yıl krallık yaptı. Hıristiyanları öldürmede aşırıya gitti. Ashabı kefh ondan kaçmıştır. Onlar ashab'ı Rakim'dirler. Her iki yerleride rum ülkesindedir. Münecim Ahmet B. Musa, el-Vasik Billah tarafından Rum ülkesine sefere gönderildiğinde Ashab'ı Rakim'i rum ülkesinde Harma'da gördüğünden söz etmiştir. Milletler böyleydiler. Bazılarının Filips hakkında söyledikleri hariç Konstantin yönetime gelip İsa'ya iman edip Hıristiyanla oluncaya kadar onlar Putperesttiler.

(495)

Rum krallarının Konstantine kadar olanlarının sayısı kırk dokuzdur. Krallıklarının süresi dört yüz otuz yedi yıldır. Roma kenti onların krallığından dört yüz yıl önce inşa edildi. Bundan önce söylemiş olduğumuz daha doğrudur. Havari Enya Yuluş'i Endülüs'e, Marda, İşbiliye ve Karmuna kentlerine o asırda geçiren odur. O, incilde kendisinden söz edilendir. Dünyanın çoğuna hükmetti. Dünya kralları İskendere itaat ettikleri gibi onada itaat ettiler. Endülüs'e gidip onu teslim alan ve oranın asillerinin çoğunun ellerini ve ayaklarını kesendir. Roma nehrini pirinç madeniyle döşeyip oradaki yabancılara yol veren odur.

Sayfa 311

(496)

Konstantin b. Helena kral oldu ve Hıristiyanlık dinine girdi. Kral oluşundan bir sene sonra romadan çıktı. O, onlardan Roma'nın dışına çıkan ilk kraldır. Bunun Sasanilerin bazı müdahaleleri korkusuyla yaptı. Konstantiniye'yi kurup ona kendi adını verdi. Annesi helena onun krallığının yedinci senesinden sonra Şam'a gitti. Ticarethaneler ve kiliseler inşa etti. Kendi zanlarınca Hz. İsa'nın çarmığa gerildiği tahtayı istedi. Onun için yahudilere işkenceler yaptı. Nihayet onlardan yaşlı bir adam ona onun oradaki kemerli bir yolun altında olduğunu bildirdi.

Onu bulunca büyük bir kutlama yaptı. Onu altın ve gümüşle süsledi. Çarmıh bayramı budur. Eylülün on dördüncü gecesinden başlar. Bu günde Mısır'da Nil'in kanalları açılır. Helani Mısır ve Şam beldelerinden hazineler ve paralar çıkardı. Kralların depoladıklarını çıkardı. Onları kiliseler yapmada ve Hıristiyanlık dinini sağlamlaştırmada kullandı. Mısır ve Şam'daki bütün kiliseleri o bina etti. Dört sütunlu humus kilisesini bina eden odur. O dünyanın harikalarından biridir. Rumların harfleri arasında ..... Harfi yoktur. Helenanın harflerinin sayısı beş dir. İlki "Ha" dır. .... Cümmele hesabına göre o beş dir. O sonuna kadar yüz'dür.

(497)

Konstantin'in hükümdarlığının on yedinci senesinden sonra üç yüz on sekiz piskopos toplanıp Hıristiyanlık dinini hakim kıldılar. Bu rumların bahsettiği altı toplantıdan biri ve en büyüğüdür.

Sayfa 312

(498)

Konstantin'in Hıristiyanlığı ilk olarak fihşi gördüğü bu rüyadan kaynaklanır. Burcan kralı kendisine karşı galip geliyordu. Rüyasında ona karşı çarmıhlar kaldırdığını ve ona galip geldiğini gördü. Bunu yaptı ve rüyası doğru çıktı. Tedavisi boşa çıktıktan sonra kendisinde ortaya çıkan cüzzamı Roma piskoposu ilaç kullanmaksızın duayla iyileştirince Hıristiyanla oldu denilmiştir. Hıristiyanlık Roma'da yayılma imkanı bulamadı. Memalik kitabında açıkladığımız nedene binaen Konstantiniye'yi kurdu.

(499)

Bu Konstantin'in zamanında Harici Eriş vardı. Piskoposlar onun zamanında toplanıp Eriş'i lanetlediler. Otuz küsür sene hüküm sürdü. Yirmi beş yıl denilmiştir.

(500)

Büyük Konstantin'den sonra Lilyaniş kral oldu. Putperestlige geri döndü. Hıristiyanlık dinini akamete uğratmak istiyordu. Ne var ki bunu açığa vurmuyordu. Çünkü Hıristiyanlık güçlenmişti. Hıristiyanlaların divandan çıkarılmalarını emretti. Sabur. B. Erşir'in krallığı döneminde Pers ülkesine savaş açtı. Galip gelip Hıristiyanları öldürmesi halinde putlarına adak adadı. Sert bir ok geldi ve onu boğazladı.

(501)

Sonra tekrar Hıristiyanlığa döndüler. Bu evde kral kendilerindendi. Lilyanişten sonra Bentemiyan kral oldu. Onun zamanında Kut, kardeşi Edrimez'i kendine lider olarak seçti.

Sayfa 313

Kayser senelerce devam etti? ona itaat etti. Kardeşine gelip gelene kadar onu destekledi. İşte o zaman Hıristiyanlık dinine girmek istedi. Kayser ona Eriş mezhebine göre Hıristiyanlığı öğretmesi için bir grup gönderdi. O Bentemiyan'ın mezhebiydi. Ondandır Kut'a karşı anklış isyan etti. Onları ülkelerinden çıkarana kadar onlara tazyikte bulundular. Kayser'den yardım istediler. Onlara Terahiye şehrini açtı. Ona itaat ederek oraya yerleştiler. Kayser'in valileri, görevlileri onlara yardımda aşırıya gidince iki yüzlülüklerini açığa vurdular. Kayser onlara saldırdı. Onu öldürdüler. Krallığı.

(502)

Ondandır Kayser Taduş El-Endülü'si kral oldu. Fazilet ve takva sahibiydi. Allah ona yardım etti. Ona Romanilere karşı Rüzgarla destek oldu. Az sayıda taraftarıyla büyük destek oldu. Az sayıda taraftarıyla büyük bir orduyu yenilgiye uğrattı. Şairleri bununla ilgili şöyle dedi.

Kim onunla savaça Rüzgar "ona" yardım eder kitaplarında bu şekilde zikrettiler. Kut'a saldırdı ve onları öldürdü. Onların çoğunu öldürdü. Romanilere

baskı uyguladı nihayet kralları Luzerik ona itaat etmek, bulunduğu pozisyonu terketmek üzere geldi. Onun boyun eğişini kabuledip kuşatmasını baskısını sonlandırdı. Onlarla savaşmayı bıraktı. Taduş oraya ulaşmasından on altı gün sonra Konstantiniye’de öldü. Taduş on bir yıl krallık yaptı yirmi yıl sonra Edrik Roma’ya karşı galip geldi. O, Kayser’in bir kalesinden sonraydı onu 3 gün talan edip oradan çıktı.

(503)

Krallığına Kayser Enuriş’i getirdi. Daha önce üstünde küçük Taduş vardı o, Enuriş’ten sonra Antakya’da hüküm sürendir. Edrik oradan Galiş’e gitti.

Sayfa 314

(504)

Endülüs’te kral olan ilk Kut’lu Hadrifeş’tir. Başkenti Marda’ydı. Marda’da haber verdiği Kut’luları topladı. Kurtuba ile savaşmaya gitti. Savaş kızışınca oğlu ve adamlarının çoğu öldürüldü. Ondan sonra Kut’a Rakdid kral oldu. Başkenti Tuleytula idi.

Rakdid, Kut hariciliginden çıkıp Hıristiyanlığa döndü.

(505)

Tarih bilginleri şöyle dediler: Bendeksus yönetime gelene kadar yönetim Konstantin b. Helana’nın ailesinde kaldı. Büyük Bendasis’de denir. Kraliyet ailesinden değildi. shab-ı Kehf onun zamanında uyandı. Uşbanlı idi. Vakidi ile Hurdaybîh şöyle dediler. Onlar İspahan’dan gelmişlerdir. Endülüs kralları Lezarika bunlardandır. Küçük Yetarsasi bu krallardandır.

(506)

Onun zamanında Hıristiyanlık hırkalara ayrıldı. Hıristiyanlar şu şekilde bölündüler:Nasturiye: Nestaris’in mezhebini esas aldılar onlar doğu Hıristiyanla kilisesidirler. Nestaris tek tabiatlılığı savunmuştur.

Yakubiler: Mısır, Antakya, Şam , Meleki’ye, Konstanti’ye ve rum ülkelerindeydiler. Yakup Antakyalı olup semer yapan bir semerciydi.

Sayfa 315

(507)

Sonra kralları bu mezhebler bağlamında ayrıştılar. Krallık Hirakl'a geçinceye kadar babadan oğula geçti. Krallığın yedinci senesinde Hz. Peygamber'in (S.A.V.) hicreti gerçekleşti. Hirakli'ye dinarlarını bastıran odur. Hirakli'ye ona dayanır. On beş sene krallık yaptı. O, Hirakl b. Yustin'dir. Babası da kraldı. Siyer kitabına göre Hz. Peygamber(S.A.V.) hicret ederken Rumların kralı Kayser b. Fuk idi. Hirakl Hz. Peygamberin zamanında olup Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer'in halifeliği dönemlerinde de vardı. Ondan sonra Mevrik kral oldu. Zikrettiğimiz üzere Hirakl'ın Hz. Ömer'in(R.A.) son günlerine kadar kaldığı söylenmiştir. Onun başka bir Hirakl olduğu söylenmiştir. Bu veya başkası olsun Şam fethedildiğinde Hirakl kraldı. Hz. Ömer'in zamanına kadar kaldı. Mevrik Hz. Osman zamanındadır.

(508)

Ondan sonra oğlu Cebrun b. Vafava Ömer b. Abdulaziz'in halifeliğine kadar hüküm sürdü. Müseyleme olayı vukuu bulduğunda Rum krallığı sıkıntılı bir döneme geçiyordu. Yolundan sapıp bozuldu. Onlara kraliyet ailesinin dışından biri kral oldu. Konstantin b. Elyun yönetime gelene kadar bu böyle sürdü. O, nesebi konusunda ihtilaf olan son krallarından biridir. O sıra Mansur dönemiymiş. Sonra oğlu Mehdi ve Hadi dönemlerinde kral oldu. Sonra Konstantin b. Elyun geldi. Annesi kendisinin küçük yaşta olması nedeniyle ona, krallıkta yardımcı oldu. Gözleri dağıldı. Reşid'in ilk zamanlarına kadar kaldı.

(509)

Sonra Nikfur b. İstibrak geldi. Reşid'in geri kalan zamanında krallık yaptı. Ona saldırdı. Aralarında savaşlar meydana geldi.

Sayfa 316

Ona boyun eğdi. Sonra anlaşmayı bozdu. Bu Reşid'ten hastalığı nedeniyle gizlendi. İyileşince şair huzuruna çıkıp şöyle dedi (kamil).

-Sana söz veren Nikfur bozdu sözünü.

-Onun üzerinde felaketler dolaşiyor.

-Müminlerin emrine müjdele.

-O, Yüce Allah'ın sana verdiği büyük bir fetihtir.

-Halk müjdeleştii, çünkü ona müjdeyle gelip ihanet etti.

Reşid, gerçekten yaptı demek, dedi. Ona savaş açıp bu savaşta Hirakl'yi fethetti. Ebu'l-A'Tahiye bununla ilgili şöyle der(vafır).

-Hirakle hakikat ehli hükümdar tarafından yıkılmayı haketmedi mi?

-Ey müminlerin emiri! Galip oldun, rahat ol ganimeti ve dönüşümü müjdele

Nikfur ondan sonra boyun eğdi. Reşid Hirakle'yi uzun bir kuşatmadan sonra 199 senesinde fethetti.

(510)

Ebu'l-Abbas: Şib et-Tercüman bana şöyle dedi: Reşid Hirakle'ye karşı konumlanınca onunla beraberdim. Onu fethettiğinde üzerine Yunanca yazılmış bir dikili taş buldum. Onu tercümeyle başladım. Ben farkında değilken müminlerin emiri bana bakıyormuş. Tarihinin 2000 yıldan fazla olduğunu gördüm. Şu yazılıydı: Bismillahirrahmanirrahim. Ey Âdemoğlu! İmkanın varken fırsatları değerlendir. Herşey sahibine döner. Aşırı sevinç seni günah işlemeye yöneltmesin. Geleceğin tasasına kendine yük yapma. Ömrün sürerse Allah sana rızkını verir. Para, mal toplamakla aldanma...

Reşid'in Nitfur'la haberleri bunun dışında pek çoktur.

Sayfa 317

(511)

Ondan sonra oğlu İstibrak hükümdar oldu. Ondan sonra Konstantin binfukunt memun döneminde yönetimi ele geçirene kadar İstibrak'ın oğlu Nikful hüküm sürdü. Mutasım zamanında Tefil kral oldu. Zibetra'yı fetheden odur. Onun krallığı esnasında Mutasım Amurye'yi fethetti. Slav besil galip gelinceye kadar krallık onun soyunda kaldı. Besil kraliyet ailesinden değildi. Bu sırada Mühtedi ve Mutemid dönemi idi.

.....: günümüze kadar krallık onun soyunda kaldı. O, 432 senesidir. Bu kitabın yazarı şöyle dedi: sonuncuları Konstantin b. Elyun b. Vava b. Basil'dir.

(512)

Ondan sonra oğlu küçükken kral oldu. Rumanus denizde onu yenilgiye uğratıp kızıyla evlendirdi. Rumlar Mukfedir, Kahir, Razi ve Müttaki döneminde bu şekilde kaldılar. Rumları yenilgiye uğratan Rumanus 52 senesi olunca öldü. Nıkfur ed-Dumestik Rumanus'un kendisini gönderdiği orduyla birlikte dışarıda olup Rumanus'un ölümü sırasında yoktu. Çoğuna karşı galip geldi. Konstantiniye'ye çıkışı sırasında Rumlar onu kral yaptılar. Rumanus'un karısıyla evlendi. Onun hangi hanedandan olduğuyla ilgili bize bir bilgi ulaşmış değil. Belirtilen senenin Recep ayının yedisinde kral oldu.

(513)

Şaban ayında Tarsus ve çevresini ele geçirdiler. Şam'ın kasabaları cizye vermeyi kabul eden Müslümanların olduğu yerler hariç boşaltıldı. Tarsus ve çevresi Rumlar için imar edildi.

Sayfa 318

Horasan'ın sahibi İbn Nuh 356 senesinde dayanıklı askerlerle tarsusa doğru ilerledi. Rumlarla savaşıp onları yenilgiye uğrattı. Şama doğru ve oradan Konstantiniye'ye doğru yol aldı. Müşrik ordusu ile karşılaştı. Onların başında Nıkfur'ın generali İbn Şemşeki bulunuyordu. Allah Müslümanlara onlara karşı zafer nasip etti. İbn Şemşeki'den başkası kurtulmadı. Sonra Nıkfur ibn Şemşeki'ye yardım etmek için bir ordu topladı. Müslümanlarla karşılaşmak için bulutlu bir günü bekledi. Böylelikle zafer elde etmeyi umuyorlardı. Umduklarının aksi oldu. Kılıçların okların mızrakların hedefi oldular. Kuşatılıp öldürüldüler veya esir alındılar. Bir gece geçmeden Müslümanlar onların mevzilerine girdiler. Bineklerinin sırtında kararlılıkla onlarla çarpıştılar. Büyük bir gayret ve kararlılık gösterdiler. Yer müşriklerin leşleriyle dolup kendilerinden geriye kimse kalmadı. Geri kalanlar

geceleyin dağılmışlardı. İbn Nuh haddini bilmezlerin elinde bulunan pek çok kaleyi feth etti. Maraş, Belule vs onlardandır.

(514)

58 yılında düşman Antakya'yı ele geçirdi. Halkı cizye vermek veya Şam topraklarına gitmek konusunda tercihe zorlandı. Halkın çoğu cizye vermeyi kabul etti. Müjdeleyici Nıkfur'a müjdeli haberi getirince Nıkfur onu cezalandırdı ve kederlendi. Çünkü Gayb bilgilere göre Antakya'yı ele geçiren kişinin ölümü erken olacaktı. Allah onu 59 senesinde öldürdü. Sarayında ve tahtında öldürdü. Daha önce Rumanus'un karısı olan kendi karısı komutanı İbn Şemşeki'nin eliyle onu öldürdü. Onu geceleyin öldürdüler. Bunun sebebidir şuydu: Kadının Rumanus'dan olma ismi Besil olan oğlu büyünce Nıkfur onu hadım edip büyük kiliseye hizmetçi yapmak istedi amacı krallığın kendisinde kalmasını sağlamaktır. Kadın onu öldürüp yerine İbn Şemşeki'yi kral yaptı. Hıristiyanlalar ona boyun eğdiler sonra Besil B. Rumanus kral oldu. O Rahim lakaplı kraldır. 44 sene krallık yaptı. Kan akıtmaktan hiç hoşlanmazdı. Onun bir hayvanın kanını akıttığını ve etini yediğini gören olmamıştır.

Sayfa 319

(515)

Ondan sonra kısa süreliğine kardeşi Konstantin kral oldu. Sonra Rumanus b. Basili dört seneliğine kral oldu. Sonra Basili'nin kız kardeşi Budera on dört yıl hükümdar oldu. Sonra kızkardeşi Duna yedi yıl, ondan sonra Salhuna on bir yıl hüküm sürdü. Sonra Kimanus, sonra Zukriş oldu. o, günümüz olan 450 senesine kadar kral hala.

(516)

Fasıla: Sicilya'nın ve Afrika'nın İslam'dan önceki sahibinin adı Curcir'di. Endülüs'ün sahibi Lüzerik idi. İkiside Uşbanlıydı. Endülüslüler Lüzerik'in Celilika'dan olduğunu söylerler.

(517)

Sudan toprağının Habeş toprağından İdris b. İdris b. Abdullah b. El-Hasan b. Ali ülkesinin sonuna kadarı Mağrib topraklarındandı. Onlar Tilmisan ve Tahert ülkeleridir.

(518)

Sudan ülkesinin yedi yıl mesafede olduğu öne sürüldü. Mısır toprağının tamamı onun altmışta biri kadardı. Yukarı Sus ile bitişir. Onunla aşağı Sus arasında kumlardan ve çöllerden oluşan yirmi günlük mesafe vardır. Orada meşhur Nuhas kenti ve Musa b. Musayr'ın Velid b. Abdumelik döneminde gidip içindeki harika şeyleri gördüğü kurşun kubbeler bulunur.

Sayfa 320

O evleri/yurtları imar eden bir grup Uşban'ı vardır. Oraya gidiş zordur. Hatta imkansızdır. Allah en doğrusunu bilendir.

Sudan Kralları

(519)

Kuş b. Kenan'ın çocukları Mağrib'e gidip Mısır Nil'ini aştılar. Sonra onlardan bir bölümü doğuya ve bir bölümü batıya gitti. Doğuda Nevba, Bucad, Zenc, Habeş vardır. Batıda Zuğave, el-Mefalu, Merka, Kevkev, Ğana ve onlardan başka Ehabiş ve Zenci çeşitleri, Mekir, Berber (bunlar Mağrib'deki Berberlerden başkalarıdır), Muşkir vs vardır. Sudan, Zenc ve Ehabiş denizi Hind'in sağındadır.

(520)

Zenc, Ehabiş'in aşağısında Zenci denizine dökülen Yukarı Nil'den ayrılan körfezi kesti/kattetti. Orada Saka oturdu. Yerleşim yerleri Sufala ülkesi ile bitişir. Zenciler onu başkent yaptılar. Kralların adı Veflimi'dir. O, şair zencilerin, kralların kralıdır. Rabbin oğlu anlamına gelir. Rab onların sözünden beri ve yücedir. Onu kendilerin ekral ve adaleti tesis edici olarak seçti anlamındadır. Ne zaman kral zulm edip doğrudan saptıysa onu öldürürler ve soyunun kral olmasını yasakladılar. O öyle bir şey yapınca göğün ve yerin kralı olan Rabbin oğlu olmaktan çıkar, diye öne sürerler.

Sayfa 321

Veflimi binekleri sığır olan üçyüz bin süvari ile bineğine binerdi. Topraklarında ne bir at, ne bir katır ne de bir deve bulamayıp onları bilmezler.

(521)

Zenciler en güzel baharatlı toplumlardır. Baharatlarının ıslaklığı ve sularının çokluğu nedeniyle bu böyledir. Oraya giden muhakkak denemelidir.

(522)

Topraklarından kaplumbağalarının kabukları götürülür. Ülkelerinde zürafa vardır. Ehlileş-tirilebilen sevimli hayvanlardır. Zürafalar alınıp krala hediye edilirler. Derilerini elbise olarak kullandıkları kırmızı kaplanlar vardır. Filler en çok onların ülkelerinde bulunur. Ne var ki bunlar yabani olup evcilleştirilemezler. O yüzden onları kullanamazlar. Onları içeceklerinin attıkları sarhoş edici bir bitki sayesinde takatsiz bırakarak öldürürler. Bu haldeyken en büyük mızraklarla saldırıp dişlerini almak için onları öldürürler. Bu topraklardan en uzak yerlere fil dişi gönderilir. En çok Umman vb ülkelere gönderilir. Fil dişi en çok Çin topraklarında kullanılır çünkü onlar fil dişinden bastonlarla krallarının huzurlarına çıkarlar. Komutan-larında ve çevresindeki kimselerden olanlar demirler huzuruna çıkmazlar. Yine onu puthanelerinde ve tapınaklarında buhur ve tütsüde kullanırlar. Çinliler Hindliler gibi fil dişini savaşlarda kullanmaz. Çünkü bu konuda uğursuz olduğuna dair eskiden savaşlarda kötü deneyimler yaşamışlar. Hindliler fil dişlerini satranç ve tavlada kullanırlar. Şekillerinin büyüklüğü nedeniyle onlarda satranç oynayanlar ancak ayakta oynayabilir. Değişik işlerde onları kullanma ihtiyaçları olduğu için filleri öldürmezler.

Sayfa 322

Hintliler tavla ve satrancı kumar için oynadılar. Oynamayanların birinin parası, malı bitince vücut organları üzerine oynamaya başladılar. Teker teker parmakları kesilir. Bileğinden eli ve sonra koluna kadar gider bu kesme işi. Onların kırmızı renkli bir karışım yağı vardır. Ona, kesilen yer batırılınca kanı durdurup anında iyileştirir. Oynayan kişi kesilen yeri önemsemeden oyununa döner.

Zenc topraklarında filler dörtyüz yıla kadar yaşarlar. Heryerinde yaşları bu kadar olmaz. Birden fazla kişi bana Ebuzerr'in Gazne'nin ve çevresinin sahibi İbn Ahmed b. Mahmut Şahtekin hakkında şöyle rivayet etti. Onlar avlanırken...

(523)

...diğerlerinden daha geniş bir krallıktır. Halkı daha açık tenlidir. Daha güzel kıfayetler giyerler. Kralları Himyer'li olduklarını öne sürerler. Bunu Mesudi Mısır'ı anlatırken şöyle demiştir. Krallarının ismi...

Onlar Yakubi Hıristiyanlardır. İncil'İ kraliyet Rumcasıyla okurlar. Onlar hayızlıyla ilişkiye girmezler ve cenabetten dolayı yıkanırılar. Kralları asil atlara binerler. Sıradan halk beygırlere biner. Bol miktarda hurmanları, üzüm bağları, mısırları, buğdayları, muzları ve turunçları vardır. Ülkelerinin batısını Nil sular. Orada birçok sık orman bulunur. O civerlarda altın ve gümüş madenleri vardır.

(524)

Dumkula'dan Sevbe'ye patikalardan ve dağlardan yürünerek ulaşılır. Sevbe ülkelerinin sonudur. O, Nil sahillerinde olan büyük bir kenttir. Nebve ülkesinde zürafalar çoktur. Derilerinde giydikleri ayakkabıları yaparlar. Uzun süre yırtılmazlar. Kendi ülkeleriyle Asvan arasında nesnas dedikleri kedi büyüklüğünde küçük maymunlar vardır.

Sayfa 323

Ülkelerindeki develer ufak yaratılışlı olup bacakları kısadır. Alışılmışın aksine büyük cüsseli kaplanları vardır. Muz yapraklarını yazışmada kullanırılar. Ülkelerinde Nevbe adında bir nehir olduğu ve o nedenle Nevbe isimlendirildikleri söylenmiştir. Çoğunluk onların Nub b. Kutı b. Mısır b. Neysar b. Ham'ın soyundan oldukları söylenmiştir. Kıbbt ve Nevbe hariç Nil çevresinde oturanların çoğu Müslümanlarla savaşıır.

(525)

Yezid b. Ebi Hubeyt Nevbe ile müslümanlar arasında ne bir anlaşma ne de bir sözleşme bulunmadığını söyledi. Bu ancak kendiliğinden oluşan birbirine güven verme ortamıdır. Mısırlı biri yakılmadan önce Fustat'ta onların uyacakları şeyleri ifade eden sözleşmeyi okuduğunu söylemiştir.

(526)

Asvan toprağıyla sınırları Meris diye bilinen bir mevkide başlar. Mısır fethedilince Hz. Ömer Nevbe'ye sefer yapılmasını emretti. Müslümanlar onların

keskin nişancı olduklarını gördüler. Barışmak istediler. Amr b. As onlarla barışmayı reddetti. Mısır'dan ayrılıncaya kadar böyle devam etti. Ondan sonra Mısır'a Abdullah b. Ebu Sarh 31 senesinde vali oldu. Onunla şiddetli bir şekilde savaştılar. Muaviye b. Hudeyc ile Ebu Şemr b. Ebrehe'nin biter gözü, daha başkalarının da ikişer gözü yaralandı. İşte o zaman keskin nişancılar diye isimlen-dirildiler. Şair şöyle dedi (Recez):

Gözüm Dunkula günü gibisini görmedi.

Atlar zırhlarla ağırlık çökmüş bir şekilde koşuyordu. Hicaz ve Yemen halkı atıcılığı onlardan öğrendi. Abdullah b. Ebu Sarh onlarla onların çevrelerindeki krallıkların insanlarından Müslümanlar için esir alınmalarına karşılık barış anlaşması yaptı.

Sayfa 324

Onların (esirlerin) sayısı üç yüz altmış beş kişiydi. Senenin hergünü için bir esir istediler. Bu kural hala geçerlidir. Mısırdaki emirin, Asvan'daki valinin ve oradaki hakimnin seksen kadar kölesi/esiri vardır.

(527)

Asvan'ın halkı Kahtan, Rabia, Mudar ve Kurayş'li olup Hicaz'dan oraya gitmişlerdir. Verimli ve hurmaları bol bir yerdir. Toprağına çekirdek konulduktan sonra iki yılda hurma veren hurma ağaçları yetişir. Basralılar ve diğerleri hurmayı ancak fidede ekerler. Çekirdek-ten çıkan meyve vermez. Asvan halkının Nevbe toprağında olan Meris ülkesinde pek çok verimli arazisi bulunur. Onu, onlardan Ümeyyeoğulları zamanında satın almışlardır. O top-rakların haracını Nevbe kralına öderler.

(528)

Mücahit şöyle dedi: Lokman..... kara bir köleydi. Nevbet'te delikli kadınlar vardır. İlişki kuracak kadınlarını ebeler yarana kadar hiç kimse onların bekaretini alamaz. İlişki için en hoş kadınlar onlardır. Onlardan bir kadın hamile kalıp doğum yaklaşıncaya ebeler yarığı daha da genişletirler. Doğum yaptıktan sonra bu fazladan açıklık eski haline dönsün diye iyileşene kadar tedavi ederler. Mekke'ye komşu

yerlerde bir grup güvenilir kadın bana şunu anlattılar: Biz bunu gördük ve buna şahit olduk. Zuğave krallığı Nevbe krallığının karşısında Nil'i diğer yakasındadır.

(529)

Bucat'a gelince o, Kulzum deniziyle Mısır Nil'i arasında yerleşmiştir. Kabilelere ayrıl-mışlardır. Herbirinin kendi kralı vardır. Birlikleri asil atların sırtında Nevbe ülkesine ulaşip onlara saldırarak onları esir alırlar.

Sayfa 325

Kendi ülkeleriyle Nevbe ülkesi arasında sarp dağlar vardır. Bir grup müslüman oradaki altın madeni nedeniyle Bucat'a yerleşinceye kadar Nevbe onlardan daha güçlüymüş. Rabia'lı bir kısım Arap oraya yerleşip Bucat'ta evlendiler. Onlar sayesinde güçleri arttı. Günümüzde madenlerin sahibi olan Müslüman Ebu Mervan Bişr b. İshak Rabia'lı olup toplamda üçbin süvarisi vardır. Bucat'ta zümrüt madeni de vardır. Harba diye bilinen bir yerde bulunur. Bucat'ı dağlar ve çöller korur. O, Kuft'un yukarısındaki Yukarı Platoyla bitişir. Bucat zümrüt çıkartmak isteyenlere korumalık yapar. Madenle Nil arasında yirmi konaktan fazla mesafe bulunur.

(530)

Bu yerle bir yerleşim yeri arasında yedi günlük mesafe vardır. O yerleşim yeri de Kuft kentidir. Harabeler sağlam binalardan fazladır. Bu zümrüt madeninin bulunduğu dağ ile Mısır'daki Mukattem dağı bitişiktir. Zümrüt bunun haricinde ancak Hind topraklarından olan Bellehera'da bilinir. Hind'li Mekke'li diye bilinir. Çünkü o, Aden'e taşınır ve ondan Mekke'ye getirilir. Böylece bu isimle meşhur olmuştur. Harba'dan çıkarılan zümrüt dört çeşittir. En kalitelisi "Murr" diye bilinendir. Sudan'dan yeşilliği pazının yeşilliğine benzer. Rengi siyaha kaçmaz. İkinci renk "deniz rengi"dir. Mersin ağacı türündedir. Bu ismin ona verilmesinin nedeni Hindli, Sindli ve Çinli deniz krallarının onun peşine düşmeleridir. Üçüncüsünün adı "Mağribi"dir. Çünkü batılı İfren'e , Endülüs, Celilika, el-Beşkenniş, Slavlar ve Ruslar onu elde etmede yarışır. Dördüncüsü "Esem" diye isimlendirilir. En düşük kalitede olan zümrüttür. Fiyatı en az olanıdır. Parlak olmayıp mat olması nedeniyle böyledir.

Sayfa 326

Hikmet ehli Yunalı kralları onu diğer bütün taşlara tercih ederlermiş. İlim ehli onun ışık saçmasının ve yeşilliğinin artmasının dolunayda daha belirgin bir hale geldiğini söyler.

(531)

Bucat Habeş’li bir kavimdir. Pek çok kaleleri vardır. Krallarının kentinin adı Hecer’dir. Develeri vardır. Develrinin sırtında kendilerine has mızraklarla savaşırlar. Putperesttirler. Onların çocuk şeklinde olan ve ona taptıkları taştan putları bulunur. Tevrat’a göre hüküm verirler. Bucat’la herhangi bir barış anlaşması yoktu. Onlarla ilk kez barış anlaşması yapan Ubeydullah b. El- Cebhard’tır. Bazı şeyhler İbn Cebhat’ın metnini okuduğunu öne sürerler. Onda, onlarla; Müslüman veya Müslümanlarla anlaşmalı olan tüccarların ülkelerinden geçmesi ve öldürmemeleri karşılığında anlaşma yaptığını gördüklerini öne sürerler. Müslümanların köleleri kendilerine sığınırsa onları iade etmek zorundadırlar. Eğer anlaşmaya uymazlarsa kendileriyle savaş başlar. Bucat ülkesinin ismi Beğlal’dır. Bucat krallarının sınırı Asvan sınırından başlar. Kentlerinin adı Hecer’dir.

(532)

Habeş’e gelince başkentlerinin adı Ka’ber’dir. Krallarına Necaşi adı verilir. Hz. Peygam-ber’e (S.A.V.) iman eden Necaşi oralıdır onlar Habeş b. Kuşen b. Ham’ın soyundandırlar. Habeş’in Habeşi denizinin kenarında birçok kenti ve geniş yaşam alanları bulunur. Ulva en meşhur kenteridir. Habeş sahili Yemen ülkesine bakar. Onlar Garbi denizin sahilindedirler. Denizin en yakın mesafesi buradan üç gündür. O Yemen’deki Zebit sahli üstündedir. Bu yerden Habeşliler denizden Yemen’e Zu Nuvas- Uhdud Sahibi zamanında geçtiler.

Sayfa 327

(533)

Bu iki sahil arasında gemilerin su ihtiyaçlarını karşıladıkları ve yaraları hızlıca iyileştiren Akıl suyu diye bilinen bir suyu olan Akıl adası vardır.

Felsefeciler bu suyun özelliklerinden ve etkisinden söz etmişlerdir. İbn Ziyad bu adayı ele geçirip oraya maaşlı adamlarını yerleştirmiştir. Bu denizde Aden'e doğru Sukutra adası vardır. Başka yerde olmayan bir sabır/ huzur vardır orada. Aristo İskender'e mektup yazarak ona bu adayı tavsiye etmiştir. Yine Sabrı korumak için başkaları ele geçirmesin diye oraya Yunanlıları yerleştirmesini tavsiye etmiştir. İskender denileni yaptı. Allah bilir dünyada neseplerini korunmuş saf Yunanlıların olduğu başka bir yer yoktur. Onlara ne bir Rum ne de başkası karışmamıştır. Sadece ada halkı karışmıştır ki onlar Hıristiyanlardır. Bu adada ilginç bitkiler ve onların özellikleriyle ilgili haberler vardır.

(534)

Habeş ülkesi çok geniştir. Oraya Mısır, Yemen çevresindeki Zeyle, Badi, Sevakine ve Deh-lek'ten tacirler mal getirirler. Bu şehirlerde ve adalarda Müslümanlar, mescitler ve hakimler ve Zabit'in sahibinin gemileri vardır. Zebid sahibinin Yemen ve Nevbe ile ilişkileri vardır. Onlarla Habeş arasında barış vardır. Nevbe'den Habeş ülkesine gidiş bir ay sürer.

(535)

Habeşlilerin diğer Sudan kabilelerinden ayrılan maharetleri ve marifetleri vardır. Siyahilerin (Sudan'ın) en güzelleridirler. Kına ve sürme kullanıp saçlarını uzatırlar. Diğer siyahilerdeki piskoku onlarda yoktur. Çoğunluğu Hıristiyanlardır. Alınlarını dağlarlar. Kimileri de yüzlerini ve .... dağlarlar.

Sayfa 328

(536)

Habeş ülkesinin uzak yerlerinde hayvanlar gibi dört ayak şeklinde yürüyen bir kavim vardır. Ömürleri kısadır. Habeşlilerin mektupları ve ilmi yazılarının, kitaplarının hepsi muz yapraklarına yazılmıştır. Oralardan müslümanlarca girilebilenlerin tarihleri onların onların varlığını ve çok az değiştiğini gösteriyor.

(537)

Bunun dışında kalan Zeğave Kevkev vs gibi bunların dışında kalan Habeşlilere gelince onların kendi krallıkları vardır. Başka kitapta onlarla ilgili bilgiler bulunmamaktadır.

Berber (Berberiler)

(538)

Berber'e gelince yurtları Şam ülkesindeki Filistin'dir kralları Calut idi. Bu isim Davut Calut'u öldürene kadar ki bütün krallarına verilen isimdir. Mağrib ülkelerine Veniye ve Murakiye diye bilinen yere gittiler. Bu iki bölge Mısır'ın Nil sularının ulaşmadığı, yağmur suyu içen iki bölgesidir. Orada yayıldılar. Onlardan Zenata, Muğile ve Darise o ülkenin dağlarına yerleştiler. Levata Berika toprağına yerleşti. Rumca'da Antalis denilir. Hevvana Mağrib Utrablus'una yerleşti. O İyas kentidir. Nufusa Sabra kentine yerleşti. Bu topraklar İfrenclere (Avrupalı-Frenk) aitti. Berber Sicilya vs. adalara kadar buraları onlardan alıp işgal ettiler. Berberler Afrika'ya Tanca'ya ve Mağrib'in uzak yerlerine kadar olan yerlere dağıldılar. Yurtları Kayravan ülkesine iki bin milden fazla bir mesafede Kabuse diye bilinen bir yerde biter.

Sayfa 329

Daha sonra Avrupalıların Berberlerle yaptıkları barış anlaşması üzerine şehirlerine ve yerleşim yerlerine geri döndüler. Berberler Müslüman fethine kadar dağlarda, vadilerde, kumullarda, çöl kenarlarında kaldılar. Romalılar da şehirlere yerleştiler.

(539)

Berberler birçok halktan ve kabileden oluşur: Hevvara, Zenata, Darise, Nefze, Kitame, Levata, Ğemara, Masmude, Muzate, Sadine, Yasduriyan, Vertecin, Sanhace, Meskeke, Vakılan vs.

(540)

Nesepleri konusunda ihtilaf vardır. Bazıları onların Kenan b. Sam'ın soyundan olduklarını öne sürmüştür. Onların Arîm Seli meydana gelince dağılan

Yemenli Evza oldukları söylenmiştir. Kule sahibi Ebrehe'nin onları Mağrib'e bıraktıkları söylenmiştir. Bazıları onların Aylan-Kays'tan olduklarını düşünmüştür. Bunun doğrusunu Allah bilir. Kindi, onlar Berber b. Kays b. Aylan'ın soyundan olduklarını söylemiştir. Bir grup onların Neysar'ın soyundan olduklarını söylemiştir. Başkaları da şöyle demişlerdir: Nebit (b. Ham)'ın soyundan dandılar. Kardeşleri Mısır'a yerleşince Berber b. Nebit çıkıp Mağrib'e doğru gitti. Mısır vilayetinin ötesine yerleştiler. O, Banika'nın arkasından Sudan'a sınır Yeşil denize ve kumullara kadar uzanır.

Kimisi onların Lahm ve Cüzzamın soyundan olduklarını söylemiştir. Yerleşim yerleri Filistin'di. Bir Pers kralı onları oradan çıkardı. Mısır'a ulaşınca Mısır kralları onların Mısır'a yerleşmelerine engel oldular. Nil'i geçip ülkelere dağıldılar.

Sayfa 330

Vahalar/Vahat

(541)

Vahat ülkesi Mısır ile İskenderiye ve Yukarı Mısır'la Nevbe'deki Ehabış toprakları arasındadır. İsmi abdülmelik b. Merran olan bir kişi orayı 332 yılında ele geçirdi. O Levata'lı Merrani mezhebinden bir kişidir. Atı ve beygiriolan binlerce insanı vardır. Onunla Hebeş'in yerleşim yerlerinin arası altı gündür.

O başkasına bağlı olmayan kendi ayakları üstünde duran bir ülkedir. Başkasına muhtaç değildir. Toprağı geniş ve verimlidir. Sirke gibi kullanılan tadı ekşi pınarları vardır. Değişik tatlarda pınarları vardır: acı, buruk, tuzlu. Herbirinin bir özelliği ve faydası vardır.

Slavlar

(542)

Mazay b. Yafis'in soyundan dandılar. Yerleşim yerleri kuzeyden Mağrip sınırına kadardır. İbrahim b. Yakup el-İsraili şöyle demiştir. slav ülkesinin sınırları şam denizinden Muhit denizine ve kuzeye kadardır. Cuf kabileleri bir kısmını ele geçirip şimdiye kadar onlarla birlikte yaşadılar. Gemiş zamanda adı Maha olan kralları

onları bir araya getirmişti. Kendi ırklarından olan Velitaba'dan idi. Bu kabile büyük bir kabiledir. Sonra birliklerini bozulup düzenleri ortadan kalktı. Kabileler ayrışıp her biri ayrı kral edindi. Günümüzde dört kuralları vardır: Bugarin ve Beysula kralı; ferağa, Bureyme ve Keraku kralı; Cuy kralı Meşkuh: Mağrib'in sonunda Nakun.

Sayfa 331

(543)

Nakun ülkesi batıda seksun ve Merman'ın bir bölümüne komşudur. Ülkesinde fiyatlar ucuzdur. Atları çok olup onları ihrac ederler. Zırhlarını kuşanırlar. Migferleri ve kılıçları vardır.

(544)

Burg'dan yakınındaki yere mesaye on mildir. (Köprü) Cisir'le arası elli mildir. Cisir (köprü) bir mil uzunluğuda olup ahşaptandır. Köprüden Nakun'un kalesine yaklaşık kırk mildir. İsmi Ğurad olup büyük kale demektir. Ğurad tarafında tatlı suyu olan bir gölde inşa edilmiş bir kale vardır. Zaten slavlar çoğu kalelerini bu şekilde inşa ederler. Çayırlarının sularının ve ormanlarının cokuğuna güvenirler. Kalenin istenilen ölçüdeki genişliğine denk olacak şekilde orada daire ve dörtgen şeklinde sınır çizerler. Etrafına cukur kazılır bu çukurdan çıkardıkları yığırlar. Su istenilen yükselliğe ulaşana kadar levhalar ve tahtalarla sağlamlaştırılır. Her yönden korunaklı bir kapı yapılır ona tahtadan bir köprüyle ulaşılır. Ğurad kalesinden muhit denizine on bir mildir. Ordular Nakun ülkesine ancak büyük bir meşkatle ulaşılır. Çünkü ülkesinin doğu çayırı sık ormanlar ve bataklıklar kaplıdır.

Sayfa 332

(545)

Buveysula ve Fetule ülkesine gelince Ferag'a kentinden Keraku kentine üç haftalık mesafedir. Uzunlamasına türklerin ülkesiyle komşudur. Feraga kenti oradaki bir nehrin kenarında taş ve kireçle kurulmuştur. Ticaretin en yaygın olduğu ülkelerden biridir. Keraku kentinden oraya Ruslar ve Slavlar ticaret mallarıyla gelirler. Türklerin ve müslümanların yurdundan oraya Yahudiler ve Türkler, benekli ve miskallerle gelirler. Yanların köle ve yün çeşitleri getirirler. Ülkeleri cuf halkının en temiz ve en güzel ülkesidir. Bir kişiye aylarca yetecek miktarda bugdayı ve bir

kınşara satarlar. Bir binegin kırk gecelelik arpa yemi bir kınşara satılır. On tavuğu bir kınşara satarlar. Feraga kentinde eğer, yul ve kalkan üretilir.

(546)

Büveyme ülkesinden ag şeklinde hiçbirşeye yaramayan kavisli dokunmuş hafif mendiller üretilir. Onlarda fiyatları her zaman on mendil bir kınşara'dır. Onlarla alışveriş yapar onlardan kapluva sahip olurlar. O, onlarda paradır. Onun la satın alınan en kıymetli şeyler şunlardır. Bugday, ham ipek, at, altın, gümüş ve bütün eşyalar. Buveyme halkı esmer ve siyah saçlı-dırlar. Kumral olanları azdır.

Sayfa 333

(547)

Mazi Burg'dan buveysuleya gidiş ondan kahve kalesine on mildir. Ondan Nub' Ğurad iki mildir. O taşlar ve alçı ile bina edilmiştir. Salava nehri üzerindedir. Budeh nehri ona dökülür. Nup Ğurad kalesinden yahudi tuzlasına oda salave nehri üzerindedir. Otuz mildir. Ondan Meldava nehri üzerindeki burcin kalesine ve ondan Şuara tarafına yirmi beş mildir. Eva'r ve dahglarda baştan sona kırk mildir. Ondan bir bataklık üstündeki ahşap bir köprüye yaklaşık iki mildir. Şuaranın sonunda Feraga kentine girilir.

(548)

Meşkuh ülkesi ise en geniş ülkedir. Yiyeceği, eti, balı ve ekini çoktur. Aylık verileri Benekli miskallerdir. Orada her bir kişiye verilecek erzak miktarı bellidir. Üç bin darı verilir. Onlar uzundurlar. Onlardan yüz kişi başka bin kişiye bedeldir. Adamlara elbise, at, silah ve ihtiyac duydukları herşey verilir. Birisinin çocuğu olduğundan anında ona rızkının tahsiz edilmesi emredilir. Erkek veya kız olması durumu değiştirmez. Ergenlige ulaşınca erkekse evlendirilir. Ve gelinin babasına mihri ödenir. Kız ise evlendirilir ve babasına mihir ödenir. Slavda mihir ödenilir aynı berberlerdeki gibidir. Birinin iki veye üç kızının olması onun zengin olmasına neden olur. İki oğlu olanın bu fakir olmasına neden olur.

Sayfa 334

(549)

Meşkah doğuda ve kuzeyde Ruslarlar komşudur. Rusya'da muhit denizi sahilinde yerleşim yerleri vardır. Aynı bir dilleri vardır. Komşularının dillerini bilmezler. Cesurluklarıyla meshurdurlar. Onlara komşu bir ordu geldiğinde hiçbiri saklanmaz. Hiçbiri diğerinin arkasına sığınmaz ölene kadar kılıçlarıyla döğüşür. Ruslar onların yurdunu gemilerle batıdan geçerler.

(550)

Rusya'nın batısında kendi yerleri ve krallıkları olan kadın kenti vardır. Kölelerinden hamile kalırlar. Erkek çocuk doğurunca çocuğu öldürürler. Ata binip bizzat savaşır. Gözü pek ve güçlüdürler. İbrahim B. Yakup el İsmail'i şöyle dedi: Bu kentle söylenenler doğrudur. Rum kralı Huta ..... Bana onları haber etmişti.

(551)

Bu kentin batısında ubabeh denilen bir Slav kabilenin şehri bulunur. Bu şehir Meşkah ülkesinin batısında sık ormanlarla ormanlık alanlardır. Onların muhit denizi sahilinde büyük bir şehirleri vardır. Şehrin on iki kapısı ve bir limanı vardır. Meşkahla savaşır çok güçlüdürler kralları olmayıp kimseye boyun egmezler. Karar verme işini yaşlıları yapar.

(552)

Belkarin'in ülkesine gelince İbrahim b. Yakup şöyle dedi: Onun ülkesine girmedim fakat elçilerini kral Hutaya geldikleri zaman Maziburgda gördüm. Dar kıyafet giyiyorlardı.

Sayfa 335

Altın ve gümüş termesler bağlanmış uzun kemelerle kuşanmışlardı. Kralları büyük bir saygınlık sahibidir. Kafasında taç vardır. Katipleri stratejistleri vardır. Büyük krallarda olduğu gibi emir ve yasaları belli bir düzen ve teammül içindedir. Birden fazla dil bilirler. Hıristiyanladır ve İncil Slav diline tercüme ederler.

(553)

İbrahim b. Yakup: Belkar'ın kralı şu şekilde oldu. O, Rum ülkesine saldırıp Konstantineyi kuşattığında Rumların kralı onu büyük hediyeler ve paralarla kandırarak rızasını kazandı. Asıl hoşnut ettiği şeyde kızını onunla evlendirmesi oldu. Zaten Rum kralının kızı onun Hıristiyanla olmasını sağlayan kişi oldu. Müellif şöyle dedi: İbrahim'in sözü onun Hicri 300 senesinden sonra Hıristiyanla olduğunu gösteriyor. Diğerleri şöyle dediler: onlardan Hıristiyanla olanlar kral Besilyus döneminde Hıristiyanla olmuşlardır. Ondan sonra Hıristiyanla olarak kaldılar.

(554)

Konstantine'yi Belkar'ın kible tarafındadır. Doğudan ve kuzeyden Becanakiye'ye komşudur. Batısında Becana gölü vardır. O Şam denizinin en büyük toprakla Konstantiniye arasın-daki uzantısıdır. Büyük toprağı, Roma sahilleri ve Lenkberdiye sahilini kuşatıp Ferlane'de kesintiye uğrar. Bu yerlerin tamamı Şam denizinin kible tarafından kuşattığı tek bir oda haline gelir. Benaciye kolu doğudan ve kuzeydendir. Batıdan bir açıklığı kalır.

Sayfa 336

(555)

Bu deniz'in Şam denizinin doğu tarafındaki çıkışının her iki sahilinde Slavlar oturur. Onların doğusunda Belkar'ın vardır. Batıda başka Slavlar bulunur. Onun batısında oturanlar çok güçlüdürler. O, yörenin halkı kendinden emin olup kuvvetlerine güvenirlir. Ülkeleri yüksek dağlar ve engebeli yollardır.

(556)

Kısacası Slavlar güç, kuvvet sahibidirler. Irkları ve kabileleri çok dallanıp budaklanmış olmasından dolayı ayrılmış olmasalardı hiçbir millet onların karşısında duramazdı. Ülke olarak en güzide yerlere yerleştiler. Ülkeleri yiyeceği en bol yerlerdir. Tarımda ve servet elde etmede gayretlidirler. Bu konuda bütün kuzey millerlerinden üstündürler. Karadan ve denizden Ruslar ve Konstantineyi ticaret yaparlar. Kuzey kabilelerinin çoğu onlarla iç içe olduklarından Slav'ca konuşurlar. Bazıları şunlardır:

Tataşkin, Enkaliyyin, Becanakiye, Rus, Hazar.

(557)

Kuzey ülkelerinde kıtlık ve kuraklık olmaz. Oralarda bol yağış ve verimlilik olur. Buralar saldırıya pek ugramazlar Çünkü çok sulu rutubetli ve aşırı soguk yerlerdir buralar. Yılın iki mevsiminde yaz ve ilkbaharda ekin yapıp iki kez ürün hasat ederler. En çok Akdar'ı ekerler.

Sayfa 337

(558)

Onların soğuğu kendileri için iyidir. Her ne kadar tehlikeli boyutlara ulaşsa da. Ancak sıcak kendileri için tehlikeli ve ölümcüldür. Kendileri için çok sıcak geldiğinden Lenkberdiye ülkesine yolculuk yapmazlar. Yoksa orada ölürlər. Onlar için buz daha sağlıklıdır. Buz eriyince vücut solar. Böylece ölüm ona ondan önce gelir. Genelinin muhakkak birine yakalandığı iki dert hastalık vardır. Yılcık fistül.

(559)

Onlar piliç yemekten çekinirler. Onun kendilerini zayıf düşürüp yılılcık hastalığını arttırdığı-nı sanırlar. Ve kaz eti yerler. Bunların eti kendilerine bol elbiseler giymekle beraber kollarının yerleri dar olur. Kralları kadınlarını göstermezler. Son derece kıskançtırlar.

Onlardan bir adamın yirmi ve daha fazla karısı olur. En çok elma ve armut ağaçları vardır. Acayip bir kuşları vardır rengi yeşildir. İnsanlardan ve hayvanlardan duyduğu sesleri tekrar-lar.

..... Bulunur. Onu avlarlar ona slavcada şebek ismini verirler. Onların yine Slavca da Tetra diye isimlendirdikleri yaban tavukları vardır eti lezzetlidir. Sesi ağaçların tepesinden bir fersah ötesinde duyulur. İki çeşidi vardır. Bir çeşidi siyahtır diğer çeşidi rengarenk olup Tavuz'dan daha güzeldir.

Sayfa 338

(560)

Vurmalı ve üflemeli türünden çalgıları vardır. Uzunluğu iki zira'dan fazla olan bir üflemeli çalgıları vardır. Udlarının üstünde sekiz kiriş (tel) vardır. Udlarının yüzeyi bombeli olmayıp düzdür. İçecekleri ve içkileri baldır.

(561)

Slavlar birçok milletten oluşur. Ustudrane, Devlabe ve Namcin onlardandır. Bu millet onların en cesuru ve en yiğididir. Milletlerinden birisi Sirbin'dir. Onlar heybetli ve korkunçturlar. Murave, Harvatin, Sasin ve Haşyabin milletleri vardır. Bu milletlerin bazıları Yakubi mezhebine mensup Hıristiyanlar olurken kimisi ne bir kitaba ne de bir şeriata tabii olmayan cahiliyeden kimselerdir. Kral, bu tür olanlardandır. Sirbin dediğimiz milletten olanlar kendilerini ateşle yakarlar kralları öldüğünde. Bineklerini yakarlar. Hindlilerinkine benzer davranışları vardır. Doğuyla sınırları olup batıya uzaktırlar. Ölü yakılırken müzik çalıp eğlenirler. Onlar bu eğlenmeleri ve sevinçleri sayesinde ölünün Rabbi'nin rahmetine kavuştuğunu öne sürerler.

(562)

Ölenin kadınlarını ellerini ve yüzlerini bıçaklarla keserler. Kadınlardan biri ölene aşkı, sevgisi olduğunu öne sürdüğünde bir sandalyeye çıkıp yukarıya astığı bir ipi boynuna geçirir. Sandalye ayağının altından çekilir. Eziyet çeke çeke ölene kadar debelenir. Sonra yakılarak kocasına kavuşturulur.

Sayfa 339

(563)

Kadınları evlendikleri zaman artık zina etmezler. Ne var ki bakireleri birini sevdiklerinde ona gider ve onunla cinsel arzularını giderirler. Birisi evlendiğinde bakireyse kocası ona şöyle der: sende iş olsaydı, bir işe yarasaydın erkekler seni arzular ve sende bekaretini alacak birini bulurdun. Onu boşar ve ondan ayrılır.

(564)

Slavların ülkeleri en soğuk ülkelerdir. Bulutsuz gündüzler, dolunaylı geceler geldiğinde soğuk iyice artar. Yer taşlaşır, bütün yiyecekler donar, buz olur. Kuyular ve pınarlar taşlaşıp buz olurlar. Buz yerin yüzeyini bir cam gibi kalar. Bu durumda

kırılması zorlaşır. Kişi ancak ateş yakarak bir sığınağa girer. Gece karanlık olup gündüz bulutlu olursa felaket sona erer ve soğuk diner. O soğuklar esnasında gemiler parçalanıp içindekiler ölürlür. Çünkü gemiler bu ülkenin nehirlerini dağ gibi büyük buz parçalarıyla yüzyüze gelirler. Bazen bu buz kütle-sinden bir genç veya dayanıklı bir adam kurtulabilmektedir.

(565)

Hamamları yoktur. Bunun yerine “acc” adını verdikleri yosuna benzeyen bitkilerle kulubesini sarmadıkları tahtadan evleri vardır. Gemilerinde bu yosunu zift yerine kullanırlar. Bir köşesine taştan bir ocak kurarlar. Dumanı çıksın diye tepesine bir pencere açarlar. Ocak ışığında tepedeki pencere kapatılır ve evin kapıları örtülür. Kızgın ocağa su dökerler. Böylece ondan buharlar yükselir.

Sayfa 340

Herbirinin elinde bir deste ot vardır. Onunla havayı hareket ettirip kendine çeker. Göze-nekleri açılıp vücutlarından fazlalıkları atarlar. Ter akıtırlar. Hiçbirinde uyuz veya iltihap olmaz. Onlar eve “Etba” derler.

(566)

Kralları dört teker üzerine kurulu büyük arabalarla yolculuk yaparlar. Köşelerinde dört sağlam direk bulunur. Hevdece ham ipekten kumaş giydirip sağlam zincirlerle direklere bağlanır. Ona oturan başka arabadaki gibi sarsılmaz. Onu hastalar ve yaralılar için hazırlarlar. Slavlar, Rumlar, Frenkler, Nevkubedrlar vs. milletlerle savaşır. Bazen slavlar onları yener bazende onlar slavları yener.

Frenkler

(567)

Fraklerle Celilika, Slavlar, Nevkuberd, Eşban, Türkler, Hazarlar, Burcan, Lan, Yaccuc ve Macuc Yasef’in soyundadırlar. Kralları yoluyla Hıristiyanla olmuşlardır. Başkentleri Beniza’dır. O, büyük bir kenttir. Yaklaşık yüz elli kentleri vardır. İslam’ın ortaya çıkmasından önce krallıkları Afrika, Sicilya adası ve şuanda Müslümanların elinde olan İkrituş adasıydı. İlk kralları Kulutyuh (...)’dır. O, onlardan ilk Hıristiyanla olandır. Daha önce Mecusiydi. İsmi Ğurtild olan karısı onu

Hıristiyanla yaptı. Günümüz olan 332 senesinde kralları Luzvik b. Karn 'dır. Kralları sürekli olarak bu iki ismi kullandılar.

Sayfa 341

Celilika

(568)

Onlar Frenklerle savaş halindedir. Onlara düşmandırlar. Bununa birlikte onlardan daha güçlüdürler. Endülüs'e karşı en katı olanlar milletler içinde onlardır. Krallıkları vardır. Bazı kralları şunlardır: Elfunş, Erdun, Abdurrahman b. Muhammed 'le dönemdaş olan Rudmir.

(569)

Abdurrahman baba bir olan kardeşi veziri Ahmet b. İshak'ı yasa gereği idamı hakeden bir suç işlediğinden öldürünce kardeşi Ümeyye b. İshak b. Muhammed b. Abdurrahman isyan etti. Kardeşi Şentirin sahibiydi. Rudmir'in peşine takılıp ona Müslümanların zayıflıklarını ona gösterdi. Ümeyye avlanmak için şehirden çıktı. Bir hizmetkârı şehri ele geçirdi. Ve onun şehre girmesine mani oldu. Abdurrahman'a mektup yazdı. Ümeyye Rudmir'in yanına gitti. Rudmir onu vezir yapıp yüksetti. Abdurrahman celilika krallığının başkeni Semmura'ya saldırdı. Bunları eyaletlerden bahsederken anlatacağız inşallah. Abdurrahman yüz bin küsür kişi ile harekete geçmişti. Rudmir'le karşılaşmaları 27 sensinde Şevval ayında güneş tutulmasında üç gün sonra gerçekleşti. Müslüman onlara karşı üstündür. Ne var ki Rudmir'in akerleri kuşatıldıktan sonra savaşı tersine çevirip üstün geldiler. Yaklaşık elli bin Müslüman öldürdüler. Söylediklerine göre Rudmir'in kurulan Müslümanları öldürmekten alıykoydu. O, pusuya karşı onu uyarıp Müslüman askerlerden geriye kalanı techizatı, malları, hazineleri yağmalamaya teşvk etti. Böyle olmasaydı Müslümanların sonunu getirirdi.

Sayfa 342

(570)

Ümeyye (daha sanra Abdurrahman'dan eman diledi) böylece Rudmir'den kurtuldu. Abdurrahman onu en güzel şekilde kabul etti.

Abburrahman'ın bu buhrandan sonra Celilika ile birçok çarpışması oldu. Bu çarpışmalarda Celilika'lı Müslümanların kat kat fazlasını öldürdü. Müslümanlar onlara karşı tarih boyunca üstün gelmişlerdir.

Onların ilerisinde Vişkinç denilen büyük bir millet vardır.

Nevkubert

(571)

Ülkeleri Nağrib'e komşudur. Kralların ismi asırlar boyunca hep Edakis olmuştur. En büyük kentleri ve başkentleri Benebent'tir. Şehrin içinde Sanit denilen büyük bir nehir geçer. O büyüklük ve muhteşemlik özellikleri itibariyle dünyanın sayılı nehirlerindedir. (Endülüs, Mağrib) vs. Müslümanlar onlara komşudur. Müslümanlar Bari kenti (Tarentu kenti) ve Serdanya kenti gibi birçok kenti ele geçirdiler. Bunlar haricinde birçok büyük kentlerinde Müslümanlar bir süre oturdu. Sonra Nevkubert onları ele geçirdi. Oralar şimdi onların elindedir. Pek çok adaları vardır. Güçlü ve çetindirler.

Sayfa 343

Ekrad

(572)

Kürtlere, gelince insanlar onların hakkında fikir ayrılığına girmişlerdi. Bazıları onların; Rebia'dan olduklarını tahmininde bulunmuştur. Bazıları onların Mudar'dan olup Mevd b. Sasaa b. Hevazin'in babası Kürd'ün soyundan olduklarını; çok eski bir zamanda olanlar Gassan arasında meydana gelen çarpışmalar nedeniyle toplumdan ayrı düşüp yalnızlaştıkları, dağlara sığınıp oradaki yabancılarla komşu olup onların etkisinde kaldıkları ve dillerinin yozlaşmış yabancı bir dile dönüştüğü tahmininde bulunmuştur.

Bazıları da şu tahmini yürütmüştür. Daha önce bahsi geçen Dehhak daha önce anlatıldığı üzere omuzdan çıkan iki yılanı beyinlerini yedirmek için her gün iki kişi öldürüyordu. Vezri her gün bir kişi ve bir koç kesip beyinlerini beyinlerini birbirine katıp bir kişiyi hayata bırakıyordu. Hayatta bıraktıklarını dağlara gönderiyordu. İşte o dağlara gönderilen Kürdlerdir.

(573)

(...) Kürtlerin Beyur safir'i n yemeğinin artığı olduğu sanılıyor. Çünkü o her gün iki insanı kesip etlerini yiyordu. Ermail adı verilen veziri br insanı kesip diğerlerini hayatta bırakıyor ve onu Pers dağlarına gönderiyor. Orada çoğaldılar.

Sayfa 344

(574)

(...) bazı kürt kabileleri, soyları şunlardır; Şuran, Macurdan, Dinever, Hemedan, Azerbaycan ülkesi, Şam ülkesi ve Musul'dan Cudi dağına kadar olan topraklardadılar. Musul civarındakiler Yakubi meshebinden olup Hristiyanlardır. Kimisine göre de Kürdlerden bazıları Hz. Osman'ın ve Hz. Ali'nin muhafızlarıdır.

(575)

Kürdlerin ilklerinin, atalarının yeri Şam topraklarından Yahuda topraklarına ve Arap Arîm adasına kadar olan topraklardır. Bu bilgiyi ceyhani vs. vermiştir.

Yemen Kralları

(576)

İnsanlar isminin neden “Yemen” olduğu konusunda anlaşmazlığa düştüler. Kimi, o Kâbe'nin sağındadır. Çünkü o soldadır. Hicaz: çünkü Hicaz onları birbirinden ayırmıştır. Irak: çünkü orada Fırat ve Dicle gibi nehirler akar. İsmi kovanın veya kurbanın ağzına takılan tahtadan keresteden gelir. Yemen isminin buranın bereketin, uğuru, Şam isminde oranın uğursuzluğu nedeniyle verilmiştir. Şam denilmesinin nedeninin topraklarındaki beyaz siyah benekler olduğu söylenmişti. Bu söz kelbi'ye aittir.

Şerki şöyle demiştir: oraya ilk yerleşen Şam b. Nuh 'tan ismini almıştır. Araplar oraya yerleşince Şam demekten çekindiler. Çünkü Sam ölüm demektir. Bunu uğursuzluk sayım erine Şam emişlerdir.

Sayfa 345

(577)

İnsanlar Yemend’eki meseblerle ilgili anlaşmazlığa düştüler. Ancak onların Kahtan b. Abir b. Şalih b. Erafeşed b. Sam b. Nuh’tan aldıklarına hem fikirdirler.

(.....) Şalih b. Kaynan b. Erfehşed b. Sam b. Nuh Heysem Kahtan’incürhüm olduğunu snamış ve Hz. Peygamberin “Atın İsmailoğulları” sözünü Ensar’a yormuşlardır. O onların mesebin annlerine göre belirlemiştir. Kelbi ve Şenki b. Kutami onun Kahtan b. El-Hemeysel b. Nebt olduğu fikrindedir. O Nabit b. İsmail’dir. Kaht’ın çocukları onları bunu kabul etmezler.

(578)

(...) Yemen’in ilk kralı Sebe b. Yeşcüb’tür. Adı Abduşems’tir. Esir olduğundan Sebe diye isimlendirilirdi. Hz. Peygambere bu Sebe hakkında erkek mi, kadın mı, yer mi olduğu sorulmuş. Şöyle demiş: On çocuğu olup dördünü ugursuz sayan bir adamdı. Ugursuz saydıkları; Lehum, Cüzam, Amile, Gassan, ugurlu saydıkları; Himyer, Ezd, Mezhic, Eşarun, Kinde, (Enmar).

Sebe dört yüz sene hükümdarlık yaptı. Sonra oğlu Himyer hükümdar oldu. İnsan arın en cesuru ve en güzeliydi. Yemen kralı arasında taç yapan ilk odur. Elli yıl hükümdarlık yaptı.

(579)

Ondan sonra kardeşi Kehlan b. Sebe hükümdar oldu. Sonra hükümdarlık Himyer’in çocuklarına geçi. Hala da onlardadır.

Sayfa 346

(580)

Kehlan’dan sonra Raiş b. (Şeddad, sonra Cebbar b. Galib b. Saygı b. Yezid b. Kehlan b. sonra Hanis Malik b. İfrikış b. Yeşcub kral oldular. Ondan sonra söylediğimiz gibi Zunevvas’a kadar gider.

(581)

Habeşlile ve onların uluslarında biri olan efendilerinden Eryad Gamr topraklarındaki Zebid sahilinde Yemen'e geçti. Habeş kralı Eryat'a şöyle emretti: Yemen'e girdiğinde erkeklerin üçte birini öldür. Buraya gönder. Habeşliler Yemen'e geçince Eryat askerlerine şöyle seslendi: ey Habeşliler!

Bildiğimiz gibi ülkelerinize asla dönmeyeceksiniz. Bu deniz önünde ona giderseniz boğulursunuz. Karaya yürürseniz öldürülürsünüz. Ölene veya düşmanınıza yenilene kadar sabretmekten başka çareniz yok. Zunevvas büyük bir ordu oluşturdu. Sonra geldi. Şiddetli, çetin bir savaş oldu. Şans Habeşlilerden yana oldu. Eryat galip geldi. Zunevvas'ın arkadaşlarını öldürüp tam bir yenilgiye uğradılar. Zunevvas esir düşmekten korkunca atını denize koşturdu. Bu şekilde sonu geldi.

(582)

Eryat Yemen'e girdi. Erkeklerin üçte birini öldürdü. Esirlerin üçte birini: Habeş kralına gönderdi. Üçte birini viraneye çevirip kalelerini yıktı. O kaleleini Belkıs, zamanında şeytanlar bina etmişti. İsimlei Meleka'dır. Yıkıldığı kalelerden bazıları Beymun, Ğemdanve Şilhir'dir.

Sayfa 347

Bu kalelerin benzerleri görülmemiştir. Himyer'in Himyer'i düştüğü aşağılık durumla ilgili beyitler söylemiştir.

(Basit)

Gözyaşıyla gözün geri gelmeyecek başa gelen

Silhinden sonra mı? Ne bir göz ne de bir iz

Beynun'dan sonra insanlar mısırlar diziyorlar. Habeşlilerin başında Eryat b. Ezham vardı. Ebrehe El-Eşrem Ebu Yeksum ona isyan edene kadar Habeşli olup onun veziri gibiydi.

(583)

Ebul-Ferac: Eryat galip gelince malları alıp milletinden zengin ve soylu olana dağıttı. Dışladığı fakır Habeşliler'le kendilerini aşağılayıp aç bıraktığı ve güç yetire-

medği işi yüklemiş olduğu kimseler onu birbirine şikâyet ettiler. Bunun üzerine Ebrehe ona şöyle dedi: eğer birisi sizin için koyun boğazlanır gibi boğazlansın. Diye teslim edersiniz. Şöyle dediler: Mesih'e yemin olsun ki hayır. Biz onu asla teslim etmeyiz. Ona hepsi ölene kadar onu teslim etmeyeceklerine dair incil üstüne yemin ettiler. Temalı çıkıp aralarında seslendi. Onunla birlikte, kullandıkları ve şehirleri onlarla yaktıklarını kazma, balta, kürek türünde silahlarını yanlarına alarak çıktılar. Sonra karşısında bir saf kazmadann bir saf küreklilerden oluşacak şekilde sıralandılar. Eryat'a Ebrehen'in yaptığı haber verildi. Soylular ve kendisine tabi olanlar birlikte bineklere bindiler. Silahları kuşandılar. Filleri getirdiler. Nihayet iki taraf birbirine iyice yaklaşınca Ebrehe öne çıkıp avazı çıktığı kadar seslendi: Ey Habeş topluluğu yüce Allah, kitabımız incil, Peygamberimiz İsa ve kralımız: Necaşi'dir. Niçin birbirimizi öldürelim. O bir kişi ben de bir kişiyim. Aramızdan çekilin. Beni öldürürse kral olur. Ben onu öldürürsem aramızda kaldığı sürece size insafli bir şekilde davranırım. Soylular şöyle derler: sana insaf etti ey Eryat: Eryat cesareti gözü pekliliğiyle tanınmıştı.

Sayfa 348

Ve de güzeldi. Ebrehe kısa boylu ve çirkindi. Eryat korkaklık göstermede soylulardan utandı. İki safın arasından öne çıktı. Her biri rakibine doğru yürüdü. Eryat Ebrehe'ye bir hamle yaptı. Ve na öyle bir vurdu ki. Kaşı ve burnu yaralandı. Ebrehe imamesini yüzüne bağlayıp kanı durdurdu. Bir çöp alıp ağzına koydu. Ve şöyle dedi: Ey kral ben bir koyunum üzerine düşeni yap, halimi görüyorsun. Eryat sevindi. Ebrehe Eryat'ın dikkatinin dağıldığını görünce sağa, sola baktığını, soyluların bakışlarına kendini kaptırdığını görünce bacağının iç tarafına taktığı hançerini alıp zırhının açıklığına öyle bir sapladı ki Eryat arkası üstü yere yıkıldı. Ebrehe göğsüne oturup onun işini bitirdi. Ebrehe yüzüne aldığı o günden sonra Eşrem diye anıldı.

(584)

Ebrehe Yemen'e hükümdar oldu. Necaşi bunu duyunca onun saçının perçemini kesmek, kanını akıtmak ve toprağını ayagının altına almak yani Yemen toprağını almak üzere Mesih üzerine üzerine yemin etti. Ebrehe bunu duyup perçemini keserek bir kutuya koydu. Kanını bir şişeye boşalttı. Biraz yemen toprağını alıp bir şişeye boşalttı. Bunları bir sürü hediyenin içine kattı. Ona yeminini gönderdiği şeylerle yerine getirmesini teşvik ettiği bir mektup yazdı. Mektupta ona kulluğunu belli etmeyi

de ihmal etmedi. Eliyle perçemini kesti. Kanını akıttı. Toprağına ayakbastı. Bunun üzerine Necaşi ona erişmedi. Bunlar Pers kralı Kubaz'ın zamanında ger-çekleşmiştir.

(585)

Ebrehe Enuşirvan'ın hükümdarlığının kırkıncı yılında Kâbe'yi yıkmak için Mekke'ye gitti. Sekif onunla birlikte kolay yolları göstereceğini diye Ebariğal'i gönderdi.

Sayfa 349

Ebu Riğal Tai'le Mekke arasında El-Muğammes denilen yerde bir yolculuğu esnasında öldürüldü. Kabri kıyamete kadar taşlanacaktır. Cerir şöyle dedi (Vafır)

Ferazdek öldüğünde onu taşıyın

Ebu Riğal'ın kabrini taşıdığımız gibi

586

Ebu Riğal hakkında, Sekif'in onu iğrenç bir şekilde öldürdüğünü söylemiştir. O nedenle Kısıy (sert acımasız) diye isimlendirildi. Nitekim Salih (....) onu tasdik edici olarak inanmış biri olarak gönderdiği halde o yoldan çıkıp kötü bir karektere büründü. O yüzden (Ümeyye b. Ebi Salt es-Sekafi) şöyle der (vasif)

Topraklarında sürdüler adnanı hep birlikte

Kabilelere egemendiler.

Onar Reisi Ebu Riğal'i öldürdüler.

Mekkedden sürerken bineğine

(587)

(....) Irak'tan Mekke'ye giden yolda Selebiyye ile Hebir arasında oradan geçen, Ebu Riğal'ın kabrini taşıdığı gibi taşıdığı bir kabir bulunur ibadi kabri diye bilinir. Onun hikâyesi uzundur. Fil sahiblerinin gelişi İskender yılının 332 senesinin Muhammer ayının on yedinci gecesinde vuku buldu. Allah Ebrehe'yi helak etti. Mekke'den Harem'den döndüğünde parmak uçları düşüp bağları, eklemeleri işlemez oldu. Ebrehe yirmi üç sene hüküm sürdü.

(588)

Sonra oğlu Mesruk b. Ebrehe hükümdar oldu. İnsanlara işkence etmede ve kötü davranmada ileri gitti. Ebu'L. Ferac şöyle dedi: annesi Reyhane Zuyezin kadını, Seyf b. Ziyedin'in annesidir.

Sayfa 350

Yemen'in üstündeki bela uzayınca Seyf b. Ziyenin el Himyeri'ye gittiler. Ona şöyle: dediler. Satihten bu belanın Ziy'e'nin ailesinden bir adam tarafından ortadan kaldırılacağına dair bir haber işittik. Bunun üzerine intikamımızı almak için umutlandık. Onlara iyilikler bahsetti. Kayseri'nin Rum kralının huzuruna çıktı. Onunla Habeşlilere karşı kendisine yardım etmesi için konuştu. O bunu reddedip şöyle; dedi. Onlar dindaşım. Sizlerse Yahudisiniz. Onun yardımından ümidini kesmiş bir şekilde ordan çıkıp kısıraya gitti. Hirada ki Numan b. El-Münzire ulaştı. Huzuruna çıkıp Habeşliler'in milletini başına getirdiklerinin ona bildirdi. Ona şöyle: dedi otur. Benim her sene Kısra ile bir kere görüşme hakkım var. O Seyf b Ziy'e'nin de yanına alarak Kısra'nın huzuruna çıktı. Habeşlileri ona şikâyet ederek şöyle: dedi. Kendi ülkemizde bizi yenilgiye uğrattılar. Siyalüler bizi köleleştirdiler. Kısra şöyle: dedi ona. Ülken uzak. Orduyu bir menfaat olmaksızın seninle gönderemem. Böylece onun yardım ümidini ortadan kaldırdı. Kısra ona on bin dirhem verilmesini ve giysiler giydirilmesini emretti. O Kısra'nın saray kapısından çıktığı gibi paraları kölelere ve hizmetçilere dağıttı. Kısra bunu duyup onun kendisine getirilmesini emretti. Ona şöyle dedi; kralın verdiği hediyeği neden dağıttın? Seyf şöyle dedi; ülkemde dağları altın ve gümüşdür. Ben krala sadece beni zulümden kurtarsın diye geldim. Bana dirhemler ver-sin diye gelmedim. Para isteseydim benim bir sürü param var. Kısra'ya yoluna git dedi.

(589)

Mesudü onu oyaladı. Yazar şöyle dedi: Onu Rum savaşı vs ile oyaladı. Niha-yet Seyf öldü. Seyf'in oğlu Kerb Mediye gelerek babasına verdiği sözü yerine getir-mesini istedi. Bu Ebül-Hasan El-Musüd'ünün söylediğidir. Çoğunluk onun söylediğinin tersini söyler. Seyf b Yezin Habeşliler ortadan kaldıran ve yemene kral olan kişidir. Şöyle dedi: Kısra onunla Vehriz ed-deylemiyi gönderdi. Ülkesinde tutuklu olan atılgan ve cesur bir kişiydi şöyle dedi: ölülere bizimdir. Fethederlirse de bi-

zimidir. Atları ve silahları beraberlerinde olduğu halde Dicle nehrinde gemilere bindiler.

Sayfa 351

Nihayet basranın übüllesinde indiler. O vakit orada ne Basra vardı ne de Kufe çünkü bu kişi İslami dönemde kurulmuş şehirlerdir. Orada gemilere binip Hadramevt sahiline vardılar. Mesveb denilen bir yerde indiler. Vehriz kaçmayı düşünmesinler diye gemilerin yakılmasını emretti. Bununla ilgili bir Hadramevli şöyle der (recez)

Mevebde siper aldı bin kişi

Sasanilerden ve mihresenden

Çıkarmak için siyahiyeleri yemenden

Onları gösterdi doğru yolu zuyezen

(590)

Ebul-ferac vehriz seyfe ne var yanında işte ülkene geldik, dedi. İstedığın kadar yay ve Arap adamlar var. Daha sonra adamlarımı senin adamlarınla bir araya toplayacağım. Nihayet ya beraber galip geleceğiz ya da hep beraber öleceğiz, doğru söyledin, dedi.

(591)

Seyf orduyu harekete geçirdi. Haberleri Mesruk b. Ebrehaye ulaştı. Karşılıklarına yüz bin Habeşli ve Yemenli askerler çıktı. İnsanlar sıra sıra dizildiler. Sonunda ebrehaye vardı. Sonra onları küçük düşürmek için inip bir ata bindi. Yine attan inip bir eşşeğe bindi. Vehriz şöyle dedi: krallığı büyükten küçüğe doğru gitti. İki gözünün ortasında tacına bağlı ateş gibi yanan (ışık veren) kırmızı bir yakut vardı. Vehriz ona ok fırlattı. Millet de peşinden ok fırlattı.

Sayfa 352

(592)

Ebül Ferac: Vehriz yayının kirişini bağladı. Ondan başkası onun kirişini bağlayamazdı. Oku aldı, yayın teline taktı ve fırlattı. Oklar hep başa gidiyordu. Nihayet

Meşruk'un iki gözü arasında asılı olan yakuta isabet etti. Ok başından girip başının arkasından çıktı.

(593)

Ebül hasan: Vehriz şöyle dedi: vurdum onu. Arkadaşları etrafına toplanıp çevresinden dağılmazlarsa yaşıyor. Yok, eğer etrafına toplanıp dağılırlarsa ölmüştür. Şöyle dedi: saldırın onlara ve dosdoğru savaşın. Denileni yaptılar. Habeşliler dağıldılar. Onlardan otuz bini ölmüştü. Meşruk'un ve önde gelenlerinin kafaları mızrakların uçlarına takıldı. Vehriz madikerbe taç giydirip onu Enuşihvan'a o şekildi gönderdi. Enuşirvan madi kerbe tacı vadetmişti. Yalnız bunu şarta bağlamıştı. Persler onlarla orada evlenebilecekler fakat onlar Perslerden kız alamayacaklardı.

(594)

Ebül-Ferac: Meşruk öldürülünce Vehriz ele geçirmek için samaya doğru yürüdü. Onlarla şehrin dışında karşılaştı. Habeşlilerden önce Sana'nın adı iyal idi. Habeşliler onu inşa edip bitirdiklerinde araplar ona yapma/sanat dediler. Böylece sana diye isimlendirildi. Vehriz şehrin kapısına yaklaşınca şöyle dedi: benim sancağım asla boynu eğik girmez. Kapıyı yıkın sancağıyla dik bir şekilde girdi.

Sayfa 353

Seyf şöyle dedi. Himyer için kralı sonsuza kadar gitti. Onlara ebediyen geri dönmeyecek.

(595)

Habeşliler Yemen'de yetmiş iki yıl hüküm sürdüler. Bu fetih Enusirvanın krallığının kırk beşinci senesindedir. Perslerin Yemen'de Habeşlilere karşı zaferiyle ilgili (bir Pers evladı)şöyle der: (hafif)

Biz denizlere daldık taki kurtardık

Himyeri siyahîlerin belasından

Mesruku öldürdük çünkü sapıtmıştı

Habeş kabileleri meydan okudukları vakit

Parçaladık iki gözünün arasındaki yakutu

Sasaniden bir gencin okuyla

(596)

Arap heyetleri madi kerbi kutlamak üzere geldiler. Onların içinde Abdulmuttalip b. Haşim, Ümeyye b. Abdişems (Huveylid b.) Esed b. Eluzza, Ümeyye b. Ebisalt es Sekafinin dedesi ebu Zema da vardı. Sağında ve solunda soylular ve oğulları vardı. Hatipler konuştular. İlk Abdulmuttalip konuştu. Hem de güzel konuştu. Ma'di kerb konuşan kimdir? dedi. Abdulmuttaliptir denildi. Kız kardeşimizin oğlu mu dedi? Evet dedi. Merhaba, hoş geldin. Onu kendine yaklaştırdı ve şöyle dedi.

Deven, yolculuğun ve molan kolay ola paran bol ve hediyeleri çok ola sonra şöyle dedi: söylediklerinizi dinledim. Yakınlığınızı, akrabalığınızı öğrendim. Nuraya ulaşmanızı kabul ettim, hoş buldum. Burda kaldığınız sürece size saygı gösterirler. Gittiğiniz zamanda hediyeler takdim ediler. Sonra ebu's Salt onu övdü. Övgü dolu bir şiirler okudu ona.

Sayfa 354

Ümeyyenin dedesi ebu zema şiiri söyledi diyenler de vardır. Şiir şu şekildedir [beyit]

Beklesin zulüm ibn ziyen

Acılar denize güç ve gayretle

Kaçanları yeryüzüne dağıldı gönderdin

Afiyetle iç üstünde tacın yükselirken

Başında gumdanın başkentin olan yerde

597

Ebul Ferac: ebus Salt afiyetle iç sözünü özellikle söyledi. Çünkü o Habeşlilerden intikamını alana dek içki içmeyeceğini ve kadınlara yaklaşmıyacağını söz vermişti. Ona iki büyük kumaş verildi. Birini izar diğerinide rida olarak giydi. Güzel koku sürdü. Gumdanın tepesinde oturdu şarap içerek böylece yemini yerine getirmiş

oldu. Ondan sonra avlanmak üzere dışarı çıktı. Habeşliler onu (görüp öldürdüler). Ma'di kerbin Abdulmuttaliple Hz. peygamberin müjdelenmesi ve durumunun haber verilmesi bağlamında uzun bir konuşması vardı.

598

Ma'di Kerb, Habeşliler kendisini öldürene kadar dört yıl hükümdarlık yaptı. O Yemen'e hükmeden son Kahtanlıdır. Krallarının sayısı otuz yedi olup krallıklarının süresi yüz doksan senedir. Bundan azdır da denilmiştir. Ma'di Kerb öldürülünce Enuşirvan yemenin idaresini düzene sokmak için ve Habeşlilerin kalıntılarından geriye kimse kalmaması için Vehrizi dört bin atıyla gönderdi. Orada bir tane siyahî bile bırakmadı. Vehriz ölene kadar sanada kaldı.

Sayfa 355

Allah İslamı getirene kadar Yemen Kisraların valileri arasında el değiştirdi. Yemen'in Arap, Habeşilere Persli kralları bunlardır. Himayer Kralları en çok Yemen'de Zugarda kaldılar. Zugar'ın kapısında karataşın üstünde eski yazıyla şu yazıdır. [Hapiy].

-Zugar kurulduğu gün ona kiminsin? denildi. Soyum Himyerlilerim, dedi.

-Soruldu, sondan sonra? Topraklarım kötü Habeşlilerindir, dedi.

-Sonra soruldu ondan sonra? Topraklarım özgür Perslilerindir, dedi

-Soruldu, ondan sonra? Diye Topraklarım büyücü Himyer'indir, dedi.

Gelen milletler çok kalmazlar orada. Bir de bakarsın ki yok olmuşlar.

(600)

Yemenliler ahir zamanda kötülüklerden ve meydana gelecek olaylardan sonra Habeşlilerin yurtlarını ele geçireceğine inanırlar.

(601)

Yemen'in enine sınırları Mekke'nin aşağısındaki kral düzlüğünden Adey'e kadardır. En son vilayeti on altı konaktır. Uzunlamasına Veha Vadisi'nden Hadrament ve Umman çöllerine yirmi konaktır. Bir konak altı gersahtır.

Sayfa 356

Cezime Prenslükler döneminde 95 yıl Sasam, krallığı döneminde 23 yıl krallık yaptı. Kaldığı yer Hanukiye ülkesiyle Karkasiye arasındaki boğazdaydı. Künyesi Ebu Malik idi. Süveyd b. Ebi Kahil onunla ilgili şöyle der: [Remel]

-Ölümü tadacaksan benden önce tat.

-Ad'ın Tasmi ve iğrenc Cedis

-Ve Amrın kızının hilelerle öldürdüğü

-Ebu Malik el-Kehl

Yani Sümejd' b. Herber oğullarından Amr'ın kızı Zeba, Kayser'den önce Şam'ın doğu tarafının kralıydı. Hire'deydi. Babasından sonra oraya hâkim oldu.

(603)

Kız kardeşini Aidiy b. Nasr b. Rebia b. Malik b. Hasam b. Numara b. Lahm Amr b. Adiy b. Nasr b. Es-Satırhun b. Üseytirun- Hader'in sonra Nasri'yyinin kralı, kitaptan ikincisinin doğru olduğu anlaşılıyor ile evlendirilmesine gelince kız kardeşi Rekaş ona âşık oldu ve ona şöyle dedi: Ey Adiy! Millete içki içirdiğinde aralarına karışıp kardeşine sarhoş olduğunda ilan edip beni ondan iste. Dediğini yaptı. O da onu evlendirdi. Şahit tuttu. Oğlan ayrılıp onun yanına gitti ve ona haber verdi. Kadın şöyle dedi: Düğün yap, gerdeğe gir. O da bunu yaptı. Eretesi gün olunca cezime sabahleyin eski karakterine bulanmış bir halde uyandı. Cezime ona şöyle dedi: Bunlar bu izler neyin nesidir. Ey Adiy?

Sayfa 357

Düğünün izleri, kalıntılarıdır, dedi. "Hangi düğün"? dedi. Rekaş'ın düğünü, dedi. Cezime'nin nefesi daralıp yere yıkıldı. Adiy pılını pırtını toplayıp hemen kaçtı. Cazime onu ısrarla aramasına rağmen ondan bir haber alamadı. Onu yakalayıp öldürdüğü de söylenmiştir. Cezime Rekaş'a şöyle bir haber yolladı.[Hafif]

-Bildir bana Rekaş bana yalan söyleme.

-Bir hürle mi zina ettin yoksa bir alacaklar mı?

-Yoksa bir köleyle mi ozaman sen ona layıksın.

-Yoksa daha alçağıyla mı? Sen o zaman daha aşağısına da layıksın.

-Rekaş ona şöyle dediği bir mektup yazdı [Hafif].

-Benden habersiz sen evlendirdin beni.

-Nitekim kadınlar süslemeye geldiler beni.

-Bu içkiye mübtela olmadan.

-Ve çocuksulukla utanmazlığından dolaydır.

Cezime onu kalesine hapsetti. Hamile olduğu anlaşıldı.

Amır diye isimlendirilen bir çocuk doğurdu. Çocuk Cezime'nin hoşuna gitti. Ona sevgisini verdi. Dayısı Cezime'yle kemenin bol olduğu bir sene kame toplamaya çıktı. Amır oğlanlarla birlikte kame topluyordu. Onlar güzel bir keme bulduklarında onu yiyorlardı. Amır ise güzel bir keme bulduğunda onu hemen dayısına veriyordu. Bu benim topladığım en iyisidir.

Sonra cinler onu kaçırdı. Cezime onu bir süre her yerde aradı ama ondan haber alamadı. Nihayet hizmetkârlar, Fahic'in iki oğlu Malik ile Ukayı ona buldur.

(604)

Sonra Cezime'nin Zebba'ı öldürmesiyle ilgili rivayetler çoktur.

Sayfa 358

Cezime şöyle dedi: Hayır vallahi. Aksine.

Sonra yönetim ondan sonra Amr b. Adıyy b. Nasr'ın oldu. Amr Hire'ye ilk kez yerleşip orayı başkent yapandır. Bize Tubbe'nin bir adam olduğu ve Hire'yı ele geçirip ardından Semerkand'a gidip orayı yıktığı söylendi.

(605)

Hire kışın soguk bir yerdi. Yazın da aşırı sıcaktır. Öyle ki aşırı sıcaktan yanmasın diye evlerinin önülerini kaldırırlar. Suyu ancak ve gül suyuyla karıştırılarak içerler. Çünkü su vücutlarının terlerine ulaşamaz.

(606)

Amr b. Adiy b. Nasr oğulları Nasriyye'dir. Hükümdarlık Numan b. Müzir'e kadar İbn A diyy'in soyunda kaldı. Numan b Münzir onların son hükümdardan sonra Kisra'nın gelmesini isteyince Beni Şeyban'a uğrayıp silahını ve ailesini Hanie b. Mesud'un yanına bıraktı. Kisra Numan'a gelince Hanie'ye mırsmı vermesi için elçi gönderdi. O ise himayesindekileri korumayı kabul etmedi. Bu Zikar savaşının çıkmasına neden oldu.

Sayfa 359

(607)

Numan'ın kızı Hurake alışverişe çıktığında yürüdüğü yola ipek sererlermiş. Numan ölünce zaman tersine döndü. Hz Sa'd b. Ebi Vakkas Kadisiye'ye emir olarak geldi. Persleri yenmiş ve Rüstemi öldürmüştü. Hurake cariyeleri ile birlikte üstlerinde siyah kumaş parçaları olduğu halde ürkek bir şekilde onun yardımını almak için geldi. Önünde durduklarında şöyle dedi: Hanginiz Hurake'siniz? İşte benim, dedi. Sen Hurakes'sin? dedi. Şöyle: dedi. Evet. Ama neden tekrar tekrar soruyorsun bana? Dünya zenginliğin aynı zaman yok olmasın yurdudur. Aynı şekilde geçer. Sahiplerinde el değiştirir. Bu böyle devam etmez halleri değişir, tersine döner. Biz bu bölgenin bu kentin hükümdarlarıydık. Haracı bize verilirdi. Halkı bize itaat ederdi. İş tersine dönünce emrimizdekiler dağıldılar. Zaman işte böyledir ey Sa'd! Sevabına lüks bir kavim yoktur ki zaman onu ibretlik bir hale düşürmesin. Sonra şöyle bir şiir söyledi: [Tavil].

-Bir zamanlar insanları yönetirken emrimiz emirdi

-Bir de baktık ki fakir düşünmüş insaf bekliyoruz

-Yazıklar olsun dünyaya. Nimetleri devamlı olmaz.

-Defalarca el değiştirir. Elindedir. Bir bakmışsın ki gitmiş.

Sa'd ona hürmet gösterip onu güzelce ödüllendirir.

Ondan ayrılmak istediğinde şöyle der: Allah seni salık bir kuldan alınan nimeti iade etmen için ancak getirdi.

(608)

Şöyle rivayet olunur: İshak b. Talha b. Ubeydullah, Hurake rahibe kadınlarla birlikte Hire’de alışverişteyken karşılaştı ve şöyle dedi: Onların yüzüne benzer sımada kadınlar görmedim. Krallığın vaziyeti ile ilgili ne düşünüyorsun Hurake? Şöyle dedi: Bu bizim içinde bulunduğumuz durumdan daha hayırlıdır. Biz kitaplarda “Bir aile sevinç ve liks dolduğunda muhakkak ibretle dolar” diye okurduk.

Sayfa 360

Ve yine kitaplarda şunları görürdük:

Zaman birini millete sevdirdiği günü getirdiği gibi milletin ondan nefret edeceği günü de kesinlikle getirir. Sultanın kapılarında duranlar felaket tellalları gibidirlere. Kim başlarına gelse onun gibi onun dininden olurlar. Ona şöyle dedim, dedi. Nasıl sabrediyorsun? Sabrı ve korkaklığı birbirinden ayıramayan kişi onları birbirine yakın zanner. Sabır güzelliğin, övgüye değer bir sonucun otaya çıkmasıdır. Oysa korkaklık yani hiçbir şeyin tutamayacağı bir günahdır. Bu iki kavram iki kişide vücut bulsaydı sabır güzel görüntüsüyle yüce tabiatıyla dünyalık bir işte veya uhreni sevaplı bir işte ona üstün gelirdi. Allah’ın vadettiği şey bize yeter. İshak şöyle dedi: Biz korkunun kadınlarda olduğunu duyardık hep. Senden sonra bir musübette kadınlar erkeklerden korkmazlar. Sabrın üstün geldi.

-Hurake: Sabrın şöyle dediğini duymadın mı?

-[Kamil]- Başına gelen kadere sabret ve ona rıza göster.

-Sana hoşlanmadığın şeyi bile kader.

-Birin mutlu bir yaşamı varsa.

-Birgün muhakkak sevini yerine kadere bırakacaktır.

(609)

Hire’deki medeniyet Kufe’nin kurulmasından Mu’tedid billahi’nin dönemine kadar git gide eksilmeye başladı. O orayı viraneye çevirdi. Şehirdeki birçok aile harabeye çevrilmesinden dolayı başka şehirlere gittiler. Orası baykuşların öttüğü bir mezara dönmüştü adeta. Dinayet ehli oranın gelecekte eski canlılığına döneceğini

öne sürerler. Abbasiler'den bazı halifeler havasının güzel ve temiz olması ve havermek ile Nece'ge yakınlığı nedeniyle orada konaklardı.

Bu Hire medeniyeti başlangıcından yıkıldığı zamana kadar Ku'genin inşa edilmesi tarihi itibariyle beş yüz otuz küsur sene sürdü.

Sayfa 361

(610)

Şam'daki Gassan krallarına gelince onlarla ilgili pek bilgi bulunmamaktadır. Krallıkları Yermük ve Dimeşk Guvatasından. Kimileri de Ürdün'e yerleşmiştir. Arîm selinden önce Şam krallarına yurduna gelince O Belka topraklarından olan Mereb ülkesidir. Şam'a hükmeden Gassan'lı kralların sayısı on birdir. Yüce Allah doğrusunu bilir.

Arap Yarımadasına Has Şeyler

(611)

Kaliteli Katar incisi bunlardadır. Bunun benzeri bulunmaz. Odasında büyüklüğü berraklığı, pürüzsüzlüğü ve düzgün şekliyle benzeri bulunmayan bir inci bulunur. Krallar günümüzde ona eşsizliği nedeniyle 'Yetim' adını verirler. Avnid ve Havra arasında bir adada zeberced bulunur. Bu adanın adı Zebercede'dir.

Atik Arap ülkesinde yuvarlak olup en kalitelisi çindedir. En kaliteli nazar boncuğu Yemanidir. Aynı zamanda Çin'den de getirilir. Eşsizdir. Yemene kan taşının dengi yoktur. O dünyanın harikalarından biridir. Orada bir dağdan bi su akar. Bu su dağın eteğine varmadan donar. İşte bu Yemani kan taşı ondan olur. Deniz kehribarı Yemen ülkesindedir. Bileği taşı Hicaz'dadır. Mekke'nin hamamlarının döşeme taşları Hayber'in Medine'ye yakın taraflarından getirilir.

(612)

Kuban Yemen'de ancak Şihr devre Hdremet'te bulunur. Burdan Hind'e, Çin'e, Horasan'a ve bütün ülkelere gönderilir. Ağacı dut ağacına benzer.

Sayfa 362

Ne var ki o yaprak vermez. Dalları meyvelerinin tümünü taşır. Ondan aynı zamanda recine ve tütü elde edilir. Luban ağacı gibi meyve verir. Hind reçinesi ve Arap zıncı vardır. Muz ağacı vardır. Akgünlük sadece Yemen’de bulunur. Oradaki-ler onu bütün ülkelere getirirler. Reçine ancak Yemen ülkesinde olur. Mısır’a vesair ülkelere götürülür.

Yemen’de öd ağacı (sarısalar) bulunur. En iyisi katadır ötüdür. Kulas, tatlı kestane ve alaçehre Yemen ülkesinde bulunur. Bunlar bütün ülkelere götürülür.

Yemen’de Şenber hıyarı bulunur. Hicaz’da sorkun ağacı çok bulunur. Bundan heryere götürülür. Uşr şekeri de Yemen’de bulunur. En iyisi çiçeklerinden elde edilir. Nakış işlenmiş gibi güzel bir bitkidir. Bütün ülkelere götürülür.

(613)

Sana’da öd ağacından yapılan mızrağı gibisi başka yerde ele geçmez. Bu mızraklar diğer ülkelere satılır. Aynı şekilde başka bir ülkede göremeyeğimiz adenridaları, sarıklanı, ince bezler bulunur. Parlak derili siğirler Beni Mecit’de bulunur. Derilerinden üretilmiş nalları dinarla satılır. En güzel süslü kumaş gibi parlak beyaz ve sarı parıltısı vardır.

(614)

Sana’da Haziran, Temmuz, Ağustos ve Eylül’ün bir kısmında yağış almaz. Öğleden sonraları yağmur yağar. Çoğu zaman bir kişi bir başka kişiyle öğle vakti gökyüzü bulutsuzken karşılaştıklarında birbirlerine yağmura yakalanmadan çabuk ol derler. Çünkü onlar yağmurun o vakitte muhakkak yağacağını bilirler.

Sayfa 363

(615)

İshak b. El-Abbas b. Muhammed El-Haşimi babasının şöyle dediğini anlatıyor: Avlanmaya çıkmıştım. Yağmura yakalandım. Arabilerin evlerine sığındım. Onların yanında birgün bir gece geçirdim. Yağmur bulutları durmadan yağmur indirdi. abahlayınca şöyle dedim: Allah dün gece Allah dün gece bir sürü hayır yağdırdı. Evin beyi/sahibi kalkıp bedevilerin yağtığı gibi dört tahta arasına konulmuş olan dokuma torbaya eliyle dokundu ve şöyle dedi. Allah dün gece hayır yağdırmadı. İkinci

gece de aynı şekilde oldu. Üçüncü gece olunca şöyle dedim. Allah bu gece bir sürü hayır yağdırdı. Ona, neden? diye sordum. Bana o torbaların üstünde bir avuç tohum getirdiğini şöyle dedi: Bakla ve ot tanesi ancak gökten yağar. Ondan sonra Allah onları istediği gibi yeşertir.

Yemen'nin Meşhur Kentleri

Yemen'nin Meşhur Kentleri ve Acaip Binaları

(616)

Yol Sona'dan Zumar'a Felk yolundan çıkar. Sona ve Zumar'ın arası iki ko-naklık mesafededir. Felş orada bulunan bir dağdır. Yine yol Curden denilen bir köye çıkar. Bu yol üstünde Yüce Allah'ın kitabında (bahsi geçen) onlar arasında bilindik bir vadi vardır. Daha çok olgın ve muz ağaçları vardır. Bu tarafta islamdan önce tapı-lan bir put vardı. Zumar'ın dibinde Hz. Peygamber'in ashabının mescitleri bulunur. Muaz . Cebel Mescidi bunlardandır. Yemenliler onu kutsar, yüceltir ve ona giderler.

Sayfa 364

Onun başka bir yolu daha vardır. Sana'dan giden bu gol üstünde bitişik köy-ler, ağaçlar, bitişik bahçeler vardır. Havlan denilen yere kadar hava ılımandır. O efendilerinin yaşadığı yerdir. Oranın havası serindir. Binaları güzeldir. Orada ha-mamlar ve dükkânlar ve meyveler bulunur. Sonra ordan iki dağ arasına girer. Orda nehirler, verimli bir toprak ve Kays'ın bir köyü bulunur. Ordan da Zumar'a ulaşılır.

(617)

Zumar büyük bir ken olmakla beraber Sana'dan küçüktür. O sana ya bağlı-dır. Yapısı sağlam bir suru vardır. Kapıları parlak köşklerden, bir düza araziden olu-şur. Fiyatları ucuzdur. Hayradı boldur. Basılmış kendi (Yemeni dirhemleri) ve dinar-ları vardır. Suları akan pınarlardan ve yüzeye yakın suyu olan kuyulardan sağlanır. Muaz b. Cebel (R.A.) nın orada mescitleri esleri çoktur. (Allah en doğrusunu bilir)

(618)

Zumar'dan Zebid'e giden yol:

Yol, Bisam kentine gelene kadar peşpeşe köylerden geçer. O oturulabilecek bir yerdir. O güzel bir kenttir. Orada üç yüz zira uzunluğunda kayaya oyulmuş evler vardır. Yol sonra Rebih denilen sık ormanları olan vadiye gider. Sonra Allan denilen bi vadiye ulaşana kadar bir yukarı bir aşağı gider. Yol o vadiyi keser. Nihayet yol bereketli ve verimli bir yer olan büyük Cünd kentine gider. Orada Muaz b. Cebel (R.A.) nın camisi vardır. Onun devesinin oturduğu yerde yapıldığı söylenir. O şöyle demiş: Ona yol açın. O vazifelidir. Burada bir mescid yapılmasını emretmiş. Sonra Sana'da ıhmış (oturmuş) ve orada da bir cami inşa etmiş. Cünlüklerin hepsi şiidir.

Sayfa 365

Cünd'den Mekke'ye ve daha başka yerlere Cünd yakınlarından bir vadi olan Sühml'a nisbet edilen pamuk örtüler götürülür. Yol Cünd'den çöllere doğru gider. Orada Meaşir'e varan kadar ceviz ve Arabistan kirazı ağaçları bulunur. O sabie kentidir. Sbir bin kubbe/köy bulunan bir dağdır. Ona tırmanma bir gün sürer. Tepesinde nihrler ve değirmenler bulunur. Bu dağın eni yirmi dört fersahtır. Sonra yol Zebid'e varana dek çöllerden ve kumlardan geçer. Yemen'de Sona'dan sonra Zebidden büyüğü, daha zengini ve toprağı daha bereketlisi yoktur. Bahçeleri geniştir. Suları boldur. Muz vs meyveleri bulunur. Bir dinarları dört dirhem ağırlığındadır.

(619)

Zebid'den Mühre'ye giden yol:

Zebid'den Aden'e yol on konaktır. Yol sahilde karadan gider. Yol üstünde hiçbir yerleşim yeri yoktur. Oradan ancak avcılar ve yolcular geçer. Konaklama yerleri ve kuyuları vardır. Sonra Havlana giden yol vardır. Sonra Mühre'ye ulaşılır.

(620)

Zumar'dan Menkese giden yol: Zumar'dan Valan'a gidilir. Valan küçük bir kenttir. Yapıları sağlamdır, kayadandır. Suru yoktur. Camisi vardır. Zumar'la arasında dört fersah vardır. İsteyen orada konaklar isteyen de direk geçer.

Sayfa 366

(621)

Sana'dan Hadrament'e giden yol: Yol Sona'dan sana düz bir arazidir. Geniş bir alandır. Yüce Allah'ın "Ya da suyu derinlerde kaybolmuşa" ayetinde zikrettiği yerdir. Ukab denilen köye gidene kadar bu çölden geçer. Ukab'da nehirler ve bahçeler çoktur. Buradan Sana'ya üzüm götürülür. Patikalar ve vadiler içinde olan Nekil diye bilinen sarp bir geçitten gider. Oradan hurma ağaçları olan Arakid denilen vadiye gider. Sonra Deya denilen köye kadar bir patikadan geçer. Hurma ağaçları vardır. Sonra çıkar ve Cahiliye döneminde yapılmış olan seddin ortasından geçilir. O Maddeyeyn diye isimlendirilen iki dağ arasındadır. Sonra cahiliyede bu seddin sularının takdim edildiği yerden geçer. Sonra çöllerden ve kumlardan geçer. O, Yusra cenneti diye isimlendirilir. O Yüce Allah'ın şöyle dediği yerdir: Sebe'nin yerleşim yerinde bir işaret vardır. Onun sağında ve solunda da olmak üzere iki bahçesi vardır.....Sonra Mereb' ulaşana kadar yol gider. Orada Hz.Peygamberin Ebyed b. Cemmal El-Merebi'ye ikta (pay) ettiği tuz madeni vardır. Ebyed onu fakirlere sadaka olarak dağıttı. Hz. Peygamber Cüddan diye bilinen Haiti (duvar veya özel isim) tuz madeninin yerini verdi. Orası Mereb'in kapısındadır. Hz. Peygamber ona berek duası ettiği için yaz, kış, bahar, güz meyvesiz kalmaz.

(622)

O Sebe'e ait bir kenttir. Belkis'in tahtı oradadır. Taht taştan sütunlar üzerine kuruludur. O sütunlardan herbirinin yüksekliği yerden yirmi ziradır. Taht götürülmüş. Sütunlar olduğu gibi kalmış. Bu sütunlar gibisinin yerin altında da olduğu söylenmiştir. Bu sütunların herbiri dört kişi tarafından kucaklandığında elleri kavuşamayacak kalınlıktadır. Orada bir çarşı bir mescit ve bir konak vardır. Sonra ordan çıkar, vadiyi enlemesine keser.

Sayfa 367

Ve Yüce Allah'ın sözünü ettiği Yumna cennetine girer. Onda sadece ilgin ve mızsak ağaçları bulunur. Orada inci harcanır. Sonra yol Nemine denilen Suveyka'ya gider. Orada tuz ve inci satılır. Sonra çöllerde ve kumlardan geçerek Sihcar denilen bir suya gelir. O hurma ağacı (Nahl) vadisidir. Sonra kumlarda ve ürkütücü yerlerde gider. Onu Benu Haris b. Ka'b keser. Nihayet Şenve kentine ulaşır. O Hadramevt'in ilk kentidir. Orada bir yük humrma bir dirheme satılır. Sonra Cerime'ye varana kadar peşpeşe köylerden geçer. Cerime Hadramevt'in en bereketli kentidir. Bahçeleri vardır. Suları tuzludur. Sonra kumlarda üç konak gider. Orada Mühre'li bir topluluk

oturur. Mühriye devesi onlara nisbet edilir. Yol Eçgen denilen bir kente varana kadar devam eder. O, Şihr'in Umman sınırında yeralan kentlerdendir. O, deniz sahilindedir. Sonra yol Rusub denilen bir yere gider. O Ahkaf dağıdır. O Afkaf arazisindedir. O geniş bir ülkedir. Rüzgârların sürüklediği kumlarla kaplanmış ve izi kaybolmuştur. O Yüce Allah'ın bahşettiğidir. Deniz bu dağın eteklerine ulaşır. Oradan iki adaya ulaşılır. Onlarda koyun sürüleri olan Mühreli bir topluluk oturur. (Uzunluğu ve eni on iki fersahtır) Biri Sukti tatlı sular bulunur. Ordan deniz yoluyla Tira denilen bir çarşıya ulaşılır. Sonra oradan deniz yoluyla Moskat'a ulaşılır. O çöllerden gelen yolcuların toplandıkları yerdir. Umman Suk'unun çöllerinden gelenler de orada toplanır.

ZUYAR KENTİ

(623)

O bir Yemen kasabasıdır. [Eskiden Himyer krallarının başkentiydi. Orada otururlardı. O şuanda harabedir. Yapıları yıkılmış olup evleri azalmıştır. Şuanda orada o halkın kalıntıları oturur. Zuyar'a giden Himyer'e konuşsun sözü krallarına ait bir sözdür.

Bunu söylemelerinin sebebi sudur. Zu Cudn El-Himyer'i Arap kabilelerinin yerleşim alanlarını gezmeye çıktı. Beni Temim de konakladı.

Sayfa 368

Otağ kuruldu. Ona Zürare b. Ades geldi. Yüksekçe bir arazinin sahibiydi. Kral ona otur dedi kendi diliyle. Zürare; kralın sözünü dinleyip itaat ettiğimi kesinlikle öğrenecek, dedi. Kendini yere attı. Yara bere içinde kaldı. Kral, bu ne yapıyor? dedi. Onun dilini bilemedin. Onun dilinde atlamak anlamına gelir. Arapçamız onların Arapçası gibi değilmiş, dedi]

Yemen eskiden beri ve hala üstünlükte, bollukta ve meşhurlukta en ileri bölgelerden biridir. O öz Arapların yerleşim yeri, Tebabia, Ekyol, Heyatıla ve Ayahile'nin ulu krallarının yurdudur. Kılıçla kumaşın, serinliğin, bolluğun, yemeğin en kalitelisinin olduğu ülkedir. Orada Aden ridası, Sona ridası, Anber, Akik, atik, haö ipek vardır. Orada asil atlar, Mühriye develeri, Arap atları, altın ve daha başka eşya türleri ve ticari mallar bulunur.

Umman'dan Yemen Tarafına Giden Yol

(624)

Umman'dan Maskat'a sahilden ulaşılır. Ondan Sakatra'ya gidilir. Orada eşsiz sarısabır ve ovalar bulunur. Sonra bu yArîmadadan Maseb denilen bir yere ulaşılır. İnci yatakları ve inci avcıları bulunur. Bunun için Yahudilerin ve Hıristiyanlaların işçileri bulunur. İnci avcısının ücreti bir kirattan yarım dirhem kadardır. Erken vakitte dalmaya başlayıp öğlene kadar devam ederler. Sonra bu sedef için günün sonuna kadar devam ederler. Sonra bu karşılık kendilerle yemek olarak sevik, hurma, yoğurt verilir. İnci avcısı dalmak istediğinde iki dallı oldukça ince iki boru alıp onları buruna takar. Böylece onlara su girmez.

SEDEF İNCİ KABUĞU

Sayfa 369

Bir ayağına yirmi men kadar oyulmuş bir taç bağlar. Onunla birlikte recis denilen hurma çubuklarında yapılmış bir kap bağlar. Sadepleri ona koyar onu doldurunca ipi hareket ettirir ve onu çekerler. Ebul- Hasan El-Buhari Ummanlı bir adamın eşi görülmüş iki inciyle Mekke'ye geldiğini ve onları Semerkandlı bir adama iki bin altın dinara İbn Yezid çarşısında sonra şöyle devam etti: Birkaç gün geçince Umman'ın efendisinin yanından incileri satan adamı arayan bi kişi geldi. O incilerin sarayından çalındığını söylüyordu. Müşteriyi aradı. Onun izini bulamadığı gibi ondan bir haber alamadı. Oysa o onlarla Dimeşk efendisi Medyuni idi-hediye etti. O da buna karşı ilk ona on bin dinar verdi. Sonra Semerkand'a gidip ikincisini onun yöneticisine hediye etti. O da onu on beş bin dinarla mükâfatlandırdı. Bu iki inci Umman ve çevresindeki inci yataklarından çıkarılan incilerdir.

UMMAN ÜLKESİ

(625)

O, Çevresiyle (kendisine bağlı olan yerle) seksen fersahtır. Düzlükleri ve kumları vardır. Denizden uzak yerleri engebeli ve dağlıktır. Bir çok kenti vardır. Korunaklı olan ve deniz sahilinde bulunan Umman kenti onlardandır. Hurma ağaçları, bahçeleri, çeşitli meyveleri vardır. Deniz olmayan tarafında dağdan şehre doğru akan nehirler vardır. Buğdayı, arpayı, pirinç vs dir. Suyu dağdan şehre doğru yönlendirile-

rek ona doğru akmasını sağlayan Ebul-Ferac denilen bir mecusidir. Onun sekiz yüz keylece altın dinarı varmış. Bir keylecede yüz dokuz menn bulunur.

Sayfa 370

Bir diğer kenti Sahar'dır. O deniz sahilinde bulunan büyük bir kenttir. Alanı 1x1dir.Suları kuyulardan sağlanır. Tezvin kenti vardır. Tezvin ondan daha büyüktür. Tezvin dağdadır. Zhim kenti de dağdadır. Suyu pınarlardan sağlanır. Hurma ağaçları ve şeker kamışları çoktur. Orada toluk denilen ağaçlar vardır. Kökleri kesilip suya konulur. Ondan içeri anında sarhoş eden bir sıvı akar. Hepsinin saçları gürdür.

(627)

Yetcer de Umman'dadır. İsab cafer El-Haşimi orada öldürüldü. Umman vilayetinin bölgelerinin herbirinin haracı seksen bin dinardır. Rızkı daralan Umman'a gitmeli denilen atasözleri vardır. Umman'ın sahibi Kâbe'ye dört yüz yirmi sayısına Menbit Mihrabı hediye etti. Mihrabın ağırlığı kintardan fazladır. Menbit kandilleri son derece dayanıklıdır. Mihrablar Kâbe'nin içine kapısının karşısına çivilendiler. Bu Mekke emiri Ebul-Futuh EL-Hasan b. Cafer El-Hasan'ın Kâbe'nin mihrap vs. Mücevherlerini almasının peşi sıra gerçekleşti.

Bahreyn ve Vilayetleri

(628)

Geniş bir ülkedir. Doğusu deniz sahilidir. Batısı Yemen'e ulaşır. Kuzeyi Basra'ya ulaşır. Güney'i Umman'a ulaşır. O düz, nehirleri ve tatlı suyu olan pınarları bol olan bir ülkedir.

Sayfa 371

Suyun bir veya iki boy derinlikten çıkarırlar. Kına ve pamuk vardır. Nehirlerinin akaklarına yakın yerlerde Zambak vardır. Hurma ağaçları ve meyveleri çoktur. Mancı adı verilen bir meyveleri vardır. Kesilip içilir. Suyu yüzünden elbiseler sarı rengine boyanır. Bahçeleri yarım mil mesafededir. Bahçelerine yakıcı sıcak nedeniyle ancak sabah ve akşama doğru giderler. Aşırı sıcakta bineklerin tırnakları dahi dü-

şer. Orakların bir özelliği dalaklarının büyük olmasıdır. O nedenle şairin biri şöyle demiştir:

- Bahreyn’de oturanın dalağı büyür.
- Açken karnındakine gıpta edilir.
- Yedi kenti vardır, Sahili üstünde onlardandır.
- Katif, Ez-Zerade, el-Akid ve Ural.

O Sahille arasında bir günlük mesafe bulunan yerdir. Hurması, muz, cevizi, turuncu ağaçların ve nehirleri çoktur. Ural yakınlarında El-Hazim adı verilen ve en meşhur inci avcılarının oturduğu denizde kara bir dağ vardır.

(629)

Ural on altı gün mesafede yer alan uzun bir adadır. Bu ada Kisra’nın hapishanesiydi. Halkının çoğunluğu Yemnlidir. Karmati’nin Allah ona lanet etsin işkence etsin ve eziyetinden kurtulan Hicirlielerin kaçtığı yerdir. Ayrıca Bahreynliler de bulunur orada. Hicir ile onun arasında karadan on iki fersah, denizden on fersah mesafe vardır. Onun sahilden uzakta Yemen tarafında Düble, Ehsa ve Havaryn vardır. Buralarda deniz arasında bir günlük mesafe vardır.

Bahreyn ülkesinde kumullar ve yer değiştiren kumlar vardır. Kum fırtınalarına karşı hurma yapraklarını kullanırlar. Bazen kumlar ellerine doluşup onları bizar eder. Bu durumda yerlerini terkedip giderler. Denizde bir gün, iki gün, üç gün mesafede adalar vardır. Oralarda eserler ve harabeler vardır.

Sayfa 372

Orda Harik adası vardır. O, denizden Cenabay’e dört fersahtır. Orada şuanda bir rahip manastrından başka bina bulunmamaktadır. Orada üzerinde yürünecek kalınlıkta duvarlar vardır. Bahreyn’in erzağı Pers’ten getirirler. Oradan da Pers’e hurma ve pekmez götürülür.

(630)

Karmati Bahreyn ülkesindeki Katif te davetine bşaladı. Karamita’nın başlangıcı şu şekilde olmuştur. Adamın biri Kufe topraklarından Huzistan tarafına gelmiş.

Nehrayn denilen yere yerleşmiş. Zahit gibi davranmış. Kendi kazancıyla geçinip çokca namaz kılmış. Kendi el emeğiyle kazandığı parayla her gece bir bakkaldan bir ritil hurma alıp onunla iftar edermiş. Birisi onunla otduğunda ona dinin emirlerini hatırlatıp dünyada zahit olmayı ahiret için çalışmayı teşvik ederdi. Ona bir gün ve gecede insana elli namazın farz olduğunu söylemiş. Ve bunun yaygınlaşmasını sağlamış. Onlara kendilerini davet ettiğinin bildirmiş. Bu hal üzere iken ona peş peşe gurup gurup insanlar gelmiş. Onlara akıllarına takılan, manevi durumlarla ilgili bilgilendirmede bulunmuş.

(631)

Ona Karmati adının verilmesinin sebebi onun kendisinden haram satın aldığı bakkal yüzünden hastalanmasıdır. Köyde insanlara sığırlarının sırtında hurma taşıyan iki gözlü adı vermişlerdir. Köylüler “keremite” adını vermişler. Nebt dilinde “iki gözlü” anlamına gelir bu. Keremite onunla hastayı evine götürmesi konusunda konuştu. Sığıralarının sırtında onu taşıdı. Yanında kaldı. Ona baktı. Nihayet iyileşti.

Sayfa 373

İleride açıklayacağımız üzere öldürüleceğinden korkup yanındaki Keremite yüzünden Keremite ismiyle Şam’a gidince insanlar onunla alay edip ona Karmat dediler. Bu nedenle Karamita diye bilinir. Durum böyleken o çevrenin halkının çoğu ona gelmeye başladı. Onlardan on iki temsilci seçti. Onlara insanları dinine davet etmelerini emretti. Onlara “sizler İsa’nın havarileri gibisiniz” dedi. O bölgenin halkının çoğu işlerinin güçlerini bırakıp (onun kendilerine belirttiği gibi) elli (vakit) namazla meşgul oldu. Heysam’ın o yörede çiftçilerin araziyi tArîm için kullanmalarında ihmalkâr davranmalarını hoş karşılamadığı arazileri vardı.

Bunun nedenini araştırıp soruşturdu. Adam ve kendilerini çalışmaktan alıko-yan namazlar haber verildi. Heysam onu aramaya koyuldu. Adam ona getirildi, Heysam ona haklı meselesini sordu. Ona mezhebini anlattı .(Onu öldürmeye karar verdi sonra evinin bir odasında hapsedilmesini emretti.) Anahtarı yastığının altına koydum ve şarap içmeye başladım. Cariyelerinden biri onu öldürmek için yemin ettiğini duyup ona acıdı. Heysam uyuyunca anahtarı aldı kilidi açıp onu salıverdi. Sonra (kapıyı eskiden olduğu gibi kapadı) ve anahtarı yastığın altına koydu. Heysam sabah uyandığında anahtarı alıp kapıyı açtı. İçerde kimseyi bulamadı. Karmati’nin haberi yayıldı.

O yörenin insanı ama daha çok aldanır oldu. Onu göğe yükseldiğini zannettiler. Başka bir yerde ortaya çıktı. Arkadaşlarının ve başkalarının da bulunduğu bir toplulukla karşılaştı. Hiç kimsenin kendisine bir kötülük yapamayacağını öne sürdü. Bu durum gözlerinde büyüttüler. Sonra başına bir şey gelmesinden korkup Şam'a gitti. Daha önce söylediğimiz gibi Keremite ismini aldı.

(632)

Ahmet b. Ebi Thır şöyle ded: Karamiti meselesi şöyle başladı: Yahya b. El-Mualla diye bilinen bir adam Kufe tarafından türeyip ardından Katiye gitmiştir. Orada Ali b. El-Mualla b. Hamdan diye bilinen bir adama konuk olmuş. Ali Rafizi imiş. Yahya kendisinin beklenen mehdinin elçisi olduğunu ilan etmiş. Bu olay 280 senesinde gerçekleşmiş.

Sayfa 374

Şöyle demiş: Ben taraftarlarımın izini ülkelerde zümreye çıktım. Onları emrime girmeye davet ediyorum. Ortaya çıkışım yakındır. Bu sırada mehdide geldiğini idda ettiği bir mektup ortaya çıkardı. Ali İbn. El-Mualla Katif'te rayızı olduğunu bildiği kimseleri toplayıp onlara bu mektubu okudu. Onlar ona icabet ettiler. Bahreyn'in rayızı köylerine haber yolladı. Onlar da ona icabet ettiler. Yaklaşık sekizyüz kişiydiler. Ona tabi olanlardan biri cennaba adasından olan Ebu Seid El-Cennabidir. Zerade'de yemek satıyordu. Onlara borca satış yapardı. Ne Allah'ın kitabından ne de Peygamberinin sünnetinden ne de herhangi bir ilimden bir şey bilmiyordu.

(633)

Sonra Yahya bir süre kayboldu. Yanında Mehdi'den taraftarlarına başlıklı bir mektup olduğu halde geri döndü. Şöyle haber verdi: Size bu mektubum ulaştığında aramızdan her bir adam ona altı dinar versin. Denileni hemen yaptılar.

Paraları alıp bir süre ortadan kayboldu. Beraberinde şöyle söylenen bir mektupta geri döndü. Elçim bana bağlılığımızı bildirip parayı bana ulaştırdı. Mallınızla ilgili üzerinize düşen "beşte birdir" Çünkü onlar ganimettir. Yüce Allah (Kuran da şöyle buyurmuştur.) Biliniz ki: ele geçirdiğiniz şeyin beşte biri Allah'ın ve resulüdür. Bunun üzerine mallarının beşte birini ona ödediler. Sonra uzun süre ortadan kayboldu. (İçinde şöyle diyen bir başka mektupla geri döndü) Ben ortaya çıkmaya

karar verdim. Dostuma fasıklara karşı savaşmak üzere istediği yardımı verin, ödeyin. Yahya onlardan mülklerinden çıkmalarını emretti. Gayrı menkullerini satmaya başladılar. Bin yüz dinara dank olanı sattılar.

Sayfa 375

Zerade'de Kuyumcu İbrahim diye bilinen bir adam vardı. Onların daisi (davetçisi) idi. Onu bir keresinde insanları davet etsin diye Pers ve El-Ehvaz tarafına gönderilir. İbn Ebit-Tahir şöyle dedi: Bir gün bana gelip şöyle dedi bana: Haberin olsun bu millet sapıtmış. Dün Ebu Seid El-Cennabi ile beraberdim. Yanına kendisine Yahya b. Ali denilen Cennaba halkından bir adam geldi. Yanında yemek yedik. Yemekten kalkınca karısını dışarı çıkardı. Sonra ona şöyle diyerek onu Yahya ile bir odaya koydu. Dost seni isterse kendini ondan alıkoyma. O seni benden daha çok hak ediyor.

(635)

Ebu Ali Arif b. Se'd tarihinde şöyle demiştir. Muhammed b. Davut b. El-Cerrah şöyle dedi: Karmat Kufe'nin kenar mahallesinden bir adamdır. Kenar mahallelerin ürünlerini sığırlarının sırtında taşırdı. İsmi Hamdun lakabı Karmati idi. Şöyle dedi: Karamati içinde şöyle yazan bir mektup getirdiler. Bismillahirrahmanirrahim, Ferac b. Osman şöyle diyor; O, Nesrane denilen köyden mesihin davetçisidir. O Mehdi'dir. O, kelimedir. O Ahmet b. Muhammed b. El-Hanefiye'dir. O, Cibrildir. Şöyle demiştir: Şüphesiz sen daisin (davetçi) sende bilsin. Sen kutsal ruhsun. Sen Yahya b. Zekeriya'sın. Bana namazın dört rekât olduğunu; iki rekâtının güneş doğmadan ve zekâtının da güneş battıktan sonra olduğunu öğretti. Ezana şunu ekledi: Tanıklık ederim ki Musa Allah'ın elçisidir. Tanıklık ederim ki İsa Allah'ın elçisidir. Tanıklık ederim ki Muhammed elçisidir. Tanıklık ederim ki [Ahmed b.] Muhammed b. El-Hanefiye Allah'ın elçisidir.

Ve yine rekâta istifah suresinin okunacağını öğretti. O, iddia ettiklerine göre Ahmed b. Muhammed'e inen surelerden biridir.

Sayfa 376

O (sure) şu şekildedir. Evliyasının hamd etmek için kullandığı söz ile hamd Allaha'dır. Ey akıl sahipleri benden korkun. Ben ki yaptığım şeyler için hesap so-

rulmayanım. Ben çok sözde, vaat ve tehtitte âlim ve hâkim olanım. Bir kısım şeriatı şöyledir: Pazartesi ve Cuma günleri iş yapılmaz. Oruç mihrican gününe neyruz günü olmak üzere senede iki gündür. Üzüm sırası haramdır. İçki (başka bir yazmada sirke diye geçiyor) Helaldir. Bütün pençeliler de yenmez.

(636)

Ebu Ali Arif şöyle dedi: Karamita 287 senesinde isyan çıkarıp ayaklandı. 290 Senesinin şaban ayının ortasında Cuma günü Şeyh lakaplı Yahya b. Zikreveyh El-Karmati öldürüldü. Mısırlılar onu Dımaşk'ın kapısında öldürdüler. Kendisinden Önce hiç kimsenin binmemiş olduğu bir devenin üstündeydi. Arkadaşlarına devesi kendiliğinden harekete geçmeden savaşmamalarını emrederdi. Böyle yapmaları halinde yenilmeyeceklerini söylerdi. Onlar onun düşmanlarının, savaş halinde olduklarının bulunduğu taraflardan birine eliyle işaret etmesi halinde o yerin halkının yenilgiye uğrayacağını öne sürüyorlardı. Bu iddia ile bedevileri anlatıyorlardı. O, başına bir bedevi imamesi sarıp bol kıyafetler giyiyordu.

(637)

Benli (vücuttaki leke) Karmati askerlerine ve memurlarına şöyle yazıyordu: Bismillahirrahmenirrahim Allah'ın kulu Abdullah'ın oğlu Allah'ın mehdisi, yardımcısı, Allah'ın dinini yardımcısı, Allah'ın emrinin uygulayıcısı, Allah'ın hükmünün yargısının habercisinin sonuncusu.

Sayfa 377

Allah'ın resulünün soyunun seçilmesi, müminlerin emiri Müslümanların önderi, münafıkları aşağılayan, âlemlerin rabbinin halifesi, zalimleri kıstıran, haddi aşanları engelleyen görmek isteyenlerin lambası, ı ışık aydınlık isteyenlerin ışığı-Allah ona ve onun bol bol rahmet etsin. Muhammed'den falancaya sana selam olsun. Ben kendisinden başka ilah olmayan Allah'a hamdeder ve ondan dedem Allah'ın elçi Muhammed'e rahmet eylesin. Asıl konuya gelince "Sonra mektubu şu şekilde bitirir: İnşallah, Allah'ım seni eksiklerden tezih eder ve sonra hamdederim. Onların orada "selam" diye selamlaşırlar. Son sözleri "Allah'a âlemlerin rabbine hamd olsun. Dedem, Allah'ın dedesi Muhammed'e salâvat ve selam olsun.

(638)

Abdullah b. Ebi Tahir şöyle dedi: 287 yılında Karmati Ebu Seid'in Hicr'e girdiği haberi geldi. Bu dört sene süren bir kuşatmanın ardından gerçekleşti. Orada veba salgınına yakalandıktan sonra açık ve bağımsızlıktan helak olmuş bir toplumla karşılaştılar. Onların çoğu ölmüştü. Karmati onlardan üç yüz bin kişiyi öldürdü. Canlı kalanları da ateşe attı. Onların birazı kurtulup Ural adasına gittiler. Şöyle dedi: Bana o gün Hicr'den sadece yirmi kişinin kurtulmuş olduğu haberi ulaştı. Cennabi'nin bazı arkadaşları Felece denilen bir kaleye gittiler. Onunla Hicr'in arası dokuz gündür. Kalede şöyle dedi: Yüce Allah'ın kitabında sözünü ettiği "Asahabı, Ress" Feleclilerdir.

(639)

Bahreyn'den Umman'a yol önce karadan sonra da kumlar üzerinden devam eder. Günümüzde aralarındaki yol Bahreyn'de Kuseyr ve Uveyr diye isimlendirilen iki dağ arasından geçer.

Sayfa 378

Orası çoğu zaman gemilerin telef olduğu bir yerdir. O, Derdur diye adlandırılan bir yere kadar gider, devam eder. Sonra da Umman sahilinde Harsan denilen bir yere ulaşılır.

Mekke'den Umman'a Ulaşım

(640)

Mekke'den hvası ılıman, karadan, kumdan, taşlık alandan giden her tarafında su çıkan hatta elle kazınca bile çıkacak kadar yüzeye yakın su bulunan yaklaşık yirmi günlük bir yoldur. İnsanların Necran'a varana kadar konaklama yerleri koyun sürülerinin ve sığırların konaklandıkları yerdir. Necran Hemedavn ilkesindedir. (Sonra Hemedavn ilkesinde) köylerine çukurların arasından gider. Nihayet Sona'nın köylerine ulaşılır. Bu yol en uzun yoldur. Bununla birlikte havanın en ılıman olduğu ve yolun en az olduğu yoldur.

(641)

Diğer bir yol da Tihame yolu diye bilinir. O, öncekinden daha sıcak havalı olup vebasası da daha çoktur. Mekke'den çıkıp taşlı bir arazide dört fersah gidilir.

Hurma ağaçları ve bahçeleri olan bir yerleşim yerine gelene kadar sahilin sağında sıra dağlar bulunur. Bu yerleşim yerini kara bir dağ bir halka gibi kuşatır. Sonra oradan çıkılıp yere ve denize ulaşır. Sonra misvak ağaçlarının olduğu bir yere ulaşılır. Otları depolanır. Suları kolayca ulaşılabilir depolarda, korunaklı yerlerde bulunur. Orada bir yerleşim yeri, bir mola yeri vardır.

Sayfa 379

Sonra Yelemleme kadar yaklaşık üç fersah birinci köy gibi çakıllı, dağlık ve vadili bir köyde gidilir. O, Mekke'nin köylerine yakındır. O Yemenlilerin kaynağıdır. Suları tatlı suyu olan kuyulardan ve pınarlardan sağlanır. İsteyen kumlu arazide ondan alır. Ağaçları misvak ağaçlarından oluşur. Otları izhir (veya kurutulmuş-depolanmış otlar) otudur. Sürülerin ve onların çobanları bulunur. Üçüncüsü SIRRİN kentine ulaşılır. O büyük bir kenttir. Çarşıları ve deniz kenarında büyük bir mescidi bulunur. Duvarları denizdedir. Yapılarının çoğu ahşaptandır. Orada yakıt kullanılmaz. Aksine dışında su ısıtılır ve onunla içinde yıkanılır. Suları ve içme suları yağmur suyundan sağlanır. En çok mısır ve susam ekerler. Erzakları Gezz'den ve Cerde'den getirilir. Gezz ona binekle on günlük mesafededir. Cerde Habeşlilerin sınır yerleşim yerlerindedir. O da ortalama 10 on beş gün mesafesindedir.

(642)

Ordan Sana'ya gitmek isteyen deniz yoluyla Cerde'ye gelir. O Tihame'dedir. Sona'ya karadan ulaşmak isteyen SIRRİN'den Kinaneoğullarının köyünde altı fersah kadar gider. O tarafta Celi kenti bulunur. O hac mevsiminde saldırıp Kâbe'nin altın kapısını söken Ebu Mugiri'ye bağlı bir kenttir. Bu kent eskiden Mekke'ye bağlıymış. Orada 4/2 senesinde Cüzamoğullarından bir adam ikamet etmiş. Adam Yemen'in sahibe ters düşüp kendisinin yöneticiliğini ilan etmiş. Mekke'nin sahibi Ebul-Futuh EL-Hasan b.Cafer El-Hasani ona karşı Arap kabilelerini toplamış ve onunla savaşmış onu ondan almış. Cüzami kendini kurtarıp Celi'ye sahip olmuş. Onu ele geçirmiş. Sonra onu Sona'nın sahibine iade etmiş. O, büyük kumlu bir kenttir. Binaları ahşaptandır. Köyleri, kasabaları vardır. Suyuları kuyulardan ve yağmurlardan sağlanır.

Sayfa 380

Yemame

(643)

O, emirin yerleşim yeridir. O ve Hicr Beni Hanife'nin ve bir kısım Mudar'ın yerleşim yeridir. O, Hicr'e bir gün ve bir gece mesafesindedir.

Orada Selimoğulları, Temameoğulları, Amiroğulları ve İcloğulları bulunur. Aruz, Yemame vadisinde olup tepesinden eteğine kadar Hanifeoğullarının oturduğu köyler bulunur. Aşağısında Kuş vardır. O Benu Adiy b. Hanifenin oturduğu köydür.

Basra'dan Yemame'ye Gidiş

(644)

Basra'dan Kazime'ye iki konaktır. Ondan Feca'ya üç konaktır. Ondan da Tuhfe'ye bir konaktır. Somave'ye da aynı uzaklıktadır. Cubbu't Turab'a beş konaktır. Senihaya üç konaktır. Sonra kumlara ve sonra Yemame Seliha'sına ulaşılır. Bu on beş konaktır.

(Aynı şekilde Yemame ile Mekke arasında on beş konaktır.)

Yemame'nin adı Cevv'dir. Yemame bir kadının adını almıştır. Hikâyesi herkesçe malumdur. Bunun dışında sebepler de söylenmiştir. Tasm'ın çocuklarından kendisini izleyenlerle kuzeye yerleştiği ve o zaman onun adının Cevv olduğu söylenmiştir. Ona Yemame ismini ikinci Tubba vermiştir. Büyük bir orduyla yola çıkmış. Ordu susuz kalmış ve su bulamamış. Her biri aşırı susuzluk nedeniyle mezarını kazmış. Oldukları yerden Yemame'ye geçmişler. Tubba onlara, onu izleyin o muhakkak suya ulaşacaktır, demiş. Onu izlemişler ve nehre yani Fırat'a ulaşmışlar. Ondan içip diğerlerine de içirmişler.

Sayfa 381

Basra'dan Mekke'ye Gidiş

(645)

Basra'dan Sehabiye'ye sekiz mildir. Hafire'ye on mildir. Rahileye yirmi sekiz mildir. Sençek'e yirmi altı mildir. (Ruha'ya otuz altı mildir. Ebu Musa çukuruna yirmi altı mildir). Maviye'ye otuz iki mildir. Surat'a yirmi üç mildir. Semiye'ye yir-

mi dokuz mildir. Sac'a yirmi üç mildir. Avseceye yirmi yedi mildir. Karyeteyn'e yirmi iki mildir. Huveyle'ye otuz iki mildir. Milha'ya otuz beş mildir. Sekke'den Medan'a üç mildir. Vecre'den zatu Irak'a Iraklıların miktarıdır. İhram giyinme yeri yirmi yedi mildir. Allah resülünün Mescidi Zatu Irk'ın iki buçuk mil aşağısındadır. O Iraklıların miktarıdır. Zatu Irak'taki içinde muhber olan büyük mescit Hz. Peygamberin (S.A.V.) mescididir.

Beytül-Haram'ın inşası ve onunla ilgili bazı Meşhur Haberler

[Vehb b. Münebbih dedi ki: Yüce Allah Âdem'i (A.S.) yere (dünya) indirince Âdem cennetten çıktığı için üzülp çok ağladı. Allah Teâlâ onu cennet otaklarından biriyle teselli etti. Otağı daha Kâbe yokkan onun olduğu yere onun için koydu. Otağı kırmızı bir cennet yakutuydu.

Sayfa 382

İçinde altından kendileri vardı. Onunla birlikte otağın direği de indirilmişti. O, beyaz bir yakuttu. Hz. Âdem'in (A.S.) üstüne oturduğu bir sandalyesi vardı. Nuh (A.S.) zamanında her tarafı su kaplayınca sandalye göğe yükseltildi. Kâbe, Allah İbrahim (A.S.)'e evini inşa etmesini emredene kadar iki bin yıl virane olarak kaldı. O ve İsmail (aleyhisselam) evi (Kâbe'yi) inşa edip ona bir dam, çatı yapmadılar. Allah evi meleklerle korudu. O zaman Harem meleklerin yeriydi. O, insanlar için konulan (yapılan il evdir).

Sayfa 382

(646)

Evin sorumluluk ve bakımını Hz. İbrahim'den sonra oğlu İsmail üstlendi. Sonra İsmail'den sonra oğlu üstlendi. İbn İshak (böyle dedi). (İbn Zübeyr) ve İbn El-Kelbi dedi ki: Nebit b. İsmail ve annesi cürhümlüdür. Allah'ın nasip ettiği kadar birisine onun sorumluluğunu yürüttü. Ondandır dedesi Medad b. Amr b. Gazib El-Cürhümü onun sorumluluğunu yürüttü. Bununla ilgili olarak Maded b. Amr b. EL-Haris şöyle der [Tavril].

-Nabit'ten sonra evin sorumluları olduk

-O evi iyilik apaçıkken tavf ederidk.

Cürhüm ve Katura o zaman Mekkeli olup kardeştiler. Katu'ranın lideri ES-Sümeydi, Cürhüm'un lideri Medad idi. Cürhüm'ün yerleştiği yer Mekke'nin yukarısı olan Kaykacan ve onun [kapladığı alandı] Katura'nın yerleşim yeri Mekke'nin aşağısındaki Ecyad ve [onun içerdiği alan] Es-Sümeydi Mekke'ye aşağı taraftan gelenlerle ilgileniyor, Medad da yukarı taraftan Mekke'ye girenlerle ilgileniyordu. Sonra birbirlerine haksızlık edip kral olmak için yarıştılar. İsmailoğulları Medad'la birlikteydi. Evin osrumluluğu da Sümeydi olmaksızın ondaydı.

Sayfa 383

Mudad Kuaykaan'dan bir süvari birliğiyle Sümeydi'a doğru harekete geçti. Kuaykaan silahların çıkardığı sestten dolayı bu ismi aldı. Sümeydi Ecyad'dan süvariler ve piyadelerle çıktı. Oranın Ecyad adını almasının nedenini ancak Sümeydi'in oradan asil hızlı atlarla çıkmasıdır denilir. Fatih'te karşılaştılar. Aralarında şiddetli bir savaş meydana geldi. Sümeydi öldürüldü. Katura küçük düştü. Fadih'in ancak bu nedenle Fadih ismini aldığı söylenmektedir. Sonra insanlar birbirleriyle barışma çağrısında bulundular. Nihayet Mekke'nin yukarısında el-Metabih'ta bir araya geldiler. Orası Beni Amr'ın obasıydı. Orada anlaşmaya varıp yönetimi Mudad'a verdiler. Onlara hayvanlar kesip yemek yedirdi. Metabih ancak bu sebeple Metabih ismini aldı. Bazı ilim ehlide sunu iddiaa etmektedir: el-Metabih diye isimlendirildi çünkü Tüba'ın yemi orada pişirilirdi. Aynı şekilde Ecyad onun asil hızlı atlarının yeri olduğu için böyle isimlendirildi demişler.

(647)

Cürhüm evin sorumluluğunu üç yüz yıl kadar sürdürdü. Onlar sonra Mekke'de zulüm ve ahlaksızlıkta bulundular. Onun saygınlığını ve kutsallığını çiğnediler. Oraya gelene zulmettiler. Kâbe'ye hediye edilen bağışlanan malları yediler. Bunun da ötesine geçtiler. Öyle ki birisi zina etmek için yer bulamayınca orada zina ederdi. İsaf ve Mailenin Kâbe'nin içinde zina ettiklerini ve bunun üzerine taşla dönüştürüldüklerini öne sürmüşlerdir. O Suheyl'in oğlu İsaf'tır. O da Amr b. Züveyb'ın kızı Maile'dir.

(648)

Amr b. Amir için çocukları Yemen'den ayrıldılar. Haris b. Amr oğulları onlardan kopup Tihameyi yurt edindiler. Huzaa diye isimlendirildi. Allah Cürhüm'e

şiddetli yağmur ve karınca musallat etti. Böylece onları helak etti. Huzaa Mekke'de kalanları çıkarmak için toplandı.

Sayfa 384

Huzaa'nın reisi Amr b. Rabia idi. O, Luhayy b. Harise b. Amr b. Amr'dir. Annesi Führeyre binti Amr b. El-Haris b. Mudad (El-Cürhümidir) Büyük (Mudad'ın oğlu değildir) Amr b. El-Haris b. Mudad o cürhümün reisidir. Kopuşu ve yenilgiyi hissedince daha sonra çıkıp Kâbe'ye ve köşe taşına gidip şöyle diyerek tövbe etti [Recez].

-Önemli değil insanlar bir tarafa, Cürhümlüler senin kullarıdır ve de sekiden beri.

-Yurdunu imar edenler onlardır eskiden beri

Tevbesi kabul olmadı. Kâbe'nin iki ceylanı ve köşe taşını (Hacerül-Esvedî) zemzeme attı. Sonra onların üstünü toprakla örttü. Cürhüm'den geriye kalanlarla Cüheyne topraklarına gitti. Bir sel gelip onları götürdü. Ümeyye b. Ebis-Salt şöyle demiştir. [Münserih]

Cürhüm bir zaman kendini Tihame'ye adadı.

Cürhümm'u bir öfke seli alıp götürdü.

(649)

Zemzem suyu Cürhüm Mekke'de yakılınca kurudu. Hatta kuyunun yeri silinip ortadan kalktı. Mudad b. Amr ve oğlu karanlık bir gecede gelip zemzemin yerini kazdılar. Derin bir çukur kazdılar ve oraya Kâbe'nin iki ceylanını, köşetaşını ve kuruşundan kılıçları gödü. O ve beraberindekiler ayrılıp Yemen'e gittiler. Zübeyr İbn Şihab'dan gelen haberi şöyle rivayet etmiştir: Cürhüm'den Kinane'de kalan az sayıdaki bir kabile haric hiç kimse kalmadı. Diğerleri İbn Hun'un giderindedir.

Sayfa 385

Evin sorumluluğunu Amr (b.Rabia üstlendi-.....dır. İbn Kusay şöyle dedi: Aksine onun sorumluluğunu Amr) b. El-Haris b. Amr üstlendi. Beni Gasson b.

Selim'den biri olup bunlar da Beni Melkan b.. Kusay b. Harise b. Amr b. Amir'de derler. Bunların tamamı Huzaalıdır. Şöyle dedi: [tavil]

-Biz üstlendik evin sorumluluğunu Cürhüm'den sonra.

-Biz onun yöneticileriyiz. Onu aldatmayız, hile yapmayız.

-İbn Mudad onu.

Ona hediye edileni alarak ondan hıncını alır.

(651)

İsmailoğulları Cürhüm'le Huzaa'nın savaşında ayrı durdular. Huzaa'ya gelip onlarla oturacak yer istediler. Onlar da kendilerine izin verdiler. Amr b. Lühayy şöyle dedi: Sizden birisi bir Cürhümlü'nün Harem'e yaklaştığını görse kanını döksün.

Mudad b. Amr b. El-Haris b. Mudad b. Amr'in develeri Kananu'dan Mekke'ye alıp başlarını gittiler. O da onların izinden gitti. Onların Mekke'ye girdiğini gördü.

Çevresindeki dağlardan Ebu Kubeys dağına çıkana kadar develeri Mekke vadisinde görebilmek için gitti. Onların boğazlanıp yenildiklerini ve kendisinin onları almasının imkansız hale gelmiş olduğunu gördü.....Sonra şöyle bir şiir söyledi :[Tavil] Hacun ile Safa arasında sanki hiç bir dost, sohbet arkadaşı olmamış gibiydi.

Sayfa 386

-Evet, biz oranın insanıydık.

-Geçen geceler/zaman içinde başımıza gelen belalar ve sıkıntılar bizi yenilmezden etti

-Biz İsmaille akrabaydık, komşuyduk.

-Bir gün gafil avlanacağımızı bilemezdik.

-Bizler Nabitten sonra evin yöneticileriydik.

-O evi taraf ederdik. Hayrı apaçık idi.

-Damadımız baba tarafından insanların en saygınıydı.

-Oğulları bizdendi ve biz dünürdük.

-Bizi oradan sahip bir güç ile oradan çıkardılar.

-İnsanlar için de aynı şekilde oradan çıkardı ki.

-Rabbim bize onun yerine öyle bir yurt verdi ki.

-Orada kurtlar uluyor ve düşman etrafımızı çeviriyordu.

-Gamsız kişi uyuduğunda ben uyumadım derim

-.....?

-Onun yerine sevmediğim taraflara gönderdi.

-Onlardan kimi kabileler Himyer ve Yuhabir'dir.

-Başımıza nice işler geldi. İmrenerek, ders çıkararak, bununla birlikte sıkıntılı yıllar buldu bizi

-Gözler güvenliğin olmadığı bir belde için gözyaşları akıttı.

-Mina'da sanki Mudad ile Adiy ve Amar kabilelerinden kimse olmamış gibi

-Olmasını temenni ettiğin bir ferahlık mı geldi?

-Sakin.....seni kutaracak bir sığınak mı var?

(İbn Zübeyr) Şöyle dedi [Besit]

-Ey insanlar amacınıza ulaşmak üzere harekete geçin

-Bir gün sabahladığımızda gitmiyor olacaksınız

-Sizin olduğunuz gibi biz de insanlardık

-Zaman bizi bu hale getirdi. Siz de bizim gibi olacaksınız.

-Bineği hızlandırın ve gemilerini gevşetin

-Ölümden önce yapmak istediğinizi yapın

-Dünya işlerinizi sağlam yapın

- Çünkü sizler öncekiler gibi öleceksiniz
- Bir vakit geldi bize sonra bizi helak etti
- Kendisine karşı işlediğimiz günahtan dolayı. Şaşkınlara döndük
- Bir zaman insanların kralıydık sizden önce Harem yurdunda bize sığınırlandı.

Sayfa 387

Amr b. Lühayy İbrahim'in dininden çıkararak dinini değiştirdi. Bu kitapta daha önce açıkladığımız gibi Arapları putlara, heykellere kulluk etmeye teşvik etti. Bununla ilgili olarak hanif inancından olan bir Cürhümlü şöyle diyor. [Kavil]

- Ey Amr! Mekke'de zulüm yapma. Çünkü o saygın bir yurttur.
- Ad'ı soruştur, nerede onlar. İnsanların kökü işte böyle kazılır.
- Amalılık alışveriş yaptıkları yeri inşa etmişlerdir.

Amr b. Lühayy Kâbe'nin etrafına daha çok put dikip Arapları onlara ibadete zorlayıp çok azı hariç hanifleri ortadan kaldırıncaya Şehbe b. Halef El-Cürhümi şöyle dedi [Beyit].

- Ey Amr sen çeşit çeşit ilahlar ortaya çıkardın.
- Mekke'de evin etrafına putlar diktin.
- Evin kesinlikle tek bir rabbi vardı.
- Sense onu insanlar için rablere dönüştürdün.
- Kesinlikler bileceksin Allah'ın bir vakit.
- Sizin dışınızda eve hacılar seçeceğini.

Amr b. Lühay üçyüz kırk beş yıl yaşadı. Çocukları, torunları ve torunlarının torunları binlere ulaştı. Sonra evin yönetimine torunları Huzaa'da Gabsen geldi. Onlardan onun yönetimine gelen Amr b. EL-Haris El-Gabşan'idir. Kureyş o zamanlar Kinaneoğullarından olan bir kavim içinde dağınık evler halindeydi. Son olarak Halil b. Habeşiyeye b. Ka'b b. Amr El-Huzai'ye kadar evin yönetimi Huzaa'nın liderlerinden bir diğerine geçmeye devam etti. Onun kızı Kusayy b. Kilab'ın eşi oldu.

Sayfa 388

Hız İbrahim’de sonra Beytül-Haram’ın yıkılıp ..... vs onu inşa etmesi.

(653)

Ev, İbrahim’in onu bina etmesinden sonra yıkıldı..... onu inşa etti. Sonra yıkıldı ve Cürhüm onu bina etti. Sonra yıkıldı ve Kusayy b. Kilab onu inşa etti. Veya onu yıkıp daha öncekilerin yaptığına benzeyen bir yapıda onu inşa etti. Zübeyr şöyle dedi: Kusayy şöyle diyerek Kab’yi inşa etmeye başlar [Besit].

-Ben inşa ediyorum ve biz inşa ediyoruz Allah’ın peygamberi onu yükseltiyor.

-Ben inşa ediyorum, biz inşa ediyoruz. Allah onu yükseltti.

-Duvarları, binası, örtülmesi.

-İlahın eliyledir, kulun değil

Şöyle dedi: Onu inşa edip damını, çatısını kaliteli Rum tahtaları ve hurma dallarıyla örttü. Onu yirmi beş zira yüksekliğinde inşa etti.

(654)

Şöyle dediler: Kureyşliler Kâbe’yi yıkmalarından Allah’ın razı olduğunu şu olaydan anladılar:

Kâbe’nin kuyusundan çıkan bir yılan hergün Kâbe’nin duvarına çıkıp ağzını açarak dişlerini gösteriyordu. İnsanlar ondan korkuyordu. O bu şekilde yine Kâbe duvarına çıkmışken Allah bir kuş gönderip onu kapmasını sağladı. Kuş onu alıp götürdü. Zübeyr b. Abdülmuttalip bunla ilgili olarak şöyle de [Vafir].

-Kartalın yılanı hedef almasına şaşım kaldım.

-o onun için bir sıkıntıdır.

-Onun hışırtısı ve bazen sıçraması vardı.

-Allah’ın cezasından korktuğumuz anda gökten pençeleriyle bir kartal geldi.

-Onu kapıp götürdü. Sonra bir engel olmaksızın bina bize kaldı.

Sayfa 389

-Temelini yapmak için toplandık.

-Bunun için payandalar ve toprak topladık.

-Sabah yükselttik temelini.

-Omuzlarımızda elbise olmadığı halde.

-Orada toplandı Benu Adıyy.

-Ve başlarında Kilab olduğu halde Murre.

-Onlardan şerefli Benu Lğeyy'in kralı.

-Onların bir birlerinin aslıyla ilgisi olmadığı halde.

-İlah bu nedenle sana iyiliğine karşılık şeref versin.

-Allah'ın yanında sevap kazanmak peşindeysen.

Kâbe'nin Yanması.

Kâbe yanınca Hacerül-Esved de yanarak parçalandı. İnşallah daha sonra anlatacağımız üzere İbn El-Zübeyr gümüşle kapladı. Kâbe'nin duvarları her tarafatan çürümüştü. Öyle ki duvarına bir güvercin konsa taşları dağılıyordu. Bu şekilde çıplak ve savunmasızdı. O yüzden Mekkeliler ve Şamlılar endişeye kapıldılar. Hasin b. Nemır onu kuşatma altına aldı. İbn Zübeyr içlerinde Abdullah b. Halit b. Üseyd'in de olduğu Kuvayş ve diğer kabilelerden oluşan bir heyeti Hasin'e gönderdi. Onunla konuşup Kâbe'nin başına geleni iyice büyüttüler onu gözünde. Ve şöyle dediler: Siz ona petrol atıyorsunuz. O, bunu inkâr etti. Bunu üzerine ona şöyle dediler: Yezid b. .... vefat etmiş. Sen daha kime karşı savaşıyorsun. Hele bir Şam'a git. Bak insanlar efendinin etrafında toplanıyorlar mı? Onlar Muaviye b. Yezid'i kastediyorlardı. Onlar bu hal üzere devam edince kendilerine karşı yumuşayıp Şam'a gitti.

Mekk'den 64 senesinin Rebiülevvel ayının beşinci gecesinden sonra çıktı.

Sayfa 390

Haccac'ın Kâbe'yi Yıkması

Haccac Mekke'ye girdi. Bunun üzerine Abdullah b. Mervan ona şöyle dediği bir mektup yazdı: İbn Zübeyr Yüce Allah'ın evinden olmayanı ona eklemiştir. Hacca da ona Kâbe'yi eski haline getirmek için izin istemek üzere bir mektup yazdı. Mervan ona bunu yapmasını emretti: Haccac'a ondan Hicr'e ulaşan kısmı yani altı zira ve bir karışı yıktı. Ve onun Kureyş'i esas alarak inşa etti. Kâbenin sırtındaki (arkasındaki) kapıyı kapattı. Geri kalanını olduğu gibi bırak ona ilişmedi. Günümüzde Haccac'ın inşa ettiği duvar hariç Kâbe'nin geri kalanı İbn Zübeyr'in inşa ettiği hal üzeredir.

Hz. Ömer'in ortasında Kâbe'nin bulunduğu Mescid'i Haram'ın duvarlarının inşası.

(657)

İbn Cüreye Ezrakının kitabından alıntıyla şöyle dedi: Ortasında Kâbe'nin bulunduğu Mescidi Haram'ı çevreleyen duvarlar yoktu. Evler onu her taraftan sarmıştı. Bununla birlikte evlerin arasında ona girdikleri kapılar vardı. İnsanlara dar geldi. Hz. Ömer (R.A.) evleri satın alıp onları yıktı. Kimileri para almayı reddedip satış yapmaktan geri durdular. Ederleri daha alsınlar diye Kâbe'nin hazinesine konuldu. Sonra onu kısa bir duvarla çevreledi. Onlara şöyle dedi: Siz kalkıp Kâbe'nin avlusu olduğu halde Kâbe'ye yerleştiniz. Kâbe sizin evlerinize konmadı.

Sayfa 391

Sonra Hz. Osman zamanında insanlar çoğaldılar. Mescidi genişletti. Milletten evler satın aldı. Bazıları satmayı reddettiler. Buna rağmen evlerini yıktılar. Ona karşı seslerinin yükselttiler. Bunun üzerine onlara şöyle dedi: Yumuşak huyluluğum sizi bana bunu yapmaya sevketti.

İbn Zübeyr'in Mescidi Büyütmesi

(658)

Aynı şekilde İbn Zübeyr de mescidi genişletti. İnsanlardan evlerinin satın alıp onları mescide kattı. Mescidin damı yoktu. Ona dam yaptı. Sadece kısa bir duvarla

çevriliydi. Orada sabah akşam oturur gün içinde gölge kovalardı. Gölge kısılcıca cemaat kalkardı. Sonra Abdül-Malik Kâbe'nin duvarlarını yükseltip tavanını, damını tik ağacından yaptı. Sonra Velid b. Abdülmalik mescidi daha sağlam hale getirdi. Mescidi mermer sütunlar getirdi. Tavanını tik ağacından yaparak onu süsledi. Sütunların başlarını altınlar kapladı. Mescide balkonlar yaptı.

Kâbe'nin ve Hicr'in ve Mescid'in Alanı

(659)

Mescid'in alanı uzunluk olarak Beni Cemuh kapısından Abdülmuttalib'in oğlu Abbas'ın evinin karşısı olan ve yeşil sancağın yanında bulunan Beni Haşim kapısına kadar dört yüz dört zira idir. Duvarları Hicr'in göbeğinden Kâbe'nin duvarlarına bitişik bir şekilde uzanır. En olarak Darunned ve kapısından safa kapısının yanındaki vadinin aşağısındaki Kâbe'nin önüne bitişik duvara kadar üç yüz dört ziradır.

Sayfa 392

Mescid-i Haram'ın Mesa'nın yanındaki minareden Ben, Şeybe'nin büyük kapısının yanındaki minareye kadar eni iki yüz yetmiş sekiz ziradır. Mescid-i Haram'ın Ecyad kapısı minaresinden Beni Şehm minaresine kadar eni iki yüz yetmiş sekiz ziradır. Kâbe'ye gelince göğe doğru uzunluğu (Yükseklği)yirmi yedi ziradır. el-Rüknül-Esved'den Er-Rüknü'ş Şami'ye kadar olan ön yüzünde alanca uzunluğu [yirmi beş ziradır]. Er –Rüknül-Esved'den [Er-Rüknül] Yeman'ıye [yirmi ziradır. Akadan alanı Er-Rüknül Yemani'den]Er-Rüknül-Garbiye[yirmi beş ziradır] [Er-Rüknü'ş]-Şami'den ER-Rüknül Garbi'ye[yirmi bir ziradır].

Duvarlarının kalınlığı iki ziradır. Bütünün duvarları[dört yüz on sekiz ziradır] Hacerül-Esved'in duvarda uzunluğu bir zira ve bir karış enide bir zira ve bir kaç parmaktır.

Mescid-i Haram'ın kapıları ve sütunları

(660)

Mescitde yirmi üç kapı kırk üç pencere vardır. Mesa tarafındaki bölümde [ki o doğu taraftır) beş kapı vardır. Birinci kapı, Beni Şeybe kapısı denilen büyük kapıdır. O, Beni Abdışems b. Abdimenaf'ın kapısıdır. Bu cahiliyede de ve islami dönem-

de de bu şekilde bilinmektedir. Mekkelilere iki sütun üstünde olup üç pencerelidir. Duvarlarının arası yirmi dört ziradır. İkinci kapı [Daru]-Kavarir kapısı olup tek kemerlidir. Eni yedi zira olup yüksekliği on ziradır. Üçüncü kapı Hz. Peygamberin [S.A.V.] Atların sokağındaki evinden mescide giriş çıkış yaptığı kapıdır. Günümüzde ona Hatice Mescidi denilmektedir. Dördüncü kapı Abbas b. Abdülmuttalip kapısıdır. İki sütun üstünde olup üç kemerlidir.

Sayfa 393

Kapının ikiduvarının arası yirmi bir ziradır. Beşinci kapı Beni Haşim kapısıdır. Diye bakar. İki sütun üstünde olup üç kemerlidir. Duvarlarının arası yirmi bir ziradır. Onun vadiye bakan bölümünde Yemani bölümünde yedi kapı vardır

Hicri

(661)

Hicr zemini mermerle döşenmiş bir yArîm daire olarak nitelendirilir. Er-Rükmüş şami'den Er-Rüknül-Garbi'ye kadardır. Onun Er-Rüknüş-Şami'ye giden ve Er-Rüknül-Garbiye giden birer kapısı vardır. Eni Kâbe'nin Mizab'ın altındaki duvarından Hicr'in duvarına on yedi ve on sekiz zira parmaktır. İki kapısının arasındaki alan yirmi ziradır. Genişliği de [yirmi iki ziradır]. İçten dairesel olarak çevresi otuz sekiz ziradır ve dıştan da kırk ziradır. Duvarının yüksekliği bir zira olup genişliği iki ziradan iki parmak kısadır.

Hz. İbrahim [A.S.]'in Makamı

(662)

Makam sekiz yüzü olan bir dikdörtgen küptür. Başının alanı on dört parmaktır. Uzunlamasına eni yirmi bir parmaktır. Kemereleri altın kaplamadır. Ayak izi uzunlamasına olan yüzlerden birindedir.

Sayfa 394

Ezraki dedi ki: Hz. Ömer yüksek setle kapayana kadar Beni Şeybe'ye giriyordu. Bu kapıya "Seller" kapısı deniliyordu.

Mültezem, Hatim, Zemzem

(664)

[El-Mültezem Er-Rükn ile el-Bab arasındadır.]

Zemzemin derinliği altmış ziradır. O, Kâbe'nin doğusundadır. Tabanında üç pınar vardır. Hz. Peygamber [S.A.V.] şöyle demiştir: Zemzem suyu içildiği şey içindir. Hz. Peygamber yine şöyle demiştir: zemzem suyu bizim için bir şereftir. Hatim ise Kâbe, zemzem ve Makam arasındaki yerdir. Ezraki şöyle demiştir: zemzem hücresi ile su verme yerinin arasında. Bu su verme yeri Abbas b. Abdülmuttalip'e aittir. Üstünde bir kubbe vardır. Yirmi bir buçuk zira vardır. Havuzun içi on iki zira ve yArîm parmaktır.

(665)

Hz. Ali'nin zemzem ile ilgili haberi şöyle söylediği rivayet edilmiştir: Abdülmuttalip şöyle dedi: Ben Hicr'de uyuyordum. Rüyamda bana birisi geldi ve şöyle dedi: Tayyibe'yi kaz. Şöyle dedim dedi: Tayyibe nedir? Sonra, aklımdan uçtu gitti, dedi. Ertesi gün aynı yerde uyudum. Uykudayken rüyamda yine o kişi gelip Maznune'yi kaz, dedi. Şöyle dedim, dedi. Maznune nedir?

Sayfa 395

Sonra aklımdan uçup gitti. Ertesi gün olunca yerime gidip orada uyudum. Bana gelip, Berne'yi kaz, dedi. Berne nedir? dedim, dedi. Sonra unuttum gitti, dedi. Ertesi gün olunca yattığım yere dönüp uyudum. Bana gelip zemzemi kaz, dedi. Zemzem nedir? dedim, dedi. Şöyle dedi: Asla (bir akrsuya dönüşerek) akmaz ve (bir göl gibi yeryüzünün bir kısmını) kaplamaz. Bütün hacıların su ihtiyacını karşılar. O (kurbanların) tersleri (nin döküldüğü yer) ile kanları (nın döküldüğü yer) arasında olup alaca kanatlı bir karganın gagasıyla elde edildiğinde yanında bir karınca yuvası olduğunu göreceksin. Şöyle dedi: Onun durumunu anlatıp yerinin gösterince ve onun doğru söylediğini anlayınca oğlu Haris ile birlikte ellerinde kazmayla sabahladılar. O zaman onun Haris'ten başka oğlu yoktu. Kazmaya başladı. Abdülmuttalip kuyunun ağzına ulaşınca (sevinçten) tekbir getirdi. Böylece Kureyşliler onun neyle uğraştığını anlayıp ona yöneldiler. Şöyle dediler: Ey Abdülmuttalip o İsmail'in kuyusudur. Bizim de onda hakkımız var. Bizi onda kendini ortak yap. Şöyle dedi: Bunu yapmaya-

çağım. Şüphesiz bu iş özellikle bana nasip oldu, size değil. Şöyle dediler: Peşini bırakmayacağız. Senden davacı olmaya varana kadar seninle mücadele edeceğiz. Şöyle dedi: Aramızda karar versin diye istediğinizi hakem seçin. Onlar da Beni Sa'd b. Hüzeym'in Kâhinesi olsun dediler. O da, evet dedi. Kâhine Şam'ın eşrafındandı.

(666)

Abdülmuttalip ile birlikte Ümeyyeoğullarının, Abdimenoğullarının önde gelenleri ve Kureyş'in her bir kabilesinden bir kişi bineklerine binip yola çıktılar. Dünya ozamanlar çöl idi. Şöyle dedi: Bu, Hicaz'la Şam arasındaki çöllerde bir miktar yol gitmişken Abdülmuttalip'in ve arkadaşlarının suyu tükendi. O kadar susuz kaldılar ki artık öleceklerine kesin kanaat getirdiler. Onlar kendilerine suyu sakınıp su vermeyi kabul etmediler ve şöyle dediler: Biz de çöldeyiz ve kendimiz için sizin başımıza gelenin bizim de başımıza gelmesinden korkuyoruz. Abdülmuttalip milletin yaptığını görünce arkadaşlarına ne düşünüyorsunuz, dedi. Onlar, senin fikrine uyarız bize emrini söyle, dediler. Şöyle dedi: Herbiriniz daha gücü kuvvetiniz yerindeyken kendine bir çukur kazsın. Birisi öldüğünde arkadaşı onu gömüp üstünü örter. Böylece sonuncu kişiye kadar bu böyle yapılır.

Sayfa 396

Birinizin zayı olması, telef olması hepimizin telef olmasından daha önemsizdir. Ne güzel birşey emrettin, dediler. Herbiri kalkıp bir çukur kazdı. Sonra oturup susuzluktan ölmeyi beklediler. Sonra Abdülmuttalip arkadaşlarına şöyle dedi: Bu ölümü bekleyişimiz neyin nesi. Neden harekete geçip kendimize bir çıkış yolu aramayalım ki. Belki de Allah bize su nasip eder. Harekete geçtiler. Bu sırada Kureyş kabileleri onlara bakıyordu acaba ne yapacaklar, diye. Nihayet Abdülmuttalip bineğine yönelip onunlar harekete geçince atın tırnağının altından tatlı bir su fışkırdı. Abdülmuttalip ve arkadaşları tekbir getirdiler. Sonra inip su içti. Arkadaşları da su içti. Suluklarını ağızlarına kadar doldurdular. Sonra Kureyş kabilelerinden olan kişileri de çağırdı ve şöyle dedi: Hadi suya gelin. Allah bize su verdi. İçip, kaplarıımıza su doldurun. Geldiler içtiler ve kaplarını doldururlar ve şöyle dediler: Vallahi Allah seni bize üstün kıldı. Vallahi seninle zezem konusunda asla mücadele etmeyeceğiz. Su verme yerine (zezem) dosdoğru git. Geri döndü. Onlar da onunla geri dönerek Kahire'ye gitmediler. Böylece onunla zezemi başbaşa bıraktılar.

Muaviye'nin Minberi

(667)

Muaviye'nin hac senesi Şam'dan getirdiği üç basamaklı küçük minbere kadar eskiler Mekke'de Cuma günleri yerde ayakta insanlara hutbe veriyorlardı. Ondan sonra halifeler birkaç parçadan birleştirilerek oluşturulan bir minber yaptılar. Onu devlet hazinesine koydular. Bayram veya Cuma olduğunda minber tahta parçaları halinde çıkarılıp Kâbe'yle Er Rüknuş-Şami'nin arasında Makam'ın karşısındaki yere konulup Kâbe'nin duvarına dayandırılıyordu. (Ondan sonra) imam üstüne çıkıp hutbe okuyordu. Aynı şekilde Mekke valisine halifeden bir mektup geldiğinde minber kurulup üzerinde okunuyordu. 394 senesinde o minber Mescid-i Haram'da kırıldı. Kırılma sebebi de şudur: Mısır'ın eL-Hakim El-Hasan b. Nizar b. Ma'd isimli yöneticisi Mekke'nin yöneticisi Ebu'l-Futuh El-Hasan b. Cafer El-Hasani- Kadı Musevi şöyle dedi:

Sayfa 397

O, o zaman Mekke ve Mekke'ye bağlı yerlerin kadısıydı.---ye içinde bazı sahabeye (,,,,,) ve Efendimiz (sav)in bazı eşlerine sövdüğü ve onu insanlara okumasın emrettiği mektup gönderdi. Bu Mekke'de oturan, çevresinde oturan, komşu Arap kabilelerinden otlak-yiyecek bulmaya çıkmış olup Mekke civarında bulunan Hüzeyş, Reraha vs. İnsnalar arasında yayılınca Allah, Resülü ve Ashabı için öfkelenerek Mescid-i Haram'ın çevresinde toplandılar. Kadı bunu duyunca dışarı çıkmada ağır ve yavaş davrandı. Birisi'minbere çıktı" diyene kadar uzun süre insanların bekleyişi sürdü. İnsanlar bunu duyunca taş atıp ona saldırdılar. Ne var ki onu minberin üstünde göremediler. Minber kırılarak ufak parçalara ayrıldı. O gün büyük bir gündü. O gün görkemli bir manzara vardı. Ondan sonra hiçkimse böyle bir yola başvurmayaya cüret edemedi.

Saya ve Merve

(668)

(Er-Rüknül-Esved'le soya) arasındaki alan iki yüz altmış iki zira ve on sekiz parmaktır. Makam ile [kendisinden Sofa'ya çıkılan mescid kapısına kadar ki alan yüz altmış dört buçuk ziradır. Kendisinden Soya'ya, Soya'nın ortasına] kadar [gidilebilen Mescid kapısı arasındaki alan)yüz on iki buçuk siradır. Soya'nın ortasından minarenin kenarındaki mesa barağına kadar yüz kırk iki ziradır. Minarenin kenarındaki bayrakla mescidin kapısındaki-ki o Mesa'dır. Yeşil bayrağa kadar olan alan yüz on iki ziradır. Safa'da on iki taştan basamak vardır. Minarenin kenarındaki Mesa'da yüksekliği dört zira olan bir bina olup o binanın üstünde üç buçuk zira uzunluğunda örtülü bir sütun vardır.

Sayfa 398

Üzerinde bir zira ve on sekiz parmak uzunluğundaki, bir zira genişliğinde, altınla yazılmış bir kitabesi olan ve üstünde tik ağacından bir kemer bulunan mermer bir levha vardır.

Mescidin kapısındaki yeşil bayrağın uzunluğu on zira ve on dört parmaktır. Altı zira uzunluğunda beyaz bir sütunu vardır. Onun üstünde uzunluğu iki zira ve yirmi parmak olan bir sütun vardır. Onun üstünde uzunluğu bir zira ve on sekiz parmak olan bir levha bulunur. Sofa Ebu Kubeyş dağının uzantısıdır. Merve Kuaykuan dağının uzantısıdır. Bu bahsi geçen basamaklar onları arkasına alıp onları kendine dayanak yaparak yükselir. Bu basamaklardan tavaf yapmaya gelen dua etmek için çıkar. El Haccun Mekke'nin yukarısında çin mescidine bakan dağdır. Miza'ya çıkarken sağda kalır. O, kasaplar obasına da bakar.

Kible

(669)

Kufelilerle Bağdatlıların kiblesi Kapıyla Hicr arasındadır. Hatta Kapıya biraz daha yakındır. El-Cezirelilerin kiblesi bu köşenin sağından Hicr'e doğru döner/sapar. Şamlıların kiblesi Kâbe'nin arkıdır. Yemenlilerin kiblesi Er-Rüknü'l-Yemenidir. Yemamelilerin kiblesi Hacer'ül Esved'in bulunduğu köşedir. Basralıların kiblesi Beyt'in kapısıdır. Asvan ve Said gibi ciddeye bağlı yerlerle Cidde'nin kiblesi batı ve Yemani köşelerinin arasındadır.

Sayfa 399

Mescid-i Haram Görevlilerinin ve Korumalarının Giderleri

(670)

Lambaların yağının yıllık gideri dört bin üç yüz dinardır. Kâbe'nin güzel koku gideri üç bin altı yüz yetmiş dinardır. Oradaki komşularına verilen nakt gider beş bin üç yüz dinardır. Kâğıt türünden de yirmi bir bin.

Mekke'nin Mahalleleri Ve İbadet Yerleri

(671)

İslamın ortaya çıkışından beri İslami dönem Mekkelilerin gömüldükleri mezarlıklar on beş tanedir. Onların iki ve en faziletlisi Hz. Peygamberin hakkında “En güzel mezarlık Mekkelilerin mezarlığıdır” dediği Mekke'nin yukarısında bulunan mezarlıktır. Bu mezarlık Amr mahallesindedir. Mekke'de Kâbe'yi bütünüyle tastamam gören onun gibi başka bir mahalle yoktur denilir. Mekkeliler ölülerini bu mezarlığa gömmeyi diğer mezarlıklara yeğlerler.

el-Cudi Mahallesi: Bu ismi almasının nedeni Nafi b. Abdülharis el-Huzai'nin mevlası Nafi b. el-Cudi'nin oraya yerleşip orada ilk evi inşa eden olması dolayısıyla isminin oraya verilmesidir.

Abdülmuttalip Mahallesi: Hz. Peygamber orada doğmuştur. Doğduğu yer hala bilinmektedir. Orada bir mescid inşa edilmiştir.

Ecyad Mahallesi: Ebu Kubeys dağının batısındadır. Hz. Peygamberin (S.A.V.) onunla ilgili şöyle dediği rivayet edilmiştir: “Ecyad ne de kötü mahallededir. Dabbe oradan çıkar” Rezil bir mahalledir.

Safa Mahallesi: Ona Şebab/gençler mahallesi denir. Kureyş gücünü göstermek istediğinde oraya toplandığından bu ismi almıştır.

Sayfa 400

Muaviye'nin Safa duvarı diye adlandırılan bir duvarı varmış. O duvar günümüze ulaşmamıştır. Dağda verimli arazide yer alan bir vadidir. Hz. Peygamberin devesi Kasva'nın fetihten önce ihtığı/oturduğu yerdir.

Kasva yerini buldu dediler. O da Kasva yerini bulmadı fakat olsa olsa fili tutan onu da tuttu demiştir. Aynı şekilde damma ile Tenim yolunda Beni Şafi aKâbesindedir.

Mina

(672)

Mescid-i Hamam'dan ikinci cemreye dört mildir. Akâbe cemresinden-Mekke'ye gelenin ulaştığı ilk cemre budur. Orta cemreye dört yüz seksen yedi zira ve on iki parmaktır. Mina mescidinin ilerisindeki cemreden- O, son cemredir. Mira mescidinin orta kapısına kadar bin üç yüz ziradır. Orta cemreye gelince onunla Mira [mescidinin] ilerisindeki arasında oldukça kısa bir mesafe bulunmaktadır. Mina'nın, dağın yanındaki mescidin arkasından kendi hizasındaki [dağa kadar]genişliği bin [üç yüz] ziradır. Uzunluğu Akâbe cemresinden Muhassir vadisine kadar (yedi bin iki yüz ziradır), Muhassir vadisi beş yüz kırk beş ziradır. Mina mescidinden Karinüssealib'e kadar bin beş yüz otuz ziradır. Miha'nın [dağdan dağa] iki boğazının eni elli ziradır. Büyük yolun basamaklı aKâbeye kadar eni [otuz altı ziradır] Ali mahallesi [yolunun]. O, Akâbe cemresinin karşısındadır. Eni yirmi altı ziradır. O, eteğinde mescidülhif (korku mescidi).

-Mescid-i Beni Salih-olan dağın ve karşısındaki dağın ismidir.

Sayfa 401

Müzdeliye

(673)

Müzdeliye'nin alanı elli dokuz zira bir karıştır. Müzdeliye mescidi ile Arafat mescidi arasındaki alan üç yüz mil ve otuz dokuz ziradır. Arafat mescidinden imamın durduğu yere kadar bir mildir. Allah en doğrusunu bilir.

Mekke Dağları

(674)

Ebu Kubeys Dağı: O Safa'nın üzerinde yükselip Süveyda'ya ve Hamdeme'ye uzanan dağdır. Cahiliye döneminde El-Emin diye isimlendirilirdi. Zübeyr b. Bekkar

şöyle demiştir: Ona El-Emin adının verilmesi tufan nedeniyle Hacerül-Esved'in emaneten oraya bırakılmasından kaynaklanır. İbrahim ve İsmail Kâbe'yi bina ettiklerinde bir ses Hacerül-Esved falan yerdedir diye ulaştı kendilerine. Ona Ebu Kubeys denilmesinin nedeni oraya ilk defa es yapmaya kalkışan Mezhecli veya İyad;'lı olduğu söylenen Ebu Kubeys isminde birisinin ismini oraya verilmesidir. Kimileri de Hacerül-Esved"ondan alındığı" için bu ismi almıştır der. Bu dağda Cer ve Mizab [su yolu ve Ark) denilen suyu aktarır, akıtır. Onların yukarıda olanı Cer aşağıda olanı Mizabtır. Başında Kebş (kaç) denilen bir taş bulunur.

(675)

el-Cebalü'l- Ahmer (kırmızı dağ) :Cahiliye'deki ismi el-Araf'tır

Sayfa 402

O ön yüzü Kuaykian'a, Abdullah b. Zübeyr ev lerine bakan dağdır. Kureyşli bir adama okun ağzını sivriltiyordu. Karısı ona bu oku neden sivriltiyorsun, demiş. Adam şöyle demiş: Muhammed'in Mekke'ye saldıracağını duydum. Gelirse Müslümanlardan (esir aldığımız kimselerden) birinin sana hizmetçi yapacağım. Adamın karısı aslında gizlice Müslüman olmuştu. Kadın şöyle dedi: Vallahi ben senin Muhammed'in atını görünce saklanacak yer aradığını görür gibiyim. Hz.Peygamber (S.A.V.) fetih günü Mekke'ye girince adam kadına gidip yazıklar olsun saklanacak yer var mı? demiş. Adam bırak beni deyip şöyle bir şiir söylemeye başlamış [Kamil]

-Sen keşke Handeme gününü görseydin.

-Safvan'ın kaçtığı, İkreminin kaçtığı an.

-Mesleme'nin kafasına kılıçla vurdular.

-Her kolu ve kafayı kesinlikle kesecekler.

-Bütünüyle sadece savaşmalarını.

-Onların, ordumuzdan dörtlü gelişlerinin seslerini işitirsin.

-O yüzden en ufak bir ayıplama sözü dahi sarfetme.

(676)

el-Cebelül-Ebyad (Beyaz Dağ) Ebu Leheb'in topraklarına ve (İbn Zübeyr nazır dağdır. Cahiliyede El-Müstenzir diye isimlendiriliyordu. Cebelül-Arac: Abdullah b. Amır ailesinin mülkiyetindedir.) Ebu Ziyad ve İbn Amır mahallesine nazırdır. El-Arac Hz.Ebu Bekir'in mevlası olup kızı ümmü Hani'nin evinin avlusundaydı. Mescidi Haram'a dâhil oldu. Kara taşlı küçük tepedeki minarenin kurulduğu yerd. Cazura çarşının yeridir.

Cin Mescidi Ç: Onun, Hz. Peygamberi cinlerin dinlediği gece Hz. Peygamber'in İbn Mesud'a çizdiği sınırdan inşa edildiği söylenir. Yine ona cinlerin Hz. Peygambere biant ettikleri yer olması hasebiyle Biat Mescidi adı da verilir.

Sayfa 403

Hira Dağı: Hz. Peygamber (S.A.V.)'in vahiy öncesi inzivaya çekildiği doğrudur. Cebrail (A.S.) ilk vahiyi ona orada getirip ona orada peygamber olduğunu müjdeledi. Mekke'ye bir buçuk mil mesafededir. O Mekke'den Hunney'ne doğru giden yolun üstünde yer alan bir dağdır. Sarptır. Çıkılması, tırmanması zordur. Tepesine ancak düz kayaların olduğu bir yerden çıkılır. Cebrail (A.S.)in indiği yer tepesine doğru bir yerdedir.

Sebir Dağı: Mekke'nin en yüksek ve en büyük dağdır. Göğe doğru yüksekliği bir buçuk mildir. İmruu'l-Kays şöyle demiştir [Tavil].

-Sanki Sebir'in çayırlarının başında insanların büyüğü ve önemli giyinmiş (duruyor) Minay'la birleşir. Bu Sebir ve Hira dağları [Mekke'nin] doğusuyla kuzeyi arasındadırlar. Aynı şekilde bu dağların arasındadır. Mekke'den Huneyn'e on iki mildir.

Haremdeki Bayraklar

Zübeyr şöyle dedi: Harem'deki bayrakları ilk diken Adnan b. Ad'dır. Harem alanının silinip kaybolmasından korkarak böyle bir yola başvurdu. Bayraklar Mekke'yi kuşatmıştır. Onlar arazi parçalarına, tepelere, tarlalara ve düzlüklere dikilmişlerdir. Harem'in ..... yolu üstündeki Et-Tenim'den Merrü'z-Zahran'a sınırı beş

[mil]dir. Cidde yolundan on [mildir] Taif yolundan yedi [mildir] Irak yolundan da [yedi mildir]

Sayfa 404

Mekke’de Ramazan Orucunun Başlangıcının Tespit Edildiği Yükselti

(679)

Süfyan b. Uyeyne şöyle demiştir: Ramazan ayında namaz kılma esnasında Kâbe’nin çevresindeki namaz saflarını ilk olarak döndüren, belirleyen Halid b. Abdullah El-Kısrî’dir. İnsanlar yukarı mescidde namaz kılarlardı. Halid Abdülmelik tarafından Mekke’ye vali olarak atanıp Ramazan ayı gelince imamlara Makam’ın arkasında durarak insanlara namaz kıldırımalarını emrederek Kâbe’nin çevresindeki safları tayin etti. Bu belirlemenin ardından Ata b. Rabah, Amır b. Dinar vs. Âlimler Kâbe’ye geliyorlar ve bu değişiliği yadırgamıyorlardı. Namazları Fecr doğana kadar bitmiyordu. Ebu Kubeys dağının üstünde sahura kalkmış olanlar için Fecrin doğuşunun gözlemlediği bir yükselti vardı. Fecri gördüklerinde oruç tutun, oruç tutun, Allah size merhamet etsin, diye seslenirlerdi.

Karamita’nın Kılış zoruyla Mekke’ye girip Hacıları Öldürmeleri

(680)

İbrahim b. Faris ve Ebu Bekir Muhammed b. Ali b. el-Kasım tarih kitaplarında başka kimseleri de anlattığı üzere şöyle demişlerdi: Ebu Tahir Süleyman b. El-Hasan el-Karmati Allah’ın laneti üzerine olsun. Bahreyn’in hâkimiydi. O 317 senesi Zilhicce ayının 7’sinde dokuz yüz adamla Mekke’ye girdiğinde Mescid-i Haram’da Kâbe’nin örtüsüne tutunmuş olan yaklaşık nin yedi yüz kadın ve erkeği öldürdü. Zemzeme mescidin çevresinin döşemelerine karışmadı. Hacerül-Esved’i yerinden söküp çıkardı. Kâbe’nin örtülerini aldı. Onun saygınlığını ayaklar altına aldı. Muhammed b. Ali Ez-Zehebi şöyle demiştir: Hacerü’l-Esved belirtilen yılda Zilhicce ayının ondördünde pazartesi günü ikindiden sonra yerinden söküldü.

Sayfa 405

Onu Karmati-Allah’ın laneti üzerine olsun-nin emriyle Caefr b. Ebi A’llac El-Bena El-Mekki kendi elleriyle söküp ülkesine götürdü. Tarihçiler şöyle demişlerdir:

Yüce Allah Karmati'nin vücuduna bir hastalık verdi ve onun ömrünü uzatıp eziyetini, acısını uzattı. Ona kendisi üzerinden ders alacağı bir ceza verdi. Taş Kurban günü Mekke'deki yerine geri getirildi. Hasan b. El-Muzavvile El-Benna kendi eliyle taşı yerine koydu. Taş yerinden sökülüp geri getirildiği günler hasebiyle yirmi iki yıldan dört gün eksik bir süre kayıp kaldı. Yeri boş idi. Allah kâfirlerin kalbine korku salıncaya kadar Müslümanlar ellerini ondan boşalan yere koyuyorlardı. Şöyle dedi: Ebul-Abbas bana şöyle diyerek haber verdi: 415 senesinde Heccun ile Evsam arası kazılınca orada kafa taşları ve toprağı yerine doldurdular.

Taşın Kırılması

(681)

Şöyle dedi: 423 senesi Hacerül-Esved'in kırılmasına tanık oldu. Bu olay hacıların Mina'dan Mekke'ye ulaşmak üzere acele ettikleri kurbanın üçüncü günü insanlar öğle namazındayken gerçekleşti..... kentinden olduğu sanılan Mısır kabilesi içinde gelenler arasında cahil ve serseri bir adam insanların namazda olmalarını fırsat bilip Hacerül-Esved'e yönelmiş ve elindeki demir çiviyle onun ortasında üç yarık oluşana kadar vurmuş. Sonra dönüp safa kapısından çıkmak istemiş. İnsanlar peşinden koşmuşlar. Olduğu yerde hacılardan ..... kişi Mekke mahallelerinde ve Mekke'nin çevresinde öldürülmüş. Sonra o yanık gümüşle eski yerine getirilmiş.

Sayfa 406

(682)

Mekke'deki olağan üstülüklerden biri şudur: Güvercin ve şair bütün kuşlar uçuşlarında alçalırlar. Kâbe'nin hizasına yaklaştıklarında sağa ve sola doğru çekilirler. Kesinlikle Kâbe'den daha yüksek bir intifadan uçmazlar. Hasta olmaları durumu hariç Kâbe'nin duvarlarına konmazlar. Kuşlar Mescidin duvarlarına, zemzemin kubbesine ve diğer yerler konarlar.

Hz. Peygamberin Umre'ye Başladığı Yerler (683)

Hz. Peygamber (S.A.V.) Hevazin'den ayrıldıktan sonra el-Ce'rane ve Ummu Cafer birikintisinden Umreye başlamış. Sonra umrenin ardından Havazin'den elde edilen ganimetleri Evtas'ta bölüştürmüştür. Bir diğer umrede Mekke yolunun aşağısındaki Nocr'dedir.

Mekke İle Medine Arasındaki Peygamber(S.A.V.) Mescidleri

Mekke ile Medine arasında Zül-Huleyffe'de iki mescit vardır. Biri insanların arada ihrama girdikleri El-Mescidü'l-Kebir'diye. Diğeri ondan iki mil yukarıda dağın eteğinde yer alan Mescidü'l-Muarri'tri. Seyyale'ye yedi mil mesafede Garakuz'zabiyye denilen bir mescit bulunur. Hz.Peygamber'in Bedir savaşına katılanlarla istişaresi o mescidde gerçekleşmiştir. Ravha'ya üç mil mesafede Munsarif Mescidi denilen sırtını dağa dayamış bir mescid vardır. Ruvevse'nin başında bir mescit vardır.

407

Arac'a varmadan bir mescit vardır. Köyün girişinde El-Esaye diye bilinen bir mescit vardır. Arac'a dört mil mesafede bir mescit vardır.T..... bir mil mesafede bir mescit vardır. Ebuva'a beş mil mesafede bir mescit vardır. Ebuva'a sekiz mil mesafede bir mescit vardır..... önce Ümmü Ma'bed'in iki çadırı bulunur. Kadbed'den Ebi Rabi pınarına-ki o Halistire kadar sekiz mildir. Bu pınarın suyu boldur. Çevresinde pek çok hurma ağacı ve başta tür ağaçlar vardır. Orada bir mescit bulunur. AKâbe Halis'ten üç mil öncedir. O küp şeklinde bir tepedir. Onun yanında bir mescit vardır. Halis'ten Emec'e üç mildir. Söylediklerimizin dışında da mescitleri vardır.

Hz. Peygamberin Medine tarafında ve Medine Çevresinde Bulunan Mescitleri

(685)

Nur Mescidi, Adva mescidi, Kasih mescidi, Osman b. Affan Mescidi,Rabah mescidi, Asker mescidi, Dağın eteğindeki Bilal mescidi, Ravman mescidi, Fatih mescidi, Hendek dağı mescidi, (Rahmet mescidi), Cemaat mescidi, Acuz mescidi, Kible-tayn mescidi, Beni Züreyle mescidi, Beni sağıda mescidi, bu sefine mescidi ve son olarak Beni Kab mescidi.

Peygamber Şehri (Medine)

Medine'nin isimleri: Taybe, Tabe, Mecbure, Merhume, Azar, Muhibe, Mahbube

Sayfa 408

Kasıme, Cabire. Yüce Allah ona El-Medine ismini verdi. Aym şekilde Hz.Peygamber (S.A.V.) şöyle dedi: Yüce Allah Medine'yi bize Mekke kadar hatta belki ondan da çok sevdirdi. Ve şöyle dedi: Medine'yi patikalarında durup taundan, hebadan koruyan melekler vardır. Medine onlar için daha hayırlıdır tabi bilirlerse de demiştir.

Zübeyr b. Üseyde Es-Sai'di şöyle diyerek rivayet etmiştir. Adamın biri Hz.Peygambere gelip şöyle dedi: Anam babam sana feda olsun. Ey Allah'ın elçisi. Çarşı için bir yer gördüm. Oraya bakmaz mısın? Tabi ki bakArım dedim. Bu sizin çarşınız dedi. Ayağına vurup şöyle dedi. Geri alınmaya ve haraç alınmaya

Medine'nin Dağları

(687)

Uhut, Arayat, Hays, İ'd,Sil,Yeht, Mer'a, Kadum, Esfer, Hurre.

Hz.Peygamber'in mezarının bulunduğu Mescit.

(668)

Ebu Davut İbn Ömer'den şunu rivayet etmiştir. Mescit Hz.Peygamber döneminde kerpiçtendi. Tavanı hurma dallarından olup sütunları hurma ağacındandı. Hz Ebu Bekir onda bir değişiklik yapmadı.

Sayfa 409

Ne var ki mescit onun döneminde yıkıldı. O da onu eski gibi hurma dallarıyla tekrar inşa etti. Hz. Ömer zamanında da yıkıldı. Onu genişleterek tekrar inşa etti. Hz. Osman döneminde de yıkıldı. O mescidi iyice genişleterek tekrar inşa etti. Onu nakışlı sert taşlarla bina etti. Sütunlarını taştan yapıp tavanını tik ağacından yaptı.

(689)

Hz.Peygambere şöyle söylendiği rivayet edildi. Onu kapat yani onar. Musa'nın kulübesi gibi bir kulübe, dedi. Onun zamanında tavanlarda çamur yoktu. Eğer öyle olsaydı yağmur suyu içeri akıp yüzünde ve burnunda su ve çamur izi olmazdı. Sonra Velid b. Abdülmelik onu 88 senesinde yıktı. Onu genişleterek daha sağlam bir

şekilde inşa etti. Vakdi ile Taberi şöyle demişlerdir: Rumların kralına Hz.Peygamberin mescidinin yenilenerek genişletilmesini emrettiğini ve bu nedenle kendisinden ustalar ve inşaatçılar göndermesini istediğini bildirmek üzere elçi gönderdi. Kafir yüzbin miskal, yüz inşaatçı ve kırk yük mozaik gönderdi. Velid b. Abdülmelik Ömer b. Abdülaziz'e mescidi yıkmasını ve Hz.Peygamberin eşlerinin evlerini mescide katmasını emretti. İki yüz zira genişletmek için ona mescidin arkasında ve civarında bulunan yapıları, yerleri satın almasını da emretti. Ona kibleyi mümkünse daha ileriye götürmesini yazıp bunun üzerine evini satmayı kabul etmeyenlere eş değeri evler kadar fiyat biçilip karşılığı ödenerek yıkılmasını emrederek şöyle dedi: Sana bundan dolayı Hz.Ömer'le Hz.Osman'ın sıdkı vardır.

Ömer b. Abdülaziz Kureyş ve diğer kabilelerden gelenlere Velid'in mektubunu okudu. Bunun üzerine satmayı kabul edip kendilerine verdiği fiyata göre paralarını aldılar. Abdullah b. Abdullah b. Ömer b. Hz. Hafsa'anın evinin satılmasını reddetmiş ve Ömer b. Abdülaziz'e şöyle demiştir: Şayet sen onun tavanını delip ordan içini altınla doldursan bile onu satmam. Bunu Vedit'de haber verdi. Velid ona şöyle yazdığı bir mektup yolladı. Mescit ondan yeğdir. Onu al. Abdullah bunun üzerine şöyle dedi Yolu bana bırak. Bunun üzerine yolu ona aldığı için karşılığı olarak bıraktı. Sonra Ömer evleri ve çarşığı yıkmaya başladı.

Sayfa 410

Velid ustalar ve işçiler gönderdi. Mescidin temelini attılar. Ömer (Allah ona rahmet etsin) onun yıkımı ve tekrar inşası için Salih b. Keysan'ı görevlendirdi. Çalışmalar 88'inci senesinin Safer ayında başladı. Sonunda en muhteşem görünüşe en

(690)

Abdullah b. Müslüm şöyle dedi: Sonra Melidi onu 160 senesinde genişletti. Me'mun onu iyice büyütüp artırıp genişletti Şöyle dedi: Me'mun'un mescidi genişletmesi ile ilgili olarak bir yerde şunu okudum: Abdullah Ubeydullah'a Allah'tan sevabını (bereketini) umarak Peygamber (S.A.V.) mescidini genişletmesini 202 yılında emretti. Şüphesiz en güzel sevap ödül Allah'tandır. Allah işiten ve görendir. Abdullah Ubeydullah'a şunları emretti: Allah'tan kork, onun hakkını gözet. Akra-banla bağlarını kuvvetlendir. Allah'ın kitabı ve Allah'ın resulünün sünnetiyle amel et. Zorbaların küçümsediği Allah'ın hukukunu yükselt. Onların öldürdüğü adaleti

canlandır. Onların yücelttiği düşmanlığı ve zulmü alçalt. Allah'a itaat edenlere uy: ona isyan edenlere karşı gel. Allah'a isyan eden hiçbir yaratılmışa boyun eğilmez, itaat edilmez. Yine ona insanlarda anlara eşit davranıp ganimetin beşte birini yerlerine ulaştırmasını/koymasını emretti. Başka da şunu söylemiştir: 310 senesinde el-Muktedir'in emri üzerine Peygamber mescidinin kapıları tik ağacından yapıldı.

(691)

İbn Şeybe şöyle demiştir: Ebu Gassan şöyle dedi: Hz. Peygamber (S.A.V.) mescidinin alanı doğunun ön tarafından başlayarak batısına kadar (yüz altmış beş ziradır. Doğunun arka tarafından başlayarak/sonundan başlayarak batısına kadar.) yüz otuz ziradır. (Mescidin tavanının yüksekliği....Arkası ön tarafından otuz beş zira kısadır.) Mescidin Yemen yönünden Şam yönüne doğru uzunluğu iki yüz kırk ziradır.

Sayf 411

İç alanının Yemen yönünden Şam yönüne kadar uzunluğu net ziradır. (Doğudan batıya içinin eni) iki yüz doksan altı sütunu vardır. Bu sütunların üçü kabir alanındadır. Mihberin doğusunda dört ve batısında dört tanesi bulunur. Mescidin kapılarının sayısı yirmidir. Doğuda sekiz batıda sekiz Şam'a bakan doğu tarafında dört kapı vardır. Bu kapıların dışında şu kapılar bulunur. Ömer ailesinin sultan mahfilinin altındaki kapı (Mervan'ın evine açılan kapı: Bu kapıdan yöneticiler geçip locaya/sultan mahfiline ulaşırlardı. Sultan mahfilinin) batısındaki kapı.

(692)

(Mescidin üç tane uzlet hicresi, yeri vardır. İki doğuda ve biri batıdadır. Batıdakinin uzunluğu eli üç ziradır. Doğudakilerin biri elli zira diğeri elli beş zira uzunluğundadır. Herbirinin çeyreği sekize sekiz ziradır.) Allah resulünün minberinin sonradan eklemeler hariç yüksekliği iki zira ve on dört parmaktır. Zeminden iki ziradır. Mervan'ın ekleme yaptığı minberin uzunluğu dört ziradır. Enlemesine) iki buçuk ziradır. Minberin çevresindeki mermerin eni on sekiz ziradır. Altı sütun arasındadır. Onlardan iki sütun minberin ön kısmındadır.

(693)

Kabirle minber arasındaki alan(elli zira ve bir karıştır. Minberle)

Sayfa 412

Hız. Peygamber'in vefat edinceye kadar namaz kıldığı yerin arasındaki alan on dört zira ve bir karıştır. Hız. Peygamber'in namaz kıldığı ilk yer ile Tevbe sütunu arasındaki alan on dokuz (ziradır). Bugünkü kible duvarı ile Tevbe sütunu arasındaki alan yirmi [ziradır.]

(Mescid mihrabının dış duvarının başında, tepesinde dörtgen bir ayna vardır.) Mescidin avlusunda mescidin deposu olan bir ev/bir oda bulunur. Odanın önünde tepesinde yılın bütün günlerinde öğle ve ikinci vakitlerini bilmek için çizgiler çizilmiş bir taşın olduğu sütun bulunur.

Mescidin arkasında içinde birçok hurma ağacının bulunduğu bir avlu bulunur. Bu avlu Ebu Talha El Ensari'nin Yebraha diye bilinen avlusudur.

(694)

Mescidin Hız. Peygamber dönemindeki sınırlarıa gelince Malik şöyle dedi: Mescidin doğu duvarı mer ailesinin kapısının (aşağısındaki kandillerin yani mihbelerin) karşısındaki kapının üstündeki kandillerin sağındaydı. Onun sonunda kabrin yanında ayakta durduğunda solundan kabre kadar üç sütun vardır. Bu mescidin doğusunun bittiği yerdir. Sonuncusu batıda olmak üzere sağında  sütun bulunur. İlk mescidin sonuna gelince o, Osman kapısı denilen kapının aşağı kanadıdır. n duvara gelince onun sınırı minberle Ravza olarak bilinir. Ömer b. el-Hattab (R.A.) onu sultan mahfilinin olduğu yere ötelemiştir. Sonra Hız. Osman (R.A.) onu bugünkü yerine ilerletti. Daha sonra ancak sağdan ve soldan eklemeler yapıldı.

Sayfa 413

(695)

Allah peygamberlerin en yücesi, dostların en hayırlısı, Allah'ın Yerdekilerle göktekiler arasından seçtiği, muttakilerin zirvesi Abdullah'ın oğlu Medineli, Mekkelili, Haşimi, mmi Muhammed'e, onun ailesine, eşlerine, kıyamete kadar gelecek soyuna ve bütün peygamberlere, resullere rahmet etsin. Allah Hız. Peygamber (S.A.V.)'in bütün arkadaşlarından razı olsun. şair salihlere selam olsun.

Yahudilerin Yesrib'e ve Çevresine Yerleşmeleri, Evs ve Hazrec'den Önce Onlarla Birlikte Olan Araplar.

(696)

Daha önce bu kitabta Daşma adı verilen bir Amalik milletin Hicaz'a yerleştiğini ifade etmiştik. Kralları Yeki'madır. Ona El-Erkam İbn Ebil-Erkam denilirdi. Bu Urve b. Zübeyr'den ve daha başkalarından aynısı rivayet edilmiştir. Mekke, Medine ve Hicaz'ın her tarafına yerleştiler. Kibir ve küstahlıkla haddi aştilar. Yüce Allah Musa (A.S.) yi Firavun'a galip kılıp onu ve askerlerini helak edince Musa (A.S.) ve halkı Şam'a ayak basıp oraya yerleşti. İsrailoğullarından bir grubu Hicaz'a gönderip orada hiç kimseyi sağ bırakmamalarını emretti. El-Erkam b. El-Erkam'ı öldürdüler. Onun çok güzel görünümlü genç bir oğlunu yaralayıp canlı olarak götürüp onun fikrini alana kadar onu öldürmeyeceğiz. Harekete geçip yola düştüler. Allah, orudnun gelmesinden önce Musa'nın ruhunu aldı. İsrailoğulların gelişini haber alınca onları karşılamaya çıktılar. Onlarda çocuğun durumunu bildirdiler. İsrailoğulları ordudakilere şöyle dediler: Peygamberinizin emrine karşı gelip ona aykırı davrandınız. Bu yüzden onların yurtlarına girişini engellediler. Onlarla Şam'ın arasında engel oluşturdular. O zamanlar Hicaz Allah'ın en ağaçlıklı ve en bol suyu olan yeri idi. (Bu Yahudilerin Hicaz'a ilk yerleşmeleridir.)

Sayfa 414

Zemhere'deydiler. Orası Şam'la Harre arasındadır. Çoğunluğu sellerin toplanma yerinde Yesrib adı verilen yere yerleşti. Bethan seli/akıntısı, Akik akıntısı ve Zeğabe'nin ilerisindeki Kenat akıntısı bunlardandır.

(697)

Muhammed b. Kab-el-Karzi şöyle demiştir. Kurayza ve onların kardeşleri (Benu Hedel), Benu Amr b. el-Hazrec b. Es-Sarih, Benu Nadir b. Nuham b. El-Hazrec b. Es-Sarih bunların hepsi Harun b. İmran'ın çocuklarıdır. Çıktılar ve bunların izinden gittiler. Müzeyneb ve Mehzur denilen iki vadinin yukarisına yerleştiler. Beni Nadir Müzeyneb'e yerleşip onu sahiplendiler. Orada kendilerine evler ve kaleler yaptılar. Bazı Arap kabileleri de oraya yerleşti. Tevbe b. El-Hasan b. Es-Saib b. Ebi Lübabe babasından o da dedesinden rivayetle şöyle demiştir: Medine'de İsrailoğullarından oluşan köyler ve çarşılar vardı. Onların olduğu yerlere bazı Arap aşiretle-

ri de yerleşmiştir. O Araplar Evs ve Hazrel yüksek binalar orada yaha yokken Yahudilerle birlikte ve evler inşa ettiler. Beni Üneyfe'nin şairi şöyle dedi: [Tavrıl]

-Kuba bir bir gün dile gelse haber verirdi.

-Bizim Ad ve Tubba'dan önce yerleştiğimizi

-BinalArîmız yüksek gökdelenlerdir.

Kuba ismini Tevbe b. El-Hasan b. Es-Saib b. Ebi Zübabe'nin evindeki Kuba isimli kayadan alır. (Yüksek binalarından biri: Belhan'dır. Şair şöyle demiştir (Racetz)).

-Kimin taze hurma ve soğuk su hoşuna gidiyorsa.

-Blhan'lı şeref sahiplerine gelsin.

Sayfa 415

(698)

Onların yüksek binalarından biri Henafe denilen yerdeki binadır. Birisi bir adama saldırıp elini kesmiş. Eli kesilen onlara şöyle demiş: Henafe'yi elimin diyeti olarak bana verin. Diyeti kabul etmişler. Eli kesen Henafe'nin duvarlarından birinde bir gedik açıp elini duvarın ardından çıkarıp "kesin" demiş. (Eli kesildiğinde şöyle demiş.) [Recez].

-İşte şimdi Henaye bize helal oldu, güzel oldu.

-Ne güzel, Artık ne bir korku ne de açıklık var

Onların Hz. Peygamber (S.A.V.)'in oğlu İbrahim'in annesi: Mariya'nın içmesinin yanında El-Murr gökdeleni vardır.

Evs Hazrec'in Medine'ye Yerleşmesi

(699)

Evs ve Hazrec'in Medine'ye yerleşmesine gelince ondan daha önce Arîm seli anlatılırken söz edilmiştir. Yesrib'e konaklarında yüksek binaları, Yahudilerin zenginliklerini, sayılarını ve güçlerini gördüler. (Onlardan kendileriyle birbirlerine gü-

venmeleri ve başkalarından sakınmaları üzere ittifak anlaşması yapmalarını ve hamilik yapmalarını istediler.) Sözleştiler. Akitleştiler. İttifak kurdular. Birbirlerine ortak olup birlikte iş yaptılar. Bu hal üzere uzun süre devam ettiler. Sonra Evs'le Hazrec'in sayısı ve serveti artar hale geldi. Kendilerinin çevredekilerden korur hale gelip hâkimiyetleri arttı. Yahudiler yurtları ve malları için korkuya kapılıp onlarla alan birlik anlaşmasını bozdular. Yahudiler teçhizat sayı bakımından onlardan daha güçlüydüler. Onların gücü ve çoğunluğu iki kâhinde Kurayza ve Nadır'deydi. Kays b. El-Hatim (şiiriyle ikisini kastederek şöyle demiştir): [Basit]

Sayfa 416

-Bir kavim bize haksızlık etmeyi arzulasa

-İki kavim bize yardım için gözünü karartıp birliklerini askerlerini harekete geçirirdi.

Anlaşmaları unuttular. Ve biz kendilerini unutturduk. Sarıhaoğulları (imdadı yetişeler) affettiler ve saygın oldular.

(700)

Yahudiler Evs ve Hazrec'le olan anlaşmalarını bozunca Melik b. el-İclan yani Bevi Salin bin Avy b. El-Hazrec'in kardeşi dizginleri eline alıp her iki aşiret tarafından lider seçilmesine kadar onlarla birlikte oturdular. O, kavimden Şam'da bulunanlara Yahudilerin kendilerini aşağılamalarını ve kendilerine olan üstünlüğünü bildirmek için elçi gönderdi. Onlara gönderdiği elçisi Beni Salim b. Auf'tan biri olan Er-Rigle b. Zeyd b. İmruu'l-Kays idi. O, çirkin ve itici olmakla birlikte söz ustası bir şairdi. Şam'a giderken şöyle dedi: [Basit].

-Yemin ettim et suyunu damla damla içmeye.

-Taki (yemeğin artsında) yolculuğun uzayabilsin kurtuluşa.

-Taki malım kendilerine helal olan bir toplulukla karşılaşayım ki onların da malı benim için boldur.

-Bir toprak ki Beni Salim kabileleriyle anılır.

-Orada isteğine ceviri bir kral ve aslan vardır.

-Şerefli bir toplum ki Benim şerefim onların şerefidir

-Garip ile işçi Zelil'dir.

Rifk yola çıkıp nihayet Şam'daki Gassam kralına geldi. Ona Ebu Cebile deniyordu. O, Yesrib'ten Şam'a giden Beni Çeşm b. El-Hazrec'ten biriydi. (Onun Cefne b. Amr b. Amir'in soyundan olduğu söylenmiştir. Şam'da hükümdarlık ve şeref elde etmişti. Rifk ona hallerini ve Yahudilerin kendilerine üstünlüğünü şikâyet etti.) Çirkinliğine ve iticiliğine rağmen çok iyi bir şair olması ve belagatı onu şaşırttı ve bunun üzerine şöyle dedi: Ey kral! İnsan ancak iki küçük şeyiyle değerlendirilir. Kalbi ve dili (Doğru söyledin, dedi) Ebu Ceb ile onlara yardıma gitmeyi istemedi. Büyük bir birlik toplayıp Yemen'e gideceğini ilan etti. Allah'a Yahudileri Yesrib'ten çıkarıp onları Evs ve Hazrec'in karşısında aşağılamadan evine dönmeyeceğine dair yemin etti.

Sayfa 417

(701)

Siyer âlimleri şöyle demişlerdir: Yesrib'e gelince Evs ve Hazrec onu karşıladı. Ona Yahudilerin haber almaları halinde kalelerine gireceklerini ve bu durumda kimsenin onlarla baş edemeyeceğini bildirdiler. Fakat seninle görüşmeleri için onları davet edip onlara iltifatta bulunursun. Böylece nihayet sana güvenirler. Sana da gün doğar. Onlara yemek yapıp ileri gelenlerini ve reislerini davet etti. Hepside yemeğe katıldı. Onların herbiri kralın selamlaması için en güzel şekilde giyinip geldiler. Kral onlar için bir bina yaptı. Binaya giren Yahudileri öldürmeleri için emrettiği bir gurup adamı da binaya yerleştirdi. Böyle yapınca Evs ve Hazrec üstün gelip onların yurtlarını ele geçirdiler. Yahudilerden ancak aşağılanmayı göze alan az kimse kaldı.

(702)

Davut b. Semkim el-Ensari-Haris b. Es-Samid'in soyundandır. Şeyhlerinden rivayetle şöyle demiştir: Yesrib Cahiliye döneminde Galebe diye isimlendirildi. Yahudiler Amalika'yı yenilgiye uğratmış ve Evs'le Hazrec de orada Yahudilere galip gelmişlerdi. Muhacirlerle Ensar orada Evs ve Hazrec'e galip geldiler. Yüksek binalar kentin korunaklı yerleri, kaleleri ve süsleriydiler. Hz. Peygamberin Ensar'ın alanı yıkmasını yasakladığı rivayet edilmiştir.

(703)

Medine’de Ümmü Halid mevkinde bir kabirde üzerinde şöyle yazılmış olan bir kitabenin bulunduğu söylenmiştir: Ben Esved b. Sevade, Allah’ın elçisi Meryemoğlu İsa’nın bu köye gönderdiği elçisiyim.

Sayfa 418

Osman b. Abdurrahman korulukta üzerinde kitabe bulunan bir kabir bulunduğunu ve bir Yemenli’nin onu okuduğunu ve onda şöyle yazılı olduğunu söylemiş: Ben Allah’ın elçisi Süleyman b. Davut’un Yesribelere gönderdiği elçisi Abdullah.

el Akik

(704)

Hişam b. Urve şöyle demiştir: el Akik, el-Meracıl köşkünden el-Belci’e kadardır. Bunun aşağısında kalan yerse Zügabedir. Başkaları şöyle demişlerdir: el Akik Arze’den el Beki’e kadardır. el-Arze Yin Meheccesi ile Şam Meheccesi arasındaki yerdir. Tübbe’nin Medine’ye gelirler bu yerden geçtiği söylenir. O ordan geçtiğinde Bu dünyanın akikidir demiştir. Bunun üzerine el-Akik diye isimlendirilmiş. Amir b. Sa’d b. Ebi Vakkas’tan şöyle dediği rivayet edilmiştir. Hz. Peygamber bir gün el-Akik’e gidip geri döndü ve şöyle dedi: Ey ..... şu geldiğimiz Akik varya toprağı onunkinden yumuşağı ve suyu onunkinden tatlısı yoktur. Hz.,,,,,,, oraya taşınmazmısın ey Allah’ın elçisi, dedi. İnsanlar bize gelmişken bu nasıl olacak dedi. Hz. Ömer b. el-Huttah Hz. Peygamberin namaz kıldığı-yani bu mübarek vadideki-yeri muhafaza altına alın, dedi.

(705)

Medine’den Beytül-Maktis’e giderken yol üstünde Mead köşkü bulunur. O metruktur. Hamamı ve tatlı bir suyu vardır. Onu Süleyman b. Abdülmelil’e inşa ettiği söylenir. (Ordan Re’ss denilen bir burca ve oradan da Cafer b. Ebi-Talip’le arkadaşlarının öldürüldükleri) Mu’te’ye ulaşılır.

Sayfa 419

(Orada Cira denilen bir köy vardır.) Cafer b. Ebi Talib’in kabri bulunur. Üstünde büyük bir mescit bulunur. Yakınında Abdullah b. Revaha’nın kabri vardır.

Üstünde namaz için inşa edilmiş mihraplar bulunur. Onun da yakınında Zeyd b. Harise'nin kabri bulunur. Bu köy Şura dağına yakındır. Şura dağıyla Eyle arasında bir konaklık mesafe vardır. Bu dağlar Hicaz topraklarıyla Şam topraklarını birbirinden ayırırlar. Onlar yalçın dağlardır. Birçok mumur köyleri ve birçok engebeleri zor geçitleri vardır.

Peygamber Şehrinden(Medine) Mısır'a Giden Yol

(706)

Medine'den Neka Zihab'e, Süveyda'a, El Merve'ye, Seyki Yezid'e, Beda Yakub'a, Zaba'ya, Sübk'e, Sallaya, Aynune'ye, Medyen'e, Eşrafül-Bal'e, Vadil Gurab'a, Hakl'e, Eyle kentine, Batnı Necd'e Ebu Hamid'in kabrine o bir türbedir. Kulzum'a Umeyra kuyusuna ve Mısır'a ulaşılır.

(707)

Zaba gemiler için güvenilir bir limandır. Orada tatlı suyu olan kuyular ve ak-günlük ağaçları bolcadır. Zabavra Medyen arasında yüksek dağlar bulunur. Medyen yakınında Hz. Musa'nın su içtiği kuyu bulunur. Üzerine taştan bir ev yapılmıştır. Evde asılı duran kandiller bulunur. Orada şuyyla mağarası isminde bir mağara vardır.

Sayfa 420

Anlatıldığına göre sürüsünü o mağaraya koyuyormuş. Zaba ile Medyen arasındaki dağda kayalarda oyuk evler bulunur. Bu evlerde mezarlar kazılmış. Bu mezarlarda büyüklükçe deve kemiklerine eşit çürümüş kemikler vardır. Her bir evi yirmi veya yirmi zira yakın genişliktedir. O evlerin içlerine girenlerin iğrenliğinin keskinliğinden burunlarını tuttıkları pis bir kokusu vardır. Azap günü onlara girip helak oldukları söylenir. Bu evlerin yakınında ve ilerilerinde büyük toprak tepeler bulunur. Onların yaşam alanları olup üzerlerini toprak kapladığı söylenmiştir.

(708)

Medyen Yahudilerinin yanında Hz. Peygamber (S.A.V.) in kendilerine yazdığını idda ettikleri ve şimdiye kadar insanlara gösterdikleri bir mektup bulunmaktadır. Mektup bir parça deriye yazılmış. Geçen uzun zaman nedeniyle rengi kararmıştır.

Nevar ki yazısı anlaşılır durumda. Sonunda “Ali b. Ebi Talib yazmıştır” yazılıdır. Onun Muaviye b. Ebi Süfyan’ın yazısı olduğu da söylenmiştir.

(709)

Medyen’den yolun sağında, üzerinde kayaya kazılmış bir oyuk bulunan yüksek bir dağa varana kadar yüksek bir dağda gitmeye devam edersin. Oraya ne çıkılır ne de ulaşılır. O civarın bedevilerin onun bir sihirbaz kadının oturduğu ev olduğunu öne sürerler. Dağlar sağında, deniz solunda bir halde yürümeye devam edersin. Sonunda Eyle’ye açılan kapı benzeri bir yarıktan, aralıktan geçersin. Eyle büyük bir kenttir. Çarşıları, mescitleri vardır. Orada birçok Yahudi bulunur. (Hz. Peygamberin cübbesinin kendilerinde olduğunu ve onu kendilerine güvendiği için verdiğini öne sürerler).

Sayfa 421

Onlar onun bir Âdem tarzı cübbe olduğunu, insanlar ona dokunup elleriyle kirletmesinler diye onun gösterilen bir karışık kısmı hariç elbiseyle sarılı olduğunu söylerler. Ebu Hamid (Humejd ?) Es Saidi Tebuk gazvesi konusunda şunu rivayet etmiştir. Eyle’nin hükümdarı Hz.Peygamber (S.A.V.)’e beyaz bir katır, bir elbise ve bir cübbe hediye etti. Ve Müslümanlara eman dilediğine dair haber vermek üzere de bir mektup gönderdi.

(710)

Sonra Eyle’den çıkar ve bineklinin zorluğu nedeniyle çıkamadığı ve uzunluğu sebebiyle ancak bir günde katedebileceğin Akâbeye (dik yokuş) kavuşursun. Sonra İsrailoğullarının içinde kayboldukları (çöl) tih çukurunda iki konak gidersin. Sonunda Faran denizi denilen deniz sahilinde bir yer görürsün. İşte orası Firavun’un boğulduğu yerdir. Buradan Kulzum’a (Kızıldeniz) bir konaklık mesafe vardır. Bu deniz Faran’a nisbet edilmişti. Çünkü o iki dağ arasındaki bir tepede yer alan Amalika’ya ait bir şehirdir. Onda ölülerle dolu pek çok delik bulunur.

(711)

İkisinden birinin üstünde Hristiyanlara ait bir mabet ile taştan surları, balkonları ve demir kapıları olan bir kale bulunur. Kalenin içinde suyu tatlı bir pınar bulunmaktadır. Pınarın üstünde kimse içine düşmesin diye bakırdan bir trabzan bu-

lunmaktadır. Pınarın suyu, manastırın çevresindeki bağlara ve ağaçlara ulaşan kurşundan arklardan akıtılmaktadır. Bu pınarın üstünde Hz. Musa'nın yanında ateş gördüğü böğürtlen ağacının bulunduğu söylenir. Bu manastıra birkaç adım ötede ondan Siha dağının tepesine çıkılan dik yokuşun başlandığı vardır. O, kayaya oyulmuş altı bin altı yüz altmış basamaklı bir merdivendir. O basamakları aşınca ağaçların ve tatlı bir suyun olduğu bir toprak yüzeye ulaşırsın. Orada İlya Peygamber ismine bir kilise vardır.

Sayfa 422

Orada, İlya'nın Kral Ezekil'den saklandığı öne sürülen bir mağara vardır. Sonra dağın zirvesine varana kadar tırmanmaya devam edersin. Orada Hz. Musa (A.S.)'ye nispet edilen sütunları mermer olan sağlam yapılı bir kilise bulunur. O kilisenin duvarları mozaikle süslüdür. Kapıları pirinç kaplamadır. Tavanı cam ağacındandır. Üstünde oldukça ustaca yapılmış kurşun tabakalar vardır. Onun sadece bir görevlisi bulunmaktadır. Onu idare edip orada kalıyor, kendine ona hizmet ediyor kandillerini yıkıyor. Bu rahip kendisine barındığı ve içinde uyuduğu, kilisenin dışındaki kalan küçük bir ev edinmiştir. Hiç kimse kilisede uyumaz. (Orada gözlerine uyku girmez.)Yüce Allah'ın Hz. Musa ile konuştuğu yerde inşa edilmiştir. Eskiden bu El-Gavr kilisesi ile Reseh kilisesinin çevresinde rahiplere ve zahitlere ait on altı bin hücre olduğunu ileri sürerler. Bu hücrelerde günümüzde ancak yetmiş kadar rahip vardır.

(712)

Kulzum (Kızıldeniz) yakınlarında Malih (tuzlu) denizde El-Beyk denilen bir ada vardır. Orada Malik b. El-Haris En-Nehai El-Eşter'in kabri bulunur. Kulzum'un tuzlu deniz üstünde yüksekliği .... olan bir köprüsü vardır. Karadan giden hacılar üstünden geçerek Mekke'ye giderler. Seyf b. Ömer şöyle diyerek anlatmıştır: Hz. Ömer b. El-Hattab (R.A.) Medinelilere ve çevresindekilere yardım istemek üzere eyaletlerin emirlerine mektup yazdı. Ona ilk olarak Ebu-Ubeyde b. El-Cerrah dört bin deve yükü gıda gönderip dağıtımını yaptırdı. Hz. Ömer'e (R.A.) yazdığı mektuba cevap olarak Amr b. El-As'tan bir mektup geldi: Mektupta şöyle diyordu: Şam denizini Batı denizine dökmek üzere Hz.Peygamber (S.A.V.)'in gönderildiği zaman bir çukur kazılmıştı. Rumlar ve Kıptiler onu kapattılar. Medine'deki gıda fiyatlarının Mısır'daki gibi olmasını istiyorsan ya onlara kanal kazarsın veya onlara köprüler inşa edersin.

Sayfa 423

Hız. Ömer ona “Bunu çarçabuk yap” Diye mektup yazdı. Mısırlılar ona, haracın bol ve emrin de hoşnut. Eğer bu gerçekleşirse haraç kesilir, dediler. Amr bu Ömer’e yazdı. Hız.Ömer ona şöyle bir cevap verdi: (Acele et ve hızlandır) Mısır’ın haracının Medine’nin abad olması ve yararı için bozulması daha hayırlıdır. Amr çarçabuk yaptı. İşte o Kulzum’dur. Böylece Medine’deki fiyatlar Mısır’daki gibi oldu.

(713)

Tih kırk fersahtır. Onun dokuz dokuz fersah olduğu da söylenmiştir. Sınırının başlangıcı Ebu-Humeyd’in kabri ile Batnı Neşd arasındadır. Hız. Musa ve Hız. Harun (A.S.) orada öldüler. Batnı Necd hurma ağacı olmayan bir köydür. Başka tür ağaçları da yoktur. Orada bir grup insan oturur. Ona elekten geçirilmiş gibi ince toprak savuran Rüzğarlar nedeniyle Batnı Nahl da denilmiştir.

Irak Ülkesi Ve Tanınmış Şehirleri

(714)

Sınırı Haran’dan Es-Sevad’a kadardır. El-Kufe: Zap’a bir Sed gibidir. Hülvan nahiyesinden kadisiye kadardır. Sevad Basra: El-Ehvaz, Fars, Dühüşnan bunların hepsi Irak’a dâhildir. Irak diye isimlendirilmesinin nedeni kovanın ve kırbanın tutamacından gelir.

el-Kufe ile el-Basra el-Irakeyn diye isimlendirilir.

Sayfa 424

Sevad’ın topraklarının uzunluğu Esur-Musul toprakları sınırından Tassu’e Buzurcesabur’da Als diye isimlendirilen köyden, Harba adındaki köyden, Tassu’etan ikisi arasındaki yerleşim yerinden Dicle’nin ortasına ve Kevre/(Kufe) nin sonuna kadar. O Behmen Erdeşir diye bilinen yerdir. Öbür yer Furatı Basra’dan Meyan Ruzan diye bilinen Yemen’e/denize doğru bir adaya varana kadardır. Bu yüz yirmi beş fersahtır. Eni Hulvan yokuşundan çölün ilerisindeki Uzeyb’e kadar olup seksen fersahtır.

Ebu Ubeyde şöyle demiştir: Osman b. Huneyf tarafından yapılan ölçüme göre Sevad’ın sınırı uzunlamasına, Musul sınırından Dicle’nin doğusundaki Abadan böl-

gesinin deniz sahiline uzanır. Genişliği dağın bitiminden Hulvan topraklarındaki Arap topraklarındaki Uzeyb'in ilerisindeki Kadisiye'nin sınırının sonuna kadardır. şa'biden rivayet edilmiştir. Hz.Ömer b. El-Hattab Osman b. Huneyf: gönderdi. Sevad'ı ölçtü. Ürün yetişen alanların otuz milyon cerib olduğunu gördü.

(716)

Uzunluk olarak ve en olarak belirttiğimiz iki yüz yirmi beş milyon alanın bölünmesi şu şekilde olur: Bu alandan tahmini olarak ..... , tepeler, kıraç alanlar, yollar, çöller, nehirler düşölür. şehri ve köy alanları üçte birdir. Ondan sonra geriye yüz yetmiş beş milyon cebi kalır

Sayfa 425

Ondan hurmalıklar, bağlar ve ağaçlar nedeniyle yarısı çıkarılır. Yarısı imar alanıdır. Bu da yetmiş beş milyon ceribtir. Cerib başına düşen tahmini haraç iki dirhem değerinde olur.

(717)

Hz.Ömer'in cerib başına koyduğu vergi konusunda anlaşmazlığa düşölmüştür. Bir dirhem ve bir ..... koydu, denilmiştir. Onun buğday ceribine yarım .... arpa cebine dört ....., üzüm ceribine ve hurma ceribine dört.... koyduğu söylenmiştir. Beş yüz bin insana cizye verme yükümlölüğü getirdi. Hz.Ömer b. Abdölaziz yüz yirmi dört milyon dirhem tahsil etmiştir. Haccac zulmüne rağmen on sekiz milyon dirhem toplamıştır. En az toplananı iki milyon dirhem olmuştur. Kırsal kesimdeki halka ekinler artsın diye sığır kesimini yasakladı. şair bununla ilgili olarak şöyle demiştir: [Mütekariib].

-Sevad'ın haracını ona şikâyet ettik.

-Bunun üzerine bize sığır etini yasakladı.

-Bizden öncekilerin dediği gibi.

-Ona güneşi göstereceğim sen de bana ayı göstereceksin.

Sayfa 426

(718)

Ömer b. Bahr şöyle dedi: Ebu Hasan ile Ebu Ubeyde şöyle dediler: Basra kenti 14 senesinde kuruldu. Kufe kenti 17 senesinde kuruldu. Tsuc'un anlamı "bölgelerdir". Üstak'ın anlamı "havzalar"dır. Es-Sevad on iki bölgedir.

(719)

Şöyle dediler: Sa'd insanlarla birlikte Medain'den çıkıp 17 senesi muharreminde Kufe'de kamp kurana kadar yoluna devam etti. Medain savaşıyla Kufe'ye konaklama arasında bir yıl iki ay vardır. Hz.Ömer'in Sa'd'a Bana Arapların rengini ve etini (tenini) değitiren nedir? Haber ver diye mektup yazdı. "Araplar"a ancak develerine uygun olan yerler uyar. Selman'la Huzeyfe ordunun rehberleriydiler. Karada olup deniz sahilinde olan benle onların arasında ne bir denizin ne de bir köprü-nün olacağı bir yerleşim yerini, konağı keşfe çıksınlar" diye yazdı. Sa'd Selman'la Huzeyfe'yi gönderdi. Nihayet Enbara geldiler. Selman Fırat'ın batısında yürüdü. Kufe'ye gelene kadar hiçbir yeri beğenmedi. Huzeyfe de onun doğusundan gitti. Nihayet o da Kufe'ye geldi. Oraya geldiklerinde üç tane kilise olduğunu görmüşler. Hareka kilisesi: Ümmü Amr kilisesi, Silsile kilisesi çevrede çakıl taşları görmüşler. Arazi hoşlarına gitmiş. Orada konaklayıp namaz kılmışlar. Ve şöyle dua etmişler: Ey Allah'ım! Ey göklerin rahibi gölgede kalanında az olanın da rabbi! Ey yerlerin rabbi! Ey yıldızların rabbi! Ey denizlerin ve onun akıttığının, çektiğinin rabbi! Bu çakıllı yeri/Kufe'yi bize bereketli kıl! Onu kalınacak bir yer kıl! Sonra Sa'd'a haberini götürmek üzere döndüler

Sayfa 427

Hiz. Ömer'den Yapım İçin İzin İstenmesi

(720)

Sonra millet Hiz. Ömer'den (R.A.) kamışı yapılanda kullanmak için izin istedi. O da onlara, çadırlar savaşmamız için daha yerindedir. Savaşı alevlendirmek için de daha uygundur. Size ters düşmek de istemem. Nevar ki bu kamış nedir? dedi. Taze hasır otu su gördüğünde kamış olur dediler. Siz bilirsiniz, kararı size bırakıyorum, dedi. Her iki şehrin halkı kamıştan evler yaptılar. Sonra Kufe ile Basra'da yangın çıktı. En büyük yangın Kufe'den çıkmıştı. Orada seksen kulübe yanmış ve kamışlar-

dan geriye hiçbir şey kalmamıştı. Sa'd Hz. Ömer'e çıkan yangını haber vermek ve kerpiçten evler yapmak için izin istemek üzere bir heyet gönderdi. Onlara izin verip şöyle dedi: Hiçbirinizin üçten fazla evi olmasın. Binaları yüksek yapmayın. Sünnete uyun ki zenginleşesiniz. Hz.Ömer insanlara izin vermekle birlikte heyete binaları ölçüsüzce yükseltmemeleri sorumluluğunu yükledi. Ölçü nedir dediler? .Şöyle dedi: Sizi israfı yaklaştırmayıp ihtiyaçtan azına da yöneltmeyendir. Kufe'ye yerleşmeyle ilgili Ebül-Hayac b. Malik; Basra'ya yerleşmeyle ilgili olarak da Ebül-C..... Asım b. Ed-Delef görevlendirildi.

(721)

H.z.Ömer ana yolun kırk zira ana yolun yirmi olmasını, sokakların yedi zira-dan daha aşağı olmamasını ve parsellerin altmış zira olmasını istedi. Fikir sahipleri Ebül-Heyac'ın belirlemelerine icma ile sonuca bağlama kararı aldılar. Kufe'de ilk kez planı çizilen mescit oldu. Çarşıda ..... olduğu yere inşa edildi. Sonra çok güçlü bir ok atıcısı ayağa kalkıp sağa-sola, öne ve arkaya oklar fırlatıp isteyenlerin oklarının mesafesi dışında bina yapabileceğini emretmiş. Her iki taraftan ikişer ok atımı bir dörtgen içinde bıraktı mescidi. Mescidin önünde mermer sütunlar üstüne iki yüz ziralık bir seyvan inşa etti.

Sayfa 428

Duvarlarının Roma/Rum kiliselerindeki gibi tavanı vardı. Ebu Ubeyde şöyle demiştir: Hz.Ömer (R.A.)'e Sa'd (R.A.)'e ve arkadaşlarının çamurla inşa ettikleri haberi ulaşınca şöyle dedi: Ben böyle yapmanızdan hoşlanmadım. Ama mÂdem yaptınız. O zaman duvarlarını genişletin. Tavanını uzatın ve tahtalarını birbirlerine yaklaştırın.

Sindar sarayı Kufe'nin arka tarafındadır, sırtındadır. el-Esved b. Ya'fer ondan söz etmiştir.

(722)

Yakubi şöyle demiştir: Kufeliler mallarının az olmasına karşılık tahammül sahibi, dayanıklılık, elindeyiyle yetinen iffetli bir halktırlar. Şehirler içinde onlar kadar sabırlısı ve iffetlisi yoktur. Oranın havası güzel ve suyu tatlıdır. O, Arapların yurdu, islamın başkenti, ilmin kaynağıdır. Fakirleri güvenilir fakirlerdir. Onlar Arap-

ça bilgisine sahip olup fasin dilidirler. Çünkü onun halkının tamamı Araptır. Onlara ne Nebtler, ne Persler, ne Hazarlar, ne Sihdlileri, ne de Hintliler karışmamış olup onlar evlenmemişlerdir de. Basar'ya ve çevresine gitmek gibi gelenekleri vardır. Çünkü Hireliler Lahmi kralları olan Münzir ailesi zamanında ilk kez şiirleri derleyip yazıya geçirenlerdir. Aşa, Nabiğa, Ubeyd b. el-Ebras, Bişr b. Ebi Hazim, Amr b. Kulsum (El-Haris b. Hilliza, El-Mütelemmis, Tarafe gibi cahiliye dönemin şairleri onların huzuruna çıkanlardır. Münzir ailesi Hireli kâtiplerine anlamın şiirlerini yazmalarını emrederdi. İnsanlar şiirler onlardan aldılar.

(723)

Kufe, üretim kalitesi, incelik, sağlamlık ve ilmeklerinin doğru bağlantısı nedeniyle dünyadaki hiçbir elbisenin ulaşamadığı bir fiyatı olan kaliteli kumaş üretmekle meşhurdur. Bazen kimi elbiselerinin fiyatı on bin dinara ulaşır. Bu onda altın veya taş olmadığı halde böyledir. Bu dinara satılanlara gelince onlar sıradan insanların kıyafetleridir.

Sayfa 429

Kufe başka şehirde görülmeyen kaliteli yağıyla da tanınır. Özellikle menekşe yağı (şebbay yağı), el-Galiye yağı denilen saf sorkun ağacı yağı meşhurdur. Bu son söylediğimiz yağ kokusuzdur.

el-Enbar

(724)

Onunla Medinetüs selam arasında on iki fersah vardır. [Tacirin ticaret mallarını dizdiği ticaret tersanesine benzemesi sebebiyle el-Enbar ismini almıştır.]

Enbar'ın Farsça'da adının el-Ehra olduğu söylenmiştir. Çünkü kral Ehra'nın orada ikamet ettiği ve adamların ondan elde ettikleriyle beslenip paralarını verdiği söylenmiştir. Kardeşi Seyfah'ın öldüğü gün Ebu Cafer el-Mansur'a orada biat edilmiştir. Onun pınarları vardır.

Vasit

(725)

Vasit, yakınında Vasitul-Kasab denilen bir yer nedeniyle bu ismi almıştır. Kimileri onun Basra ile Kufe kentlerinin ortasında olması nedeniyle bu ismi aldığını söylemişlerdir. Çünkü o, Kufe'ye de [Basra'ya] da elli fersah mesafededir.

Sayfa 430

(726)

Söylediğine göre Haccac bir rahibin dişi eşeğinin üstünde gelip Dicle'yi geçtiğini görmüş. Rahib Vasit'in olduğu yere ulaştığında eşeği apışını ayırıp bevletti. Rahip inip onu bevlettiği yeri kazıp onu Dicle'ye atana kadar taşıdı. Bütün bunlar Haccac'ın gözünün önünde gerçekleşmişti. Şöyle dedi: Rahib'e ulaşmam gerek. Ona ulaşınca "Seni bu yaptığını gerçekleştirmene yönelten şey nedir?" dedi. Şöyle dedi: Biz kitaplarımızda burada yeryüzünde bir kişi kalan kadar Allah'a ibadet edilecek bir mescidin inşa edileceğini görüyoruz. Haccac Vasit kentinin sınırlarını belirleyip mescidi o yerde inşa etti. O Dicle'nin iki yakasındadır.

(727)

Vsit'in haracı otuz üç bin dirhemdir. Kufe'den Bağdat'a otuzfersahtır. Enbar'dan Bağdat'a otuz fersahtır. Medain'den Bağdat'a on sekiz fersahtır.

el Medain

(728)

El-Medain Dicle'nin her iki yakasında kurulmuş bir kenttir: O Dünya kentidir. (O, onun doğusuna gelen iki yanından biridir.)

Kisra'nın sarayı İyvandır. O el-Kusua kentidir. O, Hz. Peygamber (S.A.V.)'in haber verdiği "Beyaz Saray"dır. Orada Kisraların tahtı bulunur. Kralın İyavn'ın çatısındaki tahtının karşısında tacın altın zincirle bağlandığı altın bir halka bulunur.

Sayfa 431

el-İyvan'ın karşısında sedir ağaçları vardır. Yan tarafında da ateş tapınağı vardır

el-Ehvaz

[Dağa bitişik bir kenttir. Onu Hz. Ömer (R.A.) döneminde Harküs b. Züheyr Esse'di fethetmiştir. el-Ehvaz Huzistan'dır, Ramhürmüz'dir. el-Ehvaz'la İsbahan arasında kırk beş fersah bulunur]

(729)

el-Ehvaz'a gelince orada bir yıl oturan sonra aklını kontrol ettiğinde aklında farkedilir oranda bir eksilme olduğunu görür. el-Ehvaz kendisine yerleşen soyluların eşram tabiatını halkının tabiatına dönüştürür. Orada kırmızı yanaklı hiç kimse bulunmadığı gibi orada sürekli humma vardır. [Cahız şunu öne sürmüştür: el-Ehvaz'dan birçok kabile bazen çocuğu öptüklerinde ateşi çıkmış olduğunu gördüklerini, sıtmaya yakalanmış olduğunu gördüklerini bana bildirdiler. Bununla birlikte şahre nazır dağda pek çok engenek yılanı ve akrep bulunur.

el-Ehvaz'ın hükümdarı El-Hürmüzan idi. Onu ve çevresindeki yerleri Harkus b. Zübeyr Esse'di fethetmiştir. Ona eşlik etmek üzere Hz.Ömer'in emriyle Basra'dan Utbe b. Gazvan gönderilmişti.

(730)

Basra bugünkü yerinde vakti konusunda ünsanlar arasında anlaşmazlık olmakla birlikte daha önce Kufe anlatılırken geçtiği üzere orada anlatılan vakitte kurulmuştur.

732

Kentteki evleri kamıştan yapıp Hz. Ömer (R.A.) kendilerine kerpiçten ev yapmalarına izin verinceye kadar kısa bir süre bu şekilde kaldılar. [Hz.Ömer (R.A.) Sa'da şöyle dediği bir mektup yazdı: Utbe b. Gazvan', beraberinde Hz.Peygamber'in (S.A.V.)ashabından seksen kişi olduğu halde şehir kurmak üzere bir yer keşfetmek için Hind körfezine [Basra körfezine] gönder. Utbe hicri 16. senesinin ilkbaharında yedi yüz kişiyle birlikte Arap Arımadasının karşısında Dicle'nin kenarına konaklayıncaya kadar yoluna devam etti. Basra'yı inşa etti. İlk olarak mescitle başlamadı. Onun sınırlarını dört tarafına fırlattıkları oklarla belirlediler. Ve bunu sınırların bittiği yerin arkasına Kufe mescidinde yaptıkları gibi mescidin sınırlarını belirlediler.)

Basra'da ilk olarak yedi köşk yapıldı. [Haribe'de iki taş Zabuka'da bir tane, Beni Selim'de iki tane ve el-Ezd'de iki tane. Mescidi kamışla yapıldı. Son İbn Amır onu] [Hz.Osman'ın emriyle] kerpiçle yaptı [Ziyad Muaviye'nin emriyle onu tuğlayla yaptı. Onun yanını bina etti. Ubeydullah b. Ziyad onu tamamladı. Mescidi Haram'ın Basra mescidinden on kûsur ziradan büyük olduğu söylenir] Halit [b. Abdullah) el-Kısrî. .... Basra'nın alanı ölçülmüş. Kufe Basra'nın üçte ikisi kadar orada ilk doğan hebek Abdurrahman b. Ebi Bekre o gün kesilmeye elverişli bir deve kesilip halka ikrem etmiş. O sırada üç yüz kişilermiş.

(731)

Basralıların başka hiçbir şehirde olmayan hiçkimse onlarla boy ölçüşüp ortak olmayacağı üç özelliği vardır. O özellikler şunlardır Hurma, hurma ağacı, koyun, kılavuz güvercin.

Hurmaya gelecek olursak onlar onu en ..... onu yetiştirmede ve ıslah etmede en yetenekli insanlardır. (Hurma ağaçlarının hastalarını ve onun ilaçlarını en iyi onlar bilirler.)

Sayfa 433

Dikilmesinden olgunlaşıp meyve vermesine kadar ki gelişim evrelerini ve özellikleri en iyi onlar bilirler. Hurmanın sulanması, ayıklanması, kesilmesi ve depolanması konusunda en bilgili kimseler onlardır. O en büyük ticaret alanları ve en bü-

yük mahsülleridir. Basra'da dünyada başka yörede bulunmayan hurma türleri vardır. Keçiye gelecek olursak o Abdulkays'a nispet edilen Abediye keçisidir. Dediklerine göre Abdulkays heyetinden Ubade b. Amr Eş-Seni denilen bir adam Hz. Peygamberin huzuruna çıktıklarında "Ey Allah'ına elçisi ben keçileri seven bir adamım" demiş. Hz. Peygamber ona kocaman damızlık bir teke vermiş. Sonra tekenin kulağını tutup parmaklarını üzerinde gezdirdi. Kulağında bundan dolayı damgalanmış gibi bir iz oluştu. Ubade onu memleketine götürüp keçilerini onunla döledi. Böylece Abediye keçisi üremiş oldu. Basralılar onu Bahreyn'den getirdiler. Onlar kaliteli bir keçinin kulağının araksında muhakkak halka şeklinde bir iz olduğunu söylerler. Böylesini görmediklerinde onu tercih edip ona elli dinara kadar fiyat biçerler. Böylesi bir teke bulduklarında ona bundan kat kat fazla fiyat biçerler. Şöyle dedi: Yahya b. El-Fezil bana şunu haber verdi: Basra'da sırtına su çantası konulmuş büyük bir teke gördüm. İnsanlar o çantaya raviye (su kabı) derler ki normalde onu katırlar taşır. Onu sahibinin evine ulaştırdı. O teke dört yüz dinara satın alındı. [Onlarda keçilerin bilinen ne sebepler vardı] (Meşhur keçi sayıları vardır). Bunların sayılarını kanıtlamak için belgelerle delil gösterilir. Belgelerde falcaoğullarının keçisi, keçinin annesi yalancadır. (Falan ailenin keçisi) babası falan ailenin tekesi, nenesi falancadır diye söylenir. Ayrıca sabah ve akşam ondan sağılan süt miktarı da açıklanır.

Güvercine gelince Basra'da ona çok hatta haddinden çok önem verilir. Kılavuz güvercinler Rum ülkesinin en uzak yerlerinde, Mısır'dan Basra'ya ulaşırlar. Onu elde edebilmek için heves ve tutkuyla yarışır. Bu şekilde kuşun fiyatı yedi yüz dinara kadar bile çıkar. Ben böylesine gidip gördüm, şahit oldum. Kostantineye denizden Basra'ya gelen bir güvercinin fiyatının bin dinara kadar çıktığı söylenmiştir.

Sayfa 434

Meşhur kuşun yumurtası yirmi dinara satılırdı. Onların Arapların soylarını tutulduğu defter gibi güvercinlerin sayılarının tutulduğu defterleri vardır. [Büyük olsun, hukuk ..... olsun hiçkimse güven edinmekten, yarıştırmaktan, ondan bahsetmekten, özelliklerini saymaktan, meşhurlarına tasvir etmekten çekinmez. Öyle ki Basralılar Mısır kadısı Bekkar b. Kuteybe El-Bekrani'ye o onlardandır. Saygınlık, akıl, din ve takvaca üstüne kadı yoktur. Bir grup güvenilir insanla birlikte güvercinler gönderdiler. Ona kendisinden onları bizzat göndermesini istedikleri bir mektup yaz-

dılar. O da denileni yaptı. Güvercini ticarete konu olarak görüp bunda bir mazur görmezler].

Bağdat

(732)

Ahmet: Mensur 145 senesinde kent kurmak üzere bir yer bulmaları için adamlar gönderdi. Aradılar ama gelip Surat'ta kuyunun kenarında mola verene kadar hiçbir yeri beğenmediler. Şöyle dedi: Burayı beğendim. Kervanlar Fırat'tan, Dicle'den ve Surat'tan buraya gelirler. [Bu Ebu-Cafer-ki o Abdullah b. Ali b. Abdullah b. Abbas'tır.-Kufe ile Hire arasında bir kent kurup ona Haşimiye adını verdi. Oğlu Muhammed El-Mehdi'yi 140 senesinde Slavlarla savaşması için göndermeye karar verene kadar bir süre orada kaldı. Bağdat'a gidip orada durdu. Şöyle dedi: Bu yerin ismi nedir? Bağdat'tır, denildi. Şöyle dedi: Vallahi bu, babam Muhammed b. Ali'nin kurmanı ona yerleşmen ve benden sonra oğlumun yerleşmesi için bildirmiş olduğu kenttir. Cahiliye dönemiyle İslami dönemde hükümdarlar Yüce Allah'ın bana nasip etmesine kadar onu farketmediler. Rivayetler bunu doğruluyor ve kanıtlar, işaretler bunu gösteriyor. Erzak kervanlar Dicle'den, Fırat'tan, Vasit'ten, Übelle'den, Ehvaz'dan, Pers'ten, Umman'dan, Yemen'den ve kendisine sınırı olan yerlerden ona gelirler.

Sayfa 435

Aynı şekilde ona Musul'dan, Rebia yurdundan, Azerbeycan'dan, Rakka'dan, Şam'dan dağlık sınır kasabalarından, Mısır'dan, Mayrib'ten, Isgahan'dan ve Horasan bölgesinde gelirler. Bana onu nasip edip benden öncekilerden hiç kimseye farket-tirmeyen Allah'a hamd olsun. Vallahi ben onu inşa edip hayatımın geri kalanında orada oturacağım. Benden sonra da oğlum orada oturacak. Sonra da dünyanın abat kenti olacak. Ondan sonra hiçbiri asla yıkılmayacak dört şehir kuracağım. Onları kurdu da. Onlar: adını koymadığı Rafika, Malatya, Masisa ve Mansura'dırlar].

(733)

Mansur Şam, Musul, Cebel, Kufe, Vasit ve Basra'dan ustaların ve işçilerin toplanması emrini verdi. Yine saygınlığı olan, adaletli, dini kavrayışı olan, güvenilir ve mimarlık bilgisi olan bir toplumun [orası için] seçilmesini emretti. Oraya gelenler

arasında Haccac b. Urtate ve Ebu Hanife vardı. Şehrin kurulmasına ilk olarak 145 senesinde başlandı. [Sonra araziyi dörde ayırıp her bir çeyreğe bir komutanını, bir dostunu ve bir mimara atadı.]

(734)

Ahmet b. Ebi Tahir şöyle dedi: Ebu Muhammet Abdullah b. İsmail b. Ebi Sehl (b. Yeşüb) dedesinden rivayetle ban şöyle dedi: Mansur Bağdat'ı inşa etmek istediğinde bana yıldızlardan onun kısmetine bakmamı emretti. Onun kısmeti için yıldızlara baktık. Jüpiter aydaydı. Bunun üzerine yıldızların onun uzun süre kalıcılığını, binalarının çokluğunu ve dünya nimetlerinin akacağını gösterdiğini işaret ettiğini haber verdim. Sonra şöyle dedim: Ey müminlerim emiri yıldızların işaret ettiği bir başka özellik de görüyoruz. O da şudur: Hiç bir Halife orada ölmeyecektir. Onu gülmüyorsunuz gördüm. Şöyle dedi: Allah'a hamd olsun.

Sayfa 436

Bu, Allah'ın lütfudur. Onu istediğine verir. Onun için bir şairleri: (Mansuru överek onu Medine'tüs Selam'ın sarayının inşa ettiğinden dolayı kutlarayark şöyle demiş [Hafif]

-Sarayların en hayırlısı Selam sarayıdır.

-Çün ona yerleşti islamin (Müslümanların) hükümdarı.

-Bir ev ki ona yerleşen.

-Her zaman vaktin belalarından güvende olur.

[O yüzden şöyle dediler: Bağdat'ta yedi halife oturdu: Mansur, Mehdi, Musa el-Hadi, Harun Er-Reşid, Muhammed eL-Emin, Abdullah el-Emin, orada ölmüştür. O el-Enbar kapısının dışında Thir'in bahçesinin yanında öldürülmüştür. Mutasım 223 yılında vefat etti. Bu yıldızların söylediğinin doğrulamıştır.

(735)

(İnsanlarca bilinen ilk isim Ez-Zevra)dır. Süfyan Medinetüs-Selam denilmesinden hoşlanmazdı. Ona Medinetüs-Selam ismi verildi. Çünkü Dicle'ye Selam nehri denilirdi. Dicle'nin keanrına inşa edilince onun ismini aldı. (Basralı bir adam şöyle dedi: Seher vakti Bağdat'a uğradım. Ezanların çokluğu beni şaşırttı. Gaybtan bir ses işittim. Seni şaşırtan şey nedir? Dün gece yetmiş bin kişi orada günah (zina etti) işledi.

Ebu Bekir el-Hezli Süfyan b. Uveyne'yi Bağdat'ta görüp hangi günahlarıyla oraya girdin? dedi) (Adamın birine Bağdat'ı nasıl buldu? denilmiş. Şöyle denmiş: Dünyanın tamamı çöldür. Bağdat tek yerleşim yeridir/sehridir.

Bir başkası şöyle demiş: Bütün dünya yıkılsaydı Bağdatlılar çıkıp onu imar ederlerdi. Mansur şehrin inşasını tamamlayıp hazineleri, divanları (resmi evrakı, resmi birimleri) ve devlet hazinesindeki malalrı oraya taşınması 146 senesinde gerçekleşti.

Sayfa 437

Bir şehir halinde tam olarak tamamlanması 149 senesinde gerçekleşti.

(736)

Ahmet: El-Heysem b. Adiy (Ebu Ayyaş'tan rivayetle) şöyle demiştir: el-Mansur altın kapılı sarayına yerleşince hükümdarların elçilerinin huzuruna çıkmalarının izin verdi. Rum kralının elçisine "Bir kusur görüyor musun?" dedi. Evet, üç kusur görüyorum, dedi. Nedir onlar?" dedi. Şöyle dedi: Nefis karadır. Yanında siyahlık yok. Hayat sudadır. Yanında su yok. Düşmanın seninle içiçe ve sırlarına vakıf. el-Mansur şöyle dedi: Suya gelecek olursak dudağına ulaşanı bana yeter. Siyahlığa gelince o oyun, eğlence için değil ciddiyet için yaratılmıştır. Çarşı-pazara gelince ben sırrıma ne halkımı, ne çocuklarımı, ne ileri gelenlerimi ortak ederim. Bunun üzerine Rum elçi sustu.

(737)

Sonra Ebu Cafer bu fikrin ardına düştü. Elçinin söylediği sözün yerinde olduğunu gördü. Abbasileri aldı. Dicle'den bir kanalla su getirtti. Çarşmayı kent merkezinin dışına çıkardı. Rebi'den şöyle rivayet edilmiştir: Ebu Cafer pazarı, çarşmayı şehrin di-

şına taşıyıp sarayına kesin olarak yerleşince kumaşçı, savraf, kasap türü esnafı ve halk yığınlarını görünce bu gördüklerini şu iki beyitle tasvir etmiş: [Vafir]

-Eşeğe binenin (Hammer'in) bir atıcının oku için dediği gibi.

-Bir iş için değişik şeylerden birleştirilmiştir.

-Demir bir araya getirildi ve temren bir araya getirildi.

-Devenin tırnağından ve kartalın tüyünden.

Sayfa 438

Sonra şöyle dedi: Ey Rabbi bu kamuyu (ahali, herke) bir kelime toplayıp onun başını ayaka takımı çekmektedir. Seni hiç buna engel olur, itiraz eder görmüyorum. Onun düzeltilmesi kolaydır. Oysa bozulduktan sonra düzeltilmesi zordur. Onu korkuyla bir araya getir. Kalbini heybetle doldur. Ayrıca ona gösterebileceğin şefkati göster ve ona yapabileceğin iyiliği yap.

Pers Topraklarının Özellikleri

(738)

Bazılarını şu şekilde sıralayabiliriz. Sabur vilayeti: Urducan diye bilinen bir kasabada iki dağ arasında bir kuyu bulunur. Ondanduman çıkar ve duman çok yükseğe çıkar. Kimse ona yaklaşamaz. Üzerinde bir kuş uça kuyuya düşer ve daha gözden kaybolmadan yandığı görülür. Urcan vilayetinde sahi tarafında dipsiz bir kuyu bulunur. Feyruz .....Vercan diye bilinen köyde yüksek dağlar arasında bir mağara vardır. Büyük bir kapının bir kanadı büyüklüğünde adalar vardır içinde. Bu mağaranın tavanından su damlar. Bazıları onun tılsımlı olduğunu öne sürmüştür. O mağaraya tek bir kişi girse kendisine yetecek kadar şey çıkarır. Ona bin kişi girse ve daha fazla kişi girse kendilerine yetecek kadar şey çıkarırlar. (Farsça'da "madendir") Dar b. Behram tarafında kıvamı ve rengi güzel (Hüseyin nehri) tatlı bir su bulunur. İçme suyu olarak kullanıldığı gibi onunla toprak da sulanır. İçine elbise daldırıldığında onu karartır. (veya yeşile boyar).

Erdeşir vilayetinde Şiraz'da iç hastalıkları iyileştirmek maksadıyla (ilaç içilir gibi suyu içilen) pınar bulunur. Ondand bir kadeh içse onun için bir merasim, Kutlama yapar. Eğer artırır ise her bir kadeh için bir merasim düzenler.

Sayfa 439

Berkuyen yakınında büyük dağlara benzeyen kül-ateş tepeleri vardır. Tepenin inişi ve çıkışı bir mil ve bir milden fazladır. Kimileri onların Nemrut'un ateşi olduğunu öne sürmüşlerdir. Bu yanlıştır. Çünkü Nemrut Kenanlıdır. Kenanlıların yerleşim yerleri Babil'dir. Ermenistan tarafından (ve Maraş'tan) gelen büyük Zap nehri kenarında bu ateş tepeleri türünde olan ve onlardan daha büyük olan bir dağ vardır. Istahr tarafında bir tarafı tatlı bir tarafı ekşi elma vardır. Kevra tarafında pazo gibi yeşil bir incir bulunur. İçinde Nercis gözü gibi.

(739)

Fars'ın Kevra ve Cevr bölgelerinde gül suyu götürülür. Bu gül suyu Hind, Çih, Mısır, Magrib, Yemen ve Sair ülkelere ihraç edilir. Dünyanın başka hiçbir yerinde bu kalitede gül suyu bulunmaz. (Fars'tan çeşitli ülkelere elbiseler ihraç edilir. Altınla işlenip süslendiğinde dünyada başka yerde bulunmayan işlemeli, süslü elbiseleri vardır). Darabuced'in bir köyünde her tarafa götürülen "mumya" vardır. O sultana aittir. [Bir dağdaki bir mağaradadır. Onu korumakla görevli, kimseler [bulunur] Kapısı kapalıdır. Girişi mühürlüdür, her sene belli bir vakitte açılır. O gerçek mumyadır. (Onun dışındakiler sahtedir.) Burayı ancak sultanın güvendiği bilge kimseler açar. Ona hediye getirenlere açılır. Darucebed tarafında beyaz, siyah, sarı, kırmızı her renkten tuz dağları vardır. O serttir. Ondaki sofralar oyulur. Kemikler (?) ve lüks eşyalar, kaplar....Bunlar her yere ihraç edilir.

Sayfa 440

Fars'da altın, gümüş, demir, pirinç, kükürt, petrol, civa vs her türlü maden bulunur.

Babil

(740)

Babil kibri ve halinin iğrençliği nedeniyle insan yapısı kabul edilemez. O, Yüce Allah'ın buyruğunda "Babil" de iki meleğe inen .... diye sözü edilendir. [Onu ilk kuranın Dahhak olduğu ve oraya Sabie'nin yerleştiği, İbrahim'in oraya gittiği söylenir. İbrahim doğum yerinin orası olduğu da söylenir. Kimi Ehvaz topraklarındaki Sus'ta doğduğunu ve kimisi de Sevad topraklarından olan Kevsa'da doğduğunu

söylemiştir. Sihir ve içki oraya nispet edilir. Harut ile Marut'un orada azap edildikleri, çünkü onların ahiret azabının yerine dünya azabını seçtikleri, onların yeraltında bir tünelde iki ip gibi asılı oldukları ve bazı insanların onları bu şekilde gördükleri söylenir].

... Nemrut'un onun temellerini attığını ve Yesr İrbal (?)'ın ve karısı Şehram'ın onun yapısını, binasını tamamladıklarını öne sürmüşlerdir. Manzarası mutluluk veren, konumun güzel, binaları güzel alanı geniş bir şehirmiş. Binaların sağlamlığı olsun, konumunun güzelliği olsun her yönden güzelliğini manzarasının güzelliğiyle birleştirmiştir. Alabildiğine geniş ve kesintisiz dörtgen bir düzlükte kurulmuştur. Her bir köşesinde iki büyük kale varmış. Surlarına gelince onun yüksekliği ve sağlamlığıyla ilgili haberi duyan gözlerine (kulaklarına) inanamaz. Eni elli zira yüksekliği iki yüz zira olup daire şeklinde altmış dört mil uzunluğundadır. Kalaylanmış tuğladan yapılmıştır. Çevresine içinde Fırat'ın aktığı bir hendek kazılmıştır. Onun bakırdan yüz kapısı vardır. Surun tepesinin genişliğiyle tabanının genişliği aynıdır. Surların üstüne savaşlar için ve muhafızlar için yerler yapmışlardır.

Sayfa 441

Babil'in Tufan sonrası kurulan ilk yapı olduğunu, Nuhun çocuklarının oradan dağıldıklarını ve orayı yıkanın Babil topraklarını ele geçirince Pers kralın diye isimlendirilen birinci Kisra olduğunu öne sürmüşlerdir.

(741)

el-Cezire Dicle ile Musul arasındaki gölgedir. Bu vilayetin başkenti Musul'dur. Onun şehirleri, beylikleri, köyleri vardır. Geniş kentleri ve onlara bağlı idari birimleri çoktur. O, Rabia ve Mudar yurtlarını kapsar.

Horasan

(742)

Horasan büyük vilayetleri ve büyük idari birimleri kapsar. Horasan eskiden Eşiriye diye isimlendirildi. Eşur b. Sam b. Nuh'un ismini almıştır. O, tufandan sonra bu bölgeye yerleşen, onu imar eden ilk kişidir. Kendisini çevreleyenler itibariyle sınırları şöyledir: Doğusunda Sicistan ve Sicistan'a komşu-bitişik Hind, Hind'e kadar Gavr'ın tamamı Hale ülkesi, Kabil, Vuhan ve Sair Hint ülkeleri yer alır. Batısında

[Gazne]çölü ve Cürcan civarları yer alır. Kuzeyinde nehrin ötesi (.....) ve Türk ülkesinin bir parçası yer alır. Güneyinde Fars ve Kumis çölü, Deylem dağları, Cürcan, Taberistan Rey ve Arey'e bitişik yerler bulunur. Hepsini tek bir bölge kıldık. Hatel'i ..... kattık. O, Horasan'dan çok Buhara'ya yakındır. Bilgelerin ve sofuların bölgesi olan Horasan'a bağlı otuz küsur idari yerleşim birimi, vilayeti vardır.

Sayfa 442

Maveraünnehir [Nehrin Ötesi]

(743)

Horasan tarafından bakılınca şu yerleşim yerleri yer alır: El-Kuvazian, Es-Sağaniyan, Tirmiz,....., Buhara, İstahir, Semerkand, Hucend, Eşruşne, Şaş, Fergana, Babat, Kelsavan ile onun çevresinde olan yerler Belh, Taharistan, Bamyân, Havarzem ile ona bağlı yerler Nehr'in dışında kalır.

(744)

Altın, gümüş, civa gibi madenler dünyada en çok Maveraünnehr'de bulunur. Onların nişadısı gibi başka ülkede bulunmaz. Sicilya'da rada denk olmayan, daha aşağı kalitede bir nişadır vardır. Onlara Tübbet miski getirilir. Bu misk buradan ihraç edilir. Bu misk kokuca diğer misklerden üstün olup, diğer miskler fiyatça da ondan aşağıdadırlar. Müveraünnehr en verimli bölgelerdendir. Halkının geliri yüksek olup zenginlik aralarında yaygındır. Zenginlikleri, servetleri, bollukları ve refahları vardır. Nevar ki böyle şeyler için birbirleriyle yarışmazlar. Zamandaşları gibi bunlarla yoldan çıkmazlar. (Dünya kendisini arzulayan onu elde eder ve onu tadına varır) Onlar bunun tersine misafir ağırlamaya, insanları teselli etmeyi, cihit uğruna, yollar yapmaya, evler yapmaya, konaklama yerlerine ve su kaynaklarına harcarlar servetlerini.

Sayfa 443

(745)

Kaya Yüce Allah'ın buyruğunda "Bir vakit bir kayaya sığındık" denir. Bu sözü edilen kaya Şirvan'dır. Deniz Ciylan denizidir. Köy Baçırvan köyüdür. Oğlan Cilanlı'dır. İki denizin birleştiği yer Fars ve Rum denizlerinin birleştiği yerdir. Bunu

Kade söylemiştir. Ve İbn Abbas'tan, Ebi Efrikiye'den rivayet edilmiştir. Hızır gemiyi Radus denizinde delmiştir. Kral el-Cülenda'nın oğlu kral el-Cülenda'dır. Çocuğu Tanbeda'da öldürmüştür. Oraya el-Muham-mediye adı verilir. Duvarı Berka'da düzeltilmiştir. Burada Musa (A.S.)'dan ayrılmıştır.

(746)

Ermenistan'ın ilginçliklerinden biri hiçkimsenin bakamadığı, ona giremediği bir vadidir. Tencereyi kenarına koyduğunda tencerenin içinde bulunan şey kaynayıp pişer. Ermenistan'da ekşiliğiyle meşhur bir su vardır. Alınıp bir kapa konulduğunda tatlı olur ve içilir. İçinde kaya olan Şirvan Ermeni sarayındadır.

Kirman

(747)

[Kirman toprakları Fars ve Mükran topraklarına komşudur. He iki taraftan seksen fersah olduğu söylenmiştir] Kirman'ın sınırları şöyledir: Doğuda.

Sayfa 444

Doğusunda Mükran toprakları ile Mükran'la el-Kallsuun ötesindeki denizin arasında bulunan çöl yer alır. Batısında Fars toprakları yer alır. Kuzeyinde Horasan ve Sicistan çölü yer alır. Güneyinde Fars denizi bulunur. Şircan sınırında O Fars sınırında...

Halkının çoğunluğu bedenen zayıftır. (Aşırı sıcaktan dolayı esmerlerdir) [Kirman'nın Şircan şehri valinin oturduğu şehirdir. Surları Reşid döneminde inşa edilmiştir. Sekiz kapısı vardır. Kapılardan biri Behyabad kapısıdır. Bu kapı meydan kapısıdır. Bu kapıdan yola ve sokaklara çıkılır. Yol Hacip namazgâhına gider. Oradan el-Mevza'ya gidilir. Sonra batı kapısı olan Semend kapısına gider. Bu kapıya giden geçitin dışında Hacib b. Salih sarayı olarak bilinen virane bir saray bulunur.

Bariz Ülkenin Sınırları

(748)

Bariz ülkesinin sınırlarına gelince onlar son derece sarp ve dik dağdır. Yakınındaki ..... beş fersah mesafede Mizan adı verilen bir yer vardır. Oradan .....

..... ve meyveler götürülür. Orada hurma ağacı dışında her türlü meyve ağacı ve bağlar bulunur.

Sayfa 445

Becanakiye

Becanakiye'ye gelince ülkelerine giden yol Cürcaniye'den geçer. On iki fersah gidince Hevarzem adı verilen bir dağa ulaşırsın. Başında bir minare, kule bulunur. Eteğinde tarlaları olan Cürcanlı bir topluluğun evleri bulunur. Bu topluluk göçe olup suyu ve otu olan yerleri gezerler. Topraklarının uzunluğu otuz günlük mesafededir. Kuzeyde Cefcah-Kafcah da denilir. Ülkesi vardır. Güneyde Hazar ülkesi, doğuda Gaziyye ülkesi, batıda Slav ülkesi yer alır. Bu milletlerin hepsi Becanakiye'ye düşmandır. Onlara saldırılar düzenlerler. Servetleri, binekleri, sürüleri, altın-gümüş eşyaları ve silahları vardır. Yerleşim, konaklama yerleri, bayrakları, davul yerine boruları vardır.

(750)

Becanakiye ülkesi bütünüyle düzlüklerden oluşur. Ne bir dağları ne de sığınacakları bir kaleleri vardır. Kostantiniyede esir alınan Müslümanlardan bir grup Becanakiyelilerin mecusi dinine mensup olduklarını söylemişlerdir. Hicri dört yüzden sonra onlara esir düşen bir Müslüman fakih onlardan bir guruba Müslüman olmalarını teklif etmiş. Onlar da Müslüman olmuşlardır. Niyetlerini açığa vurdular ve islam daveti aralarında yayıldı. Müslüman olmayanlar bunu hoş karşılamadılar ve aralarında çatışma çıktı. Allah Müslüman olanları diğerlerine üstün kıldı. Onlar yaklaşık on iki bin kişiyken kâfir olanlar sayıca onlardan kat kat fazlaydılar. Onları öldürdüler. Geri kalanları Müslüman oldu. Günümüzde hepsi Müslümandır. Âlimleri, fakihleri ve Kur'an okuyucuları vardır. Kostantiniye kralının kölelerinden veya başkalarından ellerine düşenleri hür kabul ederler.

Sayfa 446

Onlara aralarında kalıp kendilerinden biri gibi mal-mülk sahibi olmaları ve kendilerinden istedikleriyle evlenme hakkı, şansı tanılır.

Hazar

(751)

Becanakiye ülkesinde Hazar'a on günlük bir sürede yürünülecek bir yol olmadan ormanlardan ve çöllerden gidilir. Hazar geniş bir ülkedir. Bir yanında Tiflis ülkesine kadar uzanan büyük bir doğa komşusudur. Tiflis (Ermeni sınırının) başındadır. Koyun-keçileri yılda iki kez yavrularlar.

(752)

Hazar bölge ismidir. En büyük kentleri İsil nehrinin doğu ve batı yakasında iki parça halindedir. İsil Rusya'da doğup Hazar'da denize dökülür. Bu nehrin iki yakasındaki kent in iki bölümünden batıdaki diğerinden daha büyüktür. Her iki bölümü bir sur çevreler. Dört kapılar vardır. Hamamları, mescitleri, imamları ve müezimleri vardır. Hazar'da Müslümanlar, Hıristiyanlar ve putpereslerin yanı sıra az sayıda Yahudi vardır. (Kralları Yahudidir) Oturduğu yer nehre uzak bir saraydır.

Hazar kralının mecusi iken Yahudi olmasının nedeni şudur:

Sayfa 447

Hıristiyanla oldu ve inancının bozulmuş olduğunu gördü. Kralın bundan dolayı üzülmesi yardımcılarında birini harekete geçirdi. Yardımcısı şöyle dedi: Ey Kral! Kitap ehli üç guruptur. Onlara haber yolla ve kendileri hakkında bilgi iste. Sonra da onlardan hak, doğru olana uy. Hıristiyanlara piskopas göndermeleri için haber yolladı. Kralın yanında tartışmayı bilen bir Yahudi vardı. Yahudi Hıristiyanla piskopasla tartışmaya girdi. Ona şöyle dedi: İmranolu Musa ve ona inen Tevrat hakkında ne diyorsun? On şöyle dedi: Musa bir peygamberdir ve Tevrat da haklıdır. Yahudi, krala şöyle dedi: Ey kral! O benim inancımı onaylayıp kabul etti. Ona neye inandığını sor. Kral ona sordu. O şöyle dedi: Ben Meryem'in oğlu İsa Mesih'in "Kelime" olduğunu ve onun Allah'tan aldığı sırları açıkladığını söylüyorum. Yahudi, Hazar kralına şöyle dedi: O benim inancımı kabul ettiği halde benim bilmediğim şeyleri öne sürüyor. Piskopas buna cevap veremedi.

Müslümanlara haber yolladı. Onlar ona âlim, akıllı ve tartışmayı bilen bir adam yolaldılar. Ne var ki Yahudi ona yolda tuzak kurup onu zehirletti. Böylece Müslüman âlim öldü. Yahudi, kralın aklını çelip onu Yahudi yaptı.

(753)

Onlar ancak kışın şehirlerde otururlar. Senenin geri kalanında tarlalarda ve bahçelerde olurlar. Pek çok meyveleri ve ürünleri vardır. Hazar'ın olanğüstü bir güzelliği ve bariz bir hoşluğu vardır. Putperest Hazarlar birbirlerini köle olarak alıp çocuklarını satmayı normal görürler. Krallarına ancak çağrı olursa itaat ederler. Yönetimleri orduları yöneten İran Şah'ın elindedir. O onlara hâkimdir. Huzuruna tam silahlı, sağlam zırh ve müferli olarak çıkarlar. Yine sancakları da yanlarında olur. Onların herbiri birinin uzunluğu iki zira olan birkaç kazık taşır yanında. Mola verdiklerinde herbiri bu kazıkları önlerine yere saplayarak dikerler. Sonra onlara kalkanlarını bağlarlar. Böyle askerlerin çevresinde bir anda kalkanlarla çevrili bir duvar oluşur. Yemekleri ağırlıklı olarak pirinç ve balıktır. Kıyafetleri pamukla ve bol yeni elbiselerdir

Sayfa 448

Hazar'ın dili Türklerin ve Farsların dilinden farklıdır. O başka hiçbir milletin diline benzemez. Kralın Yahudi, Hıristiyanla ve Müslüman ve putperestlerden oluşan yedi yargıcı, hakemi vardır. Onlar çözemedikleri sorunları Hazar Hakanı adı verilen büyüklerine götürürler. O onlar için kraldan daha değerlidir.

Burdas

(754)

Burdas ülkesine gelince o Hazar ile Belkar arasındadır. Onunla Hazar ülkesinin arasında on beş günlük mesafe vardır. Onlar Belkar ve Becanakiye ile düşmandırlar. Dinleri Guzziyye dinine benzer. Geniş, düz yaprakları ve ticaret haneleri, ticaret merkezleri vardır. Toprakları bir buçuk aylık mesafe uzunluğundadır. Yaklaşık on bin süvarileri vardır. En çok rastlanan bitkileri: süpürge otudur. Malları en çok bal ve sansar yününden oluşur. Onların pek çok sığır, koyun-keçi türünden evcil hayvanları vardır. Geniş tarlaları vardır.

Onların bir bölümü ölülerini yakarken diğer bölümün ise onları gömer. Bir kız ergen olunca hakkında babası tarafından bir karar verilmemişse istediği kişiyle evlenir.

Belkar

(755)

Belkar ülkesi Burdas'a komşudur. Belkar ülkesiyle Burdas ülkesi arasında üç günlük mesafe vardır.

Sayfa 449

Yerleşim yerleri İsil nehri kenarındadır. Onlar Burdaslılarla Slavların ortasında yer alırlar. Sayıları azdır. Yaklaşık beşyüz aileden oluşurlar. Krallarına "Mess1" adı verilir. O, İslam dinini kabul etmiştir. Hazarlar ve aynı şekilde Ruslar onlarla alış-veriş yaparlar.

Mecğariyye Ülkesi

(756)

Onlar Becanakiye ülkesiyle Belkariyeli Üskül ülkesinin ortasında yer alırlar. Mecğariyyeliler putperesttir. Krallarına Kinde adı verilir. Otakları ve çadırları vardır. Nerede su ve otlak olursa oraya göçerler. Ülkeleri yüz fersah genişliğindedir. Bir taraftan Rumların ülkesiyle komşudurlar, sınırları vardır. Çölün devamındaki sınırlarında yer alan dağda kendilerine Ebin denilen bir kavim oturur.

At, eşek, katır, sığır, koyun, keçi gibi hayvanları ile tarlaları vardır. Bu dağın aşağı tarafında deniz sahilinde Uğuna denilen bir kavim bulunur. Onlar Hıristiyanlardır. Tiflis ülkesine mensup Müslüman ülkelere komşudurlar. O, Ermeni sınırının başlangıcıdır. Bu dağ Babulebvab ulaşana kadar uzar. Sonra da Hazar ülkesine yetişir.

Serir Ülkesi (Taht Ülkesi)

Hazar ülkesinden, yüksek bir dağa ulaşana ek çölde on iki gün yürürsün. Onun tırmanırsın. Serir kralının kalesine ulaşana kadar üç gün yürürsün.

Sayfa 450

O, bir dağın tepesinde olup onu bir sur çevreler. Kralın Fars kralına ait olan altından bir tahtı vardır. Krallarının yirmi bin mahalleden oluşan bir halkı vardır. Aralarında bir kuru kafaya tapan bir takım insanlar bulunur.

(758)

Serir kralının kalesinin solunda Lan kralının ülkesine üç günlük yolculuktan sonra ulaşan dağlardan ve otlakalrdan geçen bir yol vardır. Onlar Hıristiyanladır. Krallığının geneli putperesttir.

Burcan

(759)

Burcan'a gelince onlar Yunan b. Yafes'in soyundandır ve mecusidirler. Ülkeleri geniştir. Onlar Slavlar'a, Rumlar'a, Hazarlar'a ve Türklere düşmandır. Onlardan kendilerine yakın olmaları sebebiyle en çok düşmalık yapanlar Rumlardır. Kostantiniye ile Bürcan ülkesinin sınırı arasında on beş günlük mesafe vardır. Bür-can krallığı yirmiye otuz gündür. Onlar ancak savaşlarda bineklere binerler. Rumlar onlarla barışınca Rumlara haraç alarak Slav esirlerinden kızlar ve delikanlılar verdiler. Onlardan biri öldüğünde onu derin bir lahite koyarlar. Onunla birlikte karısını ve hizmetçilerini de lahite indirirler. Onlar ölene kadar orada kalırlar. Kimileri de onları ölüyle birlikte yakarlar.

Sayfa 451

el-Mesarik ve l-Memalik'in birinci bölümünün sonuna geldik. Allah onu rahmeti ve hoşnutluğuyla korusun.

İkinci, bölümün ilk konusu "Yacuc-Macuc Seddi" dir.

Sadece Allah'a çokça şükrederim. Allah yarattıklarının en seçkinine rahmet etsin. Ki o kullarının en hayırlısı, onun kulu Muhammed'dir. O onun şefkatli, merhametli elçisidir. Allah ona bütün kulları arasından en güzel merhamet buyurduğundan dah güzel merhamet eylesin. Aynı zamanda pak ailesine ve güzel dostlarına da eylesin.

452

İKİNCİ BÖLÜM

Rahman ve Rahim Allah'ın adıyla başlarım.

Rabbim kolaylaştır.

Allah onu rahmetiyle himaye etsin Şeyh, hafız, bilge Ebu Ubeyd Abdullah b. Abdulaziz El-Bekrî şöyle demiştir.

Not: 453. Sayfa boş

Sayfa 454

Yacuc ve Macuc Seddi

(761)

Yacuc ve Macuc'un seddine gelince onunla Hazar ülkesinin sınırı arasında bir ay veya fazla mesafe vardır. Katade şöyle demiştir: Adamın biri Hz. Peygambere (S.A.V.) şöyle dedi: Ben seddi gördüm. Hz.Peygamber (S.A.V.) nasıldı? dedi. O çizgili yemen kumaşına (başka bir yamada: testiye) benzer, dedi. Hz.Peygamber onu görmüşsün dedi. Vehb b. Münebbih şöyle demiştir:

Zülkarneyn iki dağın arasına geldiğinde orası Türk topraklarının bittiği yerin kuzeyi idi oralarını ölçtü ve yüz fersah olduğunu gördü. Ona, suya ulaşana kadar bir temel kazdı. Sonra genişliğini elli fersah yaptı. İçini kayalarla doldurup harcını eri-

tilmiş bakırdan yaptı ve onu üstüne döktü. Sonra onu yerin yüzeyinde demir kütleleri ve eritilmiş bakırla yükseltti. Aralarına pirinç madeninden kolonlar yaparak koydu. (Böylece o pirincin sarısı, bakırın kırmızısı ve demirin siyahıyla renkli bir kumaşa benzedi).

Sayfa 455

İbn Ufeyr şöyle deniştir: Muaviye Yacuc ve Macuc seddinin ne durumda olduğuna baksınlar diye yirmiş beş adam gönderdi. Hazar kralına gönderdiklerinin gelişine izin vermesi ve onlara yol göstermesi için bir mektup yazdı. Denileni yaptı. Nihayet iki dağa ulaştılar. İki dağın arasında bir parıltı gördüler. O, demirin içindeki pirinç madeninin pırlıltısıydı. Seddin içinde gelen bir nara işittiler. Seddin tepesine kadar çıkan merdivenler gördüler. Onlardan biri basamakları tırmandı. Ortasına ulaştığında şaşırıp düştü ve öldü. Seddin yanında buldukları bir kürek parçasıyla ayrıldılar. Muaviye b. Ebi Süfyan güngörmüş tecrübeli bir âlime haber yollayıp ona durumu sormuş. Âlim şöyle demiş: Hükümdar askerlerini sedde gönderiyor. Onlardan biri ölüyor. Geriye kalanlar bir demir parçası getiriyorlar. Onları yemekli bir sofraya topluyor. Âlim, Muaviye o adamları başka adamlarla iç içe o sofranın çevresine toplamış olduğu bir halde çıka geldi. Ve bunlar onlardır, dedi. Muaviye bu duruma şaşsa kaldı.

(763)

İbn ..... şöyle dedi: Selam el-Tercüman bana şöyle dedi: O, Vasık'a gelen Türkçe mektupları tercüme ederdi. Vasık rüyasında Zülkarneyn'in inşa etmiş olduğu seddin açık olduğunu görünce beni beraberinde beş adamla şöyle diyerek gönderdi. Git ona bak ve durumunu bana bildir. Bana beş bin dinar ve on bin dirhem verdi. Elli kişinin herbirine bin dirhem ve bir yıllık gıda-giysi verildi. Bana gıda maddelerini ve suyu taşımam için iki yüz katır verdi. Ermenistan'ın hükümdarı o Tiflis'te'dir. İshak b. İsmail'e bize gelişimizde yardımcı olması için mektup yazdı. İshak Serir'in hükümdarına mektup yazdı. Serir hükümdarı bizim için Lan kralına mektup yazdı. Lan kralı el-Bab ve el-Ebuvab'ın ilerisindeki yerin kralı filan şaha mektup yazdı. Filanşah Hazar kralı Tarhan'a mektup yazdı

Sayfa 456

Hazar kralı bizimle beş klavuz gönderdi, onun yanından ayrılıp yirmi beş gün gittik. Kötü kokulu kara bir yere geldik. O bölgeye girerken kötü kokusuna karşı burnumuza bir şey tutuyorduk. On gün kadar yürüdük. Nihayet harabe kentlere vardık. Onları sorduk. Onları Yacuc ile Mecuc'un yıktığı söylendi bize. Onların arasında yirmi yedi gün gittik. Sonra içinde Arapça ve Farsça konuşan bir kavim bulunan kalelere komuş olan ve seddin iki dağından birinin yakınında bulunan kaleye ulaştık. O kalelerdeki kuran okuyan ve mescitleri olan Müslümanlardı. Bize nereden geldiğimizi sordular. Onlara müminlerin emrinin elçileri olduğumuzu bildirdik. Şaşırıp, münilerin emiri mi? dediler. Biz, evet, dedik.

O ihtiyar mı yoksa genç mi? dediler. Biz, genç, dedik. Yine şaşırıp nerededir? diye sordular. Sürremenrea (göreni mutlu eden) denilen bir kentte Irak'tadır, dedik. Bunu hiç duymadık, dediler.

(764)

Sonra çıplak bir dağa ulaştık. Her tarafı görünür durumdaydı. Genişliği yüz elli zira olan bir vadiyle kesilen bir dağ gördük. Dağın aşağısında vadinin her iki yanında inşa edilmiş iki kapı kanadı gördük. Her bir kanadın eni yirmi beş zira olup yükseklikleri elli ziradı. Kapının eşiği on zira olup iki eşiğin altındaki hariç genişliği yüz ziradı. Bu zira Sevad ziradır. Kapı kanatlarının bir ucundan diğer ucuna uzanan demirden parmaklıklar vardı. Bunların uzunluğu yüz yirmi ziradı. Parmaklıkların üstünde dağın tepesine kadar gidenn bakır içinde demir tuğlalardan inşa edilmiş bir yapı vardı. Gözün alabildiğince yüksek olup üzerinde demir balkonlar bulunuyordu. Her bir balkonun her iki tarafından birbirine doğru meyilli iki boynuz vardı.

Kapının iki kanadı vardı. Herbir kanadın genişliği elli zira takılı olup kalınlıkları beş ziradır. Yükseklikleri parmaklıkların yüksekliğindeydi.

Sayfa 457

Kapının üstünde yedi zira uzunluğunda ve bir kulaç genişliğinde bir kilit vardı. Kilidin yerde yüksekliği yirmi beş ziraidi. Kilidin beş zira kadar üstünde uzunluğu kilidin uzunluğundan daha fazla olan bir asma kilit vardı. Asma kilitin üstünde bribuçuk zira uzunluğunda bir anahtar vardı] on iki tane dişi vardı. Her bir dişi en büyük havanların tokmağı büyüklüğündeydi. Uzunluğu sekiz zira olan ve dairesel

olarak dört karış olan bir zincire bağlıydılar. Zincirin bulunduğu halka mancınık halkası gibiydi.

(765)

Bu kapılara her biri iki yüz zira olan iki büyük kale vardı. Aralarında tatlı suyu olan bir pınar vardı. Kalelerden birinde seddin yapılmasında kullanılmış olan ondan geriye kalan demir tencereler, demir kepçeler ve gözler (ocaklar-fırımlar) vardı. Her bir gözün üstünde sabun tencereleri gibi dört tencere bulunuyordu. Pas yüzünden birbirine yapışmış demir tuğla kalıntıları vardı. Tuğla birbuçuk zira olup bir karış yüksekliğindeydi.

(766)

Şöyle dedi: Bu kalenin reisi her Cuma on süvariyle dolaşmaya çıkar. Herbir süvarinin elinde içinde beş men ağırlık olan demir çubuklar-çekiçler vardı. Kilide bu çekiçlerle üç kere vururlar. Kapının ardından ses işitilir. Bilirler ki orada muhafızlar vardır. Bunlar onların kapıda bir şey yapmadıklarını bilirler. Kaledekiler kilidi takınca, kilitleyince duyulacak sestten dolayı kulaklarını tıkırlar.

Sayfa 458

(767)

Bu yere yakın mesafede uzunluğu ve genişliği yüz'er fersah olan büyük bir kale vardı. Oradakilere hiç Yecuc ve Mecuc'den kimseyi gördüler mi diye sordum. Onlar bir keresinde onlardan bir kaçını burçlarda gördük. Siyah bir Rüzgar esip onları dibimize fırlattı. Onlardan bir kişinin boyu göz kararıyla bir buçuk karıştı. Ayrılacağı vakit yanımıza rehberleri aldık. Onlar bizi Semerkand'a kadar götürdüler. Horasan'a doğru yol alıyorduk. Kaledekiler bize yetecek kadar yiyecek-içecek vermişlerdi. Sonra Abdullah b. Tahir'e gittik. Sellam şöyle dedi: Bana yüzbin dirhem verdi. Beraberindeki her bir adama beşyüz dirhem verdi. Bizi Rey'e ulaştırdı. Sürremenrea'ya ulaştık. Ordan çıkıp geri dönmemiz yirmi sekiz ay sürmüştü. İbn Hurdazbih şöyle demiştir: Sellam Et türcüman bunların tamamını bana anlattı. Sonra bana bunları Vasık'a yazdığı mektuptan okudu ve yazdırdı. Onun söyledikleriyle mektup-takilerin birbirini doğruladığını gördüm.

Bazı haberlerde şöyle geçmiştir: Yecüc ve Mecuc'tan biri bin çocuğu olmadan ölecek

(768)

Horasan'a komşu ülkeler ve onlarda yaşayan milletlerle ilgili ona mesafeleri itibarıyla basamak basamak sırasıyla anlatmak istediklerimizi anlattık.

Sayfa 459

Avasım

(769)

Elcezire'ye komşu Avasım ve Kinnisrin'deki kentlerin ve kasabaların anlatımına dönelim. (Onların el-Cezire topraklarında olduklarını söylemiştik) Nihayet Muaviye'nin oğlu Yezid onları Şam'ı korumak için ordugâh yaptı. Ancak biz bu konuyu daha sonra Şam ülkesinden söz ederken anlatacağımız inşallah.

Kinnisrin, Halep, Menbic, Dülük, Ru'ban, Kavres, Nukablas, Resafetu Hişam, Akam dağlarındaki El-Cursumiye, İskenderiye, Antakya, Batnanı habib bazı şehirleridir.

(770)

Bunların hepsi de büyük kentlerdir. Maarratunnuman adını üzerinde uzanan dağdan alır. Kentin yedi kapısı vardır. Ona bir mil uzaklıkta Seman bölgesi vardır. Orada Ömer b. Abdülaziz'in kabri bulunur.

Âdem'in oğlu Şit'in kabrinin kendi adıyla anılan kapının yanında olduğu söylenir. el-Maara kentinin içinde Yuşa b. Nun'un kabri bulunur. Her sene aynı gün değişik bölgelerden gelen insanlar kabrinin etrafında toplanırlar. El-Maarra'da hicri 430 senesinden sonra künyesi Ebu'l-Ala olan Ahmet b. Abdullah El-Maarri adında bir adam türedi. O, öz Arapçayla sanatlı belagatlı şiirler söyleyen bir şair ve dilciydi. Ona "Abatül-İbil minel-Afak" lakabı verilmişti. Onun ..... dininden olduğu ve onların inançlarında kalmada ısrarlı olduğunu öne sürerler. Gerçekten de bazı şiirleri ve secileri (nesirleri) insanın kalbine bazı şüpheler düşürmektedir.

Sayfa 460

Kınnisrin ile Avasım arasında Şam ülkesi bulunur. Onların tamamı Şam'a dahil edilir. Havlan şehri, el-Ava, Bakara Beri Esed, Biniye/Nekiyye, Cebelü Huvran, Kura beni Hilal Havran'ın tamamı Beni Malik yurdundadır. Busra ve bölgesi, Süveyda ve bölgesi, Ezraat ve bölgesi, Semsekin ve bölgesi, Zer ve bölgesi. Busra Elyesa (R.A.)ın kabrinin bulunduğu yerdir.

(771)

Bu isimlerini saydığımız yörelerin tamamının evleri ve evlerinin çatılarından taşlardır. Evlerin iç duvarları, kapıların takılı olduğu duvarlar, pencerelerin kemerleri hep taşlardır.

(Yine bunların hepsi çöldedir.) Ülkeleri, şehirleri vs. Durumları ancak Allah tam olarak bilir ve tasvir eder. Biz ancak ününü duyduklarımızı anlattık. Anlatmadıklarımız daha çoktur.

Şam

(772)

Kâbe'nin kuzeyinde yer aldığı için Şam olarak isimlendirilmiştir. Arazisindeki siyah-beyaz benekler nedeniyle bu ismi almıştır denilmiştir. Nuh'un oğlu "Sam"ın adını aldığı söylenmiştir. Çünkü oraya ilk yerleşen odur. Araplar oraya yerleşince Sam demeyi uğursuz sayıp Şam dediler.

Bu ismi ona oraya yerleşen ilk halife tarafından verildiği söylenmiştir. Şüphesiz o kendisini göreni sevindirir.

Sayfa 461

(773)

Eskiler Şam'ın beş bölüme ayırdılar. Birinci bölüm Filistin'dir. Filistin'in sınırı Emec kentinde başlar. Devamında Gazze ve sonra Filistin Ramlesi yer alır.

İkinci bölümün en büyük kenti Taberiye'dir. Gavr, Yermük, Beysan, Filistin Feyma'sı, Ürdün.

Üçüncü bölüm El-Gavta'dır. En büyük kenti Dimaşktır. Utrablus da sınırları içindedir.

Dördüncü bölüm Humus topraklarıdır.

Beşinci bölüm Kinnisrin olup en büyük kenti Halep'tir. Sınırında deniz sahilinde yer alan büyük Antakya kenti yer alır. [Araplara Şam'dan gelen şeylerin tümü Antakya'dandır demişlerdir. Ne islam yurdunda ne de Rum yurdunda onun gibisi yoktur, denilir. Hıristiyanlalar ona Allah'ın kenti, kralın kenti, kentlerin Annesi ismini verirler. Çünkü orası Hıristiyanlığın gelip geldiği ilk kenttir. Orada Petrus'un tahtı vardır. Semun ve Seman diye isimlendirilir. O İyşu En-Nasiri'nin halifesidir. O, onun yedi yüz on iki öğrencisinin başındaydı] Sehirin içinde bahçeler ve tarlalar bulunur. Onun Habib Neccar'ın kenti olduğu söylenir. Şam'ın beş sınır kasabasından bazıları şunlardır: el-Masısa, Tarsus, Ceyhan Nehri.

(774)

Humus ve Şam kentlerindedir. Onun Habib Neccar'ın kenti olduğu söylenir. O Şam'ın saraylarındandır.

Hesaplama yapmayı, matematiksel işlem yapmayı eski zamanlarda ilk icat edenlerin Humuslular oldukları söylenir. Çünkü onlar tüccar olup kazançlarını hesaplamak zorundaydılar. Humus kentine ne bir yılan ne de bir akrep girer. Kentin suru yoktur. Ortasında yuvarlak bir kale bulunur. Günümüzde Humus'un çoğunluğu viranedir.

Sayfa 462

(775)

Katade'den yapılan rivayete göre Hz. Peygamberin ashabından beşyüz kişi Humus'a yerleşmiştir. Cerir b. Osman yapılan rivayete göre Hz. Peygamberin Beni Süleymlî ashabından dörtyüz kişi yerleşmiştir. Hama ve Tedmür kentleri de önde gelen kentlerdir.

(776)

Lübna dağı ona yakındır. el-Heysem b. Adıyy Velid b. Abdülmelik zamanında Lübnan dağında bir mağara gördüğünü ve ona girdiğini söyleyip sözünü şöyle

sürdürür: Mağarada altından bir yatağın/tahtın üstünde kefelenmiş bir adam gördüm. Adamın başının yanında üstünde şöyle yazılmış olan bir levha vardı: Ben Seba b. Nevvas b. Seba. En ulu Rab Deyya'nın dostu Aysu b. İshak b. İbrahim'e hizmet ettim. Ondan sonra uzun süre yaşadım. Pek çok acayıklar, olağan üstülükler gördüm. Yalnız atalarının ölümlerini görüp onlara kesinlikle katılacağını bildiği halde tevbe etmeyen kimsenin ölümden gafil olmasından daha acibini görmedim. Ölümden sonra Yüce Deyyan'ın hesabı, mazlumların haklarının iadesi o gün gerçekten en büyük ve en kesin şeydir. İşte mağarama geldim. Ona gelip gidiyorum. Kendime ağlıyorum. Ayakkabısız ahmakların medeniyetsizlerin beni tahtımdan indirip onu kendilerine mal edeceklerini ve beni mağaramdan çıkaracaklarını öğrendim. Onlar Yüce Deyyan'ın Rablığına inandıkları halde böyle davranıyorlar.

Bu, zaman değişip çocuklar başa geçtiğinde ve anormallikler çoğaldığında gerçekleşir. Kim bu zamana yetişirse az aşar ve zelil olarak ölür.

Libnan'da Berbaris bulunur. Orada en güzel şeyler vardır.

Sayfa 463

Dimaşk

(777)

Kentlerinden biri Dimaşk'tır. O, sütunları olan İran'dır denilmiştir. Söylediklerine göre o Nuh'un yurdudur denilmiştir. Allah en doğrusunu bilir.

Katade Yüce Allah'ın "İncire ve zeytine yemin olsun" sözü ile ilgili şöyle demiştir: (Tin Dimaşk'ın üzerinde olduğu dağdır. "Zeytun" Beytülmakdis'in üzerinde olduğu dağdır. "Tin" Dimaşk mescidi olup "Zeytun" Beytülmakdis'tir. (denilmiştir).

Dehhak şöyle demiştir: Tin ve Zeytun Şam'daki iki mescididir.

Mücahit ile İkrime şöyle demişlerdir: Tin ve Zeytun iki yiyecektir.

Tin Ashabı Kehf Mescidi olup Zeytun İlya mescididir, denilmiştir.

(778)

Mescidi büyüktür. Anlatımı uzun sürecektir. Şaşırtıcı özellikleri vardır. Onu Velid b. Abdülmelik 88 senesinde inşa etmiştir. Şehrin merkezindedir. Beyaz mermer zeminine döşenmiştir. Maviyle biter. Duvarlarına mozaik döşenmiştir. Çatısında tahta yoktur. Tamamen süslüdür. Üç minaresi vardır. Bir minare mescidin arkasında, solunda olup baştan aşağı (altın ve mozaikle süslüdür.)

Sayfa 464

Büyük vilayetleri vardır. Cürdan ve El-Seme onlardandır. Şehirleri şunlardır : Busra, Ezra'at (.....), Belka (.....), Zümar (.....), Amman (.....), Cübal (.....), Şurat (.....), Mereb (.....), Tunefe (.....), Gavr (.....), Balbe (.....), Beyrut-o Evzan'ın kentidir. Utrablus (.....), Vechulhır (.....) Ecnadeyn (.....), Yermük (.....), Mercussafer (.....), Cabiye (.....) MercuRahit (.....).

Filistin Kentleri

(780)

Oraya ilk yerleşen Filistin b. Keysuhin b. Yaktin b. Yunan b. Yafes b. Nuh(R.A.)'dan adını alır.

Kudüs ile Ramke arasında çöllerden ve çukurlardan oluşan on sekiz mil mesafe vardır. Ramke'nin dört bin köyü olduğu söylenir. Beytülmağdis Süleyman'ın ve ondan sonraki çocuklarının krallığının başkentiydi. Beytülmağdis'ten Hz. İbrahim'in Mescidine (A.S.) ve onun kible tarafında yer alan kabrine kadar on sekiz mildir.

Bir başka şehir de Yehuda b. Yakup b. Filistin'in şehridir. Ortasında İlya'nın evi bulunur. Kenanilerin ilk döneminde Kenan b. Han'ın ismiyle anılırdı. Yehuda ile Arap yurdu arasında Nebt yurdu bulunur.

(781)

Gazze, Şenset, Nablus ve Lüdd Filistin kentlerindedir. Lüdd orada yaşayan insanlar tarafından imar edilen güzel bir yerleşim yeridir. Şam'dan Mısır'a ve Mısır'dan Şam'a giden gruplar ve kervanlar oraya uğrarlar.

Sayfa 465

Lüdd'a ora bağlı pek çok Hıristiyanla vakfı bulunan yapısı sağlam, avlusu geniş büyük bir kilise vardır. Lüdd'de birçok ilginçlikler bulunur. Adamın biri Lüddlülere bu şehri şeytanlar inşa etti, dedi.

Şöyle dedi: Siz anlamadığımız bir şeyle karşılaştığınız da onu hemen şeytanlara bağlıyorsunuz. Bu yapı Hz. Süleyman'dan bizimle Hz. Süleyman arasındaki zaman kadar önce inşa edilmiştir. Rivayet edilen bir haberde Mesih İsa'nın Mesih Deccal'i Lüdd'ün kapısında öldüreceği söylenmiştir. Nablus kentinde çok sayıda Yahudi bulunur. Onlar Samiriyelidirler. Orası Samiriye'nin yurdu. Aynı şekilde Semerkand'ın tamamı Samiriye'dir. Bu iki yerde sayılarının üç bine kadar ulaştığı söylenir.

(782)

el-Ürdün'den Ermeniyeye giden yolda bir garip şey vardır. O garip şey bir dağın tepesinden doğan bir sudur. Su dağın aşağısına indiğinde taşa dönüşür, bir plaka halini alır. O sudan bir kaba konulduğunda kan gibi olur ve tortullaşmaz. Suyun kaynağının olduğu dağın üstünde üzerinde müsvetle yazılmış bir kitabe olan bir dikili taş vardır. Kitabede borcunu geride bırak ve gir diye yazılıdır.

(783)

Şam'ın Şam adını alması onun Kâbe'nin kuzeyinde olmasından kaynaklanır. Kimisi topraklarının alacaklı (siyah-beyaz), benekli olmasından bu ismi almıştır demiştir. Kimi de oraya ilk yerleşen Sam b. Nuh'tan ismini almıştır demiştir. Araplar oraya yerleştiklerinde ona Sam demeyi uğursuz görüp ona Şam dediler. Kimisi de bu ismi oraya yerleşen halifeler verdi demiştir. O, göreni sevindiren bir yerdir. Bunu yukarıda ikinci kez yazdım

Sayfa 466

İlya Kenti

(784)

O, etrafı dağlarla çevrili bir çölde kurulmuş bir şehirdir. Kent mescidin batısındadır. İlya'nın suyu yağmur sularından sağlanır. Şehirde Hz.Davut'un yaptırdığı yağmur sularıyla doldurulan şifalı sarnıçlar bulunmaktadır. Şehrin dış tarafında bah-

çeler, tarlalar, ağaçlar, bağlar ve zeytinlikler vardır. Orada sadece bir tane hurma ağacı vardır. O ağacın da Kur'an da Hz. Meryem bağlamında anlatılan ağaç olduğu söyleniyor. Ağaç eğilmiştir. Onun bin seneden daha uzun bir süreden beridir dikildiği söyleniyor.

(785)

Mukaddes topraklar kırk mile kırk mildir. Beytül mukaddes'e gelince onu ilk inşa eden Yakup'tur. İnsanlar bunda ihtilafa düşmüş kimisi Davut demiştir. Hz. Davut'un inşa etmesinden Buhtnasr'ın onu yıkmasına ve İsrailoğulları devletinin yıkılmasına kadar 454 senedir. Pers krallarından Kuşek denilen kral onu inşa edene kadar yıkık halde kaldı. Sonra Gassan kralları Rumların etkisiyle Hıristiyanla olunca İslam gelene kadar Şam'ı ellerinde tuttular. Gassan'ın Şam kralı Cebele b. el-Eyhem'dir. Şam Allah'ın nasip etmesiyle Halife Hz. Ömer zamanında Müslümanlar tarafından fethedildi. Bu Ubeyde İlyâ'nın asillerine onları islama davet ettiği yoksa cizye vermeye çağırdığı bir mektup yazdı. Onlar bunları kabul etmediler. Bunun üzerine onları sıkı bir kuşatma altına aldı. Bunu görünce cizye verme karşılığı onunla barışmak istediler. O da bunu kabul etti. Şöyle dediler: Halifen Ömer'e haber yolla biz onunla anlaşmak ondan eman almak istiyoruz. Ondan başkasına razı olmayız, dediler. [Ebu Ubeyde onlara Halife Ömer geldiğinde ve onlara aman verdiğiğinde kabul edeceklerine dair en büyük yeminleri ettirdi.

Sayfa 467

Hz. Ömer (R.A.) onların istediği emanı onlara vereceğine dair onlara mektup yazdı.

[Sonra Hz. Ömer (R.A.)] İlyâ'ya doğru yürüdü. Müslümanlar onu karşılamaya çıktılar. Ebu Ubeyde (R.A.) de insanlara onu karşılamaya çıktı.

Hz. Ömer eğer bir yaşımı bitirmiş bir koçun derisiyle kaplı bir devenin sırtında geldi. Ona doğru koşuştular. Nihayet devesinden indi. Liften yapılmış yularını tuttu. Sonra Ebu Eubeyde (R.A.)nın arkadaşlarına ulaşana kadar devenin önünde yürüdü. Onların beraberinde bir beygir bulunuyordu. Beygiri yaklaştırıp şöyle dediler: Ey müminlerin emiri! Bu beygire bin. Şüphesiz o sana daha uygundur. Ve ona binmen daha kolaydır. Zimmilerin seni bu şekilde görmelerini istemiyoruz. Ona beyaz elbiseler getirdiler. Beygire bindi. Elbiseleriye giyinmedi. At onu rahvan götü-

rünce ondan inip şöyle dedi: Alın bunu benden. O bir şeytandır. Şöyle dediler: Ey müminlerin emri! Bu beyaz giysileri giyiniz bu beygire binsen görünüş ve katırlanma açısından daha güzel olurdu. Hz.Ömer şöyle dedi: Yazıklar olsun size! Allah'ın sizi yüceltmediği bir şeyle ululuk taslamayın. Yoksa Allah sizi aşağılanmışlardan kılar. Hz. Ömer gitti. İçlerinde Ebul-Aver Es-Selmi'nin de bulunduğu Müslümanlar da gitti. Onlar arasında atlastan yapılmış Rum kıyafetleri giyenler de vardı.

H.z.Ömer (R.A.)şöyle dedi: Suratlarınıza Toprak serpin ki eski hayat tarzıma ve görüntümüze dönüş yapalım. Atlas elbiseyi alıp buruşturdu ve onu yırttı. Yezid b. Ebi Süfyan şöyle dedi: Ey müminlerin emiri! Bineklerimiz ve ganimetlerimiz çoktur. Yüksek bir yaşam kalitemiz var. Fiyatlar ucuz olup Müslümanların durumu arzulanı gibidir. Eğer sen bu beyaz elbiseleri giyiyip bu güzel bineklere binersen ve Müslümanlara bu bol yemekten yedirirsen ve yabancıların gözünde de iyice büyüsün. Hz. Ömer şöyle dedi: Ey Yezid! Vallahi ben benim Yüce Allah'ın huzurunda itibArîma leke getirecek bir şey için insanların karşısında kendimi güzel gösteremem. Konumumun insanların nezdinde yükselip Allah'ın nezdinde küçülmesini istemem. Sonra İlya'da durdu] Ebul-Caid onu karşılayıp onunla barış anlaşması yaptı. Hz.Ömer onların nefislerinin [nesillerinin, kadınlarının, mallarının ve kiliselerinin güvende olacağına dair bir emanneme yazdı. Onlar da Yahudilerle aynı yerde oturmamayı şart koştular.

Sayfa 468

(786)

Sulhnameyi alınca İlya'nın kapılarını Müslümanlara açtılar. Hz. Ömer (Müslümanlarla birlikte içeri girdiler) Hz.Ömer Filistinlilerin kaynak (sularıyla) Beytulmakdis'in temizlenmesinin [sağladı.] Nitekim içinde büyük bir çöplük vardı. Hz.Ömer beraberinde Ka'b olduğu halde şöyle dedi: Ey İshak'ın babası! Taşın yerini biliyor musun? O şöyle dedi: Cehennem vadisinin önündeki duvardan şu kadar zira ölç sonra kaz onu bulacaksın. O, o gün bir çöplüktü dedi. Onu kazdılar ve böylece ortaya çıktı, dedi. Ömer Ka'b'a şöyle dedi. Acaba mescidin kiblesini nere inşa etsek, dediler. Şöyle dedi: Onu taşın ilerisine/araksına yap böylece hem Hz. Musa'nın (A.S.) hem de Hz.Muhammed'in (S.A.V.) kiblelerini bir araya toplamış olursun. Şöyle dedi: Ey Eba İshak? [Yahudilere] kiblesi itibariyle [eşsiz] bir mescit mescitle- rin en hayırlısı olacak bir mescit vardır. Şöyle dedi: Kibleyi mescidin ön tarafına

yaptı. Sonra Abdülmelik b. Mervan Beytül makdis mescididir: 70 senesinde inşa edip Mısır'dan toplanan haracı yedi yıl boyunca oraya harcadı. Taşın üstüne kubbe inşa etti. Kubbenin tepesini altın kaplı sekiz bin bakır plaka ile kaplattı. Her bir plakada yedi buçuk miskal altın vardı. Sütunların tepelerine yüz bin miskal altın boşalttı. Kubbenin tamamını kurşun plakalarla kaplattı. Üstüne plaka.....

(787)

Onlar yanyana üç kubbedirler. Kubbetussahra, Kubbetil mirac, Hz. Davut (A.S.) zamanından kalma Kubbetüssilsile. Şair onunla ilgili şöyle demiştir:

Geçti vahiyle birlikte şeref zamanı.

Kalktı cömertlik silsile ile birlikte.

Mescidin kubbesini inşa edip onu yenileyenin Said b. Abdülmelik b. Mervan olduğu söylenir. Said iyiliğiyle tanınır. Fırat'ta Said kanalını kazdıran odur. Nitekim orada birçok köy vardır.

Sayfa 469

Beytül makdisin uzunluğu meleki zira ile- Bu ziranın Hz. Süleyman'ın(A.S.) zirası olup üç karış olduğu söylenir. (755 ziradır) Eni(455 ziradır.)

Ahşap çatısı vardır. Elli kapısı vardır. Onlardan biri Muhammed kapısıdır. (S.A.V.) Mescidin yedi mihrabı vardır. Meryem mihrabı, Yakup mihrabı ve Meleklerin Hz. Zekeriya'ya müjde verdikleri Zekeriya mihrabı onlardandır. Mescitte Hz. Süleyman üstünde dua ettiği kürsüsü vardır. Yirmi dört su sarnıcı vardır. Mescitte bakırdan kandil zincirleri vardır. (Her Cuma gecesi yakılan) beş bin kandili vardır. Zincirlerde ..... kırk üç ritil vardır. Şam'ı bir ritile dört ..... ritil artı dört ukkiyeye denk gelir.

Beytül Makdis'in Üç Fazileti Vardır

(788)

Hz. Peygamber şöyle demiştir: Ancak üç mescid için yol çabuk yapılır. Mescidi Haram, benim bu mescidim ve İlya mescidi. Abdullah b. Amr b. El As'ten şu ayetle ilgili şöyle rivayet edilmiştir: "Aralarına bir kapısı olan bir duvar konulud"

(Hadid suresi 13/57) O, Beytülmağdis'in duvarıdır. Abdullah b. Ömer'den şöyle rivayet edilmiştir: Hz.Peygamberin şöyle derler işittim: Davutoğlu Süleyman Beytülmağdis'in inşasını bitirince Allah'tan üç özellik istedi: Allah'tan amacı evden çıkıp sadece mescitte namaz kılmak olanın günahlarından sıyrılıp annesinden doğduğu gün gibi olmasını diledi. Allah'ın ona bunu verdiğini ummuyoruz. Onun hükmüne uygun bir hüküm vermesini dilemiş ona onu vermiştir. Kendisinden sonra kimseye nasip olmayacak bir mülk, hükümdarlık istemiş o da ona bunu vermiştir.

Ka'btan şöyle dediği rivayet edilmiştir: Kim Beytülmağdis'e taşın sağında ve solunda namaz kılsa, silsilenin olduğu (zincirin olduğu) yerde dua etse ve az-çok bir şeyler: sadaka olarak verse duası kabul olur, üzüntüsü kalkar, annesinden doğduğu gün gibi günahlarından arınmış olur.

Sayfa 470

(789)

Ebul-Aliye'den şöyle rivayet edilmiştir: Âlemler için mübarek kıldığımız topraklara şöyle demiştir: Bütün tatlı sularının 'taşın'ın altından çıkması onun bereketindedir. Bununla Semamih pınarını kaseder. Vallahi onun çıktığı yer Beytülmağdis'in taşının altıdır. O iki denizin ortasında bulunan bir pınardır.

(790)

Ubede b. Es-Samit ile Rafi b. Cüreye'e şöyle diyerek soruldu: İnsanların bu taş hakkında fikriniz nedir? Aslı bir şey midir? Öyleyse onu alırız yoksa o sadece Ehli kitaptan alınacak ve terkedeceğimiz bir şey midir? İkişöyle dediler: Sübhanallah kim onun hakkında düşer? Yüce Allah semaya istiva edince Beytülmağdis'in taşına şöyle dedi: Bu kıyamet günü benim makamım, arşımın yeri ve kullarımın toplanma yeridir. Sağı benim cennetim ve solu cehennemimdir. Ben yargılama günün hesaba çekicisiyim. Sonra arşa ve en yücelere istiva etti. Anlatması uzun sürecek haberleri vardır.

(791)

Sahra (taş)nın tepesine kubbe inşa eden Abdülmelik b. Mervan'dır. Bu uğurda paralar harcadı. Bu işle Reza b. Hayal ile Yezit b. Selam'ı görevlendirdi. Bu iş için inşaatçılar topladı. Onlara inşaat için hiçbir masraftan kaçınmamalarını söyledi.

İnşası bittikten sonra geriye yüz bin kaldı. Abdülmelik bunu ikisine bir ödül olarak gönderdi. O ikisi ona şöyle yazdılar. Onu hayırlı bir işte harcaman onu kadınlarımıza süs eşyası yapmamızdanidir. O nedenle onu istediğin yere harca, ikisine şöyle dedi: O halde eritilip kubbenin üstüne döküle. Hiç kimse üzerinde altın olduğunu düşünemezdi.

471

Çünkü üstünde onu yazın ve kışın yağmurlardan, Rüzgarlardan ve karlardan koruyan çeden ve deriden iki örtüsü, kaplaması vardı.

Kral zira ile ..... ziradır. O altı yumruk kadardır. Eni....., orada ..... kandiller yakılır.Kapılarının sayısı ..... sütunlarının ..... sayısı..... Sahra'nın içindeki kolonların sayısı..... Kandilleri ... burdan ve on tanesi büyük olup gümüştedir. Her biri Hz. Peygamberin yanında yapılmıştır. Kubbenin ortasında gümüş bir kandil ile mücevherle süslü bir kandil asılıdır. (Bir sonraki sayfada resmine bak)

(793)

İlya'da ortasında ..... olan büyük kilise vardır. O oldukça eskidir. O, Davut (A.S.) un ibadet ettiği yerdir. Onların iddalarına göre ortasında Mesih'in kabri vardır. Bayramları ve büyük Cuma günleri olduğunda insanlar kabrin olduğu yerden taş (sahra) çıkarlar. Yüzeyinin çevresi abanos ağacından Trabzonla çevrilidir. İnsanlar oraya çıkıp kabre bakar, gün doğumundan batımına kadar Yüce Allah'a yakarırlar. İnsanları toplayan mescitte insanlara imamlık yapan kişi Emir'le birlikte oturur. Onlar kabrin içinde çıkan beyaz bir ateş görene kadar bu halde dururlar.

Sultan kabrin kapısını açar ve içeri girer. Elinde bir mum olur. Onu o ateşle yakar ve imama götürür. İmam o mumu büyük camiye getirir ve kandilleri onunla yakar

473

O mum iç el dolaşınca hepsi yanar. Böylece âlemler için bir ateşe dönüşür. Emir, Sultan'a bununla ilgili haberi bildirmek için mektup yazar. Ona ateş falan vaktite falan günde indi diye bildirir. O ateş gü o günün başlangıcında inerse bu o senenin bereketli olacağını gösterir. Gecikirse ve ikinci vaktinde inerse bu o senenin kıtlık yılı olacağını gösterir. Bu ateş Fısay günlerinde iner.

(794)

Yazar şöyle demiştir: Bu doğru olmadığı halde bazı tarihçiler bu şekilde nakletmişlerdir. Bu Beytülmakdis'in piskoposunun uydurması ve hilesinden başkası değildir. Piskopos bunu yaparken uzun, ince ipek bir ipten yararlanıyordu. Onu kabirden avize lambalarına çıkarıyordu. O ip pelesenk yağı ile ıslatırdı. Ateşi, eline almış olduğu meşale ile duvarın arkasındaki iki örtü sayesinde yakıyordu. Böylece ateş pelesenk yağını takip ederek ipi yaka yaka lambaya kadar gidip onu yakıyordu. Vezir İbrahim oradaki görevi zamanında bunu ortaya çıkarıp onu insanların karşısında rezil etti. Boynunu vurdu. O günden sonra bir daha o ateş yanmadı.

(795)

Bu kiliseye bitişik Kustis kilisesi vardır. Batısında Cismaniye adı verilen bir kilise bulunur. Ona bir fersah mesafede kible tarafında Beytullahm vardır. Hz. Mesih orada doğmuştur. Meryem'in taze, kolay toplanabilen hurmaları silkelediği hurma ağacı oradadır. Yüce Allah'ın ağacın altından akıttığı Meryem'in ondan içip arındığı su oradadır. Mesih'in içine konulduğu beşik oradadır. O, onun içinde yıkadığı beyaz bir havuzdur. O, pınara yakındır.

Sayfa 474

(796)

Taberiye kentine bir fersah mesafede Mecdel denilen bir köy vardır. Orada Meryem kilisesi vardır. Orada Mesih'in iyileştirdiği yedi delinin bulunduğu Tabikan denilen yer vardır. Orada Hz. İsa (A.S.) beş somuna ve iki balığa bereket duası okumuş ve onlarla beş bin arkadaşını doyurmuş. Bu yemekten on iki kova artmış. Ona bir fersah mesafede Hızır mescidi vardır. Altında göle kadar akan bir su kanalı bulunur. Ona dört fersah mesafede Ömer b. Abdülaziz (R.A.)in bina ettiği mescit vardır. Altında Hz. Yusu'un (A.S.) içine atıldığı kuyu bulunur. Ona iki fersah uzaklıkta Banyas denilen bir kent bulunur. Ürdün nehri işte burada doğar. Nehrin üstünde değirmenler vardır.

Onların cumartesi günü durup öğütmediğini söylerler. Onların yarısı yere gömülmüştür. İnsanlar Mesih'e sarılıp onları yukarı çıkarmasını istemişler. O bunu kabul etmemiştir. Ayağını uzatmış taki değirmenlerin yarısı yere gömülmüş. Hz. Mesih orada Kral Edra'nın kızını on iki gün sonra canlandırmıştır. O kentte olağanüstü şeyler yapmıştır.

Rum Ülkesi Ve Onunla İlgili Birtakım Haberler

(797)

Roma başkentiydi. Kralların 29'u orada oturmuştur. Sonra onlardan iki kral Nukmudiye'ye yerleşti. Sonra krallıkları Roma'ya taşınmış ve 2 kral orada oturmuş. Sonra Büyük Kostantin kral olmuş ve Bizantiye'ye taşınmış. Orada bir sur inşa etmiş ve ona Kostantiniye adını vermiş.

Yaklaşık yüz kapısı vardır. Doğu kapısından batı kapısına kadar uzunluğu 28 mildir. 12'YE 12 fersaktır denilmiştir. Onların 1 fersahı 1.5 mildir. Kralın sarayının çevresi 1 fersaktır. Ona yakın bir duvar çevreler, onun üç kapısı vardır.

Sayfa 475

(798)

Ona yakın bir mesafede Kral kilisesi bulunur. On kapısı vardır. Dördü altın ve altısı gümüştür. Kralın dua ettiği mahfilde inci ve yakutla süslü 4 zira x4 ziralık bir yer bulunur. ....el-Erakna şıraaleti şeklinde ahşap dörtgen bir alettir. Sağlam bir deri ile üzeri örtülür. Sonra içine 60 tane boru konulur. Bu borular altınla kaplanmıştır. Derinin üstünden çok azı görünür. Onlar farklı uzunluklarda olup birbirlerine eşit değildirler. Aletin üstüne üç haç konulur. Hacın biri bir ucuna, biri ortasına biri de diğer ucuna konulur. Bu dörtgen aletin yan tarafında bir delik bulunur. O deliğe demircilerin körüğü gibi bir körük konulur. İki kişi durmakzısın bu körükle hava pompalarlar. Üstadkalkar ve bu boruları hesaplar. Bu onların en değerli aletleridir. Ondan acaip müzikal sesler işitilir. Kralların onu çoğu zaman yanlarında bulundururlar. O ilginç imkânsız bir şeydir. Allah en doğrusunu bilir.

(799)

Kral bu büyük kiliseye gitmek istediğinden onun için sarayın kapısından kiliseye kadar hasır serilir ve üzerine güzel kokular bitki türleri serpilir. Şehirdeki evlerin duvarları sağlı sollu şekilde atlasla ve ipek örtü çeşitleriyle süslenir.Huzuruna herbirinin üstünde beyaz atlastan kıyafet bulunan on bin ileri gelen çıkar.Ve onlardan sonra üzerlerinde gök rengi ipekli kıyafetler olan ve ellerinde altın süslemeli savvaş baltaları olan on bin hizmetçi çıkar.Ve onlardan sonra herbirinin elinde altın haç bulunan Horasan cenk kıyafetleri giyinmiş Slav gençlerinden beşbin delikanlı çıkar.

Sayfa 476

Ve onlardan sonra üzerlerinde altın benzemeli kaftanlar olan, ellerinde mızraklar ve altın kaplama kalkanlar olan on bin Türk ve Hazar genci çıkar.Ve onlardan sonra üzerinde altınla dokunmuş kıyafetler olan ve her birinin elinde altından bir değnek/asa bulunan yüz patrik çıkar.

Sonra inci süslemeli elbiseler giyen yüz hizmetçi çıkar.Bunlar içinde Kralın dua kıyafeti olan altından bir sandık taşırlar.Sonra huzuruna Rahum denilen ve insanları susturan bir adam çıkar.Sonra huzuruna elinde inci ve yakutla süslü bir taş ve ibrik olan bir ihtiyar çıkar.Sonra kral üstünde el-Eksimin kıyafetleri olduğu halde yürümeye başlar.O,baştan sona değerli taşlarla dokunmuş ipekten bir kıyafettir.Ayakkabısı inci ve yakutla süslüdür.Kralın elinde içinde toprak olan altından bir hokka bulunur.Her adım attığında vezir ona kendi dilleriyle “.....” der.Anlamı ‘ölümü ve belayı hatırla’dır.Bunu söylediği zaman kral durur,hokkayı açar,toprağa bakar.Onu öpüp ağlar.Kilisenin kapısına ulaşana kadar bu şekilde yürür.Adam tası ve ibriği uzatır.Kral elini yıkar ve vezire şöyle der : Ben bütün insanların kanından arındım.Allah onların kanını sormaz.Ben onların kanını senin boynuna yükledim.Üstündeki elbiseyi çıkarıp vezirin üstüne bırakır.Ve ona şöyle der: Hokkaya itaat et.Ve onun Kostantiniye sokak ve çarşılarında dolaştırılmasını emreder.Ona şöyle denilir : Kralın sona dediği gibi hakkaya itaat et.

(800)

Kral kilisede giyeceği elbiseyi giyer. Müslüman esirleri kiliseye getirilmesini emreder. Onlar bu süse bakıp şöyle seslenirler: Allah kralın örünü uzun yıllar uzat-sın. Ve bunu üç kere söylerler. Kralın ardından üç at sürülür.[Kimisi onların]asil atlar

olduklarını söyler. Onların İskender'den kalan atların neslinden oldukları söylenir. Önce Yunan kralları sonra da Romalılar ülkeyi ele geçirince onlara sahip oldular.

Sayfa 477

Üzerlerinde kaşları yeşil zümrüitten ve kırmızı yakuttan eyerler bulunur..... ve ona bağlı kısımları da aynı şekilde taşlarla süslüdür.[En değerlisi inci ve yakut süslemeleri ipekten olanıdır. Onları kiliseye sokarlar. Orada onlara ait gemler asılı durur. Onlar bu bineklerden hangisi bir gün o gemleri ağzına alırsa islamiyurdu o zaman ele geçirilir derler. Atlardan biri gelip gemi koklar, sonra geri geri gider. İlerlemez ona doğru. Onun Ukuntab'ın atlarının neslinden olduğu söylenir]Ebu Sait el-Farki şöyle demiştir: Onları kralın huzurunda herbiri en ddeğerli mücevherle süslü ve herbiri 8 karış uzunluğunda İskender'e nispet edilen birçok kılıç taşırken gördüm. Dini törenleri bitince kral sarayına eski haline döner.

(801)

Altın kapısı güney tarafındadır. O radan Roma'ya gidilir. Duyanın nerdeyse kulaklarına inanamayacağı olağanüstülükleri vardır. Kapılarında, yataklarında, tahtlarında ve her şeylerinde altın mücevher vardır.

Roma Kenti

(802)

Roma kenti ovadadır. Onu uzaktan dağlar çevreler. Çevresinde uzanan dağlardan biri Gudiye dağıdır. Aralarında 6 millik mesafe vardır. Roma kentinin çevresi 40 mildir. Çapı 12 mildir. Teyberus adı verilen nehir onu ikiye ayırır. Nehir iki kola ayrılıp sonunda birleşir. Kentin ortasında yüksek ve ulaşılması zor bir kayanın üstünde bulunan Mont Erkot adı verilen bir kale vardır. Hiçbir düşman bu kaleye asla güç yetirememiştir. (Roma onun sayesinde defalarca galip gelmiştir] Roma onu defalarca ele geçirdi.]

Sayfa 478

Roma ile Şam denizinin arası 12 mildir. Onunla Kuzey denizinin arası da bu kadardır.

(803)

Roma kentinin halkı Allah'ın yarattıklarının en soyluları/korkaklarıdır. Onları Papa yönetir. Hıristiyanla krallarından biri Papa ile bir araya geldiğinde yüzü koyun yere uzanıp Papanın ayağını öpüp Papa kendisine kalkmasını emredene kadar başını kaldırmamalıdır.

(804)

Eski Roma Bakiye yani yaşlı Roma diye isimlendirilirdi. Ortasından nehir geçer. Pikopos/General Yuvaş nehrin öteki tarafına bir kent inşa etti. Onun için kent onu ikiye ayırır. Nehri pirinçle döşedi. Onu kalay ve kurşunla kaplattı. Duvarlarını da bu şekilde kaplattı. Kentle Şenta Batır kilisesi vardır. İçinde Karl'in altında skallı bir resmi vardır. Vücudunun tamamı resimde yer almaktadır. Asık suratlı itici bir halde-dir.

Bir tahta çerçeve içinde asılıdır. Kilisenin ortasında bir keredede dökülmüş dört gümüş kapı vardır. Pirinç kiremitlerle kaplıdır, çatılıdır. Duvarlarının tamamı Roma pirincidir. Sütunları ve direkleri Beytülmakdis'tendir. O son derece hoş ve güzeldir. Bu kilisede herbirinin uzunluğu 12 karış olan Anka pençeleri onlar ona Gedika adını verirler. Ziyaret edilir. Bu kilisede Havariler ve Petrus ve Pol adına inşa edilmiş iki oda bulunur. Bu kilisenin uzunluğu 300 ziradır. Yüksekliği de [200 ziradır]

Sayfa 479

Romalıların Yaşam Tarzı

(805)

Romalıların hepsi sokaklarını bütünüyle tıraş ederler. Kayalarının ortalarını tıraş ederler. Sakalını tıraş etmeyenin tam samimi bir Hıristiyanla olmayacağını öne sürerler. Böyle yapmalarının sebebi şudur:

Şemun Es-Safa ve Havariler onlara geldiler. Onlar fakirdiler. Herbirinin elinde ancak bir asa ve bir çıkın vardı. Geldikleri toplum onlara şöyle dedi: Biz ipek giyinen ve altın sandalyelerle oturan soylularız. Bizi Hıristiyanlığa davet ettiler. Davetlerini kabul etmedik. Onları alıp onlara işkence ettik. Başlarını ve sakallarını tıraş

ettik. Onların doğru söyledikleri bize âşıklar olunca onların sakallarını tıraş ederek işlemiş olduğumuz günaha keffaret olarak sakllarımızı tıraş ettik.

(806)

Hıristiyanlalar Pazar gününü kutsal görürler. Çünkü onlar Mesih'in Pazar gecesi kabirden kalktığını ve Pazar gecesi Havarilerle buluştuktan sonra göğe yükseldiğini öne sürerler. Onlarda ne cenabet için gusül vardır ne de dua/namaz için abdest vardır. Onların ibadeti niyettir. Kutsanmış ekmeği ancak bu senin etin ve senin kanındır” diyerek alırlar. Bu sözle Mesih'i kastederler. Yani şarabı ne de ekmeği kastederler. Sarhoşluk onlarda haramdır. Onlardan biri kutsanmış ekmeği alıp ağzını yıkayana kadar konuşmaz. Kutsanınca birbirlerini öpüp, birbirlerinin boynuna sarılırlar. Onlardan biri birden fazla kadınla evlenmez. Ona kuma getirmez.Eğer kadın zina ederse onu satar.Adam zina ederse kadın onu satar.Onlarda boşanma yoktur.Kadınlara miras olarak bir pay,erkeklere iki pay bırakırlar.Kralları hariç hiçbirinin kırmızı ayakkabı giyinmemesi onların adetlerindedir.

Sayfa 480

(807)

Onlar soyluların cezasını hafifletip düşkünlerin cezasını onu satmaya vardırarak kadar ağırlştırırlar. Onların hükümlerinden biri şudur Başkasının cariyesiyle evin dışında zina edene bir ceza yoktur. Bu şüphe barındırdığı için kesin delil kabul edilemez. Onunla efendisinin evinde zina ederse ona malum had/ceza uygulanır. Onlardan biri bir cariyeeden çocuk sahibi olsa o çocuk piç kabul edilir. Böyle bir çocuk rahiplik mertebesine çıkamaz. Adam hür bir kadından çocuk sahibiyse o çocuk babasına mirasçı olamaz. Hür kadından olma çocuk bütün mirası alır. Şayet cariyenin çocuğundan başka çocuğu olmazsa cariyenin çocuğu babasına mirasçı olur

(808)

Onlar her tarafta iki gün oruçlarını açarlar. O iki gün cumartesi ve Pazar günleridir. Oruç işi onlarada zor olmayıp hafif ve kolaydır. Onlarda orucun kökü iddalarına göre Mesih'in İblisi def etmek istemesine dayanır. Onun orucu dediklerine göre gece-gündüz dahil olmak üzere tam 40 gündür. Kendileri ise ne bir günü ne de bir geceyi tam olarak oruçlu geçirirler.Onlardan Müslümanlarla iç içe olan Müslüman-

lardan utanarak iftarını geciktirir.Onlar kendi ülkelerinde yarım veya yarîma yakın gündüz miktarı oruç tutarlar.Onlardan duaya ve toplantılara devamlı olarak gidenler Pazar günü ve gecesi ve yedi kutsal ekmek günü kiliseye gider.Ömrü boyunca bile kiliseye gitmese hiç kimse onu ne kınar ne de ayıplar.

(809)

Hıristiyanlaların fıkıhlarının divanı, ilimlerinin kaynağı olan, kararlarının ve konularının kaynağı olarak dayandıkları ve güvendikleri mushafları ancak 557 meseleyi kapsamaktadır.

Sayfa 482

İkritis Adası

(811)

12 mildir. Çevresi 800 mildir denilmiştir. Karatî denilen mecusi bir adamın adını almıştır. Yine İkritis [Elbeter Belş diye de isimlendirilir. Anlamı da yüz kenttir] Aynen orada yüz kent bulunur.

[Müzik ilk olarak İkritis'te yapılmıştır..... çoktur. Orada deve olmadığı gibi ne bir yırtıcı hayvan, ne bir tilki ne de geceleyin ortaya çıkan sair hayvanlar vardır. Orada yılan yoktur.

Oraya yılan girse senesinde ölür.....Asmaları ve ağaçları,boldur.Doğudaki limanları şunlardır. Mersal-Fütuh O kışlık limandır. Güzel,eşsiz bir yerde yer alır. Anlatılmasına ihtiyaç olmayan birçok limanı vardır]

Sicilya Adası

(812)

Sakaliyye adası ismini Şeykalu'dan alır. Şeykalu İtalya'nın ismini aldığı İtal'in kardeşidir.[Daha önce Terikavya diye bilinirdi. Yunancada dörtte üç anlamına gelir. Bu arada bulunan belli başlı üç yerden dolayı söylenmiştir.

Onlar Belrem yani başkentleri ile Bacine ve Liyvam dır.Sicilya ile İtalya arasında bir deniz uzantısı vardır.Erşiyus şöyle demiştir : Sicilya adasının eni 157 mil olup uzunluğu) 177 mildir.Bir başkası şöyle demiştir : Sicilyanın çevresi 500 mildir

.] Uzunluğu Belrem'e dağından Behita (?)dağına kadar olup eni Beciše dağından [Ali limanın yanındaki el-Yebu (?)dağına kadardır.

Sayfa 483

Onun üçgen şeklinde olduğu söylenir. [Birisini şöyle demiştir: Onun kadar şehirleri çok ve yerleşim alanı geniş başka bir ada bilmiyorum. Onun üçte birlik doğusu Mesina'dan eL-Edip adasına kadar 200 mildir. el-Edip adasından Tarabınş'e 450 mildir. O güney tarafıdır. Üçüncü tarafı Tarabınş ten Hamaş'a 52 mildir]

Ekinleri, hayvanları ve meyveleri boldur. Başkenti Belrama adanın kuzeyindedir.

(813)

Sicilya adasında dünyada kendisinden daha çirkin ve garip görünümlü dağ bulunmayan büyük volkan bulunur. O, bu adanın kuzeyinde iki adada yeralır. Kuzey Rüzğarı esince ondan gümleyen gök gürültüsüne benzer korkunç bir sesi vardır. Filozof Koforguş volkana bakmak, orada tabiatı gözlemlemek, ondan ve sonucundan açık bir sözle bahsetmek için sor kentinden Sicilya'yı izlemiştir. Orada ölmül ve oraya gömülmüştür. Calinus'un bilinen kabri de Roma'dan İsa (A.S.)yı ve ashabını görmek için çık Şam'a doğru yola çıkmış.

(814)

Sicilya'da ekşi sular, fosfor madeni vardır. Böyle kükürt başak yerde bulunmaz. Bu kükürt volkan adasındadır.

Orada bu kükürtü toplayan ve bu nedenle saçları dökülmüş, tırnakları sertleşmiş işçiler bulunur. Onların onu bazı zamanlar akışkan halde bir yerde toplanmış olarak bulurlar. Bazan da taşlaşmış ve oksitlenmiş olarak bulurlar. Böyle olunca onu kazmalarla keserler.

Sayfa 484

Sicilya'da senenin belirli vakitlerinde içlerinden petrol çıkan Serkuşa bölgesinde yeralan Mina kalesinde üç kuyu vardır. Petrol onlardan Şubat ve devamındaki iki ayda çıkar. [Karadan alçağa akar ve daha yüksek yere akar. Kuyuya giren adamın

başını döndürüp burnunu tıkar. Kuyunun dibinde nefes alıp verirse anında ölür. Oradan çıkarılan çamaşır suyuna konulur. Böyle yapılıncı üstünde yağ birikir.

(815)

Kimi tarihçi eskiden Sicilya adasında insan yiyen avare bir milletin oturduğunu söylemiştir. Adada tek gözlü, gözleri alınlarının ortasında olan Hakalufis adı verilen bir türün orada olduğu söylenir. Sicilya eskiden beri kargaşalara ve savaşımlara mahal olmuştur. Hz.Ali'ye biat edilen yıl Kostantin b. Heraklius Müslüman ülkesine doğru iki bin gemiyle harekete geçmiş Allah üzerlerine bir fırtına musallat etmiş, onları batırmıştır. Sicilyaya gelince ona bir hamam yapıp içine girdiğinde onu öldürmüşlerdir. Sicilya'da birçok kent ve iki nehir bulunur. Bu iki nehir aynı pınardan fişkırlırlar. Birisine Evteşum diğeri el-Karîm denilir.

(816)

Sicilyta'da iki volkan adası vardır. Biri büyük diğeri küçüktür. Bu iki adada sürekli ateş yanar. Ateşlerinin alevi geceleyin ve dumanı gündüzleyin görülür. İlginç olanı şu ki; bu iki adadan birindeki ateş eskiden olmayıp yenidir. Bu iki adayla devamlarındaki adalara Ulya adaları adı verilir. (Ulyus b. Yikyu) nun adını almışlardır. Ulyus cahiliye ..... söz eden ve o adanın yöneticisi olan kişidir.

Sayfa 485

Oranın halkına edinmiş olduğu tecrübelerle dayanarak Rüzgârlarda neler olacağını öğretirdi. Bunun üzerine onu ilah edindiler. Sicilya anlatması uzun olağanüstülükler vardır.

(817)

212 yılında Sicilya hükümdarının komutanı kumandan Feyme, Ziyadetullah b. İbrahim b. el-Eğleb'e sığındı. Ona Sicilyanın durumunu ve ele geçirilmesi konusunu açtı. Ziyadetullah Kureyşlilerden, Araplardan, Berberilerden ve Sairlerden oluşan Afrika ordusuna kadı ve fakih olan Esed b. el-Furat'ı getirip kumandanlığın yanında kadılık vazifesini de ona verdi. Esed törenle büyük bir asker topluluğu ve tam bir savaş hazırlığı içinde yola çıktı.

Bu aynı yılın Rebiülevvel ayında oldu. Susa şehrinden 70 gemiyle ayrılışı Rebiülahir ayının ortasında cumartesi günü gerçekleşti.

Mazer limanına Salı günü ulaştı. [Ondan sonra yolu Belhut kalesindeki limandan geçti. Sonra Riş köylerinden geçti. Sonra Ayı kalesine ulaştı. Bir ayıyı evcilleştirdiklerinden bu adı almışlardır. Sonra Tavavis köyüne gitti. Bu ismi tavus kuşu edinmelerinden almışlardı. Sonra Balata savaş alanına ulaştı. Orada Rum birliğiyle karşılaştılar. Müşrikler yenilgiye uğradılar. Orada at, eşek, katır ve silahlar ele geçirdiler. Orası, Hıristiyanların kralının ismi olan Belata ismini alarak Belata'nın savaş meydanı adını almıştır.] Sonra talan ede ede esir ala ala Rum kalelerine ve köylerine yolculuk yaptı [ulaştı] Adanın her tarafından esirler alındı. Ganimetler çoğaldı Müslümanların elinde Müreffeh bir hayat sürmeye başladılar. [Afrika ve Endülüs'ten insanlar yardımlarına koştular. Esed Serekosa kentini karadan ve denizden kuşattı. Gemilerini yakıp oranın halkından bir gurubu öldürdü. Esed b. el-Furat (R.A.) Sarakosa kuşatması sırasında 213 yılında öldü. Ölüm Müslüman askerlerini etkiledi.[Ölüm Müslüman askerler arasında kol gezdi.]

Sayfa 487

Kralları Amrus'u esir aldılar. Malta kalesini yıktılar. Ganimetleri toplayıp esir alabildiklerini de esir aldılar. Ahmed'e Susa'da denizde inşa ettiği köşküne malzemeleri Malta adasındaki kiliselerden taşıdılar. Köşke yol taş köprüyle sağlanmaktadır. Ondan sonra Malta adası yaşanılmayan harabe bir hale geldi. Oraya sadece gemi yapıcıları girer. Dalları (değnekleri, tahtaları) son derece sağlamdır. Balıkları bol olduğundan ve balı çok olduğundan balıkçıları ve balcıları çoktur. Hicri 440 senesinden sonra Müslümanlar orayı mamur hale getirip kenti inşa ettiler. Kent olabileceği en mükemmel hale geldi. Rumlar 445 senesinde çok sayıda gemi ve askerle oraya saldırdılar. Şehirde Müslümanları kuşattılar. Kuşatmayı şiddetlendirip onları ele geçirmeyi öldürmeyi şiddetle arzuladılar. Müslümanlar onlardan eman dilediler. Sadece kadınlara ve mallara eman verdiler. Müslümanlar savaşçılarının sayısının yaklaşık 400 olduğunu gördüler. Sonra kölelerini saydılar. Kölelerinin sayısının kendi sayılarından daha çok olduğunu gördüler. Onları toplayıp onlara şöyle dediler: Siz düşmanımıza karşı çarpışmamızda bize samimi bir şekilde savaşıp başarılı olursak özgür olursunuz. Sizi aramıza kabul edip kızlarımızla evlendiririz. Sizi mallArîmıza ortak kılarız. Gevşeklik gösterip bizi zor zamanımızda terk ederseniz bizim gibi köle ve

esir olursunuz. Bizden daha kötü hale düşersiniz. Çünkü bizden biri kendisini kölelik ve esirlikten kurtaracak bir dostumu, bir fidye vericisini muhakkak bunur. Kılığımız bizi kurtarır. Bunun üzerine köleler sandıklarından daha samimi davranıp söz verdiler ve kendilerinden düşmana karşı daha atak oldular. Ertesi gün olunca Rumlar her zaman ki gibi sabah erkenden onlara saldırdılar. O gün Müslümanları yenilgiye uğrattıp esir almayı ümit ediyorlardı. Müslümanlarsa onları dört dörtlük bir şekilde karşılayacak şekilde hazırlandılar ve onlarla savaşmanın vaktini gözlediler. Yüce Allah'tan zafer dileyip ilerlediler. Onlara doğru kaçmadan, ezilip büzlmeden mızrak dürtüp kılıç sallayarak hücum ettiler. Onlar iki zaferden erken gelecek dünyalık zaferden veya uhrevi zaferden emin bir şekilde hareket ettiler. Düşmanlarının kalbine korku saldı. Hiçbir şeyi umursamaksızın dağılıp yenilgiye uğradılar. Savaş çoğunun kökünü kazıdı. Müslümanlar gemilerini geçirdiler. Hiçbiri ellerinden kurtulamadı. Müslümanlar kölelerini azad edip onlara karşı sözlerini tuttular. Düşman ondan sonra onların durumunu gözlerinde büyüttü. Uzun süre hiçkimse karşılarına çıkamadı.

Sayfa 488

Kavsara Adası

(820)

Sicilya adasının Mazer kentinin aşağısında Kavsara adası vardır. Aralarında bir deniz menzili mesafe bulunur. [O Meleytuma adasının doğusundadır. O,Rahip adasının güneyle doğusu arasındadır. Şakka'nın ve Mazer'in karşısındadır. Aralarında bir deniz menzili mesafe vardır. Aynı şekilde Kavsara'dan Afrika karasına bir menzillik mesafe vardır. Kavsara adası Mazer adasından görüldüğü gibi aynı şekilde Afrika karasından olanİklibya'dan da görünür. Çünkü bu ada yalçın ve çok yüksek bir dağdır. Kuzey tarafında bir liman vardır. Kaliteli ağaçların kesim yeridir. Ondan Sicilya'ya bu ağaçlardan götürülür. Orada orası Müslümanların ve Rumların saldırılarına mahal olmuştur. Müslümanların Rumlara karşı üstünlükleri ağır basmıştır. O küçük bir adadır. Kuyuları ve ağaçları vardır. Güney tarafında Rüzgârlardan korunaklı bir yerde yer alan Memun limanı vardır.]

Makedonya

(821)

Makedonya'ya gelince o Yunanlı Rumların başkentidir. O Yunanlılardan biri Aristoteles'tir. Rumların filozofu, bilgini, doktoru, ökili ve hatibidir.

Sayfa (489)

O İskender'in öğretmenidir. Onun olağanüstü risaleleri vardır.

Kindi Kostantiniye hükümdarının ülkelerinden bahsederken onları ele almıştır. Makedonya Memariş adındaki krallarından dolayı eskiden Memariş denilirdi.

Trakya

(822)

Trakya ülkesine gelince doğudan Kostantiniye kentine, kuzeyden Uşban, kıble tarafından büyük oranda denize, batıdan Makedonya ülkesi ile Taşalya ülkesine sınırı vardır. Atlara gem yapanların/vuranların ilk Trakyalılar olduğu öne sürülür. At sporları ile nal bantlığı onların icat ettiği iddia edilir.

Teselya

(823)

[Rum ve Türk toprakları arasında yer alır. İki akan pınarı vardır. Bu pınarlardan birinden içen sığır veya koyun cinsi hayvan siyahlaşıp siyah yavru yavrular. Diğerlerinden içen alacalı, benekli olur ve alacalı yavru yavrular] Teselya'da dinarlar altın madeninden basılır.

Sayfa 490

Enkalüş Ülkesi

(824)

Türk ırkındandır. Slavlara komşu olmuşlardır. Batıda Büveyre ve Buveysılav ülkelerine; kuzeyde Ruslar'a, doğuda el-Becenak'a, Becenak ile Slavlardan olan

Bulgarın arasındaki kimsenin oturmadığı çöle; kiblede Bulgarın ülkesinin bir bölümüne ve bir miktar çöle sınırı vardır.

[Onların Allah'tan başka kulluk ettikleri bir ilahları yoktur. Onlar göğün sahibini ve onun bir egemen olduğunu kabul ederler. Domuzların etini yemezler. Kurbanlar takdim ederler. Onlardaki birinin önüne bir yemek konulduğunda ateş yakar ve kendisine en sevimli gelen vezirlerinin isimleri ile dua ederler. Dumanın göğe yükseldiğini ve ölüye Allah'ın huzurunda bu sayede başarılı olabilmesi için bir azığa, desteğe dönüştürerek inanırlar.

Onlar Horasandan gelmişlerdir. Orada islam yaygındır. Bu Türkler kendilerine yakın yerlerde esir düşen Müslümanlarla Yahudileri fidye karşılığı kurtarırlar. Misafirleri en güzel şekilde ağırlarlar. Hoşnut bırakacak durumdadırlar. Ne var ki kadınlarını kölelerine ve misafirlerine ve onlarla olmayı arzulayan herkese mübah görürler. Onlar bu konuda köpeklerin mesabesinde dirler.]

(825)

Ruslara gelince onlar çevresi göl olan bir adadadırlar. Adalarının uzunluğu 5 günlük mesafe kadardır. Orada ormanlar ve sık çalılıklar vardır. Krallarına Rus Hanı denilir.

Sayfa 491

Onlar yaklaşık yüz bin insandırlar. Slavlara gemilerle saldırırlar. Belkar Ruslar'a tabi olup onlarla anlaşmalıdırlar. Rusların ne bir tarlaları ne de bir başka kazanç kapıları vardır. Onlar ancak zorbalıkla kazançlarını elde ederler. Kılıç zoruyla geçimlerini sağlarlar. Onlar üç bölümdür, sınıftır denilir. Bir bölümünün kralı Kuyabe kentinde oturan ve Bulgar'la en yakın olan sınıftır. Onlar Ruslardan Bulgarların en yakın olanlarıdır. Diğer bölümü Sılava diye isimlendirilir. Üçüncü bölüm Evsaniyye diye isimlendirilir. Kralları Evsan'da oturur. Tüccarlar Kuyabe'yi geçmezler. Evsan'a gelince hiç kimse orası hakkında bir şey aktarmamıştır. Çünkü kendilerine gelen bütün yabancıları öldürürler. (Allah en doğrusunu bilir)

Eyaletler ve Ülkelerin/Krallıkların Hacmi Hakkında Bir Söz

(826)

Hız.Ömer'in Irak, Şam ve Mısır gibi ülkeler fethedilince dönemin bir bilgisi- ne bilkeler. (Onların havalarının ve topraklarının ve oralarda yaşayanlara etkisini sordu. Bunun üzerine ona şöyle yazdı: Şam'a gelince bulut yığınlarının ve renk- ler..... yağışlı bulutların altındadır. Vücutları nemlidir ve .....

Mısır topraklarına gelince havası durgun, sakindir. Sıcağı çok fazladır. Ömür- leri uzatır. Tenleri siyahlaştırır/karartır. Anlakları köreltir. Kinleri giderir. Yemen toprağına gelince vücutları zayıftır. Hoşgörülülüğü de uyuniklılığı artırır. Sık orman- ları boldur. Çevresi çekicidir. Hicaz'a gelince gündüzleri havası çok sıcak ve geceleri nemlidir. Kalpleri cesaretlendirir.

Sayfa 492

Vücudu zayıflatır, zarifleştirir. Halkında sahtekarlık ihanet-vefasızlık ve dü- zenbazlık vardır. Onların yurtlarının gelecekte-ahir zamanda büyük bir haberi orta- ya..... gözleri kamaştırır türden büyük bir olayı, durumu vardır. Irak'a gelince o dünyanın kalbi, ışığın yolu, yönetimin merkezidir. Halkının durumu çok iyi olup zihinleri açıktır. Dağlara gelince bedenleri kabalaştırıp, zihinleri bönleştirir. Arzuları köreltip mizaçları bozar. Horasan'a gelince bedenleri büyütüp kafaları irileştirir. Zi- hinleri kıvraklaştırır. Halkı derin düşünce ve fikir ve görüş ve tasarlam kabiliyetleri- ne sahiptir.

(827)

Muaviye'nin Abdullah b. Küvva'ya “ Bana Basralılardan haber ver diyerek istekte bulunduğu söylenir. O şöyle demiştir: Birlikte savaşıp birbirlerinden ayrı dö- nerler. Bana Kufelilerden haber ver dedi: Küçük şeylerde insanların en hoşgörülülere olup büyük şeylerin en çok üstüne düşen insanlardır. Bana Medinelilerden haber ver dedi. Şöyle dedi: Fitneye en hırslı insanlar olup onun olmasına en aciz olanlardır. Bana Mısırlılardan haber ver, dedi: Bir lokma yemektirler. Bana Hirelilerden haber ver, dedi. İki bahçe arasındaki süprüntü-çöptür. Bana Musululardan haber ver, dedi. İçinde her türden mücevherin-boncuğun olduğu küçük bir kolyedir, dedi. Bana Şam- lılardan haber ver, dedi. Orası müminlerin emrinin barındığı yerdir. Onunla ilgili hiçbir şey söylemem dedi. İlla söyleyeceksin dedi. Bunun üzerine şöyle dedi: Yartıl- ması en itaatler halk olup yaratana karşı en isyankâr halktırlar. Gökte kimsenin bu- lunmadığını sanırlar. Amr b. el-As'ın şöyle dediği rivayet edilmiştir: Hicazlılar en

hızlı bir şekilde fitneye yönelen insanlar olup onun karşısında en aciz kimselerdir. Iraklılar en çok ilim peşinden koşanlardır. Yine insanların en bilgileridir. Mısırlılar küçükken insanların en akıllısı ve büyükken en ahmaklarıdır. Şamlılar yaratılmışa en itaatkâr, yaratana en asi kimselerdir. Süleyman b. Musa şöyle demiştir: Kişinin ilmi Hicazi, cömertliği Irakı ve gidişatı Şamı ise o kâmil biridir. Bir bilge şöyle demiştir: Hicazlılar eğlence, çalgı-çengi ehlidir.

Sayfa 493

Yemenliler gafil, önemsiz ve yumuşaktırlar. Iraklılar fikir, kıvrak zeka, ihanet, çirkinlik-pislik, düzenbazlık ve çok konuşma özelliklerine sahiptir. Şamlılar gafil bedenlen sağlıklı, zalimlerin destekçisidirler. Mısırlılar gaflet, yumuşaklık ve kıvrak bir zekâyâ sahiptirler. Horasanlılar gaflet, hırs, cimrilik ve cesaret ehlidirler. Hindliler bilgelik, cesaret, güzel davranış ve yumuşaklık ehlidirler. Çinliler kararsızlık, bayağılık ve korkaklık ehlidir.

(828)

Bekr b. Vail Muhammed b. Müslimden şöyle rivayet etmiştir: Hafıza on pay olup onda dokuzu Türklerde onda biri geri kalan insanlardadır. Cimrilik on paydır. Onda dokuzu Farzlarda, onda biri sair insanlardadır. Kibir on paydır. Onda dokuzu Rumlarda onda biri sair insanlardadır. Cömertlik 10 paydır. Onda dokuzu Sudanda, onda biri diğer insanlardadır. Şehvet on paydır. Onda dokuzu Hindlilerde ve onda biri diğer insanlardadır. Haset on paydır. Onda dokuzu Araplarda ve onda biri diğer insanlardadır. Yine bir bilge şöyle demiştir: Kufelilerden daha olgunu, Medinelilerden daha zarifini Romalılarından daha yeteneklisini, Endülüslülerden daha iyisini-güzelini, Habeşlilerden gözünün beyazı daha beyaz olanı, Sindliden daha güzel kıvamda olanı, Huşiyelilerden daha doğurganını, Hazarlılardan daha sağlam kilitlisini göremezsin.

(829)

Hz.Ömer (R.A.) Irak'a ilerlemek isteyince Kabulahbar'a sordu. Bunun üzerine şöyle dedi: Ey müminlerin emri Allah eşyayı yaratınca herşey bir şeye tutundu. Akıl ben Irak'a gireceğim dedi.İlim ben s..... dedi.Para şüphesiz ben Şam'a giriyorum dedi.

Sayfa 494

Fitneler biz seninleyiz dediler. Bolluk, ben Mısır'a gireceğim dedi. Zillet, ben seninleyim, dedi. Meşakkat, ben çöllere gireceğim, dedi. Sağlık, ben seninleyim, dedi. Münakaşa, işler yerimi bulunca dedi. İtaat Şam'a ineceğim dedi. Salgın hastalık seninleyim dedi. Münafıklık, Irak'a iniyorum, dedi. Nimet seninleyim dedi. Sağlık çöle iniyorum, dedi. Kötü şans, ben seninleyim, dedi.

(830)

Irak'ın başlıca özelliği biri Dicle diğeri Fırat olan İki nehirdir. Eskiler dünyanın ortasında olduğu için onu kalbe benzetmişlerdir. Yine o belgeliğin merkezi olan Babil'de olduğundan ve de bilgeliğin yerinin kalp olmasından da onu kalbe benzetmişlerdir. Bu bölgenin en seçkin yeri Medenetusselam (Bağdat) dır. Şöyle demişlerdir.

Irak ne dağlıktır ne de denizi vardır. Erminya'nın kışı gibi kışı olmaz. Umman'ın yazı gibi yazı da yoktur. Tihame'nin gök gürlemeleri gibi gök gürlemeleri yoktur. Yemen'in uyuzu gibi uyuz hastalığı yoktur. Şam'ın ki gibi vebası yoktur. Bahreyn'in tortusu gibi tortusu yoktur. Heyber'in tifosu gibi tifosu yoktur. Sabra'nın depremleri gibi depremleri yoktur. el-Cezire'nin ki gibi çıbanları yoktur. Humusun ki gibi delilik olmaz onda. Havası Mısır'ın havası gibi değişken değildir.

(831)

İbn Zübeyr şöyle demiştir: İnsanlar vatanların kadar başka hiçbir şeyle huzur bulmazlar. Allah ülkeleri vatan sevgisiyle canlandırmıştır. İbbukrat şöyle demiştir: Her dert kendi toprağının devasıyla iyileştirilir. Tabiat havasına ve gıdasına etki eder. Eflatun şöyle demiştir: Tabiatın gıdası en faydalı ilacıdır.

Sayfa 495

el-Fezari müminlerin emirinin Horasanın en son sınırındaki o Fergana'dır. batıda Tanca'ya kadar idare ettiği yerler 3 bin fersah çarpı yediyüz fersaktır. [Bab'dan Bağdat'a üçyüz fersaktır] Çin hükümdarlığı doğuda 31 bin fersah çapı 11

bin fersahtır. Hind idaresi doğuda 11 bin fersah çapı 7 bin fersahtır. Tübbet bölgesi 500 fersaha 230 fersahtır. Kabulşah bölgesi 400 fersaha 60 fersahtır. Türklerin bölgesi bin fersah çapı 500 fersahtır. Hazar ile Lan bölgesi 700 çapı 500 dür. Bürçan bölgesi 1500 çapı 700 dür. Sakalib'in bölgesi 3500 x 420 dir. Edelüs bölgesi 300 fersah çapı yüz fersahtır. Roma bölgesi 3 bin fersah çapı 700 fersahtır. İdris el-Fatımi'nin bölgesi yüz fersah çarpı 120 fersahtır. İbn Muntasar'ın Fars bölgesi 400 fersah x 80 fersahtır. Enbiye bölgesi 2500 fersah x 600 fersahtır. Veram bölgesi 200 fersah x 80 fersahtır. Vahle bölgesi 120 fersah x 60 fersahtır. Vh bölgesi 60x40 tır. Bucat bölgesi 200 fersah x 80 fersahtır. Nevbe bölgesi 1500 fersah x 400 fersahı.Zenc bölgesi 9600 fersah x500 fersahtır.Ahmet b. el-Muntesar'ın üstü bölgesi(400 fersahx250 fersahtır]Bu alanın tamamının toplam uzunluğu 70430 fersah olup eni 25520 fersahtır.

Sayfa 496

İran Şehrin Bölümleri

O herbiri namdar olup birçok bölgeyi içine alan ülkeleri kapsar: Horasan, Kirman, Fars, Ehraz, el-Cebel, Sicistan, Ermenistan, Azerbeycan, Musul, el-Cezire, Sorsitan o bu ülkelerin ortasında yer alır. Horasan bölgesi: Ettabsan, Kuhistan, Neysabur, Herat, Buşenc, Bozğis, Tus, Nesa, Ebyurd, Serahs, Merv, Ruz, Talekan, el-Feryab, el-Cüzcan, Tirmiz, Maveraünnehr'den-Buhara, Semerkand, Keş, Nesef, Türk ülkelerinin sınırlarının başlangıcı, Fergana,Şaş,Eşruşene ve Havarzem Horasan'a dahildir.

Kirman Bölgesi: Evas, Es-Seyrecan, Berdesir, Yemm, Cıruft, Hürmüz.

Fars Bölgesi: Sabur, Istahr, Erdeşir, Hurre, Darabcerd, Fesa, Errecan, Şiraz.

Ehvaz Bölgesi: Suku'l-Ehvaz, Cündey Sabur, Ramehürmüz, Sürrak, Beyzek, Tüster, Es-Sus.

Cebel Bölgesi: Masebesan, Mihrican, Kazek, Mahü'l-Kufe, Dinevar, Mahü'l-Basra, o Nihavenddir Hemedan, kum

(834)

Aslında ne Cebel ne de Horasan bölgesinden olmayıp Cebel'e bağlı gösterilenler: Reyy, Kumis, Isbahan.

Sayfa 497

İsbahan, Şehrezor, Sameğan, Darabaz, Kazvin, Ubhur, Zencan, Taberistan, Cürcan, Dbacendi.

Sicistan Bölgesi: Zernac, Büst, Zühac.

Ermenistan Bölgesi: Erran, Cürzan, Neşeva, Hılat, Dubil, Sirac, Cürdebil, Yahs, Erciş, Sisecan, Babulebuab, Dürcan kenti.

Azerbaycan Bölgesi: Erdebil, Merencı, Baceran, Versan, Merağa.

Musul Bölgesi: Musul, Tikrit, Tirhan, Sinn, el-Hadise, Merc, Becela, Becer-
ma.

el-Cezire Bölgesi: Erzen, Meyafarkin, Amid, Sümeysat, Dara, Nusaybin, Reisay, Karkisya, Rakka, Seruc, Herran, Ruha, Karda, Bazebda, Beled bu bölge iki bölümdür. Bir bölümü Rabia yurdu diğer kısmı Mudar yurdu diye isimlendirilir.

Mudar Yurdu: Merkezi Rakka'dır. Diğer kentleri el-Beyda, Harran, Ruha, Sümeysat ve Seruc'tur. Reskenan, Enbiyebenitemim, el-Marcin, El-Medinetan, Aynzerbe, Bazebda ve Selekus ondandır.

(835)

Musul'da bir yıl ikamet edenin aklında eksilme hissettiğini ve orada azeğini yitirenin bir lütfâ mazhar olacağını öne sürmüşlerdir.

Musul Bölgesi: Ninevra, Badkıl, Hazze, Engas, Dekuka, Bevarih, Camhal, Kamir, Bazebda, Ehşur.

Bütün bu saydıklarımız birbirlerine 7-12 fersah mesafe yakınlıktadırlar.

Sayfa 498

Suğur diye isimlendirilen el-Cezire Bölgesi: Malatya, Zibtara, Maraş, el-Hades, Hısnı Mansur

(836)

Şam Bölgesi: Halep, Kinnisrin, Entakya, Şeyzer, Hama, Humus, Famiye, Balbek, Taberiye, Ürdün, Ramle, Filistin, İyliye.

Suğura Eş-Şamiye olarak isimlendirilen Şam bölgesi: Ezene, Massisa, Tarsus, Aynzerbe, Haşimiye, el-Kenises Sevda, Avasım, Entakya, Tira, Kavruş, Menbic, Dlük, Amman.

(Adı geçen bütün bölgelerin ve ülkelerin büyük başkentleri ve değerli köyleri olup onları ancak yaratana kuşatır)

(837)

Hz.Ömer (R.A.) Şam'ı dört ordugâha ayırdı. Onların herbirini valileri arasında paylaştırdı. Onlar Halid b. Velid b.,Ebu Ubeyde b. El-Cerrah, yezid b. Ebi Süfyan, Amr b. el-Astir.

Yezid b. Muaviye bunlara Kinnisrin'i ekleyene kadar bu bölümlere bu şekilde kaldı. Kinnisrin el-Cezire topraklarındaydı.

Sayfa 499

Söylendiğine göre haraç Reşid'in halifeliğinden 2 sene sonra sınırlara dahil olan bütün bölgelere ve ülkelere ulaştı. Ebu'l-Vezir b. Hani El-Mervezi Yayha b. Halid b. Bermek'e altın-gümüş olarak verildi. Bir altın dinar 13 gümüş dirhem olarak bozduruluyordu. Haraç 34.104.646 dinara ulaştı.

Rıtlı olarak 155256 rıtlı ve 9 okkadan çeyrek okka eksik toplanırdı. Kintar olarak: 3500 kintar ve 52 rıtlı ve 8.75 okka ediyordu.

Bu saydığımız haracın dışında Sind ve Hind kumaşları elbiseleri, Hind kamışı Hind ve elbiseleri delikli Horasan gümüşü ve Horasan kölesi ve elbiseleri, Cürcan ipeği, Taberistan savaş baltası,Ciylan kölesi,Ermenistan süslü-parlak kumaşı,Yemen anberi, Afrika kilimleri, delikanları ve uşakları

Sayfa 500

Mağrib, Mısır, Mısır Nili, Mısır Kralları, Mısırdak, Tepeler Ve Piramitler

(839)

Bir bilge şöyle diyerek ona tasvir etmiştir: Üç ay beyaz incidir. Üç ay misktir. Üç ay yeşil zümrüttür. Üç ay kırmızı altın külçesidir. O bununla şunu anlatmak istiyor: Temmuz, Ağustos ve Eylül'de üstünü su kaplar. Dünyayı beyazlaşmış görürsün. Köylerini de tümseklerin ve tepelerin üstünde çevresini suyun sardığı yıldızlara benzer şekilde görürsün. Birbirlerine gitmelerinin tek yolu kayıklar, teknelerdir. Sonra iki Teşrin ve Kanun gelir suların çekilmesinden sonra

Tarlaların ve toprağın ıslak olduğunu, misk kokusuna benzeyen güzel kokularını olduğunu görürsün. Kamuni Sani gelir, Şubat ve Mart gelir.

Yeşilliğin ve parlaklığın birleşerek her yeri kapladığını görürsün. İşte bu yeşil zümrüttür. Sonra Nisan ve Mayıs ve Haziran gelir. Eleinzer ve otlar kırmızı altın külçesi gibi kuruyarak kızarır.

Sayfa 501

Nil'in suyu çoğaldığında nehirler, pınarlar ve kuyulardaki su çekilir, azalır. Nil'in suyu azaldığında suları çoğalır. Onun çekilmesi onların çoğalmasındır. Gerçekten ilginç bir şeydir bu. Dünyada ondan başka deniz olarak isimlendirilen başka bir nehir yoktur. Araplar ona 'Bahr ' deniz adını verdiler. Dünyada Nil'in üstünde yapılan tarım kadar başka bir yerde tarım yapılmaz. Ondan hasat edilen kadar başka yerde hasat edilmez. Sakinleşmeye başlaması Haziranın geriye kalanında olur. Suyun yüksekliği 16 ziraya ulaşırsa o sene sultanın hamacı da insanların ihtiyacını karşılayacak bolluk da tamamdır,yeterli miktardadır,demektir.Yalnız meralae otlaklar az ve kısıtlı olur hayvanlar için.

17 zira ulaşırsa bu o senenin tam bir bolluk senesi olduğunu gösterir. 18 ziraa çıkarsa Mısır 'ın çeyreğini kaplar, su altında bırakır. Bu durum köylere, verimli topraklara zarar verir ve peşinden veba başlar. Ömer b. Abdülaziz'in halifeliği döneminde 99 senesinde 19 ziraa ulaşmıştır.

(841)

Abdülmelik b. Habib şöyle demiştir: Nil'in çıkışı ve akması başladığı yerden durduğu ve döndüğü yere kadar 87 gündür. Bunun başlangıcı Haziran'ın kalan 5 günüdür. Bu tartışmalıdır. Şöyle demiştir: Yüce Allah Mısır Nili'ni uzunlukta dünyanın sair nehirlerine denk kılmıştır. Onun akan sularını da onların tamamına denk kılmış-

tır. O artmaya başladığında diğer nehirlerin suları çekilir. Onun suyu çekildiğinde onların suyu artmaya başlar.

Sayfa 502

(842)

Ziranın yüzey ölçüsü hacmi 12 ziraya ulaşana kadar 28 parmaktır.12'nin üstündekilerinin ise zirain hacmi 24 parmaktır. Su çekilip 13-14 zirada kalırsa insanların su ihtiyacı ortaya çıkar ve büyük zarar görürler. Onlar bu iki zirai Münkir ve Nekir diye isimlendirirler.15 zirada su sıkıntısı yaşanmaz ama sultanın hanacı ve mahsülde eksilme olur.

(843)

Günümüzde geçerli olan öyküyü Süleyman b. Abdülmelik halifeliğinde Üsâme b. Zeyd Et-..... belirlemiştir. O en büyük ziradır. Bu ölçü Fustat ile El-Cize arasında Es-Sinaatu adası adı verilen adaya aittir. Fustat'tan adaya bir ahşap köprü üzerinden ve Cize'ye bir başka ahşap köprü üzerinden gidilir. Fustat, adanın doğusunda, Cize ise batısındadır. Rüzgarların peşpeşe gelmesi, dalgaların büyümesi ve suların çoğalması sırasında bir başka ..... olan Ahmet b. Tolon'un ölçüsü kullanılır. Ömer b. Abdülaziz b. Mervan Mısır'a atanınca daha kısa bir zira edindi. Bu Hulvan'a aitti. Orası Fustat'ın üstündedir. Üsâme b. Zeyd belirttiğimiz ölçüyü getirene kadar o kullanıldı. İslam öncesi ve İslamın ilk zamanları Hz. Yusuf'un yaptığı ölçü kullanılıyordu. Bu ölçmek: kah inşa edince belirledi ki: Orası Menftir.(O gün daha Fustat yoktu)

Kraliçe..... da yukarı Mısır'da Ahmevn ülkesinde ölçü olarak kullanıldı.

Sayfa 503

(844)

Mısırda büyük kanalların sayısı dördtür: Zumb El-Timsah kanalı, Belkine kanalı, Halici Seredevs, Halici Zatis-Sahil.

Bu kanallar Eylülün on dördünde haç bayramında açılırlar. Ve dolma vaftiz gecesinde, Kanun El-Ahir'in 10 da açılırlar. O vakit Nil'in en berrak olduğu vakittir. O zaman.

Suyu Tinnisliler ve Dimyaflılar ve Sair Göl köyleri biriktirirler.

(845)

(Dalma)

Guttas gecesinin Mısır'da önemi büyüktür. Şöyle demiştir: Bu geceyi getiren(ıcat eden) İhşid Muhammed b. Tufec'dir. O Nil'in sularının çevrelediği adadaki sarayında idi. Mısırlıların yaktığı sayısız mum ve lambaların yanı sıra adanın çevresinde bin tane lambanın yakılmasını emretti. O gece Nil'e milyonlarca insan tekneler ve yüzen evlerle kendi sahillerinden girerler. Elbise, altın, gümüş,mücevher aletler,eğlence-müzik aletleri türünden her şeyi ortaya çıkarırlar.Kendilerine iat farklı yiyecek ve içeceklerle gelirler.O en güzel ve sevinçli gecedir. İnsanların çoğu bunun bir hastalıklardan güvende olma-şifa bulma sebebi olduğunu öne sürerek Nil'e dalarlar.

Sayfa 504

Hız.Ömer Amr b. El-As'a şöyle dedi: Toprağın geniş ve bereketlidir. Allah topraklarının halkına karada ve denizde güç ve merhamet verdi. Firavunlar isyankârlıklardan ileri gittikleri halde orayı imar ettiler ve orada sağlam işler yaptırdı. Bana Mısır topraklarının öyle bir tasvir etki ben onu görürmüş gibi oalyım. Bunun üzerine Hız.Ömer' şöyle dedi: Mısır toprağı kara topraktır. Mısır tozlu bir dağ ile yığılı bir kum arasında yeşil bir ağaçtır. Biritli onu ancak bir ayda bir uçtan bir uca geçer. Dağları ve kumları arasında tümsek bir göbek ve sırt gibidir. Bereketli-kutsal bir nehri vardır. Güneş ve ayın akması gibi altınla akar. Onu pınarlar ve kaynak suları destekler. Suları iyice yükselir. Bir yerden bir yere ancak su taşıtıyla gidilir hale gelir. Kısa süre sonra sular çekilmeye başlar. Ve toprak görünür. Bu sulara mahsur kalan millet suların çekilmesiyle toprakları düzlük-tepe demeden sürerler ve tohum ekerler. Bu tohumlar altın toprak ve üstten nem sular. Böylece tohumlar gilizlenir ve sepilirler.

Sinekleri ve rutubetli günler bitmeye başlar. O, bir bakarsın kara çamur bir bakarsın mavi deniz olmuş. Sonra bir bakarsın yeşil bir vadi, sonra rengârenk bir ipekli kumaş, sonra beyaz bir gümüş olmuş. Allah mübarek kılsın. Allah istediğini yapandır. Allah'a hamdolsun. Sana vermiş olduğu nimetlerden dolayı ey müminlerin emiri.

Sayfa 505

(847)

Mısır'ın eskilerin kitaplarında tasvir edildiği söylenmiştir. Sahr kentler Mısır'dan yardım dilenir. Amr b. el-As şöyle demiştir: Mısır eyaleti halifelige bedeldir. Allah onu dünyanın merkezine koymuştur. O üçüncü ve dördüncü iklimdendir. Birinci ve ikinci iklimin sıcağından korunur. Altıncı ve edinci iklimlerin soğugundan da korunur. Halkı dağların kışından, Umman'ın yazından, Tilhame'nin sıcağından, el-Cezire'nin çibanlarından, Yemen'in uyuzundan, Şam'ın vebalarından, Bahreyn'in dalak hastalığından, Hayber'in hummasından güvendedir. Türklerin saldırılarından, Arapların ve Deylemlerin saldırılarından emniyettedirler. Yağış kıtlığına karşı güvendedirler. Mısır bölgesinde ilginçlikler ve olağanüstülükler vardır. Yukarı Mısır [Hicaz toprağıdır] Orada hurma ve mismak ağaçları ve ösürlük şeyler yetişir. Aşağı Mısır Şam'dır. Orada Şam'daki ürünler yetişir. Üzüm, incir, bâdem, ceviz, sair meyveler, bakla çeşitleri, kokulu bitkiler yetişir. Oraya kar yağar.

(848)

Reşit emretti ve ona dünyadaki kentler resmedildi tasvir edildi. En çok Esyut'u beğendi. Alanı 30 bin Feddandır. Bir damla su damlatsan her tarafına yayılır. Orada her türlü tahıl ekilir. Yeryüzünde ondan daha olağanüstü bir düzlük yoktur. Batı tarafında şala benzeyen beyaz bir dağ vardır. Doğusunu gümüş bir kanala benzeyen Nil kuşatır. Kuş türlerinin seslerinin şiddetinden ne söylendiği işitilmez. Mısır'ı Cahiz'in Mısırlılar küçükken insanların en akıllıları büyüdüklerinde en ahmakları "sözü gibi yenen sözler. Ebu Dilame Mısır'a gitmişti. Irak'a döndüğünde El-Hasan b. Hani onunla karşılaştı. Onda Mısır'ı anlatmasını istedi.

Sayfa 506

Şöyle dedi: Üçte biri köpekler, üçte biri toprak, üçte biri atlardır. İnsanlar nerededir? dedi. İlk üçte birde, dedi. Bir rivayete göre Deccal Kavs denilen bir yerden çıkacaktır. Mısırlılarda haset çoktur. Cahillik yaygındır. Ali b. El-Hasan el-İraki şöyle demiştir: Ali b. Ahmet b. Ebi Şayhame 32 senesinde bayramı Amr camiinde kıldı. Ondan önce orada bayram kılınmıyordu. Bayram hutbesini hızlıca verdi. Hutbede şöyle demiştir: Allah'tan hakkıyla korkun ve ancak müşrikler olarak ölür. Şairleri bununla ilgili olarak şöyle demiştir [seri]

Bayramda karşımıza bir hatip çıktı.

İnsanları küfre teşvik ederek

Mısır hükümdarı vurulmasını [boynunun] istedi. Bunun üzerine af diledi ve rivayet affedildi. Mısırlılar vücutca va ahlakça birbirlerine benzerler. Slavlar da aynı şekilde birbirlerine benzerler.

(849)

Mısır topraklarında görülen bazı ilginçlikler:

Bedrsanetü'l-Kura denilen bir köyde Rumlara ait bir kilise vardır. Kilisede insanların 20 küsür basamak çıkarak girdikleri bir oda bulunur. Orada üstünde ölü bir çocuğun bulunduğu bir taht vardır. Tahtın altında mermerden yapılmış büyük bir boğa kafası vardır. İçinde cam bir ibrik vardır. İbriğin içinde bakırdan bir tüp bulunur. (Onun içine) bir keten (fitil bulunur) Üzerine biraz yağ dökülüp tutuşturulur. Çok geçmeden ibriğin içi dolar ve boğanın içine taşar. Kilise görevlileri o yağı alıp her zaman onunla aydınlanırlar. Onun artması, çoğalması kesilmez. Eğer ölü çocuk yerinden alınsa o ateş söner ve yağ taşmaz. Bu yere bir gurup insan gelmiş. Ona bakıp ibriği boşaltmışlar. Sonra az bir yağla onu yakmışlar. Bunun üzerine taşmış ve söylediğimiz şeyler olmuş.

Sayfa 507

Söylediklerine göre bir kadın hamile olduğu zamanına kapıldığı zaman o ölü çocuğu kucağına alır. Eğer hamile ise karnındaki canın anında hareket eder. Değilse hareket etmez.

(850)

Ebu Ali Sahilinde Busir el-Kettan köyünde Berment adı verilen bir mescit bulunur. İçinde üstünde bir miktar su olan bir taş bulunur. Hamile kalmayan kadın ondan azıcık bir su bile içse hamile kalır. Bundan hiç şüpheleri yoktur. Nil'e doğru inen veya Mısır'dan çıkan herkes muhakkak bu miscidi taşıdığı güzel koku, mum vs nenediyle görür. Busir'da dağın tepesindeki kayada delikler vardır. Orada her sene aynı gün sayılamayacak kadar çok kuş toplanır. Hepsi de kafalarını aynı anda bu deliklere koyar. Hatta öyle ki kafaları orada sıkışır ve kafalarını çıkaramazlar. Bu gerçekleşince kuşlar ayrılıp dağılırlar. İnsanlar buna sürekli tanık olurlar.

(851)

Nil sahilinde, Mısır eyaletinde, senenin belli bir vaktinde pek çok balığın toplandığı bir yer vardır. Oradaki halk balıkları elleriyle yakalarlar. Balıklar ne çekinirler ne de kaçarlar onlardan. Bir tek kişi onlardan bin ve hatta daha fazlasını götürür. O gün güneş batınca artık tek bir balık bile yaklayamazlar.

Sayfa 508

(852)

Mısır topraklarındaki bir dağın ettiğinde bir kilise bulunur. Kilisede suyu tatlı bir pınar bulunur. Ona ne zaman cünüp ya da hayızın biri dokunsa suyu çekilir ve havuzunda biriken suyun tamamı koker. Havuz boşaltılıp yıkanınca kadar böyle kalır. Temizlenince tekrar akmaya başlar her zaman olduğu gibi.

(853)

Şöyle denilmiştir: Mısır ne güzel ülkedir. Orada iki dirhemle alışveriş yapılır ve iki dinarla oradan hacca gidilir. Hacca Kulzum denizinden giderler. Alışverişe İskenderiye'ye giderler.

(854)

Mukavkiş Allah'ın Elçisinin (S.A.V.) mektubu üzerine ona hediye olarak elbiseler, katır vs. İki kıpti cariye hediye etti. Hediyeler arasında al da vardı. Hz. Peygamberler bu nerenin balıdır? dedi. O Benha adındaki Mısır'ın bir köyündendir, dedi.

Bunun üzerine Hz. Peygamber; Allah'ın Benha'yı ve balını bereketlendir, dedi.Onun balı günümüze kadar Mısır'ın en tatlı ve en bol balı olmuştur.

Üç peygamberin Kıptilerle evlilik yoluyla akraba olduğu, onlara damat olduğu söylenir. Hz. İbrahim cariye Hacer'le evlendi. Hz.Yusuf Aynışems'in sahibinin kızı Züleyha ile evlendi. Hz. Muhammed (aleyhivessalatu vesselam) Mariye el-Kıptiye ile evlendi

Sayfa 509

Kıpti İhtiyar

(855)

Mısır'ın hükümdarı Ahmet b. Tolon 260 küsur senesinde yukarı topraklarda Mısır'ın yukarılarında ilimle işgal eden, kendi yaşadığı döneme kadar olan fikirleri, mezhepleri, ekolleri, felsefeleri ve milletleri bilen 130 yaşında bir adam olduğunu duydu. Onun ülkeleri ve onların hükümdarlarını, yıldızları ve yıldız bilimini çok iyi bildiğini öğrendi. Ahmet b. Tolon ona bir komutanı gönderdi. Komutanı o yaşlı adamın syagısını gösterip onu Nil üzerinden Ahmet b. Tolon'a getirdi. Yaşlı adam insanlardan ayrı bir yerde kendine bir ev edinmişti. Evinin üstüne yerleşmişti. Adam çocuklarının çocuklarından 14 ünü görmüştü.

(856)

Ahmed b. Tolon adam kendisine ulaşınca onu köşklerinden birine yerleştirdi. Ona en lezzetli yiyecekleri ve içecekleri ikram etti. İhtiyar onlardan hiçbirine dokunmayı kabul etmedi. Yanında getirmiş olduğu kek, sevik vs. Den başkasını yemedi. Şöyle dedi: Gördüğünüz bu bünyeye en iyi gıda ve kıyafetler bunlardır. Eğer siz beni alıştığım dışına çıkarıp o gıdaları bana verirseniz-yüklerseniz bu bünyemin zayıflamasına neden olur. Ahmet b. Tolon onu fikirleriyle, düşüncelerle buluşturdu. Ahmet b. Tolon ona çok önem verdi. Günler ve gecelerce onunla vakit geçirdi. Sürekli onu dinledi. Ona sorduklarından biri daha önce adını geçen Tinris gölü ve Dimyat idi. Şöyle dedi: Gölün yeri topraktı. Onun gibi güzel topraklar ve çaylar yoktu. Bahçeleri peşpeşeydi

Sayfa 510

Mısır'da ona Elfyevm'den başka benzer bir yer yoktu. Pek çok meyvesi ve ilginç kokulu bitki türleri vardı.

(857)

Elfyevm'in anlamı bin gündür. Çünkü oraya ilk yerleşen adı Elfyevm (bin gün) olan bir cariyedir. Su yaz-kış gölün olduğu yere doğru akar. O sudan dilediklerince yararlanırlar. Suyun ora kalanı el-Eştüm diye bilinen yerde denize dökülür. Ariş ile Kıbrıs arasında karadan gidilen bir yol vardır. Onunla Kıbrıs arasında günümüzde uzun bir deniz yolu vardır. Duklityannu'un krallığının üzerinden 231 sene geçince bu Mısır'ın fethinden yüz yıl öncedir, su denizden taşarak el-Buhayre'nin yerinde bulunan köyleri kaplamıştı. İzleri o bölgede mevcuttur. Tinnis'te Ebul-Kevm adı verilen tümsekleri-tepecikler işte o köylerin halkının kabirleridir. Onlar küçük,büyük,kadın-erkek vs. İnsanların dizildikleri dağlara benzeyen sıra tepelerdir.

(858)

Şöyle dedi: Deniz suyunun yükselerek taşmasından söz etmişken şunu da anlatmak yerinde olur. Endülüsle (el-Hadra yer arasında bulunan taş köprü deniz suyu yükselip taşınca sular altında kaldı. O, Mağrib Fasına ve Tanca'ya yakın bir yerdedir. O Fas köprüsüdür. O taştan yapılmış bir köprüdür.

Sayfa 511

Üzerinde develer ve atlar Mağrib sahilinde Endülüs'e geçerler. Su köprü altında bir kanal körfezindeydi. Uzunluğu 12 mil olup oldukça geniş ve yüksekti.Çok az da olsa bu köprü denizdeki gemilere görünmüş.Böylece onu öğrenmişlerdir

(859)

Nil üstündeki kabilelerin kralları sorulmuş. Bunun üzerine şöyle demiştir: Herbiri diğeriyle çekişme halinde olan 60 krallarını gördüm. Ülkelerinde Güneşin sıcaklığı ve kuruluk yüzünden gümüş ateşe dönüşmüştür. Mağrib altını tuz, çinko ve tuğla ile pişirilir. Böylece altın beyaz gümüşe dönüşür. Nil nerede doğar diye soruldu. Şöyle dedi: Derinliği bilinmeyen, dibine ulaşılamayan göldür.

O gece ile gündüzün bütün sene boyunca eşit olduğu yerdedir.

(860)

Piramitler soruldu. Bunun üzerine şöyle dedi: Onlar kralların mezarlarıdır. Kral öldüğü zaman taştan yapılmış [bir havuza konulurdu. Sonra üzeri kapatılıp onun de üzerine istedikleri ölçülerde bir piramit inşa ederlerdi onun için. Taştan yapılmış havuz piramitin ortasına konulurdu. Sonra ona yerde bir yol kazıp onu uzun ve kavisli yaparlardı. Ona şöyle denildi: Bu dimdik piramitleri nasıl inşa ettiler. Onlara nasıl çıkıyorlardı. Zamanımızdaki insanların onlardan birini bile yerinden oynatamadığı bu taşları neyle taşıdılar.

Sayfa 512

Şöyle dedi: Piramitleri bununla birlikte onlarda kendilerinden sonrakilerde olmayan bir tahammül ve dayanıklılık vardı. Ona şöyle denildi: Peki piramitlerin ve toprakların üstüne yazılmış anlaşılmayan yazılar neyin nesidir? Şöyle dedi: Mısırlılar zaman içinde ilk yazılarını geliştirdiler. Mısır'a ilk yerleşenler kimlerdir? diye soruldu. Şöyle dedi. Mısır b. Beysar Mısır adını ondan almıştır. O,Nuh'un oğlu Hann'ın oğludur.

(861)

Bu ihtiyar Kıpti değişik din ve inanışlara sahip bir gurupla münazara etmiştir. Yahudilere söylediklerinin bir kısmı şu şekildedir:

Sizler Allah'ın Âdem'i kendi suretinde yarattığını Bari Teâlâ'nın ak saçlı ve aksakallı olduğunu öne sürersiniz. Yine şöyle dersiniz: Yüce Allah şöyle demiştir: Beni yakıcı ateş ve tüketen hummayım. Tevratınızda şöyle yazılıdır. Lut'un kızları onu sarhoş edinceye kadar ona şarap içirdiler. O onlarla zina edip onları hamile bıraktı. Onlardan çocuk sahibi oldu. Musa Allah'ın mesajını, elçiliğini iki kere reddetti. Bu yüzden Allah'ın gazabı şiddetlendi. Harun İrailoğullarının taptığı buzağıyı bayıptı. Sizler Kifur bayramı günüyle ilgili O Teşrini evvelin 10. Günüdür olarak şöyle dersiniz: Küçük Rab ona Meytatrun adını verirsiniz bugün kalkar ve şöyle der : Evini yıkıp kızını yetim bıraktığım zaman yazık bana

Ve saçını yolar.

Allah zalimlerin söylediklerine uzaktan yakından alakadar değildir.O yücedir.

Sayfa 513

(862)

Bu Kıpti İbn Tolon'un yanında 1 sene kadar kaldı. İbn Tolon onu ödüllendirip ona ihsanda bulundu.O ise bunların hiçbirini kabul etmedi.Verilernleri ülesine bağışladı.

Ellehven ve Elfgevm

(863)

el-Lehven Dünyanın harikalarından olup Elfyevmde'dir. El-Lehven, Elfyevm'in bir köyüdür. Bu taş içinde su pınarları olan 60 basamaklı iki kubbenin ortasında bir fiskiyedir. Su oradan Elfyevm'e tam yetecek bir miktarda girer. Mühendislik açısından en sağlam yapılardan biridir. İnsanların birçoğu onu Hz. Yusuf'un vahiy ile yaptığını söylemişlerdir. Krallar onun mükemmel yapısı ve hakkında

O geçen uzun zamana rağmen ayakta kalıp değişmeyen yapılardandır. Onun üç şeyden; gümüş, bakır ve cam, yapıldığı söylenir. Taşın tepesinde sağlam bir yapı vardır. Onun batı yakasında Yusuf Mescidi adı verilen bir mescit bulunur. Nil'i anlatırken ondan biraz söz etmiştik.

(864)

Ne yeryüzünde ne de gökyüzünün altında Mısır'ın dört bölgesi gibisi yoktur. Bunlar Elfyevm bu en üstünleridir, Etrib, Semenu ve Sa'dır.

Sayfa 514

Elfyevmde senenin günlerinin sayısınca 360 köy vardır. Bunlarda sulama ve içme suyu hiç eksilmez. Nil'in azaldığı herhangi bir sene her bir köyü Mısır'a bir gün gider.

Elfyevm'in nehirlerini Basra ve Dımaşk'ın nehirleriyle karşılaştırsalar Elfyevm'in nehirleri daha fazla gelir. Akıl, fazilet ve irfan ehli bazı insanlar onun imkanlarını, mahsullerini, verimliliğini, faydalarını saymaya çalışmışlar fakat bunu başaramamışlardır. Hz. Yusuf Elfyevm'e Mısır'ın herbir yöresinden bir aileyi yerleş-

tirmiştir. Elfyevm'in köyleri böylece Mısır'ın yörelerinin adedince oldular. Her bir köye toprağını sulaması ve içme suyunu karşılaması için su tahsis etti. Bu su en az ne de çok tam ihtiyaç duyulan kadar belirlenmiştir. Bununla herkes hakkına kavuşmuş kimse kimseye üstün olmamış kimsenin de aşı eğik olmamıştır. Daha önce anlattığımız üzere bunu Firavun'un onu denemek istemesi üzerine yaptı. Elfyevm bundan önce Nil sularının altındaydı. Firavun ona oranın yaşanılmayan yerlerini kızı için yaşanılır hale getirmesini emretti. Sonra Hz. Yusuf'un bunu vahiy ve hikmetle yaptığını görüp anlayınca ona "Bu göğün hükümdarlığındandır" dedi. Onun Elfyevm'de imar ettiği ilk köyün adı Şane'dir. Şane Firavun'un kızının adıdır. Şane o köye yerleşti. O zamandan itibaren hendese ortaya çıkmış oldu. İnsanlar daha önce onu bilmezlerdi.

(865)

Elfyevm'in ismini nerden aldığını söylemiştik. Abdülmelik b. Habib ise başka bir şey söylemiştir: O bu ismi hergün sultan yüz dinar ödediği için aldı, demiştir. Elfyevm kanalı yukarısını da ortasını da aşağısını da aynı suyla sular. Orada taze hurma yaz-kış eksik olmaz el-Lehven Taşının(ya da Hicr el-Lehven'in) ödeme günü gelince Maliye yöneticisi gelir. Yine güvenilir insanlar ve hendeseden anlayanlar gelip ona ödemeye tanık olurlar.

Sayfa 515

Suyun azlığı bahane edenin mazereti kabul edilmez. Elfyevm'in yöneticisi davullar eşliğinde gelir ve Mısır'a müjdeleri, iyi haberleri yazar.

(866)

Elfyevmliler senede iki kere mahsul alırlar. Çünkü o Nil'in suyu 12 ziraken de suyundan yararlanır. Mısır topraklarında Nil 12 ziraken suyundan yararlanan tek yer Elfyevm'dir. Çünkü Mısır'ın sair yerleri Nil 16 zira iken Nil'in suyundan yararlanırlar. Su 12 ziranın üstüne çıkınca Elfyevmliler suyun akışını keserler.

Onların su seddi ağaç denilen yerdedir. O büyük bir Firavun incir, ağacıdır Böylece sair topraklarda su her tarafı kaplamışken de ekim yaparlar. Elfyevmliler Nil üstündeki sair topraklarda daha ekin olmamışken hasat yapılır. Mısırlılar ilk hasatlarını yaptıklarında bu sırada Elfyevmliler ikinci ürün için ilk sulamalarını gerçekleştirdiler.

rirler. O zaman Hicru'l-Lehvan engellenir ve ikinci sulamada (ekimde) buğday, arpa ve pirinç ekilir.

(867)

Elfyevm Mısır ülkesinin ortasındadır. Mısır da ülkelerin ortasındadır. Oraya ancak çölden ulaşılır. İbn Ufeyr ve başkaları şunu anlatmışlardır: Amr b. el-As Mısır'ı fethedince Müslümanlar Elfyevm'den ve onun nerede olduğundan habersiz 1 yıl geçirdiler. Nihayet Amr b. el-As Kays b. el-Haris'i yukarı Mısır'a gönderdi. O da Kaysiyyin'e gelene kadar yola devam etti. Oraya yerleşti. Orası adını ondan aldı. Amr'a bundan sözetmekte ağır davrandı. Rabia b. Hubeyş şöyle dedi. Bu kadar yeter.

Sayfa 516

Peşinden dişi bir ata binip onun sırtında Nil'in doğu tarafından aştı. Yürüyüp sonunda Elfyevm'e ulaştı. Sonra Amr'a ondan ve Kays'tan söz etti. Şöyle söylenir: Amr Mısır'ın çevresine atlı süvari birlikleri gönderdi. Onlara adamın biri Elfyevm'den söz etti. Onunla birlikte içinde Amr b. Rabia b. Hubeyş b. Arfeza Es-Sade'fî'nin olduğu bir atlı birlik harekete geçti. Uzun mesafeye kat edip hiçbir şey görmeyince geri dönmeye karar verdiler. Çok yürümemişlerdi ki Elfyevm'in toprakları karşılarında çıkıverdi.

Nil Atı

Nildeki acaipliklerden biri de Nil atıdır. O, sudan çıkıp karada nerede durduysa Mısırlılar bilirler ki Nil'in suyu ne aşağı ne yukarı tam oraya kadar yükselecektir. Nil atı çok otlandığından ekinlere zarar verir. Verdiği zarar büyüyünce çıktığı yerlere acı bakla konulur. Sudan çıkıp onları yer ve suya döner. Bu acı baklalar hayvanın karnında şişer ve karnını çatlatır. Böylece ölüsü suyun yüzeyine çıkar. Ata benzer. Nevar ki kuyruğu ve toynağı atinkine benzemez. Alnı daha geniştir. Bu atın olduğu yerde timsah bulunmaz.

Tufandan Sonraki Mısır Kralları

(869)

Kimileri şöyle demişlerdir: Beysar b. Ham (b. Nuh) çocukları ve aile üyelerinin çoğunluğuyla Babil'den ayrılınca Mısır'a doğru gitti. Menf denilen bir yere yerleşti. O zaman kadar bu isimle anıldı. Sayıları 30 idi.

Sayfa 517

Böylece el-Cezire ve Musul'daki 80'ler bölgesi gibi orası da 30'lar diye isimlendirilirdi. Daha önce oralar anlatılmıştı. Beysar büyük oğluna Mesrami'ye vasiyette bulundu. Böylece boyuna Esvan'dan el-Ariş'e kadar el-Ariş Mısır topraklarının sonundadır. Eyle'den O Hicaz sınırındadır. Berika'ya enine O, Mısır topraklarının sonundadır yerler sahip oldu. Bu sınırın bölgenin Sudan topraklarının atmışta biri kadar olduğu söylenir. Sudan da yeryüzünün yaşanılan alanlarının atmışta biri kadardır. Mesrayim de en büyük oğlu olan Kıp'ta vasiyet etti. Kıptiler onun soyundan gelir. Soylarına Mesrayim'in çocuklarından başkaları dâhil olmuştur.

(870)

Kadınlar hükümdar olana kadar hükümdarlık onlarda kaldı. Amalîk krallarından el-Velid b. Duma ismindeki kral Şam'dan onlara doğru harekete geçti. Ülkeyi ele geçirdi. Halk ona boyun eğdi. (Sonra Yusuf döneminin firavunu olan oğlu Reyyan kral oldu. Ondan sonra DARîm ve Kamis b. El-İmlaki), sonra El-Velid b. Mus'ab sonra o Musa dönemi firavunudur, kral oldu. Onunla ilgili söz birliği yoktur. Kimisi onun Amalîk'tan olduğunu tahminlerini yürütmüştür. Kimisi o, Şam yurdundan Lahm'dandır demiştir. Kimisi de onun Kıpti olduğu tahminini yürütmüştür.

el-Mesudi şöyle demiştir: Mısır ve Said (Yukarı Mısır) lı bir guruba Firavun ne anlama geldiğini sordum. Fakat bunu bilen birine rastlamadım. Benim anladığım tabi en doğrusunu Allah bilir, bu (o bölgelerdeki krallara) verilen isim olduğudur. Firavun ve beraberindekiler boğularak ölünce Mısır'da geriye kalan esirler, kadınlar, köleler ve yaşlılardan oluşan halka başinetli, fikir sahibi, asil, bilgili bir kadın olan Deluke hükümdar oldu.

Abdullah b. Amr b. El-As şöyle demiştir: Deluke Reyyan'ın kızıdır. O, bütün Mısır'ı kuşatan bir duvar inşa etti.

Sayfa 518

Üzerine birbirlerine seslenme mesafesinde olacak şekilde muhafızlar yerleştirildi. Bu duvar günümüze kadar kalıntıları bulunmakta olup o yaşlı kadın duvarı diye bilinmektedir. Mısır'da tapınaklar yapıp sihir aletleri geliştirildi. Tapınaklara girenler ve ister deve olsun ister at olsun binekleri her tarafa resmedildi. Mağribe ve Şam'a doğru gemilerle gelenler resmedilmiştir. Tabi bu astronomik bir takvime göre sıralanmışlardır. Kendilerine doğru bir orda harekete geçse ordunun geldiği yöndeki resimlerdekiler karşılaştırılır. Böylece o yöne gelen ordunun askerleri ve insanları kör olur. O, insanlar ve hayvanları helak olurlar. Aynı şey denizden gelenler içinde geçerlidir. Bu sebeple krallar ve diğer milletler korkmuşlardır. Bu tapınak ve labirentler sağlam ve büyük ölçülerde inşa edilmişlerdir. Bu tapınakalarda doğanın sırları; taşların, bitkilerin ve hayvanların sırları mevcuttur.

Bazı şeylere çizilen resimler çizilen varlığa çizime ve çizimin amacına göre etki eder.

(871)

Piramitin uzunluğu ve yüksekliği 400 ziradır.5 piramit vardır. Üç tanesi Nil'in batı yanında olup Fustat'tan görülürler. Onlar aynı ölçülerdedirler.

Diğer ikisi dik açılı olup Fustat'ın batısında yer alırlar.

Sayfa 519

(872)

Doğada sıradışı ve gizemli durumlar çoktur. Hiç kimse ne akrep ne de yılanlar girmediği Humus Maarre ve Antakya kentlerinin varlığını reddetmez. Antakya'da insan elini surun dışına uzatıp çıkardığında üzerine tahta kurusu konar.Elini içeri çektiğinde elinin üstünde hiçbir şey kalmaz.Ne var ki bir yerde bulunan bir mermer sütun kırılıp tepesine bakırdan bir hokka konulup içine bir avuç büyüklüğünde bir yere sivri sinek resmedilse bir anda evlerinde,her yerde sivrisinekler görülmeye başlar.Allah eşyanın sırlarını elinde tutar.Ama istediğine istediği sırları açığa çıkarır.Yüce Allah şöyle buyurmuştur : Onun ilminin ancak istediği kadarını kavrarlar.

(873)

El-Mesudi şöyle demiştir: Yukarı Mısır'ın Uhmim ülkesinde olan birçok kişi bana Zünnun Ebu'l-Feyz El-Uhmimi Ez-Zahid hakkında bilgi verdi. O, bu labirentler, toprakalr hakkında geniş bilgi sahibi bir bilge idi. Şöyle demiş: Birisinde şöyle dediği anladığım bir yazıt okudum. Azad edilmiş kölelerden, sofu askerlerden ve Araplaşmış Nıbtilerden sakının. Bir başka kitabede de şöyle dediğini anladığım bir yazı gördüm:

Kâhine aderi belirleyen takdir eder ve kaza güler, O bir başka kitabede de şunun yazılı olduğunu öne sürmüştür : [Vafır] Y1

-Yıldızları anlamadığın halde düşünürsün.

-Yıldızın Rabbi istediğini yapar.

Sayfa 520

Şöyle demiştir Eski milletlerden biri yıldızlara bakarak yeryüzünde büyük bir felaket olacağını görmüşler. Fakat bunun ateş mi, su mu yoksa kılıç mı olduğunu kesin olarak tespit edememişler. İlmin ortadan kalkıp gitmesinden korkup taştan ve çamurdan tapınakalr yapıp duvarlarına bilgilerini, ilimlerini resmetmişler, Felaket su ile olursa taş yapı kalır. Felaket ateş şeklinde gelirse çamur taşlaşır. Eğer felaket kılıçla gelirse her iki yapı da sağlam kalır dediler. Tabi (bunun yapıları tufan öncesi olduğunu öne sürenler) iddia ederler. Bu anlatım bu yapıların tufandan önce yapıldığını kanıtlar. Çünkü tufanın ne şekilde geleceğini bilmemişlerdir. Kimisi bu felaketin bütün Mısır'ı istila eden bir kralın kılıç zoruyla istilasını olduğunu, kimisi de bu felaketin Mısır'ın, Tinnis, Dimyat vs. Bütün kentlerine yayılan bir veba olduğunu öne sürmüştür.

(875)

Kocakları Deluke'den sonra Firavunlar Mısır'ı hâkimiyetleri altına aldılar. Bu firavunlardan Buhtnasr'ın Mısır'ı istilasına kadar 300 sene geçmiştir. Bu firavunlarından biri Topal Firavundur. O, İsrailoğullarına saldırıp Beytülmağdisi yıkıp daha önce ifade ettiğimiz gibi Suhtrasr'ın gelmesine kadar o halde kaldılar. Topraklarını yağmalayıp adamlarını katletti. Ondan sonra orayı Rumlar istila ettiler. Halkı Hıristiyanlaştı. Nihayet Pers hükümdarı Kisra Emuşirvan orayı ele geçirip onlara yaklaşık 10 yıl hükmetti. Sonra Rumlarla Persler arasında yenişemedikleri savaşlar meydana

geldi. Mısırlılar ülkeleri için biri Rumlara, diğeri Perslere olmak üzere iki kere haraç ödüyorlardı.

Sayfa 521

Sonra Rumlar Mısır'a hâkim oldular. Böylece Mısır'da Hıristiyanlık yaygınlaştı. İslamiyet geldiğinde Mısır'ın hükümdarı Mukavkıs idi. Mısır'ı Hz.Ömer (R.A.) in halifeliği döneminde Amr b. El-As fethetti. Amr (R.A.) orada Fustat kentini inşa etti. Orası daha önce Mısır'ın bir merkeziydi. Mukavkıs bazı mevsimlerde dönemlerde İskenderiye'de Şemi sarayında (Kasruşsem) ikamet ediyordu. Orası günümüzde de aynı isimle bilinir. O,Fustat'ın tasındadır.

Mısır'ın Bazı İlginçlikleri –Olağanüstülükleri

(876)

Mısır'da kralların gömüleri ve hazineleriyle ilgili ilginç haberler vardır. Onlardan biri Yahya b. Bükeyr'in anlattığıdır. Şöyle demiş: Adamın biri Mısır hükümdarı Abdülaziz b. Mervan'a geldi ve ona şöyle dedi: Falanca türbede büyük bir hazine var. Ona iyice kazılınca ulaşılır. Ona giden pirinç kapıya götüren ilk işaret beyaz mermerlerdir. Kapının altında tepesinde iki gözü pahabiçilmez iki yakut horozun bulunduğu altın bir sütun vardır. Abdülaziz bu iş için binlerce dinar ayırıp kazıya başladı. İşaretlere ulaşıldı. Abdülaziz daha çok isteklendi. Daha fazla harcama yaptı. Nihayet pirinç kapıya ulaşip onu açtılar. Horozun kafası görüldü. Görünür görünmez yakutların aşırı parlaklığı nedeniyle etraf aydınlandı. Peşinden iki kanadı ve pençeleri görüldü. Altın sütunun altında büyük bir hazine ortaya çıktı. Yine kapılar ve kemerleri görüldü. Altında altından insan heykelleri, üstlerinde kapakalı olan havuzların olduğu bir lahit görüldü. Abülaziz bu anlattıkları görmüştü bu işe daha iyi asılıp etrafına insanlar toplanınca o insanlardan biri koşup oradaki bakır basamakları adımlaymaya başladı.

Sayfa 522

Ayaklarını dördüncü basamağa koyunca (biri sağdan diğeri soldan) iki kılıç görüldü. İkiisi de adama isabet edip onu parçalara ayırdılar. Vücudu yere yığıldı. Adamın vücudunun bazı parçaları diğerk basamaklara düşünce sütun sallandı. Haraz

en uzaktakinin bile duyacağı acaip bir çığlık sesi çıkarıp kanatlarını hareket ettirdi. Altından daha önce benzeri işitilmemiş sesler açığa çıktı. Orada bulunan adamlar o çukurun dibine yuvarlanıp düştüler. Orayı kazanlar yaklaşık bin kişiydiler. Hepsi de öldüler. Abdülaziz korktu ve şöyle dedi: Burası ilginç bir harabedir. Burdan bir şey, alınması mümkün değil. Ondan Allah'a sığınırız. İnsanlara emretti. Üzeri toprakla kaplattılar. Orası böylece onlara mezar oldu.

(877)

Defineleri ve hazineleri peşine düşenlerden birinin eline eski milletlerin yazısıyla yazılmış bir yazıt geçmiş. Onda Mısır'daki bir piramitte bir kaç zira kazılınca ulaşılan bir hazineden söz edilmekteymiş. İhşid Muhammed b. Tuğc haberdar edilmiş. Bunun üzerine kazı yapılmasını emretmiş. Bu olay 328 yılında gerçekleşmiştir. Büyük bir kazı yapmışlar. Onunda yüksek tavanlı yapılara, kabinlere içi oyulmuş taşlara ve üstüne değişik suretlerde kazılmış kayalara ulaşmışlar. Bu heykellerden suretlerden bazıları yaşlı, genç, kadın ve çocuk vücutları şeklindeymiş. Bunların vücutları, bedenleri bir tür ahşap içindeymiş. Yüzleri altın ve gümüşten: gözleri değişik mücevherlerdenmiş. Kabartı heykeller içlerine konulan kişilerin suretindeymiş. Her bir heykelin yanında topraktan kaplar ve zümrüt vs. Gibi değerli taşlar varmış. Bu taşlar ölümün süslemesinden geriye kalan süslerden oluşuyormuş. Yine orada dövülmüş bir ilaç ve kokusuz bazı karışımlar varmış.

Sayfa 523

Ateşe konulduğunda bu karışımdan ..... güzel kokular yayılıyormuş. Herbir heykelin karşısına putlara toplamaları hasebiyle mermerden bir put konulmuş. Üzerlerinde hiç kimsenin anlamadığı yazılar bulunur. Bir gurup düşünür bu yazının Mısır'ın 4000 yıllık yazı çeşidi olduğunu öne sürmüştür.

(878)

Mısırlılar bilgice diğer insanlardan ileri olup kâhinlikte de onlardan üstündüler. Yunanlı bilginler onları bu şekilde niteleyip onların bu konularda daha ileri olduklarını bizzat tanıklık ederler. Şöyle derler: Mısır'ın bilgeleri bize şunu haber verdiler. Onlardan şu şekilde yararlandık onlar ilimleri-bilgileri kendilerine ulaştırmanın ve gaybı kendilerine bildirenin yıldızlar olduğunu ve onların varlıklarını doğalarının sırlarını şifreli bir şekilde kendilerine gösterdiğini öne sürerler. Meşhur tılsımlar ve

büyük sırlar oluşturdular. Sezeryanla doğum yaptırdılar. Hareketli resimler-heykeller yaptılar. Oğalağanüstülükleri ortadadır. Bilgelikleri apaçıktır.

(879)

Mısır 85 bölgeydi. Aşağı Mısır'da 40 bölge ve Yukarı Mısır'da 40 bölge vardı. Herbir bölgede bir kâhin başkan vardı. O kâhin başkanların herbirinin emrinin altında çok sayıda sihirbaz ve bilge vardı. Bu başkan sihirbazlar Yüce Allah'ın Firavun kıssasını anlatırken Firavun'un dostlarının ona şehirlere haber sal herbirinden işinin ehli sihirbazlar göndersinler dedikleri sihirbazlardır. Onlardan yedi büyük yıldızla kulluk edenler o yıldızların herbirine 7 yıl kulluk ederdi.

Sayfa 524

Bu mertebeye ulaşınca Nazır diye isimlendirilir. Bu mertebede kralla birlikte oturur. Kral onu fikirini alıp ona hiç bir işte karşı gelmez. Onların formalitelerine göre Nazırlar hergün kralın huzuruna çıkar ve yanına otururlar. Kâhinler ve meslek sahipleri huzura girerler ve Nazırların karşısında ayakta dururlar. Herbir kâhin kendi yıldızına ibadet eder. Ondaki başkasına hizmet etmez. Ona falanca yıldızın kulu adı verilir. Nazır kahie sahibin nerede? diye sorar. O, şöyle der: Falan burçta, filan derecede filan dakikadadır. Yıldızların herbirinin hizmetkârlarından onların yörüngeleri-konakları hakkında bilgi sahibi olunca Nazır krala şöyle der: Bugün şöyle bir yapı yapılmalı. Ordu falanca yere gönderilmeli. Kral şu vakitte şunu yemeli. Bütün gördükleri küçük olsun büyük olsun işlerinde faydalı olur. Yazıcı Nazırların yürürlüğünde ve eyleme dönüştürülmesinde anlaştıkları şeyleri yazar. Sonra sanatçılara işçilere dönüp şöyle derler: Sen falan taşta şöyle bir heykel yap. Nihayet bütün yapılanları görmeye gelirler. Bilgelik evine çıkar ve ellerini yapılanlarını yapar ve o gün bir sahifiye tarih düşülerek yazılır. Ardından dönülüp hazinelerinin arasına konulur. İşleri işte bu minval üzere yürür. Kralı üzen onu tasalandıran şey olduğu zaman onları Men'in dışında toplar. İnsanlar onlar için yollarda ve caddelerde dizilirler. Sonra peşpeşe sıralanmış olarak binekleri üstünde herbiri bir acailikler girer. Kimisi bir aslan sırtına binmiş olarak girer.

Kimisi boynunda büyük yılanlarla girer. Kimisinin tepesinde ışıklı bir kubbe ile girer. İşte böylece herbiri çeşit çeşit acailiklerle girerler. Ne var ki bunların her-

biri ancak yıldızlarının işaret ettiği şeyi yapar. Kralın bizi huzuruna girdiklerinde şöyle derlermiş: Kral bizi şunun için istedi. O konuda doğru ve isabetli olan şudur.

Sayfa 525

İbn Luhaya rivayetle şöyle demiştir: Firavun'un etrafında toplanan büyücülerin sayısı on iki idi. Her bir büyücü reisinin elinin altında yirmi kâhin vardı. Herbir kâhinin elinin altında bin büyücü vardı. Büyücülerin sayısı 140132 idi.

(En doğrusunu Allah bilir).

SONUÇ

Çalışmamızın tercümesi sonrasında, buna bağlı olarak eserin muhteva ettiği kıymetli bilgileri değerlendirme kısmında ayrıca ele almaya çalıştığımızda şunu gördük ki, Bekrî'nin el-Mesalik ve'l- Memalik adlı eseri, bazen bir coğrafya kitabı, bazen tarih kaynağı, bazen de bir edebiyat eseri hüviyetine bürünmektedir.

Bekrî, eser içerisinde işlenen tarihi olaylarda, birden çok rivayeti referans alması dolayısıyla, eserin güvenilirliğini arttırmıştır. Ancak rivayetlerin çeşitlilik göstermesi ve aynı zamanda eserin, on civarında el yazmasından vücuda gelmiş olması bazen anlam karmaşasına yol açmaktadır. Yine el yazması nüshalarda kaybolmuş ya da tahribata uğramış olduğundan eserde yer yer eksiklikler görülmektedir.

Eserin muhteva ettiği, değişik mimari yapılar, eserin çekiciliğini arttırmaktadır. Yine eserde geçen “Nessas” ve “Gulyabani” gibi acayiplikler dikkat çekicidir ve klasik coğrafya kitaplarının dışında bir özellik göstermektedir.

Bekrî, eserinde işlediği her konu ve geçen yer ve şahıs adları ile ilgili açıklama yapma gereksinimi duymuş olduğundan içerik bakımından gayet tatmin edici bir eserdir. Bekrî, eserde bahsi geçen İşbiliye, Kurtuba, Umman, Bahreyn, Mekke, Medine gibi önemli yerleşim yerlerinin yanı sıra nispeten küçük şehirlerle ilgili bilgileri de detaylı bir şekilde nakletmeye çalışmıştır.

Eserin ilk bölümünü, diğer ortaçağ eserleri ile paralel bir şekilde peygamberler tarihine ayıran Bekrî, dinler tarihi alanında çalışma yapmayı düşünen araştırmacılar açısından da önemli bir kaynak durumuna gelmiştir. Eserde geçen, Kâbe'nin yıkılması ve yeniden inşası gibi İslam Tarihi açısından önemli bir olayı işlemesi yönüyle bu alanda yazılmış ana kaynaklardan birisidir. Ayrıca “Nuh Tufanı” gibi in-

sanlık tarihi açısından son derece önemli olayı muhteva etmesi ile de, yalnız İslam dünyasına değil, tüm insanlığa hitap eden özgün bir eser olma özelliğini taşımaktadır.

Bekrî, eserinde Arapların eski din motiflerinin yanı sıra, Yunan, Roma, Fars, Slav ve Çin uygarlıklarına ait motifleri de titizlikle işlemiştir. Bu uygarlıkların yaşadığı bölgelerdeki yerleşim yerlerini, burada yaşayan halkların sosyo-kültürel durumunu da eserine yansıtan Bekrî, kitaba sosyolojik bir kimlik kazandırmaktadır. Eserde ayrıca bahsi geçen uygarlıklara ait mimari yapılardan da bahsedilmiştir. Özellikle heykel ve mabetleri ile ilgili teferruatlı bilgiler dikkat çekicidir.

Bekrî, eserinde astroloji ilmi ile alakalı bilgilere de yer vermektedir. Yıldızlardan, gezegenlerin dünyaya olan konumu ve bu konular neticesinde meydana gelen sıra dışı olaylarla ilgili rivayetlere de fazlaca yer vermiştir. Bu içeriklerin yanında eserin içinde, büyü ve büyücülerle ilgili de ayrıca bilgiler bulmak mümkündür.

Eserin muteva ettiği bilgiler arasında mil, arşın, karış gibi bir takım ölçü birimlerine de yer verilmiş, bu birimlerin karşılıkları yaklaşık olarak zikredilmiştir. Yaklaşık ibaresini kullanmamızın nedeni, aynı ölçü birimlerinin farklı zaman ve mekânlara göre kullanımının da farklılık göstermesidir.

Eserin genel bir değerlendirmesini yapacak olursak, muhteva ettiği bilgiler ışığında, Tarih, Coğrafya, Edebiyat, Astroloji, Filoloji ve Dini ilimler gibi bilim alanları ile doğrudan alakalı olan bu eser, bahsi geçen alanlarda çalışma yapmayı planlayan araştırmacılara geniş perspektifli bir kaynak yaratmaktadır.

Bizde bu çalışmamızda eserin, muteva ettiği bilgilerden azami olarak faydalanmaya çalıştık. Özellikle değerlendirme kısmında, bahsi geçen olay, şahıs ve eserlerin teferruatlı bir şekilde değerlendirmeye çalıştık. Yüksek Lisans Tezi olarak hazırladığımız bu çalışmanın, bu alanda daha sonra yapılacak çalışmalara yardımcı olmasını temenni ediyoruz.

ÖZ GEÇMİŞ

Mehmet SÜLÜ,

1985 Yılında Şanlıurfa'da Doğdu. İlk ve Orta Öğrenimini Şanlıurfa'da Tamamladı. 2010 yılında Gaziantep Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümünden mezun oldu. Aynı yıl Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Ortaçağ Tarihi Ana Bilim Dalında Yüksek Lisans eğitimine başladı. Özel sektörde çeşitli kuruluşlarda görev aldı. Yüksek Lisans eğitimini, Bekrî'nin El-Mesâl İk Ve'l-Memâlik Adlı Eserinin I.Cildinin Transkripsiyonu Ve Değerlendirmesi ile 2015 yılında tamamladı.

VİTAE

Mehmet SÜLÜ,

In 1985, he was born in Şanlıurfa. Finished primary and secondary education in Şanlıurfa. In 2010, he graduated from the History Department of the Faculty of Gaziantep University. In the same year, University of Gaziantep, Institute of Social Sciences postgraduate studies at the Department of medieval history began. Worked in various organizations in the private sector. Graduate education Bekrî El-Mesâl İk Ve'l-Memâlik I. assessment of his work completed in 2015 with the transcription and of the skin.

KAYNAKÇA

İslâm Ansiklopedisi (DİA), türkiye Diyanet Vakfı Yay. İstanbul

- Bolay, Süleyman Hayri. (1988) “Adem” DİA, c. 1, ss. 359
- Harman, Ömer Faruk. (1997) “Havvâ” DİA, c.16, s. 542
- Irving, Thomas B. (2002) “Kurtuba”, DİA, c. 26, s. 451-453
- Kallek, Cengiz. (2005) “miskal”, DİA, c.30, s.182-183
- Özdemir, Mehmet. (1994) “Ebû Ubeyd”, DİA, c.10, s.248
- Özdemir, Mehmet. (1995) “Endülüs” DİA, c.11, s. 211
- Özdemir, Mehmet. (2001) “Şeltiş”, DİA, c. 10, s. 248
- Özdemir, Mehmet. (2010) “Ebû'l Abbas Ahmed b.Ömer el-Uzri”, DİA, c. 10, s. 247.
- Uludağ, Süleyman. (2001) “İşbiliye”, DİA, c. 24, s. 428.
- Yavuz, Yusuf Şevki - Zeki Ünal. “Cebrail” DİA, c. 7, s. 202
- Bekri, el-Mesâlik ve'l-Memâlik Cilt I
- Can, Yılmaz. (1993) “Kâbe” Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Samsun sayı:7, s.67
- Kazancı, Ahmet Lütfi. (1992), “Haccâc B. Yusuf es-Sakafî” Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Bursa Sayı 4, s.117
- Saltan, Mehmet El-Mesâlik ve'l- Memâlik'in Tercüme ve Değerlendirmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep, Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015, s. 2.

- Yurtalan, Betül. İslam Coğrafyacılara Göre Mezhepler, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015, s. 9.

